گۈلىستان

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

(7)

گۈلستان

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

(7)

مىللەتلەر نەشرىياتى

مۇندەرىجە

جۇڭگو ئەدەبىياتىدىن

پىروزا ئىجادىيىتىدىن پاراڭ .....ۋاڭ مېڭ (1)
ھېكايىنىڭ بەدىئى ئۇسلۇبى توغرىسىدا.....ۋاڭ چاۋژېن (29)
تاپانچا .....لى گوژېن (37)
تۆخۈم تۇغقىدىغان خوراز .....گوجىن (58)
قۇيرۇق .....ۋاڭ زېڭچى (62)
تېپىك ئوبراز .....جىن خي (65)
"ئەڭ ناچار كىنو فىلىمىدىكى ئەڭ ياخشى قوشۇمچە رول
ئالغۇچى" ..... لى دۇڭ (135)

سوۋېت ئەدەبىياتىدىن

غەلىتە ئادەم..... ۋاسلى شۇكشىن (182)
بىر پاي كالاچ .....زوشېنكو (203)
قاقىرىلار قايتقانىدا.....تۇرغان توختەموۋ (211)
يۇرەكتىكى باغرىم مۇجۇلدى ..... (258)
ئۆسىدىن كەتمەس ھامان.....ر. يېرمولېۋا (264)
ئون ئۆچىنچى مۇشتەك.....ئېلىيا ئېرىنبورگ (274)
تۇرگېنېۋنىڭ نەسرىي شېئىرلىرىدىن..... (296)

ئالدىنقى ئايال.....كراۋشىنكو (305)
يىگىرمە ئالتە ۋە بىر..... م گوركى (310)
كۆڭۈل كۆڭۈلىنىڭ قاياشى.....ن. كىرپىنكوۋا (333)
يومۇرلار ..... (36) (202) (210) (257) (273) (295)

پروزائىجادىيىتىدىن پاراڭ

ۋاڭ مېڭ

پروزا يازىدىغانلارنىڭ پروزا توغرىسىدىكى قاراشلىرىنىڭ، كۆپىنچە، ئۆز ئالدىغا ئالاھىدىلىكى، ئۆزىگە خاس خاھىشى ۋە ئۆز ئالدىغا مۇھىم نۇقتىسى بولىدۇ. ئەمما پۈتكۈل ئەدەبىي ئىجادىيەتنى دۇنياداكى ھەرقايسى ئەل خەلقى ئەۋلاتمۇ-ئەۋلات بىرلىكتە يارىتىدۇ. مەگەر كىم بىراۋ مېنىڭ پروزا ئىجادىيىتى توغرىسىدىكى قارىشىم ھەممىدىن مۇكەممەل، ھەممىدىن توغرا، باشقىلار مېنىڭ دېگىنىم بويىچە ئىش قىلىشى كېرەك، دەيدىغان بولسا، بۇ گەپ ئاقمايدۇ. ھەممە خەق سېنىڭ دېگىنىڭ بويىچە يازسا، يازغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا بولۇپ چىقمامدۇ؟ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئىجادىيەت ھەققىدە پاراڭ قىلغانىدا: "ۋاڭ تاغام تاۋۇز ساتار، ئۆزىنىڭكىنىلا ماختار" دېگەندەك بولۇپ قېلىشىدىن ساقلىنىش تەس، ئەلۋەتتە؛ لېكىن "ۋاڭ چوقۇرنىڭ قايچىسى، ئالەمدە يوق تەڭدىشى" دېيىلسە بولماي قالار. مەن ئۆزۈپ كەتتى دېگەندەمۇ "ۋاڭ تاغام" بولسىمۇ، ھەرگىز "ۋاڭ چوقۇر" بولۇۋالمايمەن.

جاهاندا ئادەم جىق-دە، باشقىلارنىڭ پىروزا ئىجادىيىتى توغرىسىدىكى قاراشلىرى سېنىڭكى بىلەن مۇتلەق ئوخشىمايدۇ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ بۇ ياخشى ئەھۋال. بۇ جەھەتتە "ئوخشاش پىكىردىكىلەر بىلەن بىرلىشىش" كە بولىدۇكى، "ئۆزگىچە پىكىردىكىلەرنى چەتكە قېقىش" توغرا ئەمەس. خەقنىڭ "ئۆزگىچە پىكرى"نى "چەتكە قېقىش"نىڭ نېمە ھاجىتى؟ سەنمۇ ئۆزەڭنىڭكىنى يېزىۋەر، خەقمۇ ئۆزىنىڭكىنى يېزىۋەرسۇن؛ سەن مۇنداقسىگە قاراۋەر، ئۇ ئۇنداقسىگە قاراۋەرسۇن، ھەركىمنىڭ ئۆز ئالدىغا ئاساس قىلغان تەرىپى بولۇۋەرسۇن. ئىگىلىكىنى جانلاندۇرۇش مەسىلىسى ئالدىمزغا قويۇلدى، مېنىڭچە، سەنئەت جەھەتتىمۇ جانلاندۇرۇش مەسىلىسى بار.

بىرىنچى، پىروزىدىكى "چىنىلىق" ۋە "توقۇلما"لىق ئۇستىدە توختىلىپ ئۆتكۈم بار. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" ھۆكۈم سۈرگەن مەزگىلدە ئەدەبىيى ئەسەرلەر تولىمۇ يالغان-توقۇلما بولۇپ كەتكەنلىگى ئۈچۈن، خېلى ئۇزاق بىر مەزگىلگىچە چىنىلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلەدۇق. بۇنداق قىلىشىمىز پۈتۈنلەي توغرا بولدى، يالغان گەپ بىلەن تولغان ئەدەبىياتنىڭ ھېچكىمگىمۇ لازىمى يوق. لېكىن بىز شۇنى تەتقىق قىلىپ بېقىشىمىز لازىمكى، پىروزىنىڭ ئەڭ زور ئالاھىدىلىگى نېمە؟ ئۇنىڭ ئەڭ زور ئالاھىدىلىگى چىنلىقىمۇ؟ خەۋەر-ئاخباراتىمۇ ناھايىتى چىن بولىدىكەنغۇ؟ ئۇنىڭ ئەڭ زور ئالاھىدىلىگى ئوبرازلىق بولۇشمۇ؟ ھۆججەتلىك فىلىملارمۇ ناھايىتى ئوبرازلىققۇ ئەمسە؟ ئاسما خەرىتىمۇ ناھايىتى ئوبرازلىققۇ؟ خەۋەر ئەدەبىياتىنىمۇ بىرمۇنچە تەپسىلاتلارنى كىرگۈزۈپ ناھايىتى ئىنچىكە يېزىشقا بولۇۋېرىدۇ. ئۇنداق بولسا، نېمە ئۈچۈن ھېكايە دېگەن ھېكايە بولىدۇ دەۋېرىمىز؟ توقۇش ھېكايىنى ھاسىل قىلغۇچى تۈپ ۋاستە ھىساپلىنىدۇ.

توقۇپ چىقىش دىگەن سۆزنى ئۇنچە ياقتۇرۇپ كەتمەيمەن. ئوخشىتىپ توقۇش دىگەن سۆزنى ئىنتايىن بەك ياقتۇرىمەن. ھىكايە ئوخشىتىپ توقۇلغان تۇرمۇشتۇر. بۇ يەردىكى "توقۇش" دىگىنىمىز ياساش دىگەنلىك بولىدۇ. "ئوخشىتىش" دىگىنىمىز "دوراش" دىگەنلىك بولىدۇ، يەنى تۇرمۇشنى دوراش دىگەنلىك بولىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، "يالغانلىغى" دەل ھىكايىنىڭ ئەڭ زور ئالاھىدىلىگى ھىسابلىنىدۇ. «قىزىل راۋاقتىكى چۇش» رومانىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۇنىڭدىكى لىن دەييۇ بىلەن جيا باۋيۈنىڭ ئارخىپ ماتىريالىنى تېپىپ چىقىمەن دەپ يۈرۈش مىسالىنى قالغانلىقىنىڭ ئىپادىسى بولىدۇ. «ئاQ»نىڭ تەرجىمھالى»نى كۆرۈپ چىقىپ، ئۇنىڭدا كىمنى دىمەكچى بولغانلىغىنى سۈرۈشتە قىلىپ چىقىمەن دەپ يۈرۈپ، لۇشۈن مېنى تىللاۋاتامدىغاندۇ دەپ ئويلاپ، ئاخىرى سوراپ، ئۇنداق ئەمەسلىگىنى ئېنىقلىۋالغاندىن كېيىن: ھە! لۇشۈن مېنى تونىمايدىكەنغۇ تېخى! دەپ خاتىرجەم بولۇش ــ مانا بۇ قاپاق باشلىق دىيىلىدۇ. پىروزا تۇرمۇش چىنلىغى ئاساسدا يارىتىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئۆزى يالغان بولىدۇ، مانا بۇ ئۇنىڭ ئەڭ زور خۇسۇسىيىتى، ئىنگلىزچە پىروزا "fiction" دىيىلىدۇ، "fiction"نىڭ مەنىسى يالغان دىگەنلىكتۇر. بۇ "يالغان" ئىنتايىن جىددى مەنىدىكى يالغاندۇر، يەنە كېلىپ تۇرمۇشتىن كەلگەن، ھەقىقىي نەرسىلەر ئاساسدا ئۆزگەرگەن يالغاندۇر. لېكىن ئۇ ئۆزگىرىدۇ، ئۆزگىرىشنىڭ شەكلى ئوخشىتىپ توقۇش ئارقىلىق بولىدۇ. مۇنداق بىر تەمسىل قىلىشقا بولىدۇكى، تۇرمۇش چىنلىغىنى ئايرۇدۇرۇمدىكى ئۇچۇش يولى دىسەك، ئەينەن خاتىرىلەش ۋە تەسۋىرلەشنى ئايرۇپىلانىنىڭ ئۇچۇش ـ چۇشۇش جازىسىغا ئوخشىتىشقا بولىدۇ. ئوخشىتىپ توقۇش ئۇنىڭ قانىتىغا

ئوخشايدۇ. قانىتى بولسا، ئايرۇپلان ئۇچالايدۇ. پروزىنىڭ "چىن" بولۇشى بىلەن ئۇنىڭ "يالغان" بولۇشى بىر بىرىنى تەقەززا قىلىدۇ؛ چىن بولمىسا، پروزا بولمىغىنىدەك، يالغان بولمىسمۇ پروزا بولمايدۇ. يالغان بولمىسا، خاتىرىلەشلا بولىدۇ. بۇنىڭدا مۇستەسنا-لىقمۇ بار: سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ يازغۇچىسى بورىس پولۇۋوي ئۆزىنىڭ ئەسەرلىرىنى تامامەن راست ئادەم، راست ئىشلار دەپ ئېيتقان ئىدى.

بەزىلەر: "مەن دېگەن چىنلىقىنى يازمەن، تەسەۋۋۇرنى راۋاج-لاندۇرۇپمۇ يۈرمەيمەن، پروزىنى ياخشى يازالامەنمۇ؟" دەيدۇ. مېنىڭچە، بۇنداق قىلسىمۇ بولۇۋېرىدۇ، ئۇنداق قىلغاندا، ئايرۇپە-لاننى ھەيدىمسە، ئاسمانغا چىقالمىغاندەكلا، يەردە چېپىشنى مەشق قىلغانغا ئوخشاش بولىدۇ، خالاس. 100 مېترغا يۈگرەشنىڭ چىمپىيونى، 10مىڭ مېترغا يۈگرەشنىڭ چىمپىيونى بولۇشىڭىز مۇمكىن. ناھايىتى زور ئۇتۇقلارغا ئېرىشىشىڭىز مۇمكىن. بۇنىڭ ئايرۇپلانىنى ئۇچۇرۇش بىلەن ئىگىز-پەسلىك جەھەتتە ياكى ئەتىۋارلىق، ئەتىۋارسىزلىق جەھەتتە پەرقى يوق.

مېنىڭ يەنە مۇنداق بىر خىل قارىشىم بار: چىن-ھەقىقى دېگەندە، ئۇنى "چىن" ۋە "ھەقىقى" دەپ سەلغىنە پەرقلەندۇرۇشكە بولىدۇ. پروزا ئەسەرلەر "چىن" بولۇشى كېرەك، ئەمما بەك "ھەقىقى" بولۇپ كېتىشى ناتايىن. "چىن" دېگەنلىك چىن-ھەقىقى تەسىرات، چىن-ھەقىقى ھىسسىيات دېگەنلىكتۇر. بۇ "چىن" بىلەن پەن جەھەتتىكى "چىن"نىڭ مەنىسى پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئوخشاپ كەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇ سۇبېكتىپ جەھەتتىكى "چىن"نى، يەنى سەن ھىس قىلغان "چىن"نىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. مەسىلەن، بىر تال چوكىنى سۇغا سالساق، ئۇ چوكا ئەگرى كۆرۈنسە، ئەگەر

فېزىكا نۇقتىسىدىن، پەن نۇقتىسىدىن ئالغاندا، ئۇنى ئەگرى چوكا دەپ ئېتىساق خاتا بولغان بولىدۇ. ئەگەر سەن ھېكايە يازغاندا: بىر تال ئەگرى چوكىنى كۆردۈم، ئۇ چوكا شۇ قەدەر بەك ئەگرى، شۇ قەدەر قىزىقارلىق دەرىجىدە ئەگرىكى، دەپ ئېيتساڭ، خاتا بولغان بولمايدۇ، ئۇنى ناھايىتى "چىن" يازغان ھىساپلىنىسەن. لى بەي شېئىردا: "كەلدى ئۇچ مىڭ گەز مېنىڭ ئاپپاق چېچىم" دەيدۇ، ئەگەردە دوختۇر مېدىتسىنا ئىلمىدە كېسەل داۋالاشتىكى ئارخىپتىمۇ شۇنداق يازمىدىغان بولسا، خاتا قىلغان بولىدۇ. ئەمما لى بەي شېئىردا شۇنداق يازسا بولۇۋېرىدۇ، ساڭىمۇ ناھايىتى چىن بولۇپ سېزىلىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا ھەقىقىي-چىن ھىسسىيات ئىپادىلەنگەن. ئادەم قېرىغان چاغدا بېشىغا قارىسا‌ڭ، چاچلىرى تامامەن ئاقىرىپ كەتكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆسۈپ كەتكەن! ئاپپاق چاچلىرى ئۇچ مىڭ گەز كەلگۈدەك بولۇپ كەتكەندەك تۇيۇلىدۇ! لى بەي يەنە بىر شېئىردا: "كۆرمىدىڭمۇ ھەم تېخى — چوڭ-ئۇلۇغلار ئەتىگەن ئەينەكتە قاراچاچ تۈرۈپ. كەچتە قار بولارىدىن كەتكەنلىگىن غەمگە پېتىپ؟" دەيدۇ. ئەملىيەتتە بۇنىڭمۇ شۇنچىۋالا تېز ئۆزگىرىپ كېتىشى ناتايىن، چىن-ھەقىقى بولۇشمۇ ناتايىندۇ بەلكىم. لېكىن ئەدەبىياتتا بولسا چىن بولغان بولىدۇ. چۈنكى بۇ ئادەمنىڭ تەسىراتى بولۇپ، ياشلىق باھارىنىڭ تولمۇ قىسقا بولغانلىغىنى، ۋاقىتنىڭ بەكمۇ چاپسان ئۆتۈپ كەتكەنلىگىنى ھېس قىلغانلىغى ئۈچۈندۇر. شۇڭلاشقا، پىروزا ئەسەر "چىن" بولۇشى كېرەك، ئەمما "بەك" ھەقىقى بولۇپ كەتمەسلىگى كېرەك، ئۇنچىۋالا "ھەقىقى" بولۇپ كېتىشمۇ ناتايىن ياكى ئۇنچىۋالا ھەقىقى بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. بۇ "ھەقىقى" بولسۇن ياكى "ھەقىقى" بولۇشقا يول قويۇلمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس. بەزىلەر

ئەگەر تازا ۋايىغا يەتكـۈزۈپ ھەقـىقى قىلـىپ يازسىمۇ بولۇۋېرىدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇ پىروزا ئەسەردە پالانى، پۈستانىنىڭ ئەتىگەنده نىملەرنى يىگەنلىگـىنى، قانـداق مەسىلـىگە يولۇققانلىغىنى، ئۇيغۇ مەسىلىسىنى ياكى ئىشقا ئورۇنلىشـىش مەسىلىسىنى، ئوزۇقلۇق مەسىلىسىنى يازغان بولسىمۇ ئوبدان بولۇۋېرىدۇ. لېكىن مەن ئۇنداق دەرىجىده ھەقىقى قىلىپ يازمـسام بولامـدۇ ـ بولـمامـدۇ؟ مېنىڭـچە، بۇمۇ بولۇۋېرىدۇ. چۈنكى پـىروزا ئەسەرنىڭ رولـى دەل ھەقىقـى بولۇشـتا ئەمەس. مەسىلەن، ئۇيغۇ ئىشلىرىدا مەسىلە بولغان بولسا، پىروزا ئەسەرلەردە ئەكس ئەتتۇرۇلىدۇ. ئەمما ئۇيغۇ مەسـىلىسـىنى پىروزا ئەسەر يېزىش يولى بىلەن ھەل قىلىش ئانچە ئوڭاي ئىش ئەمەس. كۆپ ھاللاردا كىتاپخانلارنىڭ ھىـسـىياتـىغا، يۈرەك ـ قەلبىـگە، ئىدىيىسىگە تەسىر كۆرسىتىـشـتە رول ئوينايدۇ. يەنە بىر جەھەتتىن، ئۆز نۆۋىتىده ئۇ يەنە ئەمـىلـىي خىزمەتـلەرنىڭ ئىلـگىرى سۈرۈلـۈشـىگە تـۈرتكىمۇ بولىدۇ. شۇڭا، مېنىڭچە، پىروزىـسىنىڭ "چىن" ۋە "ھەقىقى" بولۇشىنى ئايرىپ تىلغا ئالـسا بولـمـايدۇغۇ دەيـمەن. ھـىكايە ـ پـىروزا توقۇلما بولغاندا جانلىق يېزىلىدۇ.

يۇقۇرىدا ئايرۇپلاننى مىسالغا ئېلىپ ئۆتتـۈم، ئۇنداق بولسا، ئايرۇپلانىنىڭ موتۇرى نىمە؟ ئۇنىڭ ھەركەتـلەندۇرگۈچـىسى نىمە؟ ئۇنىڭدا نىمە سەۋەبـتىن تەسەۋۋۇر قىلىشقا، ئوخشىتىپ توقۇشقا توغرا كېلىـدۇ؟ نـىمە ئۈچـۈن بىرەر ھـىكايـىنى توقۇپ چـىقىش كېرەك؟ كىشىلەر نىمە ئۈچۈن رىيال تۇرمۇشنىڭ خاتىرىسىگە قانائەت ھاسىل قىلمايـدۇ؟ ئۇنىڭ مۇددىـئاسى ۋە ھەركەتلەنـدۇرگۈچىسى نىمە؟ بۇ يەردە خىلمۇ ـ خىل ئەھۋاللار بولىدۇ. بىرى، باشقىلارنى تەربىيىلەش ئۈچۈن بولىدۇ. بىرى، دۇنيانى ېلىش ئۈچۈن بولىدۇ، ئەمما بۇنداق

مۇددىئا بولغان بىلەنمۇ، سەن ئوخشىتىپ توقۇشىڭنىڭ بىر خىل سەنئەت بولۇپ چىقىشىغا كاپالەتلىك قىلالمايسەن. مۇنداق نوقۇل مۇددىئانى تەشۋىقات ماتېرىيالى قىلىشقا، شوئار ـ لوزۇنكا قىلىشقا بولىدۇ، ئاسما خەرىتە قىلىشقىمۇ بولىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئالدىغا رولى بولىدۇ، مەن تەشۋىقات ماتېرىيالى بىلەن ئاسما خەرىتىنى ئىنكار قىلمايمەن. ئەمما شوئارلارنىڭ تەشۋىقات ماتېرىيالـ لىرىنىڭ ئاسما خەرىتىنىڭ سەنئىتى بولالىشى، پىروزا ئەسەر بولالىشى ناتايىن. ئۇنى پىروزا ئەسەرگە ئايلاندۇرۇپ چىقالايدىغان ئاشۇنداق "مۇددىئا" بىلەن "ھەركەتلەندۇرگۈچ كۈچ" زادى نېمە ئەمەسە؟ ئۇنىڭدا تەرىبىلەش نىيىتى، ماھىيەتنى تۇتۇش نىيىتى، ئىچ باغرىنى يېرىپ كۆرۈش نىيىتى بولۇشتىن تاشقىرى، مېنىڭ قارىشىمچە، كۆپ ھاللاردا ئۇ بىر كىشىنىڭ ھېسسىيات جەھەتتىكى تەلپۈنۈشـ چانلىغى، ھېسسىيات جەھەتتىكى ئېھتىياجى ۋە ئىزدىنىش يولىدىكى ئارزۇسى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

ئالدى بىلەن ھېسسىيات جەھەتتىكى ئارزۇ ۋە ھېسسىيات جەھەتتىكى ئېھتىياج ئوستىدە توختىلىپ ئۆتەيلى. ئىنسانلار بۇ دۇنيادا ياشىغان ئىكەن، بىرقانچە يۈز يىلدىن كېيىنمۇ، دۇنيا ئومۇمى جەھەتتىن بىرلىشىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، سۇبېكتىپ بىلەن ئوبېكتىپنىڭ زىددىيىتى مەۋجۇت بولۇپ تۇرىۋېرىدۇ. سۇبېكتىپ جەھەتتىكى تەلەپ ـ ئېھتىياج، نەزىرىيە جەھەتتىن ئالغاندا، چەكسىز بولىدۇ. تۇرمۇش ياخشى بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. مادداى جەھەتتىكى تەلەپلا بولۇپ قالماستىن، مەنىۋى جەھەتتىكى تەلەپمۇ بولىدۇ. ئادەمدە تۇرمۇشنى ئۆگىنىشكە بولغان ئارزۇدىن ئىبارەت يەنە ناھايىتى زور بىر ئارزۇ بولىدۇ. مەسىلەن،

مەن هازىر بېيجىڭدا تۇرمۇاتىمەن، ئەمما چېگرا جايلاردىكى ئىشلارنى بىلگۈم بار؛ چېگرا رايونلارنىڭ تۇرمۇشىنى بىلىشنى ئىنتايىن بەك ئويلايمەن؛ مەن هازىر جۇڭگودا تۇرمۇاتىمەن، چەتئەللەرنىڭ تۇرمۇشىنى بىلىشنى ناهايىتى بەك ئارزۇ قىلىمەن. بىر كىشىنىڭ شەرت-شارائىتى هەرقانچە ياخشى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ هەرقانچە ئەقىللىق، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، كۆپنى كۆرگەن، بىلىمدار بولغان بىلەنمۇ، ئۇنىڭ جىمىكى تۇرمۇشنى بىلىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئەمەس. نىمە ئۈچۈن سايامەت قىلىنىدۇ؟ تۇرمۇشنى تېخىمۇ كۆپرەك بىلىش ئۈچۈن سايامەت قىلىنىدۇ. سايامەتمۇ چەكلىك بولىدۇ. شۇڭا كىشىلەر ئۆزىنىڭ ئىگە بولغان تەجرىبىلىرىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزى تېخى بېشىدىن كەچۈرمىگەن-ئۇگەنمىگەن نەرسىلەرنى تەسەۋۋۇر قىلىدۇ. مىسال ئۈچۈن هايۋاناتلار باغچىسىنى، ئۆسۈملۈكلەر باغچىسىنى ئالىدىغان بولساق، تەسەۋۋۇر كۈچىگە باي كىشى بولىدىغان بولسا، ئېنىتدائىي ئورمانلىقتىكى تۇرمۇشنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقالايدۇ، بۇمۇ بىر خىل توقۇلما بولۇپ هىساپلىنىدۇ. قاتتىق تەلەپ بويىچە ئېيتقاندا، تەسەۋۋۇردىن ئايرىلغانىدا، تىلىنىڭ بولۇشىمۇ، يېزىقنىڭ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس، ئىنسانلارنىڭ هەممە ئالاقىسىنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. پىروزا ئەسەردىكى تەسەۋۋۇر تېخىمۇ ئاڭلىق يوسۇندا بولىدۇ. بىز، كۆپ هاللاردا، تۇرمۇشنى ئەسلىدىكى هالىتىدىنمۇ ياخشىراق، يارقىنراق قىلىپ ئويلايمىز-دە، شۇ ئارقىلىق ئوبېكتىپ جەهەتتە تولۇق يېتەلمەي قالغان يېرىنى تولۇقلاپ كېتىمىز. ئوبېكتىپ ئەمەلىيەتتە تېخى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرالمىغان نەرسىنى ئوخشىتىپ توقۇپ چىقىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇش دېگەن مانا شۇ. مۇهەببەت لىرىكىلىرىنى ئالساق، ئۇنداق شېئىرلارنى

نازا قاملاشتۇرۇپ يازالغانلارنىڭ كۆپىنچىسى مۇھەببەتتە مەغلۇبە-
بەتكە ئۇچراپ مۇرادىغا يېتەلمىگەنلەر بولۇپ، ياكى قېرى بويتاقلار،
ياكى مۇھەببەت-ئىشتىياقى ئەمدىلاتىن بىر سۇرۇپ چىقىپ
ئىككىنچى تەرەپ تېخى جاۋاپ قايتۇرمىغان چاغلاردا، ياكى ئىككى
جايدا ئۆتۈپ ۋىسال تاپالمغان، ياكى بىرەرسى بالا-قازاغا گىرىپتار
بولغان چاغلاردا يازىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، بىر كىشى مۇھەببەتتە
مۇنتايىن قانائەت ھاسىل قىلغۇدەك دەرىجىدە مۇرادىغا يېتىپ، يېڭى
تۇرمۇش قۇرۇپ ۋىسال تېپىشقان بەختلىك كىچىلىرى شېئىر يېزىپ
يۈرمەسلىگىمۇ مۇمكىن بۇمۇ مۇتلەق ئەمەس، ئەلۋەتتە.

ھەممىمىز جەمىيەتنىڭ ئالغا بېشىنى، كىشىلەر تۇرمۇشىنىڭ تېخىمۇ
ياخشىلىنىپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ئەمىلىي تۇرمۇشتا گۈزەل
ھەرسىلەرمۇ، رەزىل-يىرگىنىشلىك نەرسىلەرمۇ بولىدۇ. بىز ھەمىشە
گۈزەل نەرسىلەرنى مەركەزلىگۈدەك قىلىپ يېزىپ، كىشىلەرگە تۇرمۇش-
نىڭ سۆيۈملۈك ئىكەنلىگىنى، گۈزەل ۋە جەلپ قىلارلىق ئىكەنلىگىنى
ئونۇتۇشنى خالايمىز. بەزى چاغلاردا كىتاپخانلارنىڭ ھەم يازغۇچىغا
تاپىرىن ئېيتىشنىڭ، ھەم يازغۇچىنى "تىللاپ" كېتىشنىڭ سەۋەبىمۇ
مۇشۇ يەردە. بىر يازغۇچى تەيشەن تېغىغا بارغان دەيلى، ئۇ قايتىپ
كېلىپ يازغان نەرسىسى گۈزەللىك جەھەتتە سېنى ھەستانە قىلىۋەت-
مۇن. سەنمۇ بارغىن، ئەمما بارغان كىشىلەردە ئەھۋال ھەر خىل
بولىدۇ، بەزىسى تەيشەن تېغىنى تولىمۇ ياخشى ئىكەن، يازغۇچىلار
ئۇنى يېزىپ چىقىپتۇ دەپ ھىس قىلىدۇ؛ لېكىن ھەر ھالدا خېلى
بىر قىسىم كىشىلەر ئەھۋال ئۇنچىۋالا ئەمەس ئىكەن، يازغۇچى
ئۇنى بەك "سىرلىق" لاشتۇرۇۋېتىپتۇ دەپ قالىدۇ. بۇنداق بولۇشىدىكى
سەۋەپ، گۈزەللىكتىن بەھرىمەن بولۇشمۇ تەسەۋۋۇر كۆچى بولۇشنى،

ئىشتياق بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، سەندە ئىشتياق ۋە تەسەۋۋۇر كۈچى بولمسا، گۈزەللىكنىڭ يېنىدا تۇرغىنىڭ بىلەنمۇ ساڭا يات تۇيۇلىدۇ. ئاپتورنىڭ يازغان نەرسىسىگە ئۇنىڭ ھىسسىياتى ۋە ئارزۇسى سىڭدۈرۈلگەن بولىدۇ، ئەمما ئۇنىڭ يېزىپ چىقالىشىدا رىيال ئاساسى بولغان بولىدۇ. ئەگەر ئاشۇنداق بىر تەيشەن تېغى بولمسا، ئۇنىڭ تەيشەن تېغىنى تەسۋىرلىشى مۇمكىن بولمىغان بولاتتى.

كىشىنىڭ پانتازىك خىياللىرىنى ئىپادىلەيدىغان تېخنىكا ئوخشىتىپ توقۇلغان بەزى نەرسىلەرمۇ بولىدۇ. كىشىلەر ئالەم كېمىسىنى ئىجات قىلىشتىن ئىلگىرىلا قانچىلىغان مىللەتلەر پەرىشتىلەر ھەققىدە يېزىپ يۇرۇشكەن ئىدى. ئاسمان قەرىدە بۇلۇت-تۇمانلار ئىچىدە مولاق ئېتىپ يۇرگەن سۇن ۋۇكۇڭ، ئەمىلىيەتتە مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، ئىنسانلارنىڭ ئۇچۇشقا، ئالەمگە سايا‌ھەت قىلىشقا بولغان ئارزۇسىنىڭ ئوخشىتىپ توقۇلغان ھالدىكى ئەمەلگە ئاشىشىدۇر.

تۇغلا‌مىسى ئوبدان ئايالاشقان تىياتىرنى كىشىلەر كۆرۈشكە خۇشتار بولىدۇ، ئەمما كىشىلەر نېمە ئۈچۈن تىراگىدىيىنىمۇ كۆرۈشكە ئامراق كېلىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن ھەجۋى تىياتىرنىمۇ ياخشى كۆرىمىز؟ چۈنكى ئۇلاردا تۇرمۇشتىكى چاپلاشمۇشقاقلىقەت ۋە رەزىللىكلەر يىغىنچاقلانغان بولىدۇ. بىزنىڭ تەبىئىتىمىز ئىنتايىن بەك رەھىمسىزمۇ قانداق؟ سەھنىدە كىشىلەرنىڭ ئۆلۈگىنى ئۆلۈۋاتقان، ئېسىلغانلىرى ئېسىلىۋاتقان ئەھۋاللارنى بەك كۆرگىمىز كېلىپ كېتەمدۇ-يە؟ مېنىڭچە، ئۇنداق بولۇشى ناتايىنغۇ. ئىنسانلار تۇرمۇشىدا ھامان كەمتۈك، كىشىلەر قانائەت ھاسىل قىلمايدىغان نەرسىلەر بولىدۇ. ياكى تۇرمۇشتا پاجىئەلەر بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ پاجىئەلىك نەرسىلەر بىزنىڭ كۆڭلىمىزدە يىغىلىپ قالىدۇ، بىز تىراگىدىيىنى كۆرگەن چېغىمىزدا

قول ياغلىغمىزنى چىقىرىپ كۆز ياشلىرىمىزنى سۈرتمىز-دە، ئۇنىڭ تايىن كۆڭۈللۈك بىر تۈيغۇغا ئورىلىمىز. بۈمۇ روھىي جەھەتتىن قانائەت ھاسىل قىلىش بولىدۇ، دېمەك، قايغۇلۇق ئازاپلارنى تەسەۋۋۇر قىلىش، ئوخشىتىپ توقۇپ چىقىش ئارقىلىق، سېنىڭ ھىسسىياتىڭ شۇ يەردە ئىزھار قىلىنغان بولىدۇ.

"ئىزدىنىش" ۋە "قىزىقىش"مۇ بولىدۇ. قىزىقىشمۇ يۈكسەكلىك ۋە تۆۋەنلىك جەھەتتىن ئوخشاش بولمايدۇ، ئۇنىتايىن پەسكەش قىزىقىشلارمۇ بولىدۇ، يەنى باشقىلارنىڭ سىرىنى تېڭ-تېگىلاشقا ئامراق بولىدىغانلارمۇ بار، بۇ ئەخلاقسىزلىق ئەلۋەتتە. لېكىن يەنە بىر خىل قىزىقىشمۇ بار، ئۇ بولسىمۇ سەن تېخى ئۇقمايدىغان، ياكى تېخى چورتلا روي بەرمىگەن ئىشلارنى بىلىشكە قىزىقىش. بۇ يەنە بىر خىل ئوخشىتىپ توقۇش بولۇپ، تۇرمۇشتىكى ئىمكانىيەتنى ئىزدىنىش دەپ ئاتىلىدۇ. ئىتالىيەنىڭ بىر ھېكايىسىنى كۆرگەن ئىدىم، ئۇنىڭدا مۇنداق ۋەقەلەر تەسۋىرلىنىدۇ: بىر ئادەم ئۆلۈپ قالىدۇ، ئەتىگەنده دەپنە قىلىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلگەنده ئۆلگۈچىنىڭ ئاغىنىلىرى زار-زار يىغلاپ كېتىدۇ ۋە: "سېنىڭ قايتىدىن تىرىلىپ قېلىشىڭنى نەمە دېگەن بەك ئارزۇ قىلمىز-ھە!" دېيىشىدۇ. ئۇ ئادەم ئاغىنىلىرىنىڭ ئۆزىگە بولغان ھىسسىياتىنىڭ كارامەت چوڭقۇرلۇغىنى، تولمۇ تەسىرلەندۈرەرلىك ئىكەنلىگىنى ئاڭلاپ قالىدۇ-دە، شۇنىڭ بىلەن بىر تەسىرلىنىش بىلەنلا تىرىلىپ قالىدۇ. ئۇ مەن ئەمدى دوستلىرىم بىلەن يەنە بىر ئاخشامنى ئۆتكۈزۈۋالاي دەپ ئويلاپ قالىدۇ-دە، ئۇ ئاغىنىلىرىنى يوقلاپ بارىدۇ. ئاۋال بىر ئىشكنى چېكىپ كىرىدۇ، ھىلىقى ئاغىنىسى: "ۋاي-ۋۇي، راستىنلا تىرىلىپ قاپسەنغۇ، بىز تازا بىر ئوبدان تاماق ئېتىپ

تۇرۇشىمىزغا كەپسەن، تاماق يېيىشكىلا كەلگەن ئوخشايسەنغۇ" دەپ، ناھايىتى سوغاق مۇئامىلىدە بولۇپ، ئۇنى ئامال قىلىپ چىقىرىۋەتمەكچى بوپتۇ. ئىككىنچى ئاغىنىسى ئۇنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ قاپتۇ، ئۇچىنچى ئاغىنىسى بولسا ئۇنىڭ چاتاق چىقىرىشىدىن ئەندىشىگە چۈشۈپىتۇ... ئاخىردا، ئەتىگەنىدە ئۇنىڭغا يېغلاشقان ئاغىنىلىرىنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنى قارشى ئالمايدۇ. ئۇنىڭدا ئىتتالىيە جەمىيىتىدىكى كىشىلەرنىڭ ساختىپەز، شەخسىيەتچىل، سوغاق ۋە رەھىمسىز ئىكەنلىگىنى پاش قىلىدۇ...، ئەلۋەتتە. ئۇنى كۆرگەندىن كېيىن، ھەم بىمەنە، ھەم چىن-ھەققى ئىكەنلىگىنى ھىس قىلىپ قالدىم، چۈنكى ئۇنىڭدا: ئەگەر ئۇ ئۆلۈك كىشى راستىنلا تىرىلسە، قانداق ئەھۋال بولغان بولاتتى؟ دېگەن بىر ئىمكانىيەت — شۇنداقلا "ئىمكانىيەتسىزلىك" ئۈستىدە ئىزدىنىش بولغان. شۇنداق قىلىپ ئۇ بىر ھېكايە بولۇپ چىققان. لېكىن، ئەگەر بىز بىر ئادەمنى ئۆلدى دېسەك، ئۇنىڭ ئاغىنىلىرىنىڭ ھەننۇاسى زار-زار قاخشاپ يېغلىغان بولسۇن، شۇنچىۋالا يېغلىسىمۇ، ئۆلۈك تىرىلمىسە، ئۇنى ئوبدان ھېكايە دېگىلى بولمايدىغۇ دەيمەن.

ئىككىنچى، يازغۇچى ئۇچۇن ئالغاندا، تۇرمۇش ئۇستىدە ئىزدىنىشتە ئادەمنىڭ مەنىۋى دۇنياسى ئۇستىدە ئىزدىنىش كېرەك. دۇنيا ئۆزگەرمەكتە، پەننى مەدەنىيەتنىڭ تەرەققى قىلىشىغا، جەمىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا، ئىنسانىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا ئەگىشىپ، تۇرمۇشىمۇ بارغانسېرى مۇرەككەپلىشىپ بارىدۇ، ئۆزگىرىشىمۇ بارغانسېرى كۆپ خىل بولىدۇ، ئىلگىرىلەشمۇ بارغانسېرى تېزلىشىدۇ. ئىنسانلارنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، كىشىلەرنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجى، مەنىۋى تۇرمۇشى، مەنىۋى دۇنياسى زور

دەرىجىدە تەرەققى قىلىدۇ، يۇكسىلىدۇ، مۇرەككەپلىشىدۇ. ماددى دۇنيانىڭ ئۆزگىرىشىنى ھازىرقى زامان پەننى ۋاستىلىرى ئارقىلىق بىلۋالغىلى ۋە خاتىرىلىۋالغىلى بولىدۇ. ئايروپىلان ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندا، ئۇنىڭدىكى خىلمۇ-خىل ئۆلچىگۈچ ئەسۋاپلار ئىگىز-لىكنى، يۆنۈلۈشنى، ھارارەتنى، ھۆللۈكنى، شامال كۈچىنى تامامەن كۆرسىتىپ تۇرالايدۇ. كىشىلەرنىڭ روھىي پائالىيەتلىرىنى ئىزدەپ بىلىشكە، خاتىرىلىۋېلىشقا، ئىگەللەشكە زۆرۈرىيەت تۇغۇلامدۇ، قانداق؟ زۆرۈرىيەت تۇغۇلىدۇ. پسىخولوگىيە بۇ جەھەتتە يېغىنچاق-لاش خىزمىتىنى ئىشلەيدۇ. ئەمما، ناھايىتى مۇھىم بىر يول كېشە-لەرنىڭ روھىي پائالىيەتلىرىنى ئەدىبىياتقا بولۇپمۇ پىروزىغا تاپىنىش ئارقىلىق ئىزدەپ بىلىش ۋە خاتىرىلىۋېلىشتىن ئىبارەت. ئادەمنىڭ روھىي پائالىيىتى ناھايىتى مول بولىدۇ. ئادەمنىڭ خىزمىتىنى، ئۇگىنىشىنى، كۆرۈشىنى چۆرىدىگەن ھالدا روھىي پائالىيىتى ۋە شەخسى تۇرمۇشى بولىدۇ. تۇرمۇش بىر پۈتۈن گەۋدە بولۇپ ھىساپلىنىدۇ، تۇرمۇشتا ھەر خىل تاسادىپىلىقمۇ بولۇپ تۇرىدۇ. روھىي پائالىيەتتىمۇ ئوخشاشلا تاسادىپىلىق بولىدۇ، ئىلھام، ئاجايىپ خىيالىلار، تەسەۋۋۇر-لار، ئويلىمىغان ئىشلار بولىدۇ، نورمال پىكىر-تەپەككۇر، ھۆكۈم، پىلان، ئويلاپ يەتكەن ئىشلارمۇ بولىدۇ، ئەلۋەتتە. كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسى ئۈستىدە ئىزدىنىش پىروزىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى بولۇشى لازىم. ئۇنداق بولمىسا، قانداقمۇ "كىشىلەر روھىنىڭ ئىنژىنېرى" بولغىلى بولىدۇ؟

ئادەم دۇنيانى ئالدى بىلەن سەزگۈ ئارقىلىق بىلىدۇ. ئادەمنىڭ سەزگۈسى ناھايىتى مەنىلىك-قىزىق بولىدۇ. بىز دۇنيانىڭ بىر ئۆسىمۈر بالىغا، بىر ياشقا، بىر شائىرغا قالدۇرغان تەسىراتىنى قىياس

قىلىپ كۆرەيلى! ئاۋاز، نۇر، رەڭ، سادا، ھەركەت، سېلىشتۇ-رۇش... بۇلار نەمە دېگەن يېڭى-ساپ، نەمە دېگەن خىسلەتلىك، قىزىقارلىق-ھە! ئادەمنى بىر رايالغا تەخلىت قىلساق، بۇ سەزگۈ خۇددى رايالغا ئۇرۇلغان بارماق بولىدۇ. «تېچ دون» رومانىدا گىرىگورى ئاكسىنيانىڭ جەسىدىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇپ، شۇنداق بېشىنى كۆتىرىشگە ئۇنىڭ كۆزىگە قاپ-قارا بىر قۇياش كۆرۈنۈپ كېتىدۇ. قۇياشنىڭ قارا رەڭدە بولۇپ قېلىشى ئۇنىڭ ئىنتايىن ئېچىنىشلىق، ئۇمىتسىزلىك ئىچىگە چۆمگەن، سەۋدايى بولاي دەپ قالغان كىشىنىڭ سەزگۈسىنى ئاساس قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر، ئۇنداق بولمىسا، قۇياش قاپ-قارا كۆرۈنمەيدۇ. مۇشۇنداق قاراڭغۇلۇق سەز-گۈسى بىزنى باش قەھرىمانىنىڭ پاجىئەلىك تەقدىرىنى ھىس قىلىشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ.

بۇ سەزگۈ ساقلىنىپ قالسا تەسىرات تۇغۇلىدۇ-دە، ھەر خىل تەسىراتلار بىر بىرى بىلەن ئۇلىنىپ قىياسلارنى ھاسىل قىلىدۇ. بەزىدە بىزنىڭ پىسخىك پائالىيىتىمىزنىڭ ھەننىڭ ئاسى مەنتىقىلىق ئەقلىي خۇلاسە بولۇشى ناتايىن، بەلكى دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە قىياسلاردىن ئىبارەت بولۇپ چىقىشى مۇمكىن. بىرەر نەرسىنى كۆرگەندە بىردىنلا ئىككىنچى يەنە بىر نەرسىنى ئويلاپ قېلىشىمىز مۇمكىن. مەسىلەن، لى بەينىڭ: "كۆكتىكى تولۇن ئايغا باققاندا، بېشىم چۈشتى پەس يۇرتۇمنى ئەسلەپ" دەپ يازغانلىرى مەنتىقىلىق ئەقلىي خۇلاسىنىڭ نەتىجىسى ئەمەس. ئۇ ئاينىڭ سېنىڭ ئانا يۇرتۇڭ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بولىۋېن؟ سېنىڭ يۇرتۇڭ ئايدىمۇ؟ ياق، لى بەينىڭ يۇرتى ئايدا ئەمەس. ئۇلارنىڭ يۇرتىدا ئاي ئالاھىدە ئوبدان كۆرۈنمىدۇ؟ ياكى ئۇ يەردىكى ئاي باشقىچىمۇ؟ ئۇنداق بولۇشىمۇ ناتايىن. نېمە ئۈچۈن

بېشىنى كۆتـرىپ ئايـغا قارىغان ھامان بېشـىنى سېلـىپ يۈرتـىنى ئويلايدۇ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى قىياسلاردۇر. قىياس دىگەننى چۈشەن-دۈرۈپ-ئىزاھلاشقا بولۇۋېرىدۇ، ئىزاھلاپ چۈشەندۈرۈشلەر ناھايىتى بەك مول، جانلىق بولىدۇ، ئىجادىيەتنىڭ ۋە بەھرىمەنلىكنىڭ لەززىتى دەل مۇشۇنىڭدا بولىدۇ. قىياسىتا ئومۇمىي بىر يۈزلىنىش بولىدۇ، ئەلۋەتتە، لېكىن ئۇ مۇتلەق بولمايدۇ، بەزىدە قىياس تەمسىل قىلىشقا قارىغاندا تېخىمۇ مول، تېخىمۇ تەبىئى بولىدۇ. بىز كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسى ئۈستىدە ئىزدەنگەندە، ئۇنىڭ مۇددىئاسى، دۇنيا-قارىشى، ئېتىقادى، مەقسىدى، مەسئۇلىيەتچانلىغى، ئۇنىڭ ئىجتىمائى سىياسى نۇقتىنەزىرى ئۈستىدە، جۈملىدىن ئۇنىڭ تۇيغۇ-سەزگۈ-لىرى، تەسىراتلىرى، قىياسلىرى ئۈستىدىمۇ ئىزدىنىمىز، ئەلۋەتتە. بەزى چاغلاردا، دەل مۇشۇ سەزگۈ-تۇيغۇلار، تەسىراتلار، قىياسلار بىر كىشىنىڭ مىجەز-تەبىئىتىنى، كۆڭۈل مەنزىللىرىنى ۋە قەلبىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ.

مانا ئەمدى ئاڭ ئېقىمى مەسىلىسى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمىز. مەن ئاڭ ئېقىمى مەسىلىسى ئۈستىدە ئوبدان تەتقىق قىلىپ باقمىغان ئەمەس. ئۇنىڭ تەخمىنى مەنىسى ئادەمدە نۇرغۇنلىغان ئاڭدىن تاشقىرى نەرسە بولىدۇ، ئىنتايىن ئاڭلىق بولۇشمۇ ناتايىن بولغان بىر مۇنچە نەرسىلەر بولىدۇ، بۇ ئاڭ بولسا ئۆزلۇكسىز ئېقىپ تۇرىدۇ، مەڭگۈ توختاپ قالمايدۇ، دىگەنلىك بولسا كېرەك دەپ قارايمەن. مېنىڭچە، بۇمۇ ئوبېكتىپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئادەمنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ ئەكس ئەتتۈرگىلى بولمىغان بىر بۆلىگى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. چۈنكى، بەزىدە ئادەمنىڭ ئاڭسىزلىغىنىڭ ئىچىدە شۇ ئادەمنىڭ تەبىئىتى، روھىي دۇنياسى، قىزىقىشى ۋە كۆڭۈل مەنزىللىرى ئىنـ

تايىن چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىلىدۇ. ئەمما ئۇ كۆپتۈرۈپ ئاساسلىق، ئالدىنقى ئورۇندىكى، ھەتتا بىردىن-بىر چىن نەرسە قىلىپ قويۇلسا ھەمدە ئادەمنىڭ نورمال تەپەككۇر ھۆكۈمى ئەكسىچە ھېچنىمگە يارىمايدۇ، ئاساسىي مەنە بىلەن مۇناسىۋەتسىز دەپ قارالسا، ئۇ ھالدا، ئۇ جاھالەتپەرەسلىك، سىرلىقلاشتۇرۇۋېتىش، غەيرى ئەقلىي چىلىك بولۇپ قالىدۇ، ئاڭ ئېقىمى دېگەن بۇ نەرسىنى تاغ كەلكۈنىدەك، يىرتقۇچ ھايۋانلاردەك قورقۇنچلۇق دەپ قاراپ، ئۇنىڭدىن قورقۇپ كەتمەسلىك كېرەك؛ ئۇنىڭغا باش ئۇرۇپ سەجدە قىلىپ كېتىپ، ئۇنىڭدا ئاجايىپ يېڭىلىق، كارامەت بار دەپ، ئۇنى يازمىسا قاتاردىن قېپقالمىز دەپمۇ كەتمەسلىك كېرەك؛ ئۇنداق قىلىشنىڭ ئۆزى تازىمۇ بىلمەسلىك بولىدۇ. ئەكسىچە، ئاڭ ئېقىمىنىڭ يېنىغا يولاپ قالغانىنى كۆرگەن ھامان خاپا بولۇش، داۋالاپ كېتىشمۇ بەھاجەت، ئۇنى مۇڭاپىق ئورۇنغا قويۇش كېرەك.

ئادەمنىڭ روھىي دۇنياسى ئۇستىدىكى ئىزدىنىشلەرمۇ ھەر تەرەپلىمە بولۇشى كېرەك، ئۇنداق ئىزدىنىشلەر ئىجتىمائى تۇرمۇش ئۇسۇلىدىكى ئىزدىنىشلەردىن ئايرىلىپ كېتەلمەيدۇ، ئۇ ئىككىسى بىر بىرىگە زىت ۋە بىر بىرىنى شەرت قىلىدۇ، ئۆزئارا ماسلىشىش بىلەن تېخىمۇ زور ئۇنۇم ھاسىل قىلىدۇ. بۇ ئىككىسىنى پەقەت ئىدىيالىزىملىق ۋە مېتافىزىكچىلارلا تۇپتىن قارىمۇ-قارشى قىلىپ قويىدۇ. بىز خۇددى ئىنغرا قىزىل نۇر، رادىياكتىپلىق نۇر بىلەن ئىز قوغلاشقاندەك بولۇپ، ئۇنى كۆزىتىشىمىز، ئۇنى ئوخشىتىپ دوربىشىمىز لازىم، دەسلەپتىن تارتىپ ئاخىرغىچە بولغان پۈتكۈل جەريان، تۇرمۇشتىن تارتىپ سەزگۈ، تەسىرات، قىياس، ھۆكۈم، تەدبىر، ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسىنى پىروزا ئەسەردە تەسۋىرلەشنىڭ ئۇبېكتى بولالايدۇ. مەن

كىشىلەرنى پىكىر قىلماسلىققا، ئادەمنىڭ ھەركىتى، مەقسىدى، مۇددىئاسى بىلەن كارى بولماسلىققا ئەمەس، بەلكى ئادەمنىڭ سىرلىق، ھەيران قالارلىق، چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈش قىيىن، چۈشىنىكسىز بولغان، ئاڭدىن تاشقىرى نەرسىنى تەتقىق قىلىپ كۆرۈشنى تەشەببۇس قىلىپلا قويماقچىمەن. ئەمما بىز ئاڭ ئېقىمنىڭ ئوبېكتىپ ھالىدا مەۋجۇت ئىكەنلىگىنى ئىنكار قىلماسلىغىمىز، ئۇنىڭدىن ئۆزىمىزنى چەتكە ئالماسلىغىمىز ياكى ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلماسلىغىمىز لازىم.

ئۇچىنچى، پىروزىنى قانداق قىلىپ تېخىمۇ بېيىتىپ، پىروزا ئەسەرنى تەشكىل قىلغۇچى مۇھىم ئامىللارنى كېڭەيتىش دېگەن مەسىلە ئۇستىدە توختىلىمىز. پىروزا بىر خىل بايانى ئەدەبىيات بولۇپ ھىساپلىنىدۇ، ئۇنىڭدا ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئادەم ۋە ۋەقەلىك بولۇشى كېرەك. شۇڭا، پىروزىنىڭ ئاساسلىق ئىپادىلەش ئۇسۇلى ۋەقەنى بايان قىلىشتىن ئىبارەت. لېكىن، ھېنىڭچە پىروزا ئەسەرنى تەشكىل قىلغۇچى شۇ ئامىللارنى كېڭەيتىشكە بولىدۇ. بىرىنچىدىن، مول تۇرمۇشنى يېزىش كېرەك. ئىلگىرى يازغان پىروزىلىرىمىزدا ئەلۋەتتە تۇرمۇش يېزىلغان. لېكىن، ئۇ تۇرمۇشنى يېزىش، كۆپ ھاللاردا، پىرسۇناژلار بىلەن ۋەقەلىكىكە بوي سۇنۇپ كەلگەن. ئۇ پىرسۇناژ بىلەن ۋەقەلىك گويا بىر تۇپ دەرەخكە ئوخشىسا، بىز يازغان تۇرمۇش ئاشۇ دەرەختىكى شاخقا ۋە چاتاقىقا، ياپراقلارغا ئوخشايدۇ. لېكىن بىزنىڭ ئاخىرقى ھىساپتا كىتاپخانلارنىڭ ئالدىغا قويغىنىمىز بىر تۇپ دەرەخلا بولۇپ، بىزنىڭ مەقسىدىمىز كىشىگە شۇ دەرەخنى چۈشەندۈرۈش بولىدۇ. ئەگەر ئۇ دەرەخ بىلەن مۇناسىۋىتى بولمىسا، ئۇنى كېسىپ تاشلايمىز. ئەگەر شاخ-چاتاقلىرى بەك كۆپ بولۇپ كەتسە، تەھرىر يولداش بىلەن تەقرىزچىلەر تولىمۇ شاخلاپ-چاتاقلاپ

كېتىپتۇ، دەپ ئۇنى كېسىپ تاشلايدۇ. مانا بۇ پىروزا ئەسەرنى قۇراشتۇرۇشنىڭ ئۇسۇلى. ئەمما، پىروزا ئەسەرنىڭ يەنە بىر خىل قۇراشتۇرۇلۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولامدۇ-بولمامدۇ؟ يەنى، بىر تۈپ دەرەخنىڭ يېنىدا يەنە بىرقانچە تۈپ كىچىك دەرەخ بولسۇن، ئۇنىڭ تۈۋىدە ئوت-چۆپلەر، ئارقا تەرەپتە بۇلۇتلار كۆرۈنۈپ تۇرسۇن دەيلى. مەن بىر تۈپ دەرەخنىلا يېزىشنى تۆۋەن چاغلىمايمەن، لېكىن، مېنىڭچە بولغاندا، دەرەخنىڭ يېنىدا يەنە ئىككى تۈپ كىچىك دەرەخ بولغان، يېنىدا ئاز-تولا ئوت-چۆپمۇ ئۆسكەن، ئارقا تەرەپىدە بۇلۇتمۇ بولغان قىلىپ يېزىش ئۇسۇلىنىمۇ يوققا چىقىرىۋەتمەسلىگىمىز لازىم. چۈنكى، تۇرمۇشتا كۆپ ھاللاردا ئاساسىي ئېقىمنى تارماق ئېقىمىمۇ بولىدۇ، بىرىنچى تۈپ دەرەخنى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى تۈپ دەرەخنى بولىدۇ. مۇقەررەرمۇ، تاسادىپىيمۇ بولىدۇ. مەقسەتلىك ئەرسىلەرمۇ، مەخسەتسىز ئەرسىلەرمۇ بولىدۇ. سىنىڭ تۇرمۇشىڭنىڭ پۈتۈنلەي ئۆز پىلانىڭ بويىچە، ئۆزەڭنىڭ سىزغان ئاساسلىق سىزىغى بويىچە بولۇپ تۇرىدىغانلىغىغا كىم كاپالەتلىك قىلالايدۇ؟ بىر تۈپ دەرەخنىڭ يېزىلىش ئۇسۇلى گويا ئۈپراپ كەتكەن، سۈمەل بولۇپ قالغان بىر تال پولات مىققا ئوخشايدۇ. بىرقانچە تۈپ دەرەخ ياكى ئۇنىڭ يېنىدا كىچىك دەرەخلەرمۇ، ئۇششاق ئوت-چۆپلەرمۇ بار قىلىپ يېزىش ئۇسۇلى خۇددى قوپال بىر پارچە تۆمۈرگە ئوخشايدۇ. ئۇنى سەن يېقىملىق ئەمەس دەپ ئېيتالمايسەن. ھەرقايسىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ئارتۇقچىلىغىمۇ بار، يېتەرسىزلىگىمۇ بار. دېمەك، پىروزا ئەسەر ئارقىلىق كىشىلەرگە باش تېمىنى، ئاساسلىق لىنىيىنى، ئاساسلىق ۋەقەلىكنى ۋە پىرسۇناژنى كۆرسىتىپلا قالماستىن، يەنە ئىنتايىن يېقىملىق، ئىنتايىن مول ۋە خىلمۇ-خىل، ياسالمىلىقتىن

خالى ئەينەن تۇرمۇشنىمۇ كۆرسىتىپ بېرىدۇ. دىمەك، پىروزا ئەسەردە ئېيتىلغان لىنىيە تاق بولسىمۇ بولىدۇ، مۇرەككەپرەك بولسىمۇ بولىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇنىڭدا يەنىلا ئاساسلىق ۋە قوشۇمچە تەرەپلەر بولىدۇ. مەن مۇشۇ مول تۇرمۇشمۇ پىروزا ئەسەرنى ھاسىل قىلغۇچى بىر ئامىل بولۇشى لازىم، دەپ ئويلايمەن. بەزى پىروزا ئەسەرنىڭ ئالاھىدە سېھرىي كۈچىكە ئىگە بولۇشى دەل مۇشۇنداق تۇرمۇشنىڭ موللۇغى، جانلىقلىغى ۋە ھەركەتچانلىغىدا. پىروزا ئەسەردە يەنە بىر مۇھىم ئامىل بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ پىروزا ئەسەردىكى تۈس ۋە كەيپىياتتۇر. ھەرقانداق بىر پارچە پىروزا ئەسەر بەرەر ناخشىغا، بەرەر رەسىمگە ئوخشاشلا ئۆز ئالدىغا تۈس ۋە كەيپىياتقا ئىگە بولغان بولىدۇ. ھازىر بىزدە ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان، ئېلىمىزنىڭ مۇشۇ دەۋر ئەدەبىياتىدىكى پىروزا ئەسەرلەردە ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغىنى مۇنداق ئىككى خىل تۈس-كەيپىيات: بىرى، مەردانە قەھرىمانلىق بولۇپ، يېڭى ئادەملەر، يېڭى ئىشلار، كۈرەش قەھرىمانلىرى، ئۇلۇغۋار ئەخلاقىي-پەزىلەت تەسۋىرلىنىدۇ. يەنە بىر خىلى، بىرقانچە يىل مابەينىدە تازا ئەۋج ئېلىپ كېلىۋاتقان ھەسرەتلىنىش كەيپىياتى. "4 كىشىلىك گۇرۇھ"نى يېزىش ئارقىلىق، نىمىنى يازسا، ئۇنىڭغا ھەسرەتلىنىش كەيپىياتى كىرگۈزۈلىدىغان بولۇپ قالىدى. لېكىن مۇشۇنداق ئىككى خىللا كەيپىيات بولسا، ياكى تالاي-تالاي ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىدە مۇشۇ ئىككى خىل كەيپىياتلا ئىپادىلىنىۋەرسە، تولىمۇ گادايلىق بولۇپ قالىدۇ. پىروزا ئەسەردە يەنە بىرمۇنچىلىغان تۈس-كەيپىيات بولسا بولۇۋېرىدۇ، مەن مۇنداق ئۇچ خىل كەيپىياتنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتكۈم بار، بۇنىڭغا ئۆزەممۇ قىزىقىدىغانىدەك قىلىمەن. ئۇنىڭ بىرى يۇمۇرلۇق بولۇش. يۇمۇرلۇق بولۇش

ئادەمنى كۆلدۇرۈۋەتسىلە تۆگىگەن بولمايدۇ، يۈمۈر تۇرمۇشتىكى بىر خىل، ئەقىل-پاراسەت شۇنداقلا تۇرمۇشنى كۆزىتىش بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. يۈمۈرلۇق سەزگۈسى ئەقىل كۆچىنىڭ ئەڭزەللىك تۈيغۇسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ئۇ تۇرمۇشتىكى ئاجايىپ-غەلىتە نەرسىلەرنى، قارىماققا سەلتەنەتلىك ئەمما ئەمىلىيەتتە مەسىلە بار نەرسىلەرنى بىر قاراشتىلا تېگىگە يېتىپ بىلىۋالالايدۇ. ئەگەر دەرھالا ئۆتكۈر سۆز بىلەن ئەيىپلەش توغرا كەلسە، ھەممە نەرسىنى ئەيىپلەۋېرىشىڭ مۇمكىنمۇ؟ ئۇنداق قىلىش ئوبدان ئۈسۈل بولمىسا كېرەك، ئەمىلىيەتتە مۇمكىنمۇ ئەمەس. ئۇ ھالدا، بىز يۈمۈر ئۈسۈلىنى قوللانساق، ھەم كىشىلەرنىڭ ئارزۇسىنى، ھەم بىر خىل كەچۈرۈم قىلىش كەيپىياتىنى ئىپادىلىگەن بولىمىز. بۇنداق قىلىش پۈتكۈل ياغدىن ئالغاندا ساغلام بولغان بىر خىل پوزىتسىيە. ئەگەر تۇرمۇشتىكى كۆڭلىگە ياقمايدىغان ئىشلارنى مەخسۇس توپلاپ چىقساڭ، كۆڭلىگە ياقمايدىغان بىرمۇنچە ئىشلار بىر يەرگە جەم بولۇپ دۆۋىلەنسە، بۇ ئىشلارنى جۇغلىغان پىروزا ئەسەرنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن: ۋاي-ۋۇي، ئەمدى بۇ جاھاندا ياشغۇچىلىك يەر قالماپتۇ، دىگەن خۇلاسە چىقىرىسەن-دە، ھەممە نەرسىگە يۇرىگىڭ سقىلىدۇ، بۇنىڭغا چىداپ تۇرالامسەن؟ تۇرمۇشتىكى يۈمۈرلۇق خاراكتىرغا ئىگە بولغان يەرگە بىزمۇ يۈمۈرلۇق قىلىساق بولىدۇ، بۇ بىر خىل كەيپىيات بولىدۇ. يۈمۈرلۇق نەرسىگە كىشىلەر ئامراق كېلىدۇ. يۈمۈرلۇق نەرسىدىمۇ ھەق-ناھەقلىق تۈيغۇسى بولىدۇ، ئۇنىڭدا چىن، ياخشى، گۈزەل نەرسىلەر مۇقىملاشتۇرۇلىدۇ ۋە ساختا، رەزىل، سەت نەرسىلەر مەسخىرە قىلىنىدۇ. ئىككىنچى، ئېغىر-بېسىق ياكى سوغاقچان بولۇش. ئېغىر-بېسىق بولۇش ھىسسىياتلىق

بولماسلىق ئەمەس، دەل ھەسسىيات ناھايىتى چوڭقۇر بولغانلىقى، تۇرمۇشنى، ئوبېكتىپ شەيئىلەرنى، جەمىيەتنى چۈشىنىش ناھايىتى چوڭقۇر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىپادە بىلدۇرۇشكە ئالدىراپ كەتمەيدىغانراق بىر خىل پوزىتسىيە بىلەن ئىپادە بىلدۇرۇش بولىدۇ. بۇنداق ئەسەرنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىكى ھەسسىياتنىڭ يوشۇرۇن ئىكەنلىگىنى، ئۇنىڭ كىشىلەرنى پىكىر قىلىشقا كۆپرەك ئۇندەيدىغانلىغىنى ھىس قىلىسەن. بۇنداق ئەسەردە تۇرمۇشتىكى مۇرەككەپلىك، مۇشەققەتلىك ۋە ئارزۇ-ئۈمىت ئېغىر-بېسىق كەيپىيات، چوڭقۇر تەپەككۇر، ئوبېكتىپ ھەم پۈختا پوزىتسىيە بىلەن تۇرمۇشقا بولغان چوڭقۇر چۈشەنچە ئىپادىلەپ بېرىلىدۇ. ئۇچىنچى ئىللىق بولۇش، بۇنىڭدا تەلۈە بولماي، بەلكى مۆتىدىل، ئىللىق بولۇپ، كىشىلەرگە تۇرمۇشنىڭ ئىللىق ئىكەنلىگىنى ھىس قىلدۇرۇش، ئەمما تەلۈە بولماسلىق. بىز تېخى يېڭىدىلا بىرمۇنچىلىغان ئوگۈشسىزلىقلارغا دۇچار بولدۇق، رىيال ئەمەلىيەتنى نەزەردە تۇتىدىغان بولساق، تۇرمۇشتا يەنە بىرمۇنچە گۈزەل نەرسىلەرنىڭ بارلىغىنى سېزىۋالالايمىز. كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئىللىتىدىغان، كىشىنى ئۇمىتۋار قىلدىغان نەرسە بىر خىل يوشۇرۇن قىزغىنلىق بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. مەردانە نەرسىلەر، ۋاقىراپ-جاقىرايدىغان نەرسىلەر، شوئارلارمۇ لازىم، ئەلۋەتتە.

پىروزا ئەسەرلەرنىڭ تۈس-كەيپىياتى كۆپ خىل بولۇش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى يەنە ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئاھاڭدارلىغى ۋە رېتىمى بولۇشى كېرەك. بىزنىڭ تۇرمۇشنى يېزىشىمىز تېز، ئاستا، كۇچلۇك، ئاجىز، ئاساسلىق ۋە قوشۇمچە ھالەتتە، ئۇدا ۋە ئۇزۇك ھالەتتە بولىدۇ. بەزى چاغلاردا يېزىپ مەلۇم جايغا كەلگەندە، بىرەر چاتاق

(ئاچا) چىقىرىلىپ، ئۇنىڭ رېتىمى ئۆزگەرتىلىدۇ. ئۇنداق قىلىش جەلپ قىلارلىق بولىدۇ، نېمە سەۋەبتىن ئۇنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ جەلپ بولۇپ كەتكەنلىگىنى بەزىدە ئۆزەڭمۇ ئېيتىپ بېرەلمەي قالىدىغان چاغلار بولىدۇ، ئاشۇنداق بولسا لايىق بولمىغانلىغىنى ئۆزەڭمۇ بايقاپ ئالالايسەن. مۇشۇنداق رېتىم تۇيغۇسى ئۇچۇن بىزدە بىر ئۇقۇم بولۇشى كېرەك، ئۇ بولسىمۇ بەدىئى بىۋاستە سەزگۈ. بۇ تۇرمۇشقا بولغان بەدىئى سەزگۈنىمۇ، شۇنداقلا بەدىئى ئەسەرگە بولغان سەزگۈنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بەزىدە بەزى كىشىلەر پىروزا ئەسەرلىرىنى قۇرۇلمىسى قانداق بولۇشى كېرەك؟ دەپ سورايدۇ. بۇنى كېسىپلا ئېيتىش تەس. بۇنى نېمە دېسەڭ بولىدۇ، بىر پارچە ئەسەر باشقا ئەسەرگە ئوخشىمايدۇ، ئۇ سېنىڭ ھېس قىلىشىڭغا باغلىق بولىدۇ، سەن يېزىپ-يېزىپ مەلۇم جايىغا كەلگەندە، ئۇ يەردە ئاچىماق چىقارمىسا بولمايدىغانلىغىنى، بىر خىل قېلىپتا يېزىۋەرگەن بىلەن دېمى سىقىلىدىغانىدەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويۇپ، يازماقچى بولغان نەرسىنىمۇ ئىپادىلىگىلى بولمايدىغانلىغىنى ھېس قىلىسەن. يېزىپ يەنە بىر يەرلەرگە بارغاندا، ئۇنى يېغىۋېلىشقا توغرا كېلىدىغانلىغىنى ھېس قىلىسەن. كۆچلۈك ۋە ئاجىز، قويۇق ۋە سۇس، شالاڭ ۋە زىچ بولۇشىمۇ شۇنداق، باشتىن-ئاياق ھە دەپ كۆچلۈك قىلىۋېرىمەن دېگەن بىلەنمۇ، ئۇ كۆچلۈك بولماي قالىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تېز ۋە ئاستا، ئاساسلىق ۋە قوشۇمچە ئورۇندا بولۇشنىمۇ ئوبدان ئىگەللەپ بېرىپ، كۆڭۈلدە ياخشى سېزىم ھاسىل قىلغاندىلا، ئاندىن ئەسەر ياخشى ئەسەر بولۇپ چىقىدۇ. بەدىئى جەھەتتىكى بىۋاستە سېزىم تۇغما بولمايدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇ بىر ئادەمنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىسى، ئىدىيەۋى سەۋىيىسى، بىلىم-ساۋادى، بەدىئى جەھەتتىكى تەربىيىلىنىشى،

ئىجادىيەت جەھەتتىكى چىنىقىش ۋە ئەدىبىي ئەسەرلەرنى ئوقۇش تارىخىدىن ئايرىلىپ كېتەلمەيدۇ.

. مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنىڭ بەزىلىرى شېئىرغا، نەسىرگە قويۇلغان تەلەپ بولۇشى مۇمكىن، ئەمما مېنىڭچە بولغانىدا، پىروزا ئەسەردە شېئىرمۇ، نەسىرمۇ بولسا، بۇمۇ، ئۇمۇ بولسا يامىنى بولمايدۇغۇ دەيمەن. كونكىرىت مەلۇم بىرەر ئەسەردە ئۆزىگە لايىق ئېتىۋار بېرىدىغان نۇقتىسى بولسا بولۇۋېرىدۇ. مەسىلەن، بىر ئەسەردە ئادەمنىڭ خاراكتېرىسكىسى ناھايىتى يارقىن ئېچىپ تەسۋىرلەنگەن بولسا، يەنە بىر ئەسەردە خاراكتېرىسكا ئانچە يارقىن چىقمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا تۇرمۇشتىكى ئەملىي تەسىرات، ئەينەن تۇرمۇش ئالاھىدە جانلىق ۋە روشەن ئىپادىلەنگەن بولىدۇ. يەنە بىر ئەسەردىچۇ، ئۇنىڭدا رېئىمدارلىق، ئاھاڭدارلىق ئالاھىدە كۇچلۇك بولىدۇ، ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار. ئۆتكەن يىلى، گويا مەن پىروزا ئەسەردە پىرسۇناژلارنى تەسۋىرلەشكە قارشى چىققاندەك بىر خىل ئوقۇشماسلىق پەيدا بولىدى، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ مېنىڭ قايسى ئەسىرىمدە پىرسۇناژ يوقمەن؟ دېمەكچىمەنكى، ھەر بىر ھىكايە ھەممىدىن نۇقتىلىق ھالدا پىرسۇناژنى تەسۋىرلەپ كېتىش ناتايىن، مۇستەسنالىقنىڭ بولۇشىغا يول قويۇش كېرەك. ئەدىبىي ھادىسىنىڭ تەبىئى ھادىسىگە ئوخشىمايدىغان ئەڭ چوڭ بىر يېرى ئۇنىڭدا مۇستەسنالىققا يول قويىدىغانلىغى. ئەڭ يۇقىرى، جامائەت ھەممىدىن بەك ئېتىراپ قىلىدىغان ئەدىبىيات قانۇنىيىتىدىمۇ مۇستەسنالىق بولىدۇ، پىروزىدا پىرسۇناژ بولۇشى، ۋەقەلىك بولۇشى كېرەك، بۇ بەلكىم قانۇنىيەت بولۇشى مۇمكىن، لېكىن پىروزىدا پىرسۇناژ بىلەن ۋەقەلىك نۇقتىلىق ھالدا يېزىلماسلىغى مۇستەسنالىق ھىساپلە-

نىدۇ. شۇنداق ئويلايمەنكى، پىروزىنى شەكىللەندۇرىدىغان مۇھىم ئامىللار ناھايىتى جىق، ھەر بىر ئەسەردە ئېتىۋار بېرىلىدىغان مەلۇم تەرەپ بولسا بولۇۋېرىدۇ، ئۇنىڭدا پىرسۇناژ بىلەن ۋەقەلىكنىڭ ئاساس بولىدىغانلىغى ئادەتتىكى قانۇنىيەت ھىساپلىنىدۇ؛ ئەمما ئۇنىڭدا مۇستەسنالىقمۇ بولۇۋېرىدۇ، شۇنداق بولغانىدا، پىروزا ئەسەرنى تېخىمۇ جانلىق، تېخىمۇ كۆپ خىل قىلىپ يازغىلى بولىدۇ.

تۆتىنچى، پىروزا ئىجادىيەت ئۇسۇلىنىڭ كۆپ خىل بولۇشى توغرىسىدا. بۇ يەردىكى كۆپ خىل بولۇش ئىككى مەزمۇنىنى يەنى بىرىنچىدىن جىددى بولۇش، ئىككىنچىدىن كەڭ قوساق بولۇش كېرەك، دېگەنىنى بىلدۇرىدۇ. نىمە ئۈچۈن جىددى بولۇش كېرەك؟ چۈنكى جانلىق بولغانسېرى قىيىن بولىدۇ، كۆپ خىل بولغانسېرى ئىگەللەش قىيىن بولىدۇ. پىروزىنى جانلاندۇرغاندا، قانداق يازسىمۇ پىروزا ئەسەر بولۇۋېرىدۇ، ئاغزىغا كەلگەنىنى جۆيلۈۋىسىمۇ بولىدۇ، دەيدىغان بىر خىل خاتا چۈشەنچە بار، بۇ جىددىلىك ئەمەس. پىروزا ئەسەردە كۆڭۈلدە خالىغانلىكى نەرسىنى بىخارامان يېزىۋېرىشكە بولغان ئىكەن، ئاغزىغا كەلگەنىنى جۆيلۈۋەرسە بولىدۇ، كەلسە-كەلمەس قۇراشتۇرۇپ چىقسىمۇ ئاسان دەپ ھىساپلايدىغان بولسا، بولمىغىنى-دە! ئۇنىڭ قىيىنلىغى كۆڭۈلدە خالىغانلىكى نەرسىنى يېزىشتا بولۇپ، ئىشلەشنىڭ قاتتىق قائىدىسى، فورمىسى، رىئايە قىلىدىغان تەكشۈرۈش ئۇسۇلى بولمىغان ئەھۋالدا يەنە ئۇنى ھەم چىن-ھەقىقى، ھەم يېڭى، ھەم جانلىق، ھەم يۈكسەك قىلىپ يېزىپ چىقىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە مىڭ بىر مۇشەققەتلەر بىلەن يازغانىدىمۇ تەبىئى ۋە ھەم ھالەتتە قاملاشتۇرۇپ يېزىپ چىقىش ھەققەتەنمۇ ناھايىتى قىيىنغا چۈشىدۇ! پىروزا يازىدىغانلارنىڭ ناھايىتى سىرلىق

قىلىپ يازغانلىغىغا قارىغاندا، ئۇنىڭچىلىك ئالاھىدىلىكى ئاساسسىز ئەمەس، ئۇنىڭ ھەم تۇرمۇش ئاساسى بولغان بولىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ كىشىنىڭ پۈتمەس مەنىۋى ھەرىكىتىنىڭ بارلىققا كېلىش ئېھتىمالىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ.

مەن بۇ يەردە ئالغا ئېقىمى ئۇستىدە ئالاھىدە توختىلىپ ئۆتمەكچى، ياشلار ئۇنىڭغا ناھايىتى بەك قىزىقىدىكەن. بىر ياش ماڭا: ئالغا ئېقىمنى يېزىش تولىمۇ ئاسان ئىكەن، ناھايىتى يېنىك ئىش ئىكەن، قانداق يازىمەن دىسە، شۇنداق يېزىشقا بولۇۋېرىدىكەن، دەيدۇ. مەن بۇ گەپتىن ئاجايىپ قايغۇرۇپ كەتتىم. گەپ سېنىڭ ئەسىرىڭىنىڭ "ئالغا ئېقىمى" ھىساپلىنىدىغان ـ ھىساپلىنالمايدىغانلىغىدا ئەمەس، بەلكى قىلچە كۆڭ سەرپ قىلمايلا ئاغزىڭغا كەلگىنىچە جۆيلۈشـ لىرىڭدىن ۋاي دېگۈدەك بىرەر پارچە ئەسەرنىڭ مەيدانغا چىقمايدىـ غانلىغىدا. بۇنداق ئاسانغا چۈشىدىغان "جۆيلۈش ئېقىمى" ھەـ ھۇ دەپلا ۋەزىيەت دولقۇنغا ئەگىشۈپلىش بولۇپ ھىساپلىنىدۇ، خالاس. ئاڭلىشىمچە، بەزى تەھرىر بۆلۈملىرىگە كەلگەن ئەسەرلەرنىڭ يېرىمى، ئۈچتىن بىرى پۈتۈنلەي ئالغا ئېقىمىغا ياتىدىغان ئەسەرلەر ئىكەن، بەزىلەر تېخى مېنىڭ تەسىرىمگە ئۈچرىغانلىغىنى دەپ يۈرىـ مىش، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەقىقەتەن خىجالەتچىلىكتە قالدىم. بۇنىڭغا مېنىڭمۇ جاۋاپكارلىقىنى ئۈستۈمگە ئېلىشىم قىيىن، چۈنكى بىرىنچىدىن، مېنىڭ يازغانلىرىم ئالغا ئېقىمىمۇ ـ ئەمەسمۇ، ئۆزەمۇ ئۇقمايمەن تېخى. ئىككىنچىدىن، مەندىن ئۈگەنگىنىڭ ئامان قالسەن، مېنى دورىغىنىڭ ھالاك بولسەن، دىگەن سۆزمۇ يەنە بىر ئەتىلىيە سۆز. ئۈچىنچىدىن، سەن راستىنلا ئالغا ئېقىمى يازمىقىچى بولساڭ، ئۇنىڭغا ئىككى نەرسە زۆرۈر، ـــ بىرىنچىدىن توغرا بولۇش، ئىككىـ

چىدىن ماھىرلىق بولۇش كېرەك، ۋاھالەنىكى بۇلارنى ئورۇنلاپ كېتىش ناھايىتى قىيىنغا چۈشىدۇ. قارايدىغان بولساڭ، ئۇ تاغدىن-باغدىن قۇراشتۇرۇپ چىققانىدەكلا بىلىنىدۇ، ئەمما چوڭتۇر مەزمۇنلۇق، ئىچكى باغلىنىشلىغى بار، كىشىگە لەززەت بېغىشلايدىغان، ئاجايىپ گۈزەل، كۆزنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان قىلىش ئاسانغا چۈشەمدۇ؟ ئۇ چۈشەكەپ سۆزلەپ قويۇش ئەمەس-تە! ئەگەر چۈشەكەپ سۆزلەش ساپ ئاڭ ئېقىمى ھىساپلىنىدىغان بولسا، ساراڭلار دوختۇرخانىسىنىڭ كېسەللىرى تېخىمۇ ساپ ھالەتتە تارالمامدۇ؟ ياق، ھەرگىز ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈشكە بولمايدۇ، يازغان نەرسەڭنى پىسخولوگىك پائالىيەتنىڭ قانۇنىيىتىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان قىلىشىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە پىسخولوگىك پائالىيەت ئارقىلىق دۇنيانى، تۇرمۇشنى ئەكىس ئەتتۈرۈشۈڭ، يەنە كېلىپ كىشىنىڭ ئىستېتىك زوق-ھەۋىسىنى ئۆستۈرىلەيدىغان، كىشىنى باركاللا دىگۈدەك ھالەتكە كەلتۈرىلىشىڭ كېرەك، بۇنداق تەلەپلەرنى ئورۇنلاشنىڭ ئەمەل قىلغۇدەك مۇقىم بىرەر قانۇنىيىتى يوق، تېخى. مېنىڭچە، ئىشقىلىپ ئاسان ئەمەس. كىشىنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ سىرى ئۇستىدە ئىزدىنىش جىددى بىر ئىش، ئۇ بولسا ئادەمنىڭ سەزگۈرلۈگىگە، ئادەمنىڭ تەجرىبىلىرىگە، ئوقۇش تارىخىغا، تەسەۋۋۇرىغا، بىلىم-ساۋادىغا، ھىسسىيات-ئىشتىياقىغا باغلىق، مول كەچۈرمىشلەرنىڭ بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ، بۇ نەرسىلەر ئاسانلا ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس. جىددى بىر ئىزدىنىش.

ئىككىنچى، كەڭ قوساق بولۇش، ھەر تەرەپلىمە قوبۇل قىلىش كېرەك. "ۋاڭ تاغام تاۋۇز ساتار، ئۆزىنىڭكىنلا ماختار" دىگەندەك بولسىغۇ مەيلىغۇ. "ۋاڭ چوقۇرنىڭ قايچىسى، ئالەمدە يوق تەڭدىشى" دەپ تۇرۇۋەۋلىش توغرا ئەمەس. بۇگۈن مەن بۇ يەردە "ۋاڭ تاغام تاۋۇز ساتار"

دىگەن كەمتەر پوزىتسىيىدىلا بولىمەن، ئەمـما ھەرگىز "ۋاك چوقۇر" بولۇۋالمايمەن. ئەگەر بۇ سورۇندىكىلەرنىڭ قايسىبىرى: سېنىڭ سۆزـلىگەنلىرىڭنىڭ ھەققۇاسـىغا ئىشەنـمەيمەن، مېنىڭ يازغانلىرىمـنىڭ ھەققۇاسى شامال كىرمەيدىغان نەرسىلەر، ھەر بىر ئادەمنىڭ مودىلى بار، ھەر بىر ئىشنىڭ ئەسلى ئاساسى بار، قىلغان گەپلەرنىڭ بىرىمۇ ئاساسسىز ئەمەس، ئاشۇلارنى يېزىپ چىقسام ناھايىتى چىن ـ ھەقىقى بولىدۇ، بۇنىڭغا قانداق قارايسەن؟ دەر بەلكىم. ئۇنداق بولسا ناھايىتى ئوبدان ئىكەن! سىزگە سالام بېرەي! مەن جەزمەن سىزنىڭ قىزغىن كىتابخانىڭىز بولىمەن، گەپچى مەن لازا تىكمەي، سامساقلا تىكىدـغان بولسامۇ لېكـىن كۆكتات يـىگەن چاغـدا ھەممىنى ئالغىنىمدەك بىر ئىش قىلمۇبرىمەن.

شۇڭا مېنىڭ پوزىتسىيەم "ئوخشاش پىكىردىكىلەر بىلەن بىرلىشىپ، ئوخشىمايدىغان پىكىردىكىلەرنىمۇ ياقتۇرۇش"، "ئوخشاش پىكىردىكىلەر بىلەن بىرلىشىپ" "ئوخشىمايدىغان پىكىردىكىلەر بىلەنمۇ ياخشى ئۆتۈش" دەپ ئاتىلىدۇ، بەدىئى ۋاستە جەھەتتە ھەممە تەرەپلەپ قوبۇل قىلىپ "ئوخشىمايدىغان" نەرسـىلەردىـن ئوزۇقلۇق ئېلىـش كېرەك. نـىمە ئۈچۈن خەقنىڭ ۋاستىلىرىنى خۇنۈك ھالدا چۆكۈرۈش كېرەك ئىكەن؟ بەزىلەر نىمە سەۋەپتىن "ئاك ئېقىمى" ۋە "ياڭيۇ"دىن قايسى ياخشى، قايسى ناچار دەپ مۇزاكىرە قىلغان چاغدا، بۇ ئىككىسىنى قارىمۇـقارشى قىلىپ قويىدۇ؟ "ياڭيۇ"نى كىم ناچار دەپتۇ؟ ناھايىتى ياخشىغۇ! ناھايىتى يېقىملىققۇ، ياڭيۇنى يېيىشكە شۇنداق ئامرا قمەن! مەن مودا قوغلىشىشنى، ئۆتكۈنچى شامال بولۇشنى قوللىمايمەن، "ئۈزۈم ئاچـچىقكەن" دەيدـغان بولۇشنىمۇ ياقتۇرمايمەن. تىك ـ تاك توپ ئويناشنى ئالساق، بەزدـلەر پالاقنى توغرىسىغا تۆتۈپ ئوينىسا، بەزىلەر پالاقنى تۆزلا تۆتۈپ

ئويلايدۇ، ئۇنىڭ قايسىسىنى ياخشى دەيسەن؟ ئۇتۇقۇالغىنى ياخشى ـ دە.

مەن بەدىئى ژانىرە جەھەتتە خىلمۇ ـ خىللىقىنىڭ تەڭلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى، ئەركىن مۇسابىقىلىشىشنى تەشەببۇس قىلىمەن، قېنى كىم پىروزا ئەسەرنى تېخىمۇ ياخشى يازالايدىكەن، كىم تېخىمۇ كۆپ كىتابخانىنى قولغا كەلتۈرەلەيدىكەن، كىم كىتابخانىلارغا تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى تەقدىم قىلالايدىكەن، كىمنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ تۇس ـ كەيپىياتى تېخىمۇ كۆپ بولالايدىكەن. ھەر خىل ژانىرلەر بىر بىرىنى چەتكە قاقمۇ ۋە بىر بىرىگە باغلىنىشلىق بولمۇ، بىر بىرىنى ئىلگىرى سۈرمۇ، بىر بىرىگە سىڭىپ بارمۇ ۋە يەنە پارچىلىنىپ چىقمۇ، بىر بىرىدىن ئۆزۈق ئالمۇ ۋە ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ يېتەرسىز يەرلىرىنى تولۇقلاپ بارمۇ، شۇنداق قىلىپ پىروزا ئىجادىيىتىنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرمۇ. بىز كۇن بويى بىزگە خىلمۇ ـ خىل ئېقىملار كېرەك دىگەن ئەمەسمىدۇق؟ مانا ئەمدى نېمە سەۋەبتىن ئاكاڭ قارىغاي بىرىنچى، مەنلا ئەتىسۇار، مەنلا ئىنقىلاپچى دەپ دېيىشكە بولمىدىكەن؟

1981 ـ يىل ئىيۇن.

(ژاڭ مېڭ: «پىروزا ئىجادىيىتىدىن پاراڭ»دىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ياسىن ھاۋازى.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: غوپۇرجان ئابدۇرەھىم.

مكاينىڭ بەدىئى ئۇسلۇبى توغرىسىدا

ۋالى چاۋۇبەن

ھەرقانداق شەيئى ئۇزلۇكسىز ئۆزگىرىپ بارىدۇ، يازغۇچىلارنىڭ بەدىئى ئۇسلۇبىمۇ ئۆزگەرمەي بىر قېلىپتا تۇرىۋەرمەيدۇ. لېكىن ئۆزگىرىشىنىڭ نەتىجىسىنى ئۇنىڭ ئىنقلاپىنىڭ ئېھتىياجىغا ئويغۇن كەلگەن ـ كەلمىگەنلىگىگە، كىتاپخانىلارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە بولغان كۆپ تەرەپلىمە تەلەۋىگە ئويغۇن بولغان ـ بولمىغانلىغىغا قاراپ بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

تۇرمۇش ھالەتلىرىنىڭ كۆپ خىللىغىغا، ئاممىنىڭ سەنئەتكە بولغان ھەۋەس ـ ئارزۇلىرىنىڭ كۆپ خىللىغىغا، باش سىياسى ۋەزىپىنىڭ يېتەكچىلىگەندىكى كونكىرت ۋەزىپىنىڭ كۆپ خىللىغىغا بوي سۇنۇش، مەلۇم يازغۇچىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئەسىرىنىڭ ئۆزگىچە، بىر بىرىنىڭ ئورنىغا دەسسەتكىلى بولمايدىغان بەدىئى ئۇسلۇبقا ئىگە بولۇشى يامان ئىش بولماستىن، بەلكى ياخشى ئىش ھىساپلىنىدۇ.

ئۇسلۇبنىڭ سىنىپلىغى، دەۋرىيلىگى ۋە مىللىلىغى بولىدۇ. بۇنداق ئورتاقلىق ئەقىلگە مۇۋاپىق ۋە مۇقەررەر ئەھۋال. ئەما بۇنداق ئورتاقلىق شەخسنىڭ ئۆزگىچە ئۇسلۇبىدىكى خاسلىقنا ئىپادىلىنىدۇ،

خاسلىق بولمىسا، ئورتاقلىق بولمايدۇ. تېما ئاساسەن ئوخشاش بولغان ھالەتتىمۇ، ئوخشاش بولمىغان خاسلىقتا ئىگە يازغۇچى مەلۇم تەرەپكە بەكرەك ئېتىۋار بېرىش شەرتى ئاساسىدا كونكىرت مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتە پەرقلەرنى شەكىللەندۈرەلەيدۇ. پرولېتارىياتنىڭ ھكايىلىرى بىردەك سىياسى خاھىشقا، ئورتاق تۇرمۇش مەزمۇنىغا ۋە سىياسى مەزمۇنغا ئىگە بولىدۇ. لېكىن بۇلارنىڭ ھەننىڭاسى يازغۇچىنىڭ ۋە ئەسەرنىڭ ئۆزگىچىلىگى ئارقىلىقلا گەۋدىلىنىدۇ. ئەگەر باشقىلارغا ئوخشىمايدىغان ئۆزگىچە ئۇسلۇپ يوق قىلىۋېتىلسە، «خەلق ئەدەبىياتى» ژورنىلىغا بېسىلغان ھكايىلەرنىڭ ھەممىسى ئوخشاش بىر خىللا بولۇۋەرسە، بۇ ژورنالنىڭ نېمە كۆرگۈچىلىگى بولىدۇ؟ دېمەك، "4 كىشىلىك گۇرۇھ" تەرغىپ قىلغان گۇرۇھ باگۈسى بويىچە بولۇپ، بۇ ئەسەر بىلەن يەنە بىر ئەسەر، بىر يازغۇچى بىلەن يەنە بىر يازغۇچى ئوتتۇرىسىدا ھىچقانچە پەرق بولمىسا، ئۇلارنى بىر بىرىنىڭ ئورنىغا دەسسەتكىلى بولۇۋېرىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا بۇ ھال كىتاپخانىلارنىڭ ئالاھىدە ئېھتىياجلىرىغا ئۇيغۇن كەلمەي قالدۇ_دە، شۇنىڭ بىلەن "سەن بولساڭ ئارتۇقلۇق قىلمايدىغان، بولمىساڭمۇ كەملىك قىلمايدىغان" ھال شەكىللىنىپ قالىدۇ.

ئاپتورنىڭ دۇنياقارىشى توغرا، ئىنقىلاۋىي بولسىلا، ئاپتور ئىجادىيەتتە ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئۇچۇن، پرولېتارىيات ئۇچۇن خىزمەت قىلىشنى مەقسەت قىلسا، ئەسەرنىڭ مەزمۇنى سوتسىيالىستىك، ئۇنىڭ بەدىئى شەكلى جۇڭگو ئىستىلى، جۇڭگو ئادىتىچە، ...بولىدىغان بولسىلا، شەخسنىڭ بەدىئى ئۇسلۇبى قانچىكى ئۆزگىچىلىككە ئىگە بولسا، ئەسەر شۇنچە ئومۇملىقىغا ئىگە بولغان

بولىدۇ. ئۇ "ئېچىلىش ـ سايراش" فاكۇلتېتىغا خىلاپ بولمايلا قالماستىن، بەلكى پرولېتارىياتنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتە باغچىسىنى بېيىتىدۇ، يەنە كېلىپ شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ئۇ ئۆزىنىڭ جەڭگىۋار قورال بولۇش ئىقتىدارىنى نامايەن قىلالايدۇ. پرولېتارىيات ئىنقىلابىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن، شەكىل ـ ئۇسلۇبنىڭ كۆپ خىل بولۇشىغا يول قويۇش ۋە ئۇنى تەشەببۇس قىلىش كېرەك. ئۇسلۇپ مەسىلىسىگە بولغان پوزىتسىيىنى كىم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش دېگەن تۈپ پرىنسىپلىق مەسىلىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ كۆزىتىش كېرەك...

"4 كىشىلىك گۇرۇھ" كونترولىلۇغدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت مۇنبىرىدە زەھەرلىك ئوت ـ چۆپلەر ئۈنۈپ كەتكەنلىكى ئۈستىگە، گۇرۇھ باگۋېچىلىغىمۇ يامراپ كەتكەن ئىدى. بۇ ھال كىتاپخانىلار ئۈچۈن بىر خىل مەنىۋى ئازاپ، يەنى بىر خىل سۈنئىي بالايى ـ ئاپەت ئىدى. پرولېتارىيات ئەدەبىيات ـ سەنئىتى ئىجادىيىتىنىڭ ۋە ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەنقىدىنىڭ ئاشۇ مەزگىللەردە ئۇلارنىڭ فاشىستىك دىكتاتورلىقىنىڭ بېسىمى ئاستىدا نەپەسى بۇغۇلۇپ جېنى تۇمشۇغىغلا كېلىپ قالغان ئىدى. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" يىمىرىپ تاشلانغان بۇگۈنكى كۈندە، ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەرنىڭ ئالغا بېسىش يۆنۈلۈشىگە، پرولېتارىياتنىڭ ئالغا بېسىش يۆنۈلۈشىگە ئۈيغۇن بولۇپ، ئالتە سىياسى ئۆلچەمگە خىلاپ كەلمەيدىغانلا بولسا، ھىكايە يازغۇچىنىڭ ئۆزگىچە ئۇسلۇبىنىڭ بولۇشىنى تەكىتلەش گۇرۇھ باگۋېچىلىغىنىڭ تەسىرىنى ئۈزۈل ـ كېسىل تازىلاش ئۈچۈن تامامەن زۆرۈر.

ئەدەبىيات ـ سەنئەت رىيالىلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈش، شۇنداقلا رىيالىلىقىنى چۈشەندۈرۈپ ئىزاھلاش بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ھەر بىر

يازغۇچىنىڭ باشقىلارغا ئوخشىمايدىغان تۇرمۇش تەجرىبىسى بولىدۇ، شۇڭا ھەر بىر يازغۇچى تۇرمۇشنى ئوخشاش بولمىغان نۇقتىلاردىن قايتا ئىپادىلەپ، يازغۇچىنىڭ ئۆزگىچە تەسراتىنى ۋە چۈشەنچىسىنى ئوبرازلىق ئۆزگىچىلىك ئارقىلىق گەۋدىلەندۈرۈش بىلەن بەدىئى شەكىلنىڭ ئۆزگىچىلىگىنى، باش تېمىنىڭ ئۆزگىچىلىگىنى شەكىللەندۈرسە بولىدۇ ھەمدە شۇنداق قىلىشى لازىم. كونكرېت ئەسەرنىڭ باش تېمىسى يازغۇچىنىڭ ماركسىزم ـ لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى بىتەكچىلىگەندىكى، ئالاھىدە تېما ئارقىلىق يورۇتۇلغان ئۆزگىچە بىر خىل چۈشەنچىسىدىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك. كىتاپخانىلارنىڭ سېنىڭ ئەسىرىڭنى ئوقۇش ـ ئوقۇماسلىغى سېنىڭ تۇرمۇشقا نىسبەتەن ئۆزگىچە تەسراتىڭ ۋە چۈشەنچەڭنىڭ بولۇش ـ بولماسلىغىغا باغلىق. سوتسىيالىستىك ئىنقىلاپ ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرى بىلەن جىددىي شۇغۇللىنىۋاتقان كىتاپخانىلار قىلغىلى ئىشى يوق بىكار قالغانلىغىدىن ھېكايە ئوقۇمايدۇ. ئەگەر باش تېما تۇرمۇشنىڭ مەلۇم تەرىپىنىڭ ئىچكى مەنىسىنى يورۇتۇپ بېرىدىغان تېما بولماستىن، سەن دىمىسەڭمۇ ھەممە ئادەم ئۇچۇن چۈشىنىشلىك بولغان تەبىيار گەپ ـ سۆزلەر توغرا بولغىنى بىلەنمۇ، ھە دەپ تەكرارلىنىۋەرسە، كىتاپخانىلار ئۇنىڭدىن تۇرمۇشنى قانداق تونۇش ھەققىدە ئىلھام ئالالمىسا ۋە رىغبەتلىنەلمىسە، سېنىڭ ئەسىرىڭ بىلەن مېنىڭ ئەسىرىمنىڭ ھېچبىر پەرقى بولمىسا، ئۇ چاغدا، سېنىڭ ئەسىرىڭ ئۆزگىچىلىكىگە ئىگە ئەسەر ھىساپلىنالمايدۇ ـ دە، سېنىڭ ئەسىرىڭنى كىتاپخانىلارنىڭ ئوقۇپ يۇرۇشىنىڭمۇ ھاجىتى بولمايدۇ.

ئەدىبىي ئەسەر ئاممانى ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇ، ئۇ ئۆزگىچىلىككە قانچە كۆپ ئىگە بولسا، شۇنچە ئومۇملىققا ئىگە بولىدۇ. تازا جايىدا بولمى-

غانراق بىر مسال كۆرستىدىغان بولساق، سىچۈەننىڭ دەندەن چۆپى باشقا جايلاردا، ئۆزگىرىپ سىچۈەنچە تەمى قالمىغان بولسا، ياكچوڭ چۆپى ياكى باشقا چۆپلەر ئۈنۈمنى بېسۈرەلەيدۇ. قانچىكى يەرلىك خاراكتېرىگە ئىگە بولغانسېرى شۈنچە مەملىكەت خاراكتېرىگە ئىگە بولغىنىدەك، شەخسلەرنىڭ ئۆزگىچە ئۇسلۇبىنى چەتكە قېقۈيەرىشكە بولمايدۇ. ماۋجۇشى بىزدىن كەشپ قىلىشنى، ئېختىرا قىلىشنى، ئىجات قىلىشنى، ئالغا بېسىشنى تەلەپ قىلاتتى. ئەگەر بىز ئەمىلىي تۇرمۇشتا كەشپ قىلالمىساق، ئېختىرا قىلالمىساق، ئىجات قىلالمىساق، ئەسەرنىڭ تۇرمۇشنىڭ ئالغا بېسىشىغا تۇرتكە بولۇشتىن ئىبارەت سىياسى ۋەزىپىسى جەھەتتە تېگىشلىك رولىنى ئوينىيالمىشى ناھايىتى تەسكە چۈشىدۇ. يازغۇچىنىڭ بىلىشى ئۈنۈمگە سۈبېكتىپ پائالىيەتچانلىغىنى جارى قىلدۇرۇپ، نەتىجىدە ئۆزگىچە ئىپادىلەش شەكلىنى ۋە ئۇسلۇبىنى شەكىللەندۈرەلمىسە، پىرولېتارىياتنىڭ ئورتاق ئۇسلۇبىنى بۈزۈۋەتكەنلىك بولماستىن، بەلكى ئۇنى بېيىتقانلىق بولىدۇ، بۇ يامان ئىش ئەمەس، ياخشى ئىش ھىساپلىنىدۇ. ۋاڭ يۈەنجيەن بىلەن بەيخۋانىڭ ئەسەرلىرى تېما جەھەتتە بىر بىرىگە يېقىن كېلىدۇ. مەيلى ماۋجۇشىنى مەدھىيىلەش جەھەتتە بولسۇن، ياكى يولداش خې لۈگىنى مەدھىيىلەش جەھەتتە بولسۇن، يېزىش جەھەتتىكى ئوخشىماسلىق بولغانلىغى ياخشى ئىش. شياۋ يۈچيەننىڭ ھىكايىلىرى ۋاڭ يۈەنجيەننىڭ ھىكايىلىرىگە قارىغاندا كىنو سىنارىيىسىگە تېخىمۇ بەك يېقىن. ۋاڭ يۈەنجيەننىڭ ھىكايىلىرىنى كىنو سىنارىيىسى قىلىپ ئۆزگەرتكەندە زورمۇ-زور ئۈزارتىۋەتسە مۇۋاپىق بولماي قالىدۇ. مانا بۇلار بىر بىرىنىڭ ئورنىنى ئالالمايدىغان ئىككى خىل يېزىش ئۇسۇلى بولۇپ، بۇنداق پەرقلەر كىتابخانلارنىڭ ئېھتىياجىغا

ئۆيغۇن كېلىدۇ. ۋاك يۈەنجيەننىڭ ھىكايىلىرىدە تۇرمۇشتىكى ئاساسلىق پىرسۇناژ ــ ماۋجۇشى ئىكەنلىگى ئىپادىلىنىدۇ. ئەمما ئەسەرنىڭ سيۇژىتىدا بولسا، ماۋجۇشى غەمخورلۇق قىلغان ۋە تەربىيىلىگەن قىزىل شا كىچىكلەر باش پىرسۇناژ قىلىنىدۇ. ئەسەردىكى باش پىرسۇنارنى تۇرمۇشتىكى باش پىرسۇناژ دەپ ھىساپلاۋېرىشكە بولمايدۇ، بۇنداق يېزىش ئۇسۇلىغا يول قويۇشقا بولىدۇ. بۇنداق يېزىش ئۇسۇلى ھەممە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش پىرىنسىپىغا ئۆيغۇن كېلىدۇ، شۇنداقلا "4 كىشىلىك گۇرۇھ "نىڭ "3 نى گەۋدىلەندۇرۇش" دىگەن نىمىسگە قارشى بولۇپ، گۇرۇھ باگۇچىلىغىنىڭ ئاددىلاشتۇرۇۋېتىشىگە قارشى تۇرۇشتەك ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئۇسلۇبنىڭ ئۆزگىچىلىگىنى شەكىللەندۇرگۈچى شەرتلەر كۆپ تەرەپلىمە بولىدۇ. تۇرمۇشنىڭ ئۆزى مول ۋە خىلمۇ-خىل بولۇپ، ئۆزگىچە شەكىلدىكى ئۇسلۇبنىڭ شەكىللىنىش ئامىللىرىنى تۇرمۇش ھازىرلاپ بېرىدۇ؛ ئاپتور ئۇنىڭ مەلۇم بىر تەرىپىنى ئوخشاش بولمىغان تۇرغۇدىن ئەكس ئەتتۈرسە بولۇۋېرىدۇ. ئۆزگىچە ئۇسلۇبنى مۇۋاپىق يوسۇندا تەكىتلەش مۇستەقىللىق دەۋاسى قىلغانلىق بولماستىن، بەلكى ئۇ تۇرمۇشنى كۆپ تەرەپلىمە قايتا ئەكس ئەتتۈرۈشنىڭ ئېھتىياجى بولىدۇ. ئۇسلۇپ بىر قېلىپتىلا تۇرىۋەرمەيدۇ، ئەمما يولداش رۇجۇجۇەن ئېيتقانىدەك، بەزى جەھەتلەردە ئۆزگەرمىگى تەس ــ مەلۇم مۇقىملىققا ئىگە بولىدۇ. چۈنكى تۇرمۇش ۋە كۆرەشنىڭ بېرىشى ئاددىغىنە بولماستىن، خۇددى تاغ-دەريالارغا ئوخشاش دولقۇنسىمان ئىگىز-پەس بولىدۇ. ئۇ ھەيۋەتلىك دولقۇنىدەك بولۇش خۇسۇسىيىتىگىمۇ، كىچىك كۆۋرۈك ئاستىدىن شىرىلداپ سۇ ئۆتكەندەك بولۇش خۇسۇسىيىتىگىمۇ ئىگە. بۇ ئەھۋاللار بىر بىرىنىڭ

ئورنىنى باسالمايدۇ. ھكايە ئۇسلۇبىنىڭ كۆپ خىل بولۇشى خۇددى تارام-تارام يوللار تېپىنىڭ ئۆتاشقانغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بىرنىڭ مەيدانىمىز، نۇقتىنىنەزىرىمىز، ئۇسۇلىمىز توغرا بولىدىغانلا بولسا، ھەر بىر يازغۇچىنىڭ بوي-تۇرقىنى، ئورۇق-سېمىزلىگىنى، چىراي-كۆلكىلىرىنى ئوپ-ئوخشاشلا قىلىپ قويۇشنىڭ ھاجىتى يوق...ھكا-يىنىڭ ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلغان ۋەزىيىتىنى يارىتىش ئۈچۈن، بەدىئى ئىندىۋىدۇئاللىقنى جارى قىلدۇرۇشىمىز لازىم....

يولداش ماۋ دۇن بىرقانچە يىلدىن بۇيان ھكايىنىڭ بارغانسېرى ئۆزىراپ كېتىۋاتقانلىغىنى ئېيتىپ ئۆتتى. نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ؟ بۇمۇ خۇددى يولداش رۇ جۇجۇەننىڭ ئېيتىپ ئۆتكىنىدەك، "4 كىشىلىك گۇرۇھ"نىڭ تەرغىپ قىلغان "يۇكسەك، ئۇلۇغۋار، مۇكەممەل" بولۇش دىگەن نىملىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. مېنىڭچە، ھكايە دىگەن بۇ بەدىئى پورمىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ بىرى كىچىكتىن چوڭىنى كۆرۈش، كىچىك ئارقىلىق چوڭىنى كۆرۈش. ھەرقانداق شەيئىنىڭ مۇكەممەللىگى نىسبىي بولىدۇ. "يۇكسەك، ئۇلۇغۋار، مۇكەممەل" بولۇشنى بىر تەرەپلىمە ھالدا تەلەپ قىلغانىدا، بۇ ھال ھكايىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا ئېلىپ بېرىپلا قالماستىن، بەدىئى ئۇمۇملاشتۇرۇشنىمۇ (ئالاھىدىلىك ئۇمۇملىقنى گەۋدىلەندۈرىدۇ) ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن. ئالاھىدىلىك بولمىسا، ئۇمۇملىقمۇ بولمايدۇ، قانچىكى مۇكەممەل بولۇشنى تەلەپ قىلساڭ، ئەسەر شۇنچە كەمتۈك بولۇپ چىقىدۇ. دىمەك، ئەسەرنىڭ مۇكەممەل بولغان-بولمىغانلىغىنى بىلىشنە ئوبىكتىكىنىڭ تېپىكلىگىنى يېزىپ چىقىش-چىقالماسلىغىغا قارىشىڭ كېرەك...

قىسقىسى، شەكىل، ئۇسلۇپ ئۆزگەرمەي بىر قېلىپتا تۇرىۋېرمەيدۇ:

ئەمما، مەسلىنى ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش قانۇنىدىن قارىغاندا، سىياسى يۈنۈلۈشىنىڭ بىردەك بولۇشى ئاساسىدا، شەكىل، ئۇسلۇپنىڭ كۆپ خىل بولۇشىنى تەكىتلەش كېرەك.

(«ھىكايە ئىجادىيىتى توغرىسىدا» دىگەن كىتابتىن قىسقارتىپ ئېلىندى)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ياسىن ھاۋازى.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **غوپۇرجان ئابدۇرەھىم.**

بىر كۆز بىلەن كىنو كۆرۈش

كىچىك بالا: بۇ كىنونىڭ بىلىتى قانچە پۇل؟

بىلەت ساتقۇچى: ئىككى روبلى.

كىچىك بالا: ئەپەندىم، يېنىمدا ئاران بىر روبلى پۇل بار ئىكەن. ئۆيۈمگە بېرىپ دادامدىن يەنە بىر روبلى پۇل ئېلىپ كەلگىچە كىنو باشلىنىپ كېتىدۇ، شۇڭا مۇشۇ يېنىمدىكى بىر روبلى پۇلنى ئېلىپ، بىر بىلەت بەرسىلە قانداق؟

بىلەت ساتقۇچى: ئىككى روبلىلىق بىلەتنى بىر روبلىغا بەرسەم قانداق بولىدۇ؟

كىچىك بالا: ھېچقانداق بولمايدۇ. مەن بىر كۆزۈمنى يۇمۇۋېلىپ، بىر كۆزۈمدە بىر روبلى پۇلغا چۈشلۈق كۆرەي.

كاپانچا

لى گوۋبن

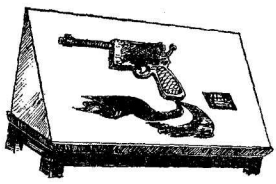

بۇ جەددى تېلېگرامىسنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قالدىم.

سائىتىمگە قارىسام، بۇ قېتىمقى پويىزنىڭ بېيجىڭ ۋوگزالىغا كىرىشىگە يەنە يېرىم سائەت قاپتۇ. تېلېگرامىدا چوقۇم ۋوگزالىغا چىقىپ كۈتۈۋېلىشىم قايتا-قايتا تاپىلانغان. شۇڭا تېزدىن يەر ئاستى پويىز ۋوگزالىغا چاپماي بولمىدى. بۇ بوۋاينى دېمەمسىز! يەنىلا ئاشۇ بۇرۇنقى مىجەزى، يەنە كېلىپ كىشىنى ھەيران قالدۇرغىنى تېلېگرامىنى ئۆلكە مەركىزىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆلكە مەركىزىدىن خېلىلا يىراق بولغان تاغلىق رايوندىن ــ مېنىڭ يۇرتۇم S ناھىيىسىدىن بەرگەن. ياپىرەي، ئۆلكىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ بۇ مەسئۇلى ئاشۇ چەت جىلغىغا بىرەر ئەنزىنى بىر تەرەپ قىلىشقا

بارغان بولغيمدى؟

يولداش شياۋلىن مېنىڭ ئۇستازىم ئىدى، چۈنكى ئۇ ماڭا دەرس بېرىپلا قالماي، بىز يەنە نۇرغۇن ساۋاقداشلارنى باشلاپ ئىنقىلاپقا قاتناشتۇرغان ئىدى. شۇڭا، ئۇنى بۇرۇن شۇنداق دەپ ئاتىغان بولسام، هازىرمۇ يەنە شۇنداق ئاتايمەن. مەنلا ئەمەس، قالغان ساۋاقداشلارمۇ هازىرغىچە شۇنداق ئاتىشاتتى. مېنىڭچە، كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئاشۇنداق هۆرمەتلىشى ئۇنىڭ ئىسىل پەزىلىتىدىن بولسا كېرەك. ئۇنىڭ تاپانچىدەك مىجەزىنى هەممىمىز ئوبدان بىلەتتۇق. توساتتىنلا كەلگەن بۇ جىددى تېلېگرامما مانا شۇنىڭ مىسالى ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، بىز ــ بۇ تاپانچىنىڭ قوماندانلىغىدا بىر-نەچچە كۈنلا مىلتىق دورىسىنىڭ هىدىنى پۇرىغانلار ئۇنى يەنىلا هۆرمەتلەيمىز ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىمىز. ئۇنداق بولمىسا، بېيجىڭ ۋوگ-زالغا چىقىشقا بۇنچە ئالدىراپ نېمە قىلاتتىم!

بۇلتۇر ئەتىيازدا، گېزىتخانىسىنىڭ باش مۇهەررىرى ماڭا ئۆلكە-لىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ بۇ مۇئاۋىن شۇجىسى هەقىقىدە خەۋەر يېزىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرغان ئىدى. ئەسلىيەتتە، مەن ئانچە چاقىقان مۇخبىرلاردىنمۇ ئەمەس ئىدىم. لېكىن باش مۇ-هەررىرنىڭ چىرايىدىن مېنىڭ بۇ ئىشنى ئېغىر كۆرمەسلىگىمنى ئۆتۈنگەنىدەك ئالامەت چىقىپ تۇراتتى. چۈنكى مەندىن بۇرۇن بارغان ئىككى مۇخبىر دەككىسىنى يەپ قايتىپ كەلگەن ئىكەن. ئۆزىنىڭ نەتىجىسىنى سۆزلەپ بەرگىلى ئۈنىمايدىغان بىر بوۋايغا قانداق قىلىپ پارتىيە ئىستىلىنى ۋە پارتىيە ئىنتىزامىنى بۇزغان كىشىلەرگە قارشى هەقىقەتتە، پىرىنسىپىتا چىڭ تۇرۇپ، پارتىيە مەنپەئەتىنى قوغداپ، ئاخىرغىچە كۈرەش قىلغانلىغىنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ

بىرىك دىيىشىنىك ئۆزى قانچىلىك تەسكە چۈشىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ماقۇل دىدىم، بۇۋاي ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىسىدىن گەپ ئايىماس، بەلكىم؟

كىشى ياشىنىپ قالغاندا، ئۇششاق سۆز، كوت-كوت بولۇپ قالىدىكەن، گېپىنىڭ مەنتىقسىمۇ جايىدا بولمايدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنتۇغاق بولۇپ قالىدىكەن-دە، گېپىنىڭ ئايىغىنى چۈشۈرۈپ بولغىچە، بېشىنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن. بىراق، يولداش شىياۋلىن 70 ياشقا كىرەي دەپ قالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدا قېرىلاردا بولىدىغان مۇجىملىلىكتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى، كاللىسى شۇنداق جايىدا، ئىش قىلىشتا شۇنداق ئېغىر-بېسىق ئىدىكى. ئۇ 40 يىلنىڭ ئالدىدا ئۆزى دەرس بەرگەن سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئىسمىنى ھېچقانچە كۆچمەيلا بىر-بىرلەپ ئېيتىپ بېرەلەيتتى. ئەپسۇسكى، ئۇلارنىڭ بەزىسى ھېنىڭمۇ ئېسىمدە قالمىغان ئىدى.

— شياۋلىن مۇئەللىم، ئاشۇ قىپ-قىزىل پۇپۇكلۇك تاياقچىڭىز مەندە شۇنداق چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان ئىدىكى، ئۇنى ھېچنەرسىگە تەڭ قىلمايمەن!

— قىپ-قىزىل ئەمەس، — دىدى ئۇ گېپىمنى تۈزىتىپ، — ياز-غۇچى دىگەن ماختاشقا ئۇستا كېلىدۇ!

كېچىك چاغدا بولغان ئىشلار ھەممىدىن ئېنىق ئەستە قالىدىغان بولغاچقا، مەڭگۈ ئۇنتۇلمىسا كېرەك، ئەتىمالىم. ئېسىمدە قېلىشچە، رەڭگى قىپ-قىزىل ئىدى، بۇ بەلكىم بىزنىڭ نامرات S ناھىيىمىزدە رەڭ-نىڭ تولىمۇ كەمچىل بولغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك، ئاشۇ تاياقچا ۋە ئۇنىڭ ئوتتەك ئىتتىك مىجەزى خۇددى بىر رىۋا-يەت بولۇپ قالغان. ئەگەر مۇمكىن بولسا — كىم بىلىدۇ، باش مۇھەر-

ربر مېنىڭ رومانتىك تۇسكە تولغان بۇ خىل ئىپادىلەش ئۇسۇلىغا قوشۇلامدۇ يوق! ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ تۆمۈردەك قاتتىق بۇ مۇئاۋىن شۇجىسى توغرىسىدىكى خەۋەرنى مانا ئاشۇ تاپاندىن باشلاپ يازسام، قالتىسمۇ جايىدا، قالتىسمۇ ئوبرازلىق بولاتتى دېگەن ئويلاردا بولدۇم.

مەن ئەلۋەتتە خەۋەر يېزىش ۋەزىپەسىنى ئۇنتۇمايمەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە گەپنىڭ توچكىسىنى ئېھتىياجلىق تەرەپكە بۇرايدىغانلىغىم تۇرغان گەپ، بىراق، ئۇنىڭ مېنىڭ نىمە مەقسەتتە كەلگەنلىگىمنى بىلدىغانلىغىمۇ، ئۇنىڭ گەپنى قەستەنگە ئەگىتىپ نەگىلەرگە ئېلىپ كېتىپ، بىر دەم ئاسماندىن، بىر دەم يەردىن سۆزلەپ بېرىدىغانلىغىمۇ كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ناۋادا مېنىڭ نىمىلەرنى سوراقچى بولغانلىغىم بىلىنىپ قالسىدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئاشۇ تاپانچىدەك مىجەزى مېنى قوغلاپ چىقىرىدىغانلىغىدا گەپ يوق ئىدى. شۇنىمۇ تۇيۇپ تۇراتتىمكى، ئۇ تاپانچام ئېتىلىپ كەتمىسۇن دەپ، مېنىڭ رەسمى گەپ ئۇستىدە ئېغىز ئاچماسلىغىمنى ئۈمىت قىلىغانىدەك قىلاتتى، قانداقلا بولمىسۇن، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئوقۇغۇچىسى بولىمامدۇ، يىراق يول يۈرۈپ ئۇنى يوقلاپ كەلگەن ئوقۇغۇچىسىمەن-دە.

شۇنداق قىلىپ، ئىككىمىز خۇددى شاخمات ئويناۋاتقانىدەك، ئۇ يەردىن، بۇ يەردىن سۆزلىشىپ ئولتۇردۇق، گەپنىڭ مەزمۇنىمۇ ئۆزىچىلا ئاشۇ بۇلۇتلۇق جىلغىدىكى S ناھىيىسىگە مەركەزلىشىپ قالدى. چۈنكى ئۇ ئۆزىنىڭ ئىنتىزام تەكشۈرۈش خىزمىتى توغرىسىدا، مەن ئۇقماقچى بولغان ئەھۋاللار ئۇستىدە سۆزلەپ بەرگىلى ئۇنىمايتتى؛ — بۇ بوۋاي مۇخبىرلار، يازغۇچىلار

ۋە سەنئەتچىلەرنى كۆرگەندە، ــ سىلەر زىيالىلار ـ زە! سىلەر قەلەم-كەشىلەر ـ زە!...دىگەنىگە ئوخشاش گەپلەرنى قىلىپ، خۇددى ئەپەندىلەر ئاشخانىسىدىن ئۆزىنى تارتقانىدەك، ئۆزىنى قاچۇرۇپ تۇراتتى.

شۇڭا ئۇ تايانچ بازىنىڭ سۆكلىرىنى، بولۇپمۇ S ناھىيىسىنىڭ جىلغىلىرىدىكى ئاشۇ ساپ ـ سېرىق چۇجىگىن قوناقلارنى ماختاپ، ئۇنىڭ ئىنقىلاپنى قامداش بىلەنلا قالماي، بەلكى ئىنقىلاۋىي يارىلىق كىشىلەرنىمۇ يېتىشتۇرگەنلىگى ئۈستىدە توختالغىنىدا، بارمىغى بىلەن ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنى، يەنى مېنىڭ ساۋاقداشلىرىمنى ساناپ: پالانى ئاسمانغا چىقىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ، پۈستانى پالانى جايدىكى چوڭ قۇرۇلۇشنىڭ مەسئۇلى، پالانى دىپلومات بولىدى، پۇكۈنى ھەربىي رايونىنىڭ سەنئەمۇجاڭى بولىدى...دەپ بىر ـ بىرلەپ كۆرسىتىپ چىقتى. مەن بىلەن شياۋگۇ توغرىلىق ھېچنىمە دېمىدى.

بۇ بوۋاي، بىرئاز ئايرىمچىلىق قىلىۋاتقىنىغۇ دەيمەن؟ ــ دۆلەت تىمىز تايانچ كۈچلەرگە نىمىدىگەن مۇھتاج ـ ھە!

بۇ گەپچە، مەندەك بىر مۇخبىرمۇ، گۇ كاكىدەك خېلى نامى چىقىپ قالغان بىر سەنئەتكارمۇ تايانچلار قاتارىغا كىرەلمىدۇق، بۇنىڭغا ھەقىقەتەنمۇ قورسىغىمىز ئېسىلدى. مەنغۇ مەيلى، ناھايىتى كەلسە بىر ـ كالتى ـ كۆسەي مۇخبىر مەن. بىراق شياۋگۇنىڭ كۆڭلىگە كەلمەسمۇ دەيمەن. كەسىپ ئەھلىلىك جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ يازغان خۇشخەت ۋە ئويمىلىرى تاڭسۇق ئەسەرلەر ھىساپلىناتتى. مەن ئۆز ساۋاقدىشىمنى ھەرگىز ماختىمايمەن، ئۇنىڭ خۇشخەتلىرى چەتئەلدە كۆرگەزمە قىلىنغاندا، ھەر كۈۋادىرات سانتىمېتىرى يايپون

پۇلى ۋە ئامېرىكا دوللىرى بىلەن ھىسابلانغان ئىكەن. دىپلوماتلار بولسۇن، سەنئەتچىلەر بولسۇن، بۇلارنىڭ داڭقىنى بىلدىغانلار قانچىلىك چىقار؟ لېكىن گۇ كاتىنىڭ خەتتات ئىكەنلىگىنى بىلدىغانلار مەلىكەت ئىچىدىمۇ، مەملىكەت سىرتىدىمۇ ناھايىتى كۆپتە! بۇنداق بولمىغان بولسا، ئۇنىڭ 4 تەرىپى ئۆيلۈك ئاشۇ كىچىك ھويلىسىنىڭ ئالدى ئۇنچۇالا ئاۋات بولۇپ كەتمىگەن بولاتتى.

شياۋگۇ بىلەن ئىككىمىز ــ ئۇ مەڭگۇ ئاشۇنداق چاققان ئۆتىدۇ ــ بېيجىڭدا ئولتۇرۇشلۇق بولساقمۇ، ئانچە بېرىش ـ كېلىش قىلىشىپ كەتمەيمىز. ئىككىمىزنىڭ دوستلۇق مۇناسىۋىتىمىزنى يىراق دىگىلىمۇ، يېقىن دىگىلىمۇ بولمايدۇ. بولۇپمۇ ئۇ كارامىتىنى كۆرسىتىپ داڭ چىقىرىپ كەتكەندىن كېيىن، مېھماندارچىلىققا بېرىش، زىيارەتكە قاتنىشىش، كۆرگەزمە ئېچىش، چەتئەللىك مېھمانلارغا ھەمرا بولۇش، دەرس سۆزلەشكە ئوخشاش ئىشلار بىلەن بولۇپمۇ ئاتىدۇ، شۇڭا، مەن بېرىپ ئۇنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى ئېلىشتىن تېخىمۇ خىجىل بولىمەن. بىر قېتىم، گېزىتخانا باش مۇھەررىرىنىڭ توساتتىنلا پەيزى تۇتۇپ، ئۇ كىشىگە بىر تامغا ئويدۇرغۇسى كېلىپ ماڭا ئۆتۈندى. مەن بىر-نەچچە كۈن تېلېفون بېرىپ يۈرۈپ ئاران تەسلىكتە بۇ قاتىلنىڭ ئادەمنى تېپىپ گېپىمنى ئېيتتىم، ئۇ گېپىم تۈگىگىچە تاقەت قىلالماي قالدى. ھىلىمۇ ياخشى مەندەك كونا ساۋاقدىشىنىڭ يۈزىنى قىلغان بولسا كېرەك، ياق دىمىدى، ماقۇلمۇ دىمىدى. ماڭا پەقەت:

ــ ھازىر قولۇمدا بىر چەتئەل مۇئاۋىن زۇڭتۇڭىنىڭ، ئىككى باش ئەلچىنىڭ ۋە ئامېرىكا قىتئەسىدىكى مۇھاجىرلار تەشكىلاتىنىڭ بىرقانچە رەھبىرىنىڭ تامغىسى بېسىلىپ يېتىپتۇ، ئويۇپ بېرەلمەيۋاتىمەن! ــ دىگەن گەپلەرنىلا ئېيتتى.

گۇ كاتىدەك مۇشۇنداق داڭلىق سەنئەتكارنى نەزىرىگە ئىلمايۋاتـقان شياۋلىنىڭ ئالدىدا مەندەكلەر قانچىلىك ئادەم ئىدى.

ۋوگزالغا بېرىپ، مۇناردىكى سائەتـكە قاراپ چۆچـۈپ كەتـتىم، ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئەمدى بۇۋايدىن دەككەمنى يەيـدىغانلىغىغا كۆزۈم يېتىپـلا تۇراتـتى. دەرھال بېرىپـلا ۋوگزال بىلىـتـىدىن بىرنى ئېلىپ، چىقىش ئىشىگـگە قاراپ چاپتـىم. خۇداغا شۈكرى، پويىز يېرىم سائەت كېچىكىپ كېـلىدىـغان بوپـتۇ، مانا شۇ چاغدىـلا كۆڭلۈم ئارامغا چۈشتى ـ دە ئۇھ دەپ بىر تىنىۋېلىپ، خاتىرجەم بولدۇم.

يولداش شياۋلىن ھەممىدىن بۇرۇن S ناھىيىسىگە بېرىپ ئىشلـگەن پىشقەدەمـلەرنىڭ بىرى، شۇڭـا ئۇنىڭ بىزنىڭ يۇرتـىمىزغا ئالاھـىدە مۇھەببىتى بار. يۇرتـىمىز ھەقـىدە گەپ بولـسـلا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەينى چاغدىكى ئالتۇندەك دەۋرىنى باشقا ياشانغانـلارغا ئوخشاش كونا ھەسسىيات بىلەن ئەسلىمەستىن، بەلكى قانداقتۇر يۇرـتىمىزغا بىر نەرسىگە قەرزدار بولۇپ قالغاندەك ھەسـسىياتتا بولىدۇ. ئاشۇ قېتىم ئۇنى زىيارەت قىلىپ بارغان چېغىمدا، ئۇ ناھايـىتى خەجىل بولغاندەك:

ـــ شۇنچە يىل بوپتۇ، ئۇ يەردىن يېنىپ كەلگەنىنـىڭزى ھازىرـغىچە بېرىپ باقمىدىم. ئائىلىسام ئاشۇ كونا ئىنقىلاۋىي تايانچ بازىـدا ئانچە چوڭ ئىلگىرىلەش بولماپتۇ، ئاساسىي جەھەتتىن ھىلىھەم يەنە شۇ بۇرۇنقى پېتى تۇرۇپتۇ! بەزى خەتلەرنى تاپشۇرۇپ ئالـدىم، ئۇلارـنىڭ ئىنقىلاۋىي قۇرباللارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە ھەر جەھەتتىن غەمـخورلۇق قىلىـشى... ـــ سـۆزلەپ بۇ يەرگە كەلـگەنـدە، بوۋايـنىڭ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، بىر ھازاغىچە جىم بولۇپ كەتكەنـدىن كېيىن، ئاران:

ــ هامان بىر كۈنى ئۆزۈم بارىمەن، ــ دىگەننىلا دىيەلمىدى.

ئۇ S ناھىيىسىگە مۇشۇ ئىشلارنى دەپلا بارامدۇ؟ بىراق، بۇ بوۋاينىڭ مىجەزىنى بىر نەرسە دەپ بولمايدۇ.

سۆھبىتىمىزدە ئىنقىلاۋىي قۇربانلار ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ گېپىي بولۇپ قالغانلىغى ئۈچۈن، يولداش شياۋلىن شۇ چاغدىكى ئۇنتۇلغۇسىز جەڭنى ئەسلەپ:

ــ ھىلىقى تاش تاختا قانداق بولدىكىن، كېيىن ئۇنىڭ دېرىگىنى ئالالمىدىم! ــ دەپ سوراپ قالدى كۆڭۈل بۆلۈپ.

ــ ھازىر ئۇ تارىخىي مۇزېيىدا ساقلىنىۋېتىپتۇ، بۇنى ماڭا گۇۋاكلاپ دەپ بەردى، بۇ نەرسە خاتىرە قىلىپ ساقلىنىدىغان ئىسىل نەرسىلەر قاتارىغا ئۆتۈپ قالغان ئوخشايدۇ!

ــ ئاشۇ پۇچۇق تاختىنى ياپون ئالۋاستىلىرىنىڭ ئېلىپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن، بىزنىڭ بىرقانچە جەڭچىمىز قۇربان بولغانتى، ــ دىدى ئۇ تەسىرلەنگەن ھالدا. بىراق ئۆزىنىڭ ئىسىق قېنىنى تۆكۈپ بۇ تاختىنى بويىۋەتكەنلىگىنى تىلغا ئالمىدى. ئېسىمدىن چىقمايدۇكى، بىز ئۇنى ۋە دوشمەن قولىدىن تارتىۋالغان ئاشۇ تاش تاختىنى جىرغىغا سېلىپ جەڭ مەيدانىدىن ئېلىپ چىقىۋاتقان چېغىمىزدا، ئۇنىڭ توختىماي ئېقىۋاتقان ئىسىق قېنى تاختىدىكى ئويۇق خەتلەرگە تامچىلاپ چۈشۈپ، ئۇنىڭدىكى بىر نەچچە خەتنى خۇددى قان بىلەن يازغاندەك قىپ ــ قىزىل بويىۋەتكەن ئىدى، ھازىر ئەسلىسەمۇ چۆچۈپ كېتىمەن.

بىراق، بۇگۈنكى كۈندە موزېينى ئېكسكۇرسىيە قىلىۋاتقانلار ئاشۇ قان ئىزلىرىنى كۆرەلمەيدۇ.

ــ شياۋلىن مۇئەللىم، راستىنى ئېيتسام، مەن گۇۋاكىغا، سەن

بىرىپ ئاسارە ـ ئەتىقىلەرنى ساقلاش ئورۇنلىرى بىلەن سۆزلىشىپ باققىن، ھېچ بولمىغاندا، مۇشۇ تاش تاختىنىڭ قانداق ساقلىنىپ قالغانلىقى ھەققىدىكى تارىخنى بولسىمۇ جامائەتكە ئۇقتۇرۇپ قويـ سۇن دەپ تەكلىپ بەردىم.

ــ نىمە قىلماقچىسەن؟ ــ ئۇ ئىختىيارسىز سوئال قويدى.

ــ قان ئاققۇزغانلىغىم ئۈچۈن كۆپچىلىك مېنى ھۆرمەتلىشى، ماختىشى، ئالقىشلىشى كېرەكمىكەن؟ ھەي سېنى، قارا سېنى! سەن مېنى جازانىخورغا ئوخشىتۇاتامسەن! بۇرۇن سالغان دەسمىگە ئەمدى ئۆسۈم ئېلىشىم كېرەكمىكەن؟

ئۇ مەسىلىنى باشقىچىلا ئويلاپ ئۆزىنى ئاشكارىلاشقا قوشۇلماي-دىغانلىغىنى بىلىندۇردى، شۇڭا مەن ئۇنىڭغا دەرھال چۈشەندۈرۈپ:

ــ ئەمىلىيەتتە بۇ ئادەتتىكىلا ئىشقۇ، ــ دىدىم.

ــ قانداقسىگە ئادەتتىكىلا ئىش بولىدۇ؟ ــ قىلىشقا تېگىشلىك ئىش تۇرسا، ماختاشقا ئەرزىيدىغان نىمىسى بار؟ قىزىق ئىش ـ تە! دىدى ئۇ قولىنى بۇرنۇمغا جونۇپ تۇرۇپ. دەل شۇ چاغدا، ئۇنىڭ ھىلىقى تاپانچىسى قولىدا تۇرغانىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى، تاپانچا ئاغـ زىدىن ئوت پۈرقۇپ چىققاندا، ئوتقا ئوخشاش يېلىنجاپ كېتىدىغان قىزىل پۈپۈگى كۆز ئالدىمغا كەلدى.

ــ ساڭا شۇنى ئېيتىپ قويايكى، قەدىناس دوست بولغانلىغىمىز ئۈچۈن، ساڭا چاي تۇتۇۋاتىمەن، ئەگەر مەن توغرىلىق خەۋەر يازـ مەن دىسەڭ، مەندىن ئاغرىنما، مەن يېنىڭدا تۇرمايمەن! سەن نىمە مەن توغرىلىق خەۋەر يازمەن دەپ يۈرىسەن؟ ئەجىبا، شۇنچە يو-غان جۈڭگودىن، شۇنچە كەڭ ئۆلكە تەۋەسىدىن يېزىشقا ئەرزىيدىغان مەندىن ياخشىراق ئادەم تاپالمىدىڭمۇ؟ سەن نىمىشقا مۇشۇنداق

ئالۋاڭنى ئۇستۇڭگە ئېلىپ يۈرسەن، ــ قارىغاندا، بۇ بوۋايىنىڭ ئەس-ھوشى جايىدا ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە كاللىسى چېچەن ئىدى، ئۇ مېنىڭ كېلىشتىكى مەقسىدىمنى بىلمۇالغانلىغى ئۈچۈن، بۇرۇنقى گەپلەرنىڭ بارىنى تەگەپ، ماڭا ئاشۇ تاپانچىنىڭ خۇيىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولدى بولغاي. بۇ بوۋايىنىڭ ئوۋ ئارزۇ-ئارمانلىرىنى ئەڭ تۆۋەن ياكى ئەڭ كىچىك ئورۇندا قويۇش ئەڭ مۇھىم بىر ئەقىدىسى ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنىلا بىلىپ، ئۆزىنىڭلا غېمىنى يەپ، ئۆز خۇدىنى يوقاتقان كىشىلەرنى زادىلا ياقتۇرمايتتى، ھەتتا ئۇلارغا نەپرەتلىنەتتى ۋە ئۇلاردىن قاتتىق يىرگىنەتتى. ئۇ بۇرۇن شۇنداق ئىدى، ھازىرمۇ يەنىلا شۇنداق ئىكەن. بىراق، يولداش شىاۋلىن مەندەك بىر ئوقۇغۇچىسىنىڭ يۈزىنى قىلىدى بولغاي، مېنى قوغلاپ چىقىرىۋەتمىدىيۇ، لېكىن قولىنى بىرلا شىلتىپ، مېنى تاشلاپ چىقىپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن، مەنمۇ بۇرۇن چىققان ئىككى مۇخبىرغا ئوخشاشلا داۋامنى ئىشتىپ، قۇرۇق قولۇمنى كۆتەرگەن پېتىم گېزىتخانىغا قايتىپ كېلىپ، باش مۇھەررىرگە:

ــ ھېچقانداق ئامال قىلالماي، بۇرنۇمغا يەپ قايتىپ كەلدىم! ــ دەپ دوكلات قىلدىم.

ــ ئۇ بوۋايىنىڭ غەلىتە مەجەزى بار، دەپ توغرا ئېيتىپتىكەن گۇكاك!

باش مۇھەررىر مېنىڭ كونا ساۋاقدېشىم بىلەن قاچان كۆرۈشكەن بولغىيتتى؟ مەن تېخى بۇنىڭ تېگىگە يېتىپ بولغىچىلا ئۇ گەپ باشلىدى:

ــ بۇرۇن گېزىتىمىزنىڭ مەدىنىيەت بېتى مۇشۇنداق بىر مەشھۇر

سەنئەتكارغا يېتەرلىك ئەھمىيەت بېرەلمىدى. ئۇ خۇددى ماڭا ۋە يۇرتىمىز S ناھىيىسىگىمۇ قاتتىق خىجىلچىلىغىنى بىلدۈرۈۋاتقانىدەك قىلاتتى.

ــ تاغ ئىچىگە جايلاشقان كىچىككىنە بىر ناھىيىدىنمۇ سۆمرۈغ چىقىدىغانلىغىنى ھەقىقەتەنمۇ ئويلاپ باقماپتىكەنمىز!

شۇ چاغدا، مەن كونا ساۋاقدىشىمنى شەرەپلىك ھىس قىلدىم، شۇنداقلا ئوقۇتقۇچىمنىڭ كاجلىغىدىن، گويا ۋەزىيەتكە ماسلىشالمايۋاتقان مىجەزىدىن بىرئاز ئەپسۇسلانىدىم.

كېچىككەن پويىز ئاخىر بېيجىڭ ۋوگزالىغا كىردى، شىياۋلىن مۇئەللىم پويىزدىن چۈشۈشىگىلا، ئۇنىڭدىن گۈپۈلدەپ چىقىۋاتقان چېچىگى ھەسىلىنىڭ مىزىلىك پۇرىغىدىن، يا كۆمۈر چىقمايدىغان، يا ئوتۇن تېپىلمايدىغان يۇرتۇمدا قالايدىغان قۇرۇق ئوت ـ چۆپىلەرنىڭ پۇرىغىدىن دەرھالا بۇ بوۋايىنىڭ توپ ـ توغرا S ناھىيىسىدىن كەلگەنلىگىنى بايقىدىم.

ــ يائاللا، ئۇ جىلغىلارغا بېرىپ نېمىش قىلاتتىكىنز؟

ئۇ كۈلۈپ كەتتى:

ــ مەن دەم ئېلىشقا چىقتىم. خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ ئېھتىمال، مېنىڭ ئېچىلىپ قالغان كۆزلىرىمدىن، تەشۋىشلەنگەن چىرايىمدىن دىمىگەن گەپلىرىنى چۈشىنىۋالغان بولسا كېرەك، ئىستانسا سۆپىسىدا قىلچە پەرۋا قىلمىغان ھالدا ئاۋازىنى قويۇپ بەرگىنىچە مېنى ئەيىپلىگىلى تۇردى:

ــ ھەي سىلەردەك زىيالىلارنى، قويۇڭلا! ھەمىشە نورمال ئىشلارنى نورمال ئەمەس دەپ، نورمال ئەمەس ئىشلارنى بولسا،... دەپ قارايدىكەنسىلە، ــ ئۇ ئۇنىڭ قاتتىق چىقىپ كېتىۋاتقانلىغىنى،

ئىستانسا سۈپىسىدا تۇرغان يولۇچىلار ئاڭلاپ قالسا، ھەممىسى كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆزىنىڭ چىرايىغا قاراپ ھەيران قالىدىغانلىغىنى سېزىپ قالغان بولسا كېرەك، گېپىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى. ئارقىدىنلا ئۇ مېنىڭ ئارقامدىن خۇددى بىرسىنى ئىزدىگەنىدەك بىر ئايلىنىپ چىقىپ، مەندىن:

ــ شياۋگۇ قېنى؟ ــ دەپ سورىدى.

شياۋلىن مۇئەللىمنىڭ بېيجىڭدىكى ئوقۇغۇچىلىرى ئاز ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە سەپداشلىرى، قول ئاستىدا ئىشلىگەنلەر، بىللە ئىشلىگەنلەر ۋە كونا خوشنىلىرى تېخىمۇ كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرمۇنچىسى مەشھۇر زاتلار ئىدى. بۇ قېتىم بېيجىڭغا كېلىشىدە، شياۋگۇ بىلەن ئىككىمىزگىلا كۆتۈۋېلىڭلا دەپ تېلېگىراما بېرىپتۇ، يەنە نېمە سىر باردۇ؟

ــ نېمىش بۇ؟ گۆكاڭ نېمىشقا چېقىدى؟ ــ بوۋاي خوپ كۆرمىدى.

مەن شۇئان ئۇنىڭغا: بۇ سەنئەتكارنىڭ تولىمۇ ئالدىراش ئىكەنلىگىنى؛ ئۇنىڭ قوشۇمچە ئۆتەۋاتقان ۋەزىپىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ قۇرۇق ۋەزىپىلەر ئىكەنلىگىنى، مەسىلەن، گۈزەل سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى، خەتتاتلار جەمئىيىتى، جۇڭگو رەسساملىقنى تەتقىق قىلىش جەمئىيىتى، ئۈيغۇل تاش جەمئىيىتى دېگەنگە ئوخشاش جەمئىيەتلەرنىڭ لىشسى ياكى ھەيئەت ئەزاسى ئىكەنلىگىنى، قاتنىشىدىغان يىغىنلىرىنىڭ ئاز ئەمەسلىگىنى، شۇڭا بىزنىڭ مۇھەررىرلىرىنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، خۇشخەت يېزىپ، رەسىم سىزىپ بېرىش، تامغا ئويۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغانلارنىڭ كېلەر يىللىق ۋاقتىنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ بولغانلىغىنى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋاقتىنىڭ نېمە دېگەن قىيىن

مەتلىك ئىكەنلىگىنى چۈشەندۈرگىلى تۇردۇم.

ــ جۇر، ئالدى بىلەن ئۇنى تاپايلى! ھەرقانچە ئالدىراش بولـسىمۇ ماڭا يول قويار، مەن ئاتايىن ئۇنى ئىزدەپ كەلدىم. بىر كىشىنىڭ يېزىق بىلەن شۇنچە داڭ چىقىرىپ كېتىدىغانلىغىنى ھەقىقەتەنمۇ ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

تۇرقىدىن قارىغاندا، مېنىڭ ياشانغان بۇ ئۇستازىمنىڭ ئۆزىنىڭ زىيالىلارغا بولغان بۇرۇنقى قارىشىنى ئۆزگەرتىۋاتقانىدەك قىلىدۇ. كىرا پىكاۋنىڭ ئىچىدە مەن ئۇنىڭدىن:

ــ نىمە بولدى؟ سىزمۇ ھازىرقى زامانىدىكى مەشھۇر رەسسامىلارنىڭ رەسىمىنى يېغىپ ساقلاۋاتامسىز، نىمە، ــ دەپ سورىدىم. بۇمۇ بىر خىل كەيپىيات بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، مەسىلەن، بىزنىڭ باش مۇھەررىرىمىز بۇنداق نەرسىلەرنى ئاشىق بولۇپ قالغانىدەك يىغىدۇ. گېزىتنىڭ مەدەنىيەت بېتىدە گۈكاگىنىڭ سەنئەت مۇزەيىپەقىيەتلىرى ھەقىقىدە ئىككى پارچە ماقالا ئېلان قىلدى، ئۇ ھىلىقى تامغىسىنى تېخىغىچە قولغا چۈشۈرەلمىگەن ئوخشايدۇ.

ــ يۈرتداشلار ئۇنى يارىتىپ قاپتۇ، ئىسمىنى ئېغىزدىن چۈشۈرمەيدىكەن، ئۆز يۈرتىمىزدىن چىققان بۇ خەتتاتنىڭ يازغان ھۆسنىخېتىنى قولغا چۈشۈرمەي قالمايمىز دېيىشۋاتىدۇ.

ــ نىمە قىلىدىكەن؟

بوۋاي ئېغىر بىر تىنىۋېلىپ:

ــ تاش تاختا ئۈچۈن قۇربان بولغان يولداشلار ئېسىگىدە بارمۇ؟ ــ دىدى.

ــ بولامدىغان!

ــ ئۇلارنىڭ ئىسىم-پەمىلىسىنى، دەپ بېرەلەمسەن؟

شياؤلىن مۇئەللىمنىڭ تىكلىپ تۇرغان كۆزى ئالدىدا تەمتىرەپ قالدىم. ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپ كەتكەچكە، ئۇلارنىڭ ئىسم-پەمىلىسى ئۇياقتا تۇرسۇن، رەڭگى-رويىمۇ ئېنىق ئېسىمدە قالمىغان ئىدى.

— مۇشۇ يىللاردىن بۇيان، بىز ئېسىمزدە ساقلاشقا تېگىشلىك بولمىغان نەرسىلەرنى ئېسىمزدە ساقلاپ كېلىۋاتىمىز، بىراق، ئۇنتۇپ قېلىشقا تېگىشلىك بولمىغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىمىز. شۇڭا بەزى شەخسلەر ئۆز تۇرمۇشىنىڭلا غېمىدە يۈرىدىغۇ دەيمەنا؛ ئۇ چېچىلىپ قالدى بولغاي، بېشىنى ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە قويۇپ بىر ھازاغىچە گەپ-سۆز قىلماي ئولتۇردى.

ئېسىمدە تۇرىدۇكى، ئاشۇ قېتىمقى جەڭدە، ناۋادا تاپانچىنى ئويىنتىپ يۈرگەن يولداش شياؤلىن قوشۇن ئىچىدىن مېنى ياكى گۇكاڭنى چىقىرىلا دەپ تۇۋلىغان بولسا، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن بولاتتۇق، ئەمدى، بۇگۈنكى كۈندە باشقىلارنىڭ ئېسىدە تازا ئېنىق قالمىغان بىر كۆلەڭگە ئايلىنىپ قالغانىدۇ بەلكىم. بولۇپمۇ گۇكاڭنى ئالسام، باشقىلار ئۇنى قوغداپ قالمەن دەپ زەمبىرەك ئوقىنىڭ پارچىسىدا ئۆلمىگەن بولسا، ئۇمۇ ھازىرقىدەك داڭلىق سەنئەتكار بولالمىغان بولاتتى، ھېچ بولمىغاندا مېيىپ بولۇپ قالاتتى. ھايات قالغانلىرىمىزنىڭ بەخت-سائادىتىمىز ۋە مەسئۇلىيىتىمىز ئۆلگەنلەرنى ۋە ئۆتكەنكى كۈنلەرنى ئۇنتۇپ قالماسلىق ئاساسىغا قويۇلسا، ئاندىن دەل جايغا قويۇلغان بولىدۇ.

— يولداشلار تاش تاختىنىڭ بۇرۇنقى ئورنىغا ئىنقىلاۋىي قۇربانلار خاتىرە مۇنارىسى ياساپ، ئۇنىڭغا قۇربان بولغان ئاشۇ يولداشلارنىڭ ئىسمىنى ئويدۇرماقچى بولۇۋاتىدۇ. مېنىڭچە، بۇ ياخشى ئىش،

باشقا ئىش قولۇمدىن كەلمەسمۇ، يۈگۈر ـ يېتىم ئىشلار قولۇمدىن كەلمەيدىكەن، شۇڭا ئالدىراش كېلىشىم!

ماشىنا كېلىپ جەمجەت بىر تار كوچىدا توختىدى، سەنئەتكارنىڭ ئىشىگىنى ئاچتۇرۇشمۇ تەسكە چۈشتى، خېلى بىر ھازادىن كېيىن، كاتۇشىكىن يا شاگىرتىمكىن، يا ئايلىمكىن، بىلەلمەيدۇق، بىرسى ئىشكىنى سەللا ئېچىپ ئۆزىنى كۆرسەتتى. نېمىگە كەلگەنلىگىمىزنى سوراپ باقمايلا، بېشىنى تارتىپ:

ـــ گۈكاڭ ئاقساقال ھەر ھەپتىنىڭ چارشەنبە، جۈمە كۈنلىرى چۈشتىن كېيىن سائەت 2 دىن ئۆتكەندىلا مېھمان قوبۇل قىلىدۇ، ـــ دىدى.

ـــ نېمە دىدىڭىز؟ ـــ يولداش شياۋلىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، ئاۋازى پەلەكىكە يەتتى، ـــ ئاقساقال دېگۈدەك قانچىلىك ياشقا كىرىپ كەتكەندۇ؟ ـــ سۆزلىگەن پېتى كاتۇشەكمۇ تۇرغان، شاگىرتىمۇ تۇرغان، خوتۇنىمۇ تۇرغان بۇ ئايالنىڭ توسقىنىغا قارىماي، ئىشكىنى قىستىلىپ كىرىپ، ئۇدۇللا ناھايىتى كۆركەم ۋە پاكىز كېچەك ھويلىغا:

ـــ ئەدەۋىنى بەرمىسەملا، شياۋگۈنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلگىنى! ـــ دەپ غودۇڭشىغان پېتى كىرىپ كەتتى.

گۈكاڭ ئاخىر شىمال تەرەپتىكى ئۆينىڭ قومۇش پەردىسىنى قايرىپ ئالدىغا چىقتى. ئۇ قوش قوللاپ ھۆرمەت بىلدۈرگەن پېتى يولداش شياۋلىنغا قاراپ كەلدى ۋە بىزنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. ئۇنىڭ ئەدىپلەرچە تۇرقى، سەنئەتكارچە مىجەزى، نامى چىقىپ كەتكەنلىكتىن ۋە ھۆرمەتكە ئېرىشىپ كەتكەنلىكتىن كېرىلىڭالغان قىياپىتى S ناھىيىسىنىڭ تاغلىق يېزىسىدىكى چاغدا ھەربى يۈرۈش

بولسلا سەپتىن چۈشۈپ قالمىغان، قولىدىن ئانچمۇ ئىش كەلمەيدىغان جەڭچى ۋاقتىدىكىگە قىلچمۇ ئوخشمايتتى. ئۇنىڭ ھە دىگەندىلا شياۋلىن مۇئەللىم دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمەسلىگى، تاماكا ۋە چاي تۆتۈشلىرىدىن تولىمۇ كەمتەرلىك قىلىۋاتقانىدەك كۆرۈنەتتى. لېكىن مەن ئۇنىڭ مۇئەللىمنى ئەينى يىللاردىكىدەك ھۆرمەتلەپ كەتمەيۋاتقانلىغىنى، ھېچ بولمىغاندا، ماڭا ئوخشاش قايىللىق بىلەن ھۆرمەت قىلمايۋاتقانلىغىنى سېزىپ ئولتۇردۇم. بۇنىڭ سەۋەۋى مەشھۇر سەنئەتكار بىلەن ئادەتى مۇخبىرنىڭ سالاھىيىتىنىڭ ئوخشاش بولۇۋاتقانلىغىدۇ.

ــ ئالدىرىماي تۇرۇڭ، شياۋلىن مۇئەللىم، بۇيرۇغىڭىزغا بوي سۇنماسلىققا ھەققىم يوق! ــ ئۇ سۆزلەپ تۇرۇپ كاتىۋىسكى، ئوقۇغۇچىسىمكى ياكى خوتۇنىمكى يەنە بىر ئايالىنى شياۋلىن مۇئەللىمنىڭ يۈزىنى قىلىپ ئالدىن تەييارلاپ قويغان جەدىدى نەرسىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى ھەمدە ماختانغان تەلەپپۈزدا ئېلىشىپ كېتىۋاتقاندەك قىلىپ:

ــ ئامال قانچە دەيسىز؟ چەتئەللىك جۇڭگوشۇناس ئىككى مېھمان يېپىشۇبلىپ، ۋوگزالغا چىقىپ سىزنى كۈتۈۋالالمايلا قالغانلىغىم ئۈچۈن گۇناھكار مەن... ــ دىدى.

شياۋلىن مۇئەللىم كۈلۈپ كېتىپ، تامدىكى ئەينەك كېشىگىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

ــ گۇكاڭ، ئەجنەبىلەر ئاۋۇ تاشقا ئويۇلغان خەتلەر بېسىۋېلىنغان قەغەزنى نەدىن ئالدىڭ دەپ سوريمىدىمۇ؟ ــ دىدى.

شياۋگۇ بىلەن ئىككىسى بېرىش ـ كېلىشىمىز قويۇق دوستلاردىن ھىساپلانمىساقمۇ، مۇشۇ ئۆيگە بىرنەچچە قېتىم كىرگەن ئىدىم،

بىراق، كۆزنىڭ يېغنى يەيدىغان رەسىملەر ئارىسىدا تاشقا ئويۇلغان خەتلەر بېسىۋېلىنغان بىر پارچە خەتنىڭ بارلىغىغا زادى دىققەت قىلىپ باقماپتىكەنمەن. سەپسېلىپ قارىۋىدىم، ئىسسىق قان بىلەن يېزىلغاندەك ئاشۇ خەتلەر دەرھالا كۆز ئالدىمغا كەلدى. تۆۋە خۇدايىم! بۇ دەل ئاشۇ ئىسسىق قان تۆكۈش ۋە قۇربان بېرىش بەدىلىگە تارتىۋېلىنغان تاش تاختا ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىدىن بېسىۋېلىنغان بۇ خەتنى گۈكاڭ قەيەردىن ئالغاندۇ؟ كۆنىگە قاتتىق قاقلىنىپ كەتكەن، ئالا-چىپار بولۇپ كەتكەن تاش تاختىنى ئۈستىدىن قەغەز قويۇپ ھەر قېتىم بېسىۋېلىنسا، ئۇنىڭ بىرنەچچە يىللىق تۈسى تۈگەپ كېتەتتى، ھەتتا نەچچە ئون يىللىق ئۆمرى قىسقىرىپ كېتەتتى. بىرنەچچە يولدىشىمىز ئۇنى مۇشۇنداق دەپسەندە قىلىنىپ كېتەر دەپ ۋە كېيىنكى ئەۋلاتلارغا خۇددى تەيشەن تېغىدىكى لى سىفېڭنىڭ قەۋرە تاختىسىغا ئوخشاش ھېچنىمىنى كۆرگىلى بولمايدىغان تاشقا ئايلىنىپ كېتەر دەپ ئۆزلىرىنى قۇربان قىلىپ تارتىۋالغانمىدى؟

شياۋلىن مۇئەللىم قېرىپ قېلىپ، ئىككى قۇلىغى ئېغىرلىشىپ قالغاچقا، گەپ قىلسىلا ئاۋازى ئىختىيارسىز قاتتىق چىقىپ كېتەتتى. لېكىن ئۇنىڭ كۆزى ھىلىمۇ ئەينى چاغلاردا تاپانچىنى نىشانغا بەللىگەندەك ئۆتكۈر ئىدى. ھازىر بولسا، ئىككى كۆزىدىن خوشاللىقىنى كۆرگىلى بولمايتتى. لېكىن گۈكاڭ زادىلا پەسەنت قىلمىدى، چۈنكى پەسەنت قىلىشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى:

— ئۆتكەن قېتىم ئەينى يىللاردا تاش تاختىنى تارتىۋالغان قەھرىمانلارنى جامائەتكە تونۇشتۇرۇش مەقسىدىدە سۆزلەشكىلى بارسام، كىمنىڭ خىيالىغا كەلسۇن، مۇزېيخانا مېنىڭ تارىخىمنى

ۋە بۇ تاش تاختىنىڭ تارىخىنى نەزەردە تۇتتىمۇ، ياكى مېنىڭ كىچىككىنە ناھىمنى نەزەردە تۇتتىمۇ، گېپىمنى رەت قىلماي، شۇ يەر-دىلا بىر نۇسخىنى بېسىپ بەرگەن ئىدى، ــ دىدى. ئۇ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ماڭا:

ــ ئاڭلىسام، شۇ چاغدىن تارتىپ قاتتىق بۇيرۇق چۈشۈرۈلۈپ، سۈرەتكە ئېلىشقىمۇ رۇخسەت قىلىنمايدىغان بوپتىمش. مەندىكى بۇ نۇسخىنى دۇنيادا تېپىلمايدىغان ئىسىل نەرسە دىگىلى بولمىسمۇ، مەملىكەت بويىچە بىرلا نۇسخا دەپ ھىساپلاشقا بولىدۇ! ــ دىدى. بۇ چاغدا بۇۋاي قەدىمقى پوسۇندىكى كورسىدىن دەس تۇرۇپ تاماكىسىنى مىجىپ ئۆچەردى. ئۇنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان ئىككى كۆزىدىن گۇگاكىنىڭ نەزىرىدە تولىمۇ نورمال دەپ قارىلىۋاتقان بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاۋېرىشكە ئەمدى تاقىتى قالمغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى. دەل بۇ چاغدا، كاتۇدەكمۇ، شاگىرتىدەكمۇ ياكى خوتۇ-نىدەكمۇ كۆرۈنگەن ھىلىقى ئايال ئىنقىلاۋىي قۇربانلار خاتىرە مۇنا-رىسىنىڭ يېزىپ تەييارلاپ قويغان ئويما نۇسخىسىنى كۆتىرىپ كېپقالـ دى. ئۇ يۆگەكلىك بولسىمۇ، تەتۇر يۈزىدىن ئۇنىڭ ئاشۇ جەزىىلىك ۋە كەينىگە ئۆتۈپ كەتكەن خەتلىرىنى ــ بىر گەۋدە بولۇپ شەكىللـ-نىپ تۇرغان قەدىمقى ئۇسلۇپلۇق خۇشخەتلىرىنى كۆرۈۋالدىم.

ــ شياۋلىن مۇئەللىم، كۆرسەتمىڭىز بولسا بېرەرسىز، ــ دەپ ئۇنى ئاچماقچى بولدى.

ــ بولدى! ــ شياۋلىن مۇئەللىمنىڭ بۇ ئۆيىدە كۆپ تۇرغۇسى كەلمەي قالغان ئىدى، ئۇ ھىلىقى يۆگەكلىك قەغەزنى قولتۇغىغا قىسـ تۇرغان پېتى، قومۇش پەردىنى قايرىپ تالاغا قاراپ ماڭدى.

ــ نىمانچە ئالدىرايسىز؟ ئاران تەستە بىر قېتىم كەلگەن تۇر-

سىڭىز! ــ گۆكاك ئانچىكى قىزغىنلىغى بىلەن بوۋاينى بىر دەم تۇتۇۋالـ ماقچى بولدىيۇ، لېكىن ئۇنىڭ دىدارىنى كۆرۈپ تۇرۇۋېرىشنى زادىلا خالىمغان شياۋلىن مۇئەللىم ئۇدۇل تالاغا قاراپ ماڭدى. بىرى تۇتۇۋالماقچى بولۇۋاتقان، بىرى تۇرغىلى ئۇنىمايۋاتقان ئادەـ لمقتا، دەسلەپ بىزگە ئىشىك ئاچقان ئايال مېنى ھويلىنىڭ بىر تەرەـ پىگە چاقىرىپ، ئاغزىدىن چىقىرىش ناھايىتى تەس كېلىۋاتقاندەك قىلىپ:

ــ ئادەتتە، گۆكاك ئاقساقال يازغان خۇشخەتلىرىگە ئۆز تامغەـ سىنى بېسىپ ئاز ـ تولا قەلەم ھەقىقى ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئەمدى پۇل بەرمەي ئېلىپ كەتكەنلىگىڭلارنى باشقىلار بىلىپ قالسا، ئىشىمىز چاتاق بولىدۇ ـ دە، خەت يازدۇرۇشقا كېلىدىغانلار بوسۇغىمىزنى تېشىۋېتىدۇ! ــ دىدى.

بۇنداق بولىدىغانلىغى ھەققەتەنمۇ خىيالىمغا كەلمەپتىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە يولداش شياۋلىن ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ:

ــ قانچىلىك پۇل كېتەر؟ ــ دەپ سورىدىم.

ــ تۇنۇگۈن شياڭگاڭلىق بىر سودىگەرنىڭ بوۋىسىنىڭ قەۋرەـ سىگە بىر تاختا يېزىپ بېرىپ 500 يۈەن ئالدى. گۆكاك ئاقساقال بىرىنچىدىن مۇئەللىمنىڭ يۈزى، ئىككىنچىدىن يۇرتىمىزنىڭ مېھرى، ئالمىغانىنىڭ ئورنىدا ئازراق ئالغىن دېگەن ئىدى. 100 يۈەن بەرسەڭلا ئېغىر كەلمەس؟

ــ مەن يانچۇغۇمدىكى ماكىچىيىپ كەتكەن قاپچۇغىمنى تۇتۇپ بېقىپ، بوش ئاۋاز بىلەن:

ــ قايتىپ بېرىپ ئەۋەتىپ بەرسەم بولامدۇ؟ ــ دېدىم.

كەينىمدە تۇرغان بوۋاينىڭ يېنىمغا كېلىپ قالغانلىغىنى تۇيماي

قاپتىمەن. ئۇ پۇلنىڭ سانىنى سورۇۋېلىپلا، قويۇندىن 10 كويلۇق پۇلدىن بىر سىقىم چىقىرىپ، ئۇنىڭدىن 10 نى ساناپ ئۇ ئايالغا بەردى ـ دە، سىلىق پىششىق قىش ياتقۇزۇلغان 4 تەرىپى ئۆي هويلىدىن توختىمايلا چىقىپ كەتتى. گۈكاك ئۆينىڭ ئىشىگىدە هەقـ قەتەن خىجىل بولۇپ تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ نىمە دىمەكچى بولۇـ ۋاتقانلىغىنى كىم بىلىدۇ. مەن هىچنىمىنى ئۇقالماي، بۇ پىشقەدەمنىڭ ئىنتىك ـ ئىنتىك باسقان قەدىمگە ئەگىشىپ ماڭدىم، ئادەم ناهايىتى ئاز ئۆتىشىدىغان بىر تار كوچىدىن ئۆتۈپ چوڭ كوچىغا چىقتۇق.

ئاخىرى، خېلى بىر يەرگە بارغانـدا، شىياۋلىن مۇئەللىم توختـ دى. ئاندىن بىر ئېغىز گەپ قىلماي، هىلىقى يۆگەك قەغەزنى يىرـ تىپ تىتىما ـ تىتىما قىلىۋېتىپ، يول بويىدىكى ئەخلەت تۆشۈگىغا تاشلىۋەتتى.

ـــ مۇئەللىم...

ئۇ قولىنى قانداقتۇر چاك ـ توزاڭ قونۇۋالغاندەك، قېقىپ ـ قېقىپ قويدى. ئاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۆتكۈر، چېچەن ئىككى كۆزى سۈپـ سۈزۈك هاۋادا خىرە كۆرۈنۈپ تۇرغان كۆكۈش رەڭ غەربىي تاغنىڭ سايىسىغا تىكىلدى. بۇ پىشقەدەمنىڭ كۆڭلى مېنىڭ يۈرتۇم S ناهـ يىسىگە كەتتىمۇ، يا بۇرۇنقى ئۇنتۇلغۇسىز يىللارغا كەتتىمۇ بىلگىلى بولمايتتى.

ئۇ خېلى بىر هازاغىچە جىم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ناهايىتى چوڭقۇر ئويغا پاتقان هالدا:

ـــ بىلىۋاتامسەن؟ مۇشۇ تاپتا ئاغزىنى ئاچسىلا تاتىلداپ كېتىدىـ غان ئاشۇ تاپانچىنى زەپمۇ سېغىنىدىما! ـــ دىدى.

مۇئەللىمنىڭ كەينىدە شۇنچە يىللار بىللە يۈرگەن بولسامۇ، دا ـ

دامدەك بولۇپ قالغان بۇ پىشقەدەمىنىڭ كۆزىدىن تارام-تارام ياش ئاققۇزۇپ ئازاپلىنىۋاتقانلىغىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى...

ئاپتۇر ھەققىدە

لى گوۋېن، ئەر، 1930 - يىلى شائخەيدە تۇغۇلغان. 1946 - يىلى نەنجىڭدىكى دۆلەتلىك تىياتر تېخنىكومىدا ئوقۇغان. 1949 - يىلى مەركىزىي تىياتر شۆيۈەنگە خىزمەتكە كىرگەن. 1952 - يىلى پىدائىلار قىسمىنىڭ مەلۇم قىسىم سەنئەت ئۆمىكىگە كېلىپ ئىجادىيەتچى بولغان، 1954 - يىلى مەملىكەتلىك تۆمۈرىيول ئىشچىلىرى باش ئۈيغۇرشىمىسىنىڭ تەشۋىقات بۆلۈمىدە ئەدەبىيات سەنئەت تەھرىرى بولغان. 1957 - يىلى خاتا ھالدا ئوڭچى قىلىپ قويۇلغان، شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇزاق مۇددەت تۆمۈرىيول قۇرۇلۇشىدا ئەمگەك قىلغان. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" تارمار قىلىنغانىدىن كېيىن ئاقلانغان. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان «قىشتىكى باھار» دېگەن رومانى ۋە «تۇنجى رۇمكا ئاچچىق ھاراق» دېگەن ھېكايىسى نەشر قىلىندى، يەنە «گۈلزارلىق كوچىدىكى 5 - ئۆي» دېگەن رومانى ۋە باشقا ئەسەرلىرى ئىلان قىلىنىدى، بۇلاردىن «ئاي تۇتۇلۇشى» دېگەن ئەسىرى 1980 - يىلى مەملىكەت بويىچە مۇنەۋۋەر ھېكايىلەر قاتارىدا باھالىنىپ مۇكاپاتلاندى؛ «قىشتىكى باھار» دېگەن ئەسىرى تۇنجى قېتىم ماۋدۇن ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 - يىللىق 7 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **توختى قاسىم.**
تەرجىمە مۇھەررىرى: **غولام غوپۇرى.**

گوجىن

بىر كۈنى ئاق مكيان تۇخۇمىنى تۇغۇپ، ئادەتتىكىگە ئوخشاشلا كاتەكتىن چىقىپ، خوشاللىغىدا "ۋاق، ۋاق، ۋاقاق، ۋاقاق، ۋاق، ۋاق!" دەپ ۋاقاقلاشقا باشلىدى. ھويلىدىكى چا خوراز مكيانىنىڭ ۋاقاقلىغىنىنى ئاڭلاپ، ئاچچىغىدا چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتتى. ئۇ مكيانىنىڭ ئالدىغا ئۇچقاندەك كەلگەنچە كېلىپ قانىتى بىلەن ھىلىقى مكيانىنى تازا شاپىلاقلاپ قويغىلى تۇردى! مكيانىنىڭ پەيلىرى توزۇپ، ئاپپاق پەيلىرى لايغا بۇلغىنىپ كەتتى، مكيان تۇكلىرىنى قېقىپ يەردىن ئېغىناقلاپ قويۇپ خورازدىن:

ــ خوراز ئاكا، نېمىشقا باغرى تاشلىق قىلىپ مېنى ئۇرىسەن؟

مېنىڭ سېنىڭ چىشىڭغا تېگىپ قويغان يەرلىرىم بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

خوراز ناھايىتى ئاچچىغى كەلگەن ھالدا:

ــ بۇنىڭ سورايدىغان نىمىسى بار؟ ــ سەن گۈي بايات نىمشقا ئاغزىڭ بېسىلماي ۋاقاقلاۋېرىسەن؟

ــ بۇ مېنىڭ قىلغان ئەجرىمدىن كېيىنكى خوشاللىغىم. مەنلا ئەمەس، دۇنيادا تۇخۇم تۇققاندىن كېيىن قايسى مەكيان ۋاقاقلىمايدۇ؟ ــ دىدى مەكيان.

ــ سەن نىمشقا ماڭا ئاچچىلىنىپ ۋاقاقلايسەن ئەمىسە، بۇ، بىزنىڭ خوجايىنغا خىزمەت كۆرسەتتىم دېگەنلىگىڭ، غەرەزلىك ھالدا مېنى خوجايىنغا يامان كۆرسەتكەنلىگىڭ ئەمەسمۇ؟ ــ دىدى خوراز.

ــ خوراز ئاكا، مەندە ئۇنداق جۈرئەت نىمە قىلسۇن؟ ــ دىدى مەكيان تاكاللىشىپ.

ــ سەن مېنىڭ نورمال ئارام ئېلىشىمغا دەخلى يەتكۈزدۇڭ! ــ دىدى خوراز، ــ مەن ساڭا ئېيتىپ قويايكى، بۇنىڭدىن كېيىن تۇخۇمنى تۇغۇپ كاتەكتىن چىققاندا، ئۇنىڭنى چىقارغۇچى بولما! بولمىسا مېنى يۇز ـ خاتىرە قىلمىدى، دەپ قالما جۇمۇ!

مەكيان دەردىنى ئېچىگە سىغدۇرۇپ، ئادالەتسىز بولغانلىغىنى ئويلاپ ئىگىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ دەرت ـ ئەھۋال ئېيتىشنى ئويلىدى، لېكىن، يەنە كۈن بويى خوراز بىلەن بىللە يۈرىدىغانلىغىنى، يەنە كېلىپ ئاخشىمى بىر كاتەكتە ياتىدىغانلىغىنى ئويلاپ، خورازنى خاپا قىلىپ قويماي دىدى ـ دە، ئاچچىغىنى ئېچىگە يۇتۇۋەتتى.

ئەتىسى چۈش مەزگىلىدە، مەكيان ئۈن ـ تۈنسىز لا كاتەككە كىرىپ تۇخۇمنى تۇغۇپ بولۇپ، ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ۋاقىراشنى ئەمدىلا

ئويلاپ تۇراتتى، تۈيۈقسزلا هويلىنىڭ بىر بۇرجىگىدە هىلىقى خوراز-نىڭ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ قېلىپ، تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان ئاۋازىنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ كېتىپ قالغان بولۇۋالدى. خوراز مىكيانىنىڭ كەتكىنىنى كۆرۈپ، قىن-قىنغا پاتمىغان هالدا خوشال بولۇپ، كاتەككە كىرىپ يېتىۋالدى، خوجايىن قايىتىپ كەلگەندە، خوراز مىكيانغا ئوخشاش كاتەكتىن چىقىپ، "ۋاق،ۋاق، ۋاقاق، ۋاقاق، ۋاق، ۋلق" دەپ ئاغزى بېسىلماي توۋلاشقا باشلىدى. خوجا-يىنىڭ ئاچچىغى كېلىپ:

— سەن بەغەرەز خوراز، نېمىشقا دائىلىشىڭنى دائىلماي، ئىتنىڭ بۇغداي مايىسىنى يىگىنىدەك مۇغەمبەرلىك قىلىپ، بۇ يەردە ۋاقىراپ-جاقىراپ يۈرىسەن!

ئەمما خوراز قەيسەرلىك بىلەن ۋاقاقلاپ، كاتەكتىن زادى نېرى كەتمىدى. ئىگىسى، كاتەكنىڭ ئالدىغا بېرىپ كاتەكىگە قارىۋىدى، كاتەكتە تۇخۇمنىڭ تۇرغانلىغىنى كۆردى، ئۇنى سىلاپ باقتى، تېخى ئىسسىغى كەتمەپتۇ، ئىگىسى كۈلۈپ تۇرۇپ دىدى:

— غەلىتە ئىش، ئەمىساقتىن تارتىپ مىكيان تۇخۇم تۇغاتتى، قىچىراتتى، بىزنىڭ خوراز ئۇنىڭ ئەكىسىچە تۇخۇم تۇغۇپتۇ، بۇ هەققەتەنمۇ بىر مۆجىزە، ئەمدى ياخشى بولدى.

ئۇچىنچى كۈنى مىكيان كاتەككە كىرىپ يەنە بىرنى تۇغۇپ قويۇپ، تۇنۇگۈنكىگە ئوخشاشلا ئۇن چىقارماستىن ئالدىراپ غىپپىدىلا چىقىپ كەتتى. خوراز بۇنى كۆرۈپ خوشال بولۇپ، كاتەككە كىرىپ يېتىۋالدى-

دە، بىردەمدىن كېيىنلا خوراز "ۋاق، ۋاق، ۋاقاق، ۋاقاق ۋاق، ۋاق" دەپ ۋاقاقلاشقا باشلىدى. خورازنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئىگىسىنىڭ ئېسىغا گۈپپىدە تۇنۇگۈنكى ئىش كېلىپ دەرھالا قاراپ باقماقچى بولۇپ چىقتى. خوراز ئىگىسىنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ، ئاستاغىنە كاتەكتىن چىقىپ، ئاۋازىنىڭ بىرىچە ۋاقاقلاشقا باشلىدى. بۇ قېتىم ئىگىسى ئوچۇق كۆرگەن ئىدى. دىگەندەكلا خوراز تۇخۇم تۇغۇپتۇ. ئىگىسى تۇخۇمنى قولىغا ئېلىپ، خورازغا قاراپ خوشاللىق بىلەن:

— ۋاي خورىزىم، ۋاي خورىزىم، مەن سېنىڭ قىچىرىدىغانلىغىڭنى بىلمەپتىمەن، ۋاي ئەتىۋارلىق توخام، بۇنىڭدىن كېيىن ئوبدان نەرسىلەرنى بېرىپ باقسام بولىدىكەن، — دىدى. خوراز بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولۇپ كەتتى. ئۇ ئىگىسىنىڭ مىكىيانىدىن بىزار بولۇپ ئېيتقان:

— ياخشى نەرسىلەرنى بېرىپ باقسامۇ قولۇڭدىن پوق كەلمەيدىكەن، ئەتە سېنى ئۆلتۈرۈپ شورپاڭنى ئىچمىسەم بولمىدى! — دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى.

(«جۇڭگو ياشلىرى» گېزىتىنىڭ
1985 ـ يىل 1 ـ فېۋرال سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **خۇدابەردى خېلىل.**
تەرجىمە مۇھەررىرى: **ياسىن ھاۋازى.**

قۇيرۇق

ۋاڭ زېڭچى

كادىرلار مەسلىھەتچىسى لاۋخۇاڭ ناھايىتى قىزىق ئادەم. زاۋۇ-دىمىزدا ئەسلىدە "كادىرلار مەسلىھەتچىسى" دەيدىغان بۇنداق غەلىتە ۋەزىپە يوق ئىدى، ئۇ پەقەت كۆپ يىللاردىن بېرى كادىرلار خىزمىتىنى ئىشلەپ كەلگەچكە، قوسىغىدا بىر جانلىق ئارخىپ بار ئىدى؛ يېقىنقى ئىككى يىلنىڭ مابەينىدە ئۇ ياشىنىپ قالغاچقا، سالا-مەتلىگىمۇ ياخشى بولماي، تولا چاغلاردا پۇت-قوللىرى سىقىراپ ئاغرىيدىغان، قان بېسىمى ئۆرلەپ قالدىغان بولۇپ قالغاچقا، مەسلە-ھەتچى بولۇشنى تەلەپ قىلغان ئىدى، ئۇ مەسلىھەت بېرىدىغان ئىشلارنىڭ كۆپ قىسمى كادىرلار خىزمىتىگە دائىر مەسىلىلەر ئىدى، شۇڭا كۆپچىلىك ئۇنى كادىرلار مەسلىھەتچىسى، دەپ ئاتىشىدىغان بولدى، بۇ ئەسلىدە لەقەم بولسىمۇ، لېكىن ئاڭلىماققا خۇددى رەسمى ئۇنۋانداەك تۇيۇلاتتى. كادىرلار خىزمىتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك يېڭىلارغا كېلەلىگۈچىلىگى بولسىلا كېلەتتى. يېڭىغا كەلسە، بەزىدە گەپ قىلاتتى، بەزىدە گەپ قىلمايتتى. ئۇنىڭ گېپى بەزىلەرنىڭ قۇلىغىغا ياقاتتى، بەزىلەرنىڭ قۇلىغىغا ياقمايتتى. ئۇ ھەر خىل كىتاپ-لارنى كۆپ كۆرگەچكە، ھېكايە ئېيتىشقا ئامراق ئىدى. ناھايىتى

جددی یغىنلاردىمۇ بەزىدە ھىكايە ئېيتىپ قويۇاتتى. تۆۋەندىكىسى ئۇ ئېيتقان ھىكايىنىڭ بىرىدۇر ــ

زاۋۇتتا لىن پەسلىنىڭ بىر ئىنژېنېرنى باش ئىنژېنېرلىققا ئۆستۈرمەكچى بولغاندا، رەھبەرلىك قاتلىمىنىڭ پىكرى بىر يەردىن چىقمىدى. بەزىلەر قوللىسا، بەزىلەر قارشى چىقتى، كۆپ قېتىم مەجلىس ئېچىلغان بولسىمۇ، بىر قارارغا كېلەلمىدى. قوللايدىغان پىكىرلىرىنى دىمىسەكمۇ، قارشى چىققۇچى پىكىرلىرىنى تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە ماددىغا يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

1. ئۇنىڭ ئاساسلىق كېلىپ چىقىشى ياخشى ئەمەس، كاپىتالىست؛

2. ئۇنىڭ ئىجتىمائى مۇناسىۋىتى مۇرەككەپ، چەتئەل بىلەن مۇناسىۋىتى بار، بىر نەۋرە ئاكىسى ھازىرغىچە تەيۋەندە تۇرۇشاتىدۇ؛

3. ئوقۇچىلارغا قارشى تۇرۇش ۋاقتىدا، ئوقۇچىل سۆزلەردە بولغان؛

4. ئاممىۋى مۇناسىۋىتى ياخشى ئەمەس، گېپىي بەزىدە ناھايىتى قوپال...

بۇلارنىڭ ئىچىدە بەكرەك قارشى تۇرغىنى كادىرلار بۆلۈمىنىڭ دوكلاتى پەسلىنىڭ باشلىغى ئىدى، بۇ ئادەمنىڭ ئاسانلا خۇيى تۇتۇپ قالاتتى، بىرەر ئىش ئۇستىدە تۇزۇك داۋالى سۆزلىيەلمەيتتى، زىيالىلار توغرىسىدا گەپ بولغان ھامان، خۇددى چالا قۇيغان ئۆپكىدەك قىزىرىپ: زىيالى! زىيالى! ھە دىسە، مۇشۇ گەپ، دەپ غوتۇلداپ قويۇاتتى.

كادىرلار مەسلىھەتچىسى لاۋخۇاڭ بىرنەچچە قېتىملىق يىغىنغا قاتناشقان بولسىمۇ، ئىپادە بىلدۈرمىدى. پارتكوم سېكرىتارى:

ــ لاۋخۇاڭ سىزمۇ بىر-ئىككى ئېغىز گەپ-سۆز قىلىپ قويۇڭ، ــ دىدى. لاۋخۇاڭ ئەزىلىك بىلەن:

ـــ مەن سىلەرگە بىر ھىكايە ئېيتىپ بېرەي، ـــ دېدى ـ دە، ھىكايىسىنى باشلىدى:

ـــ بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسدا، ئەيزى دېگەن بىر ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. ئەيزى بىر قېتىم كېمىگە چۈشكەن ئىكەن، كېمە دەريانىڭ بويىدا توختاپ قاپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا، ئەيزىنىڭ قۇلىغىغا دەريا ئاستىدىن قانداقتۇر بىر يىغا ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. تازا زەڭ قويۇپ ئاڭلىغۇدەك بولسا، ئۇ بىر توپ سۇ ھايۋانلىرىنىڭ يىغىسى ئىكەن. ئەيزى ئۇلاردىن: "سىلەر نىمىگە يىغلايسىلەر؟" دەپ سوراپتۇ. سۇ ھايۋانلىرى: "سۇ ئىلاھى بىزگە سۇ ھايۋانلىرى ئىچىدىكى قۇيرۇغى بارلىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈپ تاشلاش كېرەك، دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ، بىزنىڭ قۇيرۇغۇمىز بولغاچقا، بۇ يەردە يىغا ـ زارى قىلۋاتىمىز" دەپتۇ. ئەيزى بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇلارغا چوڭقۇر خەيرىخاھلىق بىلدۈرۈپتۇ. ئەيزى شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، بىر پاقىمۇ يىغلاۋاتقان ئىكەن، ئەيزى ناھايىتى ھەيران بولغان ھالدا پاقىدىن: "سېنىڭ قۇيرۇغۇڭ يوق تۇرۇغلۇق يەنە نىمىگە يىغلايسەن؟" دەپ سوراپتۇ. پاقا: "سۇ ئىلاھى مېنىڭ قۇمچاق ۋاقتىمدىكى ئىشلىرىمنى سۈرۈشتە قىلىپ قالارمىكىن، دەپ قورقۇپ يىغلاۋاتىمەن" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

(«تاللانغان مىكرو ھىكايىلەر»نىڭ 3 ـ قىسمىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **رەھىم يۈسۈپ.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: ياسىن ھاۋازى.

جن خې

1

ماقالا قەغەزلىرى يېزىق شىرەسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا رەتلىك تىزىلغان، شىرەنىڭ سول يېقىنىڭ ئالدى تەرىپىگە پايدىلىنىش كىتابلىرى ۋە پارچە-پۇرات ماتېرىياللار قويۇلغان، ئوڭ يېقىنىڭ ئالدى تەرەپىگە بولسا تاماكا، سەرەڭگە، كۈلدان ۋە ئىستاكان قويۇلغان ئىدى. دەرىزە ئېچىلىۋىدى، باش يازغۇچى ئىللىق ۋە نەمخۇش شامىلى كىردى. شامال يەنە دەرىزە تەكچىسىدىكى مىلەن گۈلنىڭ يېقىملىق پۇرىغىنى بىللە ئېلىپ كىرگەن ئىدى. دەرىزىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ سىرتقا قارىغاندا، سودا مەركىزى بىناسىنىڭ قۇرۇلۇشىنى، ئۇزۇن بىلەكسىلىك كرانىنىڭ ئايلىنىپ يۈرۈپ بىنا تامىلىرىنى يۆتكەۋاتقانلىغىنى كۆرگىلى بولاتتى. شۇنىڭدەك بىلىنەر-بىلىنمەس گۈرۈلدىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولاتتى.

مادده‌ی مه‌دەنییه‌ت قۇرۇلۇشی چوڭ قه‌دەم تاشلىماقما. سائه‌ت 8 دىن 10 مىنۇت ئۆتتى، لۇ خۇڭچىن بىر تال تاماكنى تۆتاشتۇرۇپ، يېزىق شىرەسى ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ مەنۇي مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشمەكچى. مادده‌ى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن مەنۇى ئىشلەپچىقىرىش يۇرۇش مارشىنى بىرلىكتە ئېيتىشى كېرەك-تە.

لۇ خۇڭچىن بىر پەس ئويلۇغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن ئىلمىي ماقالىسىنىڭ: «تېپىك ئوبرازلىنىڭ كۆپ خىللىقلىغى توغرىسىدا» دىگەن ماۋزۇسىنى يازدى.

ئۇ مەخسۇس ئەدەبىيات-سەنئەت نەزىرىيىچىسى ئەمەس ئىدى. ئۇ شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى بولۇپ، بۇرۇن ئىزچىل تۈردە رومان ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن ئىدى. يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بېرى رومان يېزىش ئۇنىڭغا بىرئاز تەس كېلىدىغان بولۇپ قالدى. پىكىرنى قۇراشتۇرۇش ئەڭ مۇھىم بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يېزىپ پۈتتۈرۈلگەندە بۇلەكچىلا بىرنىمە بولۇپ قالاتتى. مۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئىجادىيەتتە بۇسۇپ چىقىشتىن ئىبغىز ئىچىش بۇ ياقتا تۇرسۇن، يازغانلىرى ئىلان قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر مەسىلە بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يېشى 60 تىن ئاشقان بولسىمۇ، لېكىن تېنىنىڭ ھەممە ئەزالىرىدا ھېچقانداق چوڭ نۇقسان يوق ئىدى. شۇنداق تۇرۇغلۇق بىرەر نەرسە ئىشلىمىسەم بولامدۇ دەيتتى ئۇ. شۇڭلاشقا، رومان ئىجادىيىتى ئارىلىغىدىكى بوش ۋاقىتلاردىن پايدىلىنىپ ئوبزور يېزىۋاتاتتى.

— يوتقان-كۆرپە ساتىمەن! قېلىنمۇ بار، نېپىزمۇ بار! — دەپ ۋاقىرىدى يەنە ھىلىقى رېشكا تارتىدىغان ئوتتۇرا ياشلىق ئايال بىنانىڭ تۆۋىدە تۇرۇپ.

هىلمۇ ياخشى يوتقان-كۆرپه ساتقۇچى برنەچچه قېتىم ۋاقىراپ قويۇپلا كېتىپ قالدى. لۇ خۇڭچىن يېزىشنى داۋاملاشتۇرۇشقا تەييارلاندى. براق، ئۇ بىر تال تاماكىنى چېكىپ بولغىچىمۇ تۇنجى جۈملىنى نەمە دەپ يېزىش ئۈستىده بىر قارارغا كېلەلمىدى. ئۇ مۇنداق نەزەرىيەۋىلىگى كۆچلۈك تېمىنى يېزىشنىڭ ئىنتايىن قىيىنلىغىنى بىلەتتى. لېكىن ئۇ يەنە تېپىك ئوبرازنىڭ كۆپ خىللىقلىغى مەسىلىسىنى ئېنىقلىماي بولمايدۇ، دەپ ئويلايتتى. مانا، بۈگۈنكى كۈندىمۇ بەزى ئادەملەر: "ئىشچىلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئاشۇنداقمىكەن؟" "پىشقەدەم كادىرلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئاشۇنداقمىكەن؟" "شەھەرلىك كومىتېت شۇجىلىرىمىزنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداقمىكەن؟"، ئاقمىكەن، كۆكمىكەن دەپ يازغۇچىلارنى ئەيىپلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ چۈشەنچىسى بويىچه بولغاندا، بىر سىنىپ، بىر قاتلام، بىر ساھەدە پەقەت بىرلا تىپ بولۇشى كېرەككەن. ئەگەر بۇ چۈشەنچه بويىچه كېتىۋېرىدىغان بولسا، قېلىپ-بازلىق، ئابستراكتچىلىك كېلىپ چىقماي قالامدۇ؟!

لۇ خۇڭچىن تىزىسنى بىر قېتىم ۋاراقلاپ چىقتى، بىرىنچى ئابزاستا بەدىئى تېپىنىڭ خاراكتېرىنى يېغىنچاقلاپ بايان قىلىش كېرەك ئىدى، فىلوبىرنىڭ بارۋالى خانىمىنىڭ ئوبرازى توغرىسىدا ئېيتقان بىر بۆلۈك سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈشكىمۇ بولاتتى، براق، قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچه ئۆتكەن چوڭ-كىچىك مەھھۇر ئەدىپلەرنىڭ، تالايلى سىماچەندىن لۇشۇنگىچه، ئارىستوتىلدىن پلېخانوۋقىچه بولغانلارنىڭ تىپ مەسىلىسى توغرىسىدىكى بايانلىرى ھەددى-ھىسابسىز تۇرسا، مۇشۇنداق نەقىل كەلتۈرۈلمۇھرسە، ئۇ چاغدا ماقالا ماتېرىيالىار توپلىمى بولۇپ قالمامدۇ؟

— ماروژنى، ماروژنى! سۆت بىلەن شېكەردىن ياسالغان ماروژنى!

ماروژنی، ماروژنی! تاتلىق ماروژنی!

ـــ قايچا ـ پىچاق چاقلايمەن!

ـــ ئاقۇالداق، ئاقۇالداق! بىر چۆمۈچى ئىككى موچەن!

پاھ، قالتىس ئىشقۇ، ئوقەتچىلەر دەرىزە تۈۋىگە، مۇلازىمەتچىلەر ئىشىك ئالدىغا كېپتۇ. لېكىن. لۇ خۇجىننىڭ ماروژنغىمۇ،ئاقۇالداقلىمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. پىچاق چاقلىتىشنى بولسا، يولداشى ۋۇ پىيفېن قىلىدىغان ئىش، ھازىر ئۇنىڭ ئېسى ـ يادى ماقالىنى قانداق باشلاشتا ئىدى. ئۇ تىت ـ تىت بولۇپ دەرىزىنى يېپىۋالدى.

ۋاقىرىغان ئاۋازلار پەسلىدى، لۇ خۇجىن شىرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، يېڭىۋاشتىن "ئەھۋال ئېچىگە كىردى". ماقالىنىڭ بېشىدا جەزمەن ئاساسىي مەقسەت قويۇلۇشى، يەنى ماقالىنى يېزىش مەقسىدىنى بايان قىلىش كېرەك ئىدى. شۇنداق بولغاندا ماقالىنىڭ رىيال ئەھمىيىتىنى گەۋدىلەندۇرگىلى، كىتابخانىلارنىمۇ جەلىپ قىلغىلى بولاتتى....

ئاشخانىدىكى سۇ تۇرۇبىسىنىڭ جۇمىگىدىن سۇ ئېقىۋاتقانلىغى، يولدىشىنىڭ قاچا ـ قۇمۇشلارنى يۇيۇۋاتقانلىغى ئاڭلاندى، ھەركىمنىڭ ئىشتىياقى چۈشكەن ئىشى بولىدۇ. ئۇ ئىككى كىشىنىڭ تاماق قاچىسىنى شۇنچە ئىشتىياق بىلەن يېرىم سائەتچە يۇيدى ـ دە!

ـــ پىيفېن، ھەي پىيفېن!

ـــ ھە، ـــ يولداشنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

ـــ زادى تۇگەمدۇ ـ تۇگىمەمدۇ؟

ـــ تۇگىدى، تۇگىدى، ـــ دېدى يولداشى ۋە بىرئاز رەنجىگەندەك قىلىپ ـــ مېنىڭ بۇ يەردىكى ئىشىمنىڭ تۇگەش ـ تۇگىمەسلىگى سىلىنىڭ نەلىرىگە تاقاشتى؟

— بەكلا تاراق — تۇرۇق بولۇپ كەتتىغۇ.

— تەرەت قىلالمىسلا تەرەتخانىدىن كۆرمىسىلە!

ئېيتىشلارغا قارىغانىدا، بەزى ئادەملەر بىر تەرەپتىن باشقىلار بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرۇپ، بىر تەرەپتىن خەت يازىدىكەن، بەزى ئادەملەر قاينىاق بازار بولۇۋاتقان يەردىمۇ كىتاپ ئوقۇيالايدىكەن، لۇ خۇڭ-چىننىڭ مۇنداق ئارتۇقچىلىغى يوق ئىدى، "ئەھۋال ئىچىگە كىرىپ" كەتكەندىن كېيىن، سىرتتىن كەلگەن ھەرقانداق تەسىر ئۇنىڭ مىڭىسىنىڭ تېرە قاتلىمىدا ئىككىنچى بىر جانلىنىش مەركىزىنى پەيدا قىلىپ، ئۇنى "ئەھۋال" ئىچىدىن قوغلاپ چىقاتتى، بۇ گەپلەرنى بۇ ئائىلە ئايالىغا چۈشەندۈرگىلى بولاتتىمۇ.

— سىلە يەنە نېمە يېزىۋاتىدىلا؟ — دەپ سورىدى ۋۇ پېيفېن

— يېزىۋاتقىنىم...بۇنى سىزگە ئېيتقىنىم بىلەنمۇ ئۇقمايسىز.

ۋۇ پېيفېن لۇ خۇڭچىننىڭ يازماقچى بولغان نەرسىسىنى راستىلا ئۇقمايتتى. بۇرۇن لۇ خۇڭچىننىڭ "قەدىناس" ئايالى بار ئىدى. "مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى"نىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە لۇ خۇڭچىن "كالا ئېغىلى"دا ياتقان ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئەزەلدىن ئاجىز، كېسەلچان ئايالى تەشۋىش — خاپىلىق، غەزەپ، نەپرەت ۋە قايغۇ — ھەسرەت دەستىدىن كېسەل بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى. 70 — يىللارنىڭ باشلىرىدا، لۇ خۇڭچىن زاۋۇتتا نازارەت ئاستىدا ئىشلەۋاتقان ۋاقتىدا ۋۇ پېيفېن بىلەن تونۇشۇپ قالدى. ئۇ چاغدا ۋۇ پېيفېن تۇل قالغان بولۇپ، زاۋۇت يەسلىسىدە تەربىيىچى بولۇپ ئىشلەيتتى. تاسادىپىلىق بىلەن مۇقەررەرلىكنىڭ بەزىدە زادىلا ئوخشاشلىغى يوقمۇ ئەمەس. بىر قېتىم لۇ خۇڭچىن ئاغرىپ قېلىۋىدى، ۋۇ پېيفېن يۇرەكلىك كىلىپ ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى. لۇ خۇڭچىن ئۇنىڭدىن ئىنتايىن مىننەتدار

بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ھەۋەسمەن كىشىلەرنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن توي قىلىدى. گەرچە ئۇلار ئۆزئارا بىلىشمىسمۇ، لېكىن ئېغىر كۇنلەردە بىر بىرىگە ھاجەتمەن بولغان ئىدى. بۇلتۇر ۋۇ پېيغېن ھاردۇقتا چىقتاندىن كېيىن، ئۇي ئىشىنى پۈتۈنلەي زىممىسىگە ئالدى. بۇ "كاتەكچە"نىڭ ئىچىدە يۈرىدىغان لۇ خۇڭچىنىگە نىسبەتەن غايەت زور مەدەت بولدى. گۇل-گۇلىگە باپ كەلگەندە، ئۆزئارا ماسلىشىش تېخىمۇ جىق ئۇنۇم بېرىدۇ، مۇنداق ئەھۋال كىشىنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاسانغا چۈشمەيدۇ-دە!

ئاشخانىدىكى تاراقشىغان ئاۋازلار ئاستا-ئاستا جىمىدى، لۇ خۇڭچىن يەنە بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇچىنىچى قېتىم "ئەھۋال ئىچىگە كىردى".

مانا مۇشۇنداق قىلىش كېرەك: باشتىكى ئابزاستا تېپىنىڭ كۆپ خىل بولىدىغانلىغىنى ئېنىقلىۋېلىشنىڭ زۆرۈرلۈگىنى چۈشەندۈرۈش كېرەك. بارۋالى خانىم فرانسىيىنىڭ يېزا-كەنتلىرىنى ئارىلاپ، بىلىم-دۇرمەي يىغلاپ يۈرىۋەرسۇن، ئۇنى قويايلى. بىراق، بۇ ئابزاسنى مۇمكىن قەدەر ئېنىق، توغرا، مېغىزلىغىراق قىلىپ يېزىش كېرەك، شۇنداقلا ئۇنى بەلگىلىك دەرىجىدە مەنىلىك قىلىش كېرەك، باشقا كىشىلەر بۇ پالانچىغا قارىتىلىپتۇ دەپ ئەيىپلەيدىغان بولۇپ قالمىسۇن....

تاك، تاك-تاك، تاك....

بىرسى ئىشىكنى ئۇرۇدى، ئىشكىنىڭ ئۇرۇلۇشى جىددى ۋە قوپال ئىدى. قاتتالتىر بىلەن قاپلانغان ئىشىك خۇددى دۇمباقتەك دىرىلدەپ كەتتى، ئەگەر قاتتالتىر بىلەن قاپلانمىغان بولسا، ئىشىك سۇنۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ئىشكىنى ئۇرۇشىغا قارىغاندا، كەلگەن كىشىنى سىپايى

مېهمان دىگىلى بولمايتتى. ئۇ بىرەر مۇشكۈل-خەتەرگە ئۇچراپ، ياردەم تەلەپ قىلىپ كەلگۈچىمۇ ياكى بولمىسا قاچقان جىنايەتچىنى قوغلاپ خاتا كېلىپ قالغان ساقچىمۇ؟ مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، لۇ خۇڭچىن ئەمدى ئىلمي ماقالىسىنى يازالمايدىغان بولدى.

2

لۇ خۇڭچىن ئالاقزادە بولۇپ، كەمپىرى بىلەن قارىشۇالغانىدىن كېيىن بىرىپ ئىشكىنى ئاچتى.

ئىشىك ئالدىدا تۇرغىنى قاشىلىرى شالاڭ كەلگەن، خۇما كۆزلۈك بىر قىز ئىكەن! نىمە دىگەن ئاچچىقى يامان-ھە! قىز-چاقنىڭ چېچى كالتە قىرقىلغان بولۇپ، يۈمران ئىدى ۋە يېپىلىپ تۇراتتى. ئۇ بوينى ئۇزۇنراق، ئىگىز بويلۇق، ئاق يۇزلۈك ۋە سېپتا كەلگەن قىز ئىدى. ئەترەڭ كوپتىسىنىڭ ياقىسى قارا-كۆڭ ئىش كىيىمنىڭ ئىچىدىن چىقىپ تۇراتتى. ئەگەر ئۇستىدىكى قوپال ئىش كىيىمنى سېلىۋەتسە، ئۇنىڭ دەۋر ھەسسىياتىغا مايىل قىز ئىكەنلىگىنى مۆلچەرلىگىلى بولاتتى.

لۇ خۇڭچىن قىزغا ئەجەپسىنىگەن ھالدا قاراپ دىدى: — سىز...

— مەن شەھەرلىك گاز شىركىتىنىڭ قۇراشتۇرۇش ئەترىتىدە ئىشلەيمەن.

— ھە.....ئۇنداق بولسا...

— تۆشۈك ئاچىمەن، — دىدى قىزچاق مەغرۇر قىياپەتتە ئىشكەنىڭ يېنىدىكى تامنىڭ بۇلۇڭىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

— تۆشۈك ئاچمەن؟

ـــ پولدىن تۆشۈك ئاچمساق گاز تۈرۈبىسىنى ئەكىرگىلى بولاتـ
تىمۇ؟ ـــ دىدى قىزچاق لۇ خۇجىنىنى ئەزمە ئادەمكەن دىگەن
تەرىزدە.

ھەم، قىزچاقىنىڭ بىر قولىغا بولىقا، يەنە بىر قولىغا ئىكىكى تال بۈرىملىق پولات سۈمبە تۆتۈپ تۈرغانلىغىغا لۇخۇجىنىنىڭ ئەمدى كۆزى چۈشتى. بايا ئۇ مۇشۇ نەرسە بىلەن ئىشكىنى ئۈرغان ئىكەنـ دە! بەللى، قۇراشتۇرۇش ئەتىرىتىنىڭ ئادەملىرى گاز ئىشلەتكۈچىلەرـ نىڭ ئۆيلىرىگە كىلىپ ئىش قىلىشتا مۇشۇنىداق ھەيۋە بىلەن كىلىـ دىكەنـ دە!

ئەمما، لۇ خۇجىن گاز تۈرۈبىسىنىڭ ئىلىپ كىلىدىغان ھوزۇرىنى ئويلىغىنىدا، بۇنداق قوپال قىلىقلارنى ئېغىزغا ئېلىشقىمۇ ئەرزىمەيدۇ، دىگەن ھىسسىياتقا كەلدى. لۇ خۇجىن بۇ يېڭى بىناغا كۆچۈپ چىققىنىغا 2 ئايدىن ئاشقان بولسىمۇ گاز تۈرۈبىسى تېخىچە ئورنىتىلمىغان ئىدى. بۇ بىناغا كۆچىكەن ۋاقتىدا ھىلىمۇ دوستلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن، نۈرغۇن ئەگىر ـ توقاي يوللارنى مېڭىپ يۈرۈپ، ئاران دىگەندە 15 كىلوگىراملىق بىر تۈك گازغا ئېرىشكەن ئىدى، كېيىنكى قېتىم نەدىن تېپىشنى بىلمەيتتى. شەھەرلىك ئەدىبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ئەزەلدىنلا ئادەم، پۇل، ماددى نەرسىلەر بىلەن كارى بولمايدىغان قۇرۇق ياموۇل بولۇپ، لۇ خۇجىن بۇ قۇرۇق يامۇلدىكى قارانچۇق يايى ئىدى. ئۇنىڭ يا خىزمەت ۋەزىپىسى يوق، يا خىزمەت ئۇنۇمانى يوق ئىدى، ئىجتىمائى پەنلەر داشۆسىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئۇ 30 ـ 40 يىل تەھرىرلىك ۋە ئىجادىيەت ئىشى بىلەن شۇغۇللاندى. ئۇنى ئەدىبىيات سەھنىسىدىكى ئۇلۇغ ئەربىاب دەپ ئاتاشقا بولمىسـ مۇ، لېكىن ئۇ بىرقەدەر تەسىرى بار بىرمۇنچە ئەسەرلەرنى ۋە

ماقالىلارنى يازغان بولۇپ، قانداقلا بولمىسۇن ئۇنۇڭانغا ئىسگە بولۇش لايا‌قىتى بار ئىدى. مەسىلە، ئۇنۇڭان باھالاش ئىشىنىڭ ئىشلەنمىگەنلىگىدە. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇ ساھەدىكىلەر "بەكمۇ شالىغۇت" ئىكەن. ئاشۇنداق بولغانلىقتىن نۇرغۇن كىشىلەر ئۇچۇن مەسىلە دەپ ھىساپلانمايدىغان، مەسىلەن، كۆمۈر گازى ئىشلىتىشتەك ئىشلار، لۇخۇڭچىنىدەك پىشقەدەم ئىلىم خادىملىرى ئۇچۇن چوڭ مەسىلە بولاتتى. ئەگەر بۇ قىز گاز ئېلىپ كېلىدىغانلا بولسا، ئۇ ئۆيگە موللاق ئېتىپ كىرسىمۇ مەيلى ئەمەسمۇ. ئېھتىياج تەمىنلەشتىن ئېشىپ كېتىۋاتقان ۋاقىتتا، بازارغا چىققىنىدىن، ساڭا سېتىپ بەرگەنلىگىنىڭ ئۆزى ساڭا قىلىنغان چوڭ ئىلتىپات ئەمەسمۇ. قەلەندەرنىڭ سەدىقە بەرگۈچىنىڭ پوزىتسىيىسىنى سۆرۈشتۈرۈشى كۆلكۈلۈك گەپتە!

قىزچاق ئىشكىتىن كىرىپلا، بولقا بىلەن سۆمبىنى يەرگە "توڭ" ئىدە تاشلىدى. لۇ خۇڭچىن گويا ئۆزىنىڭ پۈتىغا چۈشۈپ كەتكەندەك چۆچۈپ، سەكرەپ كەتتى. ۋۇ پىيپىن پولنىڭ سىرى ئۇچۇپ كەتكەن پىرىنى سلاپ تۇرۇپ، ئاغزىنى چىكىلدىتىپ قويىدى، ئۇنىڭ بىر-ئاز ئىچى ئېچىشقان ئىدى. قىزچاق بولسا بۇ ئىشكى ياشانغان ئەر-خوتۇننىڭ چىرايىغا قارىماي قويماي، بۇرۇلۇپلا، بېشىنى بىر چۆرۈپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

ئەر-خوتۇن ئىككىيىلەن ھاڭ-تاڭ قېلىپ: "بۇ نىمە بولغىنى، ئۇنىڭ نەرىگە تېگىپ سالغاندۇق؟ ئىشكىنى ئېچىشىمىز كېچىكىپ قالغاندىمۇ؟ يا بولمىسا كۆتۈۋېلىشىمىز قىزغىن بولماي قالدىمۇ، ئۇنى ئىززەتلەپ "ئۇستام" دىمىگەنلىكتىن شۇنداق قىلامدۇ؟ دەپ ئويلاشتى ھەمدە بۇنىڭغا قارىتا، ئۇقمايمەن، بەلكىم بىرئاز كېچىكىپ قالغاندۇق.

ئۇ نەۋرە قىزىمىزدىن سەللا چوڭدەك قىلىدۇ، ئۇنى قانداقچە "ئۇستام" دېگىلى بولسۇن؟ ئېھتىمال ئۇ ئۆزىنىڭ يېگىتى بىلەن رەنجىشىپ قالغاندۇ؟ دەپ جاۋاپ بېرىشكەندەك كۆز بېقىشتى.

قىزچاق كىچىككىنە قاتلىما ئورۇندۇق كۆتەرگەن پېتى قايتىپ كەلدى، ئۇ ئىشىك ئالدىدا تۇرغان ئەر-خوتۇنغا لاپپىدا بىر قارىۋېتىپ، قاتلىما ئورۇندۇقتا ئولتۇردى-دە، تامنىڭ بۇلۇڭىدىن پولنى تېشىشكە باشلىدى — دوڭ، دوڭ!

بولقا ئاۋازىغا ئەگىشىپ، بېغىر رەڭلىك پولنىڭ سىرى كۆچۈپ، كۆلرەڭ سىمونت تاختىنىڭ يۈزى ئېچىلىپ چىقتى.

لۇ خوجىچىن شىرە ئالدىغا قايتىپ كەلدى، ئۇ ئىلمى ماقالىسىنى يازالمىدى، كىتاپ ئوقۇشنى ئويلىغان ئىدى، لېكىن ھىلىقى "دوڭ، دوڭ" نىڭ تەسىرى بىلەن پۈتۈن بەنا تىترىمەكتە ئىدى، ئۇنىڭ كاللىسى خوددى بىر توپ چۈشەن كىرىۋالغاندەك ۋېڭىلداپىتىتى. يۇرىگىمۇ دوڭ-دوڭغا تەڭكەش بولۇپ زىڭىلداپ، خوددى ئارغامچا بىلەن باغلاپ ئېسىپ قويۇپ، كالىتەك بىلەن ئۇرغاندەك سېزىمدە بولماقتا ئىدى. لۇ خوجىچىن ئاخىرى كىتاپنى تاشلاپ قويۇپ، تىت-تىت بولۇپ، ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا مېڭىشقا باشلىدى.

— قارىسلا سىلىنىڭ بۇ پەرىشان قىياپەتلىرىنى، — دەپ قولىنى سۇرتكەن پېتى كىرىپ كەلدى ۋۇ پېيغېن، ئۇنىڭ يۈزىدىكى قورۇق خېلى كېڭەيگەن ئىدى. — سىلە پەقەت يېزىقچىلىق قىلىشنىلا بىلىلا، ماقالىنى گازىنىڭ ئورنىدا تاماق ئېتىشكە ئىشلەتكىلى بولامتى؟ بۇنى ئاۋۇ كىچىك ئۇستامغا ئاپىرىپ بېرەي، — دىدى ئۇ بىر ئىستاكان چاينى راسلاپ.

دوڑۇست، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى شەكسىز ھەقىقەت ئىدى. مەنۇمي

ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتى بىلەن ماددى ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتىنىڭ ھېچقايسىسى بىر بىرىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. ئۇنداق بولمىسا، "ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى بىرلىكتە تۇتايلى" دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق-تە. لۇ خۇڭچىننىڭ ئەزەلدىن ئائىلە ئىشلىرى بىلەن كارى يوق بولسىمۇ، لېكىن ئۇ گاز مەسلىسىنىڭ كۈندۈلۈك ئائىلە تۇرمۇشىغا بولغان چوڭقۇر تەسىرىنى ئاللىقاچان ھىس قىلغان ئىدى. گاز تۇڭدىكى گاز تۇگەپ كېتىش بىلەن كېلىپ چىقىدىغان ئېنېرگىيە كرىزىسىنىڭ ۋاقتىنى ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە كېچىكتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇ يولدىشى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، كۆك-تاماقلارنى پۈتۈۋەتمەي ئاددى قىلىش، ئوت ياقماسلىققا مۇمكىن بولسلا، ياقماسلىق؛ بىر قېتىم ئوت يېقىشقا بولسلا، ئىككى قېتىم ياقماسلىق؛ يېيىشكە تۇزلانغان كۆك بولسلا، كۆك قورۇپ يىمەسلىك؛ بىنانىڭ ئاستىنقى قەۋىتىدىكى خۇسۇسى چايخانىدا قاينىتىلغان قايناقسۇ ساتسلا، ئەگەر بىر چايدان قايناقسۇ بىر موچەن بولسىمۇ شۇنىلا ئېلىش، ئۆيدىكى گازنى قوزغىماسلىق، ھەر بىر گىرام گازنى ئىقتىسات قىلىپ، گاز تۇڭىنىڭ ئىشلىتىلىش ۋاقتىنى ئۇزارتىپ، تاكى گاز تۇرۇبىسىدىن گاز كەلگىچە چىداش توغرىسىدا كېلىشىم تۈزگەن ئىدى. مۇسۇلمانلار ھەر يىلى رامىزان ئېيىدا بىر ئاي كۈندۈزى تاماق يېمەي ئاچ يۈرىدىكەن، بىزدە بۇنداق ئىش ئون يىلدىمۇ بىرمەر قېتىم بولمايدۇ، توساتتىن ئىككى ئاي قېنىلساق، ئۇنىڭ كارايىتى قانچىلىكتى؟ قورۇما كۆكنى ئازراق يىسەك، ئەت ئازراق قوشۇلىدۇ، ئورۇقلايمىز، قان بېسىمى تۆۋەنلەيدۇ، بۇنىڭ بەدەنگە چوڭ پايدىسى بار، دېيىشكەن ئىدى. لېكىن، بۇنىڭغا يېقىنىدىن بېرى لۇ خۇڭچىن چىدىيالمىدى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە قۇيماق بىلەن قاينىقسۇ، ياكى قوتۇرماچ بىلەن

قاياقسۇ ئىچىش بولىۋەرگەنلىكتىن، ئۇنىڭ ئاغزىدىن سېرىق سۇ يانـ
دىغان بولۇپ قالـدى، بىر تال قۇيـماق خۇددى لىم ياغاچـتەك توم
كۆرۈنىدىغان، قوتۇرماچ ئۇنىڭ كۆزىگە خۇددى قازانىنىڭ تۈۋىغىدەك
چوڭ كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى، ــ ئۇ ھەقىقەتەن كۆزى قاراڭغۇلۇـ
شۇپ ئايلىنىـپ كەتكۈدەك ئەھۋالغا كېلىپ قالـغان ئىـدى! ماقۇل،
ھايات ياشاش ئۈچۈن، بۇ ئۇرۇپ چېلىـنىدىـغان گۈزەل مۇزىكىـلار
چېلىنىۋەرسۇن! تېگى-تەكتىـدىن ئالغانـدا، يەنىـلا ماددا بىرلەمچى
ئەمەسمۇ!

ــ بۇ كىچىك ئۇستامنىڭ تامىغـنى بىز بېرەمدۇق قانـداق، ھېچ
ئۇقالمىدىمغۇ؟ ــ ۋۇ پېيغېن كىرىپ ئاستا سورىدى.

ــ ئۇنـداق ئەمەسـتۇ، ــ دىـدى لۇ خۇكچىـن، ــ بۇ ئۇلارنىڭ
ئۆزلىرىنىڭ ئىشى ئەمەسمۇ.

ــ سىلە ماقالا يازسىلا بولـدى، دۇنيادىكى ئىشلادىـن نىمىـنى
بىلىلا؟ ــ دىدى ۋۇ پېيغېن ئېرىغا تەنبىھ بېرىپ، ــ سىلە ئۆيگە قارىغاچ
تۇرسىلا، مەن چىقىپ بىرئاز ئوتياش ئالغاچ، خولۇم-خوشنىـلاردىن
ئۇقۇشۇپ باقاي. بۇ بىنادىكى بىرقانچە ئائىلىدە ئىشچىلار ئىشلەۋاتىدۇ،
ئەگەر باشـقا خەتىنىڭ ھەممىـسى تاماق بەرگەن بولسا، بىز بەرمىسەك
بولامدۇ؟ ئۆزىـنىڭ ئىشى دېگەندەمۇ، خەق سىلىگە ئىشلەپ بەرمىسە،
سىلمۇ كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇدىلا.

ئايالى چىـقىپ كېتىـش بىلەنـلا بولقىـنىڭ ئاۋازى نىمىشقىـدۇر
توختاپ قالدى.

3

لۇ خۇكچىن چىقىـپ قارىۋىـدى، ئىشىك ئوچۇق تۇرۇپـتۇ، بولقا

بىلەن سۈمبە يەردە يېتىپتۇ، قىزچاق كۆرۈنمەيتتى.

لۇ خۇڭچىن بىزگە گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىپ بېرىۋاتقاندىن كېيىن، قىزچاققا ياردەملىشەي، بەربىر ماقالىنمۇ يازغىلى بولمىدى، دەپ ئويلاپ، قاتىلما ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، بولقا بىلەن سۈمبىنى ئېلىپ سىمونت پولنى تېشىشكە باشلىدى.

بولقا بىلەن سۈمبە ئاستىدا، سىمونت پول ناھايىتى قاتتىق بىلىنىدى. بولقا بىر ئۈرۈلسا، سىمونت پولدىن بىر قېتىم چاڭ كۆتىرىلەتتى ـ دە، پولدا خۇددى كۈنۈپكىدەك چوڭلىقتا ئاق توچكا پەيدا بولاتتى. بۇ بىنا ياسىلىۋاتقاندا، ئاددى ۋاقتىلىق ئۆيدە تۇرۇۋاتقان لۇ خۇڭچىن بىنا قۇرۇلۇشىنىڭ سۇپىتىدىن ئەنسىرەپ، ئىش مەيدانىغا بىرنەچچە قېتىم كەلگەن ئىدى. ئۇ بىرەر كىشىنىڭ شوخ بالىلىرىدىن بىرەرسىنىڭ بىر تېپىپلا تامنى ئۆرۈۋېتىشىدىن، پەلەمپەيدىن ئۈچ ئادەم تەڭ چىقسا، پەلەمپەينىڭ كۆتىرىلمەي ئۆرۈلۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئىدى. گەچ تاختىدىن ياسالغان تام بىر قات يالتىراق چاپلانمىسا، بارماق بىلەن بىر چوقۇسلا تېشىلىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنگەن ئىدى. بىراق، ئۆيىنىڭ بۇلۇڭ تەرىپىدىكى پول شۇنچە قاتتىق ئىكەن. ئەگەر بۇ بىنا 30 يىل چىداشلىق بېرىدۇ دېيىلسە، ئۇنداقتا، بۇلۇڭنىڭ سىمونت نەرسىلىرى بەلكىم 300 يىل چىدىشى مۇمكىن. بىر جەھەتتىن ئويلىسا، بۇ ھازىرقى زامان باشقۇرۇش ئىلىمىدىكى قىممەت قۇرۇلۇشى پىرىنسىپىغا ئانچە ئۇيغۇن كەلمەيدىكەن.

شۇنداق بولسىمۇ، لۇ خۇڭچىن داۋاملىق ئىشلىشى مۇمكىن. گەرچە بۇ ئۇنىڭ كەسپى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ ئىش ئۇنۇمى قىزچاقنىڭكىدىن تۆۋەن ئەمەس ئىدى. "مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى" مەزگىلىدە ئۇ

بىر تاغلىق كەنتتە ئىككى يىل ئۆزگەرتىلگەن، شۇ چاغدا، تاش قېزىپ قىر سوقۇپ، "داجەي ئېتىزى" ياسىغان ۋاقتىدا بولغا-سۈمبە ئىشلىتىشنى ئانچە-مۇنچە ئۇگىنىۋالغان ئىدى، بۇگۈنكى كۈندە ئۇنى ئىشلىتىپ قېلىشنى ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدى.

— ھىق، ھىق... — قاشلىرى شالاڭ كەلگەن، خۇما كۆزلۈك ھىلىقى قىز قاچانلاردا قايتىپ كەلدىكىن تاڭ، بىر چەتتە تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈۋاتاتتى.

— نېمىگە كۈلىسىز؟ — دەپ سورىدى لۇ خۇڭچىن.

— بوش كەلمەيدىكەنسىز جۇمۇ!

— قانداقسىگە؟

— سىزنىڭ بولغا تۆتالىشىڭىزنى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

— نېمىشقا تۆتالمايدىكەنمەن؟

— مەن سىزنى بىر پىروفېسسورمىكىن دەپ ئويلاپتىمەن.

— شۇنداقمۇ؟

— چېچىڭىزغا ئاق كىرىپتۇ، تار گىرۋەكلىك كۆزەينەك تاقايدىكەنسىز، كۆرۈنۈشىڭىزمۇ سىپايى، ئۆيىڭىزدە شۇنچە نۇرغۇن كىتاپلار بار ئىكەن، بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن قارىغاندا تازىمۇ ئوخشايسىز.

— راست گېپىمنى ئېيتسام، قىزىم، مېنىڭ بولغا تۆتىقان ۋاقتىم سىزنىڭ يېشىڭىزدىن خېلىلا كۆپ، مەن بۇنىڭغا تايىنىپمۇ نان تېپىپ يېيەلەيمەن.

— ھەم، بۇنداق نانغا كىم خۇشتار ئىكەن! يولىي بارلىكى ئادەملەر ئاللىقاچان بۇ ئىشنى تاشلىدى. كۈن بويى زورۇقۇپ جاپالىق ئىشلەۋاتقان، بۇ ئىش ھەم چارچىتىدىغان، ھەم پاسكىنا ئىش، بىرەر قېتىم ياخشىراق كىيىنىپ يۈرگىلى بولمايدۇ. سىلەرچۇ؟

ئىشقا بارمايسىلەر، شامال تەگمەيدىغان، ئاپتاپ چۈشمەيدىغان ئۆيدە ئولتۇرۇپ كىتاپ ئوقۇيسىلەر، خەت يازىسىلەر، ئاي ئاخىرىدا ئالىدىغان پۇلۇڭلارمۇ ئاز ئەمەس. تۇرمۇشۇڭلار نەمە دېگەن پەيزى-هە! — قىزچاق سۆزلەۋېتىپ ئارقىغا بۇرۇلۇپ، — چوڭ ئۇستام، ئىشلىگەچ تۇرسىلا! — دېدى-دە كېتىپ قالدى.

لۇ خۇڭچەن ئۇ قىزنىڭ نەمە ئىشقا كېتىۋاتقانلىغىنى بىلمەكچى بولۇپ:

— قىزچاق، بۇ... — دەپ سوردى.

— تۆشۈكنىڭ كەڭلىگى 10 سانتىمېتردىن كەم بولمىسۇن.

لۇ خۇڭچەن بىر هازاغىچە تۆشۈك تەشتى، بولقا تۇتقان قولى بارغانسېرى دەرمانسىزلىنىپ، ئۇرغان بولقىسى جايىغا تەگمىگىلى تۇردى، سۈمبە تۇتقان قولى بولسا، سىرقىراپ ئاغرىپ، باراقلىرى سەل تىترىگىلى باشلىدى. ئۇنىڭ قولىنىڭ بېغىشلىرىغا سىمونت ئۇگۈندىلىرى چاپلىشىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ سىمونت پولدا پەقەت ئاز كەم 2 سانتىمېتىرغا يېقىن چوڭقۇرلۇقتا بىر ئويۇق ئويۇلۇپتۇ. مۇنداق ئىشلارنى قىزلار ئىشلىسە قىزلارغا راستىنلا ئېغىر كېلىدۇ. يىغىپ كەلگەندە، مەسىلە قۇرۇلۇش ئورۇنلىرى بىلەن كۆرگازى شىركىتىگە يەنى ئىككى ئورۇنغا بېرىپ تاقىلىدۇ. بىنانى ياساۋاتقان ۋاقىتتا، ئۇلار نەمە ئۈچۈن گاز تۇرۇبىسىنى بىللە ئورناتمىغانكىنە؟ "پۈتۈن مەملىكەت بىر تاختا شاخمات"، دۇرۇس؛ مەسىلە ھەر بىر شاخمات ئۇرۇغىنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پادىشالىق قۇرۇۋالغانلىغىدا. شۇڭا، گەرچە بىر شاخمات تاختىسىدا بولسىمۇ، ھەمكارلىشىپ جەڭ قىلىش قېنىن بولۇپ قالغان ئىدى. بىرسى پولنى سىلىق-يالتىراق قىلماقچى، **يەنە بىرسى پولدا تۆشۈك تەشمەكچى. قۇرۇش — بۇزۇش، يەنە**

قۇرۇش ــ يەنە بۇزۇش ئۇزۇلمەي داۋاملىشىۋېردۇ. جۇڭگولۇقلار ھىساۋات قىلىشقا ئۇستا: ئۇلار مەيلى قۇرۇلۇش قىلىشتىن، ياكى بۇزۇشتىن قەتئى نەزەر، ئىشقىلىپ ھەممىلا ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇنداشقا، پۈل بېرىدىغان ئادەم بولسىلا بولمىدىمۇ، دەپ ئويلىشىدۇ. بىراق، ھىلىقى قىزچاق نەگە كەتتى؟ ئۇ، بۇ ئىشنى دائىم ئىشلەپ يۈرگەندىن كېيىن، ئېھتىمال ئۇنىڭ بىر ئامالى باردۇ؟

4

قېرىلىقتا تەن بەرمەيمۇ بولمىدى، لۇ خۇڭچىن ئارام ئېلىشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ شىرە ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ يەنە بىرتال تاماكا تۇتاشتۇردى ۋە قولىنى ئۇزىتىپ ئۆزىنىڭ ئىستاكانىنى ئالدى. ھوي، بۇ نەدىن كەلگەن قان؟ ھە، بايا بولقا تۇتقان قولىنىڭ بىسگىز قولى بىلەن ئوتتۇرا قولىنىڭ ئوتتۇرىسى قاپىرىپ قان ئۈيۈپ قالغان ئىدى، ئەنە شۇ يەر يېرىلىپ كېتىپتۇ ـ دە، ئۆزەم شىلتىڭ ئېتىپ قويۇپ، ئۆزەمگە ئىش تاپتىم، "ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا"، يەنە كىمدىن يامانلايتتىم. پەقەت گاز تۇرۇبىسى تېزرەك ئورنىتىلسا، ئېنېرگىيە كىرىزىسىنىڭ ئەندىشىسىدىن قۇتۇلساق، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاز ـ تولا چىقىم تارتساقمۇ ئەرزىيدۇ ئەمەسمۇ. بىراق، ھىلىقى شالاڭ قاشلىق خۇما كۆز قىزچاق نەگە كەتكەنىدۇ؟ سائەت 11 بوپتۇ، ھىساپلاپ كۆرسە، ئۇنىڭ كەتكىنىگە 2 سائەتتىن ئېشىپتۇ، قانداق بولمىسۇن كېلىش كېرەك ئىدى. ئۇ قىز كېلىپ: "ھى ـ ھى، چوڭ ئۇستام يارايسىز! رەھمەت سىزگە!" دەپلا قويسا، لۇ خۇڭچىن ئۇ **قىزدىن ئاغرىنمايتتى.**

كۆتـكەن ئايال تاۋۇشى ئاخـىر ئاڭلانـدى. لېـكىن، بۇ ھىلىقى قىزچاق ئەمەس، بەلكى سۈمە كۆتەرگەن ۋۇ پېيغېن ئىكەن.

ــ قۇراشتۇرۇش ئەترىتىدىكى بۇ ياشـلارنىڭ ئىشى راسـتىنلا قاملاشمىدى. قارىسىلا، ئاندا-مۇندا ئىشلەپ قويۇپ، ئىشتىن بۇرۇنلا چۈشـۈپ كېتىشتى! ــ ۋۇ پېيـغېن ئىشكىـتىن كىرىپـلا ئاغرىنـغىلى تۇردى.

ــ ئىشتىن چۈشتى؟ كىم ئىشتىن چۈشۈپـتۇ؟ ــ دەپ سورىـدى لۇ خۇڭچېن.

ــ ھەممىسى ئىشتىن چۈشتى. مەن بىنانىڭ ئىشىگـىدىن كىرىـۋاتقاندا، قۇراشتۇرۇش ئەترىتـىدىكى ئىشچـىلارنىڭ چۈشـلۈك تاماق يېيىشكە ئۆيىگە قايتىش ئۈچۈن ماشىنىغا چىقىۋاتقانلىـقىنى كۆردۈم. بىزنىڭ ئۆيدە ئىشلەۋاتقان ھىلىقى قىزچاقمۇ ماشىنـىنىڭ ئۈسـتىدە تۇرىدۇ.

ــ شۇنداقـمۇ؟ ــ لۇ خۇڭـچېن دەرىزە يېـنىغا كېـلىـپ پەسـكە قارىۋىدى، پەسته راستىنلا بىر يۈك ئاپتوموبىـلى تۇرۇپـتۇ، كوزۇپ ئىچىدىكىلەر پۈتۈنلەي قىز-يىگىتلەر بولۇپ، بەزىلىرى ئولتۇرۇپـتۇ، بەزىلىرى ئۆرە تۇرۇپتۇ، گويا سېرىكچى سېھرىـگەرلـىك قىلغاندەك، ئاپتوموبىل ئۈستىدە ئۈلارنىڭ ھىلىقى توق قاراكۆك رەڭلىك خىزمەت كىيىملىرى كۆرۈنمەيتتى، ئاپتوموبىل ھۆپپىـدە ئىچىلـغان كاكـكوك گۈلدەك بېزەلگەن ئىدى. ئۇ كۆز ئەينىگىنى ئىتتىرىپ قويۇپ، ھىلىقى شالاڭ قاشـلىق، خـۇما كۆز قىزچاقىنى ئىزدىدى. ئۇنـمۇ تاپتى. ئۇ ھازىر ئۈستىگە سۇس ئەترەڭ چاقماق كوپتا كىيىۋالغان بولۇپ، كوپـتىسى بەدىنىگە يېپىشىپ تۇراتتى، بەدىنىنىڭ گەۋدىلىنىشىگە تېگىشلىك جايلىرى گەۋدىلىنىپ، ئىچىگە تارتىلىشقا تېگىشلىك يەرلىرى تارتىلىپ

تۇرغان بولۇپ، جۇغى ناھايىتى كېلىشكەن قىز ئىدى. ئۇ يېنىدا تۇرغان يەنە بىر قىز بىلەن قىزىق پاراڭلىشۋاتىپ كۈلۈۋىدى، كۈلكە چىراي يۈزى ئاجايىپ ئۇماق ۋە ناھايىتى گۈزەل كۆرۈنۈپ كەتتى، لېكىن، ئۇلار نېمىشقا ئورۇنداشقا تېگىشلىك ئىشنى ئورۇندىمايدۇ؟ شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنىلا ئۇ قىزنى: ياش ئەمەسمۇ، بۇلار ھامانەم ئويۇنچى كېلىدۇ ـ دە، ـــ دەپ كەچۈردى. ئۇ ۋۇ پېيغېنىغا قىزچاقنىڭ ئىشتىن قاچقان ئىشلىرىنى دېمىدى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا، ۋۇ پېيغېن ئېرىنىڭ چوكا تۈتقان قولىنىڭ بىرئاز تىتىرەۋاتقانلىغىنى سېزىپ قالدى ۋە:

ـــ قوللىرىغا نېمە بولدى؟ ـــ دەپ سورىدى.

لۇ خۇڭچىن بىرئاز ئىككىلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن ئاخىر چۈشتىن بۇرۇنقى ئەھۋالنى ئېيتتى. بىراق، ئۇ ئاددىلا ئېيتتى، خۇددى ئۇ باشقا بىر ئادەمنىڭ ئىشىدەك، ئېغىزغا ئېلىشقىمۇ ئەرزىمەيدىغان كىچىككىنە ئىش تەرىقىسىدە سۆزلىدى. ئەمما بۇنىڭ ئۆزىمۇ ۋۇ پېيغېننىڭ راسا نارازلىغىنى قوزغىدى.

ـــ ئىشچى دېگەن ئىش قىلغاندا ئاشۇنداق ھورۇنلۇق قىلسا بولامدۇ، نېمە قىلغىنىغا ماڭاش ئالىدۇ؟ مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، گاز تۇرۇبىسى ئېشەك يىلدا ئۈرنىتىلامدۇ؟ قېنى، ئۇلارنىڭ ئەتىرەت باشلىغى كەلسۇنچۇ، ئۇنىڭغا دېمەيدىغان بولسام! ـــ ۋۇ پېيغېننىڭ يۈزلىرى كۆپىشىپ قىزىپ كەتتى، ئۇ ھاسراپ نەپەس ئالماقتا ئىدى.

ـــ بولدى، قويۇڭ، بەزى ياشلار ئىشلىگەندە مۇشۇنداق قىلىدۇ. سىز بېرىپ ئەرز قىلمەن دەپ، بۇ قىزنى مۇكاپاتتىن قۇرۇق قويماڭ يەنە.

ـــ مۇكاپات ئالمەن دېسە، ياخشىراق ئىشلىسە بولاتتى.

ـــ ئۇ چۈشتىن كېيىن ياخشى ئىشلىۋاتسە ئەجەپ ئەمەس.

ئەمما، قىزچاق چۈشتىن كېيىن كەلمىدى. پۈتۈن بىنا بويىچە پول تەشكەن ئاۋازمۇ ئاڭلانمىدى. بۇنىڭدىن قىزچاقنىڭ ھەمراللىرىنىڭمۇ كەلمىگەنلىگىنى پەملەشكە بولاتتى. لېكىن، لۇ خۇڭچىن بۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىلمى ماقالىسىنى يازالمىدى، قولىغا قەلەمنى ئېلىش بىلەنلا، قولى دىرـ دىر تىترەپ، يازغان خەتلىرى خۇددى يىقىلىپ ياتقان مەس ئادەمگە ئوخشاپ، ھەر بىر سىزىغى ھەرىنىڭ چىشدەك ئىگىز ـ پەس چىقىپ، ئۆزىنىمۇ تويغۇزۇۋەتتى.

ئەتىسى ئەتتىگەن سائەت سەككىز يېرىم بولغاندا، قىزچاق ئاخىر كەلدى. ئۇ يەنىلا تۈنۈگۈنكى فورمىدا ياسانغان بولۇپ، كەيپىياتى ئوچۇق، خاتىرجەم ئىدى. ئۇ سىرتتا تۇرۇپلا تامىنىڭ بۇلۇڭىغا قاراپ: ـــ ۋاي ـ ۋۇي! تېخىچە تۇگىمىدىمۇ؟ ـــ دىدى.

لۇ خۇڭچىن ئۇ قىزنىڭ سورىغان سۆزىدى ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى:

ـــ سىز قاچانلاردا مېنى ئىشقا سالىدىغان باشلىغىم بولۇپ قالدىڭىز؟

لۇ خۇڭچىن گېپىنى تۈگەتمەيلا، قىزچاق يېڭى بۈيرۇق چۈشۈردى:

ـــ بۇگۈن چوقۇم تېشىپ پۈتتۈرۈۋېتىڭ!

ۋۇ پېيغېن ئالدىراپ كېلىپ دىدى:

ـــ قىزىم، بۇ ئىشنى ئەسلى سىلەر...

ـــ بىز قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ناھايىتى تولا، ـــ قىزچاقتىن چىقىۋاتقان گەپلەر مۇز توقماقتەك قاتتىق تەگمەكتە ئىدى، ـــ بىراق، ئىشلەپ ئۈلگۈرەلمەيۋاتىمىز، باشقا جايدىكىسىنى دېمەيلا قويايلى، مۇشۇ ئولتۇراق جاي رايوندا بەش بىناغا گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىش

كېرەك. ئالدى بىلەن سىلەرنىڭ بىناغا ئورنىتىپ بېرىۋاتقانلىغىمىزنىڭ ئۆزى چوڭ ئىش.

ــ ئۇنداق بولسا... بۇنداق ئىشنىڭ ھەممىسنى گاز ئىشلەتكۈچىلەر ئۆزى قىلامدىكەن؟ ــ دىدى ژۇ پېيىفېن يەنە بىرئاز قايىل بولماستىن.

ــ بىزنىڭ ياڭ دۈيجاڭ: ئومۇمەن، ئىشلەشكە چامىسى يېتىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆزى تۆشۈك تەشسۇن، كىم بۇرۇن تېشىپ بولسا، ئالدى بىلەن شۇنىڭغا ئورنىتىپ بېرىدىكەن؛ ئىشلەش قۇدرىتى يوقلار ساقلاپ تۇرسۇن، دىدى، لېكىن، قايسى ژاقىتتا گاز ئىشلىتەلەيدۇ، ئۇنىڭغا بىر نەرسە دېيىش قىيىن.

ــ ئوھوي...

لۇ خۈڭچىن ۋە خوتۇنى تەڭلا ھاڭ ــ تاڭ بولغان ھالدا بېشىنى گىلدىڭشىتىپ قويدى. ياڭ دۈيجاڭنىڭ سۆزى مۇڭاپىقىمۇ، ئەمەسمۇ، ئۇنى قويۇپ تۇرايلى، ھازىرقى مۇھىم مەسىلە گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىش ئىشىدىن ئايرىلىپ قالماسلىق ئىدى. لۇ خۈڭچىن قىزچاقنىڭ تەكەللۇپ سۆزلىرىنى ئەمدى كۆتۈپ تۇرمايدىغان بولدى، ژۇ پېيىفېنمۇ بېرىپ "ئىنكاس" قىلمايدىغان بولدى. گاز يېقىش كېرەكمۇ؟ ياكى روزا تۇتۇش كېرەكمۇ؟ كونا ئەنئەنە بويىچە ئۆزى قول سېلىپ ئىشلىگەن ياخشى. "ئۆزى قول سېلىپ ئىشلەپ، كىيىم ــ كېچەك، ئوزۇق ــ تۇلۇكنى مول قىلىش" بۇگۈنكى كۈندە يەنىلا ئۇلۇغ ھەقىقەت ھىسابلىنىدۇ.

قىزچاق تانسا ئوينىغانىدەك، قەدەملىرىنى ئوينىتىپ چىقىپ كەتتى، ئارقىدىنلا ئۇنىڭ ئېيتقان ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى: "بىزنىڭ ئەتىمىز، بىزنىڭ ئەتىمىز، ھەسەلدىنمۇ تاتلىق بەختىمىز...".

لۇ خۇڭچىن قاتلىما ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، تىترەپ تۇرغان قولىغا قايتىدىن بولقىنى ئالدى.

ــ هوي دادىسى، توختاپ تۇرسىلا، ــ دىدى ۋۇ پىيىنبۇ بوۋايغا ئىچ ئاغرىتقاندەك قىلىپ، ئۇ جان ئۆپۈرىتىدىغان بۇنداق ئىشنى بىر ئامال قىلىپ باشقىلارغا ئۆتكۈزۈۋېتىش كويىدا ئىدى، ــ مەن بېرىپ باشقا كارىدوردىكىلەردىن سوراپ باقاي. ئەگەر ھەممەيلەن مۇشۇنداق قىلىۋاتقان بولسا ئەلمۇكمۇللال دېگۈلۈك، ناۋادا ئۇ قىز يالغاندىن قۇتلۇق بۇيرۇق يەتكۈزۈپ يۈرگەن بولسا، مەن جەزمەن ياك دۇيجاڭنى تېپىپ، ئۇنىڭغا ئېيتماي قويمايمەن.

لۇ خۇڭچىن بىرنەچچە مىنۇت ئىشلەـئىشلىمەيلا، ۋۇ پىيىنبۇ ھەسرەپـھۆمدەپ قايتىپ كەلدى.

ــ ۋاي دادىسى، چاققانراق تەشمىسەك بولمىغۇدەك! ئۆي بېسىپ شۇنداق قىلىۋېتىپتۇ. سودا ئىدارىسىنىڭ ھاردۇقىغا چىقىقان باشلىغى چېن جۇيجاڭ چېغىدىمۇ ئىۋزى ئىشلىگىلى تۇرۇپتۇ، تېخى ئۆزى ئىشلەپ بولالماي، بۇگۈن ئوغلىنى چاقىرتىپ كەپتۇ. ئەگەردە تۆشۈكنى چاققانراق تېشىپ پۈتتۈرمىسەك، راستىنلا تاشلىنىپ قالغۇدەكمىز. بۇ ئويۇنشىدىغان ئىش ئەمەسكەن. قوللىرى ئاغرىۋاتامدۇ؟ قىزىل دورىدىن ئازراق سۈركەپ قويايمۇ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ياخشى بولۇپ كېتىدۇ. بۇ قانداقلا بولمىسۇن ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالار دىن تىلەپ، كىشىلەرگە يالۋۇرۇپ گاز تاپقاندىن مىڭ ياخشى. سىلە ھارغاندا مەن تېشەي، ئىككىمىز نۆۋەتلىشىپ ئىشلەيلى.

ــ سىز؟

ــ بولمىسا، مەن سىلىگە كېلىشتۇرۇپ بىر تاماق ئېتىپ بېرەي، گازنى كۆپرەك ياقساقمۇ مەيلى، بۇگۈن بارسىنى ئېلىپ چىقايلى،

5

بىر يېرىم كۈن جاپالىق كۆرەش قىلىش ئارقىلىق، پولدا ئاخىر تۆشۈك ئېچىلدى. ئۇنىڭ بەدىلىگە لۇ خۇڭچىنىڭ قولىنىڭ يەنە ئىككى يېرىدە قان ئۈيۈپ قالدى. يەنە بىر يېرى قاپاردى. ئۇ ئوقۇغۇچىلار ئىشلىتىدىغان سىزغۇچنى تېپىپ كېلىپ، ئېچىلغان تۆشۈكنى ئۆلچۈدى، تۆشۈكنىڭ كەڭلىگى تەكشى بولماغان يەرلىرىنى چىقىرىۋەتكەندىمۇ 12 سانتىمېتىر بوپتۇ. ئۇ بۇنى ئۆلچەمگە لايىق بوپتۇ، دەپ ھىساپلىدى. گەرچە پۈتكۈل بىنادىكى باشقا ئائىلىلەرنىڭ ھەممىسى ئىشچىلارنىڭ بۈيرۇغى بويىچە ۋەزىپە ئورۇنلاۋاتقان، بىنادا تاكىلدىغان ئاۋاز كۈن بويى ئاكلىنىپ تۇرغان، تېپىك ئوبراز توغرىسىدىكى ماقالا يېزىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن لۇ خۇڭچىن ئۆزىنى خۇددى بىر ئېغىر يۈكنى ئۈستىدىن ئېلىپ تاشلىغاندەك ھىس قىلدى. بۇ سىلكىنىش گەرچە يېقىمسىز ئۇرۇپ چېلىنىدىغان چالغۇ ساداسى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆزاقتىن بېرى كۆتۈپ كەلگەن بىر خىل ئىنجىل ئىدى. ئۇ ئامېرىكالىق سۇشان لانگې يازغان «سەنئەت مەسلىسى» سەرلەۋھىلىك كىتابنى قولىغا ئېلىپ، كىتابنىڭ بېشىدىكى بىرنەچچە يۈز سۆزلۈك مۇقەددىمىسىنى ئوقۇپ بولا ـ بولمايلا، ۋۇ پېيغېن ئالاقزادە قىياپەتتە كىرىپ كەلدى.

ـــ دادىسى، چاققان چىقىپ قاراپ باقسىلا!

ـــ نېمىگە؟

ـــ گاز تۆكمىزدا گاز تۆگىگەن ئوخشايدۇ.

ــ شۇنداقمۇ؟

لۇ خۇڭچىن ئالدىراپ ئاشخانىغا چىقىپ، گاز تۇڭىنى كۆتىرىپ، چايقاپ كۆردى، ئاغزىنى بۇراپ باقتى، پالاكەت بېسىپتۇ. يولدىشىنىڭ ئېيتقىنى توغرىكەن، ئۇ قالغان گاز كۆپ بولسا ئىككى قېتىم تاماق ئېتىشكە يېتىدۇ، دېگەن ئىدى، كۇرمىڭ ئامال ــ چارىلار بىلەن تېجەپ ــ تىمەپ ئىشلەتكەن بولسىمۇ، بولىدىغان ئېنېرگىيە كىرىزىسى ئاخىر بولدى. بۇنى گازنىڭ سۇپىستى يۇقۇرى ئەمەسلىكەن دەپ ئۇنىڭدىن كۆرگىلى بولمايدۇ. ھىساپلاپ كۆرگەندە، 15 كىلوگرام گاز 72 كۇنگە يېتىپتۇ. گاز دېگەن يادرو يېقىلغۇسى ئەمەستە، گاز تۇرۇبىسىدىن گاز كېلىشكە ئۇمىت باغلىغان بىلەن، ئۇ "يىراقتىكى سۇ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرالماس" دېگەندەك بىر ئىش بولىدۇ. ئۇنداقتا، يەنە نەگە بېرىپ بىرەر تۇڭ گاز تاپقىلى بولىدۇ؟ ئەمدىلا ئۇستىدىكى بىر يۇكىنى تاشلىغاندا، يەنە بىر يۇك ئارتىلدى. گازنىڭ تۇگەپ كېتىشى بىلەن لۇ خۇڭچىننىڭ ماقالا يېزىش بۇ ياقتا تۇرسۇن، كىتاپ ئوقۇشقىمۇ كۆڭلى تارتماي كەيپى ئۇچتى.

كەچلىك تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ياشانغان ئەر ــ خوتۇن قاتتىق تاكالـلىشىپ قالدى. لۇ خۇڭچىن: گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىلۇاتىدۇ، ھەپتە ــ ئون كۇنگە قالمای گاز كېلىدۇ، ئىككى ئاي روزا تۇتۇپمۇ چىدىغان ئىدۇق، بولدى، بىرنەچچە كۇن تەييار تاماق سېتىۋېلىپ يەپ، گازنىڭ كېلىشىنى كۇتەيلى، دەپ تەكلىپ قويدى.

بەكمو چىرايلىق ئويلايدىكەنلا! ــ دېدى ۋۇ پېيفېن.

ــ سىز كۆمۈرگازى شىركىتىنىڭ جىگلىسىدىن سورىغانمۇ؟

ــ ئۇنى سوراشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ــ دېدى ۋۇ پېيفېن ئىشەنچىسىنى ھالدا، ــ ئالدىمىزدىكى 29 ــ بىنانىڭ گاز تۇرۇبىسى دەل 2

ئايدا ئورنىدىلىپ بولدى. بۇ بىناغا ئورنىتىشقىمۇ ئونىڭدىن ئاز ۋاقىت كەتمەيدۇ.

ــ ھە! ــ لۇ خۇڭچېن چۆچۈگىنىدىن ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى، ــ شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت كېتەمدىكەن؟

ــ سىلە پەقەت ئۆيدە كىتاپ دۆۋىسىگە پېتىپ ئولتۇرۇشنىلا بىلىلا، دۇنيادىكى ئىشلارنى قىلچە ئۇقمايلا! سىلە چىقىپ ئۇقۇشۇپ باقسىلا، قايسى بىر بىناغا گاز تۇرۇبىسىنى ئورنىتىش بىر-ئىككى ئايىمۇ پۈتۈپتىكەن؟ ــ ئۇنى تېخى خەقلەر ئىشلەپ پۈتتۈرۈشنى خالىسا بولىدۇ!

ــ ئەگەر... ئەگەر ئىشلەشنى خالىمىسچۇ؟

ــ ئىشلەشنى خالىمسا دەۋاتاملا؟ ئىشلەشنى خالىمىسچۇ 4-5 يىلغىچە سىلىمۇ گاز ئىشلىتەلمەيلا، ھەمىشە روزا تۇتىدىغان ئىش بولىدۇ!

ياپىر! قارىغاندا جىددى تەدبىر قوللانمىسا بولمايدىغان ئوخشايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككى تۈرلۈك ئۇسۇل قوللانماقچى بولدى: بىرسى، يېقىنقى مەزگىللىك پىلان بولۇپ، ئالدى بىلەن بىر دانە كىرسىن ئوچاق سېتىۋېلىپ، شۇنىڭدا تاماق ئېتىپ يەپ تۇرۇش؛ ئىككىنچىسى، يىراق مەزگىللىك نىشان بولۇپ، لۇ خۇڭچېن ئەتىلا چىقىپ مۇشۇ بىنانىڭ 2-كارىدورىدا ئولتۇرۇشلۇق شۇ جۈيجاڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئىدى. شۇ جۈيجاڭ شەھەرلىك خەلق ئىشلار ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى، گەرچە ئۇ شەھەرلىك كۆمۈرگازى شىركىتىنى باشقۇرمىسىمۇ، لېكىن، قانداقلا قىلسا شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئەمەلدارى-دە! ئۇ ئادەم بېرىپ قۇراشتۇرۇش ئەتىرەتىگە تەسىر كۆرسەتسە، ئىش سۈرئىتىنى تېزلەتكىلى بولىدۇ.

لۇ خۇڭچىن بۇنداق قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىدىن گۇمانلىنىپ:

ــ ئۇمۇ مۇشۇ بىنادا ئولتۇرىدىغان تۇرسا، گاز يوقىلىۋغىدىن ئۇمۇ جىددىلەشمەسمۇ؟ ــ دىدى.

ــ ۋاي-ۋۇي، سىلە دۇنيادىكى ئىشلارنى راستىنلا بىلمەيدە-كەنلا؟ ــ دىدى ۋۇ پېيغېن، ــ شۇ جۈيجاڭنىڭ گاز تۈڭى بار، بىر تۈڭنى يېقىپ تۇڭەتمەيلا، يەنە بىر تۈڭنى خەقلەر ئۇنىڭ ئۆيىگە ئېلىپكىرىپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ گاز تۇرۇبىسىدىن نېمە پەرقى بار؟

بۇ ئورۇنلۇق سۆز ئىدى. يەنىلا شۇ جۈيجاڭنى تاپقان تۇزۇك. ئۇنىڭ تۇزۇكلۇگى شۇ يەردىكى، بۇ كۆپچىلىككە مۇناسىۋەتلىك ئىش بولۇپ، ئىشىك ئاتلاپ ئارقا ئىشكىتىن مېڭىشقا توغرا كەلگەنىدەك، ئېغىز ئېچىش تەس كېلىدىغان ئىش ئەمەس-تە!

ــ ئوھوي، يازغۇچى ئىكەنسىز! ــ شۇ جۈيجاڭنىڭ ئايالى زىيادىن ئۇنى كۆتۈۋالدى، ــ كېلىڭ، ئۆيگە كىرىڭ.

زىيادىن قىرىق نەچچە ياشلاردىكى سېمىز، كەلگەن ئايال ئىدى. لېكىن، ئازادە ۋە سىپتا يازلىق كىيىمى بىلەن ئانچىمۇ سېمىز كۆرۈنمەيتتى. ئۇ كۆلۈمسىرىگەن ۋاقىتلىرىدا ئىككى مەڭزى كىشىنى سۆيۈندۈرۈپ يالتىراپ كېتەتتى، كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان، خۇددى قىيىن مەسىلىنى بىر ياقلىق قىلىشقا ماھىر ئۇستا دىپلوماتلارنىڭ كۆزىگە ئوخشايتتى.

ئۇ لۇ خۇڭچىننى بىر ئۆيگە باشلاپ ئېپكىرىپ ئولتۇرغۇزدى. بۇ شۇ جۈيجاڭنىڭ بەگزادىسىنىڭ ياتقى ئىدى.

ــ شۇي جۈيجاڭ بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى لۇ خۇڭچىن.

ــ بار، ئىككى مېھماننى كۈتۈۋاتىدۇ، ــ دىدى زىيادىن مىن، ــ بىزنىڭ ئۆيگە ئادەم ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدىن ئۆلگۈدەك

تويدۇق.

ئۆزىمۇ ئاشۇ تۈيغۇزۇۋتكەنلەر قاتاردىكىدەك لۇ خۇڭچىنىڭ يۈرىگى قاتتىدا قىلغاندەك بولدى ـ دە، يۈزلىرى بىردىنلا كۆيگەندەك قىزىپ كەتتى.

ـــ بىراق سىزگە ئوخشاش پىشقەدەم يازغۇچىلارنى چايغا ئېتىپمۇ ئېپكىلەلمەيمىز! لاۋشۇ تېخى تۇنۇگۈنلا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلغان ئىدى!

ئاچىلڭ يەڭگە تەقلىتدىكى قالتىس ئايال ئىكەنلىغۇ بۇ! لېكىن لۇ خۇڭچىن بىلەن شۇ جۈيجاڭنىڭ ھەقىقەتەن «تەقدىردىاش ـ ھەمنەپەس» بولۇپ تۇرمۇش ئۆتكۈزگەن بىر مەزگىلى بولغان: "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" مەزگىلىدە ئۇلار يېزىدا بىرلىكتە ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلگەن ئىدى.

ـــ مېنىڭ بىرئاز ئىشىم بار ئىدى، ـــ دېدى لۇ خۇڭچىن، ـــ چوڭ ئىش ئەمەس. ناۋادا، شۇ جۈيجاڭ ئالدىراش بولسا، سىزگىلا ئېيتاي، سىز ئۇ كىشىگە يەتكۈزۈپ قويىڭىز...

ـــ ياق، ياق بولمايدۇ، ـــ دېدى زىبا من كۇلۇپ تۇرۇپ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، ـــ بىز ئىككىمىزنى دېسىڭىز، ئۇ ـــ ئۇ، مەن ـــ مەن، ھەرقايسىمىز ئۆز پەدىمىزگە چالمىز، ئۆز مۇقامىمىزغا توۋلايمىز، ھەر بىرىمىز ئۆز ئىشىمىزنى قىلىمىز، ئۆز يولىمىزغا ماڭىمىز.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بۇ زىبا من شەھەرلىك قايسى بىر شىركەتنىڭ تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى ئىكەن، شۇڭلاشقا گەپكە ئۇستا ئوخشايدۇ. لۇ خۇڭچىن ئاخىر ئۆزىنىڭ شۇ جۈيجاڭنى ئىزدەش مەقسىدىنى ئۇنىڭغا دېدى.

زىكى مەن ئاكلاپ بولۇپ كۆلۈپ كەتتى ۋە خۇددى ئۇستا ئوۋچى ئەمدىلا ئورمان ئىچىدىن چىقىقان بۇغا-مارالغا قارىغانىدەك، قىيا كۆزى بىلەن قاراپ تۇرۇپ: — بۇ راست ئۇ بەجىرىدىغان ئىش ئىكەن، يەنىلا شۇنىڭ ئۆزىنى تاپمىسىڭىز بولمايدۇ! — دىدى.

ئارىلىقتىن ئاياق تاۋۇشى ئاڭلاندى. روشەنكى، شۇ جۇيجاڭ مېھمان ئۇزاتماقتا ئىدى.

زىكى مەن ئورنىدىن تۇرۇپ خۇددى يول باشلىغۇچى قىزلاردەك قولىنى ئويناتىپ تۇرۇپ:

— قېنى، پىشقەدەم يازغۇچى، مېھمانخانىغا مەرھەمەت، — دىدى.

لۇ خۇڭچىننىڭ بۇ بىناغا كۆچۈپ كەلگەندىن بېرى بۇ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىغىنىڭ ئۆيىگە تۇنجى قېتىم كىرىشى ئىدى. مېھمانخانا ئانچە چوڭ ئەمەس بولۇپ، ئەسلىيەتتە، كۇنگەيگە قارايدىغان ئادەتتىكى بىر ئېغىز ئۆي ئىدى. ئاق كىرىلىك بىلەن قاپلانغان سۇنئىي بۇلغارىدىن ياسالغان چوڭ-كىچىك كىرىسلۇ، بېغىر رەڭلىك ئۇزۇن-چاق شىرە، پارقىراپ تۇرغان كامۇت ئىچىگە تىزىلغان رەڭگا-رەڭ هاراق بوتۇلكىلىرى ۋە هەژدەرها سۈرەتلىك نەپىس ئىشلەنگەن هاراق قاچىلىرى، يەرگە تىكلەپ قويۇلىدىغان توك شامالدۇرغۇچ ۋە رەڭلىك تېلېۋىزور... مادداى مەهسۇلاتلارنىڭ هەممىسى سەر خىل ئىدى. پەقەت كىتاپ تەكچىسىلا قۇرۇق تۇراتتى. ئۇنىڭغا بىرنەچچە پارچە كونا كىتاپتىن باشقا پار-پور ماگازىنىدىن سېتىۋېلىنغان ئۇششاق ئويۇنچۇقلار تىزىپ قويۇلغان ئىدى. ئۇدۇلدىكى تامغا ئېسىلغان جۇڭگوچە رەسىم ۋە هۆسنىخەت شەھەردىكى ئانچە كۆزگە كۆرۈنمىگەن كىشىلەرنىڭ ئەسەرلىرى ئىدى. ئۆي ئىچىدىكى مادداى بۇيۇملارغا سېلىشتۇرغاندا، بۇ نەملەر بەكمۇ چېنىپ قالغان ئىدى. ئەڭ

قىزىقارلىغى شۇكى، لۇ خۇڭچىن بىلەن شۇ جۇيجاڭنىڭ ھەر ئىككىسىدە ئەسلىدە بولۇشقا تېگىشلىك نەرسىلەر ھازىر كەم ئىدى.

ــ ھە، لاۋلۇ، راست گەپنى قىلسام، بۇ ئىش ئۇچۇن مېنى ئىزدەپ خاتا قېپسز، ــ دىدى شۇ جۇيجاڭ لۇ خۇڭچىننىڭ بايانىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، پارقىراپ تۇرغان ئاپپاق ئىڭنگىنى سلاپ كۆلۈپ قويدى. ئۇنىڭ كەڭ پىشانىسى لامپۇچكا نورىدا يالتىراپ، قورۇقلىرى قىمىرلاۋاتاتتى، ــ مەن مۇشۇ بىنادا ئولتۇرۇغلۇق، گاز تۇرۇبىسىنىڭ بۇرۇنراق ئورنىتىلىشىنى قانداقمۇ ئارزۇ قىلمايمۇ؟

ــ سىز... سىزنىڭ گاز تۇڭىكىز بار ئەمەسمۇ؟ ــ دىدى لۇ خۇڭچىن.

ــ ئۇ قانداقمۇ گاز تۇرۇبىسىدەك ئەپلىك بولسۇن دەيسىز؟ ــ شۇ جۇيجاڭ گېپىنى داۋام قىلدى، ــ دۇرۇس، كۆمۈرگازى شىركىتى شەھەرنىڭ باشقۇرۇشىدا؛ لېكىن، تۆمۈرىيول ساقچىسىدەك، مەن ئۇ ئوچاستىكىنى باشقۇرالمايمەن ــ دە!

ــ ئۇنداقتا، كىمنى ئىزدىسەم بولا؟

ــ ئاكا، سىز كۇن بويى ئۆيدە ئولتۇرۇپ ماقالا يازىسىز، سىرتىكى ئىشلارنى ئۇقمايسىز...

يولدىشى دائىم ئۇنى "سىلى دۇنيادىكى ئىشلارنى ئۇقمايلا، دەيتتى. شۇ جۇيجاڭمۇ بۇگۇن "سىرتتىكى ئىشلارنى ئۇقمايسىز" دەۋاتىدۇ، يولدىشى ئېيتقان "دۇنيا"، ئەھۋالىدىن قارىغاندا شۇ جۇيجاڭ ئېيتقان "سىرت" چېغى، راستىنلا ئۇقمايدىغانلىرىم بار ئوخشىمامدۇ؟ ئۇنداق بولسا، ئۇقۇدىغانلاردىن سوراپ باقاي، نىمە دەيدىكىن.

ــ ئىزدىگەننىڭمۇ پايدىسى يوق، ــ دىدى شۇ جۇيجاڭ بېشىنى

لىكشتىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ پىشانىسىدىكى پارقىرىغان قورۇقلىرى قىسىرلاپ كەتتى، ــ ئۇلار ئىشقا چىقسىمۇ كۈچ چىقارمايدۇ، ئەمگەك ئۇنۇمدارلىغى بەكلا تۆۋەن، بۇ ئومۇمى يۇزلۇك ئىجتىمائىي ھادىسە. دۆلەتنىڭ قۇرۇلۇش تۈرىدىسمۇ يەنە "ساقالىلىق قۇرۇلۇش" بار، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئاھالىنىڭ ئولتۇراق بىنالىرىدىكى گاز تۇرۇبىسى دېگەن نېمە ئۇ؟ مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، قانداقمۇ بولار؟ ــ دېدى.

لۇ خۇڭچىن شۇ جۇيجاڭنى ھەقىقەتەن مەسىلىنى بەش قولدەك بىلىدىكەن، تەھلىل قىلىشىمۇ ناھايىتى ئەتراپلىق ئىكەن دەپ ھېس قىلدى ــ دە، بېشىنى لىكشتىپ تۇرۇپ:

ــ راستىنلا چاتاق بولدى، چاتاق بولدى! ــ دېدى.

ــ بۇ مەسىلە ئايرىم ئادەملەرنىڭ پەزىلەت مەسىلىسى ئەمەس، بەلكى ئومۇمى يۇزلۇك ئىجتىمائىي كەيپىيات مەسىلىسى، تېگى ــ تەكتىدىن ئېيتقاندا، ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيىنىڭ پارتىيە ئىستىلى مەسىلىسىدۇر.

ــ شۇنداق، شۇنداق.

ــ ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيىنىڭ پارتىيە ئىستىلىنىڭ قانداق بولۇشى ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيىنىڭ ھايات ــ ماماتىغا مۇناسىۋەتلىك زور مەسىلە. پارتىيە ئىستىلى ياخشىلانسا، ئىجتىمائىي كەيپىياتنىڭ ياخشىلىنىشىغا تۈرتكە بولالايدۇ؛ پارتىيە ئىستىلى توغرا بولمىسا، جەمىيەتتىكى يامان ئىستىل ــ ناچار كەيپىياتلارنى ئۆستۈرۈپ قويىدۇ. ماۋجۇشى ھايات ۋاقتىدا پارتىيە ئىستىلى مەسىلىسىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلگەن ئىدى...، ــ شۇ جۇيجاڭ تەرتىپلىك ــ رەتلىك قىلىپ، يەنىمۇ ئىستىل تۈزىتىش ھەرىكىتىدىن ئۇن يىلىق قالايمىقانچىلىقنىڭ ساۋاقلىرىنچە، دېڭ شياۋپىڭ، چېن يۈن يولداش ــ

لارنىڭ سۆزلىرىدىن تارتىپ يولداش خۇ ياۋبالگىنىڭ پارتىيە 12-قۇرۇلتىيىدىكى سىياسى دوكلادىغىچە سۆزلەپ چىقتى، ئاخىرىدا 12-نۆۋەتلىك مەركىزى كومىتېت 2-ئومۇمى يىغىنىدا ماقۇللانغان پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش قارارى ئۇستىدىمۇ توختالدى.

مېھمانخانىدىكى تىرىپ قويۇلغان نەرسىلەرنىڭ بەك كۆپلۈگىدىن بولسا كېرەك، لۇ خۇكچىن ئۆزىنى بارغانسېرى قىسىلىۋاتقاندەك ھىس قىلىشقا باشلىدى، ئۇ خۇددى كوچا ئاپتوۇزۇنىڭ ئىچىدىكى قىستاڭ-چىلىقتا ئۆرە تۇرغان ئادەملەرنىڭ ھارارىتى ۋە تەھىدى نېپىز كۆيە-نەكتىن چىقىپ پۇراپ، ئادەمنىڭ بېشىنى قايدۇرۇپ، كۆزلىرىنى قا-راڭغۇلاشتۇرۇپ، نەپەسىنى قىسىدىغان ھالەتتە تۇرغانىدەك ئەھۋالدا قالدى. شۇ جۇيجاڭنىڭ پارقىراپ تۇرغان پىشانىسى مىدىراپ، خۇددى كىنو ئىكرانىدىكى كۆرۈنۈشنىڭ ئىكرانىدىن يىراقلاشقىنى-دەك، بارغانسېرى ئۆزىدىن يىراقلاشقانىدەك، بارغانسېرى يۇقۇرى كۆتىرىلىپ، بۇلۇت-تۇمانلار ئارىسىغا كىرىپ كېتىپ، پەقەت ئۇنىڭ تۇتۇق كۆلەڭگىسى قالغاندەك بولدى. ئۇنىڭ ئۆزىنىمۇ شۇ جۇي-جاڭ كۆتىرىپ، بۇلۇتلار ئارىسىدا ئايلانىدۇرۇپ يۇرگەنىدەك ھىس قىلدى. ئۇ گويا بىر قارىسا ھەممىنى چۈشەنگەنىدەك، بىر قارىسا ھېچنىمنى ئۇقمىغاندەك؛ بىر تۇرۇپ نۇرغۇن نەرسىگە ئىگە بولغان-دەك، بىر تۇرۇپ قۇرۇق قول تۇرغانىدەك؛ قۇلىغى گەپكە تولۇپ كەتكەندەك، لېكىن يەنە بىر ئويلىسا ھېچنىمە ئاڭلىمىغانىدەك بولۇپ قالدى.

خوشلىشىش ئالدىدا لۇ خۇكچىن گەپ سورىمای تۇرالمىدى:

— ئۇنداق بولسا، گاز تۇرۇبىسى...

— بۇ يەكىكە-يىگانە مەسىلە ئەمەس، ئۇنى بىر تۇتاش ھەل

قىلىش كېرەك. مېنىڭچە، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئۈلپ بېرىلغاندىن كېيىن، ئەھۋال ياخشىلىنىشى مۇمكىن، شەھەر ۋە ۋىلايەت دەرىجىلىك ئورۇنلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش پات ئاردا باشلىنىدۇ.

6

لۇ خۇڭچىن ئەمدى كەلسە-كەلمەس خىيالارنى قىلماس بولدى. سەن تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالمىغاندىن كېيىن، تەبىئەتكە بوي سۇنۇشۇڭ كېرەكتە، گاز تۇرۇبىسى يوقلار يالغۇز مەن لۇ خۇڭچىنلا بولمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا نىمانچە ئۆزەمنى ئاۋارە قىلىمەن؟ ئۆينىڭ پولىنى تېشىشنى تەلەپ بويىچە پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يەنە نىمشقا خەقتىن ئايرىلىپ قالارمەنمكىن دەپ ئەنسىرەيتتىم؟ ھەممە ئائىلىلەردە تۆشۈك تېشىش پۈتۈپ، تەۋرەش ئاۋازلىرى توختىغان ئىكەن، يەنە نىمە دەپ ماقالىنى يېزىۋەرمەيمەن؟ ئىككى يېرىم ئايىنى روزا تۇتۇپ ئۆتكۈزگەن ئىكەنمىز، يەنە بىر "ئىككى يېرىم"نى تالىشىنىڭ نىمە ھاجىتى بار؟ شۇنداق ئىكەن، شۇنداق ئىكەن، لۇ خۇڭچىن ساناپ تۇگەتكۈسىز "شۇنداق ئىكەن" بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بەردى. ئۇ بىر ھەپتىدىن بۇيان توختاپ قالغان ئىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، تومۇزنىڭ سەرتان ئىسسىغى يېتىپ كەلگىچە ماقالىنى يېزىپ پۈتتۈرۈۋېتىش نىيىتىگە كەلدى.

ماقالا ئارگىنالى، پايدىلىنىش كىتابلىرى ۋە پارچە-پۈرات ماتېرىياللار، تاماكا، سەرەڭگە، كۆلدان ۋە ئىستاكان قاتارلىقلار ئەسلىدىكى تەقلىتتە شىرە ئۈستىگە قويۇلۇپ، لۇ خۇڭچىن يەنە "ئەھۋال

ئىچىگە كىرىش"كە باشلىدى.

بىرىنچى بۆلۈمدە تېپىنىڭ كۆپ خىلىلىغىنى تەتقىق قىلىشىنىڭ ئەھمىيىتىنى بايان قىلىش، يەنى قاراتمىلىغى بولسۇن، گال پىچاق بىلەن بوغۇزلىغاندەك، گەپنى مۇجمەللەشتۈرۈپ يۈرمەسلىك لازىم...

— ۋۇ ئاچام بارمۇ؟

تۈگەشتى، يەنە تۈگەشتى! لۇ خۇڭچىن ئىچىدە قاخشاپ كەتتى، جانغا تەككەن داڭ-دۇڭ تەۋرەشلەر ئەمدىلا توختىغان ئىدى، ئۆيمۇ-ئۆي يورغىلاپ يۈرىدىغان مېھمانلار يەنە كېلىشتى.

— كىم؟ ھە، زىڭ كوجاڭ ئىكەنغۇ! دىدى ۋۇ پېيېھن تاشقارقى ئۆيدە جاۋاپ قايتۇرۇپ.

— مەن مەنسۇبىنى ئاتاشنى زادى ياقتۇرمايمەن، زىڭ مىن دەۋېرىڭ.

زىڭ مىن، شۇ جۇيجاڭنىڭ ھىلىقى سېمىز خانىمى، ئۇ نېمىشقا كەلگەندۇ؟

— ئۆيگە كىرىڭ، بىزنىڭ، بوۋاي ئۆيدە، — دىدى ۋۇ پېيېھن.

— مەن مەخسۇس سىزنى ئىزدەپ كېلىۋىدىم، يازغۇچىغا مۇناسىۋەتسىز ئىش، — دىدى زىڭ مىن.

— يەنە كۆسۇرلىشىدىغان گەپمۇ؟

— شۇنداق دىسەكمۇ بولىدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىنكى گەپلەر ئاڭلانمىدى، بەلكىم ئۆيگە كىرىپ، قوۋلاق يېقىشىپ كۆسۇرلىشىۋاتقاندۇ.

زىڭ مىنىڭ قانداق "پىچىرلىشىدىغان گېپى" باردۇ؟ تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغىنىڭ بىر ئائىلە ئايالى بىلەن قانداقتۇر ئورتاق تىلى بولسۇن؟ لۇ خۇڭچىن ئىختىيارسىز "ئەھۋال" ئىچىدىن چې-

ئۇپ گەتتى ۋە كاللىسىنىڭ ئىككىنچى جانلىنىش مەركىزىنى ھەرقانداق قىلىپمۇ تورمۇزلىيالمىدى.

ــ ...ۋۇ ئاچام كۆپچىلىكنىڭ ئىشلىرىغا بەكمۇ قىزغىن كۆرۈنىدۇ، سىز ئىشقا بارمىغاندىن كېيىن، ۋاقتىڭىز يەتسە، ئارىلاپ پاراڭلىشىپ باقارسىز، ــ دېدى زىلكە مىن كۇسۇرلىشىش تۇگەپ سىرتقا ماڭغان چاغدا.

ــ بولىدۇ، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، ــ دېدى ۋۇپىيفېن.

ئىشىك "گۈپ!" قىلىپ يېپىلدى، مېھمان كەتتى.

ــ پىيفېن، ھەي پىيفېن! ــ لۇ خۇڭچىن يولداشنى چاقىردى، ــ زىلكە مىن نىمگە كەپتۇ؟

ــ ئايالارنىڭ ئىشىغا ئازراق ئارىلاشسىلا! ــ دېدى ۋۇ پىيفېن ئۇنىڭغا قىيا قاراپ قويۇپ.

"ئايالارنىڭ ئىشى" بىر چەكلەنگەن رايون.

بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا كىشىلەر ھاۋانى ئانچە ئىسسىق ھىس قىلمايتتى، ئەتتىگىنى ـ ئاخشىمى، ياكى ئارىلاپ موڭغۇلىيە ئىگىزلىگىنىڭ سوغ ئېقىمى كەلگەن ۋاقىتلاردا كەمزۇل كىيىشىپ يۈرەتتى. لېكىن، بۇ كۈنى كۈندۈزى تۆيۈقسىز ھاۋا ئىسسىپ تېمپېراتۇرا سېلسىيە 28گرادوسقا چىقتى. يېز كۇنلىرى "مۆكۈ ـ مۆكۈلەڭ" ئويناىدىغان باللارمۇ توساتتىن بىراقلا ئالدىڭغا يۈگۈرۈپ كېلىشىۋالدى. دەرىزىدىن كىرگەن ئىسسىق شامال خۇددى ئۇيقا دورىسىنى بىلىلە ئېلىپ كىرگەندەك، لۇ خۇڭچىننى مۇگدەتمەكتە، ئۇ خۇددى ھاراق ئىچىۋالغاندەك، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ، ئاچالماي قالدى، كاللىسىدا ئەمدىلا ئويلاپ تاپقان نەرسىلەر، بىر مۇگدەك بىلەن پۈتۈنلەي يوقالدى. چۈشتىن ئاۋۋالقى پۈتۈنسۈرۈك يېرىم كۈندە ئۇ ئاران بىرنەچچە

قۇر خەت يازالمدى. يولدىشى بۇگۈن ئادەتتىكىدەك ئۇنىڭغا قارىيالـ مىدى. زىكى من چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇمۇ چىقىپ كەتكەن ئىدى، ئارىلىقتا بىر كىرىپ چىقىپ كەتكەنىدەك بولدى، لېكىن، خۇددى كۆچىگىنى يوقىتىپ قويغان قانجۇق بۆرىدەك، ھەركەتلىرى ئىتتىك ئىدى. ئۇ نىمىگە شۇنچە ئالدىراپىدىغاندۇ؟ "ئايالىلارنىڭ ئىشى" ھەقىقەتەن سىرلىق ئىكەن.

چۈشلۈك تاماقنى ئېتىدىغان ۋاقىتتا ۋۇ پېيغېن قايتىپ كەلدى.

ـــ دادىسى نىمە يىگۈلىرى بار؟

ـــ قالتىسقۇ، گېپىنىڭ چوڭلۇغىنى قارا، "نىمە يىگۈسى" بولاتتى؟ يىگۈسى كەلگەن نەرسىلەر كۆپ بولمامدىغان، لۇ خۇڭچىن ئاللىقاچان ئاچ مۇشۇكتەك بولۇپ قالغان ئىدى. لېكىن، سېنىڭدە ئېنېرگىيە بارمۇ؟ ئادەم بىلەن ھايۋاننىڭ ئەڭ مۇھىم پەرقلىرىدىن بىرى شۇكى، ئادەم ئۆزىنىڭ ئارزۇسىنى ئاڭلىق تىزگىنلىيەلەيدۇ. ھازىر نىمىنى يىگۈسى كەلسە شۇنى يەيدىغان ئەمەس، بەلكى نىمە بولسا شۇنى يەيدىغان ۋاقىت.

ـــ راست گەپ، سىلىنىڭ كۆڭۈللىرى نىمىنى تارتىۋاتىدۇ؟

لۇ خۇڭچىننىڭ راستىنلا بىرنەچچە نەرسىنى كۆڭلى تارتىۋاتاتتى، بىراق، قاپ-قارا تۈتۈن چىقىرىپ، ئادەمنىڭ دىمىغىنى كىرىسىن پۈرىغىنا توشقۇزۇۋېتىدىغان ھىلىقى ئون پىلىكلىك كىرىسىن ئوچاقنى (ئېيتىشلارغا قارىغاندا ئۇ ئاتاقلىق مەھسۇلات ئىكەن) ئويلىغاندا، ھېچنەرسىنى كۆڭلى تارتمىدى. ئۇ ھەسرەت بىلەن بېشىنى چايقاپ، بولدىلا، دىدى. ھازىرقى قۇراشتۇرۇش سۇرۈتىدىن قارىغاندا، كۆز كىرگىچە گاز تۇرۇبىسىنى ئىشلىتىپ قالىدىغانىدەك تۇراتتى، ئۇمۇ ياخشى، ياز كۈنى كۈن ئىسسىق، ئادەمنىڭ ئۆزىدىكى

ئىسسىقلىق ئاز سەرپ بولىدۇ، تامغىمۇ ئازىيىدۇ، قوساقنى قىسۋىراق يۇرسە بولىدىمۇ. كۆزگە بارغاندىن كېيىن، ھەممەيلەن مالىنىڭ سېمىزىنى يەيدۇ. ئۇزاق ۋاقىت داۋام قىلغان روزا توتۇشمۇ ئاياقلىشىدۇ، ئۇ چاغدا راسا كېلىشتۇرۇپ يەۋېلىشمۇ كېچىكىدىغان ئىش بولمايدۇ.

ــ قارىسىلا سىلىنىڭ قاخشاشلىرىنى، سىلىدىن بىر نەرسىنى سوراش خۇددى ياغاچتىن زۇۋان تىلىگەندەك ئىش بولىدۇ، ــ ۋۇ پىيغەمبىر بۇرۇلۇپلا ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

ئانچە ئۆتمەي، ئادەمنى بىزار قىلىدىغان كىرىسىن پۇرىغى تارقالدى.

لۇ خۇڭچىن بىر نەرسە دېيەلمىدى، چۈنكى، قازان بېشىدا تۇرۇۋاتقان يولدىشى كىرىسىن پۇرىغىنىڭ قانداقلىغىنى ئۇنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ ئوبدان بىلەتتى. كىرىسىن پۇرىغىنىڭ يامانلىغى بۇ ياقتا تۇرسۇن، كۆزنى ئېچىشتۇرىدىغان قارا ئىس ئادەمنى تېخىمۇ سەسكەندۈرەتتى. كەمپىر ئۇچاق بېشىدا ئىش قىلغان ۋاقتىدا ھەمىشە كۆزىنى خۇددى بىر نەرسىنى قارىغا ئېلىۋاتقان مەرگەنلەرگە ئوخشاش قىسۋالاتتى. بىراق، لۇ خۇڭچىن شۇ تاپتا يولدىشىنىڭ مەغرۇر ــ روھلۇق كەيپىياتتا تۇرغانلىغىنى، ئۇنىڭ پىشانىسىدىكى قورۇقلارنىڭ ئازىيىپ قالغانلىغىنى، ھەتتا بىرئاز پۇتۇپ قالغاندەك تۇرغانلىغىنى، ئىككى مەڭزى بولسا بويىغا يەتكەن قىزلارنىڭ يۈزىدەك قىپ ــ قىزىل بولۇپ كەتكەنلىگىنى بايقىدى. ئۇ گەرچە لۇ خۇڭچىنىنىڭ تۇنجى خوتۇنى بولمىسىمۇ، شۇنىڭدەك كەسپى ئىشلارىدىكى سىردىشى بولمىسىمۇ، لېكىن، ئۇ لۇ خۇڭچىننىڭ تۇرمۇشىغا چىن كۆڭۈل، سەممىي نىيىتى بىلەن غەمخورلۇق قىلاتتى، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى ئېھتىياتچانلىق

ۋە سەمىملىك بىلەن ئىشلەيتتى، مانا بۇ ئۇنىڭ ناھايىتى قىممەتلىك يېرى ئىدى. ئۇنىڭ بىرمۇنچە ئاجىزلىقلىرى بولسىمۇ، لېكىن، سۆيۈملۈك جايلىرى ئاز ئەمەس ئىدى. ھەر قېتىم مۇشۇلارنى ئويلىغىنىدا لۇ خۇڭچېن ناھايىتى قانائەتلىنىپ شۇكرى قىلاتتى.

ئۇ كۈننىڭ سەرەتان ئىسسىقىدا، كىرىسىن ئوچاقىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، تۆت خىل سەي قورۇپىتۇ! قانداق نەرسە كەمپىرنىڭ ھىسسىياتىنى شۇنچە كۈچلۈك ئىلھاملاندۇرغاندۇ؟

7

چۈشلۈك تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، ۋۇ پېيفېن ئالدىراپ-تېنەپ چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى يەنىلا ھىلىقى كۈچىگىنى ئىزدىگەن قانچۇق بۆرىنىڭكىدەك ئىدى.

ئۇنىڭ بىلەن نېمە چاتىغىم، ئۇخلايچۇ.

لۇ خۇڭچېن ئەمدىلا ئۇخلىۋىدى، بىرسىنىڭ ئىشىكنى چېكىشى بىلەن ئويغىنىپ كەتتى.

ئىشىكنى چەككەن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايال بولۇپ، لۇ خۇڭچېن ئۇنىڭ ئېتىنى بىلمەيتتى، لېكىن، ئۇنىڭ مۇشۇ بىنادا ئولتۇرۇشلۇق ئىكەنلىگىنى جەزملەشتۈردى.

— ۋۇ ئاچام يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئايال.

— چىقىپ كەتكەن، ئىشىڭىز بارمىدى؟

— بىرنېمىز ئىشىم بار ئىدى.

— مانا ئېيتىشقا بولامدۇ؟

— بۇ ئاياللارنىڭ ئىشى ئىدى.

— یەنە شۇ "ئايالالارنىڭ ئىشى"! بۇ ئايالالار زادى نىمە شەيـ تانلىق قىلىۋاتقاندۇ؟

— ئۇ...ئۇنداق بولسا بىرئازدىن كېيىن كېلىڭ.

— ياق، مەن ئىشقا بارىمەن، سىز بۇ ئون يۇەن پۇلنى ئۇنىڭغا بېرىپ قويىسىڭىز بولدى.

— بۇنى ئۇ سىزگە قەرز بەرگەنمىدى؟

— ياق...بۇ ئايالالارنىڭ ئىشى.

لۇ خۇڭچىن ئون يۇەنلىك پۇلنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى، قەغەز پۇلنىڭ باشقىچە ئوخشىمايدىغان يېرى يوق ئىدى، بۇ ئىشپىيون-جاسۇسلارغا قارشى ھەركەتلەر توغرىسىدىكى رۇمان-لاردا يېزىلغاندەك مەخپى ئالاقە باغلاش ئۇچۇن ئىشلىتىدىغان نەر-سىلەرگە ئوخشمايتىتى. پۇلنىڭ ئۇستى مايلىشىپ كەتكەن بولۇپ، مەخپى نومۇر يېزىلغاندەكمۇ تۇرمايتتى بۇنى زادى نىمىگە ئىشلىتە-دىغاندۇ؟ "ئايالالارنىڭ ئىشى"، ھەقىقەتەن قىزىقارلىق تېپىشماققا ئوخ-شايدىكەن.

ۋۇ پېيفېن قايتىپ كەلدى، ئۇ ھەسرەپ كەتكەن بولۇپ، چاش-لىرىنىڭ ئۇچىدىن تەر ئېقىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئىككىكى مەكىزىدىكى بويىغا يەتكەن قىزلارنىڭ يۇزىدىكىگە ئوخشايدىغان قىزىللىق تېخىمۇ كۆپىيىپ، كۆزلىرىدىن خوشاللىق نۇرى چاقناپ تۇراتتى.

— ۋۇ پېيفېن، سىز زادى نىمىگە شۇنچە ئاۋارە بولۇپ يۇرىسىز؟ — دەپ سورىدى لۇ خۇڭچىن.

— بۇ ئايالالارنىڭ ئىشى.

— بولدى، — لۇ خۇڭچىن يولداشىنىڭ سۆزىنى ئۇزدى ۋە بايىقى ئون يۇەنلىك پۇلنى ئۇنىڭغا بېرىپ، — بۇ پۇلنى ئەكىرگەن ئايال

ئاللىقاچان ماڭا دەپ بولدى، ــ دىدى.

ــ ھە... ــ ۋۇ پىيىقىن ئاچچىق كۆلۈپ قويدى ۋە لۇ خۇڭچىننىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى، ئاندىن قولىنى ئۇزۇتۇپ بىر پارچە ژورنالنى ئېلىپ ئۆزىنى يەلپۈدى، ھەسرىشى توختاپ، تىنىقى رەتسىمغا چۈشكەندىن كېيىن:

ــ ئەسلىدە بۇ ئىشنى سىلىدىن يۈشۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى، تېخى بۇگۈن كەچتە سىلىگە دېمەكچى ئىدىم، ــ دىدى.

ــ ھازىر دېسىڭىزمۇ بولىدۇ.

ــ زادىڭ مېنى ئەتتىگەن كىرىپ دېيىشچە باشقا بىنالارغا گاز تۇرۇبىسىنى ئورناتقان ۋاقىتتا، گاز ئىشلىتىدىغانلارنىڭ ھەممىسى قۇراشتۇرۇش ئەترىتىدىكىلەرگە سوغا تەقدىم قىپتىمىش.

ــ نېمە تەقدىم قىپتۇ؟

ــ ھەر بىر ئائىلە ئاز ــ تولىدىن پۇل يىغىش قىپتۇ، بىزمۇ ئەلـ نەرقى بىر ئائىلە ئون يۈەندىن چىقىرىپ، يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن قۇراشتۇرۇش ئەترىتىنىڭ باشلىغى ياڭ دۇيجاڭغا بەرمەكچى بولـ دۇق، ياڭ دۇيجاڭ ئۇنى ئىشچىلارغا بۆلۈپ بېرىدىكەن.

ــ بۇ قۇراشتۇرۇش ئەترىدى بېجىرىدىغان ئۆز ئىشى ئەمەسمۇ؟

ــ ۋاي ــ ۋۇي، سىلى شۇ ماقالا يېزىشتىن باشقا، دۇنيادىكى ئىشـ لارنى قىلچە ئۇقمايلا! ــ دىدى ۋۇ پىيىقىن قولىدىكى ژورنالنى ئۇسـ تەلگە تاشلاپ قويۇپ، ــ ھازىرقى ۋاقىتتا قايسى بىر ئىشنى قىلىدـ غانلار ئاز ــ تولا تاپاۋەت قىلىشنى ئويلىمايدۇ؟ سىلى قۇراشتۇرۇش ئەتـ رىدىكە ئانچە ــ مۇنچە نەپ بەرمەسلە خەقىمۇ سىلىگە كۆچ چىقار ــ مايدۇ. يېرىم ئايدا تۇگەيدىغان ئىشنى ئىككى ــ ئۈچ ئايغا سوزىدۇ، ئىشلىمەي قويسىمۇ قويمۇبېرىدۇ ــ بەربىر خەقنىڭ تۇگىمەس ئىشى

بار ـ ده! ئۇلار نەپ يۇقمىغان يەرگە بارمايدۇ، ئانچە ـ مۇنچە سوغا تەقدىم قىلىپ قويمىساق، ئىككى ئايدا پۇتىدىغان ئىشنى يېرىم ئايدا تۈگىتىۋېتىشى مۇمكىن. بۇ ھىساپنى ئاللىقاچان ھىساپلاپ بولدۇم: گاز تۇرۇبىسى بىر ئاي بۇرۇن كەلسە، يۇقۇرى باھالىق كىرىسىننى بىر ئاي كەم ئىشلىتىمىز، بۇ ئون يۈەن پۇلنىمۇ ئۇقتىسات قىلىپ چىقىرىۋالغىلى بولىدۇ، مەنمۇ تاماق ئەتكەندە جاپانى ئازراق تارتىمەن.

ـــ ئۇندىق بولسا...نىمە ئۈچۈن سىزنى ئوتتۇرىدا ئالاقە باغلاشقا ماڭدۇرىدۇ؟

ـــ دۇنيادىكى ئىشلارنى سىلى راستىنلا بىلمەيدىكەنلا، ـــ ۋۇ پېيغېن ئىستاكاننى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇۋۇتۇلغان قايناقسۇ قۇيۇپ ئىچتى، ـــ كادىرلار، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى سوغا تەقدىم قىلىشقا قو- شۇلدىيۇ، بىراق، ئاشكارا ئوتتۇرىغا چىقىشنى خالمىدى. ئۇلار كىشىلەرنىڭ: كوممۇنىستلار ـــ كادىرلار باشلامچىلىق قىلىپ نا توغرا ئىستىل بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ، دەپ سۆز ـ چۆچەك قىلىشىدىن قورقىدىكەن. كۆرۈنۈشتە بولسىمۇ، نا توغرا ئىستىلاردىن چەك- چىگرا ئاجراتقان قىياپەتتە يۈرمىسە بولمايدىكەن. مۇنداق ئىشلارغا كەلگەندە مومايلار ئوتتۇرىغا چىقىدىغان بولۇپ قالدى. ناۋادا بىرەر ئىش چىقىپ قالسا، ئۇلار "بۇ مومايلارنىڭ قىلغان ئىشى، بىز ئۇق- مايدىكەنمىز" دېگەن بىر ئىغىز گەپنى قىلىپلا قۇتۇلدۇ ـ دە، زىنىڭ مىن كېلىپ مەندىن: ئوتتۇرىغا چىقىشقا رازى، بولامسز؟ دەپ سو- رىدى. مەن ئۇنىڭغا "مەن يا ئەمەلدار ئەمەس، يا پارتىيە ئەزاسى بولمىسام، ھاردۇقتا چىققان يەسلى تەرىبىچىسى تۇرسام، نىمىدىن قورقاتتىم؟ ئەگەر ھىلىقى جۇڭاينىسمەك كىرىسىن ئوچاقىنىڭ

تۆتۈنىدە كۆزۈمنى ئاچالمای، دەممۇ ئالالمای قينالغانلىرىمنى دېمەسەم، مەنمۇ مۇنداق تەلۈلەرچە قاتراپ يۈرۈشنى حالىمايمەن. سىلىزە مېنى قاپاقباش كۆرۈۋاتقان ئوخشىماملا؟

ــ گېپىڭىزگە قارىغانىدا، شۇ جۈيجاڭمۇ زىلڭ مىنىڭ قوللايدىكەندە؟

ــ ۋاي ئەخمەق دادىسى، بۇنىڭ يەنە سورايدىغان نىمىسى قالدى؟ زىلڭ مىن باشقا بىنادىكىلەرنىڭ قۇراشتۇرۇش ئەتىرىتىگە سوغا تەقدىم قىلغانلىغىنى شۇ جۈيجاڭنىڭ ئۆزىگە دېگەنلىگىنى ئېيتتى.

لۇ خۇڭچۈن قوسغىدا بىر يەل پەيدا بولۇپ ئىچىدە ئايلىنىپ، ئاندىن كۆپۈپ چىڭقىلىپ يۇقۇرى ئۆرلىگەندەك بولۇپ قالدى. پۈلنى ئادەم تاپسىدۇ، شۇڭا پۇل خەشلەشتىن قورقماسلىق كېرەك، لېكىن، پۈلنى قارىسىغا خەشلىمەسلىك كېرەك! سوغا تەقدىم قىلىش ئىشى ئۇنىڭغا تولىمۇ قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇ كەچكى تاماقنىمۇ ناھايىتى ئاز يىدى، مەيدىسىدىكى ھىلىقى قوساق كۆپىگى يۇقۇرى ئۆرلىمەكتە ئىدى. ئۆي دىمىق بولۇپ كەتتى. ئىسسىقتا كېڭىيىش، سوغاقتا تارىيىش بولىدۇ. مەيدىسىدىكى ھىلىقى قوساق كۆپىگى بارغانسېرى كۆپمەكتە، ئۇ تالاغا چىقىپ سەگدىمەكچى بولدى.

ــ نەگە بارىدىلا؟

ــ پەسكە چۈشۈپ ئايلىنىپ كېلەي.

ــ كۆينەكنى يېپىنچاقلىۋالسىلا، شامال تېگىپ قالمسۇن، ئېھتىيات قىلسىلا.

لۇ خۇڭچىنىڭ خۇيى تۆتۈپ، زۇۋان سۈرمىدى. ئادەم پارتىلاپ كەتكۈدەك بولۇۋاتسا! نەدىكى سوغ تېگەتتى؟

بىنا ئالدىدىكى سىمونت يول بىر ئايلىنىڭ ئالدىدا ياسالغان ئىدى. گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىش ئىشى سەۋەبىدىن ئەمدى ئۇنىڭ يۈزى چېپىلىپ، نەچچە پارچىغا بۆلۈنۈپ كەتكەن ئىدى. ھەر بىر بىنانىڭ ئىشگىدە ئىككى دۆۋە توپا ـ شىبغل دۆگلەگلىك تۇراتتى. بۇ توپا ـ شىبغل دۆگلىرىدىن ئارتىلىپ ئۆتۈش ئۈچۈن ئىنتايىن ئېھتىيات قىلمىسا بولمايىتتى. ئەگەر ئاۋايلىمىسا، پۇتى تېيىلىپ كەتسە، گاز تۇرۇبىسى كۆمۈشكە قېزىلغان ئازگالغا چۈشۈپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ھايانىغا خەۋپ يەتكۈزمىگەندىمۇ، تېپىك ئوبراز توغرىسىدىكى ماقالىنى يېزىشقا چوقۇم تەسىر يەتكۈزەتتى. شەھەر كوچىلىرىنىڭ يوللىرى ھەمىشەم شۇنداق بولىدۇ: خۇددى يەر ئاستىدىكى تۈپراقلار ئۈن كۆرمىسە كۆكۈرۈپ قالىدىغاندەك، يول ئەمدىلا ياساپ تۈزلەپ قويۇلسا، يەنە قېزىلىدۇ. قېزىلغاندىن كېيىن يەنە تۈزلىنىدۇ، قېزىش ـ تۈزلەش، تۈزلەش ـ قېزىش، خۇددى ۋەزىپىلىك شىئىرلاردىكى يۇقۇرى ـ تۆۋەن، بوم ـ زىل ئۇرغۇلارنىڭ ئالماشقىنىدەك ئالمىشىپ تۇرىدۇ.

لۇ خۇگچىن ئۆزى تۇرغان بىنانى بىر ئايلىنىپ چىقتى. ئون ياشلار چامىسىدىكى بىر توپ بالا بىرنەچچە بىنا ئىشگىدە بىرەردىن دۆگنى ئىگەللەپ، ھەر بىرىسى بىردىن ئاپتوماتلاشقان "زەمبىرەك" بولۇپ، قارشى تەرەپكە توختىماي لاي ئوق ئاتماقتا ئىدى. لاي ـ توپىلار ئۇزۇلۈكسىز تۇردە لۇ خۇگچىننىڭ بوينىغا چۈشۈشكە باشلىدى. قىز ـ يىگىتلەر ئويناۋاتقان پەي توپلار خۇددى ئاقار يۇلتۇزدەك سىرغىپ ئۇچماقتا، بىر پەي توپ لۇ خۇگچىننىڭ بېشىغا تەكىلى تاس قالدى. "ھى ـ ھى ـ ھى، ئەپۇ قىلىڭ!"، نىمىلا بولسا "بەش **بولۇش، تۆت گۆزەل"نى بىلدىكەن. ۋاھالەنكى، مۇھەببەت ئىزھار**

قىلىدىغان توپ يەنە داۋاملىق ئۇچماقتا. "مۇزقەن!"، "ماروزنا!"، "پەمىدور!" دېگەن ئاۋازلار، شەھەر بىلەن يېزا ئوتتۇرىسىدا كەسكىن تاۋار رىقابىتىنى ۋە خېرىدار چىللاپ ۋاقىراش مۇسابىقىسىنى قىزىتىۋەتكەن ئىدى. بۇ يەردىمۇ ۋاراڭ-چۇرۇڭ قالايمىقانچىلىق ئارىلىشىپ كەتكەن ئىدى. شۇنداقلا دېمىسقتا، مايدا بېلىق پىشۇرغاندا چىققان بۇس ۋە سېسىق كۆدىنىڭ پۇرىغى تارالدى. لۇ خۇكچىن ھىلىقى مەيدىسىدىكى قوساق كۆپىگىنىڭ بوشاشماستىن، ئەكسىچە بارغانسېرى كۆپۈۋاتقانلىغىنى سەزدى.

ئۇ مەھەللىدىكى زىچ ئادەملەر توپىدىن ئايرىلىپ، چوڭ كوچىغا چىقتى ۋە يول بويىدىكى كىچىككىنە باغچىغا كىردى. بۇ يەرنىڭ پولات چۈشۈق بىلەن قىلىنغان توسۇغى ۋە سىمونت بىلەن قويۇپ ياسالغان ئاي شەكىللىك ئىشىگى بار ئىكەن. توپ-توپ سېرىق گۈللەر ۋە گىلاسلار ئۆسۈپ كېتىپتۇ. ئانچە-مۇنچە قارىغاي ۋە ئارچىمۇ بار ئىكەن ۋە يەنە كوچا بېشىغا ھەيكەل قويۇلغان بولۇپ، ئۇ پوتىبۇل توپىنى تۇتۇپ تۇرغان بىر شوخ ئوغۇل بالىنىڭ ھەيكىلى ئىدى. كىچىك باغچىنىڭ مەركىزىدە تۆمۈردىن قۇراشتۇرۇلۇپ ياسالغان شىپاڭ بولۇپ، شىپاڭنىڭ ئىچىدە ۋە چۆرىسىدە پۈختا ياسالغان بىرنەچچە سىمونت ئورۇندۇق بار ئىدى. بۇ نەرسىلەرنى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى باغلىرىغا سېلىشتۇرغاندا قوپالراق بولسىمۇ، لېكىن، ئۇ قانداقلا بولمىسۇن باغ-دە، بۇ يەردە قانداقلا بولمىسۇن بازارنىڭ چاڭ-توزاڭلىرىدىن ساقلانغىلى بولاتتى، ھەر ھالدا بۇنى يېڭى شەھەر باشلىغىنىڭ بىر "ئادالەتپەرۋەرلىگى" دېيىشكە بولىدۇ. قىسقىنا بىرنەچچە يىلدا، جۇڭگولۇقلار قوسغىنى تويغۇزالماسلىقتىن، كۆڭۈل ئېچىش ۋە دەم ئېلىشنى قوغلىشىدىغان ھالغا كېلىپ، گۈزەل-

لىك ۋە سەنئەتنى تەلەپ قىلىدىغان بولۇپ قالىدى. ئۆزگىرىش ئىنتايىن تېز بولماقتا، 60 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدىكى جۇڭگولۇقلار ئاچ قوساق قالغان ۋاقىتتا باشتىن كەچۈرگەن "كاۋا ـ كۆكتات دەۋرى" بىلەن سېلىشتۇرغاندا، بۈگۈنكى "پولات ـ تۆمۈر دەۋرى" ھەقىقەتەن ئىنتايىن زور ئالغا باسقانلىقتۇر. لۇ خۇڭچىن بۇ يەردە مەيدىسىدىكى چىڭقىلىپ تۇرغان ھىلىقى قوساق كۆپىگىنىڭ خېلىلا بوشىغانلىغىنى ھىس قىلىپ، بىر سىمونت ئورۇندۇقنى تېپىپ ئولتۇردى.

8

لۇ خۇڭچىن بۇنى زادى كىمدىن كۆرۈش كېرەكلىگىنى بىلمەيتتى. كەمپىردىن كۆرۈش كېرەكمۇ؟ ئۇ كىرىسىن ئوچاقتىن قورقۇپ كەتكەن، تەلۈمۇ ناھايىتى تۆۋەن، بەكمۇ بىچارە ھالەتتە ئىدى. زىلىڭ مىندىن كۆرۈش كېرەكمۇ؟ بۇ جۇيجاڭ خانىمىنىڭمۇ باشقا يامان نىيىتى يوق. قۇراشتۇرۇش ئەترىتىدىن كۆرۈش كېرەكمۇ؟ خەقلەر سېنىڭدىن سوغا تەلەپ قىلىپ داۋراڭ سالمىدى. سەن پەقەت ئۇلارنىڭ ئىش ئۇنۇمىنىڭ تۆۋەنلىگىدىنلا ئاغرىنىساڭ بولىدۇ، لېكىن، ئۇلار ئەلەمساقتىن بېرى ئاشۇنداق ئىشلەپ كەلگەندۇ، خۇددى ماقالا يېزىشمۇ لۇ خۇڭچىننىڭ كونا ئادىتى بولغىنىدەك، بۈمۇ ئۇلارنىڭ كونا ئادەتىدۇر. بۇ خاپىلىقنى چىقىرىدىغان جايىنىڭ بولماسلىغى ئەڭ زور خاپىلىق ئىكەنلىگىنى بايقىدى.

لۇ خۇڭچىن يەنە داۋاملىق ھالدا ھۆكۈم قىلىش ۋە ئەقلىي خۇلاسە چىقىرىش خىيالىدا بولۇۋىدى، تۇيۇقسىز ئارقىسىدىن كۆسۈرلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ كەينىگە قارىۋىدى، بىر تۇپ سۆسۈن

رەڭ ئېچىلغان سېرىنكۆلنىڭ ئارقىسىدا ئىككى ئاق گەۋدە كۆرۈندى، ئۇلار بىر جۈپ قىز ـ يىگىت ئىكەن، يىگىت قىزنىڭ بوينىنى قۇچاقلاۋالغان، قىز يىگىتنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇۋالغان ئىدى. بۇ ياشلار ئۆزلىرىدىن باشقا ئوبېكتىپ دۇنيانىڭ مەۋجۇت تۇرۇۋاتقانلىغىنى ئاللىقاچان ئەسلىرىدىن چىقارغان ئىدى، لۇ خۇڭچېن بۇ يەردە ئولتۇرۇشنىڭ بىئەپلىگىنى هىس قىلدى. ئۇ ئورنىدىن تۇردى، قېرىلار تۇرۇشقا مۇۋاپىق بولغان باشقا بىر جاي ئىزدىدى، دەل شۇ ۋاقتىلا بۇ باغچىنىڭ ئەسلىدە ئۆزىگە ئوخشاش قېرىلارغا تالىق ئەمەسلىگىنى بايقىدى ــ بارلىق خىلۋەت جاينىڭ هەممىسىنى قوش ـ قوش، جۈپ ـ جۈپ گەۋدىلەر ئىگەللەپ بولغان ئىكەن، قاراڭغۇ تۈن پەردىسى تارتىلغان كىچىك باغچىدىكى جىمجىتلىق ئىچىدە ياشلىق باھار سىمپونىيىسى بولۇشغا چېلىنماقتا ئىدى.

ئۇ چوڭ كوچىنىڭ پىيادىلار ماڭىدىغان يولىنى بويلاپ ئۆيگە قايتتى، كوچا لامپۇچكىلىرىنىڭ قىزغۇچ سېرىق نۇرى تېرەڭ يۈپۈرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتۈپ، سىمونت كېسەككە چۈشۈپ، يولدا ئۇششاق ـ ئۇششاق پارچە كۆلەڭگىلەرنى پەيدا قىلىپ تۇراتتى، بۇ خىرە ۋە تۇراقسىز كۆلەڭگىلەر لۇ خۇڭچېنىنىڭ بىر ئۈزۈراپ، بىر قىسقىراپ كېلىۋاتقان كۆلەڭگىسى بىلەن قوشۇلۇپ ئىغاڭلاپ تەۋرىنىپ تۇراتتى، لۇ خۇڭچېنىنىڭ پىكىر ـ خىيالىمۇ خۇددى مۇشۇ كۆلەڭگىگە ئوخشاش مۇجمەل، خىرە ئىدى.

ــ هوي، لاۋلۇغۇ بۇ؟ ــ ئارقا تەرەپتىن بىرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

بۇ تونۇش ئاۋاز ئىدى، ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىۋىدى، شۇ جۇيجاڭ ئىكەن.

شۇ جۇيجاڭ ئۇستىگە بىر قۇر ئىپەك رەختىن ئازادە تىكىلگەن يازلىق كىيىم كىيگەن ھالدا قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ، لەرزان مېڭىپ كېلىۋاتاتتى.

تۇرقىگىزدىن قارىغاندا، سىز يەنىلا ماقالا ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈۋاتقان ئوخشىمامسىز، توغرىمۇ؟

— يوقسۇ.

— ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، سىلەر پېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار بىرەر ئىلھام كېلىپ قالسا، خىزمەتتى چىن تەككەندەك، ئۆزەگىلارنى تۇتالمايلا پېرە ئۇيناپ كېتىدىكەنسىلەرغۇ.

— ئۇنچىلىكمۇ ئەمەس.

— قاقىرىنىڭ ئۇچۇشىغا ئوخشاش، ئۆزلۇگىدىن گۈمبا كۆرسىتىدىغانلارغا ئوخشاپ كېتەمسىلەر يا؟

— پۈتۈنلەيلا ئۇنداق بولۇپ كەتمەيدۇ، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن.

— ئۇنداق بولسا، بىر تەرەپتىن يېزىپ، بىر تەرەپتىن يىغلايدىكەنسىلەرغۇ، شۇنچە كۆپ ياش نەدىن كېلىدۇ؟ مەن كۆرگەن كىنو...

لۇ خۇگچىن بۇ شۇ جۇيجاڭ راستىنلا ئەدەبىيات ئۇستىدە ئەسدار بولغۇدەك ھەمرا ئەمەسكەن، ئىجتىمائى تۇرمۇش توغرىسىدا سۆزلەشسە، ئۇ بەلكىم بۇنىڭ ئەھلى بولۇشى مۇمكىن دېگەن تۇيغۇغا كەلدى.

— شۇ جۇيجاڭ، مەن سىزدىن بىر نەرسىنى سوراپ بىلمۇالماقچى ئىدىم.

— ئوھسۇ، بەكىمۇ تەكەللۇپ قىلىپ كەتتىڭىزغۇ، — شۇ

جۈيجاڭ ئاشۇنداق دېسەمۇ، لېكىن ئۆزىنى رۇسلاپ كۆكرىگىنى كېرىپ، يېراقتا نەزەر تاشلاپ، قارشى تەرەپ سورىغان ھەرقانداق مەسىلىگە جاۋاپ بېرىش ئۈچۈن تەييارلاندى.

— گاز تۇرۇبىسى توغرىسىدا...لۇ خوڭچىن گېپىنى باشلاپ، لېكىن يەنە دەرھاللا قۇراشتۇرۇش ئەترىتىگە سوغا تەقدىم قىلىش ئۈشىنى شۇ جۈيجاڭ بىلەن بىۋاستە سۆزلىشىشنى ئانچە ئەپ كۆرمىدى. بۇ ئىشنى گەرچە زىڭ مىن قوزغىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ شۇ جۈيجاڭنىڭ قوللىشىغا ئېرىشكەن، ھېچ بولمىغاندىمۇ شۇ جۈيجاڭ ئۇخىماسقا سېلىپ يول قويغان ئىش-تە! ئەگەر سوغا تەقدىم قىلمىشقا نارازىلىق ئىپادىلەپ قويۇلغانىدا، شۇ جۈيجاڭ سەتچىلىكتە قېلىشى مۇمكىنغۇ؟ "... گاز تۇرۇبىسى..."

— گاز تۇرۇبىسى نىمە بوپتۇ؟

— .... بەزى ئاھاڭە ئولتۇرۇشلۇق بىنالارغا گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىلغاندا، ئاھاللەر "ئۆز ئىختىيارى بىلەن سوغا تەقدىم" قىلغان ئىشلارمۇ بارمىشقۇ؟

— بۇنى مەنمۇ ئاڭلىغاندەك قىلىمەن.

— بۇ ئىش...

— بۇ — ئومۇمى يۈزلۈك ئىجتىمائى ھادىسە، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مۇڭاپىق بولمىغان جايلىرى بار. قۇراشتۇرۇش ئورۇنلىرىنى ئالساق، ئەسلىدە ئۈلار پۈتۈن نىيەت-پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى، "4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش" ئۈچۈن ئاكتىپ تۆھپە قوشۇشى، پارتىيە، خەلق ئۆزىگە تەقسىم قىلغان خىزمەتنى بەلگىلىمىنىڭ سىرتىدىكى پايدىغا ئېرىشىشنىڭ دەسمايىسى قىلىۋالماسلىغى لازىم ئىدى. سىز بۇ يەردە مېنىڭ "بەلگىلىمىنىڭ سىرتىدىكى" دېگەن

سۆزنى ئىشلىتىۋاتقىنىمغا دىققەت قىلىڭ. بىز كومۇنىستلار شەخسىنىڭ قانۇنى مەنپەئەتىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايمىز، مانا بۇ ئىنتىلىن سولچىل ئىدىيىۋى ئېقىمدىن چەك چىگرا ئاجراتقانلىق... ــ ۋاي جان، مۇنۇ يىگىت، نىمىشقىمۇ پىيادىلار ماڭىدىغان يولدا ۋەلىسىپىت مىنىپ يۈرگەنىدۇ! ــ دىدى. شۇ جۈيجاڭ بىر قارام يىگىتنىڭ ئۆزىنى قاچۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ گاز ئىشلەتكۈچىلەرنى ئالساق، جەمىيەتتىكى ناتوغرا كەيپىياتلارغا يول قويماسلىغى ئۇنىڭ بىلەن مادارا قىلماسلىغى، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماسلىغى، ئەكسىچە قەتئىي تاقابىل تۇرۇشى لازىم ئىدى. قارشىلىق كۆرسىتىلمىسە، ناتوغرا كەيپىيات بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ نەپىسى بارغانسېرى يۇغۇناپ كېتىدۇ، يۇرىگىمۇ بارغانسېرى چوڭىيىپ كېتىدۇ. ھازىر، بىزنىڭ نۇرغۇن يولداشلىرىمىز ناتوغرا كەيپىياتلاردىن نەپرەتلەنمەكتە، لېكىن، نەپرىتى ئېغىزدىلا توختاپ قېلىۋاتىدۇ. ناتوغرا كەيپىياتنىڭ شامىلى كېلىش بىلەنلا، ئۇلار بۇ شامالغا ئەگىشىپ يۇگۇرۇشىدۇ. ھەتتا ئۆزلىرى ناتوغرا كەيپىيات شامىلىنى چىقىرىدۇ. سىزچە شۇنداق ئەمەسمۇ، لاۋلۇ؟

ئىنتايىن توغرا! لۇ خۇڭچىن ھايا جانلانغىنىدىن ئۇنى قوچاقلىۋالغۇدەك بولۇپ كەتتى. ھۆكۈمەت خادىملىرى مەسىلىنى تەھلىل قىلغاندا دەرۋەقە ئىگىزدە تۇرۇپ يىراقنى كۆرىدىكەن، كىشىلەردىن ئېشىپ چۈشىدىكەن، قارىغاندا، شۇ جۈيجاڭ خانىمنىڭ سوغا تەقدىم قىلىش ئىشىغا قوشۇلمايدىغاندەك قىلدۇ. لۇ خۇڭچىن خۇددى ئوقۇغۇچىدەك ئىخلاسمەنلىك بىلەن تاقابىل تۇرۇش چارىلىرىنى سورىغىلى تۇردى.

ــ ئەمىلىيەتتە، بۇ بىر ئومۇمى يۈزلۈك ساقلانغان ئىجتىمائى

مەسلە، ــ شۇ جۈيجاڭ بېشىنى يېنكلا چايقاپ قويدى ۋە چوڭ-قۇر ئويلانغان هالدا سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ هەرقانداق بىر مەسلە، بىر خىل ئىجتىمائى كەيپىيات بولۇپ شەكىللەنگەندىن كېيىنلا ئەھۋال ئىنتايىن مۇرەككەپلىشىپ كېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قايسى بىر ئادەم ياكى بىر بۆلۈك ئادەم ھەل قىلالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ــ سىز بايا ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش كېرەك دېمەكچىمۇ؟ ــ دەپ سوردى لۇ خۇڭچېن ھەيران بولغان هالدا.

ــ ئۇ نەزىرىيە جەھەتتىن ئېيتىلغان، ــ دېدى شۇجۈيجاڭ قولىنى شىلتىپ قويۇپ، ــ ئەمىلىيەت جەريانىدا بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۇچۇن، بىر تۇتاش ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك. پارتىيىنى تەرتىپكە سالغاندىن كېيىن چوقۇم بىرقەدەر ياخشىلىنىدۇ، شەھەر، ۋىلايەت دەرىجىلىك ئورۇنلاردا پارتىينى تەرتىپكە سېلىش ئالاھەزەل 7-8 ـ ئايلاردا قانات يايدۇرۇلىدۇ....

لۇ خۇڭچېن يا ھە دېمىدى، يا ياق دېمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرغان شۇ جۈيجاڭ بىر دەمدىلا يىراق كېچە ئاسمىنىغا ئۇچۇپ كەتكەندەك، ئۇنىڭ پارقىراپ تۇرغان پىشانىسى ئالەمنىڭ چېتىدىكى يۇلتۇزغا ئايلىنىپ قالغاندەك بىلىنىدى، "ئومۇمى يۇزلۇك ئىجتىمائى ھادىسە"، شۇ جۈيجاڭ ئەمدىلىكتە، خۇددى شەپقەتلىك مەبۇت بودىساتۋانىڭ ئايىغى ئاستىدىكى قۇتلۇق بۇلۇتقا مىنىپ، ئاسمانغا كۆتىرىلىپ كېتىپ، كىشىلەرگە پەقەت "پارتىيىنى تەرتىپكە سالغاندىن كېيىن" دېگەن پەندى-نەسىھەتنى قالدۇرغاندەك بىلىندى!

لۇ خۇڭچېن بېزىقچىلىق ئۇستىلى ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، تاماكىنى ئارقا-ئارقىدىن ئۇلاپ چەكتى، ئارىلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆينىڭ

ئىچىدە ئايلىناتتى. مەيدىسىدىكى ھىلىقى ئەلەملىك قوساق كۆپىگى تېخىمۇ كۆپۈپ، ئۇنى ئولتۇرغۇزمايۋاتاتتى.

— ماقالىنى يازالمىغانغىمۇ شۇنچە ئىچى پۇشقان بارمۇ؟ — دىدى ۋۇ پېيفېن.

— سىز ئەمىنى بىلمىسىز! — لۇ خۇڭچېن ياقتۇرمىغان ھالدا بېشىنى بىر سىلكىپ قويدى.

— مەن بىلمەمدىم؟ دۇنيادىكى ئىشلارنى سىلىدىن كۆپرەك بىلىمەن! — دىدى ۋۇ پېيفېن قايىل بولمىغان ھالدا بېشىنى ئويناتىپ تۇرۇپ.

لۇ خۇڭچېن بۇنى تالىشىپ ئولتۇرۇشنى خالىمىدى، شۇنىڭ بىلەن يولدىشىدىن.

— سوغا قىلىنىدىغان پۇلنى يىغىشتۇرۇڭلار قانداغراق بولدى؟ — دەپ سورىدى.

— يىغىلىپ بولدى. قۇراشتۇرۇش ئەترىتىنىڭ باشلىغى ياڭ دىگەنگە ئاپىرىپ بەردۇق. سىز مېنى ئۆزەمچىلىك مەدەنىيەت سەۋىيىسى يوق دەپ قاراپ قالماڭ، بىز دىگەن ھەرقانداق ۋاقىتتا بىر ئىش قىلساق لايىقىدا ئېزىلىپ يۇرمەيمىز.

— كىشىلەرنىڭ ھەممىسى پۇل بېرىشكە رازىمىكەن؟

— رازىمۇ، رازى ئەمەسمۇ نىمە كارىم، پۈتۈن بىناىدىكى 48 ئائىلە 480 يۈەن پۇلنىڭ ھەممىسىنى تاپشۇردى.

— تاپشۇرۇشقا نارازى بولغانلارمۇ بارمۇ؟

— جىياڭ فەمىلىك بىر ئائىلىنىڭ بار، ئۇنىڭ لەقىمى "قۇرۇق زەنجىرۇىل" ئىكەن، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە 2 — 3 ئائىلىلىك دەسلەپتە پۇل تاپشۇرۇشقا ئۇنىمىدى، كېيىن كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى تاپشۇرغاندا

دىن كېيىن، جىمجىتلا پۇل چىقىرىشتى.

ــ نىمىدىن قورقۇپتۇ؟

ــ ۋاي ـ ۋۇي، دۇنيادىكى ئىشلارنى سىلى راسلا بىلمەيدىكەنلا! ئەگەر مۇشۇ بىرنەچچە ئائىلىلىكىنىڭ پۇل چىقارماسلىغى بىلەن بىر بىنادىكى ھەممە ئۆيگە گاز تۇرۇبىسى ئورنىتىلمىسا، بۇ ئائىلىلىكلەر تاپا ـ تەنىگە قالمامدۇ؟ ــ گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ۋۇ پېيغېن قولىنى بىر سىلكىپلا، ــ بولدى ئاغزىمنى تولا ئۇپراتمايچۇ. سىلى چۈشتە ئۇخلىمىغان، بۇرۇنراق ئۇخلىسىلا! ــ دېدى.

كەمپىر ئۇخلىدى، ئۇ جەزمەن گاز يېقىپ چۈش كۆرىدۇ. لۇ خۈڭ ـ چىننىڭ بولسا ئۇيقىسى كەلمىدى، شۇ جۈيجاڭ ئېيتقان "ئومۇمى يۈز ـ لۈك ئىجتىمائى كەيپىيات" ناھايىتى يامان ئىكەن. كىشىلەر ئۇنىڭغا پەقەت تىز پۈكسىلا بولىدىكەن، ئەگەر بىرەر يۈرەكلىك ئادەم چىقىپ ئۇنىڭغا بوي سۇنمىسا، جامائەتچىلىك ئۇنى بوي سۇنۇشقا مەجبۇر قىلىدىكەن! ئۇ ھەقىقەتەن شۇنداق يامانمىدۇ؟

جەن چاپلاشتىمۇ نىمە بولدى، لۇ خۈڭچىندا بىردىنلا ھاياجانلىنىش پەيدا بولدى: ئۇنىڭ بۇ خىل "ئومۇمى يۈزلۈك ئىجتىمائى ھادىسە" تېگىپ باققۇسى كەلدى. گېزىتلەردە ھەر دائىم بەزى ناتوغرا كەيپىياتلارنى پاش قىلغان خەۋەرلەرنى ۋە مۇشتېرىلاردىن خەتلەرنى ئېلان قىلۋاتامدۇ؟ شۇنداق بولغانىدىن كېيىن بىر پارچە مۇشتېرىدىن خەت يېزىپ باقمايمۇ، قېنى قانداق قىلىدىكىن. لېكىن، قايتا ـ قايتا ئويلانغاندىن كېيىن لۇ خۈڭچىن ئېتىنى يازماي پەقەت "بىر ئاھالە" دەپلا يېزىپ قويدى. بۇنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ئاددى ئىدى: پۇل چىقىرىپ سوغا تەقدىم قىلىشقا نارازى بولغان ئادەم تىل ـ ئاھانەتكە ئۇچراشتىن قورقىدىكەن. ۋاھالەنكى، سوغا تەقدىم قىلىش

ئىشنى قەستەن بۇزۇۋەتكەن ئادەم قانداق بولماقچى؟ شۇنىڭدەك، يولدىشىمۇ بۇ ئىش ئۈچۈن مېنى بىر قېتىم "سىلى دۇنيادىكى ئىشلارنى بىلمەيسىلا" دە تېخى.

9

ئۇزاق ئۆتمەي ئۆلكە گېزىتىنىڭ 4-بېتىدىكى كۆرۈنەرلىك ئورۇنغا "بىر ئاھالە" نامىدا يېزىلغان مۇشتەردىن خەت بېسىلدى؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە بىرنەچچە يۈز سۆزلۈك قىسقا ئوبزورمۇ بىللە ئېلان قىلىندى. قىسقا ئوبزوردا گاز باشقۇرغۇچىنى كەسكىن ھالدا "گاز زومىگىرى" دەپ ئاتىغان. مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ بۇنى "ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلىش" تەلەپ قىلىنغان ئىدى. ئوبزوردا يەنە "بىر ئاھالە"نىڭ كۆرەشچان روھى تەقدىرلىنىپ، كىشىلەرگە ناتوغرا كەيپىياتلارغا قارشى كۆرەش قىلىپ، ناتوغرا كەيپىياتلارنى "كوچىدىن ئۆتكەن چاشقان"غا ئايلاندۇرۇۋېتىش چاقىرىق قىلىنغان...

ئىچىگە يىغىلىپ قالغان قوساق كۆپىگى خۇددى ئاغىزى ئېچىلغان پۇتا بوتۇلكىسىدىن پۇتا غۇرۇلداپ چىققانىدەك ئېتىلىپ چىقتى، لۇ خۇڭچىن بۇنىڭدىن ئىنتايىن خوشال بولدى. ئۇ بىر پەيتىنى كەلـ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ كىشىگە تۇيدۇرماي قىلغان بۇ ئىشنى كەمپىرگە ئېيتماقچى، شۇنىڭ بىلەن دايىم "سىلە دۇنيادىكى ئىشلارنى بىلمەيـ لا" دەپ ئۆزىنىڭ ئەدىۋىنى بېرىدىغان بۇ ئايالغا زادى كىمنىڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغانلىغىنى بىلدۇرۇپ قويماقچى بولدى.

— ۋاي-ۋاي چاتاق چىقتى، دادىسى! — ۋۇ پېيچەن ئوتياش سىـ ۋىتىنى كۆتەرگەن پېتى ئىشكىتىن كىرىپلا جىددى تەرىزدە، -ۋاي

دادىسى، چاتاق بولدى! ــ دىدى.

ــ نىمە ئىش؟ كىمدىن چاتاق چىقتىڭ؟ ــ دەپ سوردى لۇ خۇڭ-چىن قورقۇپ كېتىپ.

ۋۇ پېيفېن ئوتياش سۆزىنىنى يەرگە تاشلاپ قويۇپ، ساپاغا ئۆزىنى تاشلىدى ــ دە، دىدى:

ــ قايسى بىر پىخسىق مەلئۇن، شاتراق مايمۇن، ئىچى يامان ناكەس قىلدىكىن...

ــ زادى نىمە بولدى؟

ــ بايا كۆكتات ئېلىپ قايتىپ كېلىۋاتسام، بىنانىڭ ئىشىگىدە زىلڭ مىن ئۆچراپ قالدى ــ ئۇ ھازىر ئاغرىق، ئۆيىدە دەم ئېلىۋاتىدۇ. كۈن ئىسسىق بىلەنلا ئۇنىڭ قان بېسىمى ئۆرلەپ كېتىپتۇ. ھازىر سىلىسىيە 110 دا ــ 150 سىماپ تۈرىگىگە چىقىپتۇ، ھەر يىلى شۇنداق بولارمىش...

لۇ خۇڭچىن يولدىشىنىڭ ئەزىلىگىگە چىداپ تۇرالمىدى:

ــ چاققانراق ئېيتىڭچۇ، زادى نىمە ۋەقە بولدى!

ــ ۋاي قوۋۇغام، ئەمىسە ئاڭلاپ تۇرسىلا، ــ ۋۇ پېيفېن چاچلىرىدىكى تەرنى سورتۇپتىپ، ئاۋازىنى پەسەيتىپ، ئادەتتى بويىچە ئوڭ ــ سولغا بىر قاراپ قويغاندىن كېيىن شۇرلاپ گەپ باشلىدى:

ــ زىلڭ مىنىڭ ئېيتىشىچە، قۇراشتۇرۇش ئەتىردىگە سوغا تەقدىم قىلغان ئىش توغرىسىدا بىر كىشى ئەرز قىلىپتىكەن، ئۇنىڭ ئەرزى گېزىتكە بېسىلىپتۇ.

لۇ خۇڭچىن بىر ئۇلۇغ تىندى، ئەسلىدە مۇشۇ ئىشكەنغۇ! ئادەتتە "دۇنيادىكى ئىشلارنى" ئەڭ ياخشى بىلىمەن دەپ ئۆزىگە تەمەننا قويىدىغان موماي قورقۇپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قاپتىغۇ، لۇ خۇڭچىن

كۆلۈپ قويۇپ:

ــ بەربىر سىز بىرىنچىدىن، ئەمەلدار ئەمەس، ئىكىكىنچىدىن، پارتىيىلىك ئەمەس، نىمىدىن قورقاتتىڭىز؟ ــ دىدى.

ــ ۋاي-ۋۇي موللام، سىلىچۇ دۇنيادىكى ئىشلارنى ھەققەتەن ئۇقمايسىلا، ئاڭلىسام تېخى "بىر تەرەپ" قىلغۇدەك! ــ ۋۇ پىيغەمبىرنىڭ كۆزلىرىدىن يوشۇرۇپ قالالمايدىغان ئەندىشە ۋە ئالاقزادىلىق ئەكس ئەتتى.

ــ بىر تەرەپ قىلىدىكەن...، ــ لۇ خۇڭچىن بېشىنى چايقاپ قويدى، بۇنىڭدىن سىزگە ھېچقانداق ئىش كەلمەيدۇ، خاتىرجەم بولۇڭ، ــ دىدى ۋە سائىتىغا قارىۋىدى، سائەت 12 بولاي دەپتۇ، قوساق ئېچىپ كوكىرىغىلى تۇردى، ــ مېنىڭچە، چاقىنىراق تاماق ئەتسىڭىز بولارمىكىن.

ماڭا قانداقچە ئىش كەلمەيدىكەن؟ ئاباڭا زىڭ مىن ئەگەر يۇقۇرىدىن ئادەم كېلىپ تەكشۈرۈپ قالسا، بۇ ئىشنى ئۆزىنىڭ قوزغىغانلىغىنى زادىلا دېمەسلىكىنى، مېنىڭ جاۋاپكار بولۇشۇمنى ئېيتتى. بۇ خوتۇنىنىڭ ھىلىسى تازىمۇ جىق ئىكەن!، ــ ۋۇ پىيغەمبىر مەدەت تىلىگەن قىياپەتتە يولدىشىغا قارىدى، ئۇستۇمدىن تەنقىت يىغىنى ئاچامدۇ تېخى دىدى.

زىڭ مىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن لۇ خۇڭچىن ھېچقانداق ھەيران بولمىدى، لېكىن راستىنلا غەزىۋى قوزغالدى. ئۇ ئەمدى يولدىشىغا ھىسداشلىق قىلمىقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ: مېنىڭچە، ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس، تېزرەك بېرىپ تاماق ئېتىڭ، ــ دىدى.

ــ مەن بۇرۇنراق گاز ئىشلىتىشنىلا كۆتكەن ئىدىم، ئەمدى نەس

باستى ــ تۇنۇگۈن گېزىتكە چىقىۋىدى، بۇگۈن قۇراشتۇرۇش ئەترىدى-دىكىلەردىن بىرىمۇ ئىشقا كەلمەپتۇ، خەق قۇراشتۇرۇش ئەترىدىنمۇ رەنجىتىپ قويدى، ئۇلار خاپا بولۇپ قاپتۇ، ھەممىنى تاشلىۋەتتى، ئىشلىمەس بولۇپ، ئىش توختاتتى، تېخى ئۆمۈر بويى گاز ئىشلىتەلمەيدىغانلىقىڭ تۇرىسمز، ھەي، مەن...، مەن راستلا بىر شور پىشانە ئىكەنمەن....دېيىش بىلەن كۆزلىرىدىن تارامالاپ ياش تۆكۈلۈپ كەتتى.

لۇ خۇڭچىن بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ تەسەللى بېرىشنى ئويلىغان ئىدى، لېكىن ۋۇ پېيپېن ئاغلاشنى خالىماستىن، ئوتياش سۆزىنى كۆتىرىپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

كۆچلۈك كىرىسىن پۇرىغى تارالدى، جانغا تەككەن كىرىسىن ئوچىغى يەنە ياندۇرۇلۇپتۇ-دە!

لۇ خۇڭچىننىڭ كۆڭلىدە دەرھاللا ناماقۇللۇق ۋە ئۆكۈنۈش تۇيغۇسى ئۇرغىدى. ئۆزىنىڭ ئەرز قىلغانلىغى سەۋىۋىدىن، گاز تۇرۇبىسى قۇرۇلۇشى توختاپ قالدى، كەمپىرنىڭ جاپا چىكىش ۋاقتى ئۇزاردى، بۇلارنى ئۇ باشتا ئويلاپ يەتمىگەن ئىدى. شۇڭا ئۇ گۇناھىنى يۇيۇش ھەسىياتى بىلەن، ئادەتتە ئاشخانىغا يېقىن يولىمايدىغان ئادەم بۇگۈن ئاشخانىغاكىرىپ،يولدىشىغايارداملىشىپ كۆكتاتلىرىنى يۇيماقچى بولدى.

ــ بۇ ئىشنى سىلە قىلمىسىلمۇ بولىدۇ، ــ دېدى ۋۇ پېيپېن ئاچچىقى بىلەن قولىنى شىلتىپ، ــ ئەگەردە بۇ تۇتۇنىدىن قۇتۇلۇپ گاز تۇرۇبىسىنى ئىشلەتكەن بولسام، ئىككى ئادەمنىڭ تامىغىنى ئېتىش قانچىلىك ئىشتى؟ ــ قايسى جۇڭاينىمەك گېزىتخانىغا خەت يازغاندۇر، قوسۇغى تويۇپ، تاماق مەيدىسىگە تەپكەنمىكەن، ئۇنىڭ ئۆيىدە ياقىدىغان گازى بار ئىكەنده، شۇڭا، يەپ-ئىچىپ تويۇۋېلىپ بىر چەتكە چىقىۋېلىپ، ئانىسىنىڭ قېشىدىكى چوڭ گەپنى قىلىدۇ. ھۆپەسـ

كەش، ھۇ بېشىگىنى يەيدىغان، ھۇ ئۆلمىگۈر ئالۋاستى.... ۋۇ پىيىنى مەرگەن قارىغا ئالغاندەك، كۆزلىرىنى قىسۋېلىپ، ئۆزىنى كىرىسىن ئوچاقنىڭ قارا تۈتۈنىدىن قاچۇرۇپ تۇرۇپ، ئالدىراش ئىش قىلماقتا، كاللىسىدا ئۆزى ئويلاپ ئېسىگە كەلتۈرىلىگەن ئەڭ زەھەرلىك ھاقارەت سۆزلەرنى ئىزدەپ تېپىپ، ھىلىقى خەت يازغان ئادەمنى تىللىماقتا ئىدى.

لۇ خۇڭچىن ئاشخانىدىن قايتىپ چىقتى، ھالسىزلانغان ھالدا بايا ۋۇ پىيىنى ئولتۇرغان ساپاغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ خەت يازغان ۋاقتىدا، بۇ خەتنىڭ سوغا ئالغۇچىلارنىڭ نارازىلىغىنى قوزغاپ قويىدىغانلىغىنى ئويلىغان، لېكىن، مەجبۇرەن سوغا تەقدىم قىلىۋاتقانلارنىڭ تىل-ئاھانىتىگە ئۇچرايدىغانلىغىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىدى. ھەر بىر جۈملىسىدىن قان تامچىلاپ تۇرغان بۇ ھاقارەت سۆزلەر يالغۇز ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپلا قالماستىن، يەنە ئۇنى قاتتىق قايغۇغا سالدى.

10

لۇ خۇڭچىن بۇ خىل كۆزقاراشتىكىلەر يالغۇز ئۆزىنىڭ يولدىشى ئەمەسلىگىنى ناھايىتى چاپسان سېزىۋالدى.

شۇ كۈنى كەچتە لۇخۇڭچىن كەچلىك تاماقنى يەپ بولۇپ، بىنادىن تۆۋەنگە چۈشۈپ ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئىككى ئايال بىلەن بىر ئەركىشىنىڭ بۇ ۋەقەنى غۇلغۇلا قىلىۋاتقانلىغىنى ئاڭلاپ قالدى.

— بۇ قۇراشتۇرۇش ئەتىردى باشقا ئورۇنغا يۆتكىلىپ كېتەرمىش.

— راستما؟

ـ مەن ئۇلارنىڭ ئەترىتىگە باشلىغى يېتىپ كۆرۈپ قالدىم.
ـ ئەترىتىڭ باشلىغى يالغۇز ھاپسىمۇ قانداق؟
ـ ئۇ تۇرغانلا گەپقۇ! ئويلىمامسىز، بۇ ئىش كىمنىڭ بېشىغا كەلسە ھاپا بولماي قالمايدۇ دەيسىز؟ ئۇ خەقنىڭ زادى سوغا تەقدىم قىلمىسا ئۇلار بولمايدۇ، دىمىگەن ئىدى. ۋۇ ئاچام داۋراڭ سېلىپ سوغا ئاپارغان ئىدى. ئاخىرغا كەلگەندە ناتونۇرا كەيپىيات بىلەن شۇغۇللانىدىغان دەپ ئۇستىدىن ئەرز قىلسا، ئۇنى ھەم گېزىتتە ئېلان قىلسا، ھەم رادىيودا ئاڭلاتسا، خەقنىڭ يۈزى قالامدۇ؟ سەت ئەمەسمۇ.
ـ ياڭ دۇيجاڭ تىللىمىدىمۇ؟
ـ ئۇ تىللاپ يۈرىدىغانلاردىن ئەمەس، ئۇ تېخى بۇ بىنانىڭ گاز تۇرۇبىسىنىڭ بىر سايمىنى كەم بولۇۋاتىدۇ، ئۇنى تېپىنجىندىن ئېپىكىلىش كېرەك، يەنە قۇراشتۇرۇش ھەققىنى باشقىدىن سۆزلىشىمىز، چۈنكى سىموئت پول بەك قاتتىق ئىكەن، ئىش ۋاقتى كۆپ سەرپ بولۇپ كەتتى، دەيمىش.
ـ مۇشۇنداق ئارقىغا سوزۇش بىلەن بۇ ئىش ئىت يىلدىن ئېشەك يىلغا سۆرۈلۈپتۇ ـ دە.
ـ شۇنداق، قايسى تاماق مەيدىسىگە تەپكەن نىمە ئۇ لەنىتى خەتنى يازدىكىن، ھازىرقى ۋاقىتتا قەيەرگە بارساڭ ھەممىلا يەر مۇشۇنداق ئەمەسمۇ؟
ـ شۇ ئەمەسمۇ، سەككىز ـ ئون يۈەن خەشلەپ قويغانلار، ئاللىقاچان گاز ئىشلىتىۋاتىدۇ، ھەممە نىمىسى تەل بولۇپ بولدى.
ـ كىم يازدىكىنە؟
ـ ئىش قىلىپ قەلەم تەۋرىتەلەيدىغانلاردىن بىرسىنىڭ ئىشى.
ـ ھىلىقى لۇ پەمىلىك يازغۇچى يازدىمۇيا؟

شۇ تاپتا لۇ خۇڭچىننىڭ يۈرىگى دۈپۈلدەپ كەتتى، چۈنكى، ئۇ باشقىلارنىڭ ئۆزىنىڭ سىرىنى بىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

ــ ياقەي، ئۇ قېرى تولىمۇ يۇۋاش ئادەم، ئەزەلدىن كىشىلەرگە يامانلىق قىلمايدۇ.

ــ ئىككىنچى ئارىلىقتىكى ھىلىقى جياڭ پەمىلىلىكمىكىن دەيمەن، ــ بىر خانىمنىڭ ئاۋازى پەس چىقتى.

ــ ھىلىقى قېرى قۇرۇق زەنجۈبلىنى دەمسىز؟

ــ سىلەر ئۇنىڭ ئاۋاق قاقشاللىغىغا قارىمىغىلار، ئۇ ناھايىتى ئىچى زەھەر نەرسە.

ــ سىز ئۇنى قانداق بىلىسىز؟

ــ ئۇنىڭ قانداقتۇر بىر تۇققىنى ئۆلكە گېزىتىنىڭ مۇخبىرلار پۇنكىتىدا مۇخبىر ئىكەن. ئۇ مۇخبىر كۆز ئەينەك تاقىۋالىپ، بۇ يەردە قوللىرىنى شىلتىپ يۈرەتتى، كۆرىدىغان بولسىڭىز، بەئەينى بالا ــ قازا تېرىيدىغان ئالۋاستىنىڭ ئۆزى يەنە كېلىپ ئۇ دەسلەپتە پۇل يېقىن ۋاقىتتا، پۇل بەرگىلى ئۇنمىغان ئىدى.

ــ چوقۇم شۇكەن، ھۆ قېرى قاغدالما زەنجۈبل!

ــ قۇرۇق زەنجۈبل دېگەن ياخشى دورا ــ دەرمان بۇ بولسا، بىر سېسىق بېلىقكەن، ــ دېدى بىر ئەر كىشى ئاچچىغىدا غەزەپ بىلەن، ــ بىر سېسىق بېلىق بىر قازان ئاشنى سېسىتىدۇ.

لۇ خۇڭچىن داۋاملىق ئاڭلاۋېرىشكە جۇرئەت قىلالمىدى ۋە ئاستا تۆيدۇرماي قېچىپ كېلىپ، ئۆيىگە كىرىۋالدى، نېمە دېگەن تەلەي، نېمە دېگەن بەخت، ھىلىمۇ ياخشى پاش قىلىش خېتىنى يازغاندا ئېتىنى يازمىغان ئىكەن! لۇ خۇڭچىن كۈتۈلمىگەن ئەھۋالدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۆلكە مەركىزىدە تۇرۇشلۇق گېزىتخانا بىلەن

مۇناسۋەتتى بار بىر دوستىغا كېچىلەپ خەت يېزىپ، ئۇنىڭ تېزدىن گېزىتخانىغا بېرىپ ھەرقانداق قىلىپ بولمىسۇن لۇ خۇڭچىنىڭ ئېتىنى ئاشكارىلاپ قويماسلىقىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشقا يارىدەم قىلىشىنى تەلەپ قىلدى.

ئەھۋال تەرەققى قىلماقتا.

قېرى "قۇرۇق زەنجۈبىل"نى نەس باستى، ئۇ كىشىلەرنىڭ سوغاق مۇئامىلىسىگە ۋە كۆز ئالايتىشىغا ئۇچرىغانلىغىغا ھاڭ ـ تاڭ قالدى. "قۇرۇق زەنجۈبىل"نىڭ كېچىك ئوغلىنى قايسى بىر ئائىلىنىڭ بالىسى ئۇرۇپ بېشىنى يېرىۋېتىپتۇ، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ دەرىزىسىگىمۇ سالغا ئاتقان تاش تېگىپ، ئەينەكنى ئۆرۈكتەك چوڭلۇقتا تېشىۋېتىپتۇ. ئۇلار ـ نىڭ تۆۋەنگە يېيىپ قويغان يوتقىنىغا كىمدۇر بىرى قاراماي سۇركەپ قويۇپتۇ. ئۇنىڭ ياتقان ئۆيىدىنمۇ سۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ، گەپ ـ سۆزلەرگە قارىغاندا، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدە ئولتۇرۇشلۇق ئادەم سۇ تۇرۇبىسىنىڭ جۇمىگىنى ئېتىشنى "ئۇنتۇپ" قاپتۇدەك،... ئىككى ئادەم بىر يەرگە كەلسىلا، تەبىئى ھالدا "قۇرۇق زەنجۈبىل"نىڭ گېپىنى قىلىدىغان بولۇشتى. ئۇنىڭ ئاتا ـ بۇۋىسىنىڭ ئەخلاقسىزلىغىدىن تارتىپ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ تۇرلۇك ئەسكىلىكلىرى، جۇملىدىن ئۇنىڭ كېچىك ۋاقتىدا ۋاڭ مومايىنىڭ كاۋىسىنى ئوغرىلىغانلىقلىرىدىن تارتىپ ئۆتكەن ئايدا ئۆكتات ساتقۇچى بىر ئايال بىلەن سوقۇشقانلىقلىرىغىچە

غەيۋەت قىلىشتى.

— خوپ بولدى، يامانلىققا ياماناتلىق دېگەن شۇ، ئۆزىگە ئۆزى قىلدى!، — دەيتتى. ئادەتتە تولىمۇ شەپقەتلىك، رەھىمدىل ۋۇپپېر-غېن ئەمدىلىكتە ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك دېگەندەك ئەلپازى بىلەن، باشقىلارنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتتىن خۇشاللىنىپ دەرۋەقە بۇ ۋاقىتتا پىتنە-ئىغۋا تارقىلىپ، ھەق ناھەق ئارىلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئەھۋال قورقۇنچلۇق دەرىجىگە يەتكەن ئىدى. لۇ خۇڭچىن سىرتىدىن چاندۇرمىغىنى بىلەن، كۆڭلىدە "قۇرۇق زەنجىۋىل"گە ئىچ ئاغرىتاتتى. جۇڭگو ئادەم ئىدارە قىلىشتا ئۇزاق تارىخقا ئىگە ئەنئەنىسى بار دۆلەت. ئاتا-بۇۋىلىرىمىزنىڭ ئادەم ئىدارە قىلىشتا تۇتقان يولى بار ئىدى. ئەۋلاتلارنىڭمو "مۇۋاپىق ئىنتىقام ئېلىش"تا پەمى بار ئىدى. لۇ خۇڭچىنمۇ ئىچىدە قۇرۇق زەنجىۋىلىنىڭ ئۆزى ئۇچۇن ئازار يېگەنلىگىنى ئويلاپ پۇشايمان يېدى. بىراق ئۇنىڭدا «ياجىئەلىك دۇنيا» رومانىدىكى ژان. ئارانىدەك كۆكرەك كېرىپ چىقىدىغان جاسارەت ۋە سالاپەت يوق ئىدى. ئۇ ئەقىل-ئىدرەكتە يېتىلگەن گىگانت بولسىمۇ، جاسارەتتە بولسا پەتەك ئىدى. ژان. ئاران بىر تېپىك ئوبراز. تېپىك ئوبرازنى تەتقىق قىلىۋاتقان لۇ خۇڭچىنمۇ ئەلۋەتتە بىر تېپىك ئوبراز بولار؟

11

بىر كۈنى كەچقۇرۇن لۇ خۇڭچىن يەنە پەسكە چۈشۈپ ئايلاندى. ئۇ ئادەمنىڭ يۈزىنى قىزارتىپ، يۈرىگىنى پوكۇلدىتىدىغان ھىلىقىدەك غۇلغۇلىلارنى يەنە ئاڭلاشىنى خالىمدى، ئۇ مەقسەتلىك ھالدا بىنا

ئالدىدا سالقىنداپ ئولتۇرغان ئەرلەردىن ۋە خانىملاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، خالىي-تىنچ جاي ئىزدىدى. مۇنداقمۇ ئېپكىلەمدۇ، ئەمدىلا بىر بىنانى ئايلىنىپ ئۆتۈۋىدى، ئۇ يەنە شۇ جۇيجاڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. شۇ جۇيجاڭ بۇ قېتىم ئۇستىگە ياشانغانلار كىيدىغان يىپ ئىلمە-توقۇلما كۆينەك بىلەن كەڭ پۇشقاقلىق كالتە شىم كىيگەن، پۇتىغا يۇمشاق چەملىك شۇەكنى يالاڭلا سېپىۋالغان ئىدى.

لۇ خۇڭچىن شۇ جۇيجاڭنىڭ دانا پىكىرلىرىنى خېلى بۇرۇنلا بىلىپ بولغان ئىدى. لېكىن، ئۇ شۇ جۇيجاڭنىڭ يېقىنىدا سادىر بولغان ئىشلارغا بولغان كۆزقارىشىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولدى.

شۇ جۇيجاڭ بەشىنى تېك كۆتەرگەن بولۇپ، ئۇنىڭ كەڭ پىشانىسى بۇرۇنقىدەك ئىشەنچ نۇرى بىلەن پارقىراپ تۇراتتى.

— نەزىرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا، — دېدى ئۇ، — دېققەت قىلىڭ، مەن "نەزىرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا" دەۋاتىمەن. نەزىرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا، پاش قىلىش خېتىنى يازغان كىشىدە ھېچقانداق سەۋەنلىك يوق. توغرىمۇ؟

ئۇھ، خۇدايا شۇكرى، ئاشكارا مۇئەييەنلەشتۈرگەن سۆزنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىغان لۇ خۇڭچىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، مىننەتدارلىق بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئەمما، خەت يازغان كىشى ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدىغان ياش بالا بولمىسا، ئۇنى كەچۈرۈشكە بولىدۇ، ئەگەر ئۇ قۇرامسىغا يەتكەن ئادەم بولۇپ، مۇشۇنداق قىلىقنى قىلغان بولسا، ئۇنىڭ باشقا بىلىپ بولمايدىغان غەرىزى بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇ گۇناھكارچە قىلىق قىلىپ كۆلكىگە قالىدىغان مۇلالام ئوخشايدۇ، — شۇ جۇيجاڭ

لۇخۇڭچىنغا بىر قاراپ قويدى، ئۇنىڭ مىيىغىدا مەسخىرە كۈلكىسى ئويناپتتى، ــ خەتنى يازغان "بىر ئاھالە" قارىماقتا بۇ يەردىكى ئاھاللەر ئۈچۈن ئادەللىق قىلىشنى ئويلىغاندەك قىلدۇ، لېكىن، ئۇ بۇنىڭ ئومۇمى يۈزلۈك ئىجتىمائى كەيپىيات ئىكەنلىگىنى، ئۇنى مەلۇم بىر دائىرىدە ئۆزگەرتىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىگىنى چۈشەنمەپتۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭ ئاممىنىڭ مەنپەئەتىنى ھىمايە قىلىش يولىدىكى ھەركىتى دەل ئاممىنىڭ مەنپەئەتىنى زىيانغا ئۇچراتتى. بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتقاندا، ئېيتقىنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

لۇ خۇڭچىننىڭ كۆڭلى يەنە سوۋۇپ كەتتى. شۇ جۈيجاڭنىڭ سۆزىنى ئايالالارنىڭ سۆزلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، تىل ئۇسلۇبى ئوخشىمىغان بىلەن، ماھىيىتى ئوخشاش ئىدى. لۇ خۇڭچىن قايىل بولمىغان ھالدا:

ــ ئۇلكە گېزىتى ئاكتىپ قوللىغان ئەمەسمۇ؟ ئۇلكە گېزىتى دېگەن ئۇلكىلىك پارتىيە كومىتېتنىڭ ئورگان گېزىتى! ــ دېدى.

شۇ جۈيجاڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ:

ــ لاۋلۇ، سىز شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، ئۇلكە گېزىتخانىسىدا كۆمۈرگازى يوق، گاز ئىشلىتىش ئۈچۈن يەنىلا شەھەرلىك گاز شىركىتىنى تېپىش كېرەك. شەھەرلىك گاز شىركىتىنىڭ رەھبەرلىگى بۇ ۋەقەدىن قاتتىق خاپا بولۇپتۇ! ــ دېدى.

ــ سىز ئاردىغا چۈشۈپ گاز شىركىتىدىكىلەرگە گەپ قىلىپ قويالامسىز، ئۇلار قۇرۇلۇشنى توختىتىپ قويمىسا بولاتتى؟

ــ گاز شىركىتىنىڭ باشلىغى سۆڭ جىڭلى ھېنىڭ بۇ بىنادا ئولتۇرىدىغانلىغىنى بىلىدۇ، ناۋادا بۇ خەت بولمىغان بولسىدى، مەن سۆڭ جىڭلىنى تېپىپ ئېيتسام، ئۇ بەلكىم ھېنىڭ يۇزۇمنى قىلاتتى.

ئەمدى، پاش قىلىش خېتى چىقىپ قالدى، يامىنىغا كەلسە، سۇڭ جىڭلى خاتا ھالدا مېنى خەقنى قۇترىتىپ بۇ خەتنى يازدۇرۇپتۇ دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن، مېنىڭ گەپ قىلمىغىمۇ تەس بولۇپ قالدى.

ــ ئۇنداق بولسا...

ــ بۇ مەسىلىلەر ھامانەم بىر تۈتاش ھەل قىلىنىدۇ. كېيىنچە ئېنېرگىيىنىڭ جىددىلىك ھالىتى پەسەيگەندە، گاز ئىشلىتىشمۇ مۇنداق قېيىن بولماس.

قالتىس نەمىكەندە بۇ! شۇنداق قىلىپ ئۇ "پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن قاندىن كېيىن" دېگەندىنمۇ يىراقلىشىپ كەتتى. ئاخىرغا بېرىپ گەپ قولاشمىدى، ئۇلار ئۆيگە قايتتى.

لۇ خۇڭچېن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ قارىسا، ۋۇ پېيفېن يالغۇز قېتىپ قالغاندەك ساپادا ئولتۇرۇپتۇ. لۇ خۇڭچېن چاي شىرەسى ئۇستىدىكى بىر دەستە پۇلنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدى.

ــ بۇ نېمە پۇل دەپ سوردى ئۇ.

ــ سوغا قىلىنغان پۇل، ئۇلار قايتۇرۇپ بەردى.

ــ ئۇ... ئۇنداق بولسا، نېمە ئۈچۈن ھەرقايسى ئائىلىلەرگە قايتۇرۇپ بەرمەيسىلەر؟

ــ ھەي، سىلە دۇنيادىكى ئىشلارنى ئۇقمايلا....

ئەسلىدە بۇگۈن شەھەرلىك كۆمۈرگازى شىركىتى ئادەم ئېۋىتىپ سوغات قىلىنغان پۇلنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ ھەمدە شىركەت رەھبەرلىگىگە ۋاكالىتەن ئاھالىگە ناماقۇل بوپتۇ. لېكىن، گاز تۇرۇبىسىنى ئورنىتىش قۇرۇلۇشىنىڭ گېپى بولغاندا بولسا، "ئېنىق بىر نەرسە دېيەلمەيمىز" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇ ئېنىق بىر نەرسە دېيەل-

مەسلىك" كىشىلەرنى قاتتىق ئويغا سېلىپتۇ. كۆپچىلىك، بۇ "ئېنىق بىر نەرسە دىيەلمەسلىك"نىڭ مەنىسى: "ماقۇل، سىلەر ئەرز قىلىپ ئۇتتۇڭلار، پۇلنى سىلەرگە قايتۇرۇپ بەردۇق، گاز ئىشلەتمەكچى بولساڭلار گېزىتخانىنى تېپىڭلار" دېگەنلىك دەپ خۇلاسە چىقىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بەزىلەر يول كۆرسەتىپ: سوغات قىلىنغان پۇلنى ئائىلىلەرگە قايتۇرمايلى، گەپكە ئۇستا ۋە ئابرويلۇق بىرەرسىنى كۆمۈرگازى شىركىتىگە ئېۋەتەيلى، سوغا پۇلنى قايتا تەقدىم قىلايلى، ئەگەر ئۇلار پۇلنى ئاز كۆرسە، ھەر بىر ئائىلە يەنە ئازراق قوشساقمۇ بولىدۇ، پەقەت گاز تۇرۇبىسىنى ئورنىتىش ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئېلىپ بېرىشنىلا تەلەپ قىلمىز، دەپتۇ. بەزىلەر بولسا: بۇ چارە بولمايدۇ، گاز شىركىتى چوقۇم قوبۇل قىلمايدۇ. ئالدى بىلەن "بارلىق ئاھالە" نامىدىن ئۆلكىلىك گېزىتتە خەت يېزىپ، "بىر ئاھالىنىڭ خېتى تۆخۈمدىن تۈك ئۈندۈرگەنلىك ئىكەنلىگىنى، گاز شىركىتىنىڭ قۇراشتۇرۇش ئەترىدى خىزمەتتە ئاكتىپ بولۇپ، ئۆزىگە قىلچە داغ تەكىزمەستىن، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاھالە ئۈچۈن خىزمەت قىلغانلىغىنى چۈشەندۈرگەنگە يەتمەيدۇ. ئالدى بىلەن قۇراشتۇرۇش ئەترىدىنىڭ ئابرويىنى تىكلەش لازىم، ئاندىن كېيىن سوغاتنى ئوغۇرلۇقچە ئاپىرىپ بېرىش كېرەك، شۇنداق قىلغاندا ئۇنۇملۇك بولۇپ چىقىدۇ، دەپتۇ.

ـــ دادىسى، سىلە بىر يول كۆرسەتسىلە بوپتىكەن، قانداق قىلساق ياخشى بولار، ـــ ۋۇ پىيپىن لو خۇكچىنغا يالۋۇردى.

لو خۇكچىن ئوندىمىدى. خەقلەر ئۆزىنىڭ بىر پارچە گۆشىنى شىلۋالغان، ئۇ يەردىن قان تامچىلاپ ئېقىۋاتقانلىغى ئېنىق تۇرسىمۇ، ئۇلار يەنە مۇنداق ئىش يوق، دەپ گېزىتتە بايانات ئېلان قىلدىرىكەن. بۇ قانداق روھتۇ؟ لو خۇكچىن بىر مەھەل مۇنداق سەنئەت

ئوبرازنى تاپالمىغان ئىدى.

— دادىسى، بولمىسا سىلە مۇنداق ئىش بولمىغان، دىگەن بايا- ناتنى يېزىپ بېرەملا، گېزىتخانىغا ئەۋەتەيلى.

— مەنما؟

— ھەئە.

— يازالمايمەن.

— سىلە شۇنچە يىلدىن بېرى ماقالا يازغان تۇرۇپ، جياڭ قېرىغا يەتمەملا؟

— يەتمەيمەن.

— ھىم! نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان تاماقنى ھارام يەپلا.

12

يېرىم ئايدىن كېيىن ئەھۋالدا كومىدىيە خاراكتېرلىق ئۆزگىرىش يۈز بەردى. سوغا تەقدىم قىلىنمىدى، "بىر ئاھالە"نىڭ پاش قىلىش خېتىگە رەددىيە بېرىدىغان بايانات‌نامۇ ئېلان قىلىنمىدى، بىراق قۇراش- تۇرۇش ئەترىدى قايتا كەلدى. ئىشچىلار يەنە شۇ بۇرۇنقى ئىشلار ئىدى، ھىلىقى شالاڭ قاش، خۇما كۆز قىزچاقمۇ بار ئىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ خىزمەت ئەھۋالى ئوخشىمايتتى. لۇ خۇڭچېن ناھايىتى ئېنىق كۆردىكى، ئۇلار ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 7 دە تەڭلا ئىش مەيدانىغا كېلەتتى، چۈشتە 40 مىنۇتلا دەم ئالاتتى. بىنا ئالدىدىكى سالقىن جايغا كېلىپ، ھەركىم ئۆزى ئېلىپ كەلگەن تاماقلىرىنى يېيىشەتتى، كۆپ بولغاندا بىرمۇ بوتۇلكا جۈيزىنىڭ نارزان سۈيىنى ئىچەتتى. خىزمەت ۋاقتىدا پاراڭ سېلىشىدىغان چاقچاقلىشىدىغان ۋاقىت

چىقىرىپ قوغلاشماق ئويناپدىغان ئىشلار يوقالدى، قىز ـ يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى خۇددى پورژىنسى قاتتىق چىڭىتىلغان سائەتكە ئوخشاش توختىماي ماڭاتتى، ئۇلار ئۆتكەندە بەش كۈندە پۈتتۈرگەن ئىشنى ھازىر بىر كۈندە پۈتتۈرىدىغان بولدى، بىراق، ئۇلارغا ياڭ دۈيجاڭ ـ نىڭ ياكى بىرەر باشلىقنىڭ كېلىپ ھەيدەكچىلىك قىلغىنىنى كۆرگىلى بولمايتتى.

ۋۇ پېيفېن بۇنىڭدىن تولىمۇ ھاياجانلاندى، خەۋەرلەرنى ئۇقۇشۇپ تۇرۇشتىمۇ ئەڭ تىرىشچان بولۇپ كەتتى.

ــ ئاڭلىساڭ، قۇراشتۇرۇش ئەترىدىمۇ كۆتىرە ئېلىشنى يولغا قويۇپتۇ، مۇكاپاتنىڭ چېكى يوق، مائاشنىڭ تېگى يوق ئىكەن، ــ دىدى ئېرىغا ۋۇ پېيفېن.

ــ مۇكاپاتنىڭ يۇقۇرى چېكىنى بېكىتمەسلىك، مائاشنىڭ تېگىگە ھۆددە قىلماسلىققۇ دەيمەن؟ ــ دىدى لۇ خۇڭچىن تۇزىتىش بېرىپ.

توغرا، توغرا. ئاڭلىشىمچە ھىلىقى ياڭ دىگەن ئەترەت باشلىغىنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇپتۇ.

ــ نېمىشقا؟

ئاڭلىساڭ، نەچچە ئورۇن ئۇنىڭ گاز ئىشلەتكۈچىلەرگە تەھدىت سېلىپ پارا ئالغانلىقى توغرىسىدا ئەرز قىپتۇ، بەزىسىدىن ئاشكارا ئاپتۇ، بەزىلىرىگە بىرئاز پۇرۇتۇپ قويۇپ، سوغا تەقدىم قىلىشقا ئىشارەت قىپتۇ. ئۇ ھەممىسىدىن كۆپ سوغا ئاپتۇمىش، ئۇ نېمىنى بۇرۇنلا قالدۇرۇۋېتىش كېرەك ئىدى.

لۇ خۇڭچىن تولىمۇ خۇرسەن بولدى، مانا بۇگۈن ئۇ كەمپىرىنىڭ ناتوغرا كەيپىياتلارغا نەپرەت بىلدۈرگىنىنى ئاخىر كۆردى، بىر كىشىنىڭ ئويغانغانلىغىنى ئاخىر كۆردى. تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى ئەندى

ئاشكارىلاشقا بولغۇدەك، شۇنىڭ بىلەن ئۇ دىدى:

ــ مەن ئۆز ۋاقتىدا سوغا تەقدىم قىلىشقا قوشۇلمىغان ئىدىم...

ــ سىلە شۇ ماقالا يېزىشنىلا بىلىلا، دۇنيادىكى ئىشلارنىڭ نىمىنى بىلىلا؟ ــ دەپ ۋۇ پېيغېن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، ــ سىلە مېنىڭ سوغا تەقدىم قىلغانلىغىمنى ياكى دۆيجاڭغا يېقىنچىلىق قىلغانلىق دەۋاتامـدىلا، مەن گاز ئۇچۇن تەقـدىم قىلدىم. كىم ماڭا گاز بېرىدىـكەن، شۇنىڭغا سوغا تەقدىم قىلىمەن، ئەگەردە ھىلىقى جۇگاينىمەك قۇرۇق زەنجىۋىل ھىلىقى خەتنى يازمىغان بولسا، بۇ كەمگە قالـماي نىكەم گاز ئىشلەتكەن بولاتتۇق.

لۇ خۇڭچىننىڭ يۈرىگى قارتتـدا قىلـپ قالـدى، تۇگەشتى، بىر ئائىلە ئايالىمۇ ئۆزىنىڭ ئىزچىل توغرىلىـغـنى ئىسـپاتلاشقا ئامراق تۇرغان يەردە، "قۇرۇق زەنجىۋىل"نىڭ ئەنزىسىنى ۋاقتىنچە ئاغدۇرـغىلى بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ.

يەنە ئىكـكى كۈن ئۆتتى، كەچتە كۈتۈلمىگەن يەردىن شۇ جۈيـجاڭ لۇ خۇڭچىننىڭ ئۆيىگە كەلدى.

ــ قانـداق لاۋلۇ، يەنە مېنىڭ دىگىنىم توغرىمـكەن؟ شۇ جۈيـجاڭ يەلپۈگۈچىنى يەلپۈگەن ھالـدا، ئىشكـتىن كىرىپـلا ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ سۆزلەپ كەتتى.

لۇ خۇڭچىن ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكـلىپ قىلـدى ۋە چاي قۇيدى، ئۇ ھىچنىمنى چۈشىنەلمەي بېشىنى لىڭشىتتى، كۆڭلىدە شۇ جۈيجاڭنىڭ زادى نىمىنى توغرا ئېيتقانلىغىنى پەملىيەلمىدى.

ــ ھەي لاۋلۇ، تېخىچىلا توك شامالدۇرغۇچ ئېلىشـقا پېتـنالمايـۋاتامسز؟ ــ شۇ جۈيجاڭ لۇ خۇڭچىننىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ جەمىيەتتىكى ناتوغـرا كەيـپـىياتـلارنى شەخس

ئۆزگەرتمەكچى بولۇپ ھەرقانداق ئۇسۇل قوللانسىمۇ، مەسىلەن، پاش قىلىش خېتى يېزىشقا ئوخشاشلارنى قىلسىمۇ، ئۇنىڭ ھەممىسى ھېچقانداق رول ئوينىيالمايدۇ. قۇراشتۇرۇش ئەترىدىنىڭ ئىشنى ئالساق بىر كىشى گېزىتخانىغا پاش قىلىش خېتى يېزىپ ئېۋەتىپەتكەن، نەتىجىدە قانداق بولدى؟ يەنە يېرىم ئاي ئاپتاپقا قاخالاندۇق ئەمەسمۇ؟ ئەمدى شەرت پىشىپ يېتىلىۋىدى، مەسىلە تەبىئى ھالدا ھەل بولدى.

لۇ خۇڭچىن بىرئاز ئاڭقىرالماي قالدى، شۇ جۇيجاڭمۇ ئۆزىنىڭ ئىزچىل توغرىلىغىنى ئىسپاتلىماقچى بولۇۋاتىدۇ، بۇنىسى ئېنىق، بىراق ئۇ بۇ ئىشنىڭ ھازىر قانداقلارچە "تەبىئى ھالدا" ھەل بولغانلىغىنى چۈشىنەلمىدى.

ــ شەھەر باشلىغى بۇ ئىشنى سۆرۈشتە قىپتۇ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلمۇاتىدۇ ئەمەسمۇ، شەھەرلىك گاز شىركىتىنىڭ رەھبەرلىرىسى ئۆزگەرتىلىپ تەشكىل قىلىنىپتۇ، سۇڭ جىڭلى تەختتىن چۈشتى ئەمەسمۇ. ئۇنداق بولمىسا مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشى مۇمكىنمىدى؟ ــ دىدى شۇ جۇيجاڭ.

ــ زىددىيەتنىڭ ئاشكارىلىنىشى مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىشىنى، ئىسلاھاتنى ئالغا سۆرۈپتۇ ــ دە!

ــ مەسىلىگە ئۇنداق قاراشاق بولمايدۇ، ــ دىدى شۇ جۇيجاڭ، ئۇ كۆكرىگىنى كېرىپ قويىدى، كەڭ پىشانىسى پارقىراپ كەتتى، ــ ئىسلاھات دېگەن ۋەزىيەتنىڭ يۈزلىنىشى، سىز زىددىيەتنى ئاشكارىلىمىسىڭىز خەقلەر ئىسلاھات ئېلىپ بارامدىكەن؟ ئومۇمى يۈزلۈك كەيپىياتقا ئايلانغان ئىجتىمائى مەسىلىنى بىر تۇتاش ھەل قىلىش كېرەك. مېنىڭچە، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش ئېلىپ بېرىلغان-

دىن كېيىن، ئەھۋالدا چوقۇم ياخشىلىنىش بولىدۇ. شەھەر-ۋىلايەت دەرىجىلىك ئورۇنلاردا پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش 8 — 9-ئايلاردا قانات يايدۇرۇلماقچى....

— شەھەرلىك كۆمۈرگازى شىركىتى پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش-نى ئېلىپ بېرىشتىن بۇرۇنلا مەسىلىنى ھەل قىپتىغۇ؟ — دەپ سورىدى لۇ خۇڭچىن.

شۇ جۈيجاڭ كۈلۈپ ئورنىدىن تۇردى:

— ئاكا، سىز، ساپلا داڭقان پۇتى نىملەرنى سورايسىزغۇ؟ شۇڭلاشقىمۇ ماقالىنى يېزىپ چىقالماي، كالا مۈڭگۈزىنىڭ ئۈچىگە كىرىپ قالغانلىغىڭىزغا ھەيران قالمىساق بولغۇدەك، ھازىر ھەر ساھە، ھەر كەسىپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىلاھات ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ، مېنىڭچە، سىزنىڭ كاللىڭىزنىمۇ ئىسلاھ قىلىشقا تېگىشلىك ئىكەن! — مەن قايتاي، — شۇ جۈيجاڭنىڭ پىشانىسىدىكى يالتىراق نۇر دولقۇنلىرى خۇددى يىراقتىكى يۇلتۇزلاردەك يالتىراپ تۇراتتى.

ئۇچ كۈندىن كېيىن ئاھالە بىناسىغا گاز تۇرۇبىسى پۈتۈنلەي ئورنىتىلىپ بولدى، يەنە 5 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ۋۇ پېيفېن گاز تۇرۇبىسىدىن كەلگەن گازنى ئىشلىتىپ، كىرىسىن ئوچاق بىلەن ئاخىر خوشلاشتى.

پۈتكۈل ئاھالە بىناسىدىكى ئاھالىنىڭ ھەممىسى خوشاللىقتا چۆمدى. ئاھاللەر بىر بىرىنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىشىپ، كىمنىڭ گاز ئوچىغىنىڭ ياخشىلىغىنى، كىمنىڭ گاز ئوچىغىنىڭ يالقۇنىنىڭ ياخشى، رەڭگىنىڭ ئوبدانلىغىنى كۆرۈشتى. ۋۇ پېيفېن بولسا، يېڭى ئورنىتىلغان گاز ھىساپلىغۇچىسىنىڭ ھىساۋىنىڭ توغرا-خاتالىغى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن گاز باھاسىنىڭ ئۆسۈش-ئۆسمەسلىگىدىن

ئەنسىرىمەكتە ئىدى، ئاھالىلەر بىر يەرگە توپلىنىپ پاراڭلاشقاندا، بەزىلىرى يېڭى شەھەر باشلىغىنىڭ ئىش نەتىجىلىرى ۋە كۆمۈرگازى شىركىتىنىڭ يېڭى رەھبەرلىگىنىڭ قابىلىيەتلىكلىگى ئۈستىدە توختىلاتتى. لېكىن، پاش قىلىش خېتىنى يازغان "قۇرۇق زەنجۈبىل"نى ھېچكىمۇ ئاغزىغا ئالمايتتى. خۇددى بۇنىڭدىن بۇرۇن ھېچقانداق ۋەقە بولمىغاندەك، ھەممىسى شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكىتەك، — شۇنداق بولۇشى ئۇچۇن بىر قەپەز ئوكۇشسىزلىقلار بولدى—، خۇددى مۇشۇ چاغدا گاز كېلىشكە تېگىشلىكىتەك، گاز شىركىتىدىمۇ قابىل يېڭى رەھبەرلىكىنىڭ چىقىشى لازىمدەك قىلاتتى. "قۇرۇق زەنجۈبىل"گە قارىتا بولغان ئىنتىقام ئېلىش ھەرىكىتى "تەبىئى ھالدا" توختاپ قالدى. لېكىن، بىرەر كىشىمۇ ئۇنىڭغا ناماقۇل بولمىدى، ئۇنى ماختايدىغانلار تېخىمۇ يوق ئىدى، جۇڭگودا: بۇرۇن سېنى باشقۇرغانلىق توغرا ئىدى، بۇگۇن سېنى باشقۇرماسلىقىمۇ توغرا دېگەن بىر قەدىمى فورمۇلا بار. قارىغاندا، لۇ خۇڭچېن پاش قىلىش خېتىنى يازغان ئىشنى يۇرىگىنىڭ قات-قېتىدا مەڭگۇ ساقلايدىغان ئوخشايدۇ.

بۇ بىر قېتىملىق ئەگىرى-توقايلىق ۋەقەنى تاشلاپ قويۇش ئۇنىڭ ئۈستىگە تومۇزنىڭ سەرەتان ئىسسىغىنى باشتىن ئۆتكۈزۈش بىلەن لۇ خۇڭچېندا ئۆزىنىڭ تىپىك ئوبرازىنىڭ كۆپ خىللىقلىغى توغرىسىدىكى ماقالىسىغا ھەۋىسى قالمىدى. يازغۇچىلار يارىتىپ چىققان تىپىك ئوبرازلارنى دەرۋەقە تەتقىق قىلىشقا، ئەدەبىيات-سەنئەت نەزىرىيىسى جەھەتتە ئىزدىنىشكە ئەرزىيدىكەن، لېكىن، ئەگەر زۆرۈرى باشقىلار ئىجات قىلمىغان كۆپ خىللىق ئوبرازلارنى يارىتىش ئىكەن، ھەتتا ئۇ تىپىك بولمىسىمۇ مەيلى، ئۇ ئۆزىنىڭ كەمپىرىنى تەتقىق قىلىپ باقماقچى، زىكى مەن بىلەن شۇ جۇيجاڭنى تەتقىق

قىلىپ باقماقچى ھەمدە ئۆزىنىمۇ تەتقىق قىلىپ باقماقچى بولدى.
1984 ـ يىل ئىيۇل.

ئاپتور ھەققىدە

جىن خې، ئەر، 1943 ـ يىلى ئىچكى موڭغۇلىنىڭ ئاۋۇخەن ئايىمغىدا تۇغۇلغان. 1968 ـ يىلى ئىچكى موڭغۇل داشۆسىنىڭ جۇڭگو تىل ـ ئەدەبىيات پاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، چىفېڭ شەھىرىدە ئاخباراتچىلىق ۋە خەۋەر يېزىش خىزمىتىنى ئىشلىگەن. 1972 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان. 1978 ـ يىلى يازغۇچىلار جەمىيىتىنىڭ لىياۋنىڭ شۆبە جەمىيىتىگە يۆتكىلىپ، كەسپىي يازغۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان، ھازىر شۇ شۆبە جەمىيەت پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن شۆجىسى، ئۇنىڭ «قايىتا ئۇچرىشىش» ۋە «مۇھەببەت ئۇچۇنلا ئەمەس» ناملىق ئەسەرلىرى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 1979 ـ يىللىق ۋە 1982 ـ يىللىق مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر ھىكا ـ يىلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن؛ «تارىخ بابى» دېگەن ئەسىرى 1977 ـــ 1980 ـ يىللىق مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر ئاخبارات ئەدەبىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ «جىڭ خې ھىكايىلىرىدىن تاللانما» ۋە «مۇھەببەت ئۇچۇنلا ئەمەس» قاتارلىق توپلاملىرى بار.

(«تاللانغان ھىكايىلەر» ژورنىلـ
نىڭ 1984 ـ يىللىق 11 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **تەۋەككۇل سىدىق.**
تەرجىمە مۇھەررىرى: **غولام غوپۇرى.**

"ئەڭ ناچار كىنو فىلىمدىكى ئەڭ ياخشى قوشۇمچە رول ئالغۇچى"

لى دۇڭ

1. مەلۇم گېزىتنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت بۆلۈمى مۇدىرى ما ۋېندۇڭنىڭ مۇخبىرغا يازغان خېتى

چېن لى:

سالام سىزگە!

N كىنو ئىستۇدىيىسى "كىچىك بارچە گۈلىلەر" مۇكاپاتى بويىچە باھالاش ـ تاللاش ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى ئېلان قىلىپتۇ، ئەتە كەچتە مۇكاپاتلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدىكەن، بىر پارچە تەكلىپنامە ئەۋەتتىم، ۋاقتىدا ئىشتىراك قىلغايسىز.

بۇ نۆۋەتلىك ئەڭ ئىسىل ھېكايە فىلىم «تۇرمۇش سىزگە كۈلۈمسىرەپ قارايدۇ» دېگەن باش رول ئالغۇچى فەن يىڭ شەرەپ بىلەن ئەڭ مۇنەۋۋەر ئەرتىس مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئاڭلىشىمچە، ئۇ ناھايىتى سەۋىيىلىك ۋە ئۆزگىچە خاراكتېرلىق يېگىت ئىكەن. ئۇ ئەسلىدە ئاشۇ كىنو ئىستۇدىيىسى ئىشلەپچىقىرىش سېخىنىڭ مەيدان ئىشچىسى بولۇپ، «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس» دېگەن فىلىمدا ۋاڭ خوجامنىڭ رولىنى ئالغان ئىكەن. بەزىلەر چاخچاق قىلىپ، ئۇنى "ئەڭ ناچار فىلىمدىكى ئەڭ ياخشى قوشۇمچە رول ئالغۇچى" دېيىشىدىكەن. بىر يىلدىن كۆپرەككە ۋاقىت ئىچىدە، فەن يىڭ

ئاددى مەيدان ئىشچىسىدىن بىر سەكرەپلا ئەڭ مۇنەۋۋەر ئەرتىس بولۇپ قېپتۇ. ئەگەر ئىختىساسلىق كىشىلەرنى تەتقىق قىلىش نۇقتىسىدىن ئىزدەنسە، بۇ ھەقتە بىرمۇ پارچە ماقالا يېزىشقا بولىدىغانىدەك تۇرىدۇ ــ كىتابخانىلار كىنو ئەرتىسلىرىنىڭ پەردە ئارقىسىدىكى ئىشلىرىغا ئائىت خەۋەرلەرگە ھەرقاچان دىققەت ـ ئېتىۋارى بىلەن قارايدۇ ئەمەسمۇ.

مۇشۇ ئىككى كۈن ئىچىدە مەن ئۇلكىلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىدە يىغىندا بولىمەن، بىرمۇ ئىش بولسا، ئاخشاملىرى ئۆيۈمگە تېلېفون بېرەرسىز.

ما ۋېندۇڭ، بۇگۈن

2. مۇخبىر چېن لىنڭ خاتىرىسى

مەن، N كىنو ئىستۇدىيىسى ئۈيۈشتۇرغان بۇ يىلقى "كىچىك بارچە گۈللەر" مۇكاپاتى بويىچە باھالاش ـ مۇكاپاتلاش ئىشىنى تەبرىكلەشكە ئەرزىيدۇ، دەپ ئويلايمەن.

شۇنداق ـ تە، مەملىكەت بويىچە بارماق بىلەن سانىغۇدەك چوڭ كىنو ئىستۇدىيىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ تۇرۇۋاتقۇق، مەملىكەت بويىچە ئىسل كىنو فىلىمى ۋە مۇنەۋۋەر ئەرتىسلەرنى باھالاش ـ تالىلاش ئىسىملىگىدە بۇ ئىستۇدىيىنىڭ ئۆزا ئىككى يىل ئىسمى كۆرۈنمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇلار ئىشلىگەن ئىككى فىلىم تەستىقتىن ئۆتەلمىدى، ئۇچ ھىكايە فىلىم كەڭ تاماشىچىلارنىڭ ئۆتكۈر تەنقىدىگە ئۇچرىدى. مەلۇم بىر گېزىت بىر قېتىم "ئەڭ ناچار كىنو فىلىمى"نى باھالايدىغان ئەھمىيەتلىك بىر پائالىيەت ئۆتكۈزگەن ئىدى. گەرچە نەتىجىسى مەلۇم سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن ئېلان قىلىنمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئېيتىشلارغا قارىغاندا، نامى ئەڭ باشتىكىسى مۇشۇ ئىستۇدىيە بىر مىليون يۈەن سەرپ قىلىپ ئىشلىگەن «چىڭ خاندانلىقى ئوردىسىدىكى ئېلىس» دىگەن فىلىم ئىكەن. N كىنو ئىستۇدىيىسىدىكىلەر ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەپ، رەھبەرلىك بەنزىسىنى ئۆزگەرتىپ

تەشكىل قىلدى، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كىنوچىلىق ساھەسىدە يېڭىدىن تونۇلۇۋاتقان ئوتتۇرا ياشلىق رېژىسسۇر لىيۇ دۇك ئىستۇدىيە باشلىغى بولدى. سىناريىگە مەسئۇل مۇئاۋىن ئىستۇدىيە باشلىغى، باش تەھرىر ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى، رېژىسسورلار بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئالماشتۇرۇلۇپ، يېڭىدىن ئادەم بەلگىلەندى. لىيۇ دۇك ۋەزىپىگە بەلگىلەنگەن بىرىنچى كۈنىلا ئىشنى توختىتىپ، تەرتىپكە سېلىش ئىشىنى ئېلىپ بېرىشنى، ئەركىن بىرلىشىش ئاساسىدا ئىجادىيەت كوللىكتىۋى قۇرۇشنى، ماقۇللىنىپ بولغان سىناريىلەرنى يېڭىۋاشتىن تەكشۈرۈپ چىقىشتى، ئاساسىي ئىجادىيەتچىلەرگە بىردىن ئىككى دەرىجىگىچە تۇراقسىز مائاش قوشۇپ بېرىشنى يولغا قويۇشنى ئېلان قىلدى. بۇ بىرىنچىچە پالىتا چېپىلغاندىن كېيىن، N كىنو ئىستۇدىيىسى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىنغاندەك بولۇپ قالدى! ئەيىپلەش، ھاقارەتلەش ئارىلىشىپ كەتكەن خوشاللىق-تەنتەنە ساداسى ئىچىدە N كىنو ئىستۇدىيىسىدىكىلەر بىر يىلدىن كۆپرەك لۆشنى چىشلەپ جاپاغا چىداپ ئېلىشىپ، ئاخىر نەتىجە قازاندى. يېقىندا ئىشلىگەن بىرنەچچە ھېكايە فىلىمى تاماشىچىلارنىڭ بىردەك ماختىشىغا ئېرىشتى. بولۇپمۇ يېقىندا ئىشلىنىپ پۈتكەن «تۇرمۇش سىزگە كۆلۈمسىرىمەكتە» دېگەن فىلىم مەملىكەتلىك ھېكايە فىلىم ئىجادىيەت يىغىندا سىناق تەرىقىسىدە قويۇلغاندا، ئەزەلدىن سوغاققان، سالماق كەلگەن كەسپ ئەھلىلىرى ئادەتتىكىدىن ئۆزگىچە ھالدا، فىلىم قويۇلۇپ بولۇشىغا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۈچ مىنۇتتىن ئارتۇقراق ئالقىش يائىراتتى. بەزىلەر، بۇ يىلقى ئىسىل فىلىم ۋە مۇنەۋۋەر ئەرتىسلەرنى مۇكاپاتلاشتا N كىنو ئىستۇدىيىسى باش ئورۇننى ئىگەللەپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ

پەرەز قىلىشتى. بىر يىلدىن كۆپرەك تىرىشچانلىق كۆرسىتىش بەدىلىگە N كىنو ئىستۇدىيىسى ئاخىر مول ئۇنۇمگە ئېرىشتى.

مۇكاپاتلاش مۇراسىمى كەچ سائەت 7دە ئىستۇدىيە زالىدا ئۆتكۈزۈلدىغان، يىغىنغا قاتنىشىدىغانلار ئىختىيارى قاتنىشىدىغان، ھەيئەت رىياسەتلەر دېموكراتىك يول بىلەن كۆرسىتىلىدىغان، يىغىن كۆنتەرتىۋىنى ھەيئەت رىياسەتلەر بەلگىلەيدىغان، يىغىن قاتناشچىلىرى ھەيئەت رىياسەتكە ئۆزلىرىنىڭ تەكلىپلىرىنى بەرسە بولىدىغان قىلىپ بېكىتىلدى،... قىسقىسى، بۇرۇنقى يىغىن تەرتىپلىرى پۈتۈنلەي بۇزۇۋېتىلدى. مەن مۇنداق يىغىن قانداقراق ئۆتكۈزۈلەر دەپ برئاز ئەنسىرەپ قالغان ئىدىم، سائەت 6 دىن 50 مىنۇت ئۆتكەندە يىغىن مەيدانىغا بېرىپ قارىسام، شۇنچە چوڭ زالدا بوش ئورۇن قالماپتۇ.

مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ئىسىملىگى ئېلان قىلىندى. مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ۋەكىلى سۆز قىلدى. مۇكاپات تارقىتىلدى... دېموكراتىك ئۇسۇلدا سايلانغان ھەيئەت رىياسىتى بۇ يىغىننى تولىمۇ جانلىق ئاچتى. مەن تەبىئى ھالدا بارلىق دىققىتىمنى ئۆزەمنىڭ زىيارەت ئوبېكتىم بولغان فەن يىگىغا مەركەزلەشتۈردۈم. يىغىن رەئىسى — يېشى 70 تىن ئاشقان ئاتاقلىق رېژىسسور جاڭ چى، فەن يىڭ سەھنىگە چىقىپ مۇكاپاتنى ئالسۇن، دەپ ئېلان قىلغاندا، سەھنىدە ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى. 3 قېتىم سۆيلىگەندىن كېيىن، ئۆزى ياقاڭغۇ، ئاغزى ئۇچلۇق، قۇش بۇرۇن كەلگەن، كىچىك كۆزلىرى تولۇق ئېچىلغان، ئاددى كىينىگەن، ھازىرقى ئەرتىسلەردە ئاز كۆرۈلىدىغان بىر ئىسكەتتە يارما چاچ قويۇۋالغان ياشقىنە بىر كىشى دەلدۇگۇنۇپ چىقىپ كەلدى. گويا تۆپ-تۆز سەھنە ئۈيمان-دوغۇل بولۇپ

قالغاندەك، ئۇ مۆدۇرۇپ ـ دەلدۇگۇنۇپ سەھەنىنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە، مۇكاپاتنى ئېلىپلا، ھەتتا مۇكاپات تارقىتۇاتقان ئۆلكىلىك پارتكوم تەشۇىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىغى بىلەن قول ئېلىشىشنىمۇ ھەمدە يىغىن ئىشتىراكچىلىرىغا تازىم قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ، خۇددى بىر يېرى كۆيۈۋاتقاندەك، سەھەنىنىڭ يان پەردىسى كەينىگە يۈگرەپ كىرىپ كەتتى.

يىغىن مەيدانىدا يېقىملىق كۈلكە يائرىدى، چاۋاك تېخىمۇ كۈچەيدى. بىرسى: "ھەن يىڭ، ئۇندىاق ئوغرىلىقچە قاچما. سەھەنە ئالدىغا كېلىپ تۇرغىن، كۆچپىلىك سېنى كۆرسۇن!" دەپ ۋاقىردى. بىراق ھەن يىڭ قانچە چىللىغان بىلەنمۇ چىقمىدى.

ئۇھۇي، ئۇ تېخى ئەڭ ئىسىل فىلىمىنىڭ ئەڭ مۇنەۋۋەر ئەرتىسى تۇرۇقلۇقمۇ يەنە ئىزا تارتىدىكىنە؟ ھەمىشە تىياتىر ئوينىۋاتقانىدەك يۇرىدىغان بەزى "چولپان"لارنى تولا كۆرۈپ ئادەتلىنىپ كەتكەنلىكىدىن بولسا كېرەك، مېنىڭدە ھەن يىڭغا قارىتا ئۆزىچىلا ياخشى ھىسسىيات پەيدا بولۇپ قالدى.

دېموكراتىك يىغىن راستىنلا دېموكراتىك تۈسته بولدى. يىغىن ئېچىلغاندىن تارتىپ باغاقچىلار سەھەنگە ئۆزۈلمەي سۇنۇلۇپ تۇردى. مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ۋەكىلى سۆزىنى تۈگەتكەندە، جاڭ چىنىڭ قولىغا قېلىن بىر تۈتام باغاقچى يىغىلغان ئىدى. ئۇ ئاقارغان چاچلىرىنى تۈزەشتۇرۇپ قويۇپ، قولىدىكى باغاقچىلاردىن بىرىنى تاللاپ، يىغىن مەيدانىغا بىر قاراپ چىققاندىن كېيىن ئاستا مۇنداق دېدى:

ـــ تۆۋەندە كۆچپىلىكىكە بىر باغاقچىنى ئوقۇپ بېرەي: "ھەن يىڭنىڭ كارامىتىنى كۆرسەتكەنلىگى ئەرتىسلەر ئۆمىگىنىڭ تۈزۈلمە-

سىنى ئىسلاھ قىلىشنى ئەمدى ئارقىغا سوزۇشقا بولمايدىغانلىغىنى ئۇقتۇرىدۇ. گۈمپىسى بارلارنى ئۇستىلەپ مۇكاپاتلاش كېرەك، دىگەن سۆزنى ئېغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان ئىستۇدىيە باشلىغى لیۇ دۇگدىن شۇنى سورايمزكى، فەن يىلك ئىشچى تۈرۈقلۇق باتۇرلۇق بىلەن ئېغىر يۈكنى كۆتەردى، ئۇنى گۈمپىسى بار دىيىشكە بولامدۇ، يوق؟ مۇكاپاتلاش كېرەكمۇ، يوق؟ ئۇمەكنىك ئىسلاھاتى قاچان باشلىنىدۇ؟" ــ جاك چى ئاغزىنى قىيسايتىپ، يېنىدا ئولتۇرغان لیۇ دۇگنى نۇقىدى، ــ سىزگە شاھ كەتتى، "پىل"نى ماگامسىز ياكى "توپ"نمۇ؟

قاتتىق كۈلكە كۆتىرىلدى.

ــ پەقەت نائۇستا شاخماتچىلارلا پىلنى قالايمىقان ماگىدۇ، ــ دىدى سېمىز كەلگەن لیۇ دۇك ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ. ئاگلىشمىچە، ئۇ رېژىسسورلۇق قىلغان ۋاقتىدا ئەك مۇرەككەپ ئەھۋاللارنى ماھىرلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشتا داك چىقارغان، بىر كۈندە 40 نەچچە كۆرۈنۈشنى فىلىمغا ئېلىپ رىكورت يارىتقان ئىكەن. ئۇ يوغان قولىنى پۇلاڭلاتقانچە ئورنىدىن دەس تۇردى: ــ بۇ باغاقچىدىكى سوئال ياخشى قويۇلغان! بەزى ئەرتسلەر يىلغا ئىككى فىلىم ئىشلەشكە قاتناشقاچقا، ئەتىدىن كەچكىچە ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ئۆتىدۇ؛ بەزى ئەرتسلەر 10 يىلدا ئاران ئىككى فىلىمغا قاتناشقاچقا، بىكار-چىلىقتىن ئۆيىدە گۇل ئۆستۇرۇش، بالا بېقىش بىلەن ئۆتىدۇ. ئەرتسلىق خىزمىتى ئالتۇن تاۋاق بولۇپ قالدى. ئىختىساس ئىگىلىرى ئالمىشالمايۋاتىدۇ. يېڭىلار كىرەلمەيۋاتىدۇ. كونىلار چىقالمايۋاتىدۇ. بىزنىك ئەرتسلەر ئۆمگىمىز ئاللىقاچان توختام سۇغا ئايلىنىپ قالغان. ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلمىسا، مۇتلەق چىقىش يولى

تاپالمايدۇ. مەن شۇنى جاكالايمەنكى، ئۆزەڭ ئەتىدىن باشلاپ ئىسلاھات لايىھىسىنى مۇزاكىرە قىلىشۇن، كۆپچىلىكنىڭ پىكىر بېرىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز! ئىستۇدىيە كەسىپىي يېغىنى مەن يەنە ۋە باشقا قىممەتلىك تۆھپە يارىتقان يولداشلارنى كونكرىت مۇكاپاتلاش چارىسى ئۈستىدە ئويلىشىۋاتىدۇ. بۇ باغاقچىدا يالغۇز مەن يىگىلا تىلغا ئېلىنىپتۇ، كۆپچىلىكنە بىردىنلا ئونتۇرىغا چىقىقان ئىختىراس ئىگىلىرىگە بىردەڭ قاراش-قارىماسلىق توغرىسىدا تېخى ئىشەنچ يوقتەڭ تۇرىدۇ. ئورۇنسىز ئەندىشىلەرنى تۈگىتىشكىلار ئۈچۈن مۇنۇلارنى ئېيان قىلىمەن: بىرىنچى: مۇشۇ ئايدىن باشلاپ مەن يىگىنىڭ مائاشىغا 2 دەرىجە تۇراقسىز مائاش قوشۇپ بېرىلىدۇ. بىر يىلدىن كېيىن تۆھپە يارىتىسا داۋاملىق قوشۇپ بېرىلىدۇ. 3 يىل سىناقتىن ئۆتسە، ئىستۇدىيە كەسىپىي يېغىنى تۇراقسىز 2 دەرىجە مائاشنى تۇراقلىق مائاش قىلىپ بېكىتىدۇ. ئىككىنچى، مەن يىگىنىڭ خىزمىتى ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە يۆتكىلىدۇ...

ئۇزاققا سوزۇلغان قىزغىن ئالقىش كۆتىرىلدى.

— ئالقىش ساداسى كۆپچىلىكنىڭ ئىستۇدىيە باشلىغى لیۇ دۇڭنىڭ بايقى سۆزىنى ياقتۇرىدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ، تۆۋەندە يەنە بىر باغاقچىنى ئوقۇيمەن، — دىدى جاڭ چى بىرئاز ھاياجانلانغان ھالدا، — "مەڭ يىڭ ئاپارات ئالدىدا تەبىئى تۇرغان ئىدى، بايا مۇكاپات ئالغاندا نېمىشقا دەلدۇشتەڭ بولۇپ قالدى؟ تارتىنچاقلىق ئۇنىڭ خىسلىتى ئەمەس. ئاڭلىشىمىزچە، مەملىكىتىمىز كىنوچىلىغىنىڭ ھازىرقى ھالىتىگە قارىتا ئۇنىڭ ئۆزگىچە كۆزقارىشى بار ئىكەن، يېغىن رەئىسىگە ئۇنىڭ سۆزلىشىگە ۋاقىت چىقىرىپ بېرىشنى تەكلىپ قىلىمىز. لېكىن ئۇ راست گەپ قىلىشى لازىم! — جاڭ چى باغاقچىنى

ئوقۇپ بولۇپ، يان پەردىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ــ فەن يىڭ! فەن يىڭ! ــ دەپ چاقىردى.

سەھنىنىڭ يان تەرىپىدە فەن يىڭنىڭ ئىگىز، ئورۇق گەۋدىسى كۆرۈندى. ئۇ غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازدا:

ــ ئەڭ ياخشىسى، كۆلكىگە قالمىسام، سۆزلىمىسەم بولار ـ مىكى، ــ ددى.

ــ نېمە ئۇچۇن؟ ــ دەپ سوردى جاڭ چې.

ــ راست گەپنىڭ ھەقىقەت بولۇشى ناتايىن، ئوچۇق گەپ سەت ئاڭلىنىدۇ، ــ ددى فەن يىڭ.

ــ ھوي شياۋ فەن، پەردە يېنىدا نېمە دەپ گۇدۇڭشۇاتىسەن؟ مىكرافونىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سۆزلە، ياشلىق غەيرىتىڭنى بىر كۆرسەتكىنە! ــ دەپ ۋاقىردى پەستە ئولتۇرغان بىرسى.

ــ ئۇ سۆزىنىڭ قۇلاققا ياقىماي قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتىدۇ، ــ لیۇ دۇڭ ساقلى پاكىز قىرىلغان ئىگىگنى سىلاپ قويۇپ، كۆلگەن پېتى گەپ قىستۇردى، ــ شۇنداق بولسىمۇ ئىستۇدىيە باشلىغى بولۇش سۈپىتىم بىلەن پوزىتسىيە بىلدۈرۈپ ئۆتەي، مەدھىيە ئازراق ئوقۇلسىمۇ بولىدۇ، ئوچۇق گەپلەرنى، راست گەپلەرنى بولسا دائىم ئاڭلاپ تۇرۇش كېرەك، قېنى، قارشى ئالايلى، ــ ددى ـ دە، باشلامچىلىق بىلەن. چاۋاڭ چالدى.

چاۋاڭ ئاۋازى، كۆلگەن ـ ۋاقىرىغان ئاۋازلار كۆتىرىلدى.

فەن يىڭ كۆزىنى بىر چىملىدىتىپ قويۇپ، گويا ئاخىر قەتئى نىيەتكە كەلگەندەك، بېشىنى بىر سىلكۈبتىپ، چوڭ قەدەم تاشلاپ سەھنە ئالدىغا كەلدى، بۇ چاغدا ئۇ پۈتۈنلەي ئېچىلىپ كەتكەنىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ پارقىراپ تۇرغان كىچىك كۆزلىرىلا ئۇنىڭ

هایاجانلانغانلىغىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى. كۆپلىگەن ئۆزىنى تۇتۇۋالىش ئىقتىدارى كۈچلۈك كىشىلەرگە ئوخشاش، ئۇمۇ يۈمۈر كۆچىنى قانداق ئىشلىتىشنى بىلەتتى:

"بايا مەن ئۆزەمنى بىرئاز يوقتىپ قويدۇم، ئۇنچۇالا تارتىنىپ، قورۇنۇپ كەتمەسلىگىم كېرەك ئىدى، ئەملىيەتتە، مېنىڭ يۈزۈمنۇ ئۇنچىۋالا نېپىز ئەمەس، يەنە كېلىپ ئاپارات ئالدىدا تىياتىر ئوينىغان تۇرسام، شۇغىنىسى، دەكىكە-دۈككىگە چۈشۈپ، بىئارام بولۇپ كۈلكىگە قالدىم، ئەمدى 'قوتانىنى قوي يۈتكەنىدىن كېيىن تۆزەشتۇرۇپتۇ' دىگەنىدەك بىر ئىش بولىدىغان بولدى" دەپ ئويلىدى.

فەن يىڭ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، جاڭ چىغا ۋە مۇكاپات تارقىتىشقا مەسئۇل بولغان ئۆلكىلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىغىغا، ئانىدىن تۆۋەندىكى ئاممىغا قاراپ ئېھتىرام بىلەن 90 گىرادۇس ئېگىلىپ تازىم قىلدى.

زالدا دوستانىلىق بىلەن كۈلگەن ئاۋازلار كۆتىرىلدى.

فەن يىڭ كۈلمىدى.

ــ ئەنسز كىشىلەر دەپ ئاتىلىدىغان بىزنىڭ كىنو ساھەسىدىكى لەردە مەدھىيە ناخشىسى بەكمۇ كۆپ ئېيتىلىپ كەتكەنىدەك، ئاھاڭمۇ بەك يۇقۇرىدەك تۇرىدۇ، مىسالىنى خالىغانچە تاپقىلى بولىدۇ، ئالايلى، ــ دىدى ئۇ، ــ ياخشى باھالانغان بىرەر كىنوغا رېژىسسور-لۇق قىلغان كىشى "ئاتاقلىق رېژىسسور" بولۇپ قالىدۇ، بىرەر رولنى ياخشىراق ئېلىپ تونۇلۇپ قالغىنى "چولپان" بولۇپ قالىدۇ، ئەگەر ئۇ ئىككىنچى بىر كىنوغا رېژىسسورلۇق قىلسا، ياكى ئوخشاش بولمىغان دەۋرىدىكى مىجەز-خۇلقى ئوخشاش بولمىغان ئادەمنىڭ

رولغا چىقسا، ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ چىقىدۇ. شۇڭا بەزى تاماشىچىلارنىڭ بىزنىڭ بەزى رېژىسسورلىرىمىزنى "يەكىە ئويناش ماھىرى"، بەزى ئەرتىستلىرىمىزنى "سېرىق مايدىن ياسالغان بالا، پەقەت ئويۇنچۇق ماگنىتنىڭ دەرىزىسىگە قويۇلغان قونچاق بولۇشقىلا يارايدۇ..." دەپ مەسخىرە قىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس.

بۇ، "قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا" دىگەندەك گەپ ئەمەسمۇ، ئۇ مۇشۇنداق سورۇندا، مۇشۇنداق ۋاقىتتا، كۆتۈلمىگەن يەردىن مۇشۇنداق بىر چوڭ مۇھاكىمىنى قوزغىدى!

شۇ ئەسنادا قۇلغىمغا "ھىم" دىگەن ئاۋاز ئاڭلانىدى. يېنىمغا قارىسام، ئۇ ئاۋاز يېنىمدىكى ئورۇندا ئولتۇرغان ئۇزۇن چاچلىرى مۇرىسىگە يېيىلغان، كالپۇگى قىپ-قىزىل بويالغان، مودىلىق كىيىنگەن، چوڭ، چىرايلىق كۆزلىرى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ساھىپجامال قىزنىڭ ئاۋازى ئىكەن. ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلغان ئىدى، ھاۋا ئىسسىق بولمىسىمۇ، ئۇ ئۇپىلانغان بوينىنى قول ياغلىغى بىلەن ھە دەپ يەلپۈيتتى. ئەتراپىمغا قارىسام، كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن خىلمۇ-خىل ھىسسىيات ئىپادىلىنىپ تۇراتتى: بەزىلەر بېشىنى لىڭشىتىپ ماقۇللاۋاتاتتى، بەزىلەر بېشىنى چايقاۋاتاتتى، بەزىلەر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ ئولتۇراتتى، بەزىلەر پىچىرلىشىپ تىللاۋاتاتتى. مەن نەزىرىمنى مۇنبەرگە يۆتكىدىم، ئەن يىگىت تېخىمۇ غەيرەتكە كېلىپ سۆزلىمەكتە ئىدى:

— ئۆزەمنى ئېلىپ ئېيتسام، مەن ئەسلىدە ئاپارات ئورنىتىلغان غالتەكنى ئىتتىرگۈچى ئىشچى ئىدىم، بىر قېتىملىق تاسادىپى پۈرسەت مېنى ئېكرانغا چىقىرىپ قويىدى. رېژىسسور لىگ فېينىگ ياخشى

كۆرۈپ قېلىشى بىلەن، ماڭا خاراكتېرى، مىجەز-خۇلقى... ھەممە جەھەتتىن ئۆزەمگە "ئوخشاپ" كېتىدىغان رول تەقسىم قىلىنغان ئىدى، بۇ ۋەزىپىنى تەستە ئورۇنلىدىم. راستىنى ئېيتسام، مەنمۇ مۇنداقلا قاتارغا قوشۇلۇپ قالغان "كەسىپىي ئەرتىس"! لېكىن مۇشۇنداق بىر رولغا چىقىپ قېلىشىم بىلەنلا ئىستۇدىيە ژورنالى، كەچلىك گېزىت، رادىيو ئىستانسىسى... مېنى ماختاپ "خەۋەر ئوبېكتى" قىلۋالدى. ئەملىيەتتە، "باھاردا دەريا سۈيىنىڭ ئىللىغانلىغىنى ئاۋال ئۆزەك بىلىدۇ" دېگەندەك، مېنىڭ ئېغىرلىغىمنىڭ قانچە جىڭ، قانچە سەر كېلىدىغانلىغى ئۆزەمگە ئايان، بۇ ھەقتە بىزنىڭ ئوپېراتور گۈرۈپپىسىدىكى يولداشلارنىڭمۇ كۆڭلىدە سان بار دەپ ئويلايمەن. چېكىدىن ئېشىپ كەتكەن ھەرقانداق گەپنىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى بىلىمەيدىغان ئادەملەرنى ئەخمەق قىلىش، شۇ گەپنى قىلغۇچىنى كۈلكىلىك ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويۇشتىن باشقا ھېچقانداق رولى يوق!

بۇ چاغدا يېغىن مەيدانىدىكى ئىنكاسلار ۋە يېنىمدا ئولتۇرغانلار بىلەن كارىم بولمىدى، فەن يىگىنىڭ سۆزى مېنى ئۆزىگە كۈچلۈك جەلپ قىلۋالغان ئىدى.

ــ بۇنىڭغا سېلىشتۇرما بولغىنى شۇكى، دۆلىتىمىزدە ئىشلەنگەن بەزى فىلىملارغا بولغان نارازىلىق ئۈستىدە گەپ بولسىلا، مەسئۇلىيەت جەزمەن سىنارىيىگە ئارتىلىپ قالىدۇ. "كەلسە-كەلمەس ئويدۇرۇپ چىقىپتۇ، ئۇقۇملاشتۇرۇپ قويۇپتۇ، ساختا، ئەجنەبىچە، ئاجايىپ-غارايىپ بولۇپ قاپتۇ"، ئۇنداق بوپتۇ، مۇنداق بوپتۇ دېگەنىدەك قالپاقلار تەييار. ئەجەپلىنەرلىگى شۇكى، نېمە ئۈچۈن ئاشۇنداق بىرمۇ توغرا يېرى بولمغان سىنارىينى قايتا ئىشلەش، ئۆزگەرتىپ

تۇزۇشتىن تارتىپ ئىشلەپچىقىرىش بۇيرۇغىنى چۈشۈرگەنگە قەدەر شۇنچە كۆپ تەھرىر، باش تەھرىر ئىشخانىسىدىكى كاتتىۋاشلاردىن تارتىپ تاكى ئىستۇدىيە باشلىغىغىچە ــ ھەممەيلەن بىلمەسكە سېلىپ يۈرىدۇ (سىناريىنى ئىشلەشكە ئالغان رېژىسسور تېخىمۇ شۇنداق قىلىدۇ)، "ئەپسۇسلىنارلىق سەنئەت"تىن ئەپسۇسلىنىش ۋاقتى كەلگەندىلا ئاندىن ھەممىسى بىر بىرلەپ ئۆنى ئەيىپلەيدىغان دانىشمەنگە ئايلىنىپ قالىدۇ؟ شۇڭا بەزى كىشىلەرنىڭ فىلىم ئىشلەنىپ چىققاندىن كېيىن ئەرتىس نام چىقىرىدۇ، ئاپتور بالاغا قالىدۇ، تۆھپە رېژىسسورنىڭ بولىدۇ، دىگىنى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس!

يېغىن مەيدانى جىمجىتلىققا چۆمدى. مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرۇپ ھە دەپ بوينىنى يەلپۇپ خۇشپۇراق تارقىتىپ ئولتۇرغان ھىلىقى ساھىپجامالمۇ ئۆزىنى يەلپۇشنى ئۇنتۇپ قالدى.

ــ رېژىسسور توغرىلىق مەن يەنە بىرنەچچە ئېغىز بىلجىرلىماقچىمەن، نەزىرىيە جەھەتتە، كىنونىڭ ئۇنۇمۇبرسال سەنئىتى، رېژىسسورنىڭ مەركىز ئىكەنلىگىنى ھەممەيلەن ئېتىراپ قىلىدۇ. بىراق فىلىم ناچار ئىشلىنىپ قالسا، رېژىسسورنىڭ قانداق جاۋاپكارلىقىنى ئۈستىگە ئالىدىغانلىغى كەمدىن ــ كەم تىلغا ئېلىنىدۇ. ئەلۋەتتە، مەن مۇۋەپپەقىيەتسىلىك چىقىمغان فىلىمدا سىناريىنىڭ زادى چاتىغى يوق، دىمەكچى ئەمەسمەن، دەرۋەقە، بىزنىڭ سىناريىيە تۈزۈش ئىشىمىز ھازىر يۇقۇرى كۆتىرىش مەسلىسىگە دۇچكېلىۋاتقان بولسىمۇ، بىزنىڭ رېژىسسورلىرىمىزنىڭ سۈيىتى ئومۇمى يۈزلۈك ھالدا كىشىلەر مەنمۇن بولغۇدەك دەرىجىدە ئەمەس، ئەرتىسلىرىمىزنىڭ ئومۇمى يۈزلۈك ھالدىكى تىياتىرلاشقان، شەكىلۋازلىقا ئايلانغان رول ئېلىشلىرى يۇقۇرى كۆتىرىشكە تېخىمۇ جىددى ئېھتىياجلىق ئەمەسمۇ؟

باغاقچه یازغان یولداش مېنىڭ ئېلىمىز كىنوچىلىغىنىڭ هازىرقى هالىتىگە بولغان ئومۇمى قارىشىمىنى ئوتتۇرىغا قويۇشۇمنى تەلەپ قىلىپتۇ. بۇ ناهايىتى ئاددى، سىناريىنىڭ كەم-كۆتىسز بولۇشىنى تەلەپ قىلىشقا بولمايدۇ. رېژىسسورغا قاتتىق تەلەپ قويۇش، ئەرتىسلەرنى بولسا ئىنچىكىلىك بىلەن تاللاش، هىلىقىدەك "سېرىقماي" "قونچاقلار" بىلەن ئېكرانىنى تولدۇرۇۋالماسلىق لازىم. ئۆزەمنى ئالسام، مېنى ئالدىراپ-تېنەپ ئىشلەپچىقىرىش سېخىدىن "يۇلۇپ" چىقىپ ئەرتىسلەر ئۈمىگىگە قوشۇپ قويۇشنىڭ ئۆزى بىر ئۇقۇشماسلىق!

پۈتكۈل يىغىن مەيدانىغا هەيرانلىق ئىچىدە قېلىپ، خۇددى كۆچىلىكنىڭ بىرلا ۋاقىتتا سوغاق نەپەس ئالغانلىغى ئاڭلانغاندەك، هەش-پەش دېگىچە يەنە ئەسىن-هۇشىغا كەلگەندەك بولدى-دە، ئالقش كۆتىرىلىپ، فەيزىنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى بېسىپ كەتتى. گەرچە مەن ئۇنىڭ نۇقتىسىنەزىرىگە پۈتۈنلەي قوشۇلۇپ كەتمىسەممۇ، بۇ مەيدان ئىشچىسىنىڭ ئاشۇنداق "ئوچۇق راست گېپى" ئۈچۈن ئۆزەمنى تۇتۇۋالالماي قىزغىن چاۋاك چالدىم.

بەزىلەر باغاقچە يېزىشنىمۇ قويۇپ، ئىستۇدىيە باشلىغى لیۇ دۇڭنىڭ دانا پىكرىنى يەنە بىر قېتىم "ئاڭلۇالساق" دەپ ۋاقىراشتى.

يىغىن رەئىسى جاڭ چى ئەستايىدىل قىياپەتتە كۆچىلىكتىن تەرتىپكە رىئايە قىلىشنى، قانداق تەكلىۋى بولسا ئالدى بىلەن يىغىنىڭ هەيئەت رىياستىگە قويۇشنى تەلەپ قىلدىيۇ، ئۆزى تەكلىپ-پەكلىپنى قايرىپ قويۇپ، رېژىسسورلۇق سۆپىتى بىلەن گەپدانلىق قىلىپ، رېژىسسورلارنىڭ سۆپىتىنى يۇقۇرى كۆتىرىشنىڭ نەقەدەر زۆرۈر ئىكەنلىگى ئۈستىدە سۆزلەپ كەتتى...

خېلى كۆپ كىشىلەر مەن يېڭىنىڭ سۆزىگە قارىتا روشەن ھالدا ئۆز پىكرىنى ساقلاپ قالدىغانلىغىنى ھەتتا ئۇنىڭ پىكرىگە قاتتىق قارشى چىقىدىغانلىغىنىمۇ بىلدۈرۈشتى. مەسىلەن، مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغان قىز مەن يېڭىنىڭ سۆزى تۇغىشى بىلەنلا دېمىغىنى قېقىپ قويۇپ، "سېپاگەرچىلىك بىلەن ھەيۋە قىلىۋاتىدۇ!" دەپ غۇدۇڭشۇپ ئورنىدىن شارتتىدە تۇردى-دە، قولىنى سىلكىگەن پېتى چىقىپ كەتتى. كېيىن ئۇقسام، كۆزلىرى قارا ھەم يوغان، چىرايلىق كەلگەن بۇ ساھىپجامال قىز شياۋ مېيمېي ئىسىملىك ئەرتىسكا ئىكەن.

مەن توساتتىن، نىمىشقا بۇ "باشقىچە پىكىردىكى" ئەرتىسكا قىزنى زىيارەت قىلمايمەن، دېگەن خىيالغا كەلدىم.

3. ئەرتىسكا شياۋ مېيمېينى زىيارەت قىلىشتىن ئىلىنغان ئۇنۇملۇق لېنتىسى

چېن لى: سىز يولداش شياۋ مېيمېي بولامسىز؟

شياۋ مېيمېي: ھەئە، ئۆزىكىنىز...

چېن لى: مېنىڭ ئىسمىم چېن لى، ئۆلكە گېزىتى ئەدەبىيات-سەنئەت بۆلۈمىنىڭ مۇخبىرى بولىمەن.

شياۋ مېيمېي: ھە، مۇخبىر يولداش ئىكەنسىز-دە، مەرھەمەت، ئولتۇرۇڭ! مەرھەمەت! بىر پىيالە كاكاۋۇ كەلتۈرەيمۇ ياكى قەھۋەمۇ؟ ھە، راست، ئامېرىكىنىڭ "مودىلىق قىز" ماركىلىق نىكوتىنسىز تاماكىسىدىن بىر تال چېكىپ قويۇڭ، تاماكا پۇرىغى كۆچلۈك ئەمەس، بەدەنگە ھېچقانداق زىيان قىلمايدۇ، چەكمەمسىز؟ شۇنچە كاتتا مۇخبىر تۇرۇقلۇق تاماكىمۇ چەكمەيدىكەنسىز-ھە! بوپتۇ، سىز ئۇچۇن مەن چېكىپ قويايى. ھى-ھى-ھى، ناۋادا دادام مېنىڭ بەزىدە ئارىلاپ مۇشۇنداق "ئەسكى قىلىق"لارنى قىلىدىغانلىغىنى

بىلدىغان بولسا، مېنى دەرھال تىياتىر ئۆمىگىدىن قوغلاپ چىقىرىپ، تاناۋىنى تارتىۋېتىشتىن يانمايدۇ!

چېن لى: (كۈلۈپ قويۇپ) شۇنچىۋالا قاتتىقمۇ؟ سىزنىڭ دادىڭىز...

شياۋ مېيمېي: شياۋ جىيەن، مەن دادام بىلەن بىللە ئۆلكە گېزىتخانىسىگە بارغان، سىزنى كۆرگەندەك قىلىمەن، چىرايىڭىز قەۋەتلا تونۇشقۇ.

چېن لى: شياۋ شۇجىمۇ؟ ئۆلكە گېزىتخانىسىگە بارغاندا مېنى كۆرگەن دەمسىز؟ ماڭا ئۇنداق بەخت نېسىپ بولمىغان، ئەمما مەن تۇنۇگۈن كەچتىكى مۇكاپاتلاش مۇراسىمدا مەن سىزنىڭ يېنىڭىزدا ئولتۇرغان ئىدىم...

شياۋ مېيمېي: شۇنداقمۇ؟ ۋاي-ۋۇي، قارىڭ مېنىڭ ئېسىمنىڭ يوقلۇغىنى...

چېن لى: بۇمۇ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس، بەزىلەر ئەرتىسىنىڭ بىر كۆزى رېژىسسورغا، بىر كۆزى ئاپارات‌قا قارىغانلىق دېيىشىدۇ، شۇنداق بولغاچقا، باشقىلارغا قارىشاتا چولىسى تەگمەسلىگى تەبىئىي‌دە، تاماشىبىنلارنىڭ ئىككى كۆزى ئەرتىسلەرگە قاراپ تۇرىدۇ.

شياۋ مېيمېي: سىلەر مۇخبىرلارنىڭ ئاغزىغا قەلەمگىلارغا ئوخشاش قورقۇنچلۇق! مەن بىرسى بىلەن مۇھەببەت باغلىغۇدەك بولسام، ھەرقانچە بولۇپ كەتسەممۇ مۇخبىرنى تاللىمايمەن! (كۈمۈش قوڭغۇراق جىرىڭلىغاندەك ناز بىلەن كۈلىدۇ)

چېن لى: (مەسخىرە قىلىپ كۈلىدۇ) مۇخبىرنىڭ مەسخىرىسى سىزنىڭكىگە قارىغاندا قولغا سۇ بېرەلمەي قالارمىكىن. يولداش شياۋ مېيمېي، ئەمدى رەسمىي گەپكە كېلەيلى، سىز فەن يىڭنى

تونۇمسز؟ مەن سىزدىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقماقچى ئىدىم، بولامدۇ؟

شياۋ مېيمېي: قەن يىگىنى دەمسز؟ ئوبدان بىلمەن، ھازىر ئۇ يۇقۇرى ئورۇنغا چىقىپ، قىممىتى يۇز ھەسسىلەپ ئاشقان "چولپان" لاردىن بولۇپ قالدى! ئۇنىڭ چاپسىنى كۆتۈرىدىغانلار كۆپ تۇرسا، مېنىڭدەك بىر سۆلتەكنى ئىزدەپ نىمە قىلسىز؟ مەن ئۇنداق باشقىلار دەپ'يۇرگەن گەپنى تېرىۋېلىپ سۆزلەشكە ئادەتلەنمىگەن، مېنىڭ ئاغزىمدىن قەن يىگىنىڭ ياخشى گېپىنى ئاڭلايمەن دېسىڭىز ئۇمتسزلىنىپ قالسىز.

چېن لى: مۇخبىرلارنىڭ قۇلىغى غەلىتى كېلىدۇ، بەزىدە "ياخشى گەپ" ئاڭلاشتىن كۆرە باشقىچە پىكىرلەرنى ئاڭلاشقا بەكرەك قىزىقىدۇ، ئەگەر تۇنۇگۈن ئاخشام سىزنىڭ قەن يىگىگە قارىتا باشقىچە قاراشتا ئىكەنلىگىڭىزنى بايقىمىغان بولسام، مۇنداق ئالدىراپ سىزنىڭ يېنىڭىزغا كەلمىگەن بولاتتىم! مانا، ئۇنىڭ لەۋزىنى ئېچىپ قويدۇم، دەخلىسى يوقتۇ؟

شياۋ مېيمېي: سىزنىڭ مەركىزىي خەلق رادىيو ئىستانسىسىغا ئېلىپ بېرىپ رادىيودا ئېلان قىلىشىڭىزنى قارشى ئالىمەن! مەن شياۋ مېيمېي قىلغان سۆزۈمگە ئىگە بولىمەن!

چېن لى: مانا بۇ ياخشى بولغىنى، ھەـراست، تۇنۇگۈن ئاخشام سىز قەن يىگىنى بىرنىمە دېگەندەك قىلمۇدىڭىز...

شياۋ مېيمېي: ئۇنى سېغاگەرچىلىك بىلەن ھەيـۋە قىلمۇاتىدۇ، دىدىم! ئۇ ئاشۇنداق ئادەملەردىن ئەمەسمىكەن؟ قاراڭ، ئۇنىڭ قىلغان گەپلىرى نىمە دېگەن قالتىس: "مېنى ئۆستۇرۇپ ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە ئېپكىرىپ قويغانلىق بىر ئۇقۇشماسلىق" دەيدۇ، نىمە دېگەن

ئالى پەزىلەت-ھە! ئۇ "چولپان" بولدى، ئىككى دەرىجە مائاشىنى ئالدى، ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە يۆتكىلىپ بولدى، ئەمدى ئۇ يوغان گەپنى قىلسا قىلۇبرىدۇ دەڭا. بىراق ئۇ پۇشۇلداپ يۈرۈپ مەيدان ئىشچىلىغىنى قىلغان، غالىتەك ئىتتىرىپ يۈرگەن چاغلىرىدا نىمە ئۈچۈن ئاشۇنداق يوغان گەپلەرنى قىلماي، يۈزىنى قېىلىن قىلىپ، ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە كىرىۋالدىكەن؟

چېن لى: مەيدان ئىشچىسى؟ ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە كىرىۋالدىكەن دەمسىز؟

شياۋ مېيمېي: سىز ئۇقمامسىز؟ مەيدان ئىشچىسى دېگەن قىلىمغا ئالىدىغان نەق مەيدانىنىڭ قارا خىزمەتچىسى دېگەنلىك، ئۇلار مەخسۇس قىلىمغا ئېلىشقا ئىشلىتىلىدىغان سايمانلارنى، ئاپارات-ماشىنىلارنى، كىيىم-كېچەك ساندۇقلىرى قاتارلىق نەرسىلەرنى توشۇيدۇ، ئۇنىڭ ئىشى بىرئاز تېخنىكىلىق خاراكتېرغا ئىگە ئىش، ئاپارات ئورنىتىلغان غالىتەكنى ئىتتىرىشنى ئالىساق، ئۇدۇللىدىن قىلىمغا ئېلىش، ئەگىشىپ مېڭىپ قىلىمغا ئېلىش قاتارلىق تېخنىكىلىق مەشغۇلىيەت ۋاقتىدا بەزىدە ئاپاراتنى رېلىس ئۈستىگە قويۇلغان قول ھارۋىسىغا ئوخشايدىغان غالىتەك ئۆستىگە ئورنىتىشقا توغرا كېلىدۇ، ئوپېراتور ئۇنى قاياققا دېسە شۇ ياققا ماڭدۇرىدۇ، شۇنداق قىلىپ كۆن بويى غالىتەك ئىتتىرىپ ئۇلىگۈدەك چارچاپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇ رېژىسسور لىك فېينى ئەخمەق ئەتمىگەن بولسا، ئۇنىڭ ئاشۇ تەققى-تۇرقى ۋە مەيدان ئىشچىسلىق سالاھىيتى بىلەن رول ئېلىش ھەتتا باش رولغا چىقىش دېگەنلەر ئۇنىڭغا ئاشامتى!

چېن لى: تۇنۈگۈن ئاخشام رېژىسسور لىك فېينىڭ سۆزىنى ئاڭلىدىم، ئۇ ئىنتايىن سەۋىيىلىك ئىكەن، قانداق قىلىپ ئالدىنىپ

قالدى؟

شياؤ مېيمېي: ئەن يىڭنىڭ ھىلە ئىشلەتكەن يېرى مۇشۇ-دە! ئېيتىپ كەلسە، سەت ئاڭلىنىدۇ ھەم كىشىنى سەسكەندۈرىدۇ، ئۇ — ھىلىقى «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس»نى فىلىمغا ئېلىش گۇرۇپپىسى يېڭىلا قۇرۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمىگەن ۋاقتىتتىكى ئىش. بىر كۈنى رېژىسسور لىڭ فېي ھاجەتخانىغا كىرسە، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ھاجەتخانىغا كىرگەن ئىگىز ۋە ئورۇق كەلگەن بىر يىگىت زوڭزىيېپ ئولتۇرغان پېتى بىر قولىدا «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس» دىگەن سىناريىنىڭ كۆرۈنۈشلەرگە بۆلۈنگەن نۇسخىسىنى تۇتۇپ، يەنە بىر قولى بىلەن ھە دەپ ئۇنى-بۇنى ئىما-ئىشارەت قىلىپ ئولتۇرغۇدەك، رېژىسسور لىڭ فېي دەسلەپتە "بۇ يىگىت سىناريىگە بېرىلىپ كەتكەنلىكتىن قوللىرىنى ئويىنتۇاتقان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا ئانچە دىققەتتىنى بۆلۈپ كەتمەپتۇ. بۇ ئادەمنىڭ گىمىروي كېسىلى بولغاچقا، بىر قېتىم چوڭ تەرەت قىلىش ئۈچۈن خېلى ئۇزاق ۋاقىت ئولتۇراتتى. لېكىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، ھىلىقى يىگىت ئولتۇرغان يېرىدە ئوڭ قولىنى چىقىرىپ، باش بارمىغى بىلەن بىگىز بارمىغىنى ئاچا قىلىپ ئېچىپ "V" شەكلىگە كەلتۈرۈپ، بىر دەم ئالدىغا سوزغۇدەك، بىر دەم توغرىسىغا يۆتكىگۈدەك، بىر دەم ئارقىغا تارتىسا، يەنە بىر دەم قولىنى ئايلاندۇرۇپ دۈگىلەك سىزغانىدەك ئىشارەت قىلغۇدەك،... ھەي، ئۇنىڭ قىلۋاتقانلىرى دەل رېژىسسور، ئوپېراتورلار فىلىمغا ئېلىش ۋاقتىدا دائىم قوللىنىدىغان ئاپاراتنى ئىتتىرىش، تارتىش، ئايلاندۇرۇش، يۆتكەشكە ئوخشاش ئۇسۇللارنىڭ ئىشارىسى ئەمەسمۇ؟ دۈرۈست، "V" شەكلى ئاپارات كۆزى گىرادۇسنىڭ سىمۇلى،

شۇڭلاشقا ئۇ كۆرۈنۈشلەرگە بۆلۈنگەن سنارىيە نۇسخىسىنى تۇتۇۋېلىپ "ئىشارەت" قىلغان ئىكەن! بۇنىڭدىن ئەجەپلەنگەن رېژىسسور لىك فېي كېيىن مۇدىردىن ئۇ يىگىتنىڭ ئىسمى فەن يىك بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش سېخىغا يېڭىدىن كەلگەن مەيدان ئىشچىسى ئىكەنلىگىنى بىلىپتۇ.

چېن لى: (كۈلۈپ قويۇپ) راستىنلا قىزىق ئىش ئىكەن بۇ!

شياۋ مېيمېي: شۇنداق، بۇنداق "قىزىق" ئىشنى كىمۇ ئويلىغان دەيسز؟ ئىشقىلىپ فەن يىك رېژىسسورنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىش مەقسىدىدە ھىلە ئىشلىتىپ ساختىلىق قىلدى.

چېن لى: شۇنداقمۇ؟

شياۋ مېيمېي: شۇنداق بولمايچۇ، ئويلاپ بېقىڭ، فىلىمغا ئېلىش گۈرۈپپىسىدا يۈزدىن ئارتۇق ئادەم بولىدۇ، رېژىسسور شۇنداق ئالدىراش بولىدۇ، مەيدان ئىشچىسى دىگەن كۆزگە ئانچە چېلىقمەيدۇ، كەتمەيدۇ، بەزى رېژىسسورلار بىر فىلىمنى پۈتتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، مەيدان ئىشچىسىنىڭ ئىسمى ئۇنىڭ ئېسىدىمۇ قالمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئالدىن تەييارلىغى بولمىسا، سنارىيىنى تەھلىل قىلىدىغان يەر تېپىلمىغاندەك ھاجەتخانىگە بېرىپ ئولتۇرامدۇ؟ ناۋادا ئۆزىنى كۆرسىتىش خىيالى بولمىسا، قايسى بىر مەيدان ئىشچىسى رېژىسسورنىڭ ئالدىدا ئىتتىرىش، ئايلاندۇرۇش، يۆتكەش ئىشارەتلىرىنى مەشق قىلىپ ئولتۇرىدۇ؟ دىگەندەك رېژىسسور مەجلىسته ئۇنى تەقدىرلىرى، شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇ بىر خىل ئىمتىيازغا ئىگە بولغاندەك، دائىم رېژىسسور لىنى ئىزدەپ فىلىمنىڭ "رېژىسسورلۇق سەنئىتى" ۋە "فىلىمغا ئېلىش ماھارىتى" ئۈستىدە "ئىزدىنىدىگان" بولۇپ قالدى. ئەگەر ئۇ ئاشۇنداق بولمىغان بولسا، ھەتتا

سارائ رېژسسور بولغان تەقدىردىمۇ مەيدان ئىشچىسىنى ئاممىنىڭ رولىغا چىقىرىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى!

چېن لى: سىز دەۋاتقان ئامما "ئەڭ ناچار فىلىمدىكى ئەڭ ياخشى قوشۇمچە رول ئالغۇچى"مۇ؟

شياۋ مېيمېي: بىر ئېغىزلا دېئالوگى بار بۇ قوشۇمچە رول ئالغۇ-چىنىڭ ماختىلىپ قانداقلارچە "ئەڭ ياخشى" رول ئالغۇچى بولۇپ قالغىنىنى خۇدا بىلىدۇ! بۇنىڭغىمۇ ئۇ ئۇستىلىق ئىشلىتىپ يۈرۈپ ئاران يەتتى-دە!

چېن لى: ھە؟

شياۋ مېيمېي: گەرچە بەزى ئادەملەر ئۇنىڭغا گۈپپاڭچىلىق قىلىشپ بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن پاكىت ھامان مۇنازىرىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ! شۇ كۈنى مەنمۇ ئاشۇ يەردە ئىدىم. قەدىمقى شەھەرنىڭ تاشقى مەنزىرىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر يۈرۈش كۆرۈنۈشى ئېلىنىۋاتقىچى ئىككى چوڭ مەنزىرە، 20 نەچچە كۆرۈنۈشنى فىلىمغا ئېلىش ۋەزىپىسى ناھايىتى ئېغىر ئىدى. دەل شۇ چاغدا سىنارىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل بولغان كىشى ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىقتىن، مەن يېڭ ۋاقتىنچە يارەملىشىپ ئىشلەۋاتاتتى. فىلىمغا ئېلىش ۋاقتى بولۇپ قالدى، ئاممىنىڭ رولىنى ئېلىشقا سىرتتىن ئارىيەتكە ئالغان ئەرتسلەرمۇ كېلىپ بولغان ئىدى. بىراق ۋاڭ خوجامنىڭ رولىغا چىقىدىغان ئەرتسىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. رېژىسسور لىڭ فېي رەللە بولۇپ سەكرەپ كەتتى. بۇ چاغدا مەن يېڭ ئالدىرىمايلا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ: "رېژىسسور، ئامما رولىغا چىقىدىغان ئەرتسىلەرنى مەن يارەملىشىپ ئېلىپ كەلگەن، مەن ئۆزۈمنى تەكشۈرەي، فىلىمغا ئېلىش دەرھال باشلانماقچى، ئەمدى باشقىدىن ئادەم

ئېيكېلىشكە ئۇلگۈرەلمەيمىز، ئەگەر باشقا مۇڭاپىق ئادەم تېپىلمىسا، ۋاڭ خوجامنىڭ رولىنى مەن ئېلىپ سىناپ باقسام قانداق؟" دېدى. مۇئاۋىن رېژىسسور گۈمانلىنىپ: "سىز؟ سىناپ باقاي دەۋاتامسىز؟" دەپ سورىدى. رېژىسسور لىڭ فېي: "سىنارىيىدە كۆرسىتىلگىنى بويىچە ۋاڭ خوجام ئىگىز ھەم ئوروق بولۇشى كېرەك ئىدى، بەدەن قۇرۇلۇشىڭىز دەل كېلىدىكەن، ئۇنىڭ ھەركەتلىرى بولسا... بوپتۇ، سىناپ بېقىڭ" دېدى. ئۇ سىناپ بېقىۋىدى، ئويلىمىغان يەردە، ئۇنىڭ ھەركىتى رېژىسسورغا ياراپ قالدى...

چېن لى: بۇ... رېژىسسور ئاۋال سىناپ كۆرۈپ، ئاندىن ئىشلىتىپ-تۇغۇ، ئۇنى ئۇستىلىق ئىشلەتتى دېسىڭىز...

شياۋ مېيمېي: ئەلۋەتتە بۇنىڭغا تولۇق ئاساسىم بار! ئويلاپ قارىڭ، ئامما رولىدىكى ئەرتسلەرنى ئارىيەتكە ئېلىپ كېلىشكە ئۇ مەسئۇل بولغان تۇرسا، نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئېلىپ چىقىشىغا لايىق كېلىدىغان بىر رولغا تاللىغان ئادەم كەلمەي قويىدۇ؟ ئۇ ئەزەلدىن ئەرتىس بولۇپ باقمىغان تۇرۇقلۇق، ۋاڭ خوجامنىڭ بۇ بىر يۈرۈش كۆرۈنۈشتىكى ھەممە ھەركىتىنى شۇنداق قاملاشتۇرۇپ ئورۇنلىغان. بۇلارنى ئالدىن پىلانلاپ، ئۇستىلىق ئىشلەتكەن ئەمەس دېسە كەم ئىشىنىدۇ؟

چېن لى: سىزنىڭ يولداش فەن يىڭغا خېلىلا پىكرىڭىز بارەكەن-قىلىدۇ...

شياۋ مېيمېي: پىكىر بىلەنلا ئىش تۈگىمەيدۇ! ئۇنىڭ ئىشلىرى نۇرغۇن تېخى! «تۇرمۇش سىزگە كۆلۈمسىرىمەكتە» دېگەن فىلىمدا باش رولدىكى قىزنىڭ رولىنى ئەسلىدە مەن ئالماقچى ئىدىم، ئۇ بۇنى قەستەن ئېلەشتۇرۇپ "سۈغا چىلاشتۇرۇپ" قويىدى. ئۆزەمگە

چېتىشلىق بولغىنى ئۇچۇن بۇنى سۆزلىمەيلا قويايى، مەن N كىنو ئىستۇدىيىسىگە كەلگىنىمگە خېلى يىللار بولدى. بۇ "چولپان" فەن يىگىا قارىتا باشقىچە پىكىرده بولۇۋاتقانلار يالغۇز مەن شياۋ مېيمېي ئەمەس، بىر-ئىككى يىلدىن كېيىن ئۇ يەنە مۇشۇنداق گىدىيىپ يۇرەلسە، ئۇ چاغدا ئۇنى راستىنلا گۇمپىسى بار ئىكەن دەيمەن!...

4. باش ئوپېراتور دىكلىشىنىڭ ئىستۇدىيە پارتكومىغا يازغان خېتى.

ئىستۇدىيە پارتكومىغا:

تۇنۇگۇن ئاخشام ئىستۇدىيە باشلىغى لىيۇ دۇڭ يولداش فەن يىڭنى ئەرتسلەر ئۆمىگىگە يۆتكەيدىغانلىغىنى ئېلان قىلدى. كىنو-چىلىق بىلەن 40 يىلدىن ئارتۇق شۇغۇللانغان ھەمدە پېنسىيىگە چىقىش ئالدىدا تۇرغان ئوپېراتور بولۇش سۈپىتىم بىلەن، كۆڭلۈم ئارام تاپمىدى، بۇ خوشاللىقتىنمۇ ياكى جىددىلىشىپ قالغانلىقتىنمۇ، بىلەلمەي قالدىم.

خوشال بولۇشۇمدىكى سەۋەپ، N كىنو ئىستۇدىيىسى ئۇزاقتىن بېرى سالاھىيىتىگە قاراپ رەتكە تىزىپ، دەرىجىگە ئېسىلۇۋېلىپ، ئۆزىگە ئۆزى قورغان قۇرۇپ، ئىختىساس ئىگىلىرىگە سەل قاراپ كەلدى. ئىستۇدىيە باشلىغى لىيۇ دۇڭ ئەقىل بۇلغىنى ئېچىشتا يول ئېچىپ، ئاددى مەيدان ئىشچىسى بولسىمۇ نەتىجىسى بولغاچقا، قىلچە ئىككىلەنمەستىن ئۇنىڭغا زور مەسئۇلىيەتنى ئارتتى. رەھبەرلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى شۇنچىۋالا ئەتىۋارلىغان، ئۇلارغا كۆيۈنگەن يەردە مەندەك بىر قېرىنىڭ نىمە تەلىۋى بولسۇن؟ جىددىلىشىپ قېلىشىمدىكى سەۋەپ شۇكى، يېڭى بىر ئېقىن ئېچىلۋاتقان مۇشۇنداق

ئۆزگەرتىش دەۋرىدە بايلىق مەنبەسىنى ئېچىش ئۈچۈن جاسارەتلا زۆرۈر بولۇپ قالماستىن، ئۇنى تونۇش-بىلىش تېخىمۇ زۆرۈر. مەن ئىستۇدىيە باشلىغى لیۇ دۇڭنىڭ فەن يىڭنى مۇنداق ئالدىراپ-تېنەپ ئەرتسىلەر ئۆمگىگە يۆتكىشىنى، ئاز دېگەندە ئەتراپلىق ئويلانمىغانلىق، دەپ قارايمەن. مەن بۇ نۆۋەتلىك "كېچىك بارچە گۈللەر" مۇكاپاتى بويىچە باھالاپ تاللانغان ئەڭ مۇنەۋۋەر ئەرتسىنىڭ نەتىجىسىنى كەمستۈاتقىنىم يوق. لېكىن مېنىڭچە، فەن يىڭ «تۇرمۇش سىزگە كۆلۈمسىرىمەكتە» دېگەن فىلىمدا كىشىنى تەسىر-لەندۈرىدىغان بەدىئى ئوبرازلار ياراتقان بولسىمۇ، بۇ دەل ئۇنىڭ ئۆزى توغرا باھا بەرگەندەك، ئۇ ئاساسىي جەھەتتىن "كەسىپىي ئەرتىس"قا ياتىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ رول ئىلىش سەنئىتى جەھەتتىكى تەرەققىياتى قانداق بولىدۇ، ئۇنى ئارتۇقچە ماختاپ كېتەلمەيمەن! لېكىن مەن شارائىت يارىتىپ بەرسەك ۋە ئازراق تەربىيلىسەك، ئۇنىڭ تامامەن ياخشى ئوپېراتور بولالايدىغانلىغىغا قىلچە ئىككىلەنمەيمىز كاپالەتلىك قىلالايمەن!

گەپنى قەدىمقى شەھەردە ئېلىنىدىغان «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىلىس» دېگەن فىلىمنىڭ "ئوردىدىن ئايرىلغان چاغدىكى بوران-چاپقۇنلۇق كېچە" دېگەن بىرنەچچە كۆرۈنۈشىنى ئالغان چاغدىن باشلاي — مېنىڭ ئىشەنچىم دەل شۇ ۋاقىتتا باشلىنىپ تەدرىجى شەكىللەنگەن.

سىلەرگە مەلۇم بولغىنىدەك، بۇ «چىڭ خاندانلىغىنىڭ ئوردىسى-دىكى ئىلىس»نىڭ فىلىمغا ئىلىش ئەڭ قىيىن بولغان بىرنەچچە كۆرۈنۈشى بولۇپ، دائىرىسى چوڭ، ئۆزگىرىشى كۆپ ئىدى، ئۇنىڭغا جىددى ئىنتىرىش، ئاستا تارتىش، نۇقتىنى ئۆزگەرتىش...

قاتارلىق ھەر خىل ئۇسۇللارنىڭ ھەممىسى ئىشلىتىلگەن ئىدى. مەن ئاپاراتنى غالتىگىنى ئىتتىرىۋاتقان ئادەمنىڭ يارما چاچ قويۇۋالغان، تېخى "بۇرۇتى خەت تارتمىغان" ياش يىگىت ئىكەنلىگىنى كۆرگەنمىدە، سەل ئەنسىرەپ قالدىم. مەن خېلى كۆپ ياشقا ئۇستاز بولغان، ئۇلار، ئاپاراتنى غالتىگىنى ئىتتىرىش ياكى كەينىگە ياندۇرۇشقا ياكى ئۇنى ئاستا، ياكى تېز ھەركەتلەندۈرۈشكە كۈچ بولسىلا بولىدۇ، قوماندانلىق قىلىدىغان ئادەم بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ كامانداسىغا قاراپ ئىش قىلسىلا بولىدى، دەپ ھىساپلايتتى. ئۇلار بىر ئېغىز ئاددى كامانداغا قانچىلىك مەنىنىڭ بارلىغىنى نەدىن بىلسۇن! مەسىلەن، ئوخشاش بىر جىددى ئىتتىرىشنى ئالساق، ئۇ چۆچۈش ـ ھەيران بولۇش ئۈچۈن زۆرۈر بولدىمۇ ياكى تىرورلۇقنىڭ نەتىجىسى ئۈچۈنمۇ؟ شەيئىنىڭ ئىنچىكە يەرلىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن زۆرۈر بولدىمۇ ياكى شەيئىنىڭ ماھىيىتىنى ئېچىپ بېرىشنىڭ ۋاستىسى قىلىش ئۈچۈنمۇ؟ دىگەندەك چوڭقۇر مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. مەقسەت ئوخشىمايدىكەن، جىددى ئىتتىرىشنىڭ رېتىمى، ھەركەت ھىسسىياتى، كەيپىياتى قاتارلىقلارمۇ پەرقلىق بولىدۇ. كۆپ چاغلاردا، بۇنى ھىس قىلىشقىلا بولىدۇكى، ئېغىزدا دەپ بەرگىلى بولمايدۇ. بىراق ئاپاراتنى غالتىگىنى ئىتتىرىدىغان ياشلارنىڭ كۆپىنچىسى سىناريىنى ياخشى ئوقۇمايدۇ، ئاشۇنداق تۇرسا، ئۇلاردىن "زىچ ماسلىشىش"نى تەلەپ قىلىش قۇرۇق ئاۋارىچىلىق بولمامدۇ؟ مېنىڭ ئويلىمىغان يېرىمدىن چىققىنى شۇكى، بۇ يىگىت بىرنەچچە كۆرۈنۈشنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىنى گويا ئالدىن كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان ئىكەن، غالتەكنى قايسى ۋاقىتتا ئىتتىرىش، قايسى ۋاقىتتا ئارقىغا يانىدۇرۇش كېرەك، جىددى ئىتتىر-

رىش كېرەكمۇ ياكى ئاستىراقمۇ... بۇلارنى ئۇ شۇ قەدەر دەل جايىدا ئورۇنلىدىكى، ئۇپېراتورنىڭ قوماندانلىغىمۇ ئارتۇقچە نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى.

مەن بەكمۇ ھەيران قالغاچقا، ئىشتىن كېيىن ئۇ يىگىتتىن:

— بۇگۈن غالتەكنى ئىتتىرىشكىڭىز يامان ئەمەس بولدى، سىنارىدە- يىنى كۆرگەنمىدىڭىز؟ — دەپ سورىۋىدىم، ئۇ:

— ئەلۋەتتە، — دەپ جاۋاپ بەردى. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى تۇرقىدىن گويا ئاپارات غالتىگىنى ئىتتەرگۈچىنىڭ سىنارىدىنى كۆرمەسلىگى دۇنيادا ئەڭ بىمەنىلىك بولىدۇ، دىگەنىدەك مەنە چىقىپ تۇراتتى. مەن:

— بۇ گەپچە، مۇشۇ بىرنەچچە كۆرۈنۈشنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىنى تولۇق ئەسته تۇتۇۋاپسىز ـ دە؟ — دەپ سورىغان ئىدىم، خۇددى مېنىڭ سوئالىم جاۋاپ بېرىشكە ئەرزىمەيدىغان گۆدەكلەرنىڭ سوئالىدەك، ئۇ يىگىت ئاغزىنى قىسايتىپ قويىدى. مەن بىرئاز رەنجىگەندەك بولۇپ، قەستەنگە ئۇنىڭدىن بۇ بىرنەچچە كۆرۈنۈشنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىنى سۆزلەپ بېرىشىنى ئۆتۈنىدۇم. مېنىڭ روھىي كەيپىياتىم ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تەگكەندى بولغاي، ئۇ ئالىيىپ قويۇپ، خوشياقمىغاندەك قىلىپ، ئاسمانغا قارا بۇلۇت قاپلاش، ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىشتىن باشلاپ، ۋاڭ خوجامنىڭ كىچىك خوتۇنىنىڭ كېچىدە يۈگرەپ يۈرۈشى، ئوردىدىن ئايرىلىپ قان يىغىلغانلىغىچە بولغان كۆرۈنۈشلەرنىڭ ئۆزگىرىشىنى، ئاپاراتنى پىرسۇناژغا يېقىنلاشتۇرۇش، ئەگەشتۇرۇش، كۆرۈنۈشنى چوڭايتىپ ئېلىش، ئاپاراتنى كەينىگە ياندۇرۇش ئەھۋالىنى — قىسقىسى، مۇشۇ 30 نەچچە كۆرۈنۈشنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشىنى جايى ـ جايىدا سۆزلەپ بەردى. گەرچە

ئۇنىڭ تۇرقى ۋە تەلەپپۇزىدىن قەستەنگە قىلىنۇاتقان بىر خىل ھۆرمەتسىزلىك چىقىپ تۇرسىمۇ، مەن چېچىنى يارما قىلىپ ياستۇالغان بۇ يىگىتكە يېڭىچە نەزەردە قارىماي تۇرالمىدىم ۋە يەنىمۇ ئىلگىرلىگەن ھالدا ئۇنى ئۆزەمنىڭ سىناريىسىنى بىر تەرەپ قىلىشىغا قارىتا پىكىر بېرىشكە تەكلىپ قىلدىم. ئۇ بىر پەس ئويلىنۇالغاندىن كېيىن، ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ باش ئوپېراتور، ياشلار كەلىسە ــ كەلمەس گەپ قىلىشقا ئامراق كېلىدۇ، گەپ قىلمايلا قويايمىكى، ــ دېدى ــ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشەلدى. مەن "كاپ" قىلىپلا ئۇنى توتۇۋالىمىز:

ــ مەن ھېچ بولمىغاندا كاللىسى گىرانىت تاشتەك قېتىپ كەتكەن جاھىل قېرىلاردىن ئەمەسقۇ؟ سۆزلەۋېرىڭ، مەن سىزنىڭ ئاشۇ "كەلسە ــ كەلمەس گەپ"لىرىڭىزنى ئاڭلىماقچى، ــ دېدىم. يىگىت بېشىنى قاشلاپ قويۇپ:

ــ ئۇندىق بولسا، يوشۇرماي دەۋېرەي، مېنىڭ ھىس قىلىشىمچە، بۇ سىناريىدىكى كۆرۈنۈشلەرنىڭ بىر تەرەپ قىلىنىشى ئاساسىي جەھەتتىن يەنىلا 30 ــ 40 ــ يىللاردىكى ھوللىۋۇد قېلىپى بويىچە بوپتۇ. ئىستېتىكا ئىدىيىسى جەھەتتىن ئالغاندا، يەنىلا ئىككى مىڭ نىڭ؟ ئالدىدىكى ئارىستۇتېلىنىڭ بىر بىرىگە ماس كېلىش، تەڭكەش بولۇش، بىرلىككە كېلىش دېگەندەك نىملىرىدىن ئايرىلماپتۇ. ھازىر كىنوچىلىقتا چىنلىققا بولغان تەلەپ بارغانسېرى ئېشىۋاتىدۇ، ئارىستۇتېلىنىڭ نۇقتىسىنەزىرىنى بۇزۇش ۋاقتى بولۇپ قالدى! ــ دېدى.

بەللى، ئەيمەنمەستىن ئارىستۇتېلىنىڭ ئىستېتىكا نۇقتىسىنەزىرىنى بۇزماقچى بولۇۋاتىدۇ! ئۇ ئارىستۇتېلىنى قانچىلىك بىلەر؟ مەن بايا ئۆزەمنى كاللىسى گىرانىت تاشتەك قېتىپ كەتكەن جاھىل قېرىلاردىن

ئەمەس دەپ ئاتمىغان بولسام، بو سۆزلەر ئۇچۇن سەكرەپ كەتكەن بولاتتىم. شۇڭا مەن چىرايىمنى ئۆزگەرتمەي تۇرۇپ ئۇنىڭدىن يەنە:

— سىزچە بولغاندا، ئارىستۇتېلنىڭ چىرىپ كەتكەن ئىستېتىكا نۇقتىسىنەزىرىنى قانداق بۇزسا بولار؟ — دەپ سوردىم.

— ئالدى بىلەن، رامكىنى بۇزۇش، يېڭىلىقىغا يول ئېچىش لازىم، — دەۋەتتى ئۇ، — 30 — 40 - يىللاردىكى هوللىۋۇر كىنولىرى پانتازىيىلىك كىنولار بولۇپ، بۇلاردا تىياتىر پۇرىغى ناھايىتى قويۇق، تۇرمۇشتىن ناھايىتى يىراقلاپ كەتكەن، ئارىستۇتېلنىڭ ئىستېتىكا ئىدىيىسى ئاشۇ دەۋردە تازا ئەۋج ئالغان ئىدى. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئىتالىيىدىكى يېڭى رېيالىزمچىلىق ۋە رېياللىققا يېقىنلىشىشنى تەشەببۇس قىلغۇچى باشقا ئېقىملار كىنونى ئەرشتىن كەشىلەر ئارىسىغا ئېلىپ كەلدى...

يىگىتنىڭ فىلىمغا ئېلىش جەھەتتىكى خىلمۇ-خىل ئويلىرىنى تەكرارلاپ ئولتۇرمىسامۇ بولار، ئۇنىڭ بىرمۇنچە نەزىرىيىسىدە ئۆزگىچە قاراشلار بار ئىكەن. ئۇ مېنى مات قىلىپ قويىدى ياكى قايىل قىلدى دېيىشكە بولمىسمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئىستېتىكا ئىدىيىسى مېنى ئۆزىگە جەلپ قىلدۇالدى. بىر يىلدىن كۆپىرەك ۋاقىت ئۆچرەشمىش ئارقىلىق بىز ئۆزئارا خېلى كۆپ نەرسىلەرنى ئۇگەنىدۇق. ئادىللىق بىلەن ئېيتقاندا، ئەگەر «تۇرمۇش سىزگە كۇلۇمسىرىمەكتە»نىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى ئومۇمى يۇزلۈك بىر تەرەپ قىلىش جەھەتتە يېڭىلىق ۋە بۆسۈشلەر بولدى دېيىلسە، بۇلارنىڭ ئاز دېگەندە خېلى بىر قىسمى مۇشۇ قابىلىيەتلىك، ئىزدىنىش تەلىۋى كۆچلۈك يىگىت فەن يېڭفا مەنسۇپ!

ئىستۇدىيە باشلىغى لىيۇدۇڭ ماڭا پىنسىيىگە چىقىشتىن بۇرۇن

ئىزباسارلارنى ياخشى يېتەكلەشنى تاپشۇرغان ئىدى، مەن ھازىر ئىستۇدىيە پارتكومىغا جىددىلىك بىلەن شۇنداق تەلەپ قويمىغىنكى، ھەن يېڭىنى ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە يۆتكەش بۇيرۇغىنى قايتۇرۇۋېلىپ ئۇنى ماڭا تاپشۇرۇپ بەرسە، ئۇ ماڭا مۇناسىۋەتسىز ئوپېراتور بولسا، مەن ھەن يېڭىنى كۆزىگە كۆرۈنگەن ئوپېراتور قىلىپ يېتىشتۇرۇپ چىقىشقا ئۆدە بېرىمەن!

ھۆرمەت بىلەن

دىكتسلىشكى ×ئاي ×كۈنى

5. رېژىسسور لىكى ھېي بىلەن بولغان سۆھبەت خاتىرىسى

بۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئىشلار تولىمۇ ئالدىراش بولۇپ كەتتى، بۈگۈنلا ئارامىدا ئولتۇرۇپ سۆھبەتلەشكۈدەك بولدۇم، كەچۈرگەيسىز.

ئاڭلىسام، ھەن يېڭىنى ئەھۋالىنى ئىگەللەش ئۈچۈن نۇرغۇن يولداشنى زىيارەت قىپسىز، يولداش مېيمېينىڭگىمۇ مەخسۇس بېرىپ، ئۇنى زىيارەت قىپسىز. مەن ئۇنىكى رېژىسسورى بولۇش سۈيىتىم بىلەن ئۇنىكى ئەھۋالىنى تېخىمۇ ئەينەن ۋە تەپسىلى تونۇشتۇرۇپ بېرىشىم كېرەك، ئەلۋەتتە.

مېيمېي سىزگە شياۋ ھەننىكى ھاجەتخانىدا سىناريىنىكى كۆرۈنۈشلەرگە بۆلۈنگەن نۇسخىسىغا قاراپ ئىشارەت قىلىپ ئولتۇرغانلىغىنى ئېيتقانىدۇ؟ ۋەقەنىكى جەريانى راست شۇنداق بولغان، ئوخشىمايدىغان يېرى شۇكى، مېنىڭچە، بۇ شياۋ ھەننىكى سىناريىگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ كەتكەنلىگىنىكى نەتىجىسى، لېكىن مېيمېي ئۇنى سىياگەرچىلىك بىلەن ھەيۋە قىلىش، رېژىسسورنىكى دىققىتىنى قوزغاشنىكى بىر خىل ۋاستىسى دەيدۇ. مەن مېيمېينى بىلىمەن،

ئۇنىڭ ئۇ قارىشىنى پۈتۈنلەي شەخسى قاراش دېگىلى بولمايدۇ، ئۇ ئەرتىسكا بولغاندىن بېرى زادىلا روئىنىڭ ئىچىگە كىرىپ باقمىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ بىرەر ئادەمنىڭ بىر ئىشقا ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا بېرىلىپ كەتكەنلىگىنى چۈشىنىپ كېتەلمەسلىگى تەبىئى.

ئەسلىيەتتە، ئۇنىڭ ئىشارە ھەركەتلىرىنى تۇنجى قېتىم كۆرگەنىمدە، مەنمۇ ئۇنى بۇ غەلىتە، كۈلكىلىك ئادەم ئىكەن دەپ قالغان ئىدىم. لېكىن ئۇنىڭ مەيدان ئىشچىسى ئىكەنلىگىنى بىلگەندىن كېيىن، قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەم ئىكەن دېگەن ھېسسىياتقا كەلدىم. شۇڭا مەقسەتلىك ھالدا ئۇنىڭ بىلەن كۆپ قېتىم سۆھبەتلەشتىم. تۇنجى قېتىملىق سۆھبەتتىلا ئويىمىزنىڭ بىر يەردىن چىقىپ قېلىشىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىدىم. بەزىلەر مېنى مەدىرىسچىلەر تەرەپدارى دېيىشىدۇ، مەن بولسام چىرىك كىنوچىلىق نۇقتىئىنەزەرىلىرىدىن ئادا-جۇدا بولۇشنى قەتئى تەشەببۇس قىلغۇچىلاردىن، ئۇنىڭ ئارىستۇتېلىنىڭ ئىستېتىكا نۇقتىئىنەزىرىگە ھەمدە ھوللىۋۇر قېلىپىغا مېنىڭدىنمۇ كۈچلۈك بولغان بىر خىل مەنىستېمىسىلىك بىلەن قارايدىغانلىغىنى ئويلىمىغان ئىدىم. مەن سىرداش تېپىۋالدىم، بىز دائىم دېگۈدەك نەچچە سائەتلەپ پاراڭلىشىدىغان بولدۇق.

ئەلۋەتتە، ئېغىزدا رېژىسسورلۇق قىلماق ئاسان، نەق مەيدانغا بېرىپ يېتەكچىلىك قىلىش بولسا باشقا بىر ئىش. ئۇنىڭغا بولغان ھەقىقى رەۋىشتىكى يېڭى كۆزقاراش "ئوردىدىن ئايرىلغان چاغدىكى بوران-چاپقۇنلۇق كېچە" كۆرۈنۈشىنى فىلىمغا ئالغاندىن كېيىن پەيدا بولدى.

خۇددى سىزنىڭ بىلگىنىڭىزدەك، بۇ كۆرۈنۈش «چىڭ خانداناغىنى ئوردىسىدىكى ئىبلىس» دېگەن فىلىمدىكى بىرنەچچە چوڭ

كۆرۈنۈشنىڭ بىرى بولۇپ، بۇ پايتەخت مۇھاپىزەت قوشۇنى بىلەن قانلىق جەڭ قىلىدىغان چوڭ كۆرۈنۈش بولغانلىقتىن، بۇنىڭغا قاتنىشىدىغان ئاممۇڭى ئەرتىسلەرلا 400 دىن ئاشاتتى، بۇنىڭدىن باشقا بوران، يامغۇر، گۈلدۈرماما قاتارلىق ئۆزگىرىشچان ئالاھىدە تەبىئى مۇھىت كۆرۈنۈشلىرى، غىل-پال قىلىپلا ئۆتۈپ كېتىدىغان كۆرۈنۈشلەر بار ئىدى. فىلىمغا ئېلىشتىن بۇرۇن گەرچە تولۇق تەييارلىق قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن رەسمىي فىلىمغا ئالىدىغان ۋاقىتتا ئۆزەمۇ سەل تەمتىرەپ قالدىم. كۆرۈنۈشكە بۆلۈنگەن سىنارىيە تەرتىۋى بويىچە، پايتەخت مۇھاپىزەت قوشۇنى بىلەن بولىدىغان قانىلىق جەڭ ئەر-ئايال قەھرىمانلارنىڭ ۋاڭ خوجام ۋە ۋەزىر-ۋۇزۇرلارنى ئالدىدىكى جۇدالىشىش قىستۇرما ھالەتتە غىل-پال قىلىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان بىر كۆرۈنۈش ئىدى. رەسمىي ئېلىش ۋاقتىدا مەن ئۇنىڭ باش-ئاخىرىنى ئالماشتۇرۇۋالدىم، سىنارىيە ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئاغرىپ قالغانلىقى، مۇئاۋىن رېژىسسورنىڭ ئىقتىدارى ئاجىزراق بولغانلىقى ئۈچۈن، نەق مەيدانىنى تەشكىللەش تولىمۇ تەس بولدى. مەن بۇ تەرەپتە فىلىمغا ئېلىشقا پېتەكچىلىك قىلىۋاتسام، ئامما رولىغا چىقىدىغان ئەرتىسلەر نەق مەيدانغا كىرىۋالدى. مەن ئاچچىغىمدا سەكرەپ كەتتىم، مەن جۇدالىشىش كۆرۈنۈشىنى چاپسانراق ئېلىپ پۈتتۈرۈۋالاي دەۋاتسام، "پايتەخت مۇھاپىزەت قوشۇنى"دىكىلەر ئولىشىپ كېلىپ تاماشا كۆرگىلى تۇردى. بۇ "پايتەخت مۇھاپىزەت قوشۇنى" ئۈچۈن تەكلىپ قىلىپ كېلىنگەنلەرنى تىللىغىلى بولمايتتى، ئاچچىغىمدىن تاتىرەپ كەتتىم. فەن يېڭى بولسا بۇنى ئاز دېگەندەك مېنى بىر چەتكە تارتىپ:

— لېڭ رېژىسسور جۇدالىشىش دېگەن كۆرۈنۈش بەكلا پارچىلىنىپ

كەتتىمۇ، قانداق؟ مەركىزىي لىنىيە قالايمىقانلىشىپ كەتكەندەك قىلىدۇ... ــ دېدى.

مەركىزىي لىنىينى بىر تەرەپ قىلىش رېژىسسورنىڭ ئاساسلىق ماھارىتى ھىسابلىنىدۇ. مەركىزىي لىنىينى ئېنىقلاپ ئالالمىسا ياكى ئۇنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ قويسا ياكى ئاتلىتىۋەتسە، ئۇ قانداقمۇ رېژىسسور بولالايدۇ؟! بۇ قالايمىقانچىلىق بىلەن تولغان ئىش ئورنىغا قاراپ ئاچچىغىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ تۇرسام، ئۇرماقنىڭ ئۇستىگە تەپمەك دىگەندەك، بىزنىڭ بۇ ئۇقۇمۇشلۇق مەيدان ئىشچىمىز ھالىغا باقماي مەندەك بىر رېژىسسورغا مەركىزىي لىنىيە مۇناسىۋىتنى توغرىسىدا يول كۆرسەتكىلى تۇردى! مەن بار كۈچۈم بىلەن ئاچچىغىمنى بېسىپ، سوغاقلىق بىلەن ئۇنىڭغا:

ــ تەربىيىڭىزنى قوبۇل قىلىمەن، ئەمما سىز يەنىلا غالتىگىڭىزنى ئىتتەرسىڭىز، رېتىمنى ئىگەللىسىڭىز بولار، باش ئوپېراتور دېگەن ئۇنىڭدىن ئەنسىرەۋاتىدۇ! مەركىزىي لىنىيە مەسىلىسى توغرىسىدا خاتىرىڭىزنى جەم قىلىڭ، ئۇنى رېژىسسور بىر تەرەپ قىلالايدۇ، ــ دەپ جاۋاپ بەردىم.

گېپىمنىڭ بەكمۇ قوپال كەتكەنلىگىنى بىلدىم، لېكىن شۇ چاغدا مەن ئۆزەمنى تۇتۇۋالالمىغان ئىدىم.

ــ رېژىسسور، بەك جىددىلىشىپ كەتتىڭىزمۇ، قانداق؟ بۇنىڭ قىلمىغا ئېلىشقا ھېچ قانداق پايدىسى يوققۇ، ــ دېدىم ــ دە، ئەمدى يەنە ئويغا كېلىپ قالدىم. ئۇ ئۆزىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، سۆز بىلەن ئۇقتۇرۇش قىيىن بولغان بىر خىل نەزەر بىلەن ماڭا بىر دەم تىكىلىگەندىن كېيىن، شارتتىدا بۇرۇلۇپ، قولىنى سىلكىگەن پېتى كەتتى قالدى. ئىككى قەدەم مېڭىپ يەنە ئارقىغا بۇرۇلۇپ:

ـــ ئەگەر مەن چىن كۆڭلۈمدىن سىزنىڭ سەنئەتىڭە بېرىلىدىغان ۋە ئىزدىنىدىغانلىغىڭىزغا قايىل بولمىغان بولسام، مەندەك كىچىككىنە مەيدان ئىشچىسى قانداقمۇ سىزدەك كاتتا رېژىسسورغا بىرنىمە دېيەلەيتتى! قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولىدىكەن، لېكىن سەنئەتنىڭ مۇقەددەس ئوردىسىدا رېژىسسور بىلەن مەيدان ئىشچىسىنىڭ دەرىجىسىنىڭ شۇ قەدەر پەرقلىق بولىدىغانلىغىنى ئويلىماپتىكەنمەن! ـــ دەپ قوشۇپ قويدى.

بۇ تولىمۇ ئۆزىنى بىلمىگەنلىك ئەمەسمۇ! مەن سەكرەپ كەتتىم. ئۇنى دەرھال فىلىمغا ئېلىش مەيدانىدىن كېتىشكە بۇيرۇماقچى بولۇپ قولۇمنى كۆتۈرۈپ بولۇپ يەنە چۈشۈرۈۋالدىم. مەن ۋاقتىنچە ئۇنىڭ بىلەن زاكونلاشماي، فىلىم ئەۋرىشكىسى چىققاندىن كېيىن ئاندىن سۆزلىشەي، مەركىزىي لىنىيە قالايمىقان بولمىغان بولسا ـــ بۇنىڭغا نىسبەتەن ھېنىڭدە مۇتلەق ئىشەنچ بار ئىدى ـــ ئۇ چاغدا راسا ئەدىۋىنى بېرىپ قويماي، دېگەن ئويغا كەلدىم.

10 كۈندىن كېيىن فىلىم ئەۋرىشكىسى كەلدى. فىلىمنى كۆرۈش ۋاقتىدا مەن ئۇنى ئالاھىدە تەكلىپ قىلىپ، "رىياسەت سەھنىسىنىڭ ئالدىنقى قاتارىدىكى ئورۇن"دا ئولتۇرغۇزدۇم. مەن مەركىزىي لىنىيەنىڭ قالايمىقان بولغان ياكى بولمىغانلىغىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرسۇن، دېمەكچى ئىدىم.

زادىلا ئويلىمىغان ئىدىم، فىلىم ئەۋرىشكىسىنى قويۇۋىدى، راست دېگەندەك مەركىزىي لىنىيە قالايمىقانلىشىپ كېتىپتۇ. يەنە كېلىپ ئادەتتىكى ئاتلاپ كېتىش بولماستىن، برقانچە كۆرۈنۈش قۇراشتۇرۇشقىمۇ يارىمىغۇدەك بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ كۆرۈنۈشنى باشقىدىن ئالماي بولمىدى.

مەن بەكمۇ ئوسال بولدۇم. ھەتتا فىلىم ئەۋرىشكىسىنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىنمۇ بۇ "مەركەز"نىڭ قانداق "ئاتلاپ كەتكەن"لىگىنى ئېنىقلىيالمىدىم. مەن ناھايىتى ئازاپلاندىم. ئۆز ۋاقتىدا كىچىك پېئىللىق بىلەن فەن يېڭىنىڭ ئاكىلىغان بولسام، بۈگۈنكى كۆنلۈكتە مۇنچۇالا پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈپ قالماستىم!

راست، سەنئەت ئالدىدا ھەممە ئادەمنىڭ باراۋەر بولۇشى، مەلۇم مەندىن ئېيتقاندا، قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەمنىڭ باراۋەر بولۇشىغا قارىغاندا تېخىمۇ قىيىندەك قىلىدۇ. بۇمۇ ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقالماسلىغىدەكى بىر سەۋەپ بولسا كېرەك...

مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزەمنى تەكشۈردۈم. ئۇ بولسا خىجىلچىلىقتا قېلىپ، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن: "سىز باشقىدىن فىلىمغا ئالماقچى بولدىڭىزغۇ؟ مۇنچىلىك ئىشمۇ ئېغىزغا ئېلىپ يۈرۈشكە ئەرزىمەيدۇ؟" دىدى.

مەن بۇ يىگىتكە ئامراق بولۇپ قالدىم.

گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە، ھېيىپىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ نەقەدەر بىمەنە ئىكەنلىگىنى بىلگەنسىز؟ فەن يىڭ ئۇنداق سىپارگەرچىلىك قىلىدىغان ھىلىگەرلەردىن ئەمەس! ئەكسىچە، ئاستىدىكى شېغىل-تاشلار ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان تاغ سۈيىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئۆزىنى ۋاڭ خوجامنىڭ رولىنى ئېلىشقا تونۇشتۇرغانلىغىنى دەل ئۇنىڭ سەممىلىگى دېيىش كېرەك. بۇ رولنى ئۇنىڭ شۇنچىلىك ياخشى ئېلىپ چىققانلىغىغا كەلسەك، بۇنىڭ جاۋابىنى مەن بېرىشىم كېرەك.

ئەسلىدە شۇ كۆنى ئۇنى ۋاڭ خوجامنىڭ رولىغا چىقىشقا ۋاقتىلىق بەلگىلىگەن ئىدىم، كېيىن ھاۋا بۇزۇلۇپ كەتكەچكە فىلىم ئېلىنمىدى. مېھمانخانىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇ ياتاقتا كىرىۋېلىپ، كۆرۈ-

نۆشكه بۆلۈنگەن سىناريه نۆسخىسىغا قاراپ رولنى قايتا-قايتا رېپېتىتسىيە قىلىتۇ. كېيىن مېھمانخانىنىڭ بىر خىزمەتچىسى ئۇنىڭغا شەھەردىن 10 نەچچە چاقىرىم يىراقلىقتىكى مەلۇم بىر كېچىك بازاردا، ئىلگىرى چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدا چۆرە بولۇپ ئىشلىگەن، فۇيى تيەنجىنگە قېچىپ كەتكەندىن كېيىن قايتۇرۇۋېتىلگەن بىر موماينىڭ بارلىغىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. فەن يىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ، تاماقمۇ يىمەي شۇ بازارغا بېرىپتۇ. موماي ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن ئۇنىڭغا چىڭ ئوردىسىنىڭ قائىدە-يوسۇنلىرى، ۋاڭ خوجامنىڭ يېتىش-تۇرۇش، سىرتقا چىقىش، پادىشا بىلەن كۆرۈشۈش قاتارلىق جەھەتلەردىكى قائىدە-يوسۇنلىرىنى بىرمۇ-بىر تونۇشتۇرۇپ بېرىپتۇ. فەن يىڭ زور ئۇنۇم بىلەن مېھمانخانىغا يېنىپ كەلگەندە، كېچە سائەت 3 بولغان ئىكەن.

فىلىم ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ئېلىنىدى. باشقا ئەرتىسلەر مۇنداق ئاممىنىڭ رولىغا چىققانىدا، ئەڭ كۆپ بولغانىدا فىلىم ئېلىنىشتىن ئىلگىرى ئانچە-مۇنچە مەشىق قىلىپ قويىدۇ، ۋاقتى كەلگەندە رېژىسسور ئۇنىڭ تۇرىدىغان ئورنىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، ئۇ ئەرتىس نېرى-بېرى قىلىپ قويمىسلا ۋەزىپىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. فەن يىڭ بولسا گويا چوڭ دۇشمەنگە يولۇققاندەك قىلىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئاشۇ چاغدىكى ئەستايىدىللىغىنى بەزىلەر بۈگۈنكى كۈنگىچە مەسخىرە قىلىپ سۆزلەپ يۈرىدۇ. ئالايلى، ۋاڭ خوجامنىڭ رولىنى ئالىدىغانلىغى ئۇچۇن شۇ كۈنى ئۇ ئاپارات ئورنىتىلغان غالتەكنى ئىتتىرمىدى. — بۇ ئىش ئۇچۇن باش ئوپېراتور دېگۈدەك بەكمۇ جىق پىكرى بار. — بۇ ياش يىگىتمۇ قىزىق، گىرىم قىلىپ، فىلىمغا ئېلىش مەيدانىغا كەلدى. رەت بويىچە بولغاندا، ئۇنىڭغا يەنە ئىككى سائەتتىن كېيىن

نۆۋەت كېلەتتى، شۇ كۈنى ھاۋا تولىمۇ ئىسسىپ كەتكەچكە، ئۇنىڭ رولىغا قارىغاندا تېخىمۇ مۇھىمراق رولغا چىقىدىغان ئەرتىسلەرمۇ ئازادىرەك جايىنى تېپىشىپ، ماروزنا يېيىشىپ، سوغاق ئىچىملىك ئىچىشىپ، فىلىمغا ئېلىنىشنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. ئۇ بولسا كۆرۈنۈشكە بۆلۈنگەن سنارىيىنى ئېلىپ بىر بۆلۈكىدا زوكزىيىپ ئولتۇرۇپ، بىر ياقتىن سنارىيىنى ئوقۇپ، بىر ياقتىن ھىسسىياتنى ئىپادىلەش ئۈستىدە ئىزدەنىدى. بۇ قېتىم ئېلىنىدىغىنى 3 كۆرۈنۈش بولۇپ، سنارىيىدە 57 سۆز بىلەنلا ئىپادىلەنگەن ئىدى، ژالك خوجامغا بېرىلگەن دىئالوگ بولسا "تۆت" دېگەن بىرلا سۆز ئىدى. مۇشۇنچىلىك كۆرۈنۈشنىڭ يەنە ھىسسىيات چىقىرىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ كەتكۈدەك قانچىلىك كۆرگۈچىلىگى بارلىغىنى مەن ئۆزەمگۇ بىلەلمەي قالغان ئىدىم. تىلغا ئېلىشقا تېخىمۇ ئەرزىيدىغىنى شۇكى، بۇ فىلىمنىڭ ئاخىرقى ئىشلىرى ئىشلىنىۋاتقاندا، ئۇ باشقا بىر گۇرۇپپىنىڭ مەيدان ئىشچىسى بولۇپ، ئىستۈدىيىدىن 160 نەچچە كىلومېتر يىراقلىقتىكى بىر كېچىك ناھىيە بازىرىغا فىلىمنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشلىرىنى ئېلىشقا كەتكەن ئىدى. ئاۋازغا ئالدىغان كۈنى قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى، فەن يىڭ سۈغا چۈشكەن مۇشۇكىتەك شۇمشۇيۇپ ئاۋازغا ئېلىش ئۆيىگە كىرگەندە، مەن ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قالدىم-دە:

— شياۋفەن، نېمە بولدىڭىز، بىرەر ۋەقە چىقتىمۇ؟ — دەپ سورىدىم. ئۇمۇ تەئەججۇپلىنىپ: "ھېچ ئىش بولغىنى يوقتۇ! — دىدى

— ئۇنداق بولسا، سىز...

— بۈگۈن ئاۋازغا ئېلىنىدۇ ئەمەسمۇ، مېنىڭمۇ دىئالوگۇم بار

بولغاچقا رۇخسەت سوراپ كەلدىم... ــ دىدى بىرئاز دۇدۇقلاپ.

ھە، خۇدا، ئۇ ئاشۇ بىر سۆزنى ئۇنىڭا لىغۇغا ئالدۇرىمەن دەپ بېرىش ـ كېلىش ئۈچۈن 300 نەچچە كىلومېتىر يول ماڭدى دەڭا!

سىزمۇ بىلمىسىز، ئۇ فىلىم ئۈزۈل ـ كېسىل بۇزۇلۇپ كەتتى! ئەمما بۇ ۋاقتى خوجام كۆپچىلىككە ئىنتايىن ياخشى تەسىر قالدۇردى. دەل ئۇنىڭ سەنئەتكە قارىتا قىلچە بىپەرۋالىق قىلمايدىغان ئەستايىدىللىغى كىشىلەرنى تەسىرلەندۇرگەنلىگى ئۈچۈن، مانا مۇشۇنداق "چىرايلىق نام"غا ــ "ئەقىل ناچار فىلىمدىكى ئەقىل ياخشى قوشۇمچە رول ئالغۇچى" نامىغا ئېرىشتى!

ھەي، ئەستايىدىللىق، بىز ھازىر ھەن يىگىدەك ئەستايىدىل بولۇشقا نەقەدەر مۇھتاج ـ ھە!

يولداش شياۋچېن، سىز ھېنىڭ نېمىشقا مۇنچۇالا ھەسرەت چېكىدىغانلىغىمنى بىلكىم چۈشەنمەسسىز. نېمە دېسەم بولار، بۇ ــ ھەرقانداق شەيخنىڭ ئوقۇيالمايدىغان كىتاۋى بولغىنىغا ئوخشاش بىر ئىش ـ دە!

نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە بىز كىنو رېژىسسورلىرى قايسى سىناريىنى كىنوغا ئالغۇسى كەلسە شۇنى ئالىدىغان، قايسى ئەرتىسنى خالسا شۇنى تاللايدىغان، ئالى دەرىجىلىك مېھمانخانىدا ياتىدىغان، دۇنيادىكى ئەڭ ئىسسىل نازۇ ـ نېمەتلەرنى يەيدىغان، قىسقىسى، "جەمئىيەتكى نەرسىلەر بىز ئۈچۈن ھازىرلانغان" خۇدانىڭ ئەركە بەندىسى ھىساپلىنىمىز. كىنو ـ رېژىسسورنىڭ سەنئىتى دېيىلىدۇ ئەمەسمۇ! مۇنداق ھەممىنى خالىغىنى بويىچە قىلىدىغان رېژىسسورنىڭ بار ـ يوقلۇغى توغرىسىدا ئاغزىمغا كەلگەننى دېيەلمەيمەن، ئاز دېگەندە، N كىنو ئىستۇدىيىسىدە ھېچقانچە نامى چىقمىغان بىز قاتارلىق

ئوتتۇرا ياشلىق رېژىسسورلار ئىچىدە ئۇنداق خىيالغا كەلگەننى قىلىدىغانلار زادى يوق. ئەقەللىسى بىرەر كىنونى ئىشلەش توغرا كەلسە، كۆپ تىرىشچانلىق بىلەن ئاران قولغا كەلتۈرىمىز. N كىنو ئىستۇدىيىسى ھەر يىلى ئاران 20 كىنو ئىشلەيدۇ، لېكىن 160 تىن ئارتۇق رېژىسسور بار، سىز بۇنى ھىسابلاپ كۆرۈڭ... بۇ جاپاكەشلىك كىتاۋنى سىزگە ئوقۇمايلا قويماي، ئاددى بىر مىسال كەلتۈرسەك: مەن «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس» دېگەن كىنو فىلمىنى ياقتۇرمايتتىم. بىراق بۇ سىنارىيىنى شىاۋجەن شۇجى ماقۇللىغان؛ مەنمۇ شىاۋمېيمېينى ئاساسلىق ئايال پېرسۇناژنىڭ رولىنى ئېلىشقا لايىق دەپ قارىمايمەن، لېكىن ئۇ مەدەنىيەت-مائارىپقا مەسئۇل شۇجىنىڭ قىزى... سىز بۇ ئامىللارنىڭ ھەممىسىنى ھەقىقى سەنئەت بىلەن مۇناسىۋەتسىز دەپ ئېيتىشقا پۈتۈنلەي ھەقلىق. بىراق، رەھىمسىز ئەمەلىيەت شۇكى، مۇشۇ مۇناسىۋەتسىز ئامىللار سەنئەتنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتتى. بولمىسا مەنمۇ «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس»قا ئۇنداق ئوگۈشلۈق ھالدا رېژىسسورلۇق قىلالمايتتىم. تەنقىت ساداسى ئىچىدە مېنىڭدەك بىر "ئەڭ ناچار فىلىم"نىڭ رېژىسسورىنىڭ ئۇنىڭ كەينىدىنلا «تۇرمۇش سىزگە كۆلۈمسىرەمكتە» دېگەن سۆزىنى ئىشلىشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

كۆڭۈلنى توختىتىۋېلىپ سۆزلىسەم، مېنىڭچە، ئانچە-مۇنچە نۇقسانى بولسىمۇ، يەنىلا «تۇرمۇش سىزگە كۆلۈمسىرەمكتە» دېگەن فىلمىنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن. «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىبلىس» ئاچچىق ساۋغىنى بولغاچقا، مەن فەن يېڭنى باش رولغا چىقارماقچى بولدۇم. ئۇ ۋاڭ خوجامنىڭ رولىنى ئوبراز يارىتىشتىن تارتىپ خاراكتېرىنى چىقىرىشقىچە مۇڭەپپەقىيەتلىك ئويناپ چىققاچقا،

ئۇنىڭ رولىنى ياخشى ئېلىپ چىقىشىغا تولۇق ئىشەنگەن ئىدىم. لېكىن N ئىستۇدىيىسىنىڭ فىلىم ئېلىش ئىشىدا ناھايىتى زور دەرىجىدە پىكىر بايان قىلالايدىغان مەلۇم بىر مۇھىم ئەرباپ ماڭا باشقا بىر ئەرتىسنى باش رولغا چىقىشقا سايە قىلدى. راست گەپنى قىلسام، مەن ئۇ چاغدا خېلى ئاز سالدا بولغاندىن كېيىن، ئاخىردا يەنىلا فەن يىڭنى تاللىدىم. لېكىن بۇ مەلۇم مۇرەسسەنىڭ نەتىجىسى بولۇپ، شياۋ مېيمېي ئايال باش قەھرىمانىنىڭ رولىنى ئالىدىغان بولدى. بۇنىڭدىن مەقسەت كېلىچەكتىكى فىلىم ئۇچۇن يەنە بىر كاپالەت پېچىتى چاپلاش ئىدى.

قانداق دىسەم بولار، بەزىلەر جۇڭگودىكى نۇرغۇن ئىشلارنى مەلۇم بىر خىل مۇرەسسەلىشىش ۋە تەڭپۇڭلاشتۇرۇشنىڭ نەتىجىسى، دېيىشىدۇ؛ يەنە بەزىلەر، جۇڭگودا ئەڭ ئەتىۋارلىغى سەنئەت كونا ھالەتنى بۇزماسلىق سەنئىتى، مۇرەسسە قىلىش سەنئىتى، دېيىشىدۇ. بۇ گەرچە لاۋزا گەپ بولسىمۇ، لېكىن سىز ئۇنىڭ ئانچە-مۇنچە داۋالىسى بارلىغىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايسىز.

ۋېجىدانىڭىزغا خىلاپلىغى ئېنىق تۇرسىمۇ، شۇ ئىشنى قىلىشقا مەجبۇر بولىسىز. مەن ئۆزەمنىڭ مۇشۇنداق ئاجىزلىغىم ۋە قابىلىيەتسىزلىگىمدىن قاتتىق ئازاپقا قالدىم.

دەل مۇشۇ چاغدا، فەن يىڭ بىلەن شياۋمېيمېينىڭ ئوتتۇرىسىدا ساخلانغىلى بولمايدىغان يۇز-تۇرانە توقۇنۇش سادىر بولدى.

بۇ ئىش ئەرتىسلەر توپلىنىپ ئۇزاق ئۆتمەي تۇنجى قېتىملىق سىناق رېپېتىس قىلىنغاندا يۇز بەردى.

ئۇ كۇنى شياۋ مېيمېي بىلەن فەن يىڭ تۇنجى قېتىم بىرلىكتە رولغا چىققان ئىدى. شياۋ مېيمېي ئادەتتە گەپدانلىق، پەرۋاسىزلىق قىلىشقا

ئادەتلىنىپ كەتكەچكە، رېپىتسىيە قىلغاندا، ئون نەچچە جۈملە دىئالوگنىمۇ يادقا ئالالمىدى، ھەتتا دىئالوگنى خاتا دەپ قويغانلىقنى ئۇستىگە ھەسسىياتنىمۇ جايىدا ئىپادىلىيەلمىدى. بۇنى ئاز دىگەندەك، رېپىتىس قىلىۋېتىپ، بىردىنلا توختاپ: "مەن بۇ تېكستنى ئوقۇغاندا قايسى كۆرۈنۈش ئېلىنىدۇ" دەپ سورىدى. باش رولدىكى ئەر بىلەن ئۇنىڭ قىلىدىغان دىئالوگىنىڭ ئىنتايىن ئېچىنىشلىق ئىكەنلىگى ناھايىتى ئېنىق تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇ توختىماي كالپۇگنى يالاپ، ھەدەپ ئۇنچىدەك ئاق چىشلىرىنى كۆرسەتكىلى تۇردى. كېيىن ئۇ ھېنىكىدىن ئوچۇقتىن-ئوچۇق كۆرۈنۈش ئاجرىتىپ، ئۆزىنىڭ چىرايلىق كۆزىنى چوڭايتىلغان كۆرۈنۈشكە ئېلىشىنى تەلەپ قىلىدى... ھېنىك غەزىئوم ئۆرلەپ، ئۇنى شۇ يەردىلا ئوسال قىلماقچى بولىدۇمۇ يەنە ئويلىنىپ، ئۆزەمنى تۇتۇۋالدىم. ھەي، يەنىلا شۇ ھالەتنى ساقلاپ قالاي دىدىم. بىراق مەن يېنىك سەكرەپ كەتتى:

— يولداش شياۋ ھېيمې، سىز دىنىك لەنىنىك رولىغا چىقىۋاتامسىز ياكى باشقا بىرسىنىڭ رولىنىمۇ؟

— كاتتا "چولپان" مەن يېنىك، سىز دەپ بېقىڭ، مەن دىنىك لەنىنىك رولىنى ئوينىماي كىمنىڭ رولىنى ئويناۋېتىپتىمەن؟— دىدى شياۋ ھېيمې پىسەنتىگە ئالمىغان قىياپەتتە قارا ھەم يوغان كەلگەن چىرايلىق كۆزلىرىنى چىملىدىتىپ، قوشۇمسىنى تۇرۇپ تۇرۇپ.

— سىز ئۆزىڭىزنى كۆرسىتىۋاتمىسىز! يەنە كېلىپ ئۆزىڭىزنىڭ خۇنۈك تەرىپىڭىزنى كۆرسىتىۋاتىسىز، بۇنداق قىلىشىنىڭ باش رولدىكى قەلبى گۈزەل دىنىك لەن بىلەن ھىچقانچە ئورتاقلىغى يوق! — مەن يېنىك خۇددى گۈلدۇرماما گۈلدۇرلىگەندەك ۋاقىراپ كەتتى ۋە ماڭا بۇرۇلۇپ: — يولداش رېژىسسور، ئېيتىڭا قېنى، بىر سەنئەت

بىلەن شۇغۇللىنىۋاتامدۇق ياكى ئەبجەش ئويۇن ئويناۋاتامدۇق؟ ئەگەر مۇشۇنداق ئەھۋالغىمۇ چىداپ تۇرىدىغان، ھەتتا ئۇنىڭ داۋامىنى ئويلىشىغا يول قويىدىغان بولسىڭىز، باشقا بىر ئاقىلنى تەكلىپ قىلىڭ، مەن بۇ فىلىمغا ئېلىش گۇرۇپپىسىدىن چېقىپ كېتىمەن! ــ دېدى.

شياۋ مېيمېي ئەزەلدىن باشقىلارنى ئەتراپىدا ئايلاندۇرۇپ يۈرىدىغان قىز ئىدى. ئىستۇدىيىدە ئۇ ئىستۇدىيە باشلىغىدىن باشقا ھېچكىمنى كۆزگە ئىلمايتتى، فەن يېڭنى بولسا ئېلىۋەتكەن تىرنىغىمۇ تەڭ قىلمايتتى. شۇڭا ئۇ تۇرالماي سەكرەپ كەتتى.

ــ لىك رېژىسسور، ئېيتىڭچۇ، بۇ فىلىمغا ئېلىش گۇرۇپپىسىدا مەركەز رېژىسسورمۇ ياكى مەيدان ئىشچىسىمۇ؟ ئەگەر مەركەز رېژىسسور بولسا، ئۇنداقتا، باش رولدىكى ئەر ئەرتىسنى ئالماشتۇرۇڭ! ئەگەر مەيدان ئىشچىسى مەركەز بولسا، كەچۈرۈڭ، مەن كەتتىم! ــ دەپلا ئاچچىقلانغان پېتى نازۇك بېلىنى تولغاپ ئۈدۈل چېقىپ كەتتى.

ئەھۋالنىڭ مۇنداق يېغىشتۇرۇۋالغىلى بولمىغۇدەك دەرىجىگە بېرىپ قېلىشىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىدىم! شياۋ مېيمېي ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن مەن فەن يېڭنى بىر چەتكە تارتىپ ئۇنىڭغا كايىدىم.

ــ شياۋفەن، شياۋ مېيمېينىڭ قىلغىنى ناتوغرا بولسىمۇ، زىددىيەتنى مۇنچىۋالا كەسكىنلەشتۈرۈش ھاجەتسىز ئىدىغۇ! قاراڭ، مۇشۇنداق بولىدىغان بولسا، فىلىمغا ئېلىش گۇرۇپپىسىنى قانداق ساقلاپ قالالايسىز؟ مەن رېژىسسورلۇق خىزمىتىمنى قانداق ئارتقۇرالايمەن؟

ــ خىزمەت؟ سىزنىڭ بۇ قىلىۋاتقىنىڭىز خىزمەتىما؟ ــ دەپ سوغاق كۈلدى فەن يىڭ.

ــ ئېيتىڭا، مەن خىزمەت قىلمايلا نېمە قىلىۋېتىپتىمەن؟ ــ

دىدىم ئوغام قاينىپ.

مەن يەنە تازا ھاياجانلاندى، ئۇ ماڭا بىر قەدەم يېقىنلاپ كەلدى، ئۇنىڭ يوغان ئېچىلغان كىچىك كۆزلىرىدىن ئوت چاقنايتتى. ئۇ شۇنداق غەزەپلەندىكى، گويا مەن جىنىكى ياماڭ ئىشنىڭ باش جىنايەتچىسىدەكلا قىلىپ كەتتى:

ــ سىز خىزمەت قىلمايۋاتىسىز، كونا ھالەتنى ساقلاۋاتىسىز! مۇرەسسە قىلۋاتىسىز! سىز كونا ھالەتنى ساقلاشتىن ھەقىقى سەنئەت چىقمايدىغانلىغىنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپمۇ شۇنداق قىلىشتا چىڭ تۇرۇۋاتىسىز! ئېيتىڭچۇ، سىز سىناريىدىن تولۇق مەمنۇنمۇ؟ نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنىڭ ئۆزگەرتىش لايىھەسىدە چىڭ تۇرالمايسىز؟ ئەرتىسلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇش ھالىتىگە رازىمۇ؟ نېمە ئۈچۈن كەسكىنلىك بىلەن رەتكە سالمايسىز؟ مەن رېژىسسور ئەمەس، رېژىسسورلۇق خىزمىتىگە بىمەنىلىك بىلەن باھا بېرىش لايىقىتىم يوق، ئەلۋەتتە. لېكىن ھېچ بولمىغاندا، رېژىسسورلۇق، بەزىلەر ئېيتقانىدەك، ۋاقىت، ئورۇن ۋە رېتىمنىلا ئۆگىلەش ھەمدا كۆتۈپ تۇرۇش، كونا ھالەتنى ساقلاش، تەكچۈكلاشتۇرۇش ۋە مۇرەسسە قىلىش ھۈنىرى ئەمەس! ئەپسۇس قىلىمەن رېژىسسور، مېنى ئىزىتىنى بىلمىدى دىسىگىزمۇ، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ خۇددىنى بىلمەي قېلىۋاتقۇ دىسىگىزمۇ مەيلى، ئىشقىلىپ، مەن ئەمدى بۇنداق ھالەتكە چىداپ تۇرالمايمەن، قانداق قىلىش كېرەكلىگىنى ئۆزىڭىز بەلگىلەڭ!

بۇنى ئاڭلاپ بىر ئۇركەندىم. مەن يىگىنىڭ ئېيتقانلىرى توغرا ئىدى. ھەقىقى سەنئەت ھەرگىزمۇ يارامسىز ــ ئەپسىز توپىدا بىخ سۈرۈپ چىقالمايدۇ. «چىڭ خاندانلىغى ئوردىسىدىكى ئىسلىس» فىلمى دەل ئاشۇنىڭغا ئىبرەت ئەمەسمۇ! يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق

ماڭا بىر خىل غەيرەت ـ شىجائەت بېغىشلاپ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا يامرىدى! مۇپاسسانمۇ ياكى باشقا بىرسىمۇ، بىر يازغۇچىنىڭ قانچە كىتاپ يازغانلىغىغا ئەھمىس، بەلكى ئۇنىڭ قانچىلىك مۇڭ-پىغەقىيەتلىك بەدىئى ئوبراز ياراتقانلىغىغا قاراش كېرەك، دېگەن ئىكەن. توغرا، مەنمۇ كونا ھالەتنى ساقلاپ تۇرۇپمەسلىگىم، سىنارىينى يەنىمۇ ئىلگىرلىگەن ھالدا ئۆزگەرتىشىم كېرەك! شۇڭا مېيمېينى جەزمەن ئالماشتۇرۇش كېرەك. فىلىمغا ئېلىش گۇرۇپپىسىغا مۇناسىۋەت ئارقىلىق كېلىۋاتقان يارامسىز خادىملارنىڭ بىرسىنمۇ قالدۇرماسلىق كېرەك... ئىستۇدىيە رەھبەرلىك بەنزىسى رەتكە سېلىنىدى، مەن دەرھال ئىستۇدىيە باشلىغى لىيۇدۇگنى ئىزدەپ تېپىشىم كېرەك!

.....

6. نەق مەيداندىكى زىيارەت خاتىرىسى

بۇ ــ كەڭ ئېكرانلىق رەڭلىك ھىكايە فىلىم «ئەزىم دەريا شەرقىگە ئاقماقتا» فىلىمغا ئېلىنىۋاتقان نەق مەيدان.

مانا، خەتەرلىك قىيادا قەد كۆتىرىپ تۇرغان لىم ۋە تۇڭرۇكلىرى نەقىش ۋە رەسىم بىلەن زىننەتلەنگەن سەلىتەنەتلىك قەدىمى بۇتخانە، ئۇنىڭ تۆت ئەتراپى باراقسان قەدىمى ئورمان ۋە ئىگىز ئۆسكەن بامبۇكلار بىلەن قاپلانغان. قىزىل سەندال ياغىچىدىن ياسىلىپ ئىككى دانە مىس ھالقا بېكىتىلگەن دەرۋازا ئالدىغا غايەت زور بىر بۇتخانە قوڭغۇرىغى ئېسىپ قويۇلغان بولۇپ، ئۇچىسىغا ئۇزۇن نەمچە كېيگەن قامەتلىك بىر تالىپ قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ دەرۋازا ئالدىدا تۇراتتى. سۇس تاڭ نۇرى ئۇنىڭ كېلىشكەن يۇزىنى يورۇتۇپ تۇرماقتا، ئۇنىڭ روھى ـ كەيپىياتى بۆلەكچىلا مىسكىن ئىدى.

ياشقىنا بىر رېژىسسور بىر قولىغا كۆرۈنۈشلەرگە بۆلۈنگەن سىناريىه كىتاۋىنى، يەنه بىر قولىغا سېكۇنىت سائىتىنى ئالغان هالدا ئۆتكۈر كۆزى بىلەن ئەتراپىغا نەزەر تاشلاپ تۇراتتى.

"فىلىمغا ئېلىش تەييارلىغى پۈتتى!"

"سۈمت تەييارلىغى پۈتتى!"

.....

ياش رېژىسسور كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئاۋازىنى سوزۇپ:

ـــ تەييار ـ لان! ـــ دىدى.

كۆرۈنۈش خاتىرىلىگۈچى ئاق رەقەملەر يېزىلغان قارا خاتىرە تاختىسىنى كۆتەردى، رېژىسسور "تارتىلسۇن" دەپ بۇيرۇق بەرگەندە، خاتىرە تاختىسى "پاق" قىلغان ئاۋاز بىلەن ئاپارات ئالدىدا بەلگە بەرگەندىن كېيىنلا شقىرىغان ئاپارات ئاۋازى بىلەن تەڭ فىلىمغا ئېلىش رەسمىي باشلاندى.

ئاپارات عالىتىگدە ئوپېراتور ئۆزىنى ئۇنۇتقان هالدا ئىشلەۋاتاتتى. ئورۇق ۋە ئىگىز كەلگەن بىرسى گەۋدىسىنى ئېگىپ، عالىتەكتىكى ئاپاراتنى بىر قەدەمدىن، بىر قەدەمدىن... كۇچەپ ئىتىرەمەكتە ئىدى...

"بوران چىقىرىلسۇن!" دەپ بۇيرۇدى ياش رېژىسسور.

شامالدۇرغۇچ گۈرۈلدىدى، قاتتىق بوران بىر دەمدىلا قۇم ـ شېغىللارنى ئۈچۈرۈپ، دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىنى ئېگىپ، يوپۇرماقلىرىنى شىلدىرلىتىۋەتتى.

"يامغۇر ياغدۇرۇلسۇن!" دەپ توۋلىدى رېژىسسور.

بىرەيلەن تۆمۈر جازىغا يامشىپ چىقىپ، سۇ چېچىش ئەسۋابىنىڭ جۇمىكىنى ئېچىۋېتىۋەتتى، هەش ـ پەش دېگىچە يوغان ـ يوغان

یامغۇر تامچىلىرى شامال يۆنۈلۈشى بويىچە شارقىراپ ياققىلى تۇردى.

بوراننىڭ گۈكۈرىشى، گۈلدۇرماما ئاۋازى، يامغۇرنىڭ شاقىرىشى ئەترايىنى قاپلىدى. كۆچلۈك نۇر ۋال-ۋۇل قىلاتتى، سوغاق ھاۋا يۈزگە ئۇرۇلاتتى.

ئاپارات غالتىگى ئاستا-ئاستا ئالدىغا سىلجىپ، ئاخىردا بىر باشقا بېرىپ توختىدى.

"توختىسۇن" رېژىسسور سول قولىنى كۆتەردى ۋە سېكۇنت سائىتىنى كۆچ بىلەن باستى.

چىراقلار ئۆچتى، شامالدۇرغۇچمۇ توختىدى. بىر دەمدىلا بوران ۋە يامغۇر توختىدى. بىر دەملىك جىملىقتىن كېيىن كۆپچىلىك يەنە پاراڭغا چۈشتى.

ئاپارات غالتىگىنى ئىتتىرىۋاتقان ئىگىز، ئورۇق ئادەم بۇرۇلۇپ، ئېقىۋاتقان تەرىنى سۈرتۈپ، گۈمانلىق نەزەر بىلەن ئۇپېراتورغا قارىدى. ئوپېراتور رازىمەنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتىۋىدى، ئۇ خوشاللىق بىلەن كۈلۈپ قويدى.

مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ توۋلىدىم:

ــ يولداش فەن يىڭ! يىگىت كەينىگە بۇرۇلۇپ، ماڭا بېشىنى لىڭشىتىپ سالام بەردى. ئىككىمىز فىلىمغا ئېلىش مەيدانىدىن چىقىپ، بىر دەرەخنىڭ ئاستىغا كەلدۇق.

ــ يولداش شياۋ فەن، سىز ئاخىرى يەنىلا ئىشلەپچىقىرىش سېخىغا قايتىپ كېلىپ كونا كەسپىڭىزنى قىلغىلى تۇرۇپسىز! ــ دىدىم مەن.

ــ شۇنداق بولدى، مەن قايتا-قايتا تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالغاچقا، ئىستۇدىيە باشلىغى لىيۇدۇڭ ئاخىرى قوشۇلدى، ــ دىدى فەن يىڭ

بېشىنى لىگىشتىپ تۇرۇپ.

ــ ئاڭلىسام، كۆپچىلىك سىزنىڭ بۇ ھەركىتىڭىزنى ناھايىتى تەرىپلەيدىكەن. سىز ئىستۇدىيە گېزىتىدىكى سىز توغرىلىق يېزىلغان "ئۆز خىزمىتىنى سۆيۈپ، ئادەتتىكى خىزمەت ئورنىدا ئىشلىگەن" دىگەن كىچىك ئوبزورنى كۆردىڭىزمۇ؟ ئۇنىڭدا پۈتۈن ئىستۇدىيىدىكى يولداشلارغا سىزدىن ئۆگىنىش چاقىرىق قىلىنىپتۇ، ــ دىدىم ئۇنى سىناپ كۆرمەكچى بولۇپ.

ــ بۇ گەپنى قىلمايلا قويۇڭ، مۇشۇ گەپ بولسىلا غەزىۋىم كېلىدۇ، ھىم، شۇنداق سالاپەتلىك ئىستۇدىيە گېزىتىنىڭ قارىپ تۇرۇپ مۇشۇنداق ماقالىنى ئېلان قىلغىنىنى! ــ ئەن يىڭ قېشىنى ھىمىردى، ئۇنىڭ ئوچۇق چىرايى بىر دەمدىلا تۇتۇلدى.

ــ سىزنىڭ ئۇ كىچىك ئوبزورغا قارىتا باشقىچە پىكرىڭىز بارمىدى؟ ــ دەپ سورىدىم قىزىقىپ.

پىكرىم بولمايچۇ، ئۇ پۈتۈنلەي جۆيلۇش تۇرسا! ــ دىدى ئەن يىڭ ھايجانلىنىپ، ــ جۇڭگودا مۇرەسسە-مادارا يولىنىڭ داۋاملىشىپ كەلگىنىگە مىڭ يىلدىن ئاشتى، بۇگۈنكى كۈندىمۇ ئۇنىڭ تەسىرىنىڭ ساقلىنىۋاتقانلىغىنى ئويلىماپتىكەنمەن! ئاللىقاندىق ئۆز خىزمىتىنى سۆيگەن، ئادەتتىكى خىزمەت ئورنىدا خاتىرجەم ئىشلىگەن دىگەن گەپلەرنى دەپ يۈرگىچە، كۈن ئۆتكۈزۈشكە رازى بولغان، ئادەتتىكىچە ياشاشقا شۇكرى قىلغان دىگەن ياخشى ئەمەسمۇ! ھازىر چوڭ ئۆزگىرىش بولۇۋاتقان دەۋر، تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاشقا باغلىق. ئادەتتىكىچە ياشاشقا شۇكرى قىلىپ، رىقابەتتىن قورقىسا، كونىلىقىغا، كونا ئادەتلەرگە ئېسىلىۋالسا، ئىختىساس

ئىگىلىرى چىقالامدۇ؟ مەن ھەرگىزمۇ ئادەتتىكىچە ياشاشقا قانا-
ئەتلەنمەيمەن، ئۆمۈر بويى ئاپارات غالتىگىنى ئىتتىرىشنى تېخىمۇ
خالىمايمەن! مەن ئەرتىسلەر ئۆمىگىگە بارمايمەن، مۇئاۋىن ئوپېرا-
تورمۇ بولمايمەن، چۈنكى مەن تېخىمۇ مۇۋاپىق ئورۇندا ئۆزەمنىڭ
ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرۇشنى ــ رېژىسسور بولۇشنى ئويلايمەن!
مەملىكىتىمىز كىنو ساھەسىنىڭ ھازىرقى ھالىتىدە ئېكران تۈرمۇشقا،
رېژىسسور سىناريىگە مۇناسىپ ئەمەس، مېنىڭ يېشىم ئېشىپ كەتتى،
كىنو شۆيۈەننىڭ پەلەمپىيىدىن رېژىسسورلۇققا چىقىشقا ئامالىم يوق.
نېمە ئۈچۈن مەيدان ئىشچىلىغى ئورنىدىن يول ئېچىپ چىقالمايدە-
كەنمەن؟ بۇ ئىنتايىن قىيىن، ئەلۋەتتە. دەل شۇنداق قىيىن بولغانلە-
غى ئۈچۈن، مەن رول ئېلىشنى، فىلىمغا تارتىشنى ئۈگەندىم، يەنە
مۇزىكا ئۈگىنىمەن، بەدىئى سەنئەتنى ئۈگىنىمەن. رېژىسسورلۇق
نەزىرىيىسىنى ئۈگىنىمەن...بوشاشماي تىرىشىش ئارقىلىق جەمىيەتنىڭ
ئېتىراپ قىلىشىنى قولغا كەلتۈرىمەن!

فەن يېڭى سۆزلىگەنسېرى ھاياجانلىنىپ، گويا نۇتۇق سۆزلەۋاتقاند-
دەك، ئاۋازى بارغانسېرى كۆتىرىلدى.

ئۇنىڭ ئاۋازى كۆپچىلىكنى چۆچۈتۈۋەتتى. بىرمۇنچەيلەن ئەجەپ-
لەنگەن ھالدا بۇرۇلۇپ قاراشتى. ياش ـ قۇرامى بىر بىرىنىڭكىگە
ئوخشىمايدىغان بۇ كىشىلەرنىڭ بەزىسىنىڭ چىرايىدا قۇۋۋەتلەش،
بەزىسىنىڭكىدە كۆرەلمەسلىك، بەزىسىنىڭكىدە كۆزگە ئىلماسلىق
ئىپادىسى بار ئىدى، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ياغاچتەك قېتىپ، قىلچە
ئىپادە بىلدۈرمەي، گويا ئاز ئۇچرايدىغان قىزىقچىلىقنى كۆرگەندەك
قاراپ تۇرۇشاتتى.

فەن يېڭى يەنىلا قەھرىمان جەڭچىدە بولىدىغان جاسارەت ۋە

ياشلاردا بولىدىغان زىيادە قىزغىنلىق بىلەن سۆزلىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئوت يېنىپ تۇرغان كۆزى يىراقتىكى مەلۇم بىر توچكىغا، گويا يىراق ئۇپۇق سىزىغىدىكى كۆركەم بۇلۇتقا تاقاشقان تاغ چوققىلىرىغا تىكىلگەندەك ئىدى. لېكىن ئۇ يېنىدىكى ئادەملەرنىڭ چىرايىغا قارىمايتتى.

مەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلمۇتەي دەپ ئويلىمىدىمۇ، يەنە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى، لېكىن ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭدىن ئەنسىرەشكە باشلىدىم. شۇنداقتىمۇ مەن ئۇنى چۆشىنەتتىم...

ئاپتور ھەققىدە

لى دۇڭ، ئەر. 1942 ـ يىلى تۇغۇلغان، كۇاڭشىنىڭ سېنشى ناھىيىسىدىن. 1959 ـ يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىنىدىن كېيىن كۆپ يىل تەھرىرلىك خىزمىتىنى ئىشلىگەن. ھازىر فۇجىيەن ئېلېكترونىك ئىستانسىسىدا تېلېكترونىك تېياتىرى تۈزۈش خىزمىتىنى ئىشلىمەكتە. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى 1963 ـ يىلىدىن تارتىپ ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان. ھازىرغىچە 30 نەچچە پارچە پوۋېست، ھېكايىسى ۋە 11 پارچە كىنو سىنارىيىسى ئېلان قىلىندى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى «بۇلۇت قايتىپ كەلدى» (ۋاڭ يۇنگاۋ بىلەن بىرلىشىپ يازغان) 1979 ـ يىللىق مەملىكەتلىك تاللانغان ھېكايىلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىلىلىق 12 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: ھەسەنجان.
تەرجىمە مۇھەررىسى: خوجاتاۋدۇللا ئوسمان.

ۋاسلى شۇكشىن

خوتۇنى ئۇنى غەلىتە ئادەم دەيتتى، بەزى چاغلاردا مۇلايىمراق چاقىراتتى.

غەلىتە ئادەمنىڭ بىر ئالاھىدىلىگى بولۇپ، ھەمىشە قانداقتۇر بىر ئىش چىقىرىدىغاندەكلا كۆرۈنەتتى. لېكىن ئۇ بۇنداق بولۇشنى خالىمايتتى، شۇنداقتىمۇ، بەزى ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى تېرىپ باش ئاغرىغى پەيدا قىلاتتى.

بۇ يەردە ئۇنىڭ سەپەر جەريانىدىكى بىرنەچچە ئىشلىرىنى سۆز-لەپ ئۆتۈش كۇپايە.

ئۇ دەم ئېلىشقا تەستىق ئېلىپ. كۆرۈشمىگىلى 12 يىل بولغان ئاكىسىنى يوقلاش ئۈچۈن ئۇرالغا بارماقچى بولغان ئىدى.

ــ بېلىق تۇتىدىغان ھىلىقى بېلىقسىمان مېتال پىلاستىنكا نەدە قالدى؟... بېلىق شەكىللىك قارمىقا ئوخشايدىغان نەرسىنى

دەۋاتىمەن، ــ دەپ ۋاقىرىدى غەلىتە ئادەم قازناقتا تۇرۇپ.

ــ مەن نېمە بىلەي؟

ــ باشقا قارماقلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ يەردىكەنغۇ؟ ــ غەلىتە ئادەم يۇپ-يۇمۇلاق، كۆك، نۇرلۇق كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ سىپايە تۇستە سۆزلەيتتى، ــ قارا، باشقا قارماقلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ يەردىكەن، مەن ئىزدىگىنىلا يوق تۇرىدۇ.

ــ بېلىق شەكىللىك قارماققا ئوخشايدىغىنىمۇ؟

ــ ھەئە، ئىت بېلىغى شەكىللىگى.

ــ ھەي، مەن ئۇنى بېلىقىمكىن دەپ قورۇۋەتكەن ئوخشايمەن... غەلىتە ئادەم سەل سۈكۈتتىن كېيىن:

ــ قورۇغاندىن كېيىن قانداق چىقتى؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ نېمە؟

ــ تەمى قانداقكەن؟ ھا...ھا...ھا...، ــ غەلىتە ئادەم چاخچاق قىلىشنى پەقەت بىلمەيتتى، لېكىن، ئەمدى خوش بولۇپ كەتتى، ــ سېنىڭ ئېزىقلىرىڭ ئۇۋۇلۇپ كەتمىگەندۇر؟ ئۇ قارماق قاتتىق ئالىيۇمىندىن ياسالغان تۇرسا!

...ئۇلار يېغىشتۇرىدىغانىنى يېغىشتۇرۇپ بولغاندا، يېرىم كېچە بولغان ئىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە غەلىتە ئادەم چامادانىنى كۆتىرىپ يېزىدىن يۇرۇپ كەتتى.

ــ ئۇرالغا بارىمەن، ئۇرالغا، ــ دىدى ئۇ كىشىلەر ئۇنىڭدىن نەگە بارىدىغانلىغىنى سورىغاندا جاۋاپ بېرىپ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ سىمىز، يۇمۇلاق يۈزى ۋە يۇمۇلاق كۆزلىرىدىن بىپەرۋالىق، غەمتارتـ

ماسلىق ئالامىتى چىقىپ تۇراتتى، ــ ئورالغا كېتىۋاتىمەن، كۆكۈل ئېچىپ تۇرۇش كېرەك ــ تە!

لېكىن ئورال يىراق ئىدى.

ھازىرچە ئۇ، رايون بازىرىغا ئوكۇشلۇق يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە ئۇ بىلەت ئېلىپ پويىزغا ئولتۇرۇشى كېرەك ئىدى.

ۋاقىت تېخى بالدۇر ئىدى. غەلىتە ئادەم ئاكسىنىڭ ئوغلى ۋە قىزى ئۇچۇن سوغا تەرىقسىدە كەمپىت، مۇرەببا، پىچىنە ئېلىۋالماقچى بولۇپ، يىمەكلىكلەر دوكىنىغا كىرىپ قاتاردا تۇردى. ئۇنىڭ ئالدىدا شەپكىلىك بىر ئەر كىشى، ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىدا لەۋلىرىنى بويۇۋالغان بىر سېمىز ئايال تۇراتتى. ئايال شەپكىلىكىكە بىرنېمىلەرنى دېمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۇنى چىڭ چىقمىغان بىلەن تېز ۋە جىددى سۆزلەيتتى.

ــ سىز ئۇ ئادەمنىڭ نەقەدەر قوپال، ئۆزىنى بىلمەيدىغان كىشى ئىكەنلىگىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز. ئۇنىڭ قان تومۇرلىرى قېتىشىش كېسىلىگە گىرىپتار بولغىنىغا يەتتە يىل بولغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچكىم ئۇنى دەم ئېلىشقا چىقىڭ دەپ باقمىغان ئەمەس. مانا ئەمدى قارا، تېخى تۇنۈگۈنلا رەھبەرلىك ئورۇنغا چىقىپ "سىز، ئالكساندىر سېمىيونىچ، ئەڭ ياخشىسى دەم ئېلىشقا چىقسىڭىز بولارمىكىن..." دەپتۇ. ۋۇي بېشىڭنى يەيدىغان! شەپكىلىك كىشى ماقۇللاپ تۇرۇپ دېدى:

ــ شۇنداق، شۇنداق... ھازىرقى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق سىز قان تومۇرنىڭ قېتىشىشىنى ئويلاپ كۆردىڭىزمۇ؟ لېكىن، سومباتوۋچۇ؟... يېقىندا ئۇمۇ ھۆججەتتىكى بىر ئابزاس سۆزنى خاتا قىلىپ قويۇپتۇ. يەنە ھىلىقى ئايالمۇ بار. ئۇنىڭ ئىسمى نىمىدى؟

غەلىتە ئادەم شەھەرلىكىلەرگە ھۆرمەت قىلاتتى. توغرا، ئۇ شەھەرلىكلا بولسا ھەممىنى ھۆرمەتلەۋەرمەيتتى. ئۇ لۇكچەك، پىرىكازچىكلاردىن بىرئاز قورقاتتى.

نۆۋەت ئۇنىڭغا كەلدى. ئۇ كەمپىست، مۇرەببا، پېچىنە، ئۇچ تال شاكىلات سېتىۋېلىپ كەينىگە يانىدى ۋە چەتكىرەك بېرىپ، ئالغان نەرسىلىرىنى چامادانىغا سالماقچى بولدى. ئۇ چامادانىنى ئېچىپ، نەرسىلەرنى سېلىۋاتقىچە كۆزى نېرىراقتا چۆشۈپ قالدى. ئالدىدا قاتاردا تۇرغانلارغا يېقىن پۇكەينەك يېنىدا، كىشىلەرنىڭ پۇتلىرى ئارىسىدا 50 رۇبلىلىق بىر پۇل تۇراتتى. يېشىل رەڭلىك بۇ سۆيۈملۈك پۇل ئۇن-تۇشسىز، ھەجمىنىڭ كۆزنىگە چېلىقمايى، يەردە ياتاتتى. غەلىتە ئادەم خوشلۇغىدىن لاغلداپ تىترەپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ باشقا بىرەرسىنىڭ ئۇنىڭدىن بالدۇر بېرىپ ئۇ پۇلنى ئېلىۋېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. شۇڭا، دەرھال كاللا ئىشلىتىپ، بۇنى قاتاردا تۇرغانلارغا قاندىق دېيىشنى، دېگەندەمۇ كۆڭۈل كۆتەر-گۈدەك، چاخچاق ئارىلاشتۇرۇپ دېيىشنى ئويلاندى.

— گىرۇدانلار، سىلەرنىڭ تۇرمۇشۇڭلار ناھايىتى ياخشى ئىكەن! — دەپ ۋاقىردى ئۇ خوشاللىق بىلەن.

كىشىلەر ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قاراشتى.

— بىزنىڭ يۇرتنى ئالدىغان بولساق، كىشىلەر مۇندىق پۇلنى تاشلىۋەتمەيدۇ.

كىشىلەر شۇ زامات خاتىرجەمسىزلىنىشكە باشلىدى. چۈنكى بۇ دېيىلۋاتقىنى تۆت — بەش رۇبلى ئەمەس، ساپسوۋساق 50 رۇبلى ئىدى-دە! بۇ پۇل ئۇچۇن يېرىم ئاي ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى! ئەمما، بۇ پۇلنى مېنىڭ دەيدىغان ئادەم چىقمىدى.

"ئېھتىمال، بۇ ھىلىقى شەپكىلىك كىشى چۈشۈرۈپ قويغان پۇل" دەپ ئويلىدى غەلىتە ئادەم.

كۆپچىلىك بۇ پۇلنى پۈكەينىك كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان يېرىگە قويۇپ قويۇشنى ئېيتىشتى.

ــ سەل تۇرۇپ ئىگىسى ئىزدەپ كېلىدۇ، ــ دىدى ئايال پىرىكازچىك.

غەلىتە ئادەم كۆڭلى ـ كۆكسى يايرىغان ھالدا دۇكاندىن چىقتى. ئۇ ھامان ھىلىقى بىر جۈملە يەڭگىل، تەبىئى سۆزىنى ئەسلەيتتى. "بىزنىڭ يۇرتىنى ئالدىغان بولساق، كىشىلەر مۇنداق پۇلنى تاشلىۋەتمەيدۇ" دەپ خوشاللىناتتى ئۇ. شۇ چاغدا بىردىنلا ئۇنىڭ بەدىنى قىزىپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ ئۆيدىكى ۋاقتىدا ئامانەت قويۇش ئورنى ئۇنىڭغا ئەنە شۇنداق 50 رۇبلىنى پۇلدىن بىرنى، 25 رۇبلىنى پۇلدىن بىرنى بەرگەنلىگىنى يادىغا ئالدى. 25 رۇبلىنى پۇلنى ئۇ شۇ چاغدىلا پارچىلىۋالغان، 50 رۇبلىنى پۇل ئۇنىڭ يانچۇغىدا بولۇشى كېرەك ئىدى. ئۇ يانچۇغىغا قولىنى سېلىپ باقتى، يوق! ھەممە يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ كۆردى، يەنە يوق ئىدى.

ــ ئاپلا، ھىلىقى پۇل مېنىڭكىكەنده! ــ دەۋەتتى ئۇ ئۇنىنى چىقىرىپ، ــ نەس باستى دىگەن شۇدە!...ئۇ ئۆزەمنىڭ پۇلىكەنغۇ!

ئۇ قاتتىق بىئارام بولۇپ، يۈرىگى دۈپۈلدەپ كەتتى. ئۇ دەسلەپتە ھىلىقى يەرگە بېرىپ كۆپچىلىككە: "گىراژدانلار، بۇ مېنىڭ پۇلۇم. مەن پۇل ئامانەت قويۇش ئورنىدىن ئالغان ئىككى پۇلنىڭ بىرسى 25 رۇبلىلىق، يەنە بىرسى 50 رۇبلىلىق ئىدى. 25 رۇبلىلىقنى شۇ يەردىلا تېگىشۋالغان ئىدىم، يەنە بىرسى يوق تۇرىدۇ." دىمەكچى بولدى لېكىن ئۇ يەنە مەن ئۇنداق دىسەم، خەقلەر

هاڭ-تاڭ قېلىشى، ھەتتا بىرمۇنچە كىشىلەر، پۇلنىڭ ئىگىسى چىقىپ مىغانلىقتىن بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ چۆنتىكىگە سېلىۋالماقچى بولۇپتۇ دەپ قېلىشى مۇمكىن دەپمۇ ئويلىدى. ياق، ئۇ ئۆزىدە جۇرئەت يوقلۇغىنى، ھىلىقى لەنتى پۇلغا قول سوزالمايدىغانلىغىنى ھىس قىلدى. بەلكى، ئۇ پۇلنى بۇنىڭغا بەرمەسلىگىمۇ مۇمكىن.

ــ ھەي... مەن نېمە بولغاندىمەن؟ ــ غەلىتە ئادەم ئازاپلانغان ھالدا خۇرسىنىپ قويدى. ــ ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟

ئۆيگە قايتىش كېرەك.

ئۇ بايىقى دۇكانغا يېقىنلاپ باردى. يىراقتىنراق بولسىمۇ ھىلىقى پۇلنى كۆرۈۋالماقچى بولدى-دە، ئىشىكنىڭ تۈۋىدە بىر دەم تۇردى، لېكىن ئۇ ئىشكىتىن كىرمىدى. ئەگەر پۇلنى كۆرگىنىدە كۆڭلى تېخىمۇ پاراكەندە بولۇشى، بۇ ئازاپنى يۇرىگى كۆتىرەلمەسلىگى مۇمكىن ئىدى.

ئۇ ئاپتوۇۇزدا ئولتۇرۇپ كىمنىدۇر بوش ئاۋازدا تىللايتىتى ۋە بۇ ئارقىلىق ئۆزىگە مەدەت بېرىشكە تىرىشاتتى. چۈنكى، ئۇ قايتقاندىن كېيىن خوتۇنىغا چۈشەندۈرۈشى كېرەك ئىدى.

ئەر-خوتۇن ئىككىيلەن ئامانەت قويغان پۇلدىن يەنە 50 رۇبلى ئالدى.

خوتۇنى يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ لامزەلىلىگىگە كايىدى ۋە ساپىلىق بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا بىرنەچچىنى نوقۇدى. غەلىتە ئادەم ناھايىتى روھى چۈشكەن ھالدا پويىزغا ئولتۇردى. ئەمما، ئاستا-ئاستا كۆڭلى ئېچىلىپ قالدى. ئورمانلىقلار، پارچە-پارچە بوشلۇقلار ۋە كىچىك مەھەللىلەر دەرىزىنىڭ سىرتىدىن غۇيۇلداپ ئۆتمەكتە... ھەر خىل، ھەر تۈرلۈك يولۇچىلار پويىزدىن چۈشۈپ، پويىزغا چىقىپ

ھاقتا ۋە ھەر تۈرلۈك قىزىقارلىق ئىشلارنى سۆزلەشمەكتە...غەلىتە ئادەم- ھۆ زىيالىسمان بىر يولداش بىلەن ئىككى ۋاگون چېتىشىدىغان جايدا تاماكا چېكىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قىزىقارلىق بىر ھىكايىنى سۆزلەپ بەردى:

— بىزنىڭ يېنىمىزدىكى يېزىدىمۇ بىر دەلدۇش بار ئىدى... ئۇ كۆيۈۋاتقان چوڭچۇلنى ئېلىۋېلىپ ئانىسىغا قاراپ يۈگرەپتۇ. ئۇ مەس ئىكەندۇق، ئۇنىڭ ئانىسى ئۇنىڭدىن قېچىپ كېتىۋېتىپ، ئوغلىنىڭ غېمىدا: "ۋاي بالام، قولۇڭغا ھېزى بول، قولۇڭ كۆيۈپ كەتمىسۇن!" دەپ توۋلاپتۇ... لېكىن، ھىلىقى مەس ھە دەپ ئالدىغا ئىنتىلىپ، ئانىسىغا ئېتىلغۇدەك. سىز مانا شۇنداق ئادەملەرنىڭ قوپال، بىشەملىگىنى تەسەۋۋۇرىمۇ قىلالمايسىز...

— بۇنى سىز توقۇۋالدىڭىزغۇ دەيمەن؟ — دىدى زىيالىسمان يولداش كۆزەينىگىنىڭ ئۈستىدىن ئۇنىڭغا قاراپ سەممىلىك بىلەن.

— نېمىشقا توقۇيدىكەنمەن؟ — غەلىتە ئادەم ئەجەپلەندى، — لامېيسكايا كەنتى بىزنىڭ يېنىمىزدىكى دەريانىڭ نېرىقى قىرغىغىدىلا. زىيالىسمان يولداش يۇزىنى دەرىزە تەرەپكە بۇرىغىنىچە قايتا ئېغىز ئاچمىدى.

غەلىتە ئادەم پويىزدىن چۈشكەندىن كېيىن، رايون ئارىلىغىنچە بولغان بىر يېرىم سائەتلىك قىسقا يولدا ئايرۇپىلانغا چۈشۈشى كېرەك ئىدى. ئۇ خېلى بۇرۇن ئايرۇپىلاندا بىر قېتىم ئولتۇرۇپ باققان بولسىمۇ، ھازىر ئايرۇپىلاندا ئولتۇرۇشتىن سەل تېنى ئەيمەنـ دى. "بىر يېرىم سائەتكىچە ئايرۇپىلان ۋىنتىلىرىنىڭ ئىچىدە بىرەرسىمۇ بۇزۇلماي قالارمۇ؟" دەپ ئەندىشە قىلغان ئىدى. كېيىن، راستىنلا ھېچقانداق ئىش چىقمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ يۈرىگى يوغۇناپ،

يېنىدا ئولتۇرغان كىشى بىلەن پاراڭلاشماقچىمۇ بولدى. لېكىن، ئۇ كىشى گېزىت ئوقۇپلا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ گېزىتىكە يېزىلغان قاندىق نەرسىنىڭ بۇ ئادەمنى ھايات بىر ئادەمنىڭ گېپىگىمۇ قۇلاق سالغۇزمايدىغان دەرىجىدە ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالغانلىغىنى بىلگۈسى كېلەتتى. غەلىتە ئادەمنىڭ بىر ئىشىنى سۆراپ ئېنىقلىۋالغۇسى بار ئىدى، يەنى ئۇ، ئايروپىلاندا ئولتۇرغانلارغا يەيدىغان بىر نەرسە تارقىتىپ بېرىدۇ، دەپ ئاڭلىغان ئىدى. ئەمما، ھىلىغىچە ھېچ نەرسە ئېپكېلىپ بەرمىدى. ئۇنىڭ ئايروپىلاندا ئولتۇرۇپ بىر نەرسە يەپ باققۇسى كېلەتتى.

"ھەقچان ئۆزلىرى يېيىشۋاتىدۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئۇ پەسكە قاراشقا باشلىدى. تۆۋەندە بۇلۇت قاپلىغان قەۋەتلەر تاغلار كۆرۈندى. نېمە ئۈچۈنكىنتاڭ، غەلىتە ئادەم بۇ كۆرۈنۈشنىڭ گۈزەل ئىكەنلىگى ياكى گۈزەل ئەمەسلىگىگە بىر نەرسە دېيەلمىدى. ئەمما، ئەتراپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى "پاھ، ھەقىقەتەن گۈزەل ئىكەن!" دېيىشمەكتە ئىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭدا، ئاشۇ بۇلۇت قاتلىمىغا خۇددى بىر دۆۋە پاختىغا چۆككەندەك چۈشۈپ باقسام، دېگەن بىر تۇرلۇك ئەخمىقانە ئارزۇ پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ يەنە: "ماڭا نېمە ئۈچۈن ھەيران قالارلىق تۇيۇلمايدۇ. مېنىڭ ئاستىم 5 مىڭ مېتىر كېلىدىغۇ؟" دېگەنلەرنى ئويلىدى. ئۇ ئۆزىچە يەر يۈزىدىن 5 مىڭ مېتىر ئارىلىقنى ئۆلچەپ، ئۇنى تىنىڭ قىياپىتىگە كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ھەيران قالدۇرماقچى بولغان بولسىمۇ، بەرىبىر، ھەيران بولالمىدى.

— ئىنسان ھەقىقەتەن قالتىس — نە!... مۇشۇنى ئويلاپ تېپىپتۇ، — دىدى ئۇ يېنىدا ئولتۇرغان ھەمرىيىغا.

ئۇ ئادەم ئۇنىڭغا قارايلا قويدىيۇ، ھېچنىمە دېمەي، شىرىقلىتىپ گېزىت بەتلىرىنى ئۆرۈپ ئولتۇردى.

ــ ھەممەيلەن بىخەتەرلىك كەسىرىنى باغلىۋېلىڭلار، ــ دېدى چىرايلىق بىر قىز، ــ ئايرۇپلان پەسلەيدۇ.

غەلىتە ئادەم ئىتائەتمەنلىك بىلەن بىخەتەرلىك كەمىرىنى باغلىۋالدى. لېكىن، ئۇنىڭ ھەمرىيى ئولتۇرۇۋەردى. غەلىتە ئادەم ئېھتىيات بىلەن ئۇنى نوقۇپ:

ــ بىخەتەرلىك كەمىرىنى باغلىۋالدىكەنسىز، ــ دېدى.

ــ كېرەك يوق، ــ دېدى ئۇ ئادەم. ئۇ گېزىتنى بىر چەتتە قويۇپ، ئۆزىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈگىگە تاشلىغىنىچە ئاللىقاندىق بىرنېمىنى ئەسلەۋاتقاندەك داۋام قىلدى، ــ بالىلار تۇرمۇشنىڭ گۈلـ لىرى. گۈلنى بولسا ئۈچىنى پەس تەرەپكە قىلىپ تىكىدۇ.①

ــ سىز نېمە دەۋاتىسىز؟، ــ غەلىتە ئادەم چۈشەنمىدى.

ئۇ ئادەم قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ــ دە، ئاندىن كېيىن ھېچنىمە دېمەي قويدى.

ئايرۇپلان تېز پەسلىمەكتە ئىدى. ئەندى يەر يۈزىنى كۆرگىلى بولىدىغان بولدى، يەر گويا قول ئۈزاتسىلا تۇتقىلى بولىدىغاندەك ۋە ئارقا تەرەپكە چېپىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئەمما، كىشىلەر يەرگە قونغان چاغدىكى سىلكىنىشنى سەزمىدى، بەزى كەسىپ ئەھلىلىرى ئۇچقۇچىلار يەرگە قونغاندا "ھادىسە" چىقارىدى بولغاي دەپ چۈشەندۈرىدى. ئاخىرىدا، بەرىبىر سىلكىنىش يۈز بەردى. كىشىلەر بۇ قاتتىق سىلكىشتىن ئىغاڭلاپ كېتىشتى ۋە چىشلىرىنىڭ بىر بىرىگە سوقۇلۇپ

---

① بۇ چاكنا، قوپال، بىكارچىلىققا قارىتىلغان ھەزىل.

ئىچرلغىنىنى ئاڭلاشتى. گېزىت كۆرۈپ ئولتۇرغان ھىلىقى ئادەم ئاللىبۇرۇنلا ئورنىدىن يەرگە قاڭقىپ چۈشۈپ، تاقىرىبىشىنى ھەلىنە ئادەمگە ئۇرۇۋالدى، ئۇنىڭدىن كېيىن دەرىزىگە بىر ئۇرۇلدى-دە، پولغا يىقىلدى. مانا مۇشۇ بىرمۇنچە ئىشلار بولۇپ ئۆتكەن ۋاقىت ئىچىدە ئۇ ئاۋازىنمۇ چىقىرىشقا ئولگۇرەلمىدى. ئەترابىتكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئېغىر سۈكۈتتا چۆكتى. بۇ ھال غەلىتە ئادەمنى قاتتىق ئەجەپلەندۈرەتتى. ئۇمۇ سۈكۈت ئىچىدە ئولتۇرۇۋەردى. يولۇچىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئەس-ھۇشىنى بالدۇرراق تاپقان كىشىلەر ئايرۇپلان دەرىزىسىدىن سىرتقا قاراپ، ئايرۇپلانىنىڭ بىر پارچە ياڭيۇلۇقتا قونغانلىغىنى كۆردى. تەرى سۆرۈن بىر ئۇچقۇچى ھەيدەش ئۆيىدىن چىقىپ سىرتقا قاراپ مېڭىۋاتقىنىدا، يولۇچىلاردىن بىرسى ئېھتىيات بىلەن:

— بىز ياڭيۇلۇقتا قوندۇقمۇ نېمە؟ — دەپ سورىدى.

— ئۆزىڭىز كۆرمەيۋاتامسىز؟ — دەپ جاۋاپ بەردى ئۇچقۇچى.

ئەنسىزلىك تۇغدى، تېنىك، جۈشقۇن كىشىلەر ئاللىقاچان ئەندىشىنى تۇغدى، چاقچاقتا چۈشۈپ كەتتى.

تاقىرباش گېزىتخان چۈشۈپ كەتكەن يالغان چىشىنى ئىزدىمەكتە ئىدى. غەلىتە ئادەمنۇ بىخەتەرلىك كەمىرىنى يېشىۋېتىپ ئۇنىڭغا ئىزدىشپ بەردى.

— مانا مۇشۇمۇ؟ — ئۇ خوشاللىق بىلەن ئېچىلىپ، يالغان چىشىنى ئۇنىڭغا بەردى. ئۇنىڭ تاقىرباشى قىپ-قىزىل قان رەڭگىگە كىردى.

— قولىڭىز بىلەن تۇتۇپ ئالمىسىڭىز بولمايتىتىمۇ؟ — دەپ ۋاقىرىدى ئاچچىقلىنىپ.

غەلىتە ئادەم نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى:

ــ ئەمىسە، نېمە بىلەن ئالاتتىم؟

ــ مەن بۇنى نەگە ئاپىرىپ ھوردىتىپ دېزىنىپكسىيە قىلىمەن؟ نەگە ئاپىرىپ، ھە؟

بۇنى غەلىتە ئادەمنۇ بىلمەيتتى.

ــ مەن بىلەن بىللە ماڭسىڭىز قانداق؟ ــ دەپ تەكىلىپ بەردى ئۇ، ــ مېنىڭ بىر ئاكام مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇشلۇق. شۇ يەرگە بارايلى... سىز مېنى مكرۇپلارنى يالغان چىشىڭىزغا يۇقتۇرۇپ قويدى دەپ ئەنسىرەۋاتىسىز ھە؟ لېكىن، مېنىڭ بەدىنىمدە مكرۇپ يوق...

گېزىتخان تولىمۇ ھەيران بولغان ھالدا غەلىتە ئادەمگە قاراپ قويۇپ، ئىككىنچى ۋاقىرىمىدى.

غەلىتە ئادەم ئايرۇدۇرۇمدىن خوتۇنىغا تېلېگرامما ئەۋەتىمەكچى بولدى:

"بەختەر قوندۇم. سېرىنگۇل يوپۇرمىغى كۆكسۈمگە چۈشتى. سۆيۈملۈك گىرۇشا، مېنى ئۇنۇتما. ۋاشاتكا."

تېلېگرافچى سۆزۈن تەلەت بىر ئايال تېلېگرام تېكىستىنى كۆرۈپ:

ــ باشقىدىن يېزىڭ. سىز بالىلار باغچىسىدىكى بالا ئەمەس، چوپ ــ چوڭلا ئادەمسىز، ــ دېدى.

ــ نېمە ئۈچۈن؟ ــ سورىدى غەلىتە ئادەم، ــ مەن ھەر قېتىم ئۇنىڭغا خەت يازسامۇ مۇشۇنداق يازىمەن. ئۇ دېگەن مېنىڭ خوتۇنۇم... سىز ئېھتىمال بۇنى باشقىچە...

ــ خەتكە قانداق يېزىشنى خالىسىڭىز شۇنداق يېزىڭ. لېكىن، تېلېگرامما دېگەن بىر خىل خەۋەرلىشىش شەكلى. مەزمۇنى ئۇچۇق

بولىدۇ.

غەلىتە ئادەم باشقىدىن مۇنداق يازدى: "بىخەتەر قوندۇم. سەپىرىم ئوڭۇشلۇق بولدى. ۋاشاتكا."

تېلېگرافچى ئۇنىڭ ئىككى يېرىنى ئۆزگەرتىتى، يەنى "بىخەتەر قوندۇم" دېگەن سۆز بىلەن "ۋاشاتكا" دېگەن سۆزنى "ئوڭۇشلۇق ئۇچۇپ كەلدىم"، "ۋاسلى" دەپ ئۆزگەرتتى.

ـــ بىخەتەر قوندۇم دېگىلى، سىز ئالەم ئۇچقۇچىسىمىدىڭىز؟ ـــ دىدى ئۇ.

ـــ بوپتۇ، ـــ دىدى غەلىتە ئادەم، ـــ ئاشۇنداق ئۆزگەرتىپ قويۇڭ بېرىڭ.

...غەلىتە ئادەم ئاكىسى، ئۇنىڭ ئوچ ئوغۇل ـ قىزى بارلىغىنى بىلەتتى. يەڭگىسىمۇ بولۇشى كېرەكلىگىنى ئۇ نەمىشقىدۇ ئويلىمىغان ئىدى. چۈنكى، ئۇ يەڭگىسىنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ بۇ يەڭگىسى ھەممىنى بۇزۇپ، پۈتكۈل دەم ئېلىش ۋاقتىنى قوچۇڭەتتى.

شۇ ئاخشىمى غەلىتە ئادەم ئاكىسى بىلەن ئازراقتىن ھاراق ئىچىشىپ، تىنىرىڭ ئاۋازلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىشقان ئىدى:

ئاھ، ئاق تېرەك، ئاق تېرەك،

ۋاي ئاق تېرەك، ئاق تېرەك...

ئۇنىڭ يەڭگىسى سوفىيە ئۇنۋانوۋنا يەنە بىر ئۆيدىن چىقىپ ئۇلارغا قارىدى ـ دە، غەزەپ بىلەن:

ـــ كاكىراشمىساڭلار قانداق؟ سىلەر پويىز ئىستانسىسىدىمۇ يا باشقا يەردىمۇ؟ ـــ دىدى ـ دە، جالاقىدە ئىشكىنى ياپتى.

ئاكىسى دىمىترى بەكلا ئوڭايسىزلىنىپ قالدى:

— بۇ... ئاۋۇ ئۆيدە بالىلار ئۇخلاۋاتقاچ شۇنداق دەۋاتىدۇ، ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئۇ ياخشى ئايال.

ئىككىيلەن يەنە بىرئازدىن ئىچىشتى ۋە ياشلىق دەۋرلىرىنى، ئانىسىنى، دادىسىنى ئەسلەشتى...

— يادىڭدىمۇ؟... — ئاكىسى دىمترى خوشاللىق بىلەن سورىدى، — سەن بەلكىم ھېچكىمنى ئەسلىيەلمەسسەن كېرەك، چۈنكى ئۇ چاغدا سەن ئەمچەكتىكى بالا ئىدىڭ. چوڭلار سەن بىلەن مېنى ئۆيدە قويۇپ قويغىنىدا، سېنى سۆيۈپ ھارمايتىتىم. بىر قېتىم مەن سېنى سۆيۈپ پۈتۈن بەدىنىڭنى قىزارتىۋەتكەن، مۇشۇ ئىشىم ئۈچۈن تىلمۇ ئاگىلىغان ئىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن بىزنى ئۆيگە تاشلاپ قويمايدىغان بولغان. ئەمما، ئۇلار نېرى تەرەپكە بۇرۇلۇشىغلا، يېنىڭغا يۈگرەپ باراتتىمەن، يەنە سۆيەتتىم. بۇنىڭغا قانداق ئادەتلىنىپ قالغىنىمنى خۇدا بىلەمتىكىن. شۇ چاغدا پوتلام ئېقىپ تۇرىدىغان، لېكىن... بۇ... باشقىلارنى سۆيەتتىم.

— سېنىڭمۇ يادىڭدىمكىن...، — غەلىتە ئادەمۇ ئەسلەشكە كىردىشتى، — سەن مېنى...

— گېپىگىلارنى تۈگىتەمسىلەر، قانداق؟ — سورىدى سوفىيە ئۇئانوۋنا يەنە بىر قېتىم غەزەپلەنگەن، ئەلپازىنى بۇزغان ھالدا، — سىلەرنىڭ ئۇنداق ھەرەكسەرەكلىرىڭلارنى كىم ئاڭلايدۇ؟ بىر دەم ماڭقا-پوتلام ئېقىپ تۇراتتى دېگەن، بىر دەم شالاپشتىپ سۆيەتتىم دېگەن... قانداق قىلدىكىن دېسە، بارغانسېرى كۆچەپ كېتىشكىنىنى!

— بىز تالاغا چىقىپ كېتەيلىلا، — دىدى غەلىتە ئادەم.

ئۇلار سىرتقا چىقىپ پەلەمپەيدە ئولتۇرۇشتى.

ــ يادىڭدا بارمىكىن...، ــ غەلىتە ئادەم داۋاملاشتۇردى.
ئەمما، ئاكىسى دەستىرى نەمە بولدىكىنتاڭ، يىغلىغلى تۇردى ۋە مۇشتۇمى بىلەن ئۆزىنىڭ تىزىغا كۈچەپ ئۇرۇشقا باشلىرى.
ــ قارىغىنا، مانا مۇشۇ مېنىڭ ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنۈم. كۆردۈڭغۇ ئەنە، بۇ خوتۇننىڭ باغرى ئاشۇنداق قاتتىق... ئاشۇنداق قاتتىق...
غەلىتە ئادەم ئاكىسىنى بەزلىدى:
ــ بولدى قوي، كۆڭلۈڭنى بۇزما، بۇنداق قىلما. راستىنى ئېيتقاندا، خوتۇن خەقنىڭ باغرى تاش بولمايدىيۇ، بېشىنىڭ ئاز ــ تولا سۈيى بار كېلىدۇ. بىزنىڭ ئۆيدىكى ھىلىقىمۇ ئاشۇنداقراق.
ــ ئۇ ساڭا نىمانچە قىلىپ كېتىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن زادى؟ ئۇ سەندىن بىزار ئىكەن، لېكىن، بۇ نىمە سەۋەپتىن، دەيمەن؟...
غەلىتە ئادەم ئەمدى چۈشەندى. راست دېگەندەك، يەڭگىسى ئۇنىڭدىن بىزار بولغان، ئەمما راستىنلا بۇ زادى نىمە ئۈچۈن؟
ــ بۇنىڭ سەۋرۇي سېنىڭ مەسئۇل كادىر بولمىغانلىغىڭ، رەھىم بولمىغانلىغىڭ. مەن بۇ خوتۇننى ئوبدان بىلىمەن، بۇ بىر قاپاقباش. بۇ ئۆزىنىڭ بىرنەچچە باشلىقلىرىغا ئىشتەي تارتىپ قالغان. ھىم، ئۇنىڭ ئۆزى قانچىلىك بىرنىمىتى؟ نايىتى كەلسە ئىدارىدىكى ئاشخانىنىڭ تاڭچىكى، شۇنچىلىك ھالىغا تىرىسكە سىغىماي كېتىدۇ، تېخى! ئۇ يەردە ئەمەلدارلارنى كۆرۈۋېرىپ ئۆزگىرىپ قاپتۇ...
ئۇ ھەتتا ماڭمۇ ئۆلگۈدەك ئۆچ. مېنى مەسئۇل كادىر ئەمەس، سەرلىق دەيدۇ تېخى...
ــ ئۇ قايسى ئىدارىدا؟
ــ ئۇ، ھىلىقي... قايسىبىر كان... مەن دەمالىلىقتا ئېيتىپ

بېرەلمەيمەن. ئاناڭ ئادەم ماڭا نىمشقا تېگىپتىكەن؟ مېنىڭ قانداق لىغمنى بىلمەيدىغان يەردە ئەمەستە...

بۇ گەپلەر غەلىتە ئادەمنىڭمۇ غۇرۇرىغا تەگدى.

— بۇ زادى قانداق گەپ؟ — دەپ سوردى ئۇ يۇقۇرى ئاۋازدا. ئۇ گويا ئاكسىدىن ئەمەس، ئاللىقانداق بىرسىدىن سوردىغاندەك كۆرۈنەتتى، — ئەگەر سىلەر بىلمىشنى خالىساڭلار، مەن ئېيتىپ بېرىشىم مۇمكىنكى، بارلىق نامدار كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك يېزىلىق ئىدى. قارىپباقە، گېزىتىلەرگە چىقىقان، سۇردىتى قارا رامكا ئىچىگە ئېلىنغانلارنىڭ ھەممىسى يېزىدا تۇغۇلغان. گېزىت كۆرۈپ تۇرۇش كېرەكتە!... سىلەر بىلەمسىلەرکىنتاڭ، ئازراقلا نامى چىققان كىشىلەرلا بولىدىكەن، ئۇلار يېزىلىق. ئۇلار بالىدۇرلا خىزمەتكە قاتناشقان.

— مەن بۇ خوتۇنغا سەرالىقلار ناھايىتى ياخشى، ئازراقمۇ ھاكاۋۇرلۇغى يوق دەپ قانچە قېتىملاپ سۆزلىگەندىمەن...

— ستىپان ۋولوبىيۇ دېگەن كىشى يادىڭدىمۇ؟ سەن ئۇنى تونۇيسەن...

— تونۇيمەن، قانداق دەيسەن؟

— ئۇ تازا قارا سەرالىق... ئەمما، قارىغىنا، ئۇ سوۋېت ئىتتىپاقى قەھرىمانى. ئۇ 9 تانكىنى ئۆزىنىڭ تانكىسى بىلەن سوقۇپ پاچاقلاپ تاشلىغان. ھازىر ئۇنىڭ ئانىسىغا ھاياتىنىڭ ئاخىرىسىغىچە 60 رۇبلە-دىن نەپەقە بېرىدىغان بولدى. بۇ ئىشلار تېخى يېقىندا مەلۇم بولدى. بۇرۇن ئۇنى ئىز-دېرەكسىز يوقالغان دەپ ئويلاشقان ئىكەن...

— يەنە ماكسىموۋ ئىلىيانى دېمەمسەن؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە

يېزىدىن كەلگەن. ئەمدى قارىساڭ، ئۇ 3-دەرىجىلىك "سالاۋا" ئوردىنىغا ئىگە بولدى. ھەر ھالدا، سەن، سىتىپانىنىڭ ئىشلىرىنى يەڭگەڭگە دىمگىن... دىمگىنىڭ تۇزۇڭ!

— ماقۇل، يەنە بىر كىشى بار تېخى!...

ئاكا-ئۇكىلارنىڭ كەيپى ئۆرلەپ، خېلى ئۇزۇنغىچە پاراڭلىشىپ ئولتۇردى. غەلىتە ئادەم ھەتتا ئىككى قولىنى پۇلاڭشىتىپ پەلەمپەينىڭ يېنىدا ئۇ ياندىن-بۇ يانغا مېڭىپ يۈرەتتى.

— يېزا، ھەي...نىمىدىگەن ياخشى-ھە؟ ئۇنىڭ ھاۋاسىنىلا ئالساڭ، ھېچنىمە تەڭ كېلەلمەيدۇ. ئەتىگەنلىكى دەرىزىنى ئېچىپ قويىدىغان بولساڭ، ئۆزەڭمۇ بىلمەسەن، ساپ ۋە تازا ھاۋا پۇتۇن ئەتىجانىڭنى يايرىتىۋېتىدۇ! قانماي سۈمۈرگۈڭ كېلىدۇ، پاھ، ساپلىقى، خۇش ھىدى توغرىسىدا سۆزلىمەيلا قويماي، خىلمۇ-خىل گۈللەرنىڭ پۇراقلىرىنى دىمەمسەن تېخى...

ئاخىر بېرىپ، ئىككىيلەن سۆزلەپ ھاردى.

— بىزنىڭ ئۆينىڭ ئۆگزىسىنى ئېچىپ ياپتىڭلىمۇ؟ — سورىدى ئاكىسى بىر ھازادىن كېيىن پەس ئاۋاز بىلەن.

— ئېچىپ ياپتۇق، — غەلىتە ئادەم ئۇھ تارتىپ قويدى ۋە بوش ئاۋازدا داۋام قىلدى، — يەنە بىر بالكۇن قوشتۇق. قارىسا، ناھايىتى چىرايلىق. ئاخشاملىرى بۇ بالكۇنغا چىقىۋېلىپ، پەلە-پەتىش خىيالىرنى قىلىشقا بولىدۇ: ئەگەر ئاتا-ئانىمىز ھايات بولسا قانداق ياخشى بولاتتى-ھە؟ ئەگەر سەن بالىلىرىڭ بىلەن سەگىدەپ ئوينىساڭ نەقەدەر ياخشى-ھە؟ ھەممەيلەن يىللە ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ بۆلدۈرگەن دەملىگەن چاي ئېچىپ ئولتۇرساڭ... بۇ يىل بۆلدۈرگەن ناھايىتى كۆپ چۈشتى. دىستىرى، سەن يەڭگەم بىلەن ئۇرۇشمىغىن،

بولمسا ئۇ ساڭا ئۆچ بولۇپ قالمدۇ. مەن ئۇنىڭغا ئىللىقراق بولسام، قاراپ تۇر، چوقۇم ئۇنىڭ ئاچچىغىمۇ يېنىپ قالىدۇ.

ــ ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئەسلى بىر يېزىلىق، ــ دەستىرى نەشىقىدۇر ھەيران بولغاندەك، پەس، غەمكىن سۆزلەيتتى، ــ لېكىن، قارىماسەن، ئۇ باللارنى بەك قىينىۋەتتى. بۇ قاپاقباش ئوغلىمىزنى پىتانىنو ئۇگەنسۇن، قىزىمىزنى ئاللىقانداق پوكۇستىكى مۇز تىيلىشنى ئۇگەنسۇن دەيدۇ. باللارغا ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىيدۇ، لېكىن گەپ قىلالمايسەن. گەپ قىلدىڭمۇ، تىللاپ چۈشىدۇ.

ــ ھەم... ــ غەلىتە ئادەمىمۇ نەشقىدۇر ھاياجانلىنىپ كەتتى، ــ مەن ھازىرقى گېزىتلەرنىڭ نەشلەرنى يېزىۋاتقىنىنى زادىلا چۈشەنمەيمەن. ئاللىقانداق بىر ئايال، سودا ماگىزىنىدا ئىشلەيدۇ، ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى ناھايىتى قوپال، دەپ يېزىشىدۇ. ھەي... مۇشۇنداق ماقالىلارنى يازىدىغان كىشىلەر ئۆيىگە كەلسە كۆرىدىغىنى ئوخشاش. ئىشنىڭ چاتىغىمۇ شۇ يەردە. بۇنى مەنمۇ چۈشەنمەيمەن، ــ غەلىتە ئادەم مۇشتۇمى بىلەن تىزىغا ئۇرۇپ قويدى، ــ مەن بۇ خوتۇنلارنىڭ نەشقا مۇنداق ھەددىدىن ئېشىۋاتقىنىنى زادىلا بىلمىدىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە غەلىتە ئادەم ئورنىدىن تۇرغاندا ئۆيدە ھېچكىم قالمىغان ئىدى. ئاكىسى دەستىرى ئىشقا كەتكەن، يەڭگىسىمۇ كەتكەن ئىدى. باللارنىڭ چوڭى ھويلىدا ئويناۋاتاتتى، كىچىگىنى باللار باغچىسىغا ئېلىپ كەتكەن ئىدى.

غەلىتە ئادەم يوتقانىنى يېغىپ، يۈزىنى يۇغاندىن كېيىن، "قانداق قىلىپ يەڭگەمنى خوش قىلغىلى بولار؟ ــ دېگەن خىيالغا چۆكتى، بۇ چاغدا ئۇ بىر باللار ھارۋىسىنى كۆرۈپ قالدى. ــ ھەببەللى، ــ دەپ ئويلىدى غەلىتە ئادەم، ــ مەن بۇ ھارۋىغا بىر نەرسە

سزىپ قويسام بولماسمۇ؟" ئۇ ئۆيىدىكى چاغدا مەشىنىڭ ئۈستىگە بىرنەرسىلەرنى سزىپ قويغان، بۇنى كۆرگەنلەر ھەيران قالغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بالىلار ئويناىدىغان بويىاق، موي قەلەم بىلەن رەسىم سزىشقا باشلىدى. بىر سائەتتىن كېيىن ئۇنىڭ ئەسىرى پۈتۈپ چقتى-دە، ھارۇنىڭ ئەسلىدە بالىلار ھارۇىسى ئىكەنلىگىنى تونۇغىلمۇ بولمىدى. غەلىتە ئادەم ھارۇىنىڭ ئۈستى تەرىپىگە بىر بۇلۇڭغا يىغىلۇالغان بىر توپ تورنا سزدى، پەس تەرىپىگە ھەر خىل، ھەر ياڭرا گۈللەرنى زىچ، پوملىشپ ئۆسكەن ئوت-چۆپلەرنى، يەنە تېخى بىر جۈپ خوراز بىلەن چۆجىلەرنى سىزغان ئىدى. ئۇ ھارۇىنىڭ ئاستى-ئۈستى، ئوڭ-سولىغا بىر قۇر قاراپ چقىقاندىن كېيىن، ناھايىتى چىرايلىق بوپتۇ، دەپ ھىسابلىدى. بۇ ئەندى بالىلار ھارۇىسغا زادىلا ئوخشماستىن، ئويۇنچۇققا ئوخشاپ قالغان ئىدى. ئۇ يەڭگىسىنىڭ بۇ ھارۇىنى كۆرگەن چاغدىكى خوشال بولدىغان ھەم ھەيران قالىدىغان قىياپىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ قويدى.

"سەن شۇ چاغدىمۇ سەرالىق، غەلىتە دەرسەنمۇ؟ — ئۇ پۈتۈنلەي يەڭگىسى بىلەن ئېپ بولۇشنى كۆزلەۋاتاتتى، — بۇنىڭ ئچىدە ئۇخلىغان بالا ئۆزىنى چوقۇم بۆشۈكنىڭ ئچىدىكىدەك سېزىدۇ."

غەلىتە ئادەم بىر كۈن كەچكىچە شەھەر ئچىنى ئايلىنىپ يۈردى، سودا ماگىزىنلىرىنىڭ ئەينەكلىك دەرىزە ئچىدىكى مالىلارنى كۆردى. ئۇ ئاكسىنىڭ ئوغلىغا ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئويۇنچۇق كېمىدىن بىرنى سېتىۋالدى. بۇ كېمە ئاق رەڭلىك بولۇپ، ئۈست تەرىپىگە كىچىك چىراق ئورنىتىلغان ئىدى. "بۇنىڭ ئۈستىگىمۇ رەسىم سزىپ قويايچۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ.

سائەت ئالتە ئەتراپىدا، ئۇ ئاكسىنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. پەلەمپەيگە پۇتنى ئېلىشىغلا ئاكسى دىترى بىلەن يەڭگىسىنىڭ ئۇرۇشۇۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالدى. ئەمما، يەڭگىسى تىللاۋاتاتتى، ئاكسى دىترى بولسا مۇنۇ سۆزنىلا تەكرارلاۋاتاتتى:

ــ ھەي، نىمە بوپتۇ،...بولدى قىلغىنا...سونە... بوپتىلا!

ــ ئەتىدىن باشلاپ ئۇ ئەخمەقنى كۆزۈم كۆرمىسۇن !" ــ دەپ ۋاقىرايتتى سوفىيە ئۇۋانوۋنا، ــ ئۇ ئەتىلا بۇ يەردىن يوقالسۇن!

ــ بولدى قىلغىنا... سونە...

ــ بولدى قىلمايمەن، بولدى قىلمايمەن! ئۇ مېنىڭ چامادانىنى چۆرۈۋېتىشىمنى ساقلاپ تۇرماي، ئۆزلۈكىدىن كۆزۈمدىن يوتسۇن. مەن دېگىنىمنى قىلىمەن.

غەلىتە ئادەم تېزلا پەلەمپەيدىن كەينىگە يانىدى. ئۇ ئەمدى قانداق قىلىشنى بىلمەيتتى، ئۇ ناھايىتى بىئارام بولدى. ھەمىشە، باشقىلار ئۇنىڭغا غەزەپلەنسە، ئۇ ئەنە شۇنداق ئازاپلىناتتى، قورقۇنچ سېزەتتى، ھەممە نەرسە تامام بولغاندەك، ياشاشنىڭ ھېچقانداق مەنىسى يوقتەك تۇيۇلاتتى. ئۇ باشقا ياقتا كېتىشنى، ئۆزىگە ئۆچ بولغان، ئۆزىنى زاڭلىق قىلىۋاتقان بۇ كىشىلەردىن يىراق بىر يەرگە كېتىشنى ئويلىدى.

"مەن نىمىشقا بۇنداق بولۇپ قالدىم؟ ــ ئۇ لاپاس ئاستىدا ئولتۇرۇپ ئازاپلانغان ھالدا ئۆزىچە غودۇڭشۇپ قويدى، ــ ئۆز ۋاقتىدىلا بۇنى ئويلىسام بوپتىكەن، ئۇنىڭ بۇلارنى چۈشەنمەيدىغانلىغىنى، خەلق سەنئىتىدىن قىلچە خەۋىرى يوق ئىكەنلىگىنى كۆزدە تۇتسام بوپتىكەن."

ئۇ شۇ ئولتۇرغىنىچە قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇردى. ئۇنىڭ قەلبى

ئازاپ، ئەلەمگە توشقان ئىدى. كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا ئاكىسى دىمترى كەلدى. ئۇ ئىنىسى ۋاسىلىنىڭ خېلى بالدۇردىن تارتىپلا مۇشۇ يەردە ئولتۇرغىنىنى بىلمىدىغاندەك ئىدى.

ــ قارىمامسەن...، ــ دېدى ئۇ، ــ ئاۋۇ... يەنە ۋاتىلداپ ئۇرۇشقىلى تۇردى. ھىلىقى بالا ھارۋىسى...ھەي، سەن ئۇنىڭغا سىزمىغان بولساڭ بوپتىكەن.

ــ مەن ئۇنى خوش بولامدىكىن، دەپتىمەن. ئاكا، مەن ئەمدى كېتەي.

ئاكىسى دىمترى ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى... بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى.

غەلىتە ئادەم ئۆز ئۆيىگە كەلگەن چاغدا ئىسسىق يامغۇر خېلى قاتتىق چۈشۈۋاتاتتى. غەلىتە ئادەم ئاپتوۋۇزدىن چۈشۈپ، يېڭى پەتىنكىسىنى سېلىۋەتتى ــ دە، ئىسسىق، پېتىق يېزا يولىدا يۈگرەپ كەتتى. ئۇنىڭ بىر قولىدا چامادان، يەنە بىر قولىدا پەتىنكىسى بار ئىدى. ئۇ پات ــ پات سەكرەپ، تاقلاپ ماڭاتتى ۋە:

ئاھ، ئاق تېرەك...

دەپ توۋلاپ ئوقۇيتتى.

ئۇيۇق ئاستا سۈزۈلمەكتە ۋە كۆكۈرۈپ بارماقتا ئىدى.

يېقىنلا بىر جايدا قۇياشمۇ كۆرۈندى. يامغۇر شالاڭشپ قالدى، چوڭ ــ چوڭ تامچىلار سۇ يىغىلۇالغان جايلارغا چۈشۈپ، كەينى ــ كەينىدىن سۇ كۆۋۈكچىلىرىنى چىقىراتتى ۋە دەرھال يېرىلاتتى.

غەلىتە ئادەم بىر جايدا تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى.

... ئۇنىڭ ئىسمى ۋاسلى ئىگورېۋىچ كىسىيازوۋ بولۇپ، 39 ياشقا

كىرگەن ئىدى. ئۇ يېزىدا كىنو قويۇچى بولۇپ ئىشلەيتتى. رازۋىتكىچىلىققا ھەم ساقچى ئىتىلىرىغا چوقۇناتتى. كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپ رازۋىتكىچى بولۇشنى خىيال قىلاتتى.

1967 ـ يىل.

(«شۇكشىن ھىكايىلىرىدىن تاللانما»دىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **سەمەت دۇگايلى.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **خوجائابدۇللا ئوسمان.**

كېسەل كۆرسىتىش

مەلۇم بىر كىشى مال دوختۇرىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا:

ـــ كېسىلىمنى كۆرۈپ قويسىڭىز قانداق، ـــ دەپتۇ.

ـــ ئەپەندىم، سىز ئۇقمايسىز كېلىپ قاپسىز، مەن مال دوختۇرى.

ـــ ئۇقمايسىز كەلگىنىڭىز يوق، مەن دەل سىزنى ئىزدەپ كەلگەن ئىدىم. مەن خۇددى ئات، كالا ئورنىدا ئىشلەيمەن، توشقانىدەك ئىككى ـ تۆت تال بىر نەرسە يەيمەن، كىشىلەر مېنى ئىت دەپ قارايدۇ. ئويلاپ بېقىڭ مەن مۇشۇنداق تۇرۇقلۇق سىزنى ئىزدىمەي كىمنى ئىزدەيمەن.

زوشېنكو

ھەممىگە مەلۇمكى، تراموَيدا ئاساسلا كالاچ چوشوپ قالىدۇ، بولوپمو يېنىگىزدىكى بىرى سەل قىستاپ، كەينىگىزدىكىسى پالاكەتلىك قىلىپ ئايىغىگىزنىڭ ئۈكچىسىنى دەسسەپ سالسىلا، كالچىگىز چوشوپ قالىدۇ.

بىر پاي كالاچنىڭ چوشوپ قېلىشى كىچىك ئىش، مېنىڭ بىر پاي كالىچم بىردەمنىڭ ئىچىدە، كوزنى يومۇپ ئاچقىچىلا يوقلىپ كەتتى.

ئېسىمدە قېلىشچە، تراموَيغا چىقىقان چېغىمدا، ئىككىلا كالىچم پوتومدا بار ئىدى.

ئەمما تراموَيدىن چوشوپ قارىسام، كالىچمنىڭ بىر پېيى بار

ئىكەن. يەنە بىر پىيى يوق. ئۆتۈگۈم پۈتۈمدا تۇرۇپتۇ، پاچىغىم يوقالماپتۇ، تامىلىمۇ بار ئىكەن، لېكىن كالىچىنىڭ بىر پىيى يوق، پەقەت بىر پىيلا قېپتۇ.

تىراۋاينىڭ كەيىندىن قوغلىشىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە...

مەن ھىلىقى سىغار پۈتۈمدا قالغان بىر پاي كالىچىمنى سىلىپ گېزىت قەغىزىگە ئوردىدىم ـ دە، ئىشقا كەتتىم. ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ئىزلەي، بەربىر يوقالمايدۇ، تېپىۋالارمەن دەپ ئويلىدىم مەن.

ئىشتىن چۈشۈپلا كالىچىمنى ئىزلەپ ماڭدىم.

ئاۋال مەن تونۇيدىغان بىر تىراۋاي شوپۇرنى تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشتىم.

ئۇ ماڭا مەسلىھەت كۆرسىتىۋىدى، ئىشەنچىم كامىل بولدى. ئۇ مۇنداق دىدى:

ــ تەلىيىڭ بار ئىكەن، ھىلىمۇ ياخشى كالىچىڭ تىراۋايدا چۈشۈپ قېپتۇ، خۇداغا شۈكرى دىسەڭ بولىدۇ. باشقا يەردە چۈشۈپ قالغان بولسا، چاتاق بولاتتى. تىراۋايدا چۈشۈپ قالغان بولسىلا، چاتاق يوق. ئىدارىمىزنىڭ قارىمىغىدا، يوقالغان نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋېلىش ئورنى بار، شۇ يەرگە بېرىپ ئېلىۋالسەن، چاتاق يوق.

ــ ھە، شۇنداقمۇ، رەھمەت ساڭا، ــ دىدىم مەن، ــ ئەمدى كۆڭلۈم تىنىدى. ھەي، كالىچىم بىرقەدەر يېڭى ئىدى، كەيگىلى ئاران يېرىم يىل بولغان.

ئىككىنچى كۈنى مەن يوقالغان نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋېلىش ئورنىغا باردىم.

ــ بۇرادەر، بىر پاي كالىچىم تىراۋايدا چۈشۈپ قالغان ئىدى،

بۇ يەردە بولسا، ئېلىۋالسام قانداق؟

ــ بولىدۇ، ــ دىدى ئۇ يەردىكى ئادەم سوئالىغا جاۋابەن، ــ كالىچكىز قانداق كالاچ ئىدى؟

ــ كالىچىم، ئادەتتىكىچە كالاچ، ــ دىدىم مەن، ــ 12 ــ نومۇرلۇق كالاچ ئىدى.

ــ 12 ــ نومۇرلۇق كالاچ بۇ يەردە 12 مىڭ پايدىن ئاشىدۇ، كالچىگزنىڭ ئالاھىدىلىگىنى دەپ بېنىڭ.

ــ ئۇنىڭ ئالاھىدىلىگىمۇ ئادەتتىكىچىلا، پاشىنىسى ئۇپراپ كەتكەن، كالاچنىڭ ئەستىرىدىكى تېزىتمۇ ئۇپراپ سىلىغلىنىپ كەتكەن.

ــ بۇنداق كالاچتىن بۇ يەردە بىرەر مىڭچىسى بار، بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئالاھىدە بەلگىسى بارمۇ؟

ــ بار، كالاچنىڭ تۇمشۇغى ئاجراپ كېتەي دەپ قالغان، ئازراقلا تۇتۇپ تۇراتتى. كالاچنىڭ پاشنىسىمۇ ئۇپراپ كەتكەن، چېتى ھەچنەرسە بولمىغان ئىدى.

ــ سىز ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، قاراپ باقاي.

مانا، مېنىڭ ھىلىقى بىر پاي كالىچمنى ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ ئەمەسمۇ!

مەن خوشاللىغمدا، نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم.

مەن: بۇلار خىزمەتنى كارامەت باخشى ئىشلەيدىكەن، بىر پاي كالاچ ئۇچۇن شۇنچە ئاۋارە بولغىنىنى قارىمامدىغان، بۇلارنىڭ خىزمەت پوزىتسىيسى نېمىدىگەن ياخشى ــ ھە! دەپ ئويلىدىم.

ــ رەھمەت دىدىم مەن، ــ بۇرادەرلەر، بۇ ئىشنى مەن ئۆمۇر-ۋايەت ئونتۇمايمەن، قېنى، تېزرەك بەرسەڭلا، كىيىۋالاي، رەھمەت

سزلەرگە.

ــ بولمايدۇ، ھۆرمەتلىك يولداش، ھازىرچە سزگە بېرەلمەيمز، چۈنكى بۇ كالاچنىڭ سزنىڭ ياكى سزنىڭ ئەمەسلىگىنى بلمەيمز.

ــ مېنىڭ، راست گەپ قىلمۇاتىمەن.

ــ بىز سزگە ئىشىنىمز، ھەم بەكمۇ ھىسداشلىق قىلىمز. سز يۈتتۈرۈپ قويغان كالاچ مۇشۇ بولۇشى مۇمكىن، بىراق بېرەلمەيمز. سزنىڭ راستلا كالاچ يۈتتۈرۈپ قويغانلىغىڭزنى ئىسپاتلايدىغان بىر پارچە ئىسپات قەغىزى ئېلىپ كېلىڭ، ئاھالە كومىتېتى ئىسپات قەغىزى بېرىپ بەرسۇن، ئىسپات قەغىزى بولسىلا، ھايال قىلماي تاپشۇرۇپ بېرىمز.

ــ بۇرادەر، ــ دىدىم مەن، ــ ئوبدان يولداش، ئاھالە كومىتېتىدىكىلەرنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوق، ئۇلار ئىسپات قەغىزى بېرىپ بەرمەسلىگى مۇمكىن.

ــ يېرىپ بېرىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشى، بولمسا، ئاھالە كومىتېتىنىڭ نىمە كېرىگى بار؟

مەن ھىلىقى بىر پاي كالاچقا يەنە بىر قېتىم قارىۋالدىم ــ دە، قايتىپ كەتتىم.

ئىككىنچى كۈنى ئاھالە كومىتېتىغا بېرىپ، كومىتېت مۇدىرىغا ئېيتتىم:

ــ بىر پاي كالىچمنى يۈتتۈرۈپ قويغان ئىدىم، شۇنىڭغا بىر پارچە ئىسپات قەغىزى بېرىپ بەرگەن بولسىڭز.

ــ راست يۈتتۈرۈپ قويدىڭزمۇ؟ ئادەمنى كولدۇرلىتىپ يۈرمەڭ يەنە! بىكاردىن نەپ ئېلىۋالاي دەۋاتامسز ــ يە؟ ــ دىدى ئاھالە كومىتېتىنىڭ مۇدىرى.

ـــ راست دەۋاتىمەن، ـــ دېدىم مەن، ـــ كالنچمنى يوقىتىپ قويدۇم.

ـــ بىراق، ـــ دېدى ئۇ، ـــ قۇرۇق گەپكە ئىشىنمۇەرمەيمەن، ئەگەر تىراۋاي شىركىتى سىزنىڭ كالچكىز يۇتۇپ كەتكەنلىگىنى ئىسپاتلاپ بەرسە، ئىسپات قەغىزى بېرىپ بېرىمەن، بولمىسا بېرىپ بېرەلمەيمەن.

ـــ ئىسپات قەغىزى يازدۇرۇپ كېلىشنى شۇلار ئېيتقان ئىدى، ـــ دېدىم مەن.

ـــ ئەمسە، بىر دوكلات يېزىپ كېلىڭ، ـــ دېدى مۇدىر.

ـــ نىمە دەپ يازىمەن؟ ـــ دېدىم مەن.

ئۇ مۇنداق دېدى:

ـــ مۇنداق دەپ يازىسىز: پالانى يىل پوستانى ئاينىڭ پۈكۈنى كۈنى بىر پاي كالىچم يۇتۇپ كەتتى...ۋاھاكازا، ۋاھاكازا، يەنە: ئىش ئېنىقلانغىچە ئۇزەمچە سىرتقا چىقماسلىققا ۋەدە بېرىمەن دېگەن سۆزنىمۇ قوشۇپ قويىسىز.

دوكلاتنىمۇ يازدىم. ئەتىسى رەسمىي ئىسپات قەغىزى يېزىپ بەردى.

ئىسپات قەغىزىنى ئېلىپ يەنە هىلىقى يوقالغان نەرسىنى تاپشۇرۇۋېلىش ئورنىغا باردىم. بۇ قېتىم تولا گەپ قىلىشمىنكىمۇ هاجىتى بولمىدى، ئۇلار كالچمنى بەردى.

بۇ بىر پاي كالاچنى پۈتۈمگا كىيىپ تۇرۇپ، بەك هاياجانلىنىپ كەتتىم: "قاراڭ، ئۇلارنىڭ خىزمەت پوزىتسىيىسى نىمىدىگەن ياخشى-ھە! باشقا ئورۇن بولغان بولسا، بىر پاي كالاچ ئۈچۈن شۇنچە كۆپ ۋاقىت سەرپ قىلامتى! ماشىنىدىن تاشلۇۋېتىپلا تۇگىشەتتى. بىر پاي كالاچنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ يۇرۇپ، بىر ھەپتە

بولا ـ بولمايلا، قولۇمغا قايتىپ كەلدى."

شۇنىڭغا ئەپسۇسلىنىمەنكى، مەن يوقالغان كالاچنى دەپ چېپىپ يۈرگىنىمدە، يەنە بىر پاي كالىچمنىمۇ يۇتتۇرۇپ قويدۇم ـــ بىر ھەپتىدىن بۇيان، مەن ئۇنى گېزىتتكە ئوراپ يېنىمدا ئېلىپ يۈرگەن ئىدىم. بۇ قېتىم نەدە يوقالغانلىغىنى بىلەلمىدىم. تىراموايدا چۈشۈپ قالمىغانلىغى ئېنىق، شۇڭا يوقالغىنى يوقالغان بولدى ـ دە، تېپىلمىدى.

ئىش قىلىپ بىر پېيىنى تېپىۋالدىم. ئەمدى ئۇنى ئىشكاپكا سېلىپ قويدۇم. ئىچىم پۈشقان چاغلاردا، شۇ بىر پاي كالاچقا بىر قاراپ قويساملا، كۆڭلۈم تىنىدۇ. مانا شۇ چاغدا: ئىش بېجىرگۈچى ئورگانلىرىمز ھەقىقەتەن نەمۇنچى بولۇشقا مۇناسىپ ئورگانلار، دەپ ئويلايمەن ئىچىمدە!

مەن بۇ بىر پاي كالاچنى خاتىرە ئۈچۈن ساقلاپ قويدۇم، ئەۋلاتلىرىمغۇ كۆرۈپ تاماشا قىلسۇن.

ئاپتور ھەققىدە

مخائىل مخايلوۋىچ زوشېنكو (1895 ـــ 1958) سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى، پولتاۋادا تۇغۇلغان، دادىسى رەسسام. ئۇ 1913 ـ يىلى پېتربۇرگ داشۆسىنىڭ قانۇن پاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە پىدايىلار قىسمىغا قاتنىشىپ، ئالدىنقى سەپتە زەھەرلىك گاز بىلەن زەھەرلىنىپ يارىلانغان. 1918 ـ يىلى قىزىل ئارمىيىگە قاتنىشىپ، كېيىنكى يىلى ھەربى سەپتىن بوشانغان. كېيىن موزدۇز، ئەرتىس، تېلېفون سىمى ئۇلىغۇچى، سوت مەھكىمىسىنىڭ ھەق تەلەپ ئىشلىرىنى تەكشۈرگۈچىسى ۋە بوغالتىر بولغان، كېيىنكى

چاغلاردا تەھرىر بولغان. ئەدەبىيات ساھەسىدە نەتىجە قازانغانلىغى ئۈچۈن، قىزىلبايراق ئەمگەك ئوردىسىغا ئېرىشكەن.

زوشېنكو 1921 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەسەر يېزىشقا كىرىشىپ، پىلىيەتون، ھىكايە، پوۋېست، رومان، سەھنە ئەسىرى قاتارلىقلارنى يازغان؛ ئۇنىڭ ھەجۋى ھىكايىلىرى ئەڭ داڭلىق ئىدى. ئۇ تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنى سېيۇزېت تالالاشقا ماھىر ئىدى؛ ئەسەرلىرىدە بېيۇروكراتلىق، ناچار ئىستىل ۋە كونا ئادەت قاتارلىق ھادىسىلەرنى مەسخىرە قىلاتتى؛ پىكىر يۈرگۈزۈشى ئالاھىدە، ئەدەبىي ئۇسلۇبى ئاممىباپ ـ سادداا ئىدى. 20 ـ ۋە 30 ـ يىللاردا داڭ چىقىرىپ، نۇرغۇن ئەسەرلىرى قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنغان؛ شۇنىڭدەك نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. لېكىن ئەينى زامانىدا سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەر زوشېنكونىڭ ئەسەرلىرىگە ھەر خىل باھالارنى بەرگەن. 1946 ـ يىلى ژدانوۋ ئۆزىنىڭ «يۇلدۇز» ۋە «لېنىنگراد» دېگەن ئىككى ژورنال توغرىسىدىكى دوكلاد»ىدا، زوشېنكونىڭ «مايمۇنىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى» (1945 ـ يىلى)، «كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى» (1943 ـ يىلى) دېگەن ئىككى پارچە ئەسىرىنى سوۋېت ئىتتىپاقى جەمىيىتىنى ۋە سوۋېت كىشىلىرىنى خۇنۇكلەشتۈردى، دەپ ئەيىپلىگەن. شۇ يىلى 9 ـ ئايدا، سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمىيىتى مۇدىرىيىتىنىڭ ھەيئەت رىياسىتى زوشېنكونى سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمىيىتىدىن چىقىرىۋېتىشنى قارار قىلغان. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلىرى ۋە ئوبزورچىلىرى ماقالىلار يېزىپ، ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنى يەكۈنلەشنى تەتقىق قىلماقتا ۋە باھالىماقتا.

«بىر پاي كالاچ» (1926 ـ يىلى) دېگەن ئەسەردە، "مەن" تىراۋ ـ

ۋايدا بىر پاي كالىسچمىنى چۇشۇرۇپ قويدۇم، "مەن" ئالاقىدار تارماقلارنىڭ يوقالغان نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋېلىش ئورنىغا بېرىپ ئولىدىم، كالاچنىڭ دېرىگى تېپىلدى، بىراق ئاھالە كومىتېتىدىن ئىسپات قەغىزى ئېلىشقا توغرا كەلدى، ئاھالە كومىتېتى بولسا ئاۋال بىر پارچە دوكلات يېزىشىمنى تەلەپ قىلدى. ئۇ ياق-بۇ ياققا قاتراپ يۈرۈپ، بىر پاي كالىسچمىنى ئىزلەش جەريانىدا، يەنە بىر پېيىنمۇ يۇتتۇرۇپ قويدۇم، دەپ يېزىلدۇ. ئەسەردە، كىچىككىنە بىر ئىشنى يوغان ئىش قىلىۋالدىغان، ئەمىلىيەتكە ئۇيغۇن بولمىغان، چۈۋالچاق ۋە چاكىنا ئىش ئىستىللىرى ناھايىتى ئىخچام ۋە مۇبالىغىلىق سۆزلەر بىلەن مەسخىرە قىلىنىدۇ.

(«هازىرقى زامان دۇنياۋى ھېكايىلەردىن تاللانما»دىن).

تەرجىمە قىلغۇچى: **رەقىپ ۋاھاپ.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **غۇلام غوپۇرى.**

ئىش تەقسىم قىلىش

ماتروسلار باشلىغى ماتروسلارغا ئىش تەقسىم قىلغاندا:

— يېرىمىڭلار پاراخوتنىڭ باش تەرىپىگە بېرىڭلار، يېرىمىڭلار پاراخوتنىڭ ئايال تەرىپىگە بېرىڭلار، قالغىنىڭلار مەن بىلەن مېڭىڭلار! — دەپتۇ.

قاقرىلار قايتقانىدا

تۇرغان توختەموۋ

ئاخرقى كۈنلىرى يېزىنىڭ غەرپ تەرىپىدىكى يالغۇز سېدىنىڭ قېشىغا بۇنىڭدىن ئۈچ-تۆت ئاي ئىلگىرىلا ھەربى سەپتىن قايتقان شېرىپ كېلىپ، ئۇزاق يۇرىدىغان بولدى. ھەممە ئالقاندا تۇرغاندەك كۆرۈنىدىغان كىچىك يېزىنىڭ ئادەملىرى ئۇنى بىردىن بايقىغان. ئۇنىڭ مېڭىش-تۇرۇشىمۇ، كىيىگەن كىيىمىمۇ بۇ يەردىكى ئۆزى دەمەتلىك ئادەملەردىن باشقىچە. ئىگىز بوي، ياغاق يۈزلۈك ئادەم يېزىدىكى يالغۇز سېدىنىڭ قېشىغا كېلىپ، كەڭ دالاغا قارىغاندا ئەركىن نەپەس ئېلىپ، ئۆزىنى يېنىڭ سېزىتتى. سېدىگە يۆلىنىپ تۇرغان شېرىپنىڭ ئۈستۈرا بىلەن پاكىزە قىرغان مەڭزىنى كۈزىنىڭ سوغ شامىلى يەلپۈپ ئۆتمەكتە. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا يېڭىلا ئۆيىدە كۆرگەن ئاغزىدا بىر-ئىككى تال چىشى بار، شالاڭ چاچلىرى چۈۋۈلۈپ، ئىڭەك تېرىسى ساڭگىلاپ كەتكەن زۆھرا كەلدى. "ھەددى-ھىساپسىز قېرىپ كېتىپتا" دەپ بۇنىڭدىن قىرىق يىل ئىلگىرى مۇشۇ سېدىنىڭ سايىسىدە ئۆزى قۇچاقلىغان قارا كۆزلۈك،

كۆكسى ئەتلەس كۆينەككە سغمايۋاتقاندەك كۆرۈنسەنغان زۆھرا ئىسملىك قىزنى ئەسلىدى.

زۆھرانىڭ پاخلاندەك بىلەكلىرى شېرىپنى بۆلەكچە تەشنا قىلغان شۇ چاغلاردا ئۇلارنىڭ گىرە سېلىشىپ مۇھەببەت ھەقىقىدە پاراڭ قىلىشى كۆپىكە سوزۇلۇپ، يېزىنىڭ ھازا-زۇل قىزلىرى چۆچىگىنى چۆرىگىچە شېرىپ زۆھرانىڭ ئۆيىگە ئەلچى كىرگۈزۈپ، ئۆي-ئوتاق بولغان. ئۆيلىنىپ، بىر يىل ئۆتكەندە ھاياتقا شەشىدىن كەلگەن ئىدى...

— تولىمۇ گۈزەل كۈنلەر ئىدىغۇ، — دەپ شېرىپ يالاڭ پەلتو-سىنى تېخىمۇ قىمداۋۇراق ئوردىدى. ئۇ بۇگۈن قېلىن كىيىنىۋالسىمۇ تېنى تىكەنلىشىپ مۇزلاپلا تۇراتتى. ئەمدى شۇ يىللار تەپتى پەقەت يىلدىن-يىلغا قوۋزىغى قېلىنلىشىپ، ھۇررەكلىشىپ، سۆگەل باسقان سېدىگە قالغاندەك، مەيدىسىنى ئۇنىڭغا چىڭ بېسىپ خېلى ۋاقىتقىچە جىم تۇردى.

شېرىپ سېدىگە قارىدى. ئۇ ئېسىگە كەلگەندىن بېرى ئەتراپتا تالاي كۆچەت تىكىلىپ، تالاي تېرەك كېسىلىپتۇ. ئەمما شۇ ۋاقىتقىچە بىرەر ئادەم پالتا كۆتۈرۈپ، بۇ سېدىنىڭ شېخىنى زەخمىلىگەن ئەمەس. ھەتتا ئۇرۇش يىللىرىمۇ ئەرلەر فرونتقا كېتىپ، يۇرتتا پالتا كۆتۈرۈپ ئوتۇنغا بارغۇدەك ئىنسان قالمىغاندىمۇ بىرسى سېدىنىڭ شېخىنى كېسىپ، ئوتقا ياقماپتۇ. سېدىنىڭ تۈۋى ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا كېلىۋاتقان قوتلۇق جاي. شېرىپ سېدىنىڭ ھۇررەكلىشىپ قاتقان قوۋزىغىنىڭ ھەر بىر قاتلىمىدا بۇ يەردە ئۆتكۈزگەن كۈنلىرى يېزىلىپ، ئەمدى ئۇنى بىر چەتتىن ئوقۇۋاتقاندەك ھىس قىلاتتى ئۆزىنى. ئۇ چارەك ئەسىردىن ئوشۇق

ۋاقىت يۇرتتىن ئايرىلىپ قايتىقانىدا، مۇشۇ سەبدىنى كۆرۈپ يېزام هايات ئىكەن، دەپ بەك خوشال بولغان

كۆپ ـ كۆك ئاسمانىنىڭ تۆرىدە بۇلۇتلار لەيلەپ يۈرىدۇ. ئۇ ياش چاغلىرىدا ئىگىز تاغلار كەينىگە قازانىدەك دۇم كۆمۈرۈلگەن ئاسماندا ئاستا سىلجيدىغان ئاق بۇلۇتلارغا زوقلىنىپ قارايتتى. بۈگۈنمۇ شۇ بۇلۇتلار تاغ تىزمىلىرىنى بويلاپ ئۆزمەكتە.

بىر چاغدا يېزىنىڭ ئۈستىدىن ئاغامچىدەك سوزۇلۇپ، قاقىرىلار ئۆچۈپ ئۆتتى. ئەجەپ، يىل ئۆتۈپ، كۆپ نەرسە ئۆزگەرسىمۇ، قاقىرىلار ئۆزىنىڭ ئۆچۈش يولىنى ئۆزگەرتمەپتۇ. ئۇلار بۇنىڭدىن ئوتتۇز يىل ئىلگىرىمۇ مۇشۇ يەردىن ئۆچۈپ ئۆتىدىغان. قاقىرىلارنىڭ قارىسى يوقغىچە شېرىپ ئاسمانغا قاراپ شېرىن خىيالغا چۆمدى. ئۇ قاقىرىلار كۆزدىن غايىپ بولغاندا سېغىنىڭ يەردىن كۆتىرىلگەن قۇچاق يەتكۈسز يوغان تومۇرىغا ئولتۇرۇپ، تاماكىسىنى تۈتاشتۇرۇ ـ ۋىدى، ئويىنى "قرۇ ـ قرۇ" دەپ يالغۇز قايتقان قاقىرىنىڭ ئۈنى بۆلۈۋەتتى. بايىقى قاقىرىلاردىن بۇ خېلىلا تۆۋەن ئۇچۈپ كەلمەكتە. ئۇنىڭ قانات قېقىشمۇ باشقىچە. "بىچارە قۇش توپىغا قوشۇلالماي، يالغۇز قاپتۇ ـ دە" دەپ ئويلىدى ئۇ. يالغۇز قاقىرا ئۆز توپىنى چىللاپ، چاقىرغاندەك تېخىمۇ قاتتىق ئۇن چىقىرىپ ئىلگىرىكى قاقىرىلارغا قارىغاندا چاپسان ـ چاپسان قانات قاقماقتا.

شېرىپ توپىدىن ئايرىلغان قاقىرىدىن كۆز ئالماي ئۇزاق قارىدى. مۇشۇ پەيتته، نەمشەقدۇ، ئىچى ئاغرىپ، ئۇنى ئايىغاندەك بولاتتى. بابا ئۇچۈپ ئۆتكەن قاقىرىلار ئانچىلا تەسىرات قالدۇرمىغان. ئەمما مۇنۇ يالغۇز قاقىرىنى كۆرگەندە بىرسى شېرىپنىڭ يۈرەك يارىسىنى مورلاپ، ئېچىۋەتكەندەك ھىس قىلدى ئۇزۇنىى. ئۇنىڭ تېنىگە

چاپلاشقان تېرىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان تومۇرلىرى تارمۇشقا ئوخشاش تارتىشىپ، قان بېشىغا ئۆرلىمەكتە. ئىش قىلىپ، ئاشۇ قۇش قاقىرىلارغا بېرىپ قوشۇلسىمەن، دەپ تىلەيدۇ. ئۇ ئىچىدە "ئۇچ قاقىرىم، مۇتتىكرەك ئۇچ" دەپ ئاسمانىدا قۇش ئەمەس، خۇددى ئۆزى ئۇچۇۋاتقاندەك ئىلگىرى تەلپۈنەتتى.

يېشى ئۇلغايغانسېرى كۆزى ياخشى كۆرمەس بولۇپ قالدىمۇ، ياكى يالغۇز قاقىرا ئۇنىڭدىن ئۇزىغانداىا ئۇچۇشنى تېخىمۇ ئىتتىكلەتتىمۇ، ئەيتاۋۇر، ھىلىقى قۇش چاپسانلا غايىپ بولدى. شۇڭلاشقا شېرىپ ئۇنىڭ توپىغا قوشۇلغىنىنى كۆرەلمىگەن.

يالغۇز قاقىرا ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئارام بېرەر ئەمەس. "بىچارە ياردار ئوخشايدۇ، بولمىسا توپىدىن ئايرىلاتتىمۇ" دەپ ئويلىدى. شېرىپ قانچە ئويلىماي دىگەن بىلەن بايىقى قاقىرا كۆڭلىگە ئارام بەرمەيتتى. ئۇنىڭ كۆزلەر كۆز ئالدىغا تىزىلىپ كەلمەكتە.

* * *

ئۇ چاغدىمۇ قاقىرىلار بۇگۈنكىگە ئوخشاش كۆك ئاسماندا چۈۋالىشىپ جەنۇبقا ئۇچۇپ ئۆتتى. شېرىپ بىلەن زۆھرا بىر خىل قانات قېقىپ كېتىپ بارغان قاقىرىلارغا زوقلىنىپ قارىدى. ئۇلارنىڭ تويىمۇ شۇنداق قاقىرىلار سوزۇلۇپ، جەنۇبقا ئۇچقاندا بولغان ئۇچۇنمۇ، كەچ كۈزنىڭ مۇشۇ بىر دەقىقىسى ئۇنىڭ كۆڭلىگە بەك ياقىدۇ. ئەمدى بىزنى ھېچقانداق كۈچ ئاجرىتالمايدۇ، دەپ قوشۇلغان ئىككى ياش ئۇرۇش باشلانغىنى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغاندا نېمە قىلارىنى بىلمەي ھاڭ ـ تاڭ بولۇشتى. ئايرىلىش كۈنلىرى يېقىنلىغاندا ئۇلار چاپسان ـ چاپسان مۇشۇ سېدىنىڭ قېشىغا كېلىپ، بىر بىرىنى مەھكەم قۇچاقلاپ، ئۇزاق تۇراتتى.

ـــ سىزسىز ھايات كەچۈرەلمەيمەن. ماڭا سىز جەڭگە كەتكەندە ھەممە نەرسە خۇددى توختاپ قالدىغاندەك سېزىلىدۇ، ـــ دىدى زۆھرا.

زۆھرانىڭ تەلىيى بار ئىكەن. يېزىدىكى شېرىپ دەمەتىلىكىلەرنى ئۇرۇش باشلانغان چاغدىلا فرونتقا ئېلىپ ماڭغىنى بىلەن ئۇنى ۋاقتىنچە قالدۇردى. شېرىپ قىرىق بىرىنچى يىلنىڭ كۈز ئايلىرىغىچىلا ئېتىزدا تىراكتۇر ھەيدەپ، لابوگرېيكىدا ئاشلىق يېغىشتۇردى.

ـــ سەن ھازىر كولخوزغا كېرەك ئادەم. ئايالىلارنى تىراكتۇر ھەيدەشكە ئۆگىتىسەن، ـــ دىدى كولخوز رەئىسى. شۇنىڭ بىلەن ئېتىزدىكى ئۇچ «XT3» تىراكتۇرى شېرىپقىلا قالدى.

ـــ مېنىڭ تىراكتۇرىمنى سەن ھەيدە، قىشىچە MTC-تا ئۆزۈم ياخشى رېمونتلىغان ئۇچۇن توختىماي ئىشلەۋاتىدۇ. كۆپ قىينالمايسەن، ـــ دەپ جېكىلىدى شېرىپ ئايىلىغا. ئۇ زۆھرانىڭ «XT3» ھەيدەشنى ياز بويى ئۆگەتتى ـ دە، كۈزلۈكى ئىككىسى ئات لابوگرېيكىسى بىلەن ئوروپ يەققان بۇغداينى خامانداپ توختىتىپ قويغان كومبايىندا تەپتى. ئەسلىدە ھەممە ئادەمنىڭ مۇھەببىتى خوشلاشقان چاغدا مۇشۇنداق تاتلىق بىلىنمەيدۇ، ياكى ئۇلار ھەقىقەتەن بىر بىرىنى شۇنچە ياخشى كۆرەتتىمىكىن، ئەيتاۋۇر، شۇ يىلنىڭ كۈز ئايلىرىدا ئۇلار بىر قۇشنىڭ ئىككى قانىتىدەك ئايرىلماي يۈرىشىدى. ئىككى يۈرەك بىر بولغاندا تارتىقان جاپامۇ مىقالچە بىلىنمەيدىكەن. ئەر كىشىلەر جەڭگە كېتىپ، يېزىدا پەقەت ئايالىلار قالغاندا كېچە ـ كۈندۈز ئېتىزدا تىنىم تاپماي ئىشلىگەنلىرىمۇ ھاردۇق دېمەيتتى ئۇلار.

ئۇرۇش باشلانغان يىلنىڭ كۈز ئىيى. ئېتىزدا ئاشلىق يېغىشتۇ-

رۇلۇپ، خامانلار سۈپۈرۈلۈپ، تازىلانغان مەزگىل. باشتا شەھەرنىڭ قاچان ھەربى سەپكە چاقىرتىدىغىنى دەپ تېگىرقاپ يۈرگەن زۆھرا ئەمدى ھەقىقەتەن قالدۇرسا كېرەك دەپ، كۆڭلى بىرئاز ئەمەن تاپقان.

ئۇلار دوغداق بوز ئۆچاستىكىسىدا كۆزلۈك بۇغداينىڭ يېرىنى ھەيدەۋاتاتتى. غەيرەت يېزىسى تەرەپتىن بىرسىنىڭ ئات چېپىپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەندە ئىككىسى تىراكتۇرنى توختىتىپ، ھىلقىنىڭ يولىغا قاراشتى.

ــ كۆڭلۇم ئەنسىرەۋاتىدۇ، شەرىپ، ئالشۇ ئادەم بىزگە بىر شۇم خەۋەر ئېيتقىلى كېلىۋاتىدىغۇ دەيمەن، ــ دىدى زۆھرا شەرىپىنىڭ قولىنى تۇتۇپ.

زۆھرا خاتالاشماپتۇ. ئاتلىق ئادەم كولخوز بىرىگادىرى ئىكەن. ئۇ كېلىشى بىلەن شەرىپقا ھەربى سەپكە چاقىرىنقانلىقى ھەققىدىكى پوۋېستكىنى تۇتقۇزدى ــ دە:

ــ ئەتە سائەت 9 دا سان ــ توغمچىنى ئېلىپ يارکەنتتىكى ھەربى كومىسارىياتقا كەلسۇن دەيدۇ. ئۇرۇشقا ماڭسەن ئىكەن، ــ دىدى.

تۇيۇقسز ئېيتىلغان سۆزدىن كېيىن زۆھرا دېمى ئېچىگە چۈشۈپ كەتكەن ئادەمگە ئوخشاش بىرئاز ۋاقىت بىردە يولدىشىغا، بىردە ھەربى كومىسارىياتنىڭ چاقىرىش قەغىزىنى ئېلىپ كەلگەن بىرىگا ــ دىرغا قاراپ، لال بولۇپ قالدى ــ دە، ئاندىن شەرىپىنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ، ئۆزىنى توختىتالماي يىغلاۋەتتى. شەرىپ ئايىلىنى كۆپ جىملىدى.

بۇ كۈنى زۆھرا بىلەن شەرىپ تىراكتۇرنى ئېگىزغا توختىتىپ قويۇپلا، بىر ئاتقا مىنگىشىپ ئېتىزدىن قايتتى.

ـــ ئەمدى سىزنى كۆرمەيمەن. مۇنۇ ئېتىزلاردا ئىكىكىيلەنىنىڭ يۇرىدىغىنىمىز يوق دەڭا. ـــ ياۋداق ئاتنىڭ كەينىگە مىنگىشىۋالغان زۆھرا بېشىنى شېرىپنىڭ دۇمبىسىگە قويۇۋېلىپ، توختىماي يىغلايتتى.

ـــ باشقىلارنىڭ ئايالىرىمۇ چىداپ يۇرىدىغۇ. بېلىڭنى مەھكەم باغلاپ، ئۆزەڭگە پىششىق بول. بالىغا ياخشىراق قارا. ئامانچىلىق بولسا، ئىككىيلەن تېخى بۇ ئېتىزلاردا تالاي يۇرىمىز. ـــ شېرىپنىڭ باشقا ئېيتقۇدەك سۆزى يوقتىمۇ، مۇشۇ قېتىم ئۇ زۆھرىغا قارىغاندا ئاز سۆزلىدى.

ـــ ئاسمانغا قارىغىنا. قاقىرىلار قايتىپتۇ. سەن قاقىرىلارنىڭ ئاغامچا بولۇپ ئىگىز ئۇچقىنىنى ياخشى كۆرەتتىڭغۇ، ـــ دىدى شېرىپ، ـــ ئامانچىلىق بولسا، مەنمۇ بىر كۈنى ئاشۇ قاقىرىلارغا ئوخشاش ئۇچۇپ كېلىمەن.

ـــ قاقىرىلارغۇ قايتار، ئەمما سىزنىڭ قايتىدىغىنىڭىزغا كۆزۈم يەتمەيدۇ.

ـــ ھەرقاچان مۇشۇنداق قايتقان قاقىرىلارغا قارا. مەن ئۆزۈم قايتماسامۇ ئاشۇلاردىن ساڭا سالام ئېيتىپ بېرىمەن.

ـــ مەنمۇ ئېتىزدا يۇرۇپ، سىزنىڭ سالىمىڭىزنى ئېلىپ كېلىدىغان قاقىرىلارنىڭ قايتىشىنى تاقەتسىز كۈتىمەن. شېرىپ، ـــ دىدى زۆھرا. ئۇ كۆز يېشىنى ئېيتۇۋېتىپ، شېرىپنىڭ بېلىدىن تېخىمۇ مەھكەم قۇچاقلاپ، ئىگىز ئۇچقان قاقىرىلاردىن كۆز ئۈزمەي قارىماقتا. زۆھرانىڭ خۇددى يولدىشى ئاشۇ قاقىرىلار بىلەن بىللە ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك سېزىلەتتى.

مۇنداقمۇ قىسقا تاڭلار بولىدىكەن. ئۇ كۈنكى تاڭنىڭ قانداق

ئاتقىنىنى ھەر ئىككىلىسى سەزمەي قالدى. بىر بىرىنى دەسلەپكى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك سېزىلىپ كېتىۋىدى ئۇلارغا ئاشۇ ئايرىلىش كېچىسى. شېرىپ ئايلىنىڭ گۈزەل ئىكەنلىگىنى پەقەت بۇگۈن بايقىغاندەك ھىس قىلدى ئۆزىنى. ياخشى سۆزلەر نىمە دېگەن كۆپ. ئۇلارنى ئېيتسا-ئېيتسا تۈگىمەيتتى.

ئۇلار ئەتىسى يار كەنتىتىكى ھەربى كومىسارىياتقىمۇ بىر ئاتقا مىنگىشىپ كەلگەن. بىر بىرىنى سۆيگەن ئادەملەرگە ئايرىلىش قانداق ئېغىر. شېرىپ ئۆسەكتىن ئات ھارۋىغا چۈشۈپ جەڭگە ماڭغانىدىلا، كۆز يېشىنى باسالمای كۆپۈپ تۇرغان زۆھرا ئىگەرنىڭ ئالدىغا ئىككى ياشلىق شەمشىدىننى ئولتۇرغۇزۇپ، ھارۋىلار قارىياغاچنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ يوق بولغانىدىلا يېزىغا قايتتى.

* * *

ئۇ كۈنلەرنى ئويلىسا شېرىپ ياخشى ھىس-تۇيغۇ ئىلكىدە قالاتتى. ئۇنىڭ خۇددى ئىچىگە بىر پارچە مۇز كىرىۋالغاندەك سوغ تېنى، ئۆتكەن كۈنلەر ئېسىگە چۈشكەندە، ئىسسىغاندەك بولدى. ئۇ يەنە تاماكسىنى تۈتاشتۇرۇپ، بولۇق-بولۇق شوراپ چەكمەكتە.

شېرىپ يەنە كۆك ئاسمانغا قارىدى. كەچ كۈزدە ئاسمان تېخىمۇ كۆكىرىپ، بۆلەكچە ھەيۋەتلىك بولۇپ كېتەمدۇ نىمە؟ ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن بىرەر قۇش يوق. "بايىقى يالغۇز قاقىرا توپىغا قوشۇلغاندىمۇ؟ قانىتى تېلىپ، بىر يەردە قالمىسا بولاتتىغۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆچىدە.

ــ شەمشىدىنىڭ دادىسى سولداتتىن قايتقاندا سودايى بولۇپ قاپتۇ دېگىنى راست ئوخشايدۇ، كۆردىڭمۇ، كۆزىنىڭ قارا سوغىدا سېدىنىڭ قېشىدا يالغۇزدىن-يالغۇز ئولتۇرغىنىنى!

شەرىپقا سېدىگە ئوت كەتكەندەك بولىدى. ئۇ ئۆزىنى يۆلىنىپ ئولتۇرغان سېدىدىن قانداق تارتىۋالغىنىنى سەزمەي قالدى. ئۇرۇشتا ناكار بولۇپ، كۆپ ياتقانلىق تەسىرلىمۇ، ئۇ بىر نەرسىگە خاپا بولسا، كۆزىگە قان ئۆيۈپ، ھېچنەرسە كۆرمەي قالاتتى. ھازىرمۇ كۆزى تولىشىپ، سېدىنلىك قېشىدىكى تار يول بىلەن كېتىپ بارغان كىشىلىك بالىلىرى ئىكەنلىگىنى تونۇمىدى. ھىلىقى بالىلارنىڭ سۆزى ئۇنىڭ يېڭىدىن ساقىيىشقا باشلىغان يۈرەك يارىسىنى يەنە بىر قېتىم ئېچىۋەتكەندەك بولدى.

ــ بىكار قايتقان ئىكەنمەن، ئۆلۈپ كەتكەن بولسام ئۇلار بۇ پاراڭنى قىلماس ئىدى، ــ دەپ شەرىپ ئۇستىخانلىرى چىقىپ تۇرىدىغان قولىنى قاتتىق چىشلىگەن پېتىچە بېشىنى تىزىغا قويۇپ، خېلى ۋاقىتقىچە قىمىر قىلماي ئولتۇردى. ئۇنىڭ تېنى تېخىمۇ مۇزلاپ كەتتى. "تارتقان جاپانى كۆرۈنگەن ئادەمگە تەپسىلى ئېيتىۋەرمەيسەنكىن. ئېيتقان بىلەنمۇ سېنى ھەر كىم چۈشىنىۋەرمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە پوروخنىك پۈرىغىنى سەزمەيدىغان بالىلارغا ئۇرۇش توغرىلىق نېمە ئېيتىپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن." دەپ ئويلىدى ئۇ. شەرىپ ئۇرۇش تامام بولغاندا نېمىشقا يۇرتىغا قايتمىغىنىنى تىل بىلەن ئېيتىپ يەتكۈزەلمەيتتى. ئۇنىڭ سەۋىۋىنى بىلىمەك بولغان ئادەملەر پەقەت شەرىپىنىك مەيدىسىنى يېرىپ، يۈرىگىنى چىقىرىپ، تەكشىسىلا سېزىشى مۇمكىن. مۇنداق ئىشلارنى چۈشەندۈرۈشكە قىزىل تىل ئاجىزلىق قىلىدىكەن.

بىر چاغدا شەرىپ بېشىنى كۆتىرىپ، يولغا قارىسا بايىقى ئىككى بالا سېدىدىن خېلى ئۇزاپ كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ كەينىدىن، كۆز ئالماي قارىغاندا شەرىپنىك ئېسىگە ئۇكرائىنا جاڭگىلىدىكى، چېرىمۇخا يېزىسى ئۇچۇن بولغان جەڭ چۈشتى.

ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسكە ئالمىسلا ياخشى. شېرىپ كىچىك بىر ۋەقە يۈز بەرسلا تارتقان جاپالىرىنى ئەسلەپ، ئۆزىگە ئۆزى ئاغرىق تېپىۋالاتتى ـ دە، شۇنىڭ بىلەن خېلى ۋاقىتقىچە ئوڭشىلالماي يۈرەتتى. بۈگۈنمۇ يەنە شۇ ئۇرۇش يىللىرى كۆرگەن كۈنلەر كۆڭلىنى بىئارام قىلدى.

* * *

...قورشاۋدا قالغان روتا جەڭچىلىرى دۈشمەن بىلەن قانچە ئېتىش ـ سىمۇ بەربىر ھۇرۇنت لىنىيىسىنى بۇزۇپ ئۆتەلمىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار قارىغايلىق ئىچىدە كۈلتۈك قار كېچىپ بارغانسېرى كەينىگە چېكىنمەكتە. نېمىسلار قىسپ كېلىشىگە بىر روتىدىن ئامان قالغان يىگىرمە جەڭچى قارىغايلىق تۈگەپ، ئوچۇقچىلىققا قانداق چىقىپ قالغىنىنى ئۆزلىرىمۇ بايقىمای قاپتۇ. پەقەت بىرئاز كەينىگە چېكىنسە كېچىك يېزىغا كىرىپ كېتىش مۇمكىن.

ــ كەينىمىزگە چېكىنىشكە بولمايدۇ. نېمىسلار بىزنى دەپ، پۈتۈنلەي بىر يېزىنىڭ ئادەملىرىنى يوق قىلىۋېتىشى مۇمكىن. چېكىنمىسىمىز بىلەن يوشۇرۇنار يەر يوق. قاچىساق ھەممىمىز ناھەقتىن ئۆلۈپ كېتىمىز. نىمە بولساقمۇ مۇشۇ يەردە كۆرىمىز، ــ دېدى روتا كوماندىرى. جەڭدە كوماندىرنىڭ ئېيتقىنى ــ قانۇن. ئۇلار دۈشمەن بىلەن كۈلتۈك قاردا يېتىپ ئېلىشتى...

... شېرىپ ياغاچ ئۆيدە ھۇشىغا كەلدى. كۆزىنى ئاچسا، ئالدىدا كۆزلىرى ئاسمانغا ئوخشاش كۆپ ـ كۆك بەش ـ ئالتە ياشلاردىكى ئىككى قىز ئولتۇرۇپتۇ. ھەربى كىيىم كىيگەن ئادەملەرنىڭ بىر خىل كۆرۈنۈشىگە كۆزلىرى ئۆگىنىپ كەتكەن جەڭچىگە بۇ ئىككى قىز غەلىتىلا سېزىلەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ كۆزلىرىگە ئۆزى ئىشەنمەيۋاتقان ـ

دەك، يەنە چەكچيپ قاردى. ياق، شېرىپ خاتالاشماپتۇ. ئۇ كۆزىنى ئۇۋلاپ، يوسۇراق ئاچقاندا كۆك كۆزلۈك قىزلار بىر بىرىگە ھەيران بولغانىدەك قارىشۇدى، چىرايلىرىدا خوشاللىق ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتى. جەڭچى بېشىنى سەل قوزغىغاندا باش تەرىپىدىكى ياغلىق تاڭغان ئايالغا كۆزى چۈشتى.

ــ قېنى، قاينانقان سۈتتىن ئىسسىق ـ ئىسسىق ئىچىك، ــ دېدى ھىلىقى ئايال شېرىپنىك بېشىنى تۇتۇپ.

جەڭچى بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ، ئىسسىق سۈتتىن بىر ـ ئىككى يۇتۇم ئىچكەندىن كېيىنلا ھۇشىنى يىغدى. ئۇ كۆزىنى يوغان ئېچىپ، ياغاچ ئۆينىك تۆت بۇلۇڭىغا سەپسېلىپ قارىغاندىلا، بوسۇغىدىكى كالتە جۈۋا كىيگەن بوۋايىنى بايقىدى. يېڭىدىن ھۇشىغا كەلگەن جەڭچى ساقال ـ بۇرۇتى ئۆسۈپ كەتكەن بوۋاينىك ئويماقتەك ئىككى كۆزىنىك پارقىراپ تۇرغىنىنى كۆرمىگەن بولسا، ئۇنىك ئادەم ئىكەنلىگىنى ھەرگىز سەزمەيتتى.

ــ قورقما، ئەمدى ساقىيىپ كېتىسەن. يىگىرمە جەڭچىدىن پەقەت سەن ئامان قالدىڭ. قار ئىچىدە قانسىراپ يېتىپ، پۈت ـ قولۇڭ ئۇششۇپ كەتسە كېرەك، ــ دېدى ساقال بۇرۇتى ئۆسۈپ، كىچىككىنە يۈزىنى يېپىپ كەتكەن بوۋاي.

ــ بوۋا، نېمىلار كىرىپ كېلىۋاتىدۇ! ــ چۆچۈگەن قىزلار بۇ سۆزنى ئېيتىپ ئۇلگىرە ـ ئۈلگەرمەستىنلا قوللىرىغا ئاپتوماتلارنى شېرىپقا تەڭلەپ، نېمىسچە قاتتىق ۋاقىراپ سۆزلىشىگە ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى كارۋاتلارغا يۆگەردى.

ــ ئۈنىڭغا تەگمە. ئۆزى ئاغرىپ ياتقان ئادەمنى ئاتقىچە

مېنى ئات...

بوۋاينىڭ سۆزى ئاڭلىنار-ئاڭلانماستىنلا دەسلەپ كۆزلىرى ئاسمانغا ئوخشاش كۆپ-كۆك قىزلار، ئاندىن بوۋاي بىلەن توقۇغان ياغلىقنى بوينىغا ئوراپ تاڭغان ئايال يېقىلدى. شېرىپ شۇنىڭدىن كېيىن نېمە بولغىنىنى سەزگىنى يوق. ئۇ ئوق تەككەن مەيدىسىنى تۆتۈپ، ئىككى پۇكلەڭگەن پېتىچە كارۋاتتىن يەرگە يېقىلىشى بىلەن يەنە ھۇشىدىن كەتتى.

... ئۇ ئېسىنى يىققاندا، ياغاچ ئۆيدە دەسلەپ كۆرگەن ئايالدىن باشقا ھېچ كىم يوق ئىكەن. تېنىنى سىيپاپ كۆرۈۋېدى، ئىككى پۇتى بىلەن مەيدىسگە ئاق داكا تېڭىلىپتۇ. كۆيمىسىپ كەتكەن پۇتىنى سەل قوزغاپ، ئوڭ يېقىغا ئۆرۈلگەندە، بار ئەزايى بىرسى پىچاق سانچۇاتقاندەك، قاخشاپ ئاغرىشقا باشلىدى.

— قوزغالماڭ. دوختۇر بىر-ئىككى كۈن مۇشۇنداق ياتسۇن دېدى، — دەپ ئۆيدىكى يالغۇز ئايال دەرھال يېنىغا يېتىپ كەلدى.

شېرىپ ئۇنىڭ قولىمۇ ئاق داكا بىلەن تېڭىلغىنىنى بايقىغاندا، چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ، ئۇلۇغ تىندى.

— مەن قەيەردە ياتىمەن؟ — بۇ شېرىپنىڭ مۇشۇ ئۆيگە كىرگەندىن بېرى تىلغا كېلىپ، ئېيتقان دەسلەپكى سۆزى ئىدى.

— خاتىرجەم بولۇڭ. نېمىسلار يېزىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر مەن سىزگە يەنە ئىسسىق سۈت بېرىمەن. تولىمۇ ھالسىراپ كەتتىڭىز. سىز چاپسانراق ماغدىرىڭىزغا كىرىشىڭىز كېرەك. — يوغان ياغلىقنى بوينىغا ئوراپ تاڭغان ئايال سۈت ئېلىپ كەلدى.

— مېنى كىم قۇتۇلدۇردى؟

— بىز.

شېرىپ بېشىنى تەھىيىدىن سەل كۆتۈرۈپ، ئالدىدا تۇرغان ئايالغا كۆپ قارىدى.

— سىزنىڭ ئىسمىڭىز كىم؟ — ئۇ ئايالنىڭ قولىنى تۇتتى.

— ماريا.

— ماريا، — ئۇ گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇگىنى ئارانلا مىدىرلىتىپ، ماريانىڭ ئىسمىنى تەكرارلىدى. شېرىپنىڭ ئايالالرنىڭ يۈمشاق بىلىگىنى تۇتمىغىنىغا قاي زامان؟! ئاغرىغىنى ئۇنتۇغان شېرىپنىڭ قەلبىدە خوشاللىق ئالامەتلىرى پەيدا بولماقتا. ئالقىنى ماريانىڭ يۈمشاق بىلىگىگە تەككەندە شېرىپنىڭ كۆزلىرى تولىشىپ، ئۆزىنى مەس ئادەمدەك ھىس قىلدى.

ماريا كارۋاتنىڭ قىرىغا بېشىنى قويۇپ، تۇيۇقسىز يىغلاۋەتتى.

— مېنىڭ قىزلىرىم بىلەن دادامنى نېمىسلار ئېتىۋەتتى. يولدىشىمدىنمۇ قارا قەغەز ئالدىم. ئەمدى يورۇق دۇنيادا تۆت تېمىمدىن باشقا ھىچكىمىم يوق. ھەممىسىنى قارغىش تەككۈر ئۈرۈش يۇتۇپ، يوق قىلدى.

ماريانىڭ ئۆپكە-ئۆپكىسىنى باسالماي يىغلىغىنىنى ئاڭلىغاندا شېرىپنىڭ يېڭىلا ئىسسىق سېزىم ئويغانغان قەلبىدە پەيدا بولغان ياخشى ھىس-تۇيغۇلار بىردىن كۆكسە ئوچتى. ئۇنى يېڭىۋاشتىن تىترەك بېسىپ، تېنى تىكەنلەشمەكتە.

— بۇ ھەممىزنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان قايغۇ-ھەسرەت. دۇشمەن قانچە ۋەھشىلەشكىنى بىلەن بەرىبىر دەككىسىنى يەيدۇ، ئاز كۇندە تارتقان جاپالارمۇ ئۇنتۇلۇپ كېتەر. پەقەت چىداش كېرەك. — ئۆزىنىڭ ئاغرىغىنى بىر پەس ئۇنتۇغان شېرىپ ئايالنىڭ ئالقىنىغا

ئالقىنىنى بېسىپ، سىلىق چېچىدىن سىيپاپ بەزلىمەكتە.

شېرىپ قولىنى كارۋاتقا تىرەپ ئورنىدىن تۇرمافچى بولۇۋىدى، لېكىن كۆزلىرى تولىشىپ، يەنە ھۇشىدىن كەتتى...

ئاردا بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن شېرىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزى تاماق ئېچكۈدەك بولۇپ قالدى.

— مەن سىزنى خوشنا يېزىدىكى پارتىزانلارغا ئاپىرىپ، جاراھەت-لىرىڭىزنى يېڭىۋاشتىن تاڭدۇرۇپ كېلەي. — دېدى بىر كۈنى ئۆيىگە خادۇك ھارۋىنى ھەيدەپ كەلگەن ماردىيا. ئۇ ئورۇن تۇتۇپ ياتقان سولداتنى كۆتىرىپ چىقىپ، ھارۋىغا سالدى. ئىككى پۇتىغا بىردەك ئوق تېگىپ، ياردار بولغان شېرىپ ئۆزىنى ناتونۇش ئايالغا كۆتەرتىپ قويغىنىغا بەك خىجالەت.

ئۇ "ھارۋىغا ئۆزۈم چۈشىمەن" دەپ قانچە تەمشەلگىنى بىلەن، بىر جايدا قوزغىلالماي ئولتۇرۇۋەردى. "مۇنداق يېرىم جان بولۇپ، ئۆزەمنى ئايالغا بىر زەمبىل گۆشتەك كۆتەرتىپ قويغىچە ئۆلۈپ كەتكىنىم ئەۋزەل ئەمەسمۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ. بىراق ئامالى قانچە، ماردىيانىڭ ئېيتقىنىغا كۆنۈشكە توغرا كەلدى.

چېرىمۇخا يېزىسىدىن پارتىزانلارغا ئوچ چاقىرىم. ئۇ يەرگە بېرىشى بىلەن دوختۇرلار شېرىپنىڭ ئوق تەككەن پۇتلىرىنى داۋالاپ، قايتىدىن تاڭغاندىن كېيىن ماردىيا:

— ئاراگىلاردا ئۇنى داۋالاش قىيىن ئىكەن...بۇ جەڭچىنى مەن ئۆيۈمگە ئېلىپ، كۆرسىتىپ تۇرسام؟ — دېدى دوختۇرلارغا.

— مېنى ئىككى ئاردا توشۇيمەن دەپ قىينىلىپ كېتىسىز ئۇنىڭ-دىن مۇشۇ يەردىلا قالاي. — ئەمما ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى تىڭشىمىدى.

— پارتىزانلارنى ئۆزۈم ئاردىلاپ كۆردىم. ئۇلارنىڭ ئاردىسىدىكى

ناكالارغا ئورۇن بېتىشمەي بىر بىرىنىڭ ئۈستىدە دىگۈدەكلا ياتىدۇ. سىز ئۇ يەردە قېنىلىپ قېلىشىڭىز مۇمكىن. ــ دېدى ماريا يولدا كېلىۋېتىپ.

ئۇلار قايتقاندا ئۇزاق پاراڭ سېلىشىپ، مۇڭداشتى. ماريا يېزىدا نېمىسلار قانچىلىك ۋەھشىلىكلەر قىلغىنى ھەققىدە ئېيتتى.

ــ مەنمۇ قازاقستانىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى يېزىلارنىڭ بىرىدە تۇراتتىم. سىلەرگە ئوخشاش ئاشلىق ئۈستۈرۈپ، تېچ ھايات كەچۈرۈۋاتقاندا دۇشمەن بالا ـ چاقامدىن ئايرىپ مۇشۇ كۈنگە سالدى. ھەيدەۋاتقان تىراكتۇرىم ئېتىزدىلا قالدى. ئايىلىم بىلەن يالغۇز ئوغلۇم قانداق ھايات كەچۈرۈۋاتقىدىكىن دەپ شېرىپمۇ ئۆز ھاياتىنى ئەسلەيتتى.

ئۇكرائىنا يېرىدىكى قېلىن قار چېكىلىپ، باھارنىڭ خۇش پۇراقلىرى دىماق يېرىشقا باشلىغاندىلا شېرىپ قولتۇق تاياق بىلەن ماڭغۇدەك بولۇپ قالغان. ئۇ تالا ـ تۇزگە چىقىقاندا ئەكچىگەن يەردە كۆكىرىشكە باشلىغان گىيالارنىڭ پۇرىغى يىراقتىكى يېزىسىنى ئەسلىتەتتى. لېكىن ئۇلاردىن ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرىدىغان خەت ـ خەۋەر ئەمدى يوق. شېرىپ ئۆزىنى خۇددى ھەممە تەرىپىنى سۇ قاپسىغان ئارالدا قالغاندەك ھىس قىلاتتى. ئۇ تۇرماق بۇ يەرنىڭ تۇرغۇنلىرىمۇ دۇنيادىن بىخەۋەر. پەقەت چاپسان ـ چاپسانلا جاڭگالغا كېتىپ، پارتىزانلاردىن دورا ـ دەرمەك ئېلىپ قايتىدىغان ماريا بىزنىڭ جەڭچىلەرنىڭ دۇشمەنگە قاخشاتقۇچ زەربە بەرگەنلىگى ھەققىدە خەۋەر ئېلىپ كېلەتتى. بىراق دۇشمەن ئېچكىرىلىگەنسېرى خەلقنىڭ ئارىسىدا ئەنسىزچىلىك تېخىمۇ كۈچەيمەكتە. بۇ يەرنىڭ ئاسمىنىدىن ھەر كۈنى دىگۈدەك نېمىس سامولیوتلىرى ئۇچۇپ ئۆتىدۇ. يېزىدىن ئانچە يىراق ئەمەس چوڭ يولدىمۇ دۇشمەن سولداتلىرى بىلەن تېخنىكىسى قۇيرۇغى

ئۇزۇلمەي شەرقە كېتىپ باراتتى. بۇنى بايقىغاندا شېرىپ زامانىڭ نىمە بولۇۋاتقىنىغا ئەقلى يەتمەي ھەس-ھەس بولدۇ. ئۇلار بىزنىڭ جەڭچىلەرنىڭ ھۇجۇمىغا ئۆتۈشىنى تاقەتسىز كۈتمەكتە.

ئەسلىدە ئۇ جەڭگە مېڭىش ئالدىدا ئۇرۇشنى باشقىچە پەرەز قىلغان. ئەمما، ھېچ نەرسە ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمىدى. ئوروننتقا كەلگەن دەسلەپكى ئىككى ئاي داۋامىدا دۇشمەنلەرنىڭ ئارقا سېپىدە بولدى-دە، ئاندىن ھۇجۇمغا ئۆتكەن پولكنىڭ جەڭچىلىرى قاتار-قاتار بارى-يوقى ئىككى كېچە-كۈندۈزلا نېمىسلار بىلەن ئېتىشىپ، ئۆچمەچى كۈنى ماريانىڭ ئىسسىق ئۆيىدىكى يۇمشاق كارۋىتىدە ياتتى. ئۇ تىراكتۇرنى ئېتىزغا توختىتىپ ماڭغانىدا نە بىر قەھرىمانلىقلار ھەققىدە ئويلىغان ئىدى. ئۆزىنىڭ ئاخىرقى بىر قوشۇق قېنى، بىر پاي ئوقى قالغىچە دۇشمەن بىلەن ئېلىشىمەن، ئەمما ئۇلارغا ئېلىمنىڭ مۇقەددەس يېرىنى باسقۇزمايمەن دېگەن. ئەمدى ئۆزى ئۆكرائىنا جاڭگىلىدىكى كىچىك يېزىدا قالدى-دە، دۇشمەن شەرقە ئىلگىرىلەپ كەتتى. شېرىپ خۇددى نېمىسلارغا قارشى تۇرالماي، ئۇلارنى ئۆزى شەرقە ئۆتكۈزۈۋاتقاندەك قىسلاتتى. شۇڭلاشقىمۇ بۇ ھەقتە ئويلىسا جېنىنى قويغۇدەك يەر تاپالماي قىينىلىدۇ.

ــ نىمانچە ھەس-ھەس بولىسىز. سىزنىڭ ئاخىرقى دەرمانىڭىز قالغىچە كۈرەشكىنىڭىزگە بىزنىڭ پۈتكۈل يېزا خەلقى گۇۋاھ. ــ دەپ ماريا ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويياتتى.

ئەمما ئۇرۇش دېگەن ئۇرۇش. ئۇنىڭدا ھەرقانداق تەسادىپى ۋەقەنى كۈتۈش مۇمكىن ئىكەن. شېرىپ بۇنىڭ ھەممىسىنى كېيىن چۈشەندى. لېكىن بولغان ۋەقەنى ماريادىن باشقا ھېچكىم كۆرگىنى يوق. ھەممە جەڭ قىلىۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئىككى پۈتىدىن بىرەك ناكار

بولۇپ، دۇشمەن ئوتتۇرىسىدا قالدىم دېگىنىگە كىمنۇ ئىشىنەر؟! بىللە جەڭ قىلغانلارنىڭ ھەممىسى قارا يەرگە كۆمۈلدى. "بەلكى ئۇرۇشتىن قېچىپ، ئەتتەي ئادەم كۆرمەيدىغان يېزىغا مۆكۈۋاپسەن" دېگۈچىلەرمۇ چىقار دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئۇ پەقەت ئىككى قولتۇق تاياق بىلەن ئەركىن ماڭغۇدەك بولغاندىلا يېزىنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىدىكى روتا جەڭچىلىرى دەپنە قىلىنغان قەۋرىستانغا كەلدى. ئۇلارنى كۆرگەندە شېرىپىنىڭ ئاغزىغا سۆز چۈشمىچۇ كاشكى. تېخى توپىسى قېتىپ ئۈلگەرمىگەن قەۋرە ئەمدى جىم. بۇ ئەتراپتا ئىلگىر-كېيىن ھېچبىر ۋەقە بولمىغاندەك ھەممىنى قارا يەر ئۆز قوينىغا ئالغان. پەقەت ئون توققۇز جەڭچى كۆمۈلگەن دوستلۇق قەۋرى ئالاھىدە چوقچاراپ تۇرىدۇ. شېرىپ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئاشۇ قېتىم نېمىسلارنى يېزىغا كىرگۈزمەيمىز دەپ كۈلتۇك قاردا دۇشمەن بىلەن ئېتىشقان ئون توققۇز جەڭچىنى بىر-بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزمەكتە. جەڭچىلەرنىڭ كەينىگە چېكىنمەي قار ئاستىدا قانداق قۇربان بولغانلىغىنى ئەسلەش شېرىپقا ھەممىدىن ئېغىر سېزىلدى. ئۇ ئامان قالسىمۇ كۆڭلى، بارلىق مەقسەت، ئويى-ئارمىنى ئاشۇلار بىلەن زەي لەھەتكە كۆمۈلگەندەك ھىس قىلاتتى ئۆزىنى.

شېرىپ كۆزىنى يۇمغان پېتىچە قولتۇق تاياقتا تاينىپ، قەۋرىنىڭ ئالدىدا ئاققان قوزۇقتەك قىسىر قىلماي كۆپ تۇردى. ئەمدى ئۇنىڭ ئۈچۈن جەڭ، تىرىكچىلىك پۈتتى، خالاس.

بىر چاغدا شېرىپىنىڭ كۆزى ئالاھىدە بۆلۈنۈپ تۇرغان ئۇچ قەۋرىگە چۈشتى. ئۇنىڭ يۈرىگى تېخىمۇ قىسىلىپ، ئوق تەككەن ئىككى پۈتىنىڭ ئۈستىخانلىرى سىقىراپ ئاغرىماقتا. كۆز ئالدىغا

كۆزلىرى ئاسمانغا ئوخشاش كۆپ-كۆك ئىككى نارەسىدە بالەن كالتە جۈۋا كىيگەن، بويى پاكار بوۋاي كەلدى. يەنە قولاق تۇۋدە ئاپتوماتنىك تارسىلداپ ئېتىلغان سۇرلۇك ئاۋازى، ياش قىزلارنىڭ ئۆينى بېشغا كىيىپ ۋاقىرغان ئۈنى ياڭرىدى. "ئاشۇلارمۇ مېنى ئامان ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن جېنىنى قۇربان قىلدى" دەپ ئويلاتتى. ئۇ قانچە ئويلىماي دېسىمۇ ئاپتوماتنىك سۇرلۇك ئۈنى بالەن قىزلار-نىڭ ۋاقىرغانلىرى قولاق تۇۋدىن كېتەر ئەمەس.

* * *

ئۆلۈمنى ئۆز كۆزى بالەن كۆرگەنلەر ئۇچۈن ئۇرۇشنى ئەسلەش ھەسرەت. مۇنداق چاغلار شېرىنىڭ ئېسىگە چۈشسە، قوي كۆزلىرى تولىشىپ، بىر پەس ھۇشىنى يوقىتىپ قويغاندەك بولاتتى. ئۇ ئۆزىنى ئۆلگەنلەرنىڭ ئالدىدا دائىم قەرىزدارەدەك ھىس قىلىدۇ. ئەمما ئەمدى ئۆلگەن ئادەملەرنى قەۋرىگە بېرىپ، ئەسلىگىنىگىدىن باشقا نىمە قىلىش قولۇڭدىن كەلسۇن؟! نىمە قىلغىنىڭ بالەنمۇ ئۆلارنى ھاياتقا قايتۇرۇپ كەلمەيسەنكىن. ئۇ كۆنلەرنىڭ قايغۇ-ھەسرىتىنى يىللار ئۆتكەندىن كېيىن ھەركىمگە تەپسىلى ئېيتىپ، چۈشەندۈرۈشمۇ تەس. بولۇپمۇ قولىغا ملتىق تۇتۇپ، جەڭ قىلمغان بەزى ياشلارغا ئۈنىڭ ھەممىسى ئاچچىق ھەقىقەت ئەمەس، قانداقتۇر رىۋايەتتەك ئاڭلىنىدۇ.

ئۇ ئۇرۇش يىللىرىنىڭ ئېغىر قىينىچىلغىنى كۆرمگەن ياشلار ھەققىدە ئويلىغاندا بايا چىغىر يولدا بېغەم كېتىپ بارغان بالىلارنى ئەسلىدى. ئەمدى ئۇلار كۆرۈنمەيدۇ. "ھىلىقى بالىلار بىر تۇرلۇك پاراڭ قىلدى" دىدى ئىچىدە شېرىپ. "بەلكى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرى راستتۇ. ھەقىقەتەن ئادەم ئۆزىنىڭ قانداق ھالەتكە يەتكىنىنى ئۆزى نەدىن بىلسۇن. چەتتىن قارىغانلارغا ئۇنىڭ ھەممىسى ئايدەك ئېنىقتۇ"

دەپـمۇ ئويـلـىدى. بىر تۇرۇپ: "ياشـلارنـىڭغۇ ھەر نەمە دېمىگى يوق. ئەمما چوڭلار نەمە بوپـتۇ" دەيدۇ. شۇ چاغـدا يېزىدا ئىنسان قەلبىنىڭ چۈشەنگۈدەك بىرەرسىنىڭ قالمىغىنىمۇ؟! سولداتتىن قايتقان شېرىپ سودايى بولۇپ قاپـتۇ" دېگەن سۆزنى كىم تارقاتتىكىن؟ "زۆھرا بىلەن شەمشىدىنمۇ شۇنداق ئويلارمۇ؟!"

ئۇ يەنە تاماكىسىنى تۇتاشـتۇرۇپ، كەڭ دالاغا بۆلەكىچە سەپـسېلىپ قالىدۇ. ئاشلىغى يىغىشتۇرۇلغان ئېتىزلار جىمجىت. بۇ ئەتراپتا ئادەمنىڭ ئويىنى جەلپ قىلىپ، كۆز توختاتقۇدەك ھېچ نەرسە يوق. بىر چاغـدا ئۇنىڭ كۆزلىرى كۆك ئاسمانـغا قادالـدى. بايىقى ئىگىز ئۇچقان قاقىرىلارمۇ كۆرۈنمەيدۇ. "ھىلىقى بىچارە قاقىرا توپىغا قوشۇلـدىمىكىن؟" دېگەن ئوي ئۇنىڭ كۆڭلىنى يەنە قىينىماقتا.

قاقىرىلار. ئۇلارغا شېرىپ ئەزەلدىن خۇشتار. بەزىدە قاناتلىرىنى سۈزۈپ، ئىگىز ئۇچىدىغان قاقىرىلار جەنۇبقا قايتقانـدا يۇرىگىنى بىللە سۇغىرىپ ئېلىپ كېتىپ بارغاندەك بىلىنىدۇ.

شېرىپ ئۇرۇشقا ئاتـلانغانـدا زۆھـرا "سىزنىڭ سالـمىگىزنى ئېلىپ كېلىدىغان قاقىرىلارنىڭ قايتىشىنى تاقەتسىز كۈتىمەن" دېگەن ئۇچۇنمۇ ئاشۇ كۈندىن باشلاپ بۇ قۇشلارغا ئالاھىدە مېھىر باغلىغان. شۇڭلاشقا دائىم قاقىرىلارنىڭ ئۇچقىنىغا بەك زوقلىنىپ قارايـدۇ. بولۇپمۇ ئەل-يۇرتتىن ئايرىلىپ يۇرگەنـدە، ئاغامـچا بولۇپ ئۇچۇپ ئۆتىدىغان قاقىرىلار ئۇنىڭغا يىراقتىكى يېزىسىدىن زۆھرانىڭ سالىمىنى ئېلىپ كېلىۋاتقاندەك بىلىنىدۇ.

بۇگۈنكى قاقىرىلارمۇ ئۇنىڭ ئېسىگە كۆپ نەرسىنى سالدى. ئويـلـىماي دېگەن بىلەنـمۇ ئۆتـكەن كۈنـلەر كۆز ئالدىـغا تىزىلىپ كەلمەكتە.

* * *

... ئۇ ساقىيىپ، ئون توققۇز جەڭچىنىڭ قەۋرىسىگە قولتۇق تاياقلا تاينىپ، بېرىپ كەلگۈدەك بولغان يىلنىڭ ئەتىياز ئايلىرىدا ئاسمانغا كۆپ قاردى. لېكىن يېزىنىڭ چەكسىز ئاسمىنىدا سۈزۈلۈپ ئۆچىدىغان قاقىرىلارنى بۇ يەردىن ئۇچرىتالمىدى. "ملتىق ئۇنى ئۇلارنىمۇ چۆچۈتىۋەتسە كېرەك" دىدى ئىچىدە. ئۇ چېرىمۇخا يېزىسىدا ئۆزىنى خۇددى ئىككى قۇلىغى ئاڭلىماس بولۇپ قالغان ئادەمدەك ھېس قىلاتتى، ئەتراپتا يۇز بېرىۋاتقان ھەممە نەرسىدىن بىخەۋەر.

ياز كۇنى. ئەمدى شېرىپ قولتۇق تاياقلىرىنى تاشلىمىسىمۇ قەدىمقەدەك ساقىيىپ قالغان. ئەمما بۇ ئەتراپىنى نېمىلار بېسىپ ئالغان ئۇچۇن ئۇ تالا-تۇزگە چىقىپ، ئەركىن يۈرەلمەيدۇ. ماريا كۇندۇزى ئۇنى ئۆيگە يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى جاڭگاللىقتىن پارتىزانلارغا نېمىلار ھەققىدە ئاڭلىغان-كۆرگەنلىرىنى خەۋەرلەپ قايتاتتى.

قىرىق ئۇچىنچى يىلنىڭ كۇز ئايلىرى ئىدى. پارتىزانلارغا يولۇققۇپ كەلگىلى كەتكەن ماريا چاپسانلا قايتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا قان يۇگرەپ، ئولتۇرۇشۇپ قالغان كۆك كۆزلىرىدە خوشاللىقنىڭ ئالامەتلىرى بايقىلىدۇ.

— شۇم خەۋەر، شېرىپ، بىزنىڭ سولداتلار نېمىلارنى كەينىگە چېكىنىدۇرۇپ، ئۇكرائىنىغا يېتىپ كەپتۇ. چوڭ يولغا بېرىپ قايتتىم. ئىلگىرى شەرقتە قاراپ ماڭغان نېمىس ماشىنىلىرىنىڭ تولىسى ئەمدى غەربكە كېتىپ بارىدۇ، — دىدى ماريا خوشاللىغىدىن شېرىپنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ.

شېرىپ بۇ ئۆيدە ياشاۋاتقان توققۇز ئايدىن بېرى قارا ياغلىق تاڭغان ئايالنىڭ قاپىغىنى ئېچىپ، بىرەر كۇن كۆڭۈللۈك يۇرگىنىنى

كۆرمىگەن. دائىم غەم ـ قايغۇدا يۈرىدىغان ماريانىڭ بىردىن ئۆزگەر ـ گىنىگە ئۇمۇ خوشال. شۇم خەۋىرىنى ئاڭلىغاندا ئۇ پۈتىنىڭ ئاغرى ـ غىنىنى ئۇنتۇپ، ئۆزىنى ساقيىپ كەتكەندەك ھىس قىلدى.

بۇ كېچىسى ئۇلارنىڭ ئۇيقىسى كەلسۇنمۇ؟! شۇم خەۋەرنى پۈتكۈل يېزىدىكىلەرگە ئېيتىپ چىقىقان ماريا خوشنىلاردىن بىر بوتۇلكا ساموگون تېپىپ كەپتۇ.

ــ قېنى، شېرىپ، بىزنىڭكىلەرنىڭ چاپسانىراق يېتىپ كېلىشى ئۈچۈن ئىچۇۋېتەيلى. ــ دىدى.

شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئۇلار بىر ئۇستەلدە مۇڭداق كۆڭۈللۈك ئولتۇرمىغان. ساموگون ئىچىپ، سەل قىزىپ قالغان ماريا قىزلىرى بىلەن دادىسىنى ئەسلەپ ئۇزاق يىغلىدى. نىمىشقىدۇ ئىلگىرى ھىچ نەرسىدىن قورقماي، دائىم شېرىپنىڭ ئوق تەككەن پۇتلىرى قاخشاپ ئاغرىسا بەزلەپ، كۆپ نەسىھەت قىلىدىغان ئايالنىڭ بىردىن كۆڭلى يۇمشاپ، بۆلەكچە مىسكىن بولۇپ كەتكىنىنى بايقىغاندا ئۇنىڭ ئىچى ئاغرىپ قالدى.

ــ مەن بالىلىرىم بىلەن يولدىشىمدىن ئايرىلىپ، يالغۇز قالدىم، شېرىپ. ئەمدى قانداقمۇ ھايات كەچۈرەرمەن. ــ دەپ ماريا بېشىنى شېرىپنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ يىغلىدى.

ــ ئۆزەڭنى يوقاتما، ماريا، سەن يالغۇز ئەمەس. مەن ھىچقاچان سېنى يالغۇز تاشلىمايمەن. سەن مېنى ئۆلۈمىدىن ئامان ئېلىپ قالدىڭ. بالىلىرىڭمۇ مېنىڭ ئۇچۇن قۇربان بولدى.

ــ ئۇنداق دىمە، شېرىپ، بىزدىن باشقىلار بولسىمۇ شۇنداق قىلار ئىدى. ئۇ ھەرقايسىمىزنىڭ ئىنسانى قەرزىمىز.

شېرىپ ماريانىڭ بېشىدىن سىلاپ، بەزلىمەكتە.

ـــ خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئەمدى يېتىپ دەم ئېلىڭ، ـــ دىدى بىر چاغدا ماريانا شېرىپ.

ـــ مەن يېتىپ دەم ئالالمايمەن، شېرىپ. ياتسام چۈشۈمگە نېمىس ـــ ئاپتومات تۈتقان نېمىس كېرىپ، چۆچۈپ كېتىمەن.

ماريانىڭ شېرىپنىڭ ئىسمىنى ئۈكرائىن تىلىدا ئاكتىپىت بىلەن ئېيتقىنى ئۈنىڭ قۇلىغىغا ئالايتەنلا يېقىملىق ئاڭلىناتتى. ئىلگىرى ئاغرىقىنىڭ دەردىدە بايقىمىدىمكىن، بۇ قېتىم ماريانىڭ ئۈنىڭ ئىسمىنى بۆلەكچە نازلىنىپ ئېيتىشى، شېرىپنىڭ تىنىق سۇغا ئوخشاش تېچ قەلبىنى چايقاۋەتكەندەك بولدى. شۇنداقمۇ ئۇ ئۆزىنى يوقاتماي، سەۋىر ـ تاقەت قىلىپ ئولتۇرماقتا.

ـــ يۇرۇڭ، مەن سىزنى ياتقۇزۇپ قويماي ـــ دەپ قولىتۇق تاياقنى تايىنىپ تۇرغان شېرىپ ساموگون تەسىرىدە سەل كەيپ بولۇپ قالغان ئايالىنى يۆلىدى. كۆپتىن بېرى ئۇرۇن تۇتۇپ يېتىپ، ماغدىرىدىن ئۆزۈلگەن ئۇچۇنمۇ ساموگون تەسىرىدە ئۈنىڭ بېشى قايماقتا.

ئۇ ماريانى ئاران يۆلەشتۇرۇپ، ئىچكەركى ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ كارۋاتقا ياتقۇزۇپ، ئۆزى دالاندىكى ئورنىغا ماڭغان ئىدى، لېكىن ئايال شېرىپنىڭ قولىنى قويۇۋەتمىدى.

ـــ قورقمەن، شېرىپ، مېنى يالغۇز تاشلىما.

ـــ بىغەم ئۆخلاڭ. مەن ئېشىكنىزدا.

ماريا ئۆخلىغاندا ئۆزەمنىڭ كارۋىتىغا كېتەرمەن دەپ قىيسىيىپ ياتقان شېرىپنى قانداقتۇر غەيرى تەبىئى كۈچ ئايالغا تارتىپ ئالدى.

...ئۇ ماريانىڭ كارۋىتىدىن ئەتىسى بىراقلا تۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىسى ئورۇنلىرىنىڭ قانداق قوشۇلۇپ كەتكىنىنى ئۆزلىرىمۇ سەزمەي قېلىشتى.

بىزنىڭ جەڭچىلەر دۇشمەننى چېكىنىدۇرۇپ، ئۇكرائىنا يېرىگە يېتىپ كەلگەن مەزگىل. شېرىپ چېرىمۇخا يېزىسىنىڭ قېشىغا توختىغان ھەربىي قىسىمغا بېرىۋىدى، ئۇنى دەرھال ھەربى دوختۇرخانىغا ئەۋەتتى. ئۇ دوختۇرخانىدا كۆپ ياتمايلا قولىتۇق تايىغىنىڭ بىرىنى تاشلىغانىدا يۇرتىغا قايتىش قەغىزىنى بەرگەن.

ئۇ يۇرتىغا قايتىش قەغىزىنى ئېلىپ چىققاندا دوختۇرخانا بىلەن ماريانىڭ يېزىسى ئوتتۇرىسىدىكى كېچەك ئىستانسىدا بىر كۈن كېچىكىپ دېگەندەكلا يۈردى. بىراقتىكى يۇرتىغا قايتاي دىسە ماريانا: "مەن ھېچقاچان سېنى يالغۇز تاشلىمايمەن. سەن مېنى ئۆلۈمدىن ئامان ئېلىپ قالدىڭ بالىلىرىڭ مېنىڭ ئۈچۈن قۇربان بولدى" دېگەن سۆزلىرى ئېسىگە چۈشۈپ، ۋىجدان ئوتى قايتىشقا ئەرك بەرمەيتتى. يۇرتى، بالا-چاقىسى كۆز ئالدىغا كەلسە، سېغىنىش ئوتى كۈچىيىدۇ. باشقىلار بولسا ئۆزگىچە قارارغا كېلەر ئىدى، لېكىن ئۇ ماريانا يولۇقماي كېتەلمىدى. نېمىشقىدۇ ھەممە جەڭدە يۈرگەندە ئۇنىڭ يۇرتقا كەتكۈسى كەلمەيتتى.

— مەن سېنى دوختۇرخانىغا كەتكەندىن كېيىن كەلمەمدىكىن دېگەن ئىدىم — دىدى ماريا.

ئۇ قايتىپ كەلگەندە "ئۇرۇش تامام بولغىچە ماريانىڭ قېشىدا تۇراي، بىرئاز ساقايغاندىن كېيىن يۇرتقا كېتەرمەن" دېگەن ئىدى.

— سېنى ئۇنتىلمەيمەن. سەۋدۇى سەن قانىلىق جەڭدە تاپقان ۋۇجەبىتىم!

...سوۋېت ئارمىيىسى ئۇكرائىنىنى ئازات قىلغاندا ئۇلارنىڭ دەسلەپكى قىزى ھاياتقا كەلگەن ئىدى. ماريانىڭ خوشاللىغىدا چەك يوق. ئىككىسى غالىبىيەت ئالدىدا تۇغۇلغان قىزىنى نېمىلار ئۆلتۈ-

رؤۋەتكەن كۆك كۆزلۈك ناتاشنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتىدى.

غالىبىيەت كۈنى. جەڭچىلەر كەينى-كەينىدىن ئۆز يۇرتلىرىغا قايتماقتا.

ــ سەنمۇ يېزاڭغا قايت. سېنىمۇ يۇرتۇڭدىكىلەر ساقچان كېلىدىكەن دەپ تاقەتسىز كۈتۈۋاتىدىغاندۇ. بىز تىرىك بەندە بولغاندىن كېيىن كۆپ بىلەن كۈنسىزنى كۆرەرمىز. ھەر ھالدا ئەمدى مەن يالغۇز ئەمەسقۇ، ــ دەپ ماريا شېرىپقا كۆپتىن بېرى ئېيتالماي يۈرگەن سۆزىنى ئېيتتى.

شېرىپ خىلى ۋاقىتقىچە ئۇنسىز ئولتۇرغاندىن كېيىن چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ تىندى. بىر تۇرۇپ، بۇ ئايالنىڭ ئېيتقانلىرى راستىۋە دەيتتى. ئەمما ماريانىڭ قۇچىغىدىكى كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، قولىنى ئاغزىغا سېلىپ شوراۋاتقان قىزنى قارىغاندا، قەلبى ئىسسىپ، باشتا ئويلىغان ئويلىرىدىن كېچىپلا قالدى. بالىنىڭ مېھرى بۆلەكچە ئىكەن. "بۇ بالامنى تاشلاپ، قانداقمۇ كېتەرمەن" دەپ ئويلايتتى.

ــ ئەسلىدە مەن ئون توققۇز جەڭچى بىلەن ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم. سەن بولمىساڭ مېنىڭ قەۋرەممۇ شۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن قېزىلاتتى. مەن ئۇلارنى تاشلاپ ھېچ ياققا كېتەلمەيمەن. ئۇ كۆڭلىدە كۆپ نەرسىنى ئېيتماقچى بولغىنى بىلەن تىلىغا بۇنىڭدىن باشقا سۆز چۈشمىدى. قەلبىدە داۋالغۇپ، تەۋرەنىدۇرۇۋاتقان سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىشنىمۇ لايىق كۆرمەيتتى.

شېرىپتىن باشقا سۆز ئاڭلايمەنمكىن دەپ ئويلىغان ماريانى بۇ سۆزلەر بۆلەكچە تەۋرەنىدۇرۇۋەتتى. ئۇلار كۆپ ۋاقىتقىچە سۆز قىلماي بىر بىرىگە يۆلىنىپ ئولتۇردى. ھەرقايسىسى ئۆز ئويى بىلەن بەنت.

بۇ كۈنى شەرىپ ئادەتتى بويىچە پۈتۈنى ئاۋايلاپ بېسىپ، قەۋرىسى-تان تەرەپكە يالغۇز كەتتى. بايا ماريانىڭ ئېيتقان سۆزلىرى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئارام بەرسۇنمۇ؟ قانچە ئويلىماي دېسە، يىراقتىكى ئەل-يۇرت، ئايلىق زۆھرا بىلەن ئۇ ئۇرۇشقا ماڭغاندا تەلپۈنۈپ مېڭىپ قالغان ئوغلى شەھىدىن يېنىپ-يېنىپلا كۆز ئالدىغا كەلمەكتە. ئۇ بىردە قەۋرىدىكى جەڭچىلەرنى، بىردە يۇرتى بىلەن ماريانىڭ قۇچەغىدىكى قىزىنى ئەسلىمەكتە.

بىر چاغدا ئاسماندىن چۈۋالىشىپ قاقىرىلار ئۈچۈپ ئۆتتى. بۇ تەرەپلەرگە كېلىپ شۇنچە يىل ئاسمانغا تەلمۈرۈپ قارىسىمۇ بىرەر قېتىم قاقىرىلارنىڭ ئۇچقىنىنى كۆرمىگەن شەرىپ ئۇلاردىن ئەمدى ئۈمۈدىنى ئۈزگەن. تۈيۇقسىز چۈۋالىشىپ ئۈچۈپ كېلىۋاتقان قاقىرىلار ئۇنىڭ قەلبىدە ئۆچۈشكە باشلىغان ئويىنى يېڭىۋاشتىن ئويغىتىپ، يۈرىگىنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قاتلاملىرىدا ساقلىنىپ قالغان ئىسسىق سېزىمىنى قوزغىماقتا. ئۇ پىچىرلاپ "ئىگىز ئۇچقان قاقىرىلار، زۆھرا غا سالام دەڭلار" دېدى. "ئۇلار نەلەردىن ئۈچۈپ كېلىۋاتىدىكىن، بەلكى زۆھرامۇ بىر چاغلاردا ئاشۇلاردىن سالام يوللىغان بولغىدى". ئۇنىڭ قەلبى ئىسسىپ، تاتلىق ھىس-تۈيغۇ ئويغىنىماقتا. شەرىپ ئۇن توققۇز جەڭچىنىڭ كۆندىن-كۈنگە پاكالاۋاتقاندەك سېزىلىدىغان قەۋرىگە قارىغاندا، بايىقى سېزىم خۇددى قاتتىق شامالدىن كېيىن پارچىلانغان بۇلۇتلارغا ئوخشاش ئېسىدىن كۆتۈرىلىپ، تېنىگە تەتۈرەك ئولاشتى. "مەن ئەمدى بۇ قەۋرىستاندىن يىراق كېتەلمەيمەن. يۈرتتىكىلەر ئاللىقاچان بىزنى ئۆلگەنلەر قاتارىغا قوشۇۋاتقاندۇ. زۆھرامۇ مېنىڭدىن ئۈمىت ئۈزۈپ، باشقىسىغا تۇرمۇشقا چىقىپ كەتكەن. ئۇلارنىڭ يېڭىدىن تېپىلغانلىغان كۆڭلىنى سەكىرىچىلىقىغا

سېلىپ نىمە قىلاي" دىدى. بىر كۈنى مارىيا:

ــ ئەگەر بولمىغاندا يۈرتقا خەت يېزىپ، ئۆزەڭنىڭ ئامان-ئېسەنلىگىنى خەۋەرلەپ قويساڭچۇ، ــ دېگەن ئىدى. لېكىن شېرىپ خەت يېزىشقا تەمشەلگىنى بىلەن جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇتكەن ئىشنى قوزغاپ، ئادەملەرگە قايغۇ-دەرت تېپىپ بەرمەي دەپ ئويلىغان.

ئۇرۇش توختاپ، چېرىمۇخا يېزىسىدىكى كولخوزمۇ ئۆز ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندە بۇ ئەترايونىڭ ئېتىزلىقلىرىدا ئىلگىرىكىگە ئوخشاش شامالدا چايقىلىپ بۇغداي ئۆسۈپ، ئاپتاپپەرەس ساپ سېرىق رەڭدە چېچەكلەشكە باشلىدى: يېزىدا شېرىپقا ئوخشاش يوچۇن ئەركەكلەر پەيدا بولۇپ، ئەترايتا قەۋرىلەر كۆپەيگەن. ئارىدا يەنە ئىككى يىل ئۆتمەيلا، مارىيانىڭ ئىككىنچى قېتىم ھايات-ئىسسىق قىلىدە، شۇنىڭ بىلەن ئانا ئۇچۇن ئۆلۈپ كەتكەنلەر يېڭىۋاشتىن تىرىلگەنىدەك بولىدى. ھەر كۈنى ئون توقۇز جەڭچى قەۋرىنى بىر يوقلاپ قايتمىسا، كۆڭلى ئىمىن تاپمايدىغان شېرىپ، زەرەتكارلىقتا يادىكارلىق ئورنىتىپ، ئون توققۇز ئاق قېيىن كۆچىتىنى تىكىپ، ئۆستۈرگەن بۇ يېراقتىن ئادەمنى ئۆزىگە بىردىن جەلپ قىلغۇدەك جايغا ئايلانغان.

* * *

تومۇرلىرىنى كەڭ يايغان قېرى سېدە مەغرۇر قەد كۆتىرىپ تۇرىدۇ. كۈز كېلىپ، بىرىنچى ئۇششۇك ماڭغانىدىلا بۇ ئەترايىتكى دەل-دەرەخلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ دىگۈدەك يوپۇرماقلىرى ياپ-يېشىل. شېرىپ ئالقىنى بىلەن قېرى سېدىنىڭ يېرىڭ قوۋزۇغىنى سىلىدى. ھۆررەكلىشىپ، قاتقان يوغان سۆگەتنىڭ زەخمىلەنگەن يېرىدىن چېپىلداپ سۇ ئېقىۋاتاتتى. "بىچارە سېدە يىغلاۋاتسا كېرەك" دېگەن ئوي كەلدى شېرىپنىڭ بېشىغا. مۇشۇ پەيتتە ئۇمۇ

تالاي قېتىم زەخمىلىنىپ، ئۆمۈرنىڭ نە بىر قىسىن پەيتىلىرىدىن ئۆتسىمۇ، ئاشۇ قېرى سېدىگە ئوخشاش ھەممىگە بەرداشلىق بېرىپ، مەغرۇر تۇراتتى. بولمىسا يىللار بويلۇق، قاتاڭغۇر ئادەمنىڭ جېنىنى قانچە قېتىم قينايتى، ھاياتنىڭ قايسى قاينىمغا تاشلىمىدى؟!

ھاياتتا ئادەم ئويلىغاندەك بولمۇرمەيدىكەن. ئۇنىڭ ئۆز كىتابى بار ئوخشايدۇ. شېرىپ يېزىسىغا كەلگەندە يۇرتداشلىرى: "ئۇرۇش تامام بولغاندا نېمىشقا قايتمىدىڭ؟" دەپ كۆپ سورىدى.

تولىمۇ ئېغىر سوئال. ئۇ يۇرتداشلىرى بىلەن ئۈچرىشىپ قالغاندا نېمە ھەققىدە سورىسىمۇ، لېكىن ئاشۇ سوئالنى بەرمىسىدى دەپ تىلەيدىغان، ئەمدى ئۇ مۇنداق سوئال بەرگەنلەرگە نېمە دەرىنى بىلمەي قىسىلىدۇ. قانچە قىلغان بىلەن ئېيتىپ يەتكۈزەلمەيسەنكەن. بۇنىڭ ھەممىسىنى پەقەت، ئۆزى كۆرۈپ، باشتىن كۆچۈرگەن ئادەملا سېزىدىغان ئوخشايدۇ. ئېيتقان بىلەنمۇ، ئۇنى ئەمدى كىم چۈشەنسۇن. "يېزىنىڭ تېنىدە جېنى بار ھەممە ئادىمى قايتقانىدا، سەن نېمىشقا قايتالمىدىڭ؟" دەپ بىرلا سوئال بېرىدۇ. ئۇ مۇنداق سوئالدىن كۆپىنچە "قىزلىرىمنى قىيالمىدىم" دەپ قۇتۇلىدىغان.

بۇگۈنمۇ يىراق چېرىمۇخا يېزىسىدا قوش گېزەكتەك ئۆسۈۋاتقان قىزلىرى ئېسىگە چۈشكەندە كۆڭلى بىرئاز كۆتىرىلگەنىدەك بولىدى. ھەقىقەتەنمۇ قىزلىرىنى سېغىنىپ قالغان ئىكەن. ھەي، قىزلار... يۇرتتىكىلەر بىلەن دىدار كۆرۈشتۈرگەنمۇ ئاشۇ قىزلار.

* * *

ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشى تامام بولغىنىغا يىگىرمە يىل تولغان مەزگىل ئىدى. بىر كۈنى شېرىپنىڭ كىچىك قىزى چېرىمۇخا يېزىسىدىكى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئۆيىگە باشلاپ كەپتۇ.

— بزگه يېزمىزدىكى ئون توقۇز جەڭچى قەۋرىسى ھەققىدە ئېيتىپ بەرسىڭىز، — دەپ ئىلتىماس قىلدى شېرىپتىن ئوقۇغۇچىلار.

باشتا شېرىپ ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ، ئۇرۇشنىڭ يېڭىدىن بېسىلىشقا باشلىغان غەم-قايغۇسىنى يەنە قوزغىماي دەپ ئوقۇغۇچىلارغا ھەممىنى تەپسىلى ئېيتقۇسى كەلمىگەن، لېكىن قەۋرىگە بېرىپ، بۇ يەردىكى جەڭچىلەرنىڭ قىياپىتىنى بىر-بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزگەندە، ئۇلارنىڭ قەھرىمانلىغىنى يوشۇرۇشقا كۆڭلى چىدىمىدى.

— باللار، بۇ يەرگە سىلەرنىڭ بۈگۈنكى بەختلىك ھاياتىڭلار ئۈچۈن جېنىنى قۇربان قىلغان ئون توقۇز جەڭچى كۆمۈلگەن. سىلەرنىڭ مۇشۇ ئادەملەرنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇماي، ئەسكە ئالغىنىڭلار ئۈچۈن كۆپ رەھمەت. — شېرىپ كۆپچىلىكنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ سۆزلەپ ئوگەنمىگەن ئۇچۇنمۇ، ۋەقەنى قىسقىلا ئېيتتى. ئاندىن ئۇ قېرىنداشلار قەۋرىستانلىغىدا دەپنە قىلىنغان جەڭچىلەرنى بىر-بىرلەپ تونۇشتۇرۇپ چىقتى.

— شېرىپ تاغا، بىز بۇنىڭدىن كېيىن قەۋرىستانىنى ئۆز غەمخورلۇغىمىزغا ئالىمىز، — دەپ ئوقۇغۇچىلار كۆپ ۋەدە بەردى.

ئاردا ئۇزاق ۋاقىت ئۆتىمگەن بىر كۈنى مەكتەپتىن ئەتىگەنلا قايتقان قىزى:

— دادا، سېنى مەكتەپ دېرىكتورى چاقىرىۋاتىدۇ، — دىدى.

— نېمە قىلىدىكەن. يە ناچار ئوقۇپ يۈرەمسەن؟ — دىدى شېرىپ.

— ياق، شەھەردىن قانداقتۇر يوچۇن ئادەملەر كەلسە كېرەك.

— يوچۇن ئادەملەر؟!

ئۇرۇش تۈگەپ، ئاردىدا شۇنچە يىل ۋاقىت ئۆتكىچە شەرىپىنى ھېچكىم ئىزدەپ كەلمىگەن ئىدى. شۇ چاغدا ئۇلار كىم بولدىكىن. ئۇ بىرئاز ۋاقىتنىڭ ئىچىدە كۆپ نەرسە ھەققىدە ئويلىدى. شەرىپ دېرىكتورنىڭ كابىنىتىغا كىرسە يېشى توختىغان ئايال بىلەن يىگىت ئولتۇرۇپتۇ.

ــ بۇلار يىراق شەرقتىن كەپتۇ. بۇ ئايالنىڭ يولدىشى سىز بىلەن بىللە خىزمەت قىلغان ئىكەن. يېقىندا بىزنىڭ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى يېزىمىزدىكى قېرىنداشلار قەۋرىگە دەپنە قىلىنغان ئون توققۇز جەڭچىنىڭ ياشىغان جايلىرىنى سىزدىن سوراپ، ئېنىقلىغاندىن كېيىن ھەممىسگە خەت يېزىۋەتكەن ئىدى. شۇلارنىڭ دەسلەپكىسى ــ لېيتېنانت كوزلوۋنىڭ ئايلى بالىسى بىلەن كەپتۇ. مەرھەمەت، تونۇشۇپ قويۇڭلار.

شەرىپ مۇندىق ئۆچرىشىش ھەققىدە ئويلىسا چۈشىگە كىرمىگەن. ئۇ تۇيۇقسىز ئاڭلىغان خەۋەردىن كېيىن بىرئاز ۋاقىتچە جىمجىت تۇرۇپ قالدى. كۆز ئالدىغا كۇلتۇك قاردا قىزىل قانغا مىلىنىپ جەڭ قىلغان لېيتېنانت كەلمەكتە.

ــ سېنىڭ داداڭ قەھرىمانلارچە قۇربان بولدى. ئۇنى مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردىم، پەخىرلەنسەڭ بولىدۇ، بالام. ــ دېدى شەرىپ كوزلوۋنىڭ ئوغلىغا.

قەۋرىگە بارغاندا، روتا كوماندىرىنىڭ ئايلى كۆز يېشى قىلىپ، ئۇزاق يىغلىدى، ئوغلى بولسا دادىسىنىڭ قەھرىمانلىغى ھەققىدە كەينى ــ كەينىدىن سورايتتى.

لېيتېنانتنىڭ ئوغلىنى كۆرگەندە ئۇ ئۇرۇشقا ئاتلانغاندا ئانىسى **بىلەن قالغان شەھىدىننى ئەسلىدى. "دادام قانداق قەھرىمانلىق**

قىلدىكىن، دەپ بىلگۈسى كېلىدىغانىدۇ. ھەجەپ شۇ ئوغلىمنى ئاتا مېھرىگە قاندۇرماي، يېتىم قىلدىمۇ" دىدى.

ئۇلار كېتىپ، كۆپ كېچىكمەيلا شېرىپنىڭ قىزى مەكتەپكە يەنە ئىككى جەڭچىنىڭ باللىرىدىن خەت كەلگەنلىگىنى خەۋەرلىدى. ئىنسان دېگەن يەر بېسىپ يۇرسىلا، ئۇچراشماي قالمايدىغان ئوخشايدىغۇ؟! مۇشۇ ئوي ئۇنىڭ ئېسىگە يېراق ئىلى ۋادىسىدىكى بالاچاقىسىنى سالدى. قانچە ئويلىمايمەن دېگەن بىلەن كۆڭلىنى باغلاپ قويغىنى بولمايدىكەن... ئۇنىڭ ئۇستىگە ھەقىقەتنى يوشۇرۇش مۇمكىنمۇ؟

ــ قازاقستاننىڭ ئىلى ۋادىسىدا سىلەرنىڭ ئاكاڭلار بار، ــ دىدى بىر كۈنى ئۇ قىزلىرىغا. بۇنى ئېيتماسقا ئۇنىڭ ئىنسانى ۋىجدانىمۇ چىدىمىدى. "قانچە قىلغان بىلەن قېنى بىر ئەمەسمۇ. ئوغلۇم ساقسالامەت ئەر يەتكەن بولسا بىزدىن كېيىن تونۇشۇپ، ئارىلىشىپ يۇرەر" دىدى ئايلى ماريياغا.

بىر كۈنى شېرىپ قەۋرىستاندىن قايتىپ كېتىۋاتقاندا پوچتالىيون قىز تۇيۇقسىزلا:

ــ شېرىپ چوڭدا، سىزگە خەت كەلدى، ــ دەپ ئۇنىڭ قولىغا تۆت بۈرجەكلىك كۆك كونۋېرتنى تۇتقۇزدى.

شېرىپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ، نېمە دەپ نېمە قىلارىنى بىلمەي، خەتنى تۇتقان پېتى تۆت كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا سودىيەپ ئۆرە تۇرماقتا. ئۇ ئۇرۇش توختىغان يىگىرمە يىلدىن بېرى بىرسىگە خەت يېزىپ، خەت كۈتكەن بەندە ئەمەس. "خەت كەلدى" دېگەن سۆز ئۇنىڭ ئېسىدىن چىقىپ كەتكىنىگە قاي زامان؟ ئەمدى بۇگۈن شۇ **سۆز قۇلاق تۇۋىدە يېڭىۋاشتىن ئاكلانغاندا، ئۇنىڭ كۆزلىرى تولىشىپ**

كەتتى.

ئۇ ئولتۇرۇشۇپ قالغان كۆزلىرىنى قاتتىق يۇمۇپ، يەنە ئاچتى. ياق، شېرىپنىڭ كۆزلىرى توغرا كۆرگەن ئىكەن. ئەجەپ؟ ئىلگىرى يەڭ پوچتالىيونى ئېلىپ كېلىدىغان خەتتىكى. زۆھرا يازىدىغان ئادرېس! رايونى، يېزىسىمۇ شۇ. ياكى، بۇ خەت شۇ چاغلاردا يېزىلىپ، تېخىچە مېنى تاپالماي يۈرەمدىكىن؟" دېگەن ئويغىمۇ كەلدى شېرىپ. ئەمما خەت يېگىدىن يېزىلىپتۇ. ئۇرۇش يىللىرى يېزىسىدىن كېلىدىغان خەت يېگىدىن خەت ئۇچ بۇرجەكلىك ئىدى. شېرىپ كونۇپرىتتىكى ئادرېسقا كۆز يۈگەرتىپ "شېرىپوۋ شەمشىدىن" دېگەن سۆزلەرنى ئوقۇغاندا يۈرىگى تېخىمۇ قاتتىق سوقۇشقا باشلىدى.

ــ شەمشىدىن، مېنىڭ ئوغلۇم! ــ ئۇ ئۇنىلۇك سۆزلەپ خەتنى مەيدىسىگە چىڭ باستى. كۆزلىرىدىن ئاققان ئىسسىق ياشنىڭ كونۋېرتقا تامغىنىمۇ سەزمىدى. ــ مەن ئۆلۈپ كەتتىم دېسەم، ئۇلار مېنى قارا يەرگە كۆمۈشكە قىيماپتۇ... بۇ خەت قانداقلارچە كەلگەندۇ؟

شېرىپنىڭ ئوق تېگىپ، زەخىملەنگەن سۆيەكلىرى يەنە شىقىراپ ئاغرىماقتا. ئۇ ئۆيىگە قايتماي، ئاغرىۋاتقان پۇتىنى ئاۋايلاپ بېسىپ، قېرىنداشلار قەۋرىستانىغا كەلدى. ئۆزى ياسىغان ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ قانلىق جەڭ مەيدانلىرىدىن بىللە ئۆتكەنلەرنىڭ قەۋرىسىدىن كۆز ئالماي ئۇزاق قارىماقتا.

ــ ئاغىنىلەر، بىزنى ئەل ــ يۇرت ئۇنتۇماپتۇ. بىز ئۆلۈپ كەتسەمۇ، تىرىكلەر قەلبىدە هايات ئىكەنمىز، ــ دەپ خىلىلا قاتتىق سۆزلىگەندەك قىلىۋىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئۇنى ئارانلا چىقتى.

ئۇ كونۋېرتنى ئاۋايلاپ ئېچىپ، خەتنى ئالدىرىماي ئوقۇماقتا. ئوغلى يازغان خەتتىكى "دادا" دېگەن سۆزلەرنى يېنىپ ــ يېنىپ

تەكرارلىغاندا ئۆگە ـ ئۆگىسى بوشاپ، قەلبىدە يىراق يېزىسىدىكى ئوغلىغا بولغان چەكسىز مېھرى ئويغانماقتا.

ـــ دادا، سەن بۇ يەردە ئىكەنسەنغۇ. مەن سېنى ئىزدەپ پۈتكۈل يېزىدىكىلەرنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىپ چىقتىم، كەچ كىرگەنىدە نېمە قىلىپ ئولتۇرىسەن؟ يۈرە، ئۆيگە كەتتۇق.

شېرىپنىڭ ئويىنى قىزنىڭ سۆزى بۆلۈۋەتتى. ئۇ پەقەت ئەمدىلا كۆمۈچ رەڭلىك كۈننىڭ قويۇق جاڭگال كەينىگە مۆكۈپ، قاراڭغۇ چۈشكىننى بايقىدۇ.

ـــ ئاكاڭدىن خەت كەپتۇ، قىزىم! بىلەمسەن، مەن سىلەرگە قازاقستاندا ئاكاڭلار بار دەپ ئېيتۇۋىدىمغۇ، ئاشۇ ئاكاڭ مېنىڭ تۇرىدىغان جايىمنى ئىزدەپ تېپىپ، خەت يېزىپتۇ. ئۇنىڭ بالا ـ چاقىسى بار ئىكەن... مەن تېخى ئۇلار مېنى ئۇنتۇپ كەتكەن چېغى دەپتىمەن...

ـــ دادا، سەن ئەۋۇ كۈنى ئاكىمىز ھەقىقىدە سۆزلەپ بەرگەنىدىن كېيىن مەن بىزنىڭ سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن شۇ غەيرەت يېزىسىغا خەت يېزىۋەتكەن ئىدىم.

ـــ شۇنداقمۇ؟! ـــ شېرىپ قىزىغا خۇددى دەسلەپكى قېتىم كۆرۈ ـ ۋاتقاندەك قارىماقتا. قىز بالا دېگەن ئاتا ـ ئانىغا بۆلەكچە كۆيۈمچان بولامدۇ، ياكى پەقەت شېرىپنىڭ قىزلىرىلا شۇنداقمىكىن. ئۇلارنىڭ دادىسىغا مېھرى ئالايىتەنلا كۈچلۈكتۇ. مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭغا كىچىك قىزى ھەممىدىن ئەزىز سېزىلەتتى.

ـــ سىنىپىڭلاردىكى ئوقۇغۇچىلارغا مېنىڭ رەھمىتىمنى ئېيتىپ بار. ـــ ئۇ قىزنىڭ ئىسسىق ماڭلىيىدىن سۆيدى. ـــ يۈرە، چاپسانراق ئۆيگە بارايلى. بۇ خۇشخەۋەرنى ئاناڭ بىلەن ھەدەڭمۇ ئاڭلاپ

قالسۇن.

شېرىپ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن بەك رازى. ئۇلارنىڭ يېزىنىڭ ئۆپ-چۆرىسىدىكى قەۋرىلەردە دەپنە قىلىنغان جەڭچىلەرنىڭ ئىسىملىرىنى ئېنىقلاپ، يۇرتىغا خەت يېزىپ، قەھرىمانلىقلىرىنى خەۋەرلەڭگىنگە تولىمۇ خوشال.

* * *

شېرىپ غەيرەت يېزىسىدىن ئالغان خەتكە جاۋاپ قايتۇرۇپ، كۆپ كېچىكمەيلا چېرىمۇخا يېزىسىغا ئاسمانىدىن چۈشكەنىدەك، بالىسى شەمشىدىن كەلدى.

چوڭ قىزى ئۆيىگە باشلاپ كىرگەن، چىرايىي كۈنىدە كۆيۈپ كەتكەن ئىنچىكە، ئىگىز بويلۇق يىگىتنى كۆرگەندە شېرىپنىڭ يۈرىگى بۆلەكچە ئىتتىك سوقتى. ئۇ قىز يوچۇن يىگىتنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ، تونۇشتۇرماستىنلا بۇ ئۆزىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىگىنى سەزگەن. ئەمما ئۇ سەۋىر-تاقەت قىلىپ، ئۆزىنى تۇتتى، ئىچىدە غەيرى تەبىئى كۆچ داۋالغۇپ ئاشۇ ناتونۇش يىگىتكە ئىتتىرىۋاتسىمۇ، نەمشىقىدۇ قىزى ئۇنى هويلىغا باشلاپ كىرىپ، تونۇشتۇرغىچە بەندىكىدە قوزغالماي ئولتۇردى.

— دادا، بۇ ئەۋۇ كۈنى خەت يازغان ئاكىمز، قازاقستانىدىن بىزنى ئىزلەپ كەپتۇ.

شېرىپ ئۆزىنى قانچە چىڭ تۇتۇشقا تىرىشقان بىلەن چىدالمىسۇنمۇ؟! ئۇنىڭ ئىككى كۆزىدىن ياش ئاقماقتا.

— شەمشىدىنمۇ سەن! — شېرىپ باشقا سۆز قىلىپ ئولگەرمىدى. ئۇ ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ بىر-ئىككى قەدەم ئىلگىرى ماڭا-ماڭماستىنلا پۈتلىرى تىترەپ، ماغدىرىدىن كەتكەنىدەك سەزدى ئۆزىنى. ئۇلار

گىرە سېلىشىپ، قوچاقلىشىپ كەتتى.

شېرىپنىڭ بىر-ئىككى كۈندىن بېرى ئۈستىرا تەگمىگەن يېرىك مەڭزىگە ئوغلىنىڭ يۇمشاق يۈزى تەككەندە قەلبىنىڭ تۆرىدە ساقلىنىپ قالغان، پەقەت ئۆزى تاپقان بالىلارغا تالىق بۆلەكچە بىر ئىسسىق مېھرى ئويغانماقتا. ئاتا گەپ-سۆز قىلماي ئوغلىنى قوچاقلىغان پېتىچە ئۆزاق تۇردى. ئۇنىڭ دىمىغىغا ئىلگىرى قىزلىرىنى قوچاقلاپ سۆيگىنىدە پۇرىمىغان ئالاھىدە پۇراق ئۇرماقتا. بۇ پۇراق ئاتىغا كەڭ دالادا ئۆسىدىغان شىۋاق بىلەن گىيانى ئەسلەيتتى. شېرىپقا ئوغلى بىلەن يېراقتىكى چارەك ئەسىردىن بېرى كۆرمىگەن يۇرتىنىڭ پۇرىغى بىللە كەلگەندەك سېزىلمەكتە.

ــ سەنلا قوچاقلامسەن، بىزگىمۇ قويۇپ بەرسەڭ، ــ دەپ ماريا شەمشىدىنگە يېقىنلاشقاندىلا شېرىپ كۆزىنىڭ يېشىنى ئېيتىپ، ئوغلىنىڭ قېشىدىن كەتتى. ئاندىن شەمشىدىننى ماريا بىلەن كېچىك قىزى سۆيدى.

ــ قېنى، ئاكاڭنى ئۆيگە باشلاڭلار. يول مېڭىپ ھېرىپ كەتكەندۇ. ــ ھەممىسى ئۆيگە كىرىشتى.

ــ شەمشىدىن ئاكام دادامغا قويۇپ قويغانىدەكلا ئوخشايدىكەن، ــ ددى چوڭ قىزى.

ئۆيدە كۆپىنچە شەمشىدىن بىلەن ماريا پاراڭ قىلىشتى. ماريا قازاقىستانىنىڭ تەبئىتى، يىمەك-ئىچمەك ۋە شەمشىدىننىڭ بالا-چاقىسى ھەققىدە سورايتتى. شېرىپ بولسا خۇددى خىيال چاقىغان ئادەمگە ئوخشاش تاماكىسىنى كەينى-كەينىدىن شوراپ، جىم ئولتۇرماقتا.

ــ ئاپاڭنىڭ سالامەتلىگى قانداق؟ ــ دەپ سورىدى بىر

چاغدا ئۇ.

ــ ياخشى.

شېرىپ يەنە جىم بولدى. ئۇلارنىڭ پارىڭى باغلاشماي، چاپسان ــ چاپسانلا ئۆزۈلۈپ قالاتتى.

ــ دادامنىڭ ئانا تىلىدا سۆزلىگىنىنى دەسلەپ ئاڭلاۋاتسەن. مېنىمۇ ئوگىتىپ قويغىنا، دادا. مەن ئۇيغۇرچە سۆزلەشنى خالايمەن، ــ دەپ كىچىك قىزى شېرىپنىڭ بوينىغا ئېسىلدى.

ــ ئاكاڭغا قوشۇپ قويايلى. ئۇيغۇر قىزلىرى بىلەن ئويناپ، دادائىنىڭ يۇرتىنى كۆرۈپ كەل.

دەسلەپكى قېتىم ئۇلار بىر بىرىگە ئانچىلا ئېچەكىشىپ كېتەلمىدى. شېرىپمۇ ئوغلىغا قىسقىلا سوئال بېرىپ، بىر نەرسىلەرنى سوراپ قويياتتى، شەمشىدىنمۇ لايغىدىلا جاۋاپ قايتۇرغىنى بولمىسا ئوشۇق سۆز قىلمايدۇ.

ــ ئۇرۇش تۈگىگەندە نېمىشقا يۇرتقا قايتمىدىڭ؟ ــ دىدى شەمشىدىن ئەتىسى دادىسى بىلەن خالى قالغاندا.

ــ قىزلارىمنى قېيمىدىم. ــ شېرىپ قۇربان بولغان جەڭچىلەر ۋە ئۆزىنى ئۆلۈمىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان ماريا ھەققىدە ئېيتاي دىدى ــ دە، يەنە ئۆزىنى تۇتتى. قانچە قىلغان بىلەن بالىغۇ، مېنىڭ قەلبىمنى نەدىن چۈشەنسۇن دېگەن ئويغىمۇ كەلدى. شەمشىدىنمۇ دادىسىدىن بۇ ئىشنىڭ تېگى ــ تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈپ كەتكىنى يوق.

ئەتىسى شېرىپ ئوغلىنى قېرىنداشلار قەۋرىگە ئاپىرىپ كۆرسەتتى.

ــ دۇشمەن بىلەن ئېلىشىپ، بىر روتىدىن يىگىرمىسى قالغان

ئىدۇق. ئەمما چىرىمۇخا يېزىسى ئۇچۇن بولغان جەڭدە مېنىڭدىن باشقىسى مۇشۇ يەردە قۇربان بولدى. يالغۇز قالغان ئېغىر ئىكەن... — بۇ قېتىممۇ ئوغلىغا ھەمىنى تەپسىلى ئېيتاي دەپ تەمشەلسىمۇ، جۇرئەت قىلالمىدى. مۇنۇ قەۋرىلەر ئوغلىغا قانداق تەسىر قىلغىنىنى شېرىپ سەزمىگەن ئىدى، ئەمما ئۇزى ئىككى تال پاپىروسنى چېكىۋەتكىچە بىر ئېغىز پاراڭ قىلماي، قەۋرىلەرگە قاراپ جىم ئولتۇردى.

— سېنى ئېلىپ كەتكىلى كەلدىم، دادا، — دىدى بىر ۋاقىتتا شەمشىدىن جىمجىتلىقتى بۇزۇپ.

— ئېلىپ كەتسەڭ، كېتىمەن!

شەمشىدىن مۇشۇ سۆزىنى كەچقۇرۇنلۇغى ھەمىسى تاماققا ئولتۇرغاندىمۇ قايتىلىدى.

— بىز نېمە دەيمىز. ئۇزى بىلسۇن. ئۇرۇش تۈگىگەن يىلى مەنمۇ سېنىڭ ئەلـيۇرتىڭ، بالاـچاقاڭ بار، كەت دېگەن ئىدىم. ھىلى بولسىمۇ كەچ ئەمەس، ياشلىقتا ھەر نېمە دېگەن بىلەن قېرىغانسېرى تۇغۇلغان يۇرتقا تارتىدىغىنىمۇ تەبىئى. قىزلارمۇ چوڭ بولۇپ كەتتى. مانا كەنجىمىز بۇ يىل ئونىنچى سىنىپنى تاماملايدۇ. ئامانچىلىك بولسا، ئىككى ئارىلىقتا بېرىپـكېلىپ يۈرەر. سېنىڭمۇ بالىلىققا ياراپ، دادامنى ئىزلەپ كەلگىنىڭگە رەھمەت. — ماريانىڭ سۆزى بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى بىرەرسى بىلەن ئېچىلىپـيېپىلىپ مۇڭدىشالماي يۇرگەن شەمشىدىنگە بەك ياقتى.

— سىزنىمۇ تاشلىمايمىز، ماريا ھەدە، چاپسانـچاپسان كېلىپ، يوقلاپ ھالىڭىزدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرىمىز. بىزنىڭ يېزىغىمۇ كېلىڭ.

شەمشىدىن يېشى ئەللىكتىن ئېشىپ قالغان ئاقـسېرىق ئايالىنىڭ

قاپىغى ئېچىلماي يۇرسە، ئاچچىغى يامانمىكىن دەپ تەشۋىشلەنگەن ئىدى. ئەمما دادىسىنىڭ ئايالى ئۆ ئويلىغانىدەك ئەمەس ئىكەن، ئاق كۆڭۈل ئاتىنىڭ مۇئامىلىسى. سىڭىللىرىنىڭ ئاكىسىنى كۆرگەندە ئاغزى قۇلىغىغا يەتكۈدەك خوشال بولۇشى ئۇنى ھايا جانلىقىقا بۆلەمەكتە. ئەمدى ئۆ ئۆزىنىڭ بۇلارنىڭ ئالدىدا دادىسىنى ئېلىپ كەتكىلى كەلدىم دېگىنىگمۇ خجالەت بولاتتى. پەقەت شەمشىدىن دادىسى بىلەن ئېچىلىپ، مۇڭداشمىغىنىغلا قىسلاتتى.

ماريامۇ شەمشىدىنگە داداڭنى ئېلىپ كېتىمەن دېسەڭ ئۆز مەيلىڭ، دېگەن سۆز ئاغزىدىن چىقىپ كەتسىمۇ، كۆڭلىدە ئۇنى ئەۋەتىشكە قىيمايتتى. ماريا بۇ سۆزنى ئېيتقاندا ئۆزىنى بىرى يۇرىگىگە يىڭنە سانچىۋالغاندەك سەزدى. شۇنچە يىل ئۆي-ئوتاق بولغان يولدىشىنى قانداقمۇ قىيسۇن! ئۇ ئۆزىنىڭ نېمە دېگىنىنى پەقەت كېيىن ئۇققاندەك، خېلى ۋاقىتقىچە سۆز قىلالماي، چىشىنى چىشىغا بېسىپ تۇرۇپ قالدى.

شېرىپ ئۇرۇش تامام بولغان يىلى قايتىپ، ماريا بىلەن كۆرۈشكەندە ھەسرەت چەكمەس ئىدى، بەلكى. ئەمما چارەك ئەسىر بىر ئائىلىدە تۇرغان يولدىشىغا مۇشۇ سۆزنى ئېيتقىنىغا ئەمدى ئۆزى پۇشايمان قىلىپ، ئۇ كۈنى كېچىچە ئۇخلالمىدى. ئۇلار ئەتىگەن ياتسىمۇ، ئەمما ھەر ئىككىلىسى بۇ گەپنى تېشىشكە بىر-بىرىدىن ئەتىيەت قىلغاندەك، ئۇلۇغ تىنىپ، ئىچىدىن بۇرۇقتۇم بولاتتى.

شەمشىدىن. چېرىمۇخا يېزىسىدا يۇرگەندە ماريا بىلەن شېرىپ بىر قارىغان ئادەمگە بۆلەكچە كۆڭۈلۈك كۆرگەن بىلەن ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنىڭ بېشىغا بۆلەكچە بىر غەم-قايغۇ چۈشكەن ئىدى.

شەھسىدىن دادىسىنى ئېلىپ ماڭغاندىلا، ئۇلار نى كوچىغا ئۇزىتىپ چىققان ماريا شۇنچە كۆندىن بېرى ئۆزىنى مەھكەم تۇتۇپ چىدىغان بولسىمۇ ئەمدى تاقىتى تۈگەپ، يىغلاۋەتتى. ئۇنىڭ تۈيۈقسىز دەرۋازىغا يۆلىنىپ كۆزىنىڭ يېشىنى ئېتىۋاتقىنىنى كۆرگەندە شەرپىنى ئۆزىتىپ چىققانلارنىڭ ھەممىسى چوڭقۇر نەپەس ئېلىشتى.

ــ كۆڭلۈڭنى بۇزۇپ، نىمىشقا يىغلايسەن، دادام بۇ كەتكەن پېتىچە قايتىپ كەلمەيدىغۇ دەمسەن، كېلىدۇ، بىزمۇ سېغىنغاندا بارىمىز، ــ دىدى ماريانى قولتۇغىدىن يۆلەپ تۇتقان چوڭ قىزى.

ــ ياق يىغلىمايمەن. پەقەت ئۆتكەن كۈنلىرىم ئېسىمگە چۈشۈپ كەتتى، ــ دەپ ماريا دەرھال كۆز يېشىنى ئېتىپ، ئۆزىنى زورغا تۇتتى، لېكىن مەيۈسلەندى.

ــ مەن كەتكەندىن كېيىن سەن قايغۇرۇپ، ئۆزەڭگە ئاغرىق تېپىۋالما، پات-پات كېلىپ تۇرىمەن، ــ دىدى ئايلىنى بەزلىگەن شېرىپ. ئەمما ئۆزىنى ئاچىلاش يولىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالغان ئادەمدەك ھېس قىلغان شېرىپمۇ بۇ قېتىم قەلبىدىكى سۆزىنى ئېيتالمىدى.

ــ مېڭىڭ، يولۇڭ بولسۇن، ــ دىدى ماريا يولدىشىنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ.

شېرىپمۇ بىرى قولىدىن يېتىلەپ كېتىپ بارغانىدەك ماڭمايمۇ، ماڭمايمۇ دەپ ھويلىدىن ئارانلا چىقتى.

ئاتا بىلەن بالا بىللە قايتقاندىمۇ بىر بىرى بىلەن ئېچىلىپ-يېيىلىپ سۆزلىشىپ كېتەلمىدى. يۈرتىدىن خەت ئالغاندا ئوغلى ھەققىدە ئويلاپ، ئۇنى بىر كۆرۈشكە تەشنا بولغان شېرىپ، ئەمدى شەھسىدىنگە كۆپىنچە يېر ئاستىدىن قاراپ قويماتتى، نىمىشقىدۇ، ئۇ

ئوغلىنىڭ مۇشۇ تۇرقىدىن كۆرە ئىككى ياشلىق چاغلىرىنى كۆپىرەك ئەسكە ئالماقتا. ئوغلىنى كىچىگىدىن ئۆز قولىدا بېقىپ ئۆستۈرمىگەن ئۇچۇنمۇ، ئەمدى چوڭ بولۇپ قالغاندا ئۇچراتقاندا، ئانچىلا ئىچە-كىشىپ كېتەلمەيتتى. "ئەسلىدە، بالا دېگەن كىچىك چاغدىلا تاتلىق ئوخشايدىغۇ. ئۇلار چوڭ بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ باللىرى ھاياتىقا كەلگەندە ئاتىلىرىنى ئۇنتۇپ قالامدۇ نېمە؟! باللار بىلەن بىر قازاندا تاماق ئىچىپ، بىر ئۆيدە ئۆسمىسمۇ كۆڭلى بۆلۈنۈپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ. قىزلىرىم خەۋەر قىلمىسمۇ بولغان. يېپىق قازان يېپىق بويىچە قالمۇرسە ياخشىدۇ، بەلكى" دېگەن ئويغىمۇ كېلەتتى ئۇ.

شېرىپ بىلەن شەمشىدىنىڭ ھەر ئىككىلىسى كۆڭلىدىكى ئويلىرىنى بىر بىرىگە ئېچىپ ئېيتالماي قينىلاتتى. شۇڭلاشقا شېرىپ ئۆزاق يولنى كۆپىنچە تىنىق-تاق قىلىپ بىر خىل ماڭغان ۋاگون دەرىزىسىدىن دالاغا قاراپ ئولتۇرۇپ، كەينى-كەينىدىن تاماكا چېكىپ ئۆتكۈزۈۋەتتى.

* * *

شېرىپ يانچۇغىدىن تاماكىسىنى ئېلىپ، تۇتاشتۇرۇپ بولۇق-بولۇق شوراپ چەكمەكتە. كۆز ئالدىغا بايا ئۆيىدىن چىقىۋاتقاندا ئىتنىڭ تولىمۇ كەچ تىكلىگەن كۆينەك كىيىپ، قۇچۇغىغا نەۋرىسىنى ئېلىپ، سۆيدا زۆھرا كەلدى.

"نىمانچە قېرىپ كەتكەندۇ؟ ھەقىقەتەن، بىز ياشايدىغىنىمىزنى ياشاپ، كۆرىدىغىنىمىزنى كۆرۈپ بولساق كېرەك" دەپ ئويلىدى ئۇ.

زۆھرا ھەققىدە ئويلىغاندا، ئېسىگە ئوغلى يۈرتىغا ئېلىپ كەلگەن كۈن چۈشتى.

ئۇ يۈرتىغا قايتىپ كېلىۋاتقانىدا زۆھرا ھەققىدە بالىسىدىن سوراي دەپ تەمشەلدى، لېكىن ئەتىيەت قىلىپ، تىلى بارسۇنمۇ؟!

ماشىنا توپ-توغرا زۆھرانىڭ ھويلىسىغا توختىشى بىلەن شېرىپ ۋاڭ-چۈڭدا ھېچكىمنى تونۇمىدى. ئۇ ماشىنىدىن چۈشۈپ ئۇلگەرمەستىنلا بەزىلىرى بويىندىن قۇچاقلاپ، بەزىلىرى قولىدىن تۇتماقتا. لېكىن ئۇ ئۆزىنى قورشىغانلارنىڭ ھېچقايىسىغا پەرۋا قىلماي، كۆچىلىكنىڭ ئارىسىدىن زۆھرانى ئىزلىمەكتە، شېرىپ پەقەت غورۇ ئاتلاپ ھويلىغا كىرگەندە ئادەملەر:

— زۆھراخىنىدە، خۇش خەۋەر، شېرىپكام كەلدى، — دەپ چۈقىرىشىپ ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان مومانىڭ ئالدىغا يۈگرەشكەندىلا شېرىپ "زۆھرا ئاشۇ بولمىغدى" دەپ ئويلىدى. ئەمما نىمىشقىدۇ، ئۇ بوسۇغىدا ئۈرە تۇرغان مومانى زۆھراغا ئوخشاتقۇسى كەلمىگەندەك، ئۇنى بىر چەتتە توپلىشىپ تۇرغان ياش ئايالىلارنىڭ ئارىسىدىن ئىزلىمەكتە.

شېرىپ يېقىنلىشىشى بىلەن بوسۇغىدىكى يۈزلىرىنى قوروق بېسىپ، مۈكچەيگەن مومانى بېشىغا تاڭغان ياغلىغىنىڭ ئۈچىنى كۆزىگە تۇتۇپ يىغلاۋەتتى. پەقەت شۇ چاغدىلا شېرىپ ھەققەتەن، زۆھرا مۇشۇ ئىكەنلىگىگە چۈشىنىپ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ، بېشىنى سىلىدى.

— نىمىشقا يىغلايسەن؟ مەن تىرىكقۇ. ئۆزەڭنى باس، — باشقا دەيدىغان سۆزى يوقتەك ئۇ بىر ئېيتقىنىنى قايتىلىماقتا.

— قېنى، ئۆيگە يۈرۈڭلار، — دېگەن شەمشىدىنىنىڭ تەكلىۋى ئاڭلانغاندىلا ھەممە ئىچكىرىگە كىرىشتى.

شېرىپ تۆرگە ئۆتتى. زۆھرا بولسا نەۋرىسىنى قۇچىغىغا ئېلىپ

بوسۇغىغا يېقىن ئولتۇرغان. ئۇ تېخىچىلا ياغلىغىنىڭ ئۆچىنى كۆزدىن ئالماي يىغلىماقتا. ئەمما شېرىپ زۆھرانىڭ ئۇرۇش تۇغقىپ، ئاردىدا ئوتتۇز يىلدەك ۋاقىت ئۆتىسمۇ، يولدىشىم تېچ-ئامان كەلدى، دەپ خوشاللىقتىن يىغلاۋاتقىنىنى، ياكى شۇنچە يىلدىن ئۇنىڭ يوقلىغا قاراپ تەشنا بولۇپ كۈتكەندە كەلمەي، ئەمدى يۇرەك ئوتى ئۆچۈپ، قېرىلىق يەتكەندە كۆچىلىكنىڭ ئالدىدا سازايى قىلىپ، نومۇسىنى تۆكۈۋاتىدۇ، دەپ خاپىلىقتىن يىغلاۋاتقىنىنى بىلەلمەي ئىككى ئويدا خىجالەت ئىدى.

— قويۇڭ، زۆھراخان، كۆپ يىغلىغان ياماڭ، — دەپ قېرىلار چۈشىدۇ-چۈشتىن بەزلىمەكتە. تۆردە بېشىنى ساڭگلىتىپ ئولتۇرغان شېرىپ گەپكە كۆپ ئارىلاشمايتتى. يۈرت قېرىلىرىمۇ ئۇنىڭدىن ئۇرۇش تامام بولغاندىن بېرى نەدە يۈرۈپ، نىمە قىلغىنى ھەققىدە تېگى-تەكتىنى چوقۇشتۇرۇپ سوراپ كەتمىدى. شېرىپ ئۆيىگە يىغلىغانلارغا يەر ئاستىدىن كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدا قاراپ قويماتتى. كېگىزدە يۇكۇنۇپ ئولتۇرغانلارنىڭ كۆپىسى ناتونۇش ئادەملەر. كونا تونۇشلاردىن ئاساسەن ئايالار قاپتۇ.

— ئۇرۇش يىللىرى زۆھراخان بىلەن تارتىمغان جاپالىرىمىز قالمىدىغۇ. ئېتىز-ئېرىقتا قونۇپ، ئەتىياز كۈنلىرى يالاڭغىداق سۇ تۇتۇپ، سالامەتلىكتىنمۇ ئايرىلدۇق، — دەپ ئايالىلار خۇددى كېلىشۇالغاندەك ھېچ بىر ئايرىمىسى يوق دەردى-مۇڭىنى قايتىلاتتى.

— بىر كۈنى بىزنىڭ بالىلارنىڭ دادىسىمۇ سىزگە ئوخشاش گەپ-سۆز يوقلا كېرىپ كېلەمدىكىن تاڭ...زۆھراخانىنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى تۆككەن كۆز يېشى بىكار كەتمىدى، — دەپ قويماتتى بەزى ئايالار.

ئۇلار بۇ كۈنى تولىمۇ كەچ ياتتى. كېلىنى شېرىپ بىلەن زۆھراغا سارايغا ئورۇن سېلىپ بېرىپ، ئۆزلىرى دالانىغا چىقىپ كەتتى.

ــ يۇرە، بىز بىلەن ئۇخلا، ــ دەپ كېلىنى بۇ كۈنى دائىم مۇمىسنى قۇچاقلاپ ياتىدىغان ئۇچ ياشلىق قىزىنى باشلاپ چىققان. ئەمما مومىسنى قۇچاقلاپ يېتىپ، ئۇنىڭغا قالغان قىز ئايرىلىسۇنمۇ؟!

ــ مەن مومام بىلەن ياتىمەن، ــ دەپ يىغلاپ ئۆيىنى بېشىغا كىيدى.

ــ هاي، بالىنى قىيناپ نېمە قىلىسىز. ئۇنىڭدىن كۆرە ياتقۇرسۇن. ــ زۆھرانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان نەۋرىسى سارايغا قايتىپ كىردى.

بۇ كۈنى كېچىسى زۆھرا ئۇچ ياشلىق نەۋرىسىنى قۇچاقلاپ ياتتى. يىگىرمە بەش يىلدىن بېرى كۆرۈشمىگەن شېرىپ بىلەن زۆھرا بىر ئۆيدە يالغۇز قالغاندا پېتىنىپ پاراڭ قىلالىسغۇ-يە. ھەر ئىككىسىنىڭ بىر بىرىگە ئېيتىدىغان سۆزلىرى كۆڭلىدە سايراپ تۇرغىنى بىلەن، شۇنچە يىل كۆرۈشمەي، يات ئادەملەردەك بولۇپ كەتكەن ئىككىسى ئۇ سۆزلەرنى ئېتىيەت قىلىپ سىرتقا چىقىرىشقا قۇدرىتى يەتمەيتتى. ئۇلار قانداقتۇر بىر نەرسىدىن قىسىلغانىدەك بولىدۇ.

ــ ئىچىگە قۇرۇت كىرىۋالمىغاندىن كېيىن تېپىرلىماي تېچ ياتساڭچۇ، ــ دەپ زۆھرا ئۇچ ياشلىق نەۋرىسىنى نوقۇشتۇرۇپ قويىدۇ. نىمشقىدۇ، شۇنچە يىلدىن بېرى كۆرمىگەن يولدىشى بىلەن بىر تەھىيدە باش قويۇپ يېتىشقا پەقەت مۇشۇ نەۋرىسى كاشىلا بولغان-

دەك، سېزىلەتتى ئۇنىڭغا. ئەمما، ياش يېتىپ كۆپ يىل كۆرۈش-مىگەنلىكىنىڭ ئالامىتىمۇ، شېرىپقا توغرىدىن-توغرا مۇراجىئەت قىلىپ، سۆز ئېيتىشقا ئۇيلىدۇ. كۆڭلىگە پۈككەن كۆپ نەرسىنى پەقەت نەۋرىسى ئارقىلىق يولدىشىغا دارىتىپ دېمەكتە. قانچە قىلغان بىلەنمۇ قېرىغاندا كۆڭۈلنى ياش چاغلاردىكىدەك قويۇپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن.

ــ ئەتىگەندىن دېمىم سقىپ تاۋۇم يوق. ئۇچ-تۆت يىلدىن بېرى سۆيەك-سۆيىگىم شقىراپ ئاغرىپ، تاڭ ئاتقىچە ئۇخلالمای چىقىدىغان بولدىم.

ــ تولىمۇ قېرىپ كېتىپسەنغۇ، زۆھرا، ــ دېدى بىر چاغدا خېلىگە سوزۇلغان جىمجىتلىقنى بۇزۇپ شېرىپ.

ــ ھەلىمۇ قېرىمايمەنكەن. ئۇرۇش يىللىرى بىز تارتقان جاپالارنى سىلەر تارتقان بولسىڭلار، قېرىماق تۇگۈل، قارا يەردە ئۈستىنىڭلارمۇ قالماس ئىدى...

شېرىپ يۆتىلىپ كەتتى. زۆھرا يەنە نەۋرىسىنى، تېچ ياتمايسەن، دەپ كايىماقتا.

ئۇلار قانچە كەچ ياتسىمۇ ئەتىسى تاڭ سەھەردە ئۇخىنىپ كېتىشتى. ھەممىدىن ئىلگىرى تاڭ ئاتقىچە تولاپ چىققان زۆھرا ئۇرنىدىن تۇردى. ئاندىن كېيىن ھويلىدا شەمشىدىننىڭ بۇ ئۆيىنىڭ ھەقىقى خوجايىنىدەك بۆيرۇق بېرىپ، "نېمىشقا كالىنى ساغمايسىلەر. چاينى چاپسان تەييارلاڭلار" دېگەن سۆزلىرى ئاڭلاندى. شېرىپ شەمشىدىننىڭ ئۇنىگە قۇلاق سېلىپ، خېلى ۋاقىتقىچە ئورنىدىن تۇرماي ياتتى. ئىلگىرى ھېچ نەرسىگە پەرۋا قىلمايدىغان شېرىپ، ئەمدى بىر ئېغىز ئوشۇق سۆز ئاڭلىسا، كۆڭلىگە بەك ئېغىر تېگەتتى. شۇڭ-

لاشقمۇ ئوغلىنىڭ سۆزى ئۇنىڭ يۈرىگىنى چىمداپ ئالغانىدەك بولدى. "مەنمۇ ياش چېغىمدا زۆھراغا شۇنداق سۆزلەتتىممىكىن؟" دەپ ئويلىدى ئاتا. ئۇ بالىسىنىڭ ئېچىلىپ-يېيىلىپ كەتمىگىنگە ئىچتىن خجالەت بولۇپ يۈرگەنىدە، بۇ سۆز يۈرىگىگە ئالايىتەنلا قاتتىق تەسىر قىلدى. "بەلكى شەھىدنىن دادام بىزنى ياش چاغىدا ئېسىگە ئالماي، ئەمدى قېرىپ، بېشىغا كۈن چۈشكەندە تاپتى" دەپ-دىكىن دېگەن ئويغا كېلىپ، خۇدۇكسىنىدۇ ئاتا. بىر تەرەپتىن ئوغلىنىڭ ئۆيىنىڭ خوجايىنى بولۇپ، ھەممىنى باشقۇرۇپ يۈرگىنىگە ئىچتىن زوقى كېلىدۇ. ئۆيىنىڭ چىرىغىنى ئۆچەرمەي كېلىۋاتقان ئوغلىدىن مىننەتدار. ئەمما ئۇ ئۆيىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى باشقۇرۇپ سۆزلىگەندە قىسىلىپ، ئۆزىنى خجالەتچىلىكتە قالغاندەك ھىس قىلاتتى. "بۇ ئۆيدە مەن بولمىغاندىن كېيىن شۇنداق ئوگىنىپ قالغاندۇ" دەپمۇ ئويلىدى ئىچىدە. كېچە زۆھرا بىلەن ئېچىلىپ-يېيىلىپ پاراڭ سالمىغانلىقتىن كۆڭلى يېرىم شېرىپقا بۇنىڭ ھەممىسى بۆلەكچە تەسىر قىلغان.

* * *

ئادەم قېرىغانسېرى ئىسسىغى ئازىيىپ كېتەمدۇ نېمە؟! ئۇ پەلەتۇسىنى قانچە چىڭ ئوراپ كىيىسىمۇ مۇزلىغان تېنىنى ئىسسىق باسمايدۇ. چۈشتىن كېيىن تاغ تەرەپتىن چىقىۋاتقان كۆزنىڭ سوغ شامىلى تېخىمۇ كۆچەيمەكتە. شېرىپ سېدىنىڭ قېشىدىن يېزا تەرەپكە قايتتى.

شېرىپ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېزىسىنىڭ كوچىسىنى بويلاپ، ئۆيىگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا يۈرتداشلىرىنىڭ بىرەرسىنىڭ قېشىغا كىرىپ، بىرئاز مۇڭدىشىپ ئولتۇرماقچى بولدى. ئەمما تار كوچىنىڭ ئىككى

تەرىپىدىكى قاتار سېلىنغان ئۆيلەرنى بىر-بىرلەپ كۆزدىن كەچۈر-گەندە هويلىسىغا كىرگۈدەك بىرەر ئۆي چىقمىدى. يېزىدىكى ئۆزى دىمەتلىك ئەرلەرنىڭ كۆپىسى جەڭدىن قايتماپتۇ. بەزىلەر خوشنا يېزى-لار بىلەن شەھەرگە كۆچۈپ كەتكەن ئىكەن. قالغانلار باشقا ياقتىن كۆچۈپ كەلگەن يوچۇن ئادەملەر. شېرىپ فۇرونتقا كەتكەندىن كېيىن ئۆسۈپ، يېتىلگەن ياشلار ئۇنىڭ قەلبىنى نەدىن چۈشەنسۇن. ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر كۆرگەن ئادەمگە ئىچ سىرىكنى ئېيتىپ، ئېچىلىپ-يې-يىلىپ مۇڭدىشىش نەدىن.

ئۇ كەڭ كوچىدا كېلىۋاتىپ، يېزا كۇلۇپىنىڭ ئالدىدىكى ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇشىدا قۇربان بولغان يۇرتداش جەڭچىلەرگە ئورنىتىلغان يادىكارلىققا كۆزى چۈشتى. يېزىغا كەلگەن بىر ئايدىن بېرى يادى-كارلىق قېشىدىن كۆپ ئۆتكەن ئىدى. ئەمما ئىلگىرى ئۇنىڭغا ئانچە ئەھمىيەت بەرمەپتىكەن. بۈگۈن يادىكارلىق ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا بۆلەكچە سەپسېلىپ قارىماقتا. تاشتىكى قەلەيگە ئويۇپ يېزىلغان جەڭدە قۇربان بولغانلارنىڭ ئىسمىنى بىر-بىرلەپ ئوقۇپ، ئۇلارنى ئەسلەشكە باشلىدى. شېرىپ قاتار يېزىلغان ئىسىم-لارنى ئوقۇۋاتىپ توختاپ قالدى...

ئۆزىنىڭ كۆزىگە ئۆزى ئىشەنمەيۋاتقاندەك يېزىقتا تېخىمۇ چەك-چىيىپ قارىماقتا...ياق، ئۇ خاتالاشمىغان ئىكەن. ئۇلۇغ ۋەتەن ئۇرۇ-شىدا قۇربان بولغانلارنىڭ قاتارىدا شېرىپنىڭمۇ ئىسمى يېزىلىپتۇ.

"يۇرتداشلار مېنى ئاللىقاچان ئۆلگەنلەر ئارىسىغا قوشۇۋەتىپ كېرەك. ۋەقەلەر ئەمەس، هەتتا ئادەملەر ئۇنتۇلۇپ كەتكۈدەك يىللار ئۆتۈپتۇ. ئەسلىدە، يۇرتتىكىلەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمىسەم بولغان. كۆرمىسە كۆڭۈلمۇ بۇزۇلماس ئىدى" دەپ ئويلىدى شېرىپ. بۇ يېزىدا ئىلگىرى

ئۆتكۈزگەن كۈنلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتنىڭ سېغىنىپ ئەسكە ئالىدىغان بىر پەيتلىرىدەك سېزىلدى، خالاس.

شېرىپ ئۆزىنى يۇرتداشلىرىنىڭ ئۆلگەنلەرگە قوشۇۋەتكىنى ئۈرۈلۈق بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. پەقەت ئەمدى ئۇرۇش يىلىرى تارتقان جاپالارنى ئۇنتۇپ، شۇنچە يىل يولدىشىنى بىر كۆرۈشكە زار بولغان كۆڭۈل ئوتى يېڭىدىن بېسىلىپ، بارلىق مېھرىنى قۇچىغىدىكى نەۋرىسىگە بېغىشلىغان ئايلى زۆھرا غا قايىغۇ-دەرت ئىلىپ كەلگىنىگە ئېچىناتتى. ئۇ ئوغلى شەمشىدىننىمۇ ئەسلىدى. نەمشقىدۇ بالىسىنىڭ ئاتىغا بولغان مېھرى-مۇھەببىتىمۇ باشقىچە. ئۇ بالىسىنى ئۆز قولىدا چوڭ قىلىپ، ئەل قاتارىغا قوشمىغىنىغا قىسىلاتتى. بىراق ئامال قانچە. ئۆتۈپ كەتكەن ئىش بېشىگنى تاشقا ئۇرۇپ، مىڭبىر پۇشايىمەن قىلساڭمۇ ئورنىغا كەلمەيدىكەن.

مۇشۇ قېتىم شېرىپ ئۇرۇش تامام بولغان يىلى يۇرتقا قايتمغىنى ھەققىدە ئويلىغاندا يەنە چېرىمۇخا يېزىسى ئېسىگە چۈشتى...ئۆزىمۇ شۇ يېزىدىكى قىزلىرىنى بەك سېغىنىپ قالسا كېرەك، ئۇلارنى كىنەپ ئەسكە ئالماقتا. ئاتا قىزلىرىنى تۇغۇلغاندىن بېرى باغرىغا بېسىپ چوڭ قىلغان ئۆچۈنمۇ، ئۇلارغا بولغان مېھرى-مۇھەببىتى باشقىچە. مۇشۇ پەيتته چاپسانراق قايتىپ، قىزلىرىنى كۆرۈش ئويى كەلدى بېشىغا...

ئۇ كۆپ-كۆك ئاسمانغا كۆز يۈگەرتىپ، غەرپتىن ئۆزى بۇنىڭدىن بىرەر ئاي ئىلگىرى كەلگەن چېرىمۇخا يېزىسىنى ئىزلىگەندەك قارىماقتا. ئاسمان ئىلگىرىكىدەكلا بىر خىل. ئەتىگەن تاغ ياقلاپ شىمالغا ماڭغان ئاق پاختا بۇلۇتلار ئەمدى جەنۇبقا ئۇزۇپ كېتىپ بارماقتا. شېرىپ كۆك ئاسمانغا قارىغاندا، نىمشقىدۇ، ئۆزىنى بايىقى

بىر توپ قاقىرىلارغا ئىلىشىلمەي كېتىپ بارغان يالغۇز قاقىرىغا ئوخشاش هىس قىلاتتى.

سلاۋيان پيزىغدىن كۆچۈرگۈچى: **لۇجۇچاۋ.**

ئۇچ ئاننىڭ سۆهبىتى

ئۇچ ئانا ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرى توغرىسىدا پاراڭغا چۈشۈپتۇ.

بىرىنچىسى: مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، ئوغلۇم كەلگۈسىدە جەزمەن يارامليق ئىنژېنىر بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ئۇنىڭغا قانداق ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىشىمىزدىن قەتئىنەزەر ئۇ ئۇنى هامان چۈۋۈپ پارە-پارە قىلىپ تاشلايدۇ، — دەپتۇ.

ئىككىنچىسى: مەن ئوغلۇم ئۇچۇن پەخىرلىنىمەن، ئۇ كەلگۈسىدە جەزمەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئادۇۋكات بولىدۇ، چۈنكى ئۇ هازىر باشقىلار بىلەن جەدەل-ماجرا قىلىشقا ئامراق، — دەپتۇ.

ئۇچىنچىسى: مېنىڭ ئوغلۇم كەلگۈسىدە دوختۇر بولۇپ چىقىدۇ، بۇنىڭدا قىلچە گۇمان يوق، چۈنكى هازىر بالامنىڭ تېنى ئاجىز، كېسەلمەن. كونىلاردا "كۆپ كېسەل بولساڭ دوختۇر بولۇپ قالسەن" دىگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، — دەپتۇ.

يۇرەك - باغرىم مۇجۇلدى

"پىشلاق ماشىنىسى" تىرىكتىنىڭ باش بوغالتىرى لىئوند كۇزمىچ دۇنيادا باشلىقتىن ئەڭ قورقىدىغان ئادەم. شۇڭا ئۇ باشلىققا خوشامەت قىلىپ ياخشىچاق بولۇش پۇرسەتلىرىنى زادى قولدىن بەرمەيتتى.

ئۇ ئۆزىنىڭ خوشامەتچىلىككە ئۇگىنىپ كەتكەن ئۆزگىچە مىجەزىگە تايىنىپ، ئۆز باشلىغى — پىد. سىمىيونوۋىچنىڭ كۆڭلىنى بىلۈالاتتى.

ناۋادا باشلىغىنىڭ تەلەتىي تۇتۇلۇپ قالدىغان بولسا، لىئوند كۇزمىچ ئۇنىڭغا ھىسداشلىق قىلغان بولۇپ، تەلەتىنى ئۆزگەرتىپ، قاپىغىنى تۇرۇۋالاتتى. ناۋادا باشلىغىنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگرۈپ قالدىغان بولسا، ئۇمۇ ھەجىپ، ئاغزىنى قۇلىغىغا يەتكۈزەتتى. ناۋادا باشلىغىنىڭ كەيپى ئۇچۇپ قالدىغان بولسا، بىزنىڭ لىئوند. كۇزمىچمىز كۆڭلى يېرىم بولغانلىغىنى بىلدۈرەتتى.

دەرۋەقە، پىد. سىمىيونوۋىچنىڭ مىجەزىدىن ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان مىجەزىگە يېتىشىپ تۇرۇشمۇ ئاسان ئىش ئەمەس. سىزنىڭچە چىقىپ كېتىدىغان چاغلارمۇ بار ئىدى. ئالايلۇق، كۇزمىچنىڭ كەيپى ياخشى بولمىغان چاغلاردا، قېرىشقاندەك پىد. سىمىيونوۋىچنىڭ گۈل - قەقەسى

ئېچىلىپ كېتەتتى؛ ياكى ئۇنىڭ ئەكسىچە، كۇزمىچىنىڭ قاھ-قاقلاپ كۇلگەن چاغلىرى پىد. سىمىيونوۋىچنىڭ تەلەتى تۇرۇلگەن ۋاقىتلىرى بولۇپ قالاتتى.

ئەمما، لىئوند. كۇزمىچمۇ ئۆزىنى بۇنىڭغا زېرىكمەستىن كۆندۈرۈپ، خېلى پىشۇالغان ئىدى. ئۇ رەھبەرلىكنىڭ باسقان ئىزىدىن بىر قەدەممۇ نېرى دەسسىمەسلىككە تىرىشاتتى. لېكىن مۇھىمى شۇ ئىدىكى، ئۇ ھەرگىز بۇنىڭلىق بىلەن قانائەتلىنىپ قالمايتتى: ئۇ رەھبەرلىنگنىڭ روھى-ھالىتى ئۇستىدە ئىزدىنىپلا قالماي، بەلكى تېخى رەھبەرلىنگنىڭ ئۆرپى-ئادىتى ۋە ھەۋىسى ئۇستىدىمۇ پىكىر يۈرگۈزەتتى.

مەسىلەن، پىد. سىمىيونوۋىچ دائىم دەرىزىدىن سىرتقا كۆز يۈگرۈتۈپ يىراقتا تىكىلىپ تۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتى، شۇڭا كۇزمىچمۇ ئۇنى دوراپ، پۈتۈن ئەس-يادى بىلەن دەرىزىدىن سىرتقا تىكىلىپ ھاڭۇنقىپ قالاتتى؛ پىد. سىمىيونوۋىچ ناگان-ناگاندا تىت-تىت بولۇپ ئۇھ تارتقاندا، كۇزمىچمۇ چوڭقۇر ھىسداشلىق بىلەن ئۇھ تارتىپ قوياتتى. پىد. سىمىيونوۋىچ بەزىدە تېخى بىرەر ناخشىنى غىڭشىپ ئېيتسا، كۇزمىچمۇ غىڭشىپ ئېيتاتتى، ئەلۋەتتە.

غىڭشىپ ئېيتقان شۇ ناخشىلارنى ئۇنتۇپ قالماسلىق ئۈچۈن، كۇزمىچ ھەر كۈنى ئەتتىگىنى ئىشقا چۈشۈشتىن ئاۋال بىرەر قېتىم مەشق قىلاتتى.

ــ گارموننى ماڭا سۈنۈۋەتكىنە. ــ ھاجەتخانىدىن باشلىغىنىڭ ئاۋازى چىقتى.

ــ ئەمدى تېخىمۇ ئوبدان ئاڭلايدىغان بولدۇم-دە! ــ يانداكى مونچا ئۆيدىن كۇزمىچنىڭ جاۋابى ئاڭلاندى.

مانا بۇ خوشامەتچىلىك تەدبىرلىرىنىڭ ھەممىسى كۆزمىچ بىلەن ئۇنىڭ باشلىغىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ياخشىلاشقا قىسقىسى، باش بوغالتىر بىلەن ئۇنىڭ باشلىغىنىڭ مۇناسىۋىتىنى تېخىمۇ ئاپاق-چاپاق قىلىۋەتتى. بىراق، ئۇشتۇمتۇت جەددى يۆتكىلىش بۇيرۇقىغا چۈشۈپ قالدى، پەد. سېمىيونوۋىچ يۆتكىلىپ كەتتى. باش بىيۇروسىنىڭ كۆزمىچىنىڭ قېشىغا يېڭى باشلىق — گېنئورگ. ساخاروۋىچ ئەۋەتىلدى.

باش بوغالتىر تولۇق ئىككى كۈنلۈك ۋاقىتنى سەرپ قىلىپ، بۇ يېڭى رەھبىرىنى كۆزىتىپ، ئاخىرى خۇلاسە چىقاردى: ئەجەپلىنىشكە بولمايدىكەن — گېنئورگ. ساخاروۋىچ قاپىيىسى ھايۋانلارنىڭ ئېتى بىلەن چۈشەندىغان سۆز ئويۇنىنى ياخشى كۆرىدىكەن. قانداقلا بىر ئىش ئۈستىدە توختالمىسۇن، ھەمىشە سۆزنىڭ ئاخىرىغا بىر ھايۋانىڭ ئېتىنى قىستۇرۇپ قويىاتتى.

— 'ياپىر، بورسۇق-ئۆمچۈك،

ياكى:

— قاراڭغۇ بۇنىڭ ھۆسنىگە، بەئەينى قۇش بالىسى، قوڭغۇز بالىسى.

ۋە ياكى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش:

"بىلىپ قوي، ماۋۇ بەئەينى يولۋاس-قۇندۇزغا ئوخشايدۇ" دەپ قويىاتتى. لىئوند. كۆزمىچمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىگە يېقىش ئۈچۈن، دەرھال قاپىيىگە چۈشۈرۈپ گەپ قىلىشقا ئاتلاندى. ناۋادا ئۇ ھايۋانلارنىڭ ئېتىدىن باشقا، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئېتىنىمۇ بىلگەن بولسا، ئۇنداقتا قاپىيىگە سېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ھايۋانلار ئېتى بىلەن ئۆسۈملۈكلەر ئېتى تاغىرى بىلەن تولۇپ ياتاتتى. بىراق، ئۇ بەزى

جانۋارلارنىڭلا ئېتىنى بىلەتتى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ھايۋاناتلار ئىلمى ھەققىدىكى دەسمايىسى غالتەككە چىقىپ قالدى. كۆزمىچىنىڭ بېشى قېتىشقا باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن، قاپىيىگە چۈشىدىغان تۇرلۈك سۆز ئويۇنىنىڭ لايىھىسىنى قۇراشتۇرۇشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن، ئۇ ھەر كۈنى ئاخشىمى چەكسىز قىزغىنلىقى بىلەن ھايۋاناتلارنىڭ ئېتىنى توپلاشقا كىرىشتى، ئائىلىسىدىكىلەرمۇ ئۇنىڭ بۇ خىزمىتىگە ئاكتىپ يارەملەشتى.

— 'بۆرە بىلەن قوي' — دېدى خوتۇنى — قاپىيە بولامدۇ؟

— ئاغزىڭغا كەلگىنىنى دەۋېرىدىكەنسەن! — دېدى ئېرى ئاچچىقلىنىپ، — ئۇچۇ، ئۇ زاۋال تاپقۇر سەت دەيۇز ھايۋانلارنىڭ ئېتىنى قاپىيىگە كەلتۈرۈشكە ئامراق. سېنىڭ دېگىنىڭدەك توقۇيدىغان بولساق، قاپىيىسى نەدە بولسۇن.

— 'ئۆشكە — سۈۋە' — دېدى كىچىك گېلىيا بىلەن كىچىك لېنىنا شوخلۇق بىلەن دادىسىغا ئەقىل كۆرسىتىپ.

— بۇنىغۇ بولمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ — دېدى كۆزمىچ ئۆزىگە ئۆزى گەپ قىلىپ، — بىراق، قاراپ بېقىڭلار، بۇ ئۆشكە دېگەن سۆز... خىزمەتتە ھېچقانداق نەرسىگە دائىر تەقىلى بولمايدۇ...

— ئۇنداق بولسا، 'بۆرگە بىلەن پىت' چۈ! — دېدى ئىككى شا كىچىك يەنە ئەقىل كۆرسىتىپ.

— 'مۇشۇك بىلەن چاشقان' مۇ بولىدۇ — غۇ — دېدى خوتۇنى يەنە بىر ئېغىز تولۇقلاپ، — ئۆزەڭ تاللىۋالغىن!

— ھىم، كونا جەمىيەتتىكى رىۋايەتتە دېيىلىدىغان ھايۋانلار قاملاشمامدۇ؟ — دەپ ئارىلاشتى مومايىمۇ بۇ ئىشقا. — ئالايلۇق، دىنوزاۋۇرىم — 'لەھەڭ بىلەن ئەژدەرھايىم' دېگەن سۆزلەرنىڭ

ئېغىزدىن چىقىشى نىمە دېگەن توغرا ـ ھە؟!

قاراڭلار، بىزنىڭ كۆزىمچىمىز مانا مۇشۇنداق جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدۇ. ياق، تارتىدىغان جاپاسىنى تازا تارتتى دېيىش كېرەك. لېكىن جاپاسى ئۆزۈنغا بارمىدى. ــ گېئورگ. ساخاروۋىچ يۆتكىلىپ كەتتى.

ئۇنىڭ ئورنىغا پاۋىل. مىخايلوۋىچ كەلدى، باش بوغالتىر ئەمدى يەنە ئۇنى مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى ــ راسلا قۇرۇپ كەتسۇن! ھېچنىمىسنى تەتقىق قىلىپ چىقالمىدى! پاۋىل مىخايلوۋىچنىڭ ھېچقانداق ھەۋىسى يوق ئىدى.

بىراق، بىر كۈنى پاۋىل مىخايلوۋىچ خىيال دەريياسىغا چۆكۈپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇرنىنى بارمىغى بىلەن كوچۇلاپ ئولتۇراتتى.

ــ ئەتىمالىم، بۇ ئۇنىڭ خوماري بولسا كېرەك؟ ــ دەپ ئويلايتى كۆزىمچ بۆلەكچىلا قىزىقىش بىلەن.

بىراق، شۇنىڭدىن كېيىن پاۋىل. مىخايلوۋىچنىڭ مۇنداق چوڭقۇر خىيالغا پېتىپ ئولتۇرغان پەيتى زادى چېلىقمىدى.

كۆزىمچ ھېچبىر ئامال تاپالمايى يۈرگەن چاغدا بىيۈرودىن بىر باشلىق كېلىپ پاۋىل. مىخايلوۋىچقا قاتتىق ئاچچىقلاندى، شۇنىڭ بىلەن پاۋىل. مىخايلوۋىچ تۈيۈقسىزلا تۆتۈتلەپ سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى.

بۇ جاناپ دەسلەپتە "ز" ھەرپىنى ئوقۇغاندىلا گاچىلىشىپ قالاتتى.

"ز" ز، ز دارستىۋىچ (يا، يا، ياخشىمۇ سىزلەر)! ــ دەيتتى رەھبەر قول ئاستىدىكىلىرى بىلەن كۆرۈشكەندە ــ بۇگۈن ھاۋا 'ز' ز، ز دو رو ۋو (نى، نى، نىمىدىگەن سوغاق)! ز، ز، زىيما (ق. ق، قىش) كەلدى."

لىئوند. كۆزىمچقا شۇ ھامانلا جان كىرىپ قالدى، كۆڭلى كۆتۈرە-

لىپ قالدى. ئۇمۇ ئۆزىدىن تۇنجى قېتىم ئاۋانس سوراپ كەلگەن كىشىگە كەسكىن تۇرده مۇنداق دېدى:

"ئاۋانس ئالىدىغان بولساڭ، 'ز' ز، زىكاتسىيە قىلما (تۆ-تۆت-لىمەي دېگىن!)"

ئەمما، كەچ كىرىشى بىلەنلا، پاۋىل. مخايلوۋىچ تېخىمۇ گاچىلىشپ كەتتى. لېكىن ئۇ ئەمدى وز، ھەرپىنى ئەمەس، 'ئۇ' ھەرپىنى ئېنىق چىقىرالمايدىغان بولۇپ قالدى.

"ئۇ، ئۇ، ئۇ — ئۇ بۇ سوزۇق تاۋۇشنى ئەسلىدە قىستۇرۇش ئۇچۇن قوللىناتتى. بىراق، ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلەر گەپنىڭ ئاخىرىسىغا سەۋىرچانلىق بىلەن قۇلاق سېلىپ كۆرۈپ مەنىسىنى تېپىۋالاتتى؛ — 'ئۇكىلان' (چاتاق)؟ 'ئۇران' (زىيان)؟ 'ئۇرا، (ياشا)؟ ئېھتىمال ئۇ بىر كىمگە قاراپ ۋاقىرماقچى بولسا كېرەك؟"

'ئۇ، ئۇ، ئۇۋولت موي-يا' (مەن خىزمەتتىن ئېلىپ تاشلاندىم) — پاۋىل. مخايلوۋىچ خېلى ۋاقىت كېكەشلەپ ئاران ئۆزىنىڭ مەقسىدىنى ئۇقتۇردى-دە، كۆزى قىيمىغان ھالدا ھەممەيلەن بىلەن خوشلاشتى.

بۇ ئىشتا لۇڭاند. كۆزىمچ ھەممىدىن كۆپ ئەلەم چەكتى: ئۇ تا بۇگۈنگىچە كېكەشلىگىنى تۇزەتمەكچى بولۇپ يۇرىدۇ.

— خىزمەتىنى دەپ يۇرەك-باغرىم مۇجۇلدى، — دەپ ئىزاھلايتتى بۇ بايقۇش ئادەم دوختۇرغا.

(«روسىيە - سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژورنىلىنىڭ 1985 - يىللىق 1 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **تۇرسۇن رەھىم.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: غۇلام غوپۇرى.

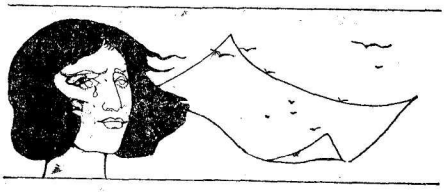

ئېسىمدىن كەتمەس ھامان

ر.بېرمولېۋا

1943 ـ يىل 2 ـ ئاينىڭ ھاۋا تۇتۇق كۈنلىرىنىڭ بىرى مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ قايغۇلۇق بىر كۈن بولغان ئىدى.

پوچتا ساندۇغىدىن نېمىز كۆلىرەڭ ئىسىش كونۇبرىتىنى ئالدىم، ئۇنىڭدىن ياخشى خەۋەر چىقمايدىغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى.

كونۇبرتقا باغاق شەكلىدىكى ئۇزۇنچاق بىر قەغەز سېلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭدا بىرنەچچە قۇرلا خەت بار ئىدى. بالايى ـ ئاپەتلىك ئاشۇ يىللاردا بۇنداق بىر پارچە قەغەز كىشىلەرگە نىمە دېگەن كۆپ دەرت ـ ئەلەم، قايغۇ ـ ھەسرەت كەلتۈرگەن ـ ھە!... "قۇربان بولدى" دېگەن سۆز دەرھال كۆزۈمگە چۈشتى.

"قۇربان بولدى!...قۇربان بولدى!" مېنىڭ چېكە تومۇرلىرىم

كۆپۈشكە باشلىدى، كۆكرەك قەپىزىمدىن "ئاھ ــ" دېگەن قاتتىق ئاۋاز ئېتىلىپ چىقتى.

بۇ قاتتىق ئاۋاز چاقماق چاققاندەك ئاسمان بوشلۇغىنى يېرىپ كەتتى. ئەتراپىمدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ــ ئانامنىڭ گەپ ــ سۆزلىرى، يىغا ــ زارىسى ــ قۇلۇغۇمغا يېراق ــ يېراقلاردىن كەلگەندەك ئاڭلىناتتى.

ئانام بىلەن ئىككىمىز قۇچاقلىشىپ قانچىلىك ۋاقىت يىغلاشقاندىلىغىمىز ئېسىمدىن كۆتۈرىلىپ قاپتۇ. ئانام باشقا ئايالىلار بۇنداق چاغدا زار قاخشاپ يىغلىغاندەك يىغلىمىدى، پەقەت پەس ئاۋازى بىلەن ماڭا تەسەللى بېرىپ:

ــ قىزىم، يىغلىماڭ، بولدى قىلىڭ! ــ دەدى. لېكىن كۆزلىرىدىن بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقىپ يۈزىدە ئېرىق ھاسىل قىلىپ ئېقىۋاتقان ياشلىرىنى سۈرتمىدى. مەن ئانامنىڭ پەلتۇسىنى تارشىدەك مۇرەمگە يېپىنچاقلىدىمدە ــ يۇگۇرگەن پېتى چىقىپ كەتتىم.

قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. مەن ئاق قار بىلەن قاپلانغان قازاقستان يايلىغىدىكى چەت بىر كىچىك شەھەردە گاڭگىرىغان ھالدا كېتىۋاتىمەن، نىمە قىلىشىمنىمۇ، نەگە بېرىشىمنىمۇ بىلمەيمەن. كىچىك شەھەر گويا ھاياتلىق يوقتەك كۆرۈنەتتى. كوچىدا بىرەر ئادەم-نىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى، ئۆيلەرنىڭ دەرىزىلىرىنىڭ قاپاقلىرى ئېتىۋېتىلگەن، دەرىزە قاپاقلىرىنىڭ يوچۇقلىرىدىنلا سۇس قارا چىراق-نىڭ نۇرى ئۇ يەر-بۇ يەرگە شولا چېچىپ تۇراتتى. كوچىدا مەن بىلەن ھۇۋۇلداپ چىقىۋاتقان شۇرغانلا بار ئىدۇق.

مەن مېڭىپ-مېڭىپ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ قاپتىمەن. **يۈتۈمدا ئۆتۈكلا بار ئىدى، تىزىمغىچە قارغا كېرىپ كەتتىم.**

"ئادەم قارىنىڭ تېگىدە قالسا قانچە توڭدىغانـدۇ ـ ھە !" ـــ كالـ
لامغا بىردىنلا شۇنداق بىر خيال كىرىپ قالـدى. مەن ئاق ئورۇس
چوڭ ئورمانلىغىدا ئاپپاق قارغا چۈمكەلگەن زېمىننى ھەم جىمجىتلىق
باسقان پۈللىپوڭكا كەنتىنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئاپپاق قار جەڭـدە
شېيت بولغان جەڭچىلەرنى كۆمۈپ تاشلىغان، قارا قاغىلار ئۇلارنىڭ
جەسەتلىرى ئۈستىدە ئەگىپ يۈرىشەتتى بۇ جەڭچىلەرنىڭ ئېچىـدە
مېنىڭ دادامۇ بار....

ـــ ئاھ! ياق! ياق ـــ دەپ ۋاقىراپ سالدىم.

مەن مېڭىپ بىر ئۆڭىنىڭ ئالدىغا كەلگەنـدە، ئېسىمگە بىر نەرسە
كەلگەندەك بولدى ـ دە، قەدىمىنى توختـتىپ، "تاك ـ تاك" قىلىپ
ئىشكىنى چەكتىم. ئىشىك ئېچىلدى، قىرۇ باغـلاپ كەتـكەن كىرپىكـ
لىرىم ئارىسىدىن ئۇنۇرىـسـتىتـكى دوسـتۇم سۇسانـنانى چالا ـ بۇلا
كۆرەلىدىم.

سۇسانـنا ئىگىز بويلۇق، زىلۋا قىز بولۇپ، ئۇنىڭ ياغاق يۈزىدە
گۆش يوق ئىدى، قاپقارا چېچىنى ئارقـسىغا تۇپ ـ تۇز قىلىپ تارـ
ۋالغان ئىدى، ئۇ كۆكۆش يوغان كۆزلـرى بىلەن ھاڭ ـ تاڭ قالغان
ھالدا ماڭا سەپسېلىپ قاراپ تۇرۇپلا قالدى.

سۇسانـنا ئورۇق ئۈزۈن قوللىرىنى ماڭا سوزۇپ بىرقەدەم ئالدىغا
ماڭدى. مەن ئۆزەم بىلەن بىللە ئېـلىپ كىرگەن سوغاق ھاۋا بىلەن
قوشۇلۇپلا ئۇنىڭغا ئېتىلدىم، ئۇنىڭ ئاجىز بەدىنىگە ئۆزەمنى مەھكەم
چاپلاپ تۇرۇپ، ئاران تەسلىكتە بىر ئېغىز گەپ قىلالىدىم:

ـــ ئۆلگەنلىك توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش.....كەپتۇ!

بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى
يوق ئىدى. بۇنىڭدىن ئىكـكى ئاي ئىلگـرى **ئۇلارنىڭ ئائىلىـسـىمۇ**

مۇشۇنداق ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالغان ئىكەن.

سۇسانىنا بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ:

ــ بېشىڭدىكى ياغلىق قېنى؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ۋاي تاڭ، بىلمىدىم، ــ دەپ جاۋاپ بەردىم ــ دە، چۈۋۈلۈپ كەتكەن ھۆل چاچلىرىمنى سىلىدىم، ــ ئۆيدە ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايمەن.

ــ ئاناڭ قانداقراق؟

ــ ئاناممۇ؟ ــ ئۇنىڭدىن ياندۇرۇپ سورىدىم.

ــ ئاناڭ خەۋەر تاپتىمۇ؟ ــ سۇسانىنا يەنە سورىدى.

ــ خەۋەر تاپتى، ئۇقۇپلا باشقىچە بولۇپ قالدى: يىغىسى توختاپ قالدى.

ــ سەن ئاناڭنى ئۆيدە يالغۇز تاشلاپ قويۇپ چىقتىڭ؟ چاپسان بول، ئىككىمىز دەرھال ئاناڭنىڭ قېشىغا بارايلى، سارىڭدەك ئىش قىپسەن.

سۇسانىنا مەندىن بىرنەچچە ياش چوڭ بولغاچقا، بەزى ئىشلارنى مەندىن ئوبدانراق بىلەتتى.

ــ بۇنداق چاغدا ئاناڭنى قانداقمۇ يالغۇز تاشلاپ قويغىلى بولىدۇ! ــ ئۇ ئۆيگە كېتىۋېتىپ يول بويى مېنى ئەيىپلەپ ماڭدى.

كەچ كىرىپ، ھەممە يەرنى تۇن پەردىسى قاپلاپ كەتتى، ئۆتەكۈنچى كىشىلەر يېنىمىزدىن غۇۋا كۆرۈنۈپلا تېز ــ تېز ئۆتۈپ تۇراتتى. زەھەردەك ئاچچىق سوغاق كىشىلەرنى تېز ــ تېز مېڭىشقا ھەيدەيتتى. ئۇلار يالاڭ كىيىملەرگە چىڭ ئورۇلۇۋېلىپ تېز ماڭاتتىيۇ، بىرگە سەپسېلىپمۇ كېتىشمەيتتى.

بىز ئولتۇرۇشلۇق بىناغا يېتىپ كەلدۇق: ئۇرۇش بىزنى بۇ يەرگە

هەيدەپ كەلگەن ئىدى. بۇ بىنا بىر بىرى بىلەن تونۇشمايدىغان كىشىلەر بىلەن پەۋىس تولغان ئىدى، ئۇلار ۋولگا دەرياسىنىڭ ئۇ يېقىدىكى شەھەرلەردىن تارقاقلاشتۇرۇپ كېلىنگەن ئىدى.

سۇسانىنا ئىشكىنى ئېچىپ ئۆيگە كىردى، ئۆيىمىزدىكى كىچىك تۆمۇر مەشتىن تۇتەكلەپ چىقىۋاتقان تېزەكنىڭ پۈرىغى بىلەن ئۆيدىكى قورۇلغان پىيازنىڭ پۇرىغى كىشىنىڭ دېمىغىنى ئېچىشتۇراتى. سىم كارۋاتتا تۆگە يۇڭىدىن توقۇلغان ئەدىيالغا ئېھتىيات بىلەن ئورالغان نەرسە تۇراتتى، بۇ ئەدىيال ئۆيىمىزدىكى يۇرتسىزنى ئەسلىتىدىغان بىردىن-بىر نەرسە ئىدى.

ئانام سىرتقا چىقىشقا تەمشىلۋاتقان ئىكەن. ئۇ بىر دوختۇرخانىدا سانىتارکا بولۇپ ئىشلەيتتى، بۈگۈن ئۇ نۆۋەتچى ئىكەن. ئۇرۇشتىن ئىلگىرى ئانام يەسلىدە تەربىيىچى ئىدى. دوختۇرلۇق مەكتىۋىدىمۇ ئوقۇمىغان، ئەمما ئۇرۇش باشلانغاندىن كېيىن، ئۇ ئۆزلۈگىدىن ھەربى ئىشلار كومىتېتىغا بېرىپ دوختۇرخانىدا ئىشلەشنى تەلەپ قىلغان ئىدى.

بەلكىم ئانام دادام بىلەن بىللە جەڭ قىلغان يولداشلارغا يېقىنلىشىشنى خالىدىمىكىن، ياكى دوختۇرخانىدا دادام بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئۈمىت قىلدىمىكىن، نەچچە قېتىم دوختۇرخانىدىن ئۆنگۈشغا يۆتكەپ قويۇشنى ئېيتقان بولسىمۇ، ئانام رەت قىلغان ئىدى.

ئانام بىزنى كۆرۈپ بەك خوش بولۇپ كەتتى.

ــ مەن ئۇنى چوقۇم سېنىڭ قېشىڭغا بارىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدىم. رەھمەت ساڭا سۇسانىنا، قىزىمنى ئۆيگە ئېپكېلىپ قويغىنىڭغا رەھمەت.

ئانام يۈڭ ئەدىيالنى ئېچىپ، چوڭ بىر كاستىرولكىنى ئالدى.

— ئولتۇرۇڭلار، قىزلىرىم، جوزىغا كېلىڭلار. مەن سىلىگە كىچىك-كىنە سۆيقاش ئېتىپ قويغان ئىدىم، — دىدى ئانام، گويا ھىچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك، ئانامنىڭ تاتىرىپ كەتكەن يۈزىدىكى لەۋلىرى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەيتتى.

سۇسانىنا بىلەن ئىككىمىز گەپ سۆز قىلىماستىن جوزىغا كېلىپ ئولتۇردۇق. جوزىغا كۆك رەڭلىك كونا چاقماق يالتىراق داستىخان سېلىنغان ئىدى. ئانام ھەر بىرىمىزنىڭ ئالدىغا لىق بىر چىنىدىن سۆيقاش، بىر پارچىدىن نېپىز كېسىلگەن قارا بولكا قويدى.

بىز قوشۇقىنى ئېلىپ قاچىغا سېلىپلا خۇددى بىرسى كامانىدا بەرگەندەك تەڭلا يېغلاپ تاشلىدۇق. ئانام بىزنى چىڭ قۇچاقلاپ باغرىغا تاڭدى.

ئەمدى ئۇچىلىمىز يېغلاشقا باشلىدۇق. ئېسەدەپ يېغلاۋاتقان بولساقمۇ، يۈرەك-باغرىمىز ئېزىلىپ، ئازاپتىن پۈتۈن بەدىنىمىز تىترەۋاتاتتى.

ئاخىر ئانام يىغىسىنى توختىتىپ، قەتئىلىك بىلەن:

— بولدى قىلىڭلا، باللىرىم. سەۋرى قىلىڭلار! سۇسانىنا، سەن خالساڭ مۇشۇ يەردە قونۇپ قالغىن، مەن كەچىلىك نۆۋەتچىلىكىكە بارىمەن، — دىدى.

— سىزنىڭ ئورنىڭىزغا مەن بارايمۇ يا بولمىسا؟ — دىدى سۇسانىنا.

— ياق، قىزىم، كېرەك يوق! دوختۇرخانىغا بارسام ئوڭۇشلۇپ قالارمەن.

ئانام سوغاقسۇدا يۈزىنى يۇدى، بىزنىمۇ يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلا دەپ قويۇپ، پۈتىغا قېلىن يۇڭ پايپىغىنى كىيىپ، كونا پىمىسىنى

ساپتی، دوختۇرخانىدىن بەرگەن ھەربىر پاختىلىق جىلىتكىسىنى كىيدى-دە، دوختۇرخانىغا ماڭدى.

...شۇنىڭدىن كېيىن، تالاي-تالاي يىللار ئۆتۈپ كەتتى. ئېسىمدە قېلىشچە، كېيىن شۇ كۈننى ئانام زادىلا ئاغزىغا ئېلىپ باقمىدى. ئۇرۇشتىن ئىلگىرى ئانامنىڭ دىلى ناھايىتى نازۇك ئىدى، ھەتتا-ھەتتا-ھەتتىمە يوقلا كۆز يېشى قىلاتتى. گويا باشقا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك، شۇنىڭدىن كېيىن زادىلا كۆز يېشى قىلىپ باقمىدى، پەقەت ھەر يىلى دادام ۋاپات بولغان خاتىرە كۈنىدە ئانام ھەمىشە كوچىغا چىقاتتى، ھەربىرىنى كۆرسىلا ئۆلارغا "كازىبك" تاماكسىنى تۇتاتتى. ئۇ بۇنى دادامنى خاتىرىلەش ئۈچۈن قىلاتتى. چۈنكى ھايات ۋاقتىدا دادامنىڭ تاماكا خۇمارى بەك قاتتىق ئىدى ھەمدە پەقەت "كازىبك" تاماكىسىنىلا چېكەتتى.

ئۇرۇشتىن كېيىن، بىز يۇرتىمىزغا قايتىپ كېتىلمىدۇق، ئانام خەت يېزىپ ئىلگىرىكى خوشنىلىرىمىز بىلەنمۇ ئىزدەشمىدى، ئىلگىرىكى ئىشلارنى ئەسلەشنىڭ يوللىرىنىمۇ قىلىپ باقمىدى. ئانام دادامنىڭ قۇربان بولغانلىغىغا چىڭ كۆڭلىدىن ئىشەنمەيدىغاندەك قىلاتتى، لېكىن ئۆزىنىڭ بۇ ئويىنى بىرسىگىمۇ دېمەيتتى. شۇنداق-تىمۇ مەن بۇنى بىرنەچچە قېتىم سېزىپ قالغان ئىدىم، چۈنكى ئانام بەزىدە مەندىن يوشۇرۇن ھالدا رەمچىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ رەم سالدۇراتتى، ئۇ چاغدا نۇرغۇن ئايالار شۇنداق قىلدۇرۇپ باقاتتى.

ئانام بىلەن ئىككىمىز ئايرىلمای بىر بىرىمىزگە باشپانا بولۇپ ياشايتتۇق. كېيىن مەن توي قىلدىم. ئائىلىمىزدە جان سانىمۇ كۆپەيىشكە باشلىدى. ئانام ئەتىدىن كەچكىچە نەۋرىلىرىنىڭ ھەلەكچىلىگى بىلەن ئىدى.

ۋاقىت گويا ئاتقان ئوقتەك، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە نەچچە 10 يىل ئۆتۈپ كەتتى...ھەممىز قېرىپ قالدۇق. دادام ھايات بولغان بولسا، دادام بىلەن ئانامنىڭ ئالتۇن تويىنى تەبرىكلىگەن بولاتتۇق-دە! مېنىڭ بالىلىرىمۇ چوڭ بولۇپ قالدى، مەنمۇ نەۋرە كۆردۈم، ئانام چەۋرە كۆردى.

بىر يەكشەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ھەممىز ئادەتتىكى كۈندىكىدەك ئۆزىمىزنىڭ ئىشى بىلەن بولدۇق. تېلېۋىزوردا دوخۇي ئورکىستىر قەدىمقى مارش بىلەن ۋالسقا چېلىۋاتاتتى. ئانام سافادا ئولتۇرۇپ، مۇزىكىنىڭ رېتمى بويىچە ئىككى تەرەپكە يېنىك تەۋرىنىپ ئولتۇراتتى.

ئانام بىلەن دادام بىللە ياشىغان يىللاردا، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى دوخۇي ئورکىستىر بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن ئىدى. مەيلى تۇغنده بولسۇن، ياكى ئۆ. جۇنده بولسۇن، ھېچقانداق ئىش چوڭ دوخۇي ئورکىسترسىز بولمايتتى.

بىرقانچە يىلنىڭ بۇياغى ئانام بەكلا ياداپ، مۇكچىيىپلا كەتتى. ئۇرۇش، كېسەللىك ۋە يىللار رەھىمسىز بولسىمۇ، ئەمما ئانامدا يەنىلا ھاياتلىق نۇرى چاقناپ تۇراتتى.

چىلتەك توقۇيدىغان كىچىككىنە ئىلغا ئانامنىڭ قولىدا توختىماي ھەرىكەتلىنەتتى. بىرنەچچە ئايدىن بۇيان ئانام نۇرغۇن ئۇششاق دۇگلەكلەرنى توقۇپ بولدى، كېيىن بۇ دۇگلەكلەر چېتىلىپ چوڭ داستان قىلىناتتى. ئانام قىلالايدىغان بىردىن-بىر ئىش مۇشۇ بولسا كېرەك.

تېلېۋىزوردىكى نومۇرلار تۈگىدى. مەن ئۇنىڭ لغۇنى ئاچتىم، ئۈيده كىشىنىڭ يۈرەك تارىسىنى تىترىتىدىغان ناخشا ساداسى ياڭرىدى:

هەممە ئۆتمۇش بوپ كەتتى دېسەم، ئىشەنمىگىن بۇ گەپلەرگە سەن.
ئىللىق بەخش ئېتسەن ماڭا، مېنىڭ بارار ماكانىم سەن سەن.
بۇ ناخشىنى ئاڭلاپ بولۇپلا ئانام قولىدىكى ئىشنى قويۇپ، ھاسسىنى تاياپ ئۆزىنىڭ تۇرىدىغان ئۆيىگە ماڭدى. مەن پەقەت ئۇنىڭ ئۆزى ئۆزىگە: ئايال كىشىنىڭ مۇھەببەتىنى دەپ تارتىدىغان دەردى ئەر كىشىنىڭكىدىنمۇ كۆپ بولىدۇ" دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدىم.
مەن بۇ گەپتىن ئانامنىڭ ھاياجانلانغىنىنى سەزدىم. شۇنچە يىللار ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، بۇ كۈي يەنىلا ئۇنىڭ ئۆتكەن ئىشلار توغرىسىدىكى ئەسلىمىلىرىنى قوزغىغان ئىدى...
گەپ-سۆزلەر ئانامنىڭ خاتىرىلىرىنى قوزغاپلا قالماي، مۇزىكا، ناخشا ۋە باشقا نەرسىلەرمۇ ئۇنىڭغا تەسىر قىلىپ، ئۇنىڭ يېپىقلىق كۆڭۈل پەردىسىنى ئاچقان ئىدى.
ئانامنىڭ كەم سۆز بولۇپ كەتكىنىنى چۈشەنمىگەنلىگىم، ئۇنىڭ ئۇستىگە ھەمىشە دادامنى ناھايىتى ئاز تىلغا ئالىدۇ دەپ ئانامنى ئەيىپلىگەنلىگىم ئۈچۈن، مەن ئىختىيارسىز، ئۆزەمنى ئەيىپلەپ كەتتىم.
شۇنداق ئەمەسمۇ؟ 40 ياشتىلا تۇل قېلىش ئاسان ئىش ئەمەس...بىر ئادەم 75 ياشقا كىرەي دەپ قالغاندا ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەشنى خالىمايدۇ ئەلۋەتتە، ئۇنى ھەتتا ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىگىمۇ ئېيتمايدۇ. دۇرۇس، كۆڭۈلدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كىشىلەرگە دەپ يۈرۈش ھاجەتمۇ؟ ھەر بىر كىشىنىڭ كۆڭۈل قېتىغا قانچىلىك مېھرى-مۇھەببەت، ئۆتكەن ئىشلارغا بولغان قانچىلىك ئەسلىمىلەر يوشۇرۇنغان-ھە، بۇلار كىيىنچە تەنىڭ يوقلىشىغا ئەگىشىپ يوقلىدۇ، ئەبەدىل-ئەبەت كىشىلەرگە نامەلۇم بولۇپ

قېلىۋېرىدۇ.

ئانام ئۆزىگە تەۋە بولغان ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئۆز خاتىرىسىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە قەدىرلەپ ساقلاپ، ئۆزىنىڭ قالغان يېشىنى ياشىدى.

(«سوۋېت ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ
1985 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ھۆرنىسا ھامۇت.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ياسىن ھاۋازى.**

سىزنى چۈشىنىمەن

ـــ سىدې، سىزنىڭ مەن بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا 10 يىل بولدىغۇ دەيمەن!

ـــ شۇنداق دوستۇم، 10 يىل بولدى.

ـــ سىز مېنى ناھايىتى ياخشى چۈشىنىسىزغۇ دەيمەن!

ـــ شۇنداق، ناھايىتى ياخشى چۈشىنىمەن.

ـــ ئۇنداق بولسا ماڭا 100 رۇبلى قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز قانداق؟

ـــ ئۇنداق قىلسام بولمايدۇ.

ـــ نېمىشقا؟

ـــ مەن سىزنى ناھايىتى ئوبدان چۈشىنىمەن ـ دە!

ئون ئۇچىنچى مۇشتەك

ئىلىيا ئېرىنبورگ

مېنىڭ ھەممە مۇشتەكلىرىم ئىچىدە ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان مۇشتىگىم ئون ئۇچىنچى مۇشتەك ئىدى، ئۇنىڭ نەدىن كەلگەنلىگى كۆكۈل ئاغرىغى پەيدا قىلىدىغان بىر خىل تۈس ئالغان بولۇپ، كىشىلەر-نىڭ مەسخىرىسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىغى ئېنىق ئىدى. ئامال قانچە، ئۆزەممۇ نازۇك دىل ئادەممەن، يەنە كېلىپ بۇنى ئار-نومۇس كۆرمەيمەن. مەن قايغۇ بىلەن خوشاللىقنى، ئايرىلىش بىلەن قوشۇ-لۇشنى ياخشى كۆرىمەن، كىنو ئېلانلىرىنىڭ تاختىسىغا سىزىلغان ئىسسىق قانىنى ۋە ئۆمۈرگىيانى ياخشى كۆرىمەن. مەن مۇھەببەتنىڭ رەۋايەتلەردە ئېيتىلغان ئەڭلىيالارنىڭ بىر جۈپ كۆز قارىچۇغى ئىچىدىلا ئەمەس، بەلكى يەردە زوكزىيىپ ئولتۇرۇپ، كىشىلەرنىڭ ئۇر-تېپىكىلىرىگە ئۇچرايدىغان قېرى ئىتنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆز چانىغىدىمۇ بولىدىغانلىغىنى بىلىمەن.

1909-يىلى مەن پارىژنىڭ تىمتاس كوچىلىرىدىن بولغان ئالې-كىيا كوچىسىدا ئولتۇراقلىق ئىدىم، چوڭ چارۋىچىلىق سودا-سانا-ئەتچىسى — ۋەزىر ئەپەندى مېنىڭ خوشنام بولۇپ، ئۇنىڭ مارگو خانىم دەيدىغان ياش خوتۇنى بار ئىدى. ۋەزىر ئەپەندى ئۆز ئىشىغا بېرىلەتتى، ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋېرۇيرال كوچىسىنىڭ يېنى-

دىكى قۇشخانىغا باراتتى. ئۇ ئاشۇ يەردە قاساپلارنىڭ مالىلارنى قانداق سويىدىغانلىقىنى كۆزدىنىڭ كەچۈرەتتى، رەسمىي قىزىقىش بىلەن كۆرەتتى ۋە ھە دەپ يۈڭ-تېرە ۋە گۆشنىڭ سۈپىتىنى مايى بىلەن قانىنىڭ باھاسىنى باھالاپ چىقاتتى. بولۇپمۇ چوشقا بوغۇزلىغانىنى كۆرۈشكە قىزىقاتتى، چوشقا بىر پىچاق بىلەنلا ئۆلمەيدۇ، ئۇنىڭ كۆكرىگىدىكى قان پۈتۈنلەي چىقىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن ئاستا-ئاستا جان ئۈزىدۇ. ۋەزىر ئەپەندى ئىسىق ۋە قويۇق قان ئېقىمىغا قارايتتى، بۇ خۇددى ئۇنىڭ قويۇقلۇق مىقدارى بىلەن سۈپەت ئۆلچىمىنى ئۆلچەپ، ئۇچىيىگە قانچىلىك قان قۇيغىلى بولىدىغانلىغىنى، ئۇچەي سودىگەرلىرىنىڭ ھەر بىر سۇغا قان ئۇچۇن ئۆزىگە قانچىلىك ھەق تۆلەيدىغانلىغىنى ھساپلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. بەزى چاغلاردا ۋەزىر ئەپەندى ئۆزىنىڭ ھاۋارەڭ يېڭىنىڭ ئۇچىغا چوشقا قېنى ياكى كالا قېنىنى يۇقىتۇرۇۋالغانلىقتىن، بۇ قان ئىزلىرى تېگىش بىلەن قۇرۇشۇپ، تال-تال قارا داغلارغا ئايلىنىپ قالاتتى. ۋەزىر ئەپەندى ئېسىۋېتىلگەن تىزىق-تىزىق كالا گۆشلىرى ۋە چوشقا گۆشلىرىنى تەكشۈرۈپ بولۇپ، پۇلىنى يېغىشتۇرۇپ ئالاتتىدە، ۋېرۇيىرال كوچىسىدىكى بىر مېھمانخانىغا كىرىپ، ئاشۇ يەردە بىر ۋاقلىق تويغىچە سېمىز گۆش يەيتتى. مېھمانخانىنىڭ خوجايىنى ۋەزىر ئەپەندىنىڭ نېمىنى كۆڭلى تارتىدىغانلىغىنى ئوبدان بىلەتتى، شۇڭا، ئۇنىڭغا دەرھال يوغان بىر تەخسە مايلىق بىر نەرسە ئېپىچقىپ بېرەتتى. ئۇ چىشلەپ-تارتىپ، خېلى بىر ۋاقىتتىچە يەيتتى. ئاندىن كۆچلۈك نومان ھاريغى بىلەن ئاغزىنى چايقاپ، ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ قايتاتتى. مارگو ھەر كۈنى ئۆيىدە ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ۋەزىر ئەپەندى بولسا، كىچىك بالىلارغا ئوخشاش،

قاراڭغۇ چۈشمەستىنلا يوتقىنىغا كىرىپ ئۇخلايتتى، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن چوشقا قېنى بىلەن كالا مېيىنىڭ پۇرىغى پۇرقۇپ تۇراتتى. گويا كى لوق ـ لوق كالا گۆشلىرىنى ياكى چوشقا گۆشلىرىنى باھالا ـ ۋاتقاندەك، مارگونى يېنىغا تارتىپ سۆيەتتى ھەم ئەركىلەتتى، ئۇنىڭ بويۇنلىرىنى سىقىپ قويۇاتتى. يەنە ھەدەپ يوتىلىرىغا شاپاش لايتتى، ئۇ ياتقان ھامان خورەك تارتىشقا باشلايتتى ـ دە، پۈشۈلداپ ئۇيقۇغا كېتەتتى.

ئۇ تاڭ ئېتىشىغا ئاز قالغاندىمۇ، جۆيلۈپ چىشلىرىنى كاراسلاتقىنىچە ئۇخلاپ يېتىۋېرەتتى.

مارگو زىلۋا بويلۇق، مەجەزى جەمئىيەتكە ئايال ئىدى. ئۇنۋار ئەپەندىنىڭ ئەركىلىتىش ئۈسۈلى ئۇنى چۆچۈتۈپ قويدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قانىنىڭ پۇرىغى ئۇنى يىرگەندۈرىدىغان بولدى. ئۇ ئېرى بىلەن شامالجانىكا ماگىزىنىغا كۆرگەزمىگە قويۇلغان ئەتىيازلىق كىيىم ـ كېچەك نۇسخىلىرى ھەققىدىمۇ سۆزلىشەلمەيتتى، شۇنداقلا ئۆي ئىگىسى بولغۇچى خانىمنىڭ ئىشقى ـ مۇھەببەت ۋە نازاكەتلىك ئىشلىرى توغرىسىدىمۇ پاراڭلىشالمايتتى، ھەتتا ھاۋانىڭ ياخشى ـ يامان بولغانلىغى ھەققىدە سۆزلەشكەندىمۇ گېپىي بىر يەردىن چىقمايتى. ئۇنۋار يۇقۇرقىدەك ئىشلارغا ساپلا كەسپىيلىك نەزىرى بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. مەسىلەن، چىرايلىق جىيەك تۇتۇپ ئىشلەنگەن كىيىم نەچچە جىك گۆشكە توختايدۇ، دېگەنگە ئوخشاش ئىشلار بىلەن ھىساپلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەنىۋى پىكىر ئالماشتۇرۇش دېگەن نەرسە يوق، جىسمانى يېقىنلىشىش بىلەن تەلۈنى قاندۇرىدۇ دېگەندىن كۆرە، ئۇنى قورقۇنچىغا سالىدۇ دېگەن تۇزۇك ئىدى. مارگو توي قىلىپ ئۇچىنچى يىلىغا ئۆتكەندە، يۇرىگىگە كۆيەك

چۈشۈپ، ئاشنا تۇتۇش كويغا كىردى. ھەممە ئايالالارغا ئوخشاش، ئۇنىڭ ئىزدىمەكچى بولغىنى نازاكەتلىك ۋە كۆڭۈلنى ئېرىتىدىغان مۇھەببەت ئىدى. بۇنداق مۇھەببەت خۇددى قىزلار ھوجرىسىدىكى گاھ خىرە، گاھ يورۇق يېنىپ تۇرىدىغان، خىرىلىگىدىن يىگىتلەرنى ئىش قىلدۇرمايدىغان، يورۇقلۇغىدىن يىگىتلەرنى ئۇخلاتمايدىغان چىراققا ئوخشاش مۇھەببەت ئىدى.

دەل مۇشۇنداق پەيتىتە، ئىككى ئەر دوست مارگو خانىم بىلەن تونۇشتى. بۇ ئىككىيلەن ئۇنىڭ يۈرتدىشى بولۇپ، يېقىندىلا لىئوندىن كەلگەن ئىدى. بۇلارنىڭ بىرسى شائىر كوررى ئالىيوتېت، يەنە بىرسى سولىنۇئۇ ئۇنىۋېرسىتېتى ماتېماتىكا پاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ژ.رىمەي ئىدى. شائىر خوتۇن-قىزلارنىڭ خەت-چەكلىرىنى، تاتلىق ئۆزۈم ھارىغىنى ۋە قېلىن ژورناللاردىكى ئوبروزلارنى ياخشى كۆرەتتى، ئوقۇغۇچىنىڭ باشقا بىر ھەۋىسى بار ئىدى: ئۇ يۈمشاق غەرب شامىلىنى، تىپ-تىنچ خالى جايىنى، كەچقۇرۇنلىرى شەھەر ياقىسىدىكى ئوچۇقچىلىقتا ئايلىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرەتتى، ئۆزدە-نىڭ چوڭ قەدەملىرى بىلەن كوچىلارنىڭ ئۆزۈنلۇغىنى ئۆلچەيتتى. كوررى بىلەن رىمەينىڭ ھەۋەسلىرى ئوخشاش بولمىسىمۇ، بىراق مارگونى كۆرگەندىن كېيىن ئۈزمە كۆڭۈللىك قىلىشتىن خالى بولالا-مىدى. شائىر كەچقۇرۇنقى ۋاقىتلاردا ژورنال كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئوقۇغۇچىمۇ ئۆزىنىڭ جىمجىت، تەنھا ئۆتۈشى كېرەكلە-گىنى ئۇنتۇپ قالدى. كېيىنكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى تەبىئەت قانۇنىيىتى بويىچە قانات يېيىشقا باشلىدى. ئىككى پاكىزە شادا پاچاق يېپتىن-يىگىنىچە ھىساپلاپ بىر تال پۇلنىمۇ ئوشۇق بەرمەيدىغان بىر ۋېجاك ئايال ئۇيۇن ئاشۇنداق ئەخمىقانە ئىشلارنى قىلىشتا باشلە-

دى. ھەر كۈنى ئەتىگەنىدە ۋىۋار ئەپەندى ھاۋارەڭ كۆينىگىگە چوشقا قېنىنى يۇقىتۇرۇۋالىدىغان چاغدا، كوررى بىلەن رەمەي، خۇددى ئىككى ئىتقا ئوخشاش، مارگوغا ئەگىشىپ، شامالجانكا ماگىزىنىنى ياكى مۇنىۋرى باغچىسىنى ئايلىنىدىغان بولدى، ئىككىلىسى تۆت كۆزىنى ھىلىقى ئايالدىن بىر مىنۇتمۇ ئۈزمەي، ئۇنىڭ ھەر بىر ئۇششاق ھەركىتىگە سەپسېلىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن رىۋايەتلەردە ئېيتىلىدىغان ئەۋلىيانىڭ بىر جۈپ سوغاق كۆز قارىچۇغىدا پارقىراپ تۇرىدىغان ئېغىر مۇھەببەت نۇرى ئۇلارنىڭ مۇشۇ ئىتائەتچان ئىت كۆزىدە چاقنىدى.

ۋىۋار ئەپەندى بىر قېتىم توساتتىنلا بۇ ئىككى ياشقا يولۇقۇپ قالدى، ئۇ ئۇلارغا سەپسېلىپ بىر ئىككى قېتىم قارىدى. ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇ ئىككى بىرنىمە جىگىغا ئولتۇرمايدىغان بىر پاخلان ئىدى. ئۇ، بۇ ئىككىلىسى قوشۇلۇپ، ماغدۇرۇم ئۇزۇلگەندە كەلسەمۇ، بۇلارغا يالغۇز ئۆزەم تېتىمەنغۇ، دەپ ئويلىدى، شۇڭا، ئۇ قىلچە كۈندەشلىك قىلمىدى، ئەكسىچە، بۇ ئىككى ياش (بۇلارنىڭ بىرى گېزىتتە بىر نەرسە ئېلان قىلغان، يەنە بىرى دۇنيا شەھەرنىڭ باشلىغىنىڭ جىيەن ئوغلى ئىدى)نىڭ يوقلاپ بېرىشى ۋىۋار ئەپەندىنىڭ ماختانچاقلىغىغا ئانچە-مۇنچە مەدەت بولدى.

كوررى ئانىسىدىن تاپشۇرۇۋالغان پۇللارنى مارگوغا ئاتاپ گۈل سېتىۋېلىش، تاتلىق ئۆزەم ھارىغى ئىچىش ۋە باغرى قاتتىق تەنقىتچىلەر ئوچۇن خەجلەپ تۇرگەنتى، شۇڭا ئۇ تاماق يەيدىغان مېھمانخانىنىڭ دېرىكتورى بىلەن ئۆزى ياتقان ياتاقنى قارايدىغان ئىشىك باققۇچى خوتۇن ئوننى پۇل ئوستىدە قىنايدىغان بولدى. ئۇ ۋىۋار ئەپەندىنىڭ قولى ئوچۇق ئىكەنلىگىنى بىلەتتى. شۇڭا، پۇلغا

قىسىلغانىدا، بۇ چارۋىچىلىق سودا-سانائەتچىسىدىن مىك فرانىك ئۆتنە ئالدى ۋە كېيىنكىسىگە بىر پارچە تىل خەت يېزىپ بەردى.

كوررى گېزىتتىن بىر قېتىم شائىر ۋىلياملىنىك مۇشتەكىتە تاماكا چېكىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىغى توغرىسىدىكى بىر خەۋەرنى ئوقۇدى، شۇنىك بىلەن ئۇمۇ بۇ خىل مودىنى ئۇگىنىۋېلىش قارارىغا كەلدى. ئۇ دېڭىز تېشىدىن ياسالغان، كەھرىۋا باشلىق بىر كىچىك مۇشتەكىنى سېتىۋالدى ۋە مۇشتەكىنىك كۆمۈش دەستىسىگە ئۆزىنىك ئىسىم پەملىسىنىك قىسقارتىپ يېزىلغان ھەرپلىرىنى ئويۇۋالدى. بۇ خىل مۇشتەكتە چەككەن تاماكا ئۇنىك ئاغزىغا تېتىمدى، كېيىن بىر بەڭگىنىك ئېيتىپ بەرگىنى بويىچە، مۇشتەك بىر مەزگىل تاماكا چېكىپ قاپ-قارا ئىسلاشقاندىن كېيىن ئاندىن تەم بېرىدىغانلىغىنى بىلدى، كوررىدا نەدىمۇ ئۇنچىلىك سەۋىرچانلىق بولسۇن، ئۇنىك مۇشتەكىنى ھازىرلا قاپ-قارا قىلمۇەتكۈسى كېپەكەتتى. ئۇ قارىداپ كەتكەن مۇشتەكىنىك دۇكانىدىكى ئەينەك پۈكەينىك ئىچىگە تىزىپ قويۇلغان مۇشتەكتىن كۆپ پەرقلىنىدىغانلىغىنى، بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغان قېرىلارنىك خام-خىيالغا مەپتۇن بولغان ياشلارغا ئوخشمايدىغانلىغىنى نەدىن بىلسۇن. ئۇ ئۆزىنى شائىر ۋىلياملىنىك سىرتقى تۇرقىغا ئوخشتىش ئۈچۈن، بۇ خىل بېقىمسىز پۇراققا ۋاقتىنچە چىدىدى. بۇ چاغدا تەقدىر ئۇنىڭغا كۆكۈل ئېچىشنىك باشقا بىر خىل ئۇسۇلىنى ئورۇنلاشتۇردى.

ۋەزىر ئەپەندى ئۆزىنىك خوتۇنى بىلەن ھىلىقى ئىككى چوقۇنغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتىن خىرامان يۈرسەمۇ، لېكىن نۇرغۇن ئىشلاردا كۆرسەمۇ كۆرمەسكە، ئاڭلىسەمۇ ئاڭلىماسلىققا سېلىپ يۈرۈشتىن خالى بولالمىدى. مارگونىك يۈرىگىگە كۆيەك ئوتى

چۇشۇپ، ئاشنا ئېيىشقا گىرىشتى (يۇقۇرىدا ئېيتقانىغا ئوخشاش)، هىلىقى ئىككى ياش يۈرتدىشى بولسا، هەم تەجرىبىسىز، هەم بەك گۆدەك ئىدى. ئۇلار ئىشقى-مۇهەببەتنىك پۈرىغىنى تېتىغان بولسىمۇ، بىراق بۇنداق مۇهەببەتنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەيتتى، دەل مۇشۇنداق چاغدا، ئەتىياز پەسلى كەلدى. پارتىزانلارنىك هەمىسى بۇ پەسلده يامغۇرلار شارىلداپ، قۇياش نۇرلىرى چاقناپ، ئاشىق-مەشۇقلار تېپىشىدىغان راسا ياخشى پۇرسەت ئىكەنلىگىنى بىلەتتى.

بىر قېتىم رىمەي غەمكىن هالدا، مۇنسۇرى باغچىسىنى تاماشا قىلىپ يۈرەتتى، ئۇ تۇيۇقسىز قاتمۇ-قات يوپۇرماقلار ئارىسىدىن مارگو بىلەن كوررىنى كۆرۈپ قالدى. شائىرنىك راسا غەيرەتكە كېلىپ مارگونىك مەڭزىگە سۆيگەنلىگىنى كۆردى. مارگو قول كۆتىرىپ ئۇنى ئۇرۇش بۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۇنىك لەۋلىرىگە سۆيدى، ئاندىن كېيىن قول سومكىسىدىن ئاچقۇچنى چىقىرىپ، مۇغەمبىرلىك بىلەن جىلمىيىپ، ئۇنى كوررىگە بەردى. رىمەي بۇلارنىك هەممىسىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. رىمەي بىرمۇنچە يازغۇچىلارنىك مۇشۇ خىلدىكى ئىشلارنى تەسۋىرلىگىنىدە هۆكۈم قىلىپ ئېيتقىنىغا ئوخشاش، مارگو بىلەن كوررىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە ئۇرۇنمىدى. ئۇ چوڭ-چوڭ قەدەم تاشلاپ، مۇنسۇرى باغچىسىنىك بۇ گۈللۈك يولىنىك ئۇزۇنلۇغىنى ئۆلچەش هەركىتىنى داۋاملاشتۇردى. ئۇ ئۆچىدە مارگو بىلەن كوررىنىك بۇ ئىشى ياخشى بوپتۇ، ئۇلارنىك كۆنلەر ئۇزارغانسېرى شەهەر ياقىسىدىكى كەڭ كوچىلارغا، دېڭىزدىن كەلگەن شامالغا ئوخشاش ئۆتۈشىگە تىلەكداشلىق بىلدۇرىمەن، دەپ ئويلىدى. ئۇ يەنە لىئونغا باريدىغان پويىزنىك هەر كۈنى

كەچ سائەت سەككىز يېرىمدا ۋوگزالدىن چىقىدىغانلىغىنى، ئەتە كەچتە ئۆزىنىڭ مۇشۇ قېتىملىق پويىزغا ئولتۇرۇپ بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشى لازىملىغىنى ئويلىدى.

رەمەي دەل مۇشۇنداق ئويلىدى، چۈنكى ئۇ ياش، گۈزەل ئىدى، ئۇ مارگونىڭ ھازىر ئاشنا تاپماقچى بولغانلىغىنى بىلمەيتتى، ئەگەر ئۇ مۇنسۇرى باغچىسىدا يوپۇرماقلار ئارىسىدا ئۇنى سۈيۈۋالغان بولسا، ئۇمۇ ئۇنىڭغا ئاچىقۇچنى تاپشۇرۇپ بەرگەن بولاتتى. ئۇ خوتۇن-قىزلارنىڭ نازاكەتلىك، كۆڭۈلنى ئېرىتىدىغان مۇھەببەتكە مۇھتاج ئىكەنلىگىنى بىلمەيتتى، بۇ مۇھەببەت خۇددى قىزلارنىڭ ھوجرىسىدىكى گاھ خىرە يورۇق يېنىپ تۇرىدىغان، خىرىلىگىدىن يىگىتلەرنى ئىش قىلدۇرمايدىغان، يورۇقلۇغىدىن يىگىتلەرنى ئۇخلاتمايدىغان چىراقتا ئوخشاش مۇھەببەت ئىكەنلىگىنى بىلمەيتتى.

شۇ كۈنى كەچتە رەمەي كوررىنى ئۆچراتتى. شائىر ئەسلىدە بەزى كىتاپلاردا تەسۋىرلەنگەن چۈشكۈنلىشىپ مۇھەببەت تورىغا چىرمالغان ئادەملەرگە ئوخشاش، ھەم ناخشا ئېيتىشى، ھەم كۆلۈشى، ھەم ئىناياقلاپ ئويىنىشى كېرەك. بىراق، كوررى — قاپىغىنى سېلىپ، چىرايىنى ئاچماي، تىت-تىت بولۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى سەۋەپسىز ئەمەس ئىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ دەردىنى رەمەيگە سۆزلەپ بەردى. ئەسلىدە ۋىۋار ئەپەندى مارگونىڭ ۋۇجۇدىدا كۆرۈلگەن ئۆزگىرىشلەرنى سېزىۋالغان بولۇپ، كوررىدىن ھەلىقى قەرەلى ئاللىبۇرۇن توشقان ئۆتنە پۇلنى ئالماقچى بولدى، ئەگەر ئۇ پۇلنى دەرھال قايتۇرمايدىكەن، بۇ ئىشنى خەلقى-ئالەمگە ئاشكارىلايمەن، دەپ تەھدىت سالدى. بۇنداق ماجرا رەمەينىڭ ئاچچىغىنى كەلتۈردى. ئۇ بۇنى مۇنسۇرى باغچىسىدىكى يوپۇرماقلار ئارىسىدا

بەختلىك ئۇچرىشىقا بولغان ھۆرمەتسىزلىك دەپ تونۇدى. رەمەي شائىرغا بىتاقەت بولماسلىقنى ئەسىھەت قىلدى، ئۆزىنىڭ دەرھال يولغا چىقىپ لىئونغا قايتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا مىڭ فرانىك تەييارلاپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خوشلاشتى.

بۇ ئىش 4-ئاينىڭ 21-كۈنى، شەنبە كۈنى كەچ سائەت يەتتىدە يۈز بەردى. يەكشەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن تۆت ئەتراپىدا، رەمەي ئالبكىيا كوچىسىغا بېرىپ، مارگو بىلەن خوشلاشماقچى بولدى، ئۇ مارگونىڭ تۇنۇگۈن كەچتە يەنى شەنبە كۈنى كەچتە ئاللىقاچان يولغا چىقىپ مەيدۇنغا كەتكەنلىگىنى، كىچىك ئاپىسىنىڭ ئاشۇ يەردە ئىكەنلىگىنى، ئۇنىڭ ئاشۇ يەردە ئىكىكى كۈن تۇرماقچى بولغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئىشىك باققۇچى ئايالىنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، رەمەي ۋۇئار ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئون مىنۇت ئۆتمەيلا رەڭگى-روھى تاتىرىپ، ئۆيدىن قايتىپ چىققان ئىمىش.

ۋۇئار خانىم دۇشەنبە كۈنى ئەتىگەندە پارىژغا قايتىپ كەلدى، شۇ كۈنلۈك «ۋەتەن گېزىتى» (ئۇ ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت بىردە نەشردىن چىقىدۇ)گە "ئالبكىيا كوچىسىدا يۈز بەرگەن قورقۇنچلۇق قاتىللىق ئەنزىسى"نىڭ تەپسىلى ئەھۋالى پۈتۈنلەي دىگۈدەك بېسىلغان ئىدى. چارۋىچىلىق سودا-سانائەتچىسى ۋۇئارنى كارۋىتىدا ياتقاندا بىراۋ كىرىپ قىڭغىراق بىلەن بوغۇزلۇۋەتكەن. بۇ ئەنزىنى تەكشۈرگەن مۇخبىر: "ئۆلتۈرۈشنىڭ خاراكتېرى ۋە ئۆلگۈچىنىڭ قېنى كۆپ ئېقىپ كەتكەنلىگى سەۋەپلىك، جەسەتنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك قانغا بويۇلۇپ كەتكەن" دەپ بايان قىلغان. كەچقۇرۇن بىرسى مارگوغا گۈلچەمبىرەك سۇنۇپ كەلدى، ئۇنىڭغا ئاق ئەتىر گۈلىدىن قادالغان بولۇپ، ئۇستىدىكى قىزىل تاۋار باقىتا: "شەھرلىك

قۇشخانىدىكى كۆپچىلىكتىن ماتەم تۇتىمىز." دىگەن خەت يېزىلغان.

مارگو ۋىۋار ئەپەندىنىڭ كېلەڭسىز تېنىنىڭ بۇ قېتىم چوشقا قېنى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ئىسسىق قېنى بىلەن بويالغانلىغىنى كۆرگەن چاغدا، كوررى ئۇچۇن قاتتىق بىر تەرلىدى. ئۇ ئاشۇ قېتىمقى مۇنسۇرى باغچىسىدىكى يوپۇرماقلار ئارىسىدا بولغان ئىشنى ئەسلەشكە باشلىدى، ئۇ چاغدا كوررى مارگونىڭ بىلىگىنىڭ ئۇستىدە بىر پارچە كۆك ئىزنىڭ بارلىغىنى (بۇ، مۇشۇ چارۋىچىلىق سودا-سانائەتچىسىنىڭ ئەر-خوتۇن بىر يەردە ياتقان چېغىدا قېيقالغان نەرسە ئىدى) كۆرۈپ: "ئەگەر ئۇ، سىزگە يەنە قول تەكىكۈزىدىغان بولسا، مەن ئۇنى چوشقىنى بوغۇزلىغاندەك بوغۇزلۇۋېتىمەن..." دىگەن سۆزنى قىلغان ئىدى.

ئۇ كوررىنىڭ قاتتىق كۈندەشلىك قىياپىتىنى، كېچىدىكى ئاددى قىسقا سۆھبەتنى ئېنىق تەسەۋۋۇر قىلالمىدى، ئاشۇ پىچاقنى ۋە ئۇنىڭ قاتىللىق قىلغاندىن كېيىنكى كۆڭلىنىڭ بىر ئىشتىن زېرىككەن قىياپىتىنى كۆرگەندەك بولدى، ئۇنىڭ بۇ ئويۇنىشى دار ئاستىغا چىقىدىغان بولدى. ئاجىز، ئورۇق كەلگەن مارگوغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ زەربە راستىن ئېغىر بولدى. شۇڭلاشقا ئاڭ ئەتىر گۈللۈك گۈلچەمبىرەكنى سۇنۇپ كەلگەن ئادەملەر ئۇنىڭ يىغلىغىنىدىن ئىكىكى كۆزىنىڭ قىزىرىپ كەتكەنلىگىنى كۆرۈپ قىلچە ئەجەپلەنمىدى.

تەكشۈرۈپ قولىغا ئېلىش ئىدارىسى "بۆرى بۆرۈن" دەپ نام ئالغان پارىژدىكى ئەڭ ئۇستا پايلاقچىنىڭ بىرى كاستىن. فىلىپپې ئەپەندىنى ئالېكسيا كوچىسىغا كېلىپ ئەنزە ئىشلەشكە ئەۋەتتى. بۆرى بۆرۈن ھامىە ئۆيلەرنى ئىنچىكىلەپ كۆزدىن كەچۈردى، ساتچىلارنىڭ ۋە مارگونىڭ ئۆلگۈچىنىڭ ئۆيىدىكى نەرسىلەرگە تېگىشكە رۇخسەت

قىلمىدى، ئاڭلاشلارغا قارىغانىدا، ئۇنىڭ ئۇستىدە قاتلىنىڭ بارماق ئىزى قېپقالارمىش. ئۇ ئەرەنىچە شەمنىڭ بىر دانە تۆگىمىسى بىلەن بىرنەچچە پارچە ئەپلىسۈن شۇپىگنى تېرىۋالدى، ئاندىن كېيىن ئا. كونان دويلنىڭ رازۋېتكا رومانىدا يېزىلغىنىغا ئوخشاش، غەمكىن چىرايى بىلەن پىكىر يۈرگۈزۈشكە باشلىدى. ئۇ ئىككى ئالقىنىنى بىر يەرگە يىغىپ، ھەقىقەتەن ھىلىقى ھەر خىل ئاۋاز چىقىرىدىغان ھولىمىقا ئوخشاپ قالاتتى.

بۆرى بۇرۇن ئۆلگۈچىنىڭ خوتۇنىنىڭ ئالدى-كەينى زىددىيەتلىك بولغان چۈشەندۈرۈشلىرىنى ئاڭلاپ بولۇپ، كوررىنى دەرھال توتۇپ كېلىشكە بۇيرۇدى، چۈنكى، نۇرغۇن كىشىلەر بۇ ئادەمنى مارگونىڭ ئاشنىسى، دەيىتتى. شائىرنىڭ سوراق قىلىنۇاتقان ۋاقتىدىكى پوزىتسىيىسى ئىنتايىن تەمكىن بولدى. ئۇنىڭ مەسىلىلەرگە جاۋاپ بېرىشتىكى راستچىللىغى ۋە ئەستايىدىللىقىغى ھەممە پايلاقچىلارغا ياخشى تەسىرات قالدۇردى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ۋىژار خانىم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ ساپ، نورمال بېرىش-كېلىش مۇناسىۋىتى ئىكەنلىگىنى قايتا-قايتا چۈشەندۈردى، لېكىن بىر سوئالغا جاۋاپ بەرگەن چاغدا دۇدۇقلاپ قالدى ھەمدە يۈزى ۋە قۇلاقلىرى قىزىرىپ، دەرھال ئېنىق بىر نەرسە دەپ بېرەلمىدى. بۇ: شەنبە كۈنى كېچىسىدىن يەكشەنبە كۈنىگىچە بولغان ۋاقتىنى ئۇ قەيەردە ئۆتكۈزدىڭىز؟ دېگەن سوئال ئىدى. ئەڭ ئاخىرى بۆرى بۇرۇن مۇنداق ئېغىزچە ئىقرارنى سوراق قىلىپ چىقاردى: كوررى. ئالىۋتېت شەنبە كۈنى كەچتە گاج تىياترخانىسىنىڭ ئايال ناخشىچىسى لىيوسىس. مېلدۇنىڭ قېشىغا بارغان ھەمدە ئۇنىڭ قېشىدا تاكى ئىككىنچى كۈنى چۈشكىچە بولغان، ئاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سالجى مېھمانخانىسىغا كەلگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئاتىماي، ئۆزىنى ئەرەب دەپ تونۇشتۇرغان بىر ئادەمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرغان. ئۇ ئادەم ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئېيت

خانىسغا بېرىپ ئەتىگەنلىك ناشتا قىلغان. لیوسس. مېلدۇ چاقىرىپ سوراق قىلىنىپ، كوررىنىك ئىقرارىنىك راست ئىكەنلىگى ئىسپاتلانىدى. مۇشۇنداق قىلىپ، بىرىنچى خىل تەسەۋۋۇر، يەنى ژۇئار خانىمنىك ئوينىشى ــ قاتىل، دېگەن تەسەۋۋۇر يوققا چىقتى. دۇشەنبە كۈنى كەچ سائەت ئالتە ئەتراپىدا، كوررى. ئالىيۇتېت قويۇپ بېرىلدى.

ئىشىك باققۇچى ئايال رىمەينىك شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتلەردە ژۇئارنىك تۇرار ـ جايىغا كىرىپ كەتكەنلىگىنى، بىر ـ ئاز ئۆتكەندىن كېيىن يەنە رەڭگى ـ رويى ئالاقزادە بولۇپ قايتىپ چىققانلىغىنى كۆرگەنلىگىنى ئېيتقان ئىدى. بۇرى بۇرۇن ئىشىك باققۇچى ئايال ئېيتىپ بەرگەن ئەھۋالغا ئاساسەن، ئىككىنچى گۇمان قىلىنغۇچىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. رىمەينىك جاۋاۋى كوررىنىڭ كىدەك توغرا بولۇپ چىقىدى، ئىككى ـ ئۈچ ئېغىز گەپ قىلىپلا چاندۇرۇپ قويغانلىغىنى ئاشكارىلىدى. ئوقۇغۇچى شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۆزىنىك ژۇئارنىك تۇرار جايىغا كىرگەندە، ئۇي ئىگىسىنىك ئاللىقاچان باشقىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلىگىنى سەزگەنلىگى ھەققىدە قىسقىچە جاۋاپ بەردى. ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن دەرھال ساقچىغا مەلۇم قىلمىغانلىغى، يەنە كېلىپ نېمە ئۈچۈن مۇشۇ قېتىملىق بالا ـ قازانى ھېچقانداق ئادەمگە سۆزلىمىگەنلىگى سورالغان ژاقتىتا، ئوقۇغۇچى جاۋاپ بېرىشكە گەپ تاپالمىدى. ئۇنىك شەنبە كۈنى كېچىسىدىن يەكشەنبە كۈنىگىچە بولغان ژاقتىنى قەيەردە ئۆتكۈزگەنلىگى سورالغانلىغىغا كەلسەك، ئۇنىك جاۋاۋنى ئادەمنىك چۈشىنىشى تېخىمۇ تەس بولدى:

ــ مەن بازاردا ئايلىنىپ يۈردۇم...، ــ دىدى.

ئەڭ ئاخىرىدا، ئۇنى قولغا ئالغان ساقچى رەمەينىڭ تۇرار جايىغا بارغاندا رەمەينىڭ چامدىنىنى كۆتۈرۈپ، دەل پويىز بىلەن لىۇنغا بېرىشقا تەييارلىنىپ تۇرغانلىغىنى سەزگەنلىگىنى ئېيتتى. بۇ يەنە بىر جنايەت دەللىلى ئىدى. چۈنكى، ئوقۇغۇچى بۇ قېتىم پارىژدىن تۇيۇقسز ئايرىلىش نىيىتىگە كەلگەنلىگىنىڭ سەۋەبىنى ئېيتقۇسى كەلمەيتتى.

بۆرى بۇرۇن رەمەينىڭ ھەممە يېرىنى ئاقتۇرۇشنى بۇيرۇدى، ئۇنىڭ كىيىمىنىڭ يانچۇغىدا گۇمان قىلغۇدەك ھېچنىمە يوق ئىدى: ئاچقۇ، قاپچۇق، مۇشتەك، سەرەڭگە. بىراق مۇشتەك قاچىلانغان يانچۇغىنىڭ ئىچى قانغا بويۇلۇپ داغ بولۇپ قالغان ئىدى. بىر سائەت ئۆتكەندىن كېيىن تەكشۈرۈش نەتىجىسى يەنى ئۆلگۈچىنىڭ قېنىنىڭ ئىزى دېگەن نەتىجە يەتكۈزۈلدى. رەمەينى ساجىچى تۇرمىسىگە ھەيدەپ ئېلىپ كېتىشتى.

كىشىلەر جنايەتچىنىڭ ئەخمەقلىغى ۋە تەجرىبىسىزلىگى كەملىگى ئۈستىدە سۆز-چۆچەك قىلىشقان بولسىمۇ، بىراق، بۆرى بۇرۇن ھەكەبىۋرلۇق بىلەن كىيىمنى تۇزەشتۈرۈپ، ياقىسىنى توغرىلاپ، ھەئەينى ھولمېسنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، ئەنزىنى ئاجايىپ تېزلىك بىلەن بۇغدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپ ئۆزىچە كۆرەڭلەپ كەتتى.

ئەتىسى ۋەزىر ئەپەندىنىڭ دەپنە مۇراسىمى ئاخىرلىشىپلا، مارگو كوررى. ئالىيوتېتنىڭ تۇرار جايىغا باردى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا يىغلىدى، ئاقىرىدى ھەم جىدەل قىلدى. كوررى ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىغىنى دەرھال ئاڭقىرالماي، ئىككى قولى بىلەن ھە دەپ بايىقى ماھايىتى ياخشى ئوبروز ماقالىلىرى بېسىلغان قېلىن ژورنالنى ئۇۋۇغلىنى تۇردى. ئەڭ ئاخىرى، مارگو ئىشنى ئېنىق ئېيتتى: ئۇنىڭ

كۆڭۈل ئاغرىغىغا كوررىنىڭ ئاينىپ كەتكەنلىگى سەۋەپ بولغان — ئاشۇ كۆنى چۈشتىن بۇرۇن مۇنەۋۋەر باغچىسىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا خالىدا ئۇچراشقاندىن كېيىن، ئۇ قاراپ تۇرۇپ بىر سېسىق ناخشىچى ئايال بىلەن ئېغىز يالىشىپ يۈرگەن.

كوررى مارگوغا، بۇنىڭ ئاساسەن ھىلىقى كۆنى مارگونىڭ مەيدۇنىدىكى كىچىك ئاپىسىنىڭ ئۆيىگە كەتكەنلىگى سەۋەپ بولغانلىغىنى، بۇنداق ئىشنىڭ زادى بولۇپ باقمىغانلىغىنى، ئەمدى ئىككىيلەنىنىڭ پۈتۈن كۈن بىر يەردە بولىدىغانلىغىنى، ئۆزىنىڭ ئۇنداق سېسىق ئايالالرنىڭ ئارقىسىدا يۈرمەيدىغانلىغىنى چۈشەندۈرۈپ ئېيتتى. مارگو ئاڭلاپ يىغىسىنى توختاتتى، ئۇ دەرھال ئۇپا-ئەڭلىكلىرىنى سۈرتۈپ، يەنە خوشاللىنىشقا باشلىدى. بىر پەس مېھرىۋانلىق قىلىشقاندىن كېيىن، ئۆزئارا قەسەم ئىچىشتى. ئۇ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ئايال دوستى بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ ئايالى بولىدىغانلىغى، ئۆمۈر بويى بىللە ئۆتۈپ، مەڭگۈ ئاينىپ كەتمەيدىغانلىغىنى ئېيتتى. شۇنداق ئەلۋەتتە، مۇھەببەت ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، خوددى قىزلار ھوجرىسىدىكى گاھ خىرە، گاھ يورۇق تۇرىدىغان، خىرەلىگىدىن يىگىتلەرنى ئىش قىلدۇرمايدىغان، يورۇقلۇغىدىن يىگىتلەرنى ئۇخلاتمايدىغان چىراققا ئوخشاش مۇھەببەت ئىدى.

مارگو كوررى بىلەن خوشلاشقان چاغدا ئۇنىڭدىن تۈيۈقسىز سوراپ قالدى:

— سىزنىڭ ھىلىقى مۇشتىگىڭىزچۇ؟...

كوررى ئايالالرنىڭ ھەممە ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارغا قىزىقىدىغان مىجەزىنى ئەسلىدە نورمال ئىش دەپ تونۇيتتى، بىراق بۇ قېتىم زادى تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، ئۇ غۇدۇڭشۇپ:

ـــ دوختۇر مېنى مۇشتەكتە تاماكا چېكىشنى چەكلىدى، پاپىروس چېكىشكە ئۆزگەرتتىم، ـــ دەپ جاۋاپ بەردى.

بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ بىر جۈپ بەختلىك ئاشىق-مەشۇق رېمەي توغرىسىدا پاراڭ قىلىشتى.

ـــ بۇ ئەبلەخ ئەزەلدىنلا بىر جنايەتچىگە ئوخشايتتى، ئۇ ھەر-گىز مېنىڭ دوستۇم ئەمەس، ـــ دېدى ـــ كوررى.

ـــ سىزنىڭ ھامان توغرا، مېنىڭ مەغرۇر ئارسلانىم، ـــ دېدى مارگو ئېرىنچەكلىك بىلەن پىچىرلاپ، ـــ بۇ ئەبلەخ ماڭا خوشامەت-چىلىك قىلاتتى، بىراق، مەن ئاللىبۇرۇنلا ئۇنىڭ بۇزۇق يولدا يۈرىدىغانلىغىنى بىلەتتىم.

"ئالېكسيا كوچىسىدىكى قورقۇنچلۇق قاتىللىق ئەنزىسى"گە تېخىچىلا قىزىقىپ تۇرۇۋاتقان گېزىتلەر ژېۋار خانىم بىلەن كوررى ئالىيۇتېت ئەپەندىنى زىيارەت قىلغاندا بولغان سۆھبەت خاتىرىسىنى، بۇ ئىككىيلەننىڭ قاتىل ئۇستىدىكى تەسىراتلىرىنى يەنى ئۇلار ئىككىيلەننىڭ قاتىل ئۇستىدىكى تەسىراتلىرىنى يەنى ئىككىسىنىڭ خۇپىيانە دېيىشكەن گەپلىرىدىكى كۆزقاراشلىرىنى ئېلان قىلدى.

بۇ سۆھبەت خاتىرىسى بېسىلغان گېزىتنىڭ بىر ژارنى بىر تەسادىپى پۇرسەتتە ساچە تۇرمىسىگە كىرىپ قېلىنىپ، رېمەينىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالغان، توۋا، مەن يەنىلا ئۇنىڭ مۇشۇ ۋاقىت، مۇشۇ يەردىكى تەسىراتىنى بايان قىلىپ ئولتۇرمايمەن، بەزى تەسراتلارنى يەنىلا سۆزلىمىگنىم ياخشى، خۇددى قەدىمقى زامانىدىكى يەھۇدى مۇرىتىلىرىنىڭ خۇدانى ئېغىزغا ئالماسلىغى، ئىسپانىيىدىكى خوراپاتلىقتا ئىشىنىدىغان كاسكىرىيالقلارنىڭ ئىلانىنى ئېغزغا ئالماسلىغى بىلەن ئوخشاش.

سوراق باشلىنىدىغان كۈن يېتىپ كەلدى، گېزىتلەر بۇ ئەنزىتى "رومانتىك" تۈس ئالغان دەپ ئاتىغانلىغى سەۋەبىدىن، سىرتتىن تەكشۈرۈچى كىشىلەر ناھايىتى كۆپ بولدى، يەنە كېلىپ كۆپىنچىلىرى ئايالالار ئىدى. سوتتا رەمەنىڭ پوزىتسىيسى ئۆتكەندە سوراق قىلىنغان ۋاقتتىكىسى بىلەن ئوخشاش بولدى: قاتتىلىق قىلىپ ئادەم ئۆلتۈرگىنىنى ئىقرار قىلدى، بىراق ئۆزىنىڭ ئاقلىمىدى، پەقەت قىلچە ئەھمىيىتى بولمىغان مۇنداق ئىككى ئېغىز سۆزنى تەكرارلىدى:

— ياق، بىلمەيمەن... دېمەيمەن...

ئاڭلىغۇچى سۆزگە چىققاندا بىر ۋەقە يۈز بېرىپ، سىرتتىن ئاڭلىغۇچى ئايالالارنى بىردەم پاتىپاراق قىلىۋەتتى. ياش ئادۇۋكات دەسلەۋىدە ۋەزىدە ئۆزارنى ئۆلتۈرگەنلەر بىر تۈركۈم نامەلۇم باندىتلار ئىكەن، دەپ قارىغان ئىدى، بىراق، بۇ پەرەزنىڭ ئاساسى يېتەرلىك ئەمەسلىگىنى سېزىپ، يەنە باشقا بىر پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويدى، يەنى رەمەي قاتىل بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئۆلتۈرگىنى ئۆزى سۆيگەن بىر ئايالنىڭ ئېرى ئىكەن، شۇڭا، كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىنىشى كېرەك. دېگەن قاراشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئادۇۋكاتنىڭ سۆزى تۈگە ـ تۈگىمەيلا، سەكرەپ چىقىپ ۋاقىردى:

— ماقۇل، مەن ۋەزارنى ئۆلتۈرگەن بولاي، بىراق، مېنىڭ كۆزلىگىنىم پۇل ـ دە. بۇ ئىشقا ۋەزار خانىمنى چاتماڭلار!

بۇ سۆز پەقەت بۇ رومانتىك قاتىلنى كۆرۈشكە كەلگەن ئاغىچا ـ خىنىملارنى ئۈمىتسىزلەندۈرۈپلا قالماستىن، ئادۇۋكاتنىڭ سۆزى بىلەن يۈمشاپ قالغان سۇدىيەلەرنىڭمۇ ئاچچىغىنى كەلتۈردى. ئەمما بەختكە يارىشا، بۇ ياش گېپىنى ئېقىپ قالدى بولغاي، سوت مەھكىمىسى رەمەيىنى كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلدى، يەنى ئۇنى

ئۆمۈر بويى ئېغىر ئەمگەككە ھۆكۈم قىلدى.

رەمەنىڭ ماتېماتىكا پاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسىلىق ھاياتى ئاياقلاشتى، باشقا بىر ھايات يەنى نەنتا ئېغىر ئەمگەك تۈرمىسىدىكى "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىلىك ھاياتى باشلاندى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنى ئەسلەش كۆچىدىن مەھرۇم قىلىنمىغاندىن باشقا (ئۇ چاغدا كىشىلەر تېخى ئەسلەش كۆچىدىن مەھرۇم قىلالايدىغان ھەر خىل تەكشۈرۈش ئۇسۇللىرىنى بىلمەيتتى)، ئۆزىنىڭ ئاختۇرۇلغان نەرسە-كېرەكلىرى ئېچىدىن دېگىز تېشىدىن ياسالغان بايىقى كىچىك مۇشتىگىنى ئوغۇرلۇقچە ئېپقالغان ئىدى.

"348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ كېيگىنى يوللۇق-يوللۇق، غەلىتە-غارايىپ ئۇزۇن كىيىم ئىدى. بۇ كىيىمنىڭ ئۈستىدە ئون سەككىز قارايول بىلەن ئون يەتتە ئاق يول بار ئىدى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ قىلمىغان ئىشى يىكەندىن قاپ توقۇش ئىدى، ئۇ ئون قاپنى توقۇپ بولغان چاغدا، ئۇنىڭ يەنە مۇشۇ قاپلارنى بۇزۇۋېتىشىگە توغرا كېلەتتى. ئاندىن كېيىن قايتا توقۇيتتى — گۇندىپاي مۇشۇندىاق بۇيرۇغان ئىدى. ئۇ بىر دۆۋە يىكەن بىلەن مىڭلىغان قاپنى توقۇپ، يەنە مىڭلىغان قاپنى بۇزدى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى بەزى چاغلاردا تۆت ئەتراپى تام بىلەن قورشالغان، دەرىزە-پەنجىرىسىز تۇرمە ھويلىسى ئىچىدە شامالدايتتى. ئۇ ھويلىدا ئالدى-كەينىگە مېڭىپ ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئالدى-كەينىدە يەنە باشقا نومۇرلۇق جىنايەتچىلەر ئايلىنىپ يۈرەتتى، بىراق، "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى ئۇلارنى تونۇمايتتى. ئۇ ھەر قېتىم ئالدى بىلەن ئوڭدىن سولغا قاراپ ئون سەككىز قېتىم ئايلىناتتى، ئاندىن كەينىگە ئۆرۈلۈپ سولدىن ئوڭغا قاراپ ئون سەككىز قېتىم ئايلىناتتى. بىر يىلدا ئۈچيۈز ئاتمىش

بەش كېسىپە-كۆندۇز بولۇپ، بىر كېچە-كۈندۈزدە يېگىرمە تۆت سائەت بولىدۇ. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى نەنتا ئېغىر ئەمگەك تۈرمىسىدە 11 يىل 4 ئايىنى ئۆتكۈزدى.

تۈرمە جىسەكچىلىرىنىڭ ھەممىسىلا "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ تۈرمە قائىدە-تۈزۈملىرىگە رىئايە قىلىش ئىپادىسى ياخشى بولدى، دېيىشتى. لېكىن ئۇلار "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ تېخى ناھايىتى بەختلىك ئىكەنلىگىنى، بۇنداق بەخت ھېسسىياتى بولغان ئادەمنى ئېغىر ئەمگەك تۈرمىسىدە كۆرمەك تەس بولۇپلا قالماي، ھەتتا تەلەيلىك بالىلار شەھىرى پارىژدىمۇ كۆپ ئەھمىيەتلى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى تۈرمىدىمۇ ئاۋالقىدەكلا ھىلىقى جىمجىت، تەنھا تۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان ھەم دېگۈز شامىلى يۈزىنى سىپاپ ئۆتسە خوش بولىدىغان ئادىتىنى يوقاتمىغان ئىدى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى ۋاقىتلىك ئۇزۇنلۇغى ۋە كۈچىنى بىلەتتى. ئۇ يەنە باشقا بىر ئىشنى — ئۆتۈپ كەتكەن يىللاردىكى خوشاللىقلىرىنى: مارگونىڭ مۇنسۇرى باغچىسىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىكى جىلمىشلىرىنى، باشقا كىشىنىڭ مۇھەببىتىنى بىلەتتى. بۇ مۇھەببەت ئۈچۈن، تۈرمىنىڭ بۇ يۈمۇلاق ھويلىسىنى توختىماستىن ئايلىنىپ ئۆلچەپ چىقاتتى، ئۇ بۇ مۇھەببەت ئۈچۈن، بايىقى تۈگۈمەس يىكەن قاپلىرىنى توقۇيتتى. رېمەي ("348" نومۇرلۇق جىنايەتچى مۇشۇ ئېتى بىلەنمۇ چاقىرىلغان ئىدى) مارگوغا كۆيگەن ئىدى. مارگو كوررىنى ياخشى كۆرەتتى. رىئايەتلەردە ئېيتىلغان ھىلىقى كۆز قارىچۇغى مۇزدەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئەڭلىيانىڭ كۆزىدىكى دەھشەتلىك نۇرلار بىلەن كوررىنى چېقىپ ئۆلتۈرگەن بولۇشى مۇمكىن. ۋاھالەنكى، "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى مارگونى جان دىلىدىن سۆيەتتى، ئۇ ئىنتىقا ئوخشاش

ئۆزىنىڭ يىرىك تىلى بىلەن ئۆز قولىنى يالىغان ئىدى، ئۇ كۆيگەن، شۇڭا ئۆزىنى بەختلىك ھىس قىلدى، بۇنداق بەختنى باشقىلار ھىس قىلالمايدۇ.

كىشىلەر ۋاقىتنى رەھىمسىز دېيىشىدۇ، بىراق ۋاقىت ئادەمدىن رەھىمدىل بولىدۇ. ئىيۇنىڭ ياخشى كېچىلىرى بىر بىرى بىلەن مۇھەببەتلىشىۋاتقان ئاشىق-مەشۇقلارنى تاشلاپ كېتىۋېرىدۇ، ئۇنداق بولسا، كىشىلەر "ئۆمۈرلۈك ئېغىر ئەمگەك" دەپ ئاتىغان ئاي-كۈنلەرمۇ ئاياقلىشىدۇ. ئون بىر يىل تۆت ئاي ئۆتۈپ كەتكەن چاغدا، "348"نومۇرلۇق جىنايەتچى كېسەل بىلەن يېتىپ ئورنىدىن تۇرالمىدى. ئۇ تۆشەكتە يېتىپ، قولىدا مۇشتەكنى تۆتۈپ تۇراتتى، لېكىن، ئۇ تاماكا چېكەلمەيتتى، ئۆزىنىڭ تېز ئارىدا ئۆلۈپ كېتىدىغانلىغىنى ھىس قىلدى. مۇشتەك نەپىس، كۆركەم ئىدى، بىراق تاماكا چەكىلەنده يېقىمسىز تۈيۈلدىغان مۇشتەك ئەمدى قاپ-قارا بولۇپ كېتىپ، تاماكا چەككەنده يېقىملىق تۈيۈلدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچى مۇشتەككە قارىغىنىچە، ئۆزىنىڭ ئۆنى قەيەردىن تېپىۋالغانلىغىنى ئەسلەپ، خوشاللىغىدىن قېنى-قېنىغا پاتماي كۈلدى. ئۇ جىسەكچىدىن ئۆزى ئۆلگەندىن كېيىن بۇ مۇشتەكنى پارىژدىكى كوررى ئالىيوتېت ئەپەندىگە ئەۋەتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. سۆزلەپ بولۇپلا ھۇشىدىن كەتتى. ئۇ قايتا ھۇشىغا كەلگەن چاغدا، نەمە ئۈچۈن ئۇنچە ھاياجانلىنىپ كەتكىنىنى بىلمەيتتى، ئۇ مۇشتەكنى قايتا قولغا ئېلىپ، قېتىپ قالغان بارمىغى بىلەن مۇشتەكنىڭ دەستىسىنى تولغۇتتى، ئۇنىڭ ئۈستىدە تاماكا مېيى بىلەن تاماكا كۈلىنىڭ ئارىلىشىپ كەتكەن داغلىرى ئاستىدىن "كوررى. ئا" دېگەن ئىككى خەت چىقىپ قالدى. ئۇ جەمجىت بولۇپ قالدى، مارگو دەپ ئىكرە-

غاندەك قىلدى ـ دە، ئارقىدىنلا جان ئۈزدى.

ئالىيوتېت ئەر ـ خوتۇن ئىككىلىسى تىنىچ ۋە شات ـ خورام كۈن كەچۈرمەكتە. كوررى ئەمدى شېئىر يازمايدىغان بولۇپ قالدى، ئۇ قېلىن ژورنالغا ئوبروز ماقالىلىرى پېيزىشقا باشلىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھازىر دائىم نۇرغۇن ياش شائىرلارنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالدى. مارگو سەمىرىپ كەتتى، دەرۋەقە زىلۋالىغى ئەينى يىللاردىكىدىن قېلىشمايتتى. ئۇلار پەرزەنت كۆرمىگەن ئىدى، دەسلەپتە، بالا ياتماسلىقى ئۈچۈن بولمىغانلىغىدىن بولغان ئىدى، كېيىنچە بولسا دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ يۈز بەرگەنلىگى سەۋەپ بولدى. كوررىنىڭ كۆزىنىڭ ئۆچىدە ئەسلىدىكى ئىتقا ئوخشاش ئىتائەتچانلىق كۆرۈنمەيتتى، ئۇ ھازىر ھامان خوشاللىغىدىن جېنىنى يايراپ، كۆزىنى يۇمۇۋالىدۇ، بۇ چاغدا ئۇ بەئەينى قوسىغىغا ناھايىتى ئوبدان يىگەن بىر ئەركەك مۇشۇككە ئوخشاپ قالىدۇ. كوررىنىڭ باشقا ئاشنىسى بار. لېكىن بۇ بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇن يەنىلا بىر بىرىنى ياخشى كۆرۈشىدۇ، ئۇلار خۇددى قىز ھوجرىسى ئۆچىدىكى خىرە يېنىپ تۇرغان ئاشۇ چىراقتا ئوخشايدۇ. ئۇلار "ئالېكىيا كوچىسىدىكى قورقۇنچلۇق قاتىللىق ئەنزىسى" يۈز بەرگەن چاغدىكى قورقۇنچلۇق كۈنلەرنى ئاللىبۇرۇنلا ئۇنتۇپ قالدى. نەتا تۇرمىسىدىن ئەۋەتىلگەن بىر ئەسكى مۇشتەكنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئۇ ھېچقانداق نەرسىنىمۇ ئەسلىمىدى. توغرا، قاربداپ كەتكەن بۇ مۇشتەكنى ئۆزىنىڭ ئۆتكەندە شائىر ۋىلىيامىنىڭ سالاپىتىنى دوراپ تاماكا چەكمەكچى بولغان ھىلىقى مۇشتىگى بىلەن قانداقىمۇ سېلىشتۇرغىلى بولسۇن. "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ كەچۈرگەن نۇرغۇن يىللىق جاپالىق تۇرمۇشى بىلەن مۇشۇرى باغچىسىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئاربىسىدىكى تاتلىق سۆيۈشۈشلەرنى قانداقىمۇ

تەڭ ئورۇنغا قويغىلى بولمۇن. كوررى مۇشتەكنى بىر كۆرۈپلا، ھەچ-قانداق نەرسىنىمۇ ئەسلىمىدى، ئۇ بىزار بولغان ھالدا قاش-قاپىغىنى تۇرۇپ، مۇشتەكنى بىر چەتكە تاشلۇۋەتتى.

"ۋاي ۋۇي، نىمىدىگەن پاسكىنا نەرسە بۇ!" دەۋەتتى زېرەك مارگو ۋە بۇنىڭ بىلەن ئىككىسىنىڭ كۆڭلىدىكى ئوخشاش قاراشنى بىلدۈردى.

ئەدىبىيات ئوبروزچىسى كوررى. ئالىيوتنىت ھەر جۈمە كۈنى كەلگەندە كۆتۈۋىلىش زىياپىتى ئۆتكۈزەتتى، مەنمۇ بەزىدە بېرىپ قاتنىشىمەن. بىر قېتىم مۇشۇنداق زىياپەتتە، كوررى. ئالىيوتنىت ماڭا قىلىن ژورنالدا ئېلان قىلىنغان ئوبروز ماقالىسىنى تەقدىم قىلماستىن، ئەكسىچە "348"نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ قالغان نەرسىسىنى مەندەك بىر مۇشتەك يىغىشنى ياخشى كۆرىدىغان غەلىتە ئادەمگە بەردى. ئاشۇ ۋاقىتتىن باشلاپ مەن بۇ مۇشتەكنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئوقۇغۇچى رەمەينىڭ ئۇنى قايسى جايدىن تېپىۋالغانلىغىنى بىلسەمەن، "348" نومۇرلۇق جىنايەتچىنىڭ ئۆلۈشتىن بۇرۇن نېمە ئۈچۈن كۆچە بىلەن ھىلىقى قاريداپ كېتىپ ماي پارقىراپ تۇرغان دەستىسىنى تولغۇتكەنلىگىنىمۇ بىلىمەن. ئۇ ئەۋلىيا ئەمەس، ئادەمدۇر، ئەۋلىيانىڭ بىر جۈپ كۆز قارىچۇغى سوغاق بولىدۇ، ئەكسىچە ئۇنىڭ كۆزىدە سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئىتنىڭ ئىپادىلەنگەن ساداقەتمەنلىك چىقىپ تۇراتتى. مەن ھازىر دائىم دىگۈدەك مۇشۇ مۇشتەك بىلەن تاماكا چېكىمەن، باشتىن-ئاياق تەۋرەنمەيدىغان مۇھەببەت بىلەن سۆيۈشنى ئۆگىنىۋالماقچىمەن. بۇنداق سۆيۈش پەقەت تاشلىۋېتىلگەن ئانىلار، يېشىل شەپكە كىيگەن ئىتائەتچان ئەرلەر ۋە كوچىدا سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن ئىتلاردىلا بولىدۇ. بىچارە "348" نومۇرلۇق

ئبغىر ئەمگەك جنايەتچىسى، ئۇ بۇنداق مۇھەببەت بىلەن ئاشۇ نۇر-غۇن ئەرلەر بىلەن بىللە ياتقان، قىمىر قىلمسمۇ-قىلمسمۇ يىغلايدىغان، يىغلاپ بولۇپ دەرھال بۇرنىغا ئۇپا سۈرتىدىغان مارگو ئىسىملىك ئايالنى ياخشى كۆرىدىكەن-دە.

1922 - يىل 6 - ئاي.

(«چەتئەل ھىكايىلىرى» دىگەن خەنزۇچە
ژورنالىنىڭ 1984 - يىللىق 6 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ھەبىبۇللا خوجا.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **غۇلام غوپۇرى.**

تاققا چىقىش

تاققا چىقىش مەشىقىدە، ئىككى تەنھەركەتچىنىڭ بىرسى بىخەستەلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن، چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن يەنە بىر تەنھەركەتچى تۆۋەنگە قاراپ:

— دوستۇم، بىرەر يېرىڭ يارىدار بولمىغاندۇ، — دەپ توۋلاپتۇ.

— ئۇقمايمەن، ھازىر تېخى يېرىم يولدا چۈشۈپ كېتىۋاتىمەن، يەرگە چۈشكەندە بىر گەپ بولارمىكى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ، ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان تەنھەركەتچى.

تۇرگىنىۋنىڭ نەسرىي شېئىرلىرىدىن

رەقىپ

مېنىڭ بىر ساۋاقدىشىم ــ ماڭا رەقىپ بولغان ئىدى؛ ئۇ مېنىڭ خىزمىتىمنى، كەسپىي جەھەتتىكى ياكى مۇھەببەت جەھەتتىكى رەقىبىم-مۇ ئەمەس ئىدى. شۇغىنسى، قانداقلىكى ئىش بولمىسۇن، چۈشەندىمۇ ئوخشاش چىقمايتتى، شۇڭا ھەر قېتىم يۈز كۆرۈشكەنىدە، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئايىغى ئۇزۇلمەس بەس-مۇنازىرە بولۇپ كېتەتتى.

بىزنىڭ بەس-مۇنازىرىمىز ھەممە ئىش ئۈستىدە: سەنئەت، دىن، ئىلىم-پەن، ھازىرقى زاماندىكى ۋە كەلگۈسىدىكى تۇرمۇش، بولۇپمۇ كېلىمچەكتىكى تۇرمۇش ئۈستىدە بولاتتى.

ئۇ ئېتىقاتقا ئىگە، قىزغىنلىغى جۇش ئۇرۇپ تۇرىدىغان ئادەم ئىدى. بىر قېتىم ئۇ ماڭا:

ــ سەن ھەممە نەرسىنى مەسخىرە قىلىسەن؛ ئالىمادىس مەن سەندىن بالدۇر ئۆلۈپ كەتسەم، ئۇ دۇنيادىن سېنى ئىزلەپ كېلىمەن... ئۇ چاغدا، سەن يەنە كۈلەلەمسەن قېنى، بىر كۆرۈپ باقاي! دېدى. راست دېگەندەك، كېيىنلىكتە، ئۇ مەندىن بالدۇر ئۆلۈپ كەتتى، ئۇ چاغدا ئۇ خىلىلا ياش ئىدى؛ ئەمما تالاي يىللار ئۆتۈپ كەتتى،

ئۇنىڭ ئالدىن ئېيتقان ھىلىقى ۋەھىمىسىنى ئۇنتۇپمۇ قالدىم.

بىر كۈنى ئاخشىمى تۆشەكتە يېتىپ ئۇخلىيالماي قالدىم، ئۇخلىغۇمۇ يوق ئىدى.

ئۇيىنىڭ ئىچى يورۇقمۇ ئەمەس، قاراڭغۇمۇ ئەمەس ئىدى. مەن ئورنۇمدىن سەل كۆتىرىلىپ، سۈس كۆلىرەڭ غۇۋا كۆرۈنگەن جايغا قاراپ باقتىم.

شۇنىڭ بىلەن، ماڭا تۇيۇقسىزلا ھىلىقى رەقىبىم ئىككى دەرىزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغاندەك ــ ئۇن ـ تىنسىز، ئېچىنىشلىق ھالدا بېشىنى ئاستا ئىغاڭلىتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

مەن پەرۋا قىلمىدىم ــ ھەتتا ھەيرانمۇ قالمىدىم...شۇغىنىسى، سەل كۆتىرىلىپ، جەيىنىگىم بىلەن تىرەجەپ تۇردۇم ـ دە، كۆز ئالدىمدا ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ قالغان ئەرۋاھقا دىققىتىمنى تېخىمۇ مەركەز ـ لەشتۈرۈپ قارىدىم.

ھىلىقى ئەرۋاھ يەنە ھە دەپ بېشىنى ئىغاڭلىتىپ تۇراتتى.

ــ نېمە قىلماقچىسەن؟ ــ دىدىم مەن ئاخىر بوش ئاۋازدا، ــ سەن تاماشا كۆرۈپ زادىلا قىلىۋاتامسەن ياكى ئەپسۇسلىنىۋاتامسەن؟ نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟ ــ ئاگاھلاندۇرۇۋاتقىنىڭمۇ ياكى ئەيىپلەۋاتقىنىڭمۇ؟... ياكى ئىلگىرى سېنىڭ توغرا قىلمىغانلىغىڭنى چۈشىنىپ قېلىشىمنى ئۈمىد قىلىۋاتامسەن؟ ياكى ھەر ئىككىمىز خاتا قىلغانمىدۇق؟ نېمىلەرنى ھېس قىلىۋاتسەن؟ جەھەننەمنىڭ ئازابلىرىنىمۇ؟ جەننەتنىڭ خوشاللىغىنىمۇ؟ بىرەر ئېغىز گېپىڭ بولسىمۇ دېمەمسەن؟

ئەمما، رەقىبىم ئاۋازىنىمۇ چىقارمىدى ــ يەنىلا ئىلگىرىكىدەكلا قايغۇلۇق لېكىن يۇۋاشلىق بىلەن بېشىنى ئىغاڭلىتىپ تۇراتتى، ئاستا ـ ئاستا ئىغاڭلىتىپ تۇراتتى.

مەن كۆلۈپ كەتتىم،...ئۇ غايىپ بولدى.

1878 ـ يىل فېۋرال.

قۇرۇق گەپ

مەن قۇرۇق گەپتىن قورقىمەن، ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەيمەن؛ لېكىن قۇرۇق گەپتىن قورقۇشۇ بىر خىل تەكەببۇرلۇق ھىساپلىنىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ مۇرەككەپ ھاياتىمىز چەتتىن كەلگەن* مۇشۇ ئىككى سۆز ئوتتۇرىسىدا يەنى تەكەببۇرلۇق ۋە قۇرۇق گەپ ئوتتۇرىسىدا شۇ قەدەر تېزلىمەكتە ۋە تەڭرىمەكتە.

1881 ـ يىل ئىيۇن.

ياشاش قانۇنى

ـــ ئەگەر سەن ئۆز رەقىبىڭنىڭ زىتىغا قاتتىق تېگەي، ھەتتا ئۇنىڭغا ئەلەم قىلاي دىسەڭ، ـــ دەيدۇ بىر قېرى مەككار ئەبىلەخ ماڭا، ـــ ئۆزىڭىزدە بار دەپ ھىساپلىغان كەمچىلىك ۋە يامان ئىللەتلەرنى ئاتاپ ئۇنى ئەيىپلەڭ. ئۆزىڭىزنى دەھشەت غەزەپلەنگەن قىلىپ كۆرسىتىڭ...تازا قاتتىق ئەيىپلەڭ!

بىرىنچىدىن، بۇنداق قىلىسىڭىز، باشقىلارنى سىزدە بۇنداق يامان ئىللەتلەر يوق ئىكەن دىگەننى ئويلاشقا مەجبۇر قىلىسىز.

ئىككىنچىدىن، سىزنىڭ غەزەپلىنىشىڭىزمۇ ـ ھەقىقى بولۇپ قېلىشىمۇ

---

* بۇ يەردە "تەكەببۇرلۇق" فرانسۇزچىدىن؛ قۇرۇق "گەپ" گىرىكچىدىن كەلگەن دىمەكچى.

مۇمكىن...سىز ئۆزىڭىزنىڭ ۋىجدانى جەھەتتىكى ئەيىپلەشلىرىڭىزدىن پايدىلىنالايسىز.

مەسىلەن، سىز خائىن بولسىڭىز ــ رەقىبىڭىزنى قىلچە ئېتىقادى يوق دەپ ئەيىپلەڭ!

مەسىلەن، سىز ماھىيەتتە قۇل بولغان بولسىڭىز، ــ سىز ئۇنى ئەيىپلەش غەرىزىدە: سەن دېگەن قۇل،... سەن دېگەن مەدەنىي قۇل، ياۋروپاچە قۇل، سوتسىيالستىك قۇل، دەپ ئېيتىڭ!

ــ ھەتتا: قۇللىغى يوق قۇل، دېيىشكىمۇ بولىدۇ، ــ دېدىم مەن.

ــ شۇنداق دېيىشكىمۇ بولىدۇ، ــ دېدى مەككار ئۇلاپلا.

1878 - يىل فېۋرال.

دۇشمەن ۋە دوست

مۇددەتسىز قامالق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان بىر مەھبۇس تۇرمىدىن قېچىپ چىقىپ، پۈتى-پۇتىغا تەگمىگەن ھالدا جان-جەھلى بىلەن يۈگرەپ بارماقتا ئىدى، ...تۇتقۇچىلار ئۇنى ئىز قوغلىشىپلا كېلىشتى.

ئۇ بار كۈچى بىلەن قاچماقتا...ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشكەنلەر ئارقىدا قالغىلى تۇردى.

لېكىن، مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىنى قىرغاقلىرى ئېگىز ھاك يار-دەك، ھەم تار، ھەم چوڭقۇر بىر دەريا توغرىسىغا تاپ توستى،... ئۇ سۇ ئۈزۈشنى بىلمەيتتى!

چىرىپ كەتكەن نەپىز بىر تاختاي دەريانىڭ ئېككى قېشىنى تۇتاش-تۇرۇپ تۇراتتى. قاچقۇننىڭ بىر پۈتى تاختايغا ئېلىنىپ بولغان

ئىدى... ئەمما ئاشۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى بىلەن ئەڭ ئەشەددى دۈشمىنى دەريا بويىدا پەيدا بولۇپ قالدى!

دۈشمىنى لام-جىم دېمەي قول قۇشتۇرۇپ بىر چەتتە قاراپ تۇردى؛ دوستى بولسا جېنىنىڭ بېرىچە ۋاقىرغىلى تۇردى:

— ۋاي خۇدايىمەي! نېمە قىلماقچىسەن؟ توختا. ھەي سېرىك! تاختاينىڭ چىرىپ تۈگىشىپ بولغانلىغىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەسسەيدىغانلا بولساڭ، تاختاي سۇنۇپ كېتىدۇ — بىكار ئۆلىسەن!

— لېكىن، ماڭارغا باشقا يول بولمىسا، ...ئۇلار قوغلاپ كېلىۋاتسا، ئاڭلاۋاتامسەن؟ — دىدى شورپىشانە قاچقۇن ئۇمىتسىزلىك بىلەن يالۋۇرغاندەك قىلىپ، زارلانغاچ تاختايغا چىقتى.

— ئۇنداق قىلىشىڭغا رۇخسەت قىلمايمەن!... ياق، سېنىڭ بۇنداق ئۆلۈپ كېتىشىڭگە يول قويمايمەن. — ئاق نىيەتلىك دوستى ئاشۇنداق ۋاقىرىدى-دە، مەھبۇسنىڭ ئايىغىدىن تاختاينى تارتىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ھىلىقى قاچقۇن شىددەتلىك دولقۇنغا موللاقلاپلا چۈشۈپ كېتىپ چۆكۈپ ئۆلدى.

دۈشمىنى قانائەتلەنگەندەك كۈلۈپ قويدى-دە كېتىپ قالدى؛ دوستى بولسا دەريا بويىدا ئولتۇرۇپ قالدى — ئۆزىنىڭ بىچارە... بەكمۇ بىچارە ئاشۇ دوستىغا قايغۇلۇق ھازا تۇتۇپ يىغلاشقا باشلىدى.

لېكىن ئۇ دوستىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە ئۆزىنىڭ سەۋەبچى بولغانلىغىنى ئويلاپمۇ قويمىدى...زادى ئويلاپ باقمىدى!

— ئۇ مېنىڭ گېپىمگە كىرمىدى! گەپكە كىرمىدى! — دەپ غودۇڭشىدى ئۇ مەيۈسلەنگەن قىياپەتتە بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ.

— ئەمماكى، يەنە بىر جەھەتتىن ئېيتقاندا، — دىدى ئۇ ئاخىردا

يەنە، ــ ئۇ ئەسلىدە قورقۇنچلۇق تۇرمىدە ئۆمۈرۋايەت ئازاپلىنىپ ئۆتەتتى! مانا ئەمدى ئەقەللىسى ئازاپ كۆرمەيدىغان بولدى! ئەمدى ئۇ يېنىكلەشتى! تەقدىر ئۇنىڭغا شۇنداق بولۇشنى پىشانىسىگە پۈتكەن ئىكەن ــ دە!

ــ شۇغىنىسى، ئادەمدە بولغان ھىسسىيات جەھەتتىن ئالغاندا كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم بولدى!

شۇنداق قىلىپ، ئاق نىيەتلىك بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ بەختسىز دوستىغا ھازا تۇتۇپ يىغا ــ زارە قىلىپ قالدى!

1878 ــ يىل 12 ــ ئاي.

سېنىڭ يىغاڭ...

سېنىڭ يىغاڭ مېنىڭ ھەسرىتىمدۇر؛ مېنىڭ يىغام بولسا سېنىڭ ماڭا ئىچ ئاغرىتقىنىڭ ۋە خەيرىخاھلىق قىلغانلىغىڭدىن.

ئەمما شۇنى بىلگىنكى، سەنمۇ ئۆز ھەسرىتىڭگە يىغلايسەن؛ چۈنكى، پەقەت سەنلا مەن ئارقىلىق ئۆز ھەسرىتىڭنى كۆرۈۋالدىڭ!

1881 ــ يىل ئىيۇن.

ئەتــە، ئەتە!

ئۆتۈپ كەتكەن ھەر بىر كۈن ئاساسەن شۇنداق مەنىسىز، زېرەكلىك ۋە ئەرزىمەس! ئۇنىڭ ئۆزىگە قالدۇرۇپ كەتكەن ئىزنىلىرى شۇ قەدەر ئاز! سائەتلەپ ــ سائەتــلەپ ئۆتــۈپ كېــتىۋاتــقان ۋاقىتلار نەقەدەر بىمەنە، نەقەدەر بىمەنە ــ ھە!

ۋاھالەنكى، ئىنسان ياشايدۇ، ئۇ ھاياتنى قەدىرلەيدۇ، ئۇ ئۇمتنى ھاياتنى بېغىشلايدۇ، ئۆزىگە، كەلگۈسىگە بېغىشلايدۇ... ئۇ كەلگۈسىدە قانداقراق بەختكە ئېرىشىشنى ئارمان قىلىدىغاندۇ؟

لېكىن، ئۇ نېمە ئۈچۈن ئەمدىكى كۈنلەرنى بايىلا ئۆتۈپ كەتكەن كۈن بىلەن ئوخشىمايدۇ دەپ قارايدىغاندۇ؟

شۇنى دېمەمدىغان، ئۇ تېخى شۇنىمۇ ئويلاپ يەتمەپتۇ ـ دە! ئۇنىڭ چوڭتلا ئويلىغۇسى يوق ـ ئۇ بۇنى ئوبدان قېپتۇ تېخى!

"ئاھ، ئەتە، ئەتە!" ـ دەپ تەسەللى بېرىدۇ ئۇ ئۆزىگە، مۇشۇ "ئەتە" ئۈنى قەۋرىگە ئېلىپ بارغانغا قەدەر ـ سەن ئويلايدىغانغا ھېچنەرسىمۇ قالمىدى ئەمدى!

1879 ـ يىل مايى.

ئېچىم ئاغرىيدۇ...

ئۆزەمگە ئېچىم ئاغرىيدۇ، باشقىلارغا، جىمى كىشىگە، ياۋايى ھايۋانلارغا، ئۇچار قۇشلارغا... جىمىكى ھاياتلىقلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ.

بالىلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ، چوڭلارغا، بەختسىزلەرگە ۋە بەختلىك لەرگە ئېچىم ئاغرىيدۇ، بەختلىكلەرگە ئېچ ئاغرىتىشىم بەختسىزلەرگە ئېچ ئاغرىتىشمدىن ئېشىپ چۈشىدۇ.

يېڭىلمەس، غالىبانە باشچىلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ، ئۇلۇغۋار سەنئەتكارلارغا، مۇتەپەككۇرلەرگە، شائىرلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ.

قاتىللارغا ۋە ئۆلارنىڭ زىيانكەشلىگىگە ئۇچرىغۇچىلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ، سەتلەرگە ۋە گۈزەللەرگە ئېچىم ئاغرىيدۇ، زىيانكەشلىك قىلىنغۇچىلارغا ۋە زىيانكەشلىك قىلغۇچىلارغا ئېچىم ئاغرىيدۇ.

مەن قانداق قىلىپ مۇشۇ ئىچ ئاغرىتىش ئىچىدىن قۇتۇلۇپ چىقارمەن! ئۇ مېنى ياشىغىلى قويمىدى... ئۇ بولسىمۇ تىنىچ بولۇشتۇر.

ئاھ! بىئاراملىق، بىئاراملىق، غايىپ بولغان بارلىق بىئاراملىق! ئىنسان زادى مۇشۇ ئىچ ئاغرىتىشنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ قالماسلىغى كېرەك ئىدى!

دۇرۇس، ئەڭ ياخشىسى ھەۋەس قىلغىنىم تۇزۇك ئىكەن! راست، شۇنداق قىلىپ بىر تالاي قەۋرە تېشىغا ھەۋەس قىلىپ قالدىم!

1878 - يىل ھېۋرال.

قوشكېزەك

مەن قوشكېزەك ئىككى بالىنىڭ سوقۇشقانلىغىنى كۆرگەن ئىدىم. ئۇلار گويا ئىككى تامچە سۇغا ئوخشاشلا بولۇپ، بىر بىرىگە ئاجايىپ ئوخشاپ كېتىدىكەنكى، يۈزىدىكى ئالامەتلەر، چىراي ئىپادىلىرى، چاچلىرىنىڭ رەڭگى، بەدەن-قۇرۇلۇشلىرى ۋە تەققى-تۇرقىنىڭ كېلىشكەنلىگىدىن تارتىپ كارامەت ئوخشىشىپ كېتىدىكەن، ئەمما ئۇلار بىر بىرىنى كېلىشتۇرگۈسىز دەرىجىدە ئۆچ كۆرۈشىدىكەن.

ئۇلار غەزەپلەنگەندىمۇ ئوخشاشلا ھوسىيىشىدىكەن. ئاجايىپ بەك ئوخشاش يارىتىلغان غەلىتە يۈزلىرىمۇ ئوخشاشلا قىزىرىپ كېتىتۇ؛ ئوخشىشپ كېتىدىغان كۆزلىرىدىن ئوخشاش نۇر چاقناپ تۇرىدۇ-دە، بىر بىرىگە دۈشمەنلىك بىلەن قارىشىدۇ. ھەتتا ھوسىيىشقان ئاغزىلىرىدىن ئوخشاش ئاھاڭدا ئوخشاشلا سەت-يامان گەپلەر چىقماقتا.

چىداپ تۇرۇشقا تاقىتىم تاق بولدى-دە، ئۇلارنىڭ بىرسىنى

چەتكە تارتىپ ئەينەكنىڭ يېنىغا ئاپىرىپ:

ــ ئەڭ ياخشىسى سەن مۇشۇ يەردە تۇرغىن ــ دە، مۇشۇ ئەينەككە قاراپ تۇرۇپ قاغاۋەرگىن،... بۇنداق قىلغىنىڭ سەن ئۈچۈن ھېچقانداق پەرقسىز بولار،... ئەمما مەن ئۆچۈنچۇ، بۇنچۇالا بىئارامچىلىق بولماس! ــ دېدىم.

1878 ــ يىل فېۋرال.

ياشاش قانۇنى

سەن خاتىرجەم ياشايدىغان ئادەم بولاي دەمسەن؟ ئۇنداقتا، كىشىلەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا، ئەگەر ياشاشنىلا خالىساڭ ھەر قانداق ئىشقا قول قوشتۇرۇپ يۈرىۋەرگىن، ھېچقانداق ئىشقا ئېچىنىڭ ئاغرىتمىغىن، ئۆزەڭلا تەنھا ياشىغىن!

بەختلىك ئادەم بولاي دەمسەن؟ ئالدى بىلەن جاپاغا چىدامليق بولغىن!

1878 ــ يىل ئاپرىل.

(«تۇرگىنېۋنىڭ نەسرىي شېئىرلىرى»دىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ياسىن ھاۋازى.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **سەمەت دۇگايلى.**

ئالدىنقى ئايال

كراۋشىنكو

ئۇنىڭغا ھەر كۈنى ئۆيىدىن كېلىپ تۇرىدىغان نەرسىلەر باشقىلار-نىڭكىگە ئوخشىمايتتى.

ئۇ رازىمەنلىك بىلەن كۈلدى-دە، قولىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ:

ــ دىمەك، بۇ مېنىڭ ئايالىمنىڭ ياخشى ئىكەنلىگىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، ــ دەيتتى.

بىز گەپ-سۆز قىلمايتتۇق، دوختۇرخانىنىڭ بەرگەن يىمەكلىرىنى يەۋېرىپ، ھەممەيلەن ئۇنىڭدىن چىقىپ كەتكەن ئىدى. شۇڭلاشقا، ئۇ ئۆيدە ئەتكەن مېزىلىك قىيمىلىق نانلىرى بىلەن بىزنى مېھمان قىلاتتى. ئۇ بىزگە خوتۇنى بىلەن ئاجرىشىپ كېتىشىنىڭ جەريانىنى كۆپ قېتىم سۆزلەپ بەرگەن ئىدى، ئالدىنقى ئايالى ئۇنى قىلچە چۈشەنمەستىن، ئۇنىڭدىن قۇسۇر تېپىشقا ئامراق ئىكەن.

ــ ئەمما، ــ ئۇ قىستا سېمىز خۇددى چۆمۈچىكە ئوخشاپ كېتىدىغان قولىنى كۆتىرىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ ئۇنىڭدا مەلۇم بىر خىل ئىنسانپەرۋەرلىك خىسلەت بار، ئۇ نەپەقە ھەققى ئېلىشنى رەت قىلدى.

ئۇنىڭ بۇ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ ھەممەيلەن بىزار بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇ بىزنى مېھمان قىلغان نەرسىلەرنى بىز يەنىلا

يەۋىرەتنۇق.

ــ بىر ئاي ئۆتە ـ ئۆتمەيلا باشقا بىر ئايال بىلەن تونۇشۇۋالدىم، ئۇنىڭ ئىسمى فىگولكا ئىدى. خۇدايىمغا ئامانەت! تېخى پەتتە ئالماي تۇرۇپلا بىر ئورۇندا بولۇپمۇ قالدۇق. گەپنى باشقىچە قىلىپ ئېيتساق، پەتتە ئېلىش دېگەن بىر خىل شەكىلدىن ئىبارەت، ئۇمۇ ـ مەن قىلغاندا، مەن بۇنداق شەكىلۇازلىقنى يوق قىلىشنى ياقلىغۇچىلاردىن، ئەگەر چوقۇم پەتتە ئالدىغان ئىش بولسا، ياپونىنىڭ ئۇسۇلىنى قوللىنىشنى تەشەببۇس قىلىمەن. بىر ئاي بولامدۇ، ئۇچ ئاي بولامدۇ، ئۇنى ئۆزەڭ بەلگىلەيسەن ـ دە. ئىككى تەرەپ لايىقىدە پ قاراشسا، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بىر بىرىگە ھەمرا بولۇپ ئۆتىدىغان گەپ.

ــ بۇنداق قىلىدىغان ئىش يوق، ــ دېدى بىرسى گۇمانلىنىش پوزىتسىيىسىدە، ــ بۇنداق ھاپلا ـ شاپلا ئىش قىلىشقا بولمايدۇ، تۇرمۇش دېگەن تۇرمۇش ـ دە!

ــ مەن سېنى ئالداپ نېمە قىلاتتىم؟ مەن ئوقۇغان كىتابلىرىمنىڭ قايسى بىرسىدە كۆرگەن ئىدىم، قايسى كىتاپ ئىكەنلىگىنى ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەنغۇ.

ــ سەن بىزگە يېڭى ئالغان ئايالىڭنىڭ ئەھۋالىدىن ئازراق سۆزلەپ بەرگىنە، ئاڭلاپ باقايلى، ــ دېدىم مەن. ــ سېنىڭ ياخشى بىر ھۆر پەرىشتەڭ بار ئىكەن.

ــ ھە، ھۆر ـ پەرىشتە دېگۈچىلىگى يوق، ئەمما ئايال خەق دېگەن شۇنداق بولۇش كېرەك.

ــ ساڭا باغاقچىلىك قەغەزنىڭ پۈچىغىنىمۇ كىرگۈزمەپتىغۇ ئەمەسە؟ ئاددى بىرقانچە ئېغىز بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ ساڭا كۆڭۈل بۆلگەنـ

لىگىنى ئېپادە قىلىشى كېرەكقۇ؟

بىز بىر بىرىمىزگە قارىشىپلا قالدۇق، بۇنىسىمۇ راست، يېقىنقى يېرىم ئاي مابەينىدە، ھېچكىم ئۇنىڭغا بىر پارچە قەغەزنىڭ پۈچىغە-نىمۇ ئەۋەتمىدى. ئۇ بەك ئوڭايسىزلانغان نەزىرى بىلەن كۆپچىلىككە قاراپ قويۇپ، ئۆرۈلۈپلا قورالغا كىرىپ كەتتى.

ھەر كۈنى چۈشلىگى سائەت 12 دىن باشلاپ بالىنسىنڭ بىزگە ئېلىپ كەلگەن سوغا-سالاملارنى قوبۇل قىلىپ تاپشۇرۇپ بېرىدىغان ۋاقىت ئىدى. بۈگۈن ئۇ بىرىنچى بولۇپ ئۆيدىن كەلگەن سوغاتلار-نى تاپشۇرۇۋالدى. ئۇ بىزگە قاراپ قويۇپ، ئاندىن سېستىراغا يالۋۇرغان تەلەپپۇزدا!

— قىزچاق، خاپا بولماي ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويسىڭىز، بىرقانچە ئېغىز بولسىمۇ بىرلىك خەت يېزىپ كىرگۈزسە، نىمە يازسىمۇ مەيلى، ئىشقىلىپ خەتلا بولمۇبىرىدۇ. يەنە ئېيتىپ قويسىڭىز، مەن ئۇنى تولىمۇ سېغىنىپ كەتتىم، — دىدى.

— خوپ.

— قېنى، توختاپ تۇرايلى! — دىدى ئۇ، — خەت دېگەن ھازىر-لا كىرىدۇ-دە.

ئۇزۇن ئۆتمەيلا، سېستىرا قايتىپ كىرىپ:

— ئۇ، خەت يازغۇدەك ھېچقانداق ئىشمۇ يوق، پەقەت، ئۇنىڭ تەن سالامەتلىگىنىڭ بۇرۇنراق ئەسلىگە كېلىشىنى تىلەيمەن، دەيدۇ، — دىدى.

كىمدۇ بىرى كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈزى دەرھالا قىزىرىپ كەتتى.

— سىزنىڭ ئۇ كىشىڭىز ھەقىقەتەنمۇ ياخشىكەن، — دىدى

سېستىرا ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگەن ھالدا، ــ ھەر كۈنى دىگۈدەكلا بىر نەرسىلەرنى ئېپكېلىپ بېرىپ تۇرىۋاتىدۇ، سىزنىڭچە ئۇنىڭ قىلغانلىرى تېخى يەتمەمدۇ؟ سىلەر ئەر خەق دىگەندىنمۇ ئىنساپ بولمايدۇ زادى! شۇنداق ئىسسىق كۈندە شۇنچىۋالا ئۇزۇن يەردىن كېلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوڭايمۇ، يەنە كېلىپ ئۇ شۇنچە سېمىز تۇرسا...

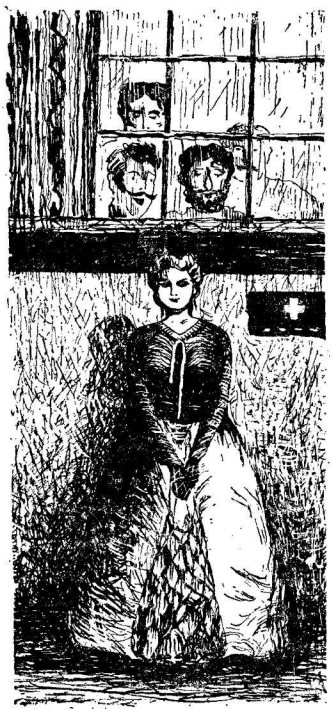

ــ شۇنچە سەمىرىپ كەتكەن كىمكىن؟ ــ سوردى ئۇ ئالدىراپ-تېنەپ، ــ خاتا كۆرۈپ قالغان ئوخشايسىز، قىزچاق!

ــ سېستىرا قىز كۈلۈپ كەتتى-دە.

ــ دەرىزىگە كېلىپ قاراپ بېقىڭ، ئاشۇ كىشى شۇدۇ، ــ دىدى.

ئۇ دەرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى، بىزمۇ ئارقىسىدىن كەلدۇق. بوي-تۇرقى ئانچە ئىگىز ئەمەس، ئۆزى قاۋاڭەت سەمىرىپ

كەتكەن بىر ئايال بالىنسقا ئېلىش بىناسىنىڭ ئالدىدىكى قوراغا بېرىپ بولغان ئىكەن. ئۇ بېشىنى تۆۋەن سالغان هالدا سالماق قەدەم تاشلاپ، بىر تور سومكىنى كۆتىرىپ كېتىپ باراتتى.

ــ نىمە دېگەن قاملاشقان ئەۋرىشىم بوي ـ هە! ــ دېدىم مەن كۆلۈپ تۇرۇپ.

ئۇ لام ـ جىم دېمىدى. پۇتىنى شارت ـ شارت سۆرىگەنچە كارۋاتنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۆزىنى كارۋاتقا تاشلاپ، دېمى سقىلغان هالدا:

ــ بۇ مېنىڭ ئالدىنقى ئايالىم. ــ دېدى.

(«روسىيە ـ سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژورنىلىنىڭ 1985 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **خۇدابەردى خېلىل.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ياسىن هاۋازى.**

يىگىرمە ئالتە ۋە بىر

ئا. م. گوركى

بىز يىگىرمە ئالتە كىشى ئىدۇق. شۇ يىگىرمە ئالتە جانلىق ماشىنا زەي گەمىدە ئەتىدىن كەچكىچە خىمىر يۇغۇرۇپ نان ۋە توغاچ پىشۇرەتتۇق. گەممىزنىڭ دەرىزىلىرى يانلىرى خىشتىن قوپۇرۇلغان، نەملىشپ كەتكەن خەندەككە قارايتتى. دەرىزىلەرنىڭ راملىرىغا سىرتتىن قىلىن توڭمۇر رىشاتكىلار مىخلانغان بولۇپ، ئۇن توزاڭلىرى قونغان ئەينەكلەردىن كۈن نۇرى چۈشمەيتتى. خوجايىنىمىز ئۆتكۈنچى تىلەمچىلەر بىلەن ئىشسىز ئاغىنىلىرىمىزگە بىرەر پارچە نان سۇنۇپ قويىشىمىزدىن قورقۇپ، دەرىزىلەرگە ئەنە شۇنداق تۆمۇر رىشاتكىلار مىخلاتقان ئىدى. خوجايىنىمىز بىزنى مۇتلەقەم دەپ تىللايتتى. بىرىدىغان تامىغا گۆش ئورنىغا سىمىغان ئۆچەي-قېرىن ئىشلىتەتتى...

ئىس ۋە ئۆمۈچۈك تورلىرى باسقان ئىغىر شىپلىق، تار ۋە پەس تاش قوتان ئىچىدە نەپىسىمىز بوغۇلاتتى. ئۇستىنى نەم پوپەك باسقان، قىپلىن، ئىپلاس تاش تام ئىچىدە ئىغىر كۈن كۆرەتتۇق... بىز ئەتىگەن سائەت بەشتە ئۇيقۇلۇق هالدا ئورنىمىزدىن تۇراتتۇق. ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتە-ئۆتمەي، خامۇش ۋە بىزارىلىق بىلەن شىرە يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، بىز ئۇخلاۋاتقان چېغىمىزدا ئاغىنىلىرىمىز يۇغۇرۇپ تەييارلاپ قويغان خىمىرلاردىن توغاچ پىشۇرۇشكە تۇتۇناتتۇق؛ ئەتىگەندىن تا كەچ سائەت ئونغىچە شىرە يېنىدىن قىمىر-

لماي، بەدىنىمىز ئۇيۇشۇپ قالمىۋن دەپ تەۋرىنىپ، قاتتىق خىمىر بىلەن ھەپىلىشەتتۇق. بەزىلىرىمىز بۇ چاغدا يەنە خىمىر يۇغۇرۇش بىلەن بەنت بولاتتۇق. قازاندىكى قايناقسۇ كۆپ بويى تىنىمسىز شىلدايتتى. ناۋايىنىڭ كۆرىگى پېچ تېگىگە تېز ۋە زەردە بىلەن سۇركۇلۇپ، پىشقان ۋە سارغايغان نانلارنى ئىسسىق خىش ئۈستىگە ئېلىپ تاشلايتتى. پېچنىڭ بىر تەرىپىدە ئەتىدىن كەچكىچە ئوت يېنىپ تۇراتتى. قىزىل يالقۇن شولىلىرى گويا بىزنى مەسخىرە قىلىپ كۆلگەندەك ئىشخانا تاملىرىدا ئەكس تاشلاپ ئويناياتتى. ھەيۋەتلىك پېچ ئالالمقانداق بىر ئەپسانىۋى مەخلۇقنىڭ كۆرۈمسىز بېشىغا ئوخشايتتى. ئو خۇددى پول تېگىدىن چىقىپ، ئوتلۇق ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، بىزگە ئۇچقۇن پۈركۈۋاتقاندەك، پىشايىنسىدىكى ئىككى قاپ-قارا تۆشۈگى ئارقىلىق بىزنىڭ تۇغمەس ئىشىمىزغا قارىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. بۇ ئىككى قاپ-قارا تۆشۈك-مۇدھىش مەخلۇقنىڭ شەپقەتسىز ۋە سوغاق كۆزلىرى ئىدى. بو كۆزلەر گويا بىز قوللارغا قارىشىنى زېرىكىپ، بىزدىن ئادىمگەرچىلىك كۈتىمەي، دانا بىمەرۋالىق بىلەن مەڭىستىمەي تۇرغاندەك سېزىلەتتى.

ئۇن توزاڭى بىلەن ئايالىرىمىزغا يېپىشىپ كىرگەن لايىلاردا بۇلغانغان ئىشخانىدا، ئېغىر ۋە كۆڭۈلگە تېگىدىغان ھاۋادا خىمىر ئۇستىگە تەر تۆكۈپ، توغاچ ياسايتتۇق؛ بۇ ئىشنى ئۆلگۈدەك يامان كۆرەتتۇق، ئۆز قولىمىز بىلەن پىشۇرغان توغاچلارغا قاراپمۇ قويمايتتۇق، چۈنكى ئۇنىڭدىن بىزگە ئاددى قارا نان ئەۋزەل ئىدى. ئۇن سەككىز كىشى ئۆزۈن شىرە ئەتراپىدا ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل ئولتۇرۇپ، قوللىرىمىز ۋە بارماقلىرىمىزنىڭ ئىختىيارسىز قىمىرلىتاتتۇق. قول ۋە بارماقلىرىمىز ئىشقا شۇنچىلىك كۆنسىكىپ كەتكەن ئىدىكى، بىز ئۇلارغا ھەتتا

قارىمايتتۇق. بىز بىر بىرىمىزگە ھەر دائىم قارىشىپ ئولتۇرغانلىغىمىزدىن، يولداشلىرىمىزنىڭ يۇزىدىكى ھەر بىر قورۇقتىچە بىلىشەتتۇق. قىلىشىدىغان گېپىمىز يوق ئىدى. بىز بۇنىڭغا كۆنۈپ كەتكەن ئىدۇق. شۇڭا دائىم جىم ئولتۇراتتۇق. پەقەت بەزى چاغلاردىلا بىر بىرىمىزنى سۆكۈشۈۋالاتتۇق. نىمە سەۋەپتىنكىن ئادەمنى، بولۇپمۇ ئۆز دوستىنى سۆكۈشكە ھەرقاچان سەۋەپ تېپىلىپ تۇرىدۇ. لېكىن بىز بىر ـ بىرىمىزنى كەمدىن ـ كەم سۆكىشەتتۇق، نىمجان بولۇپ قالغان، پۈتۈن خىلەتلىرى ئېغىر مېھنەتتىن مىجىلغان ئادەمدە نىمە گۈنا بولىشى مۇمكىن؟ ئەمما، گېپىنى ئېيتىپ بولغان ئادەملەر ئۇچۇن جىملىق ـ دەھشەتلىكتۇر، ئۆز گېپىنى تېخى ئېيتىمغان كىشىلەرگە بولسا جىملىق يەڭگىل سېزىلمىدۇ... بەزەن ناخشىمۇ ئېيتاتتۇق. ناخشىلىرىمىز مۇنداق باشلىناتتى: بىرەر كىشى ئىش ئارىسىدا ھارغان ئاتقا ئوخشاش ئېغىر نەپەس ئالاتتىدە، غەمكىن ۋە مەيۇس ناخشىلاردىن بىرىنى سوزۇپ غىڭشىشقا باشلايتتى، مۇنداق ناخشىلارنىڭ مۇڭلۇق ۋە يېقىملىق ئاھىڭى ئېيتقۇچنىڭ يۈرىگىنى بوشتىتمىدۇ. ئەۋۋەل بىر كىشى ئېيتمىدۇ، باشقىلار ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ ئولتۇرىدۇ. كۆزىنىڭ نەم كېچىلىرى قوغۇشۇن رەڭلىك ئاسمان يەرنى پۈركەپ تۇرغاندا، چۆلدە يېنىۋاتقان گۈلخانىنىڭ ئاستا ـ ئاستا ئۆچكىنىدەك، يالغۇز كىشىلىك بۇ ناخشىمۇ گەمىنىڭ ئېغىر پىشى ئاستىدا سۇنىدۇ. كېيىن ناخشىچىغا يەنە بىر كىشى جۆر بولدى، ئەمدى بىزنىڭ تار ۋە دېمىق ئۇرىمىز ئېچىدە ئىككى كىشىنىڭ ئاۋازى غەمكىن سۆز باشلايدۇ. بىردىن ـ بىرنەچچە ئاۋاز ناخشىنى كۆتۈرۈپتىدۇ، ناخشا دولقۇنىدەك مەۋج ئۇرىدۇ، تاش تۇرمىمىزنىڭ نەم ۋە قېلىن تاملىرىنى سۇرۇپ كېڭەيمەكچى بولىۋاتقاندەك زوربىيدۇ، ئەۋجىگە چىقىدۇ...

يىگىرمە ئالتە كىشىنىڭ ھەممىسى ناخشا ئېيتىشىدۇ؛ بىر بىرىگە ماسلاشقان يۇقۇرى ئاۋازلار ئىشخانىمىزنى تولدۇرىدۇ، ئىشخانا ناخشىغا تارلىق قىلىپ قالىدۇ: ناخشا ئۆزىنى تاش تامغا بېرىپ ئۇرىدۇ، ئىكىرايدۇ، پەريات چېكىدۇ، يۈرەكلەرنى ئېزىدۇ، ئۇنىڭدىكى كونا يارا، كونا ئەلەملەرنى قوزغىتىدۇ... ناخشىچىلار چوڭقۇر ۋە ئېغىر نەپەس ئالىدۇ، ئۇلاردىن بىرى بىردىن ناخشا ئېيتىشىتىن توختاپ، دوستلىرىنىڭ ناخشىسىغا ئۇزاققىچە قۇلاق سېلىپ ئولتۇرىدۇ. كېيىن يەنە ئۇمۇمى دولقۇنغا ئاۋاز قوشىدۇ. كىمدۇ بىرى مەيۈس بىر ئاھاڭدا "ئۇھ!" دەيدۇ-دە، كۆزلىرىنى يۇمۇپ، يەنە ناخشا ئېيتىشقا چۈشىدۇ. بۇ گۈكىرىگەن ئاۋازلار دولقۇنى ئۇنىڭغا بەلكى قۇياش يورۇتقان يىراق-يىراقلارغا ئېلىپ بارىدىغان كەڭ يول بولۇپ كۆرۈنۈپ كەتكەندۇ، ئۆزىنى بەلكى شۇ يولدا كېتىۋاتقاندەك سەزگەندۇر....

پېچتكى ئوت ھامان شىلدىرلاپ يانىدۇ، ناۋايىنىڭ گۈرجىگى خىشقا تىنىمسىز سۇركىلىدۇ، قازاندىكى سۇ پوروقلاپ قاينايدۇ، تامغا چۈشكەن يالقۇن شولىسى ھامان بىزنى مەسخىرە قىلىپ ئوينايدۇ... بىز بولساق، ھەسرىتىمىزنى، كۈن نۇرىدىن مەھرۇم قىلىنغان تىرىك كىشىلەرنىڭ غېمىنى، قوللار جاپاسىنى ئۆزگىلەرنىڭ سۆزلىرى بىلەن ئىزھار قىلىمىز... چوڭ تاش ئۆيىنىڭ پودۋالىدا يىگىرمە ئالتە كىشى ئەنە شۇ ھالدا كۈن كۆرەتتۇق. شۇ ئۇچ قەۋەتلىك ئۆينى گويا بىز يەلكىلىرىمىز بىلەن كۆتىرىپ تۇراتتۇق...

* * *

لېكىن ناخشىدىن باشقا ئاپتاپ ئورنىنى باسىدىغان يەنە بىر ياخشى، سۆيۈملۈك نەرسىمىزمۇ بار ئىدى. بىز ئىشلەيدىغان بىنانىڭ

ئىككىنچى قەۋىتىگە زەرلىك كەشتە ئىشخانىسى جايلاشقان ئىدى. بو ئىشخانىدا باشقا كۆپلىگەن چىۋەر قىزلار قاتارىدا ئون ئالتە ياشلىق تانيە دىگەن خادىمە قىزمۇ بار ئىدى. دالان بىلەن ئاشخانىسمز ئوتتۇرىسىغا قۇرۇلغان دەرىزە ئەينىگىدىن ھەر كۈنى ئەتتىگەن كۆك ۋە شوخ كۆزلۈك قىزنىڭ كىچىككىنە، قىپ-قىزىل چىھرىسى كۆرۈنەتتىدە، قوڭغۇراقتەك يېقىملىق بىر ئاۋاز ئاڭلىناتتى:

ــ مەھبۇسلار، قېنى، توغاچتىن ئۈزۈتۈڭلار!

ھەممىمز بۇ تىنىق ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ، قىزنىڭ تەبەسسۇملۇك پاك چىھرىسىگە كۆلۈپ ۋە سۆيۈنۈپ قارايتتۇق. ئەينەككە تېگىپ پەسەيگەن بورنى، كۆلۈپ تۇرغان قىپ-قىزىل لەۋلىرى ئارىسىدىن كۆرۈنۈۋاتقان سەدەپتەك ئىنچىكە چىشلىرىغا قاراپ زوقلىناتتۇق. بىز، بىر-بىرىمىزنى ئىتتىرىپ، تۇرتىشىپ ئۈنىڭغا ئىشىك ئېچىپ بېرىشكە ئالدىرىشاتتۇق. خۇشچاخچاق ۋە يېقىملىق بۇ قىز ئىشخانىمىزغا كىرىپ، بېشىنى بىر ياققا سەل ئېگىپ، كۈلۈمسىرىگىنچە ئىتمگىنى تۇتۇپ تۇراتتى. بىر ئوڕام قىلىپ ئورالغان ئاچ دالچىن رەڭلىك چېچى يەلكىسىدىن كۆكرىگىگە چۈشۈپ تۇراتتى. بىز ئېپلاس، جاھىل، خۇنۇك كىشىلەر پەستىن تۇرۇپ ئۈنىڭغا قارايتتۇق، (ئىشخانىنىڭ پولى ئىشكىتىن تۆت پەلەمپەي تۆۋەن ئىدى) باشلىرىمىزنى كۆتىرىپ، ئۈنىڭدىن كۆز ئۈزمەيتتۇق، ئۈنىڭغا ياخشى سۆزلەرنى تېپىپ ئېيتاتتۇق، سالام بېرەتتۇق. مۇنداق سۆزلەر پەقەت ئۈنىڭ ئۈچۈنلا تېپىلاتتى. ئۈنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندە ئاۋازلىرىمىزمۇ مۇلايىملىشاتتى. ھەممىمز يەڭگىللىشىپ قالغاندەك بولاتتۇق. ئۇ ئېغىز ئاچسىلا، بىزدە ھەممە نەرسە تېپىلاتتى. ناۋاي پېچتىن ئەڭ ياخشى، قىزىرىپ پىشقان، غۇرۇلداپ تۇرىدىغان توغاچلارنى ئېلىپ، تانيە-

نىڭ ئىتىگىگە تاشلايتتى.

— ئېھتىيات قىل، خوجايىنىنىڭ قولىغا چۈشمە! — دەپ ئاگاھلاندۇراتتۇق ئۇنى بىز. ئۇ مۇغەمبىرلەرچە كۈلۈپ، سۆيۈنۈپ:

— ياخشى قېلىڭلار، مەھبۇسلار، — دەپ تووُلايتىتىدە، خۇددى چاشقان لىپ قىلغاندەك، دەررۇ غايىپ بولاتتى. شۇنداق بولاتتى...ئەمما ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بىز ئۇ توغرىسىدا بىر-بىرىمىز بىلەن يېقىملىق سۆزلىشىپ ئولتۇراتتۇق، گەپلىرىمىز تۇنۇگۈن ئېيتىلىغان گەپلەر بولاتتى. چۈنكى ئۇمۇ، بىزمۇ، ئەتراپىمىزدىكى ھەممە نەرسىلەرمۇ تۇنۇگۈنكىدەكلا، ھازىرقىدەكلا ئىدى... ئادەم ئۆز ئەترابىدىكى نەرسىلەرنىڭ ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرسا، ئۇنىڭغا بەكمۇ ئېغىر ۋە مۇشكۈل بولمىدۇ. بۇ نەرسە ئۇنىڭ روھىنى ئېزمىدۇ، مۇھىتنىڭ ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى ئۇنى تېخىمۇ بەتتەر قىينايدۇ. ...بىز ئايالار توغرىسىدا شۇنداق گەپلەرنى قىلىشاتتۇقكى، ھەتتا بەزىدە ئۆزىمىزنىڭ قوپال ۋە ئۈياتسىز سۆزلىرىمىزدىن ئۆيۈلۈپ كېتەتتۇق. بۇ تەبىئى ئىدى، چۈنكى بىز بىلىدىغان ۋە تونۇيدىغان ئايالار بۇنىڭدىن باشقا سۆزلەرگە ئەرزىمەيتتى. ئەمما تانىيە ھەققىدە بىز زادىلا يامان گەپ قىلمايتتۇق؛ بىرەرىمىز ئۇنىڭغا قول تەككۈزۈش بۇ ياقتا تۇرسۇن، ھەتتا قوپال چاقچاقمۇ قىلمايتتۇق. بۇنىڭ سەۋەبى بەلكى تانىيەنىڭ بىز بىلەن كۆپ بىرگە بولمايدىغانلىغىدۇر؛ ئۇ، خۇددى ئاسماندىكى ئۇچار يۇلتۇزغا ئوخشاش بىر كۆرۈنەتتى-دە، دەرھال كۆزدىن غايىپ بولاتتى؛ ياكى بولمىسا، ئۇنىڭ تېخى ياش ۋە بەكمۇ چىرايلىق ئىكەنلىگىدۇر، چۈنكى ھەرقانداق چىرايلىق نەرسە، ھەتتا، قوپال ئادەملەرنىمۇ ئۆزىگە ھۆرمەت ئويغىتىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن گەرچە ئېغىر مېھنەت بىزنى پارا-

سەتسز هايۋان قىلىپ قويغان بولسمۇ، بىز يەنىلا ئىنسان ئىدۇق ۋە باشقا ھەممە ئادەملەرگە ئوخشاش بىرەر نەرسىگە چوقۇنماي ياشىيالمايتتۇق. ئەتراپىمىزدا تانسىيەدىن باشقا ھېچقانداق ياخشى نەرسە يوق ئىدى؛ بۇ ھويلىدا ئونلاپ ئادەملەر تۇرسمۇ، گەمىدە ياشاۋاتقان بىزلەرنى تانسىيەدىن باشقا ھېچكىم قىزىقتۇرمايتتى. نەھايەت، بۇنىڭدىكى ئەڭ مۇھىم سەۋەپ شۇ ئىدىكى، بىز ئۇنى پەقەت ئۆزىمىزگىلا قاراشلىق قىز بولۇپ، بىزنىڭ توغاچلىرىمىز بىلەنلا كۇن كۆچۈرىدۇ دەپ ئويلايتتۇق؛ بىز ئۇنىڭغا ئىسسىق توغاچ بېرىپ تۇرۇشنى ئۆزىمىزنىڭ ۋەزىپىمىز دەپ بىلەتتۇق. بۇ — بىزنىڭ ئۆز ئىلاھىمىزغا ئاتىغان ھەر كۇنلۇك قۇربانلىغىمىز ئىدى. بۇ بىزگە بىر مۇقەددەس ئادەت بولۇپ قالغان بولۇپ، بىزنى ئۇنىڭغا تېخىمۇ قاتتىق باغلايتتى. توغاچتىن باشقا تانسىيەگە بىز، ئىسقىراق كىيىنسە يۇر، پەۋەمپەيدىن ئېھتىيات بىلەن چۇش، كۆپ ئوتۇن توشۇمىغىن دېگەندەك نەسىھەتلەرنىمۇ قىلاتتۇق. ئۇ بىزنىڭ نەسىھەتلىرىمىزنى كۇلۇپ تىڭشايتتى، ئەمما ئېيتقانلىرىمىزنى زادى قىلمايتتى. بىراق بىز ئۇنىڭدىن زادى ئاچا بولمايتتۇق. چۇنكى بىز، پەقەت ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلۇاتقانلىغىمىزنى كۆرسىتىشىمىزلا كېرەك ئىدى، خالاس.

ئۇ بىزدىن كۆپ نەرسىلەرنى، ئالايلۇق: گەمىمىزنىڭ ئېغىر ئىشىگىنى ئېچىپ بېرىشنى، ئوتۇننى يېرىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلاتتى. بۇ ئىلتىماسلارنى بىز جان دەپ، ھەتتا پەخىرلىنىپ تۇرۇپ بىجا كەلتۈرەتتۇق.

ئەمما ئارىمىزدىن بىرەرسى، بىردىن-بىر كۆينىگىنى ياماپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغاندا، ئۇ يىرگىنىپ تۇرۇپ:

ـــ نىمىشقا ئىمىش! قىلمىغان ئىشىم ئەمدى شۇ قالـغانمىدى؟ ـــ دەيتتى، بىز گول دوستىمىزنى تازا مەسخىرە قىلىپ كۆلەتتۇق، شۇنىڭ بىلەن ھەچقايسىمىز قىزدىن ھەچنەرسە تەلەپ قىلـماي قويـاتـتۇق. بىز ئۇنى سۆيەتـتۇق خالاس. ئادەم گەرچـە بەزەن ئۆز مۇھەببـىتى بىلەن ئۆز يىقىنىنى ئەزسىمۇ، ئۇنى بۇلغاپ ھاياتىنى زەھەرلىسىمۇ، شۇ مۇھەببىتىنى يەنىلا بىرەر كىشىگە بەرمەكچى بولىدۇ. چۈنكى سۆيۈپ تۇرۇپ سۆيگەن كىشىنى ھۆرمەت قىلمايـدۇ. بىزنىڭ تانـيەنى سۆيىشىمىز كېرەك ئىدى، چۈنكى ئۇنىڭدىن باشقا سۆيىدىغان كىشـى مىز يوق ئىدى.

بەزىدە ئىچـىمىزدىـن بىرەرسى بىردىـن مۇلاھـىزە باشـلاپ قالاتتى:

ـــ قىزنى نىمە ئانچە باشقا كۆتىرىمىز؟ نىمىسگە شۇنـچە ئاۋارە بولىمىز، قېنى، ئېيتىڭلارچۇ؟

مۇنداق سۆزلەرنى ئېيتىشقا جۈرئەت قىلغان ئادەمنىڭ دەررۇ ئاغـزىغا ئۇراتتۇق. چۈنـكى بىزنىڭ بىرەر نەرسـىنى سۆيـىشىمىز كېرەك ئىدى، بىز سۆيۈش مۇمكىن بولغان نەرسىنى تاپـقان ۋە ئۇنى سۆيـگەن ئىدۇق. يىگىرمە ئالتە كىشىنىڭ سۆيگەن نەرسـىسى ھەممـىمىز ئۈچۈن بۈزۈلماس، مۇقەددەس قانۇن بولۇشى كېرەك، بۇ ئىشتا بىزگە قارشـىلىق كۆرسەتكۈچى شەخس بىزنىڭ دۈشمىنىمىز ھىساپـلىنىتتى. بىزنىڭ سۆيگىنىمىز بەلكى سۆيۈشكە ئەرزىمەيدىـغان نەرـسىدۇ، ئەمما بىز يىگىرمە ئالتە كىشىمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە قىمـمەتلىك كۆرۈنگەن نەرسىنى باشقىـلارغا مۇقەددەس قىلـىپ كۆرسـىتىشكە تىرىشىمىز.

بىزنىڭ سۆيگىمىزمۇ غەزىۋىمىزگە ئوخشاشلا ئېغىر ئىدى...شۇنىڭ

ئۇچۇن بەلكى بەزى غۇرۇرلۇق كىشىلەر بىزنىڭ غەزىۋىمىزنى سۆيەگمىزدىن ياخشىراق دەپ بىلسە كېرەك...ئەگەر شۇنداق بولسا ئۇلار نېمىشقا بىزدىن قاچمايدۇ؟

* * *

خوجايىنىمىزنىڭ توغاچ پىشۇرىدىغان ئىشخانىسىدىن باشقا يەنە بولكاخانىسىمۇ بار ئىدى؛ ئۇمۇ مۇشۇ بىنادا بولۇپ، بىر ئىشلەيدىغان ئورا تامنىڭ نېرىقى تەرىپىدە ئىدى. بولكىچىلار (ئۇلار تۆت كىشى ئىدى) ئۆز ئىشلىرىنى بىزنىڭكىدىن پاكىزە دەپ، ئۆزلىرىنى بىزدىن يۇقۇرى تۇتۇپ، بىزگە قوشۇلمايتتى، ئىشخانىمىزغىمۇ كىرمەيتتى؛ ھويلىدا ئۇچرىشىپ قالغۇدەك بولساق، بىزنى مەڭستەمەي تەتۇر قاراپ ئۆتۈپ كېتەتتى، بىزنى مەسخىرە قىلىپ كۈلىشەتتى. بىزمۇ ئۇلارنىڭكىگە كىرمەيتتۇق. خوجايىن بولكا ئوغۇرلىشىمىزدىن قورقۇپ بىزنى ئۇ يەرگە كىرگۈزمەيتتى. بىز بولكىچىلارنى يامان كۆرەتتۇق. چۈنكى ئۇلارغا بىزنىڭ ئىچ تارلىغىمىز كېلەتتى: ئۇلارنىڭ ئىشى بىزنىڭكىدىن يەڭگىل ئىدى، ماڭاشنىمۇ بىزدىن كۆپ ئالاتتى؛ ئۆزلىرىمۇ پاكىزە، ساغلام ئىدى، ئۇمۇمەن بىز ئۇلارنى يامان كۆرەتتۇق. بىزنىڭ ئەپتى-بەشىرىمىز بولسا ساپ-سېرىق، كۆكىرىپ كەتكەن بولۇپ، شىرىكلىرىمىزدىن ئۇچ كىشى سىبلىس كېسىلىگە يولۇققان، كۆپلىرىمىز قوتۇر، بىرىمىزنى رېۋماتىزىم پۈكۈپ قويغان ئىدى. ھېيت كۈنلىرى ۋە ئىشتىن سىرت ۋاقىتلاردا بولكىچىلار پىدرەك ۋە غاچچىلىما ئۆتۈك كىيىپ يۈرىشەتتى؛ ئىككىسىنىڭ گارمۇنمۇ بار ئىدى، ھەممىسى ياسىنىشىپ، شەھەر بېغىدا سەيلە قىلىپ يۈرىشەتتى. بىز بولساق ئۇستەمىزدىكى جۇلدۇر چاپان، ئايەغىمىزدىكى يىرتىق كەش بىلەنلا قانائەتلىنىپ يۈرىۋېرەتتۇق. ساقچىلار

بىزنى شەھەر بېغىغا كىرگۈزمەيتتى. ئۇنداق بولغاندىكىن بىز بۇ نىملەرنى نىمشقا يامان كۆرمەيمىز؟

بىر كۈنى، ئۇلارنىڭ ئۇستىسىنىڭ قوسىغى ئۇلگۈدەك ئېچىپ، ئىشقا چىقالماي قالغانلىغىنى، خوجايىنىنىڭ ئۇنى بوشۇتۇپ، ئورنىغا باشقا ئادەم ئالغانلىغىنى، بۇ ئادەمنىڭ سولداتلاردىن بولۇپ، تاۋار جېلىتكە كېيىپ، تىللا زەنجىرلىك سائەت تاقاپ يۈرۈيدىغانلىغىنى ئاڭلاپ قالدۇق. بىز بوۋالىپتە كىشىنى كۆرۈشكە بەكمۇ قىزىقاتىۋق؛ ئۇنى ئۆچۈرىتىش مەقسىتىدە كەينى-كەينىدىن ھويلىغا يۈگىرەپ چىقىشاتۇق. بىراق ئىشخانىمىزغا ئۇنىڭ ئۆزى كىرىپ كەلدى. ئىشكىنى ئايىغى بىلەن تېپىپ ئاچتى-دە، ئىشكىنى داغدام ئوچۇق قالدۇرۇپ، پەلەمپەيگە كېلىپ توختىدى، ۋە:

— ھارماڭلار! سالام، يىگىتلەر! — دىدى.

مۇزدەك سوغاق ھاۋا ئىشكىتىن تۆتۈندەك باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئاياقلىرى ئەتراپىدا ئويناپتتى. ئۇ بولسا ئىگىز پەلەمپەيدىن بىزگە قاراپ تۇراتتى؛ ھەيۋەت قىلىپ بۇرالغان مەللە بۇرۇتى ئاستىدىن يىرىك ۋە سېرىق چىشلىرى يالتىراپ كۆرىنىپ تۇراتتى. ئۇستىدىكى جىلىتكىسى ھەقىقەتەن ئالامەت بولۇپ، كۆك دۇردۇنىلۇق گۈللىرى يالتىراپ يۇلتۇز قىلاتتى. تۆگمىلىرى بولسا قىزىل تاشتىن قىرىلغان ئىدى. كۆكرىگىدە تىللا زەنجىرىمۇ تۇراتتى...

سولدات چىرايلىق ئادەم ئىدى، قۇۋۇۋەتلىك، گەۋدىسى تىك، يۈزلىرى قىپ-قىزىل، يوغان كۆك كۆزلىرى مۇلايىم ۋە يېقىملىق قارايتتى. بېشىغا قاتۇرۇلغان ئاق قالپاق كىيگەن بولۇپ، پاكىزە ۋە رەتلىك پەرتۇغىنىڭ ئىتىگى ئاستىدا مايلانغان ئۆتۈگىنىڭ يالتىراق تۇمشۇغى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بزنىڭ ناۋاي ئېھتىرام بىلەن ئۇنىڭدىن ئىشكىنى يېپىشنى سو-رىدى: سولدات بۇنى ئالدىرماستىن بېجىردى، كېيىن خوجايىنىمىز-دىن گەپ ئاچتى. بىز، بىر-بىرىمىزگە گەپ بەرمەي، خوجايىنىمىز-نىڭ پىخسىق، مۇتەھەم، زالىملىغىنى، بۇ يەردە يېزىش مۇمكىن بولمىغان، لېكىن ئېيتىش مۇمكىن بولغان ھەممە نەرسىلەرنى ئېيتىپ بەردۇق. سولدات بۇرۇتلىرىنى قىمىرلىتىپ، بىزگە مۇلايىم كۆزلىرى بىلەن قاراپ تىنگشىدى.

— سىزلەردە قىزلار كۆپ ئىكەن... — دىدى ئۇ بىردىن.

بەزىلىرىمىز ئۇنىڭ ھۆرمەت قىلىپ ئۇياتچانلىق بىلەن كۈلۈپ قويدۇق. بەزىلەر چىرايلىرىنى پۇرۇشتۇردى، كىمدۇ بىرى توقۇزلا قىز بار دەپ سولداتقا چۈشەندۈردى.

— پايدىسى تېگىپ تۇرىدىغاندۇ؟ — دەپ سورىدى سولدات، كۆزىنى قىسىپ.

بىز خجىللىقتىن قاتتىق كۈلدۇق...كۆپلىرىمىز ئۆزىمىزنى سولـ داتقا ئوخشاش تەپىتارتماس يىگىت قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولغان بولساقمۇ، لېكىن ھېچقايسىمىز مۇنداق قىلالمىدۇق. كىمدۇ بىرسى:

— بىزگە نەدە تۇرۇپتۇ... — دەپ ئىقرارمۇ بولدى.

— ھە، بۇ ئىش سىزلەرگە تەس بولسا كېرەك، — دىدى سولـ دات بىزگە بىر باشتىن قاراپ چىقىپ، — پەيزىگلار يوق كۆرىنىدۇ... كۆرىنىشىگلارمۇ ئۇنچە ئەمەس! ئايال زاتى ئەرنىڭ تاشقى كۆرىنـ شىنى ياخشى كۆرىدۇ! ئۇنىڭغا قامەت بولسا...ھەممە يېرى كېلىشـ كەن بولسا! ئۇنىڭدىن كېيىن، بىلەكتە كۈچمۇ بولسۇن...قول دېگەن مانا مۇنداق بولۇشى كېرەك!

سولدات بىلىگىنچە يېڭى تۇرۇلگەن ئوق قولىنى يانچۇغىدىن

چىقىرىپ كۆرسەتتى...ئۇستىنى زەر رەڭلىك يۇڭ باسقان ئاپپاق قولى كۆچلۈك ئىدى.

ــ ئاياقتا، كۆكرەكتە، ھەممە يەردە كۆچ بولسۇن...ئۇنىڭدىن باشقا ئەر دىگەن ئالپىتە كىيىنىشى كېرەك...مېنى ھەممە خوتۇنلار ياخشى كۆرىدۇ. مەن ئۇلارنى چاقىرمايمەن، ئۇلارغا پەرۋامۇ قىلمايمەن. ئۆزلىرى كېلىپ بوينۇمغا ئېسىلىۋېلىشىدۇ.

ئۇ، ئۇن قاچىلانغان تاغارنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇۋېلىپ، خوتۇنلارنىڭ ئۆزىنى قانداق ياخشى كۆرىشىنى، ئۇلار بىلەن قانداق مۇئامىلىدە بولغانلىغىنى سۆزلەپ بەردى، كىيىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىك غىچىرلاپ يېپىلغاندىن كېيىن، بىز ئۇنىڭ ئۆزى ۋە ھىكايىلىرى ھەققىدە ئويلاپ، خىلىغچە جىم ئولتۇرۇشتۇق. كىيىن ھەممىمىز بىردىن تىلغا كىرىپ كەتتۇق، سولداتنىڭ بىزگە يېقىپ قالغانلىغى مەلۇم بولدى. ئاددىغىنە ئادەم كېلىپ، ئازراقلا ئولتۇرۇپ سۆھبەتلىشىپ كەتتى. بىزنى ھېچكىم ئىزدىمەيتتى، بىز بىلەن ھېچكىم دوستانە گەپلەشمەيتتى... ئۇ ھەقىتە، ئۇنىڭ كەشتىچى قىزلار ئارىسىدا بولىدىغان كەلگۈسى مۇڭەپپىقىيەتلىرى ھەققىدە ئۇزاق سۆزلىشىپ ئولتۇردۇق. كەشتىچى قىزلار بىلەن ھويلىدا ئۇچرىشىپ قالغان چاغلىرىمىزدا ئۇلار لەۋلىرىنى پۈرۈپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى، يا بىزنى پىسەنت قىلماي، توغرى ئۇستىمىزگە باستۇرۇپ كېلىۋېرەتتى. بىز بولساق ھويلىدا ئۇچراتقان چېغىمىزدىمۇ، دەرىزىمىز يېنىدىن ئۆتكەندىمۇ ئۇلارغا ھاڭۇقىپ قاراپ قالاتتۇق. ئۇلار قىشتا ئالامەت شاپۇشكىلار، مويلۇق جۇۋىلار، يازدا بولسا گۈللۈك شىلەپىلەر كىيىپ، رەڭمۇ-رەڭ كۆنلۈكلەر تۇتىشىپ يۈرىشەتتى. ئەمما بىز ئۇلارنى ئۆزئارا شۇنداق سۆزلەر بىلەن تەرىپلەيتۇقىكى، ئەگەر ئۇلار ئاڭ

لاپ قالدىغان بولسا، ئۇيات ۋە نومۇستىن ئۆلگەن بولاتتى.

— بىراق، ئۇ تانيەنمۇ...بۇزمىغدى! — دىدى بىردىن ناۋاي خاۋاتىرلىنىپ.

بۇ سۆزدىن تەئەججۇپلىنىپ، ھەممىمىز جىم بولۇپ قالدۇق. بىز تانيەنى ئۇنۇتقان ئىدۇق، سولدات ئۆزىنىڭ كېلىشكەن قامىتى بىلەن گويا ئۇنى بىزدىن توسۇۋالغان ئىدى. كېيىن قىزىشىپ بەسلىشىپ كەتتۇق: بەزىلەر تانيە بۇنىڭغا يول قويمايدۇ دېيىشەتتى، بەزىلەر بۇ قىز سولداتقا تەڭ كېلەلمەيدۇ دەيتتى؛ يەنە باشقىلار بولسا، ئەگەر سولدات تانيەگە تېگىدىغان بولسا، ئۇنىڭ قوۋۇرغۇلىرىنى ئۇرۇپ سۇندۇرۇش كېرەك دەپ ئېيتاتتى. ئاخىرى، سولدات بىلەن تانيەگە كۆز-قۇلاق بولۇپ يۈرۈش، قىزغا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى تارتىپ يۈرۈش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىش كېرەك دېگەن قارارغا كېلىندى، شۇنىڭ بىلەن تالاش-تارتىش تۈگىدى.

ئارىدىن بىر ئايچە ئۆتتى. سولدات بولكا پىشۇراتتى، كەشتىچى قىزلار بىلەن يۈرەتتى، ئىشخانىمىزغا پات-پات كىرىپ تۇراتتى.

تانيە بۇرۇنقىدەك ھەر كۈنى ئەتتىگەن پەيدا بولاتتى. بىزگە ئادەتتىكىدەك خۇشچاقچاق، يېقىملىق، مۇلايىم مۇئامىلە قىلاتتى. بىز ئۇنىڭغا سولدات ھەققىدە گەپ ئېچىپ كۆرىشىدۇق، تانيە ئۇنى "پالكۆز بۇزۇق" دەپ تىللاپ ۋە بىرمۇنچە كۆلكىلىك لەقەملەر بىلەن ئاتاپ چىقىپ كەتتى، بىز خاتىرجەم بولدۇق. بىز كەشتىچى قىزلارنىڭ سولداتقا بېپىشىپ ئالغانلىغىنى كۆرۈپ، قىزمىزدىن پەخىرلىنەتتۇق. تانيەنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇناسىۋىتى بىزنىڭ روھىمىزنى كۆتىرەتتى. بىز ئۇنىڭدىن كۆچ ئېلىپ سولداتنى مەڭگۈتەسلىككە باشلىدۇق. تانيەنى بولسا بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپرەك ياخشى كۆرۈپ

قالدۇق، ھەر كۈنى ئەتتىگەن ئۇنى تېخىمۇ زور سۆيۈنۈش ۋە خوشال-لىق ئىچىدە قارشى ئالاتتۇق.

بىر كۈنى سولدات بىزنىڭ ئىشخانىغا كەيپى خوش ھالدا كىرىپ كەلدى-دە، ئولتۇرۇپلىپ كۈلۈشكە باشلىدى: بىز ئۇنىڭدىن "نە-مىگە كۈلۈۋاتىسەن" دەپ سورىغان ئىدۇق، ئۇ:

— ئىككىسى مېنى دەپ چاچلىشىپ كېتىپتۇ...لىدىكا بىلەن گە-رۇشكا... — دەپ جاۋاپ بەردى. — تازا ئېلىشىپ ھەممە يېرىنى زەدە قىلىشىپتۇ! ھا-ھا-ھا! بىرى بىرىنىڭ چېچىدىن تارتىپ ھويلىغا سۆرەپ ئېلىپ چىقىپ، ئۇستىگە مىنۋالىپ تازا قويۇپتۇ-دە! ھا-ھا-ھا! يۈزلىرى قان، بەدىنى پەخشە...كىيىم-كېچەكلىرى يىر-تىلغان...مانا ئۇرۇشىش دېگەن! نېمىشقا خوتۇنلار تۇرۇك ئۇرۇشە-شامايدۇ-ھە، ھەيرانمەن! نېمىشقا بىر بىرىنى خورلىشىدۇ؟

ساغلام، ئۇستى-بېشى تازا، كەيپى خوش سولدات سىكامكادا ئولتۇرۇپ ھوزۇر قىلىپ كۈلەتتى. بىز جىم ئولتۇراتتۇق. بۇ قېتىم ئۇ بىزگە نېمىشقىدۇ ياقمىدى.

— خوتۇنلاردىكى ئامتىمنى دەيمە-نا! ئەجەپ ئىش، كۆزۈڭنى بىر قىسىپ قويسائلا بولىدى، ئۆزى يۈگرۈپ كېلىدۇ! قىزىق-ھە؟

ئۇنىڭ ئالتۇن رەڭلىك يۈڭ باسقان قوللىرى كۆتىرىلىپ يەنە تىزىغا چۈشتى. ئۇ، ئايالالار بىلەن مۇناسىۋەتتە ئامەتلىك ئىكەنلىگىگە ئۆزىمۇ ھەيران بولۇاتقاندەك، بىزگە ئەجەپلىنىپ قارىدى. ئۇنىڭ سېمىز، ماختانچاق بەشىرىسى يالتىرايتتى. لەۋلىرىنى تىنىمسىز يالاپ ئولتۇراتتى.

ناۋايىمىز كۈرىگىنى پېچقا ئاچچىق بىلەن بىر ئۇردى-دە مەس-

خىرە بىلەن دېدى:

ــ ئارچىغىغۇ كۆچۈك يېتىپتۇ، قېنى چىنارنى يېقىتالامسەن؟

ــ ماڭا دەۋاتامسەن؟ ــ دېدى سولدات.

ــ ساڭا بولماي كىمگە بولاتتى.

ــ نىمە دېدىڭ؟

ــ ھېچنىمە...ئۆزى بىرلا ئىدى!

ــ ياق، ئالدىرىما، نىمە دېدىڭ؟ قانداق چىنار ئۇ؟ ناۋايىمىز ھېچنەرسە دېمەستىن ئىشنى داۋام ئەتتۈرۈشكە باشلىدى. سۈدا قايناپ پىشقان توغاچ خېمىرلىرىنى كۆرەك بىلەن پېچىقا تاشلاپ، قىزارغانلىرىنى چىقىرىپ، يېپقا تىزىدىغان بالىلارنىڭ ئالدىغا ئىرغىتتى. ئۇ، گويا سولداتنىمۇ، ئۇنىڭغا ئېيتقان گەپلىرىنىمۇ ئۇنتۇغاندەك ئىدى. بىراق، سولدات بىردىن بىئارام بولۇشقا باشلىدى. ئورنىدىن تۇرۇپ، ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرگەن كۆرەكنىڭ سېپىغىمۇ پەرۋا قىلماي، پېچ يېنىغا باردى.

ــ ياق، ئېيتقىنا، ئۇ كىم زادى؟ سەن مېنى خاپا قىلدىڭ...مېنىڭدىن ــ ھە؟مېنىڭدىن بىرەرسىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ! سەن تېخى مېنى مۇشۇنداق سۆزلەر بىلەن خاپا قىلمۇاتسەن...

ئۇ، راستىنمۇ رەنجىگەندەك ئىدى. ئۇنىڭ خوتۇن ــ قىزلارنى يولدىن چىقىرىپ، بۇزۇشتىن باشقا پەزىلىتى بولمىسا كېرەك؛ بەلكى شۇ قابىلىيەتتىن باشقا ھېچنەرسىسى بولماي، پەقەت شۇ قابىلىيەت بىلەنلا ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىگىنى دەلىللەپ يۈرسە كېرەك.

دۇنيادا روھى ياكى جىسمانى زەئىپلىكىنى ھاياتتا ئەڭ قىممەت ۋە ئەڭ ياخشى نەرسە دەپ يۈرىدىغان كىشىلەر بارغۇ، ئاخىر. ئۇلار ئۆمۈر بويى قىينالسىمۇ شۇ زەئىپلىكنى يەنىلا قەدىرلىشىدۇ، ئۆز-

لرنى شۇنىڭ بىلەن بېقىشدۇ، ھەمىگە زارلىنىدۇ ۋە شۇنىڭ بىلەن ئادەملەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىشدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن باشقا ھىچنەرسىسى بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ زەئىپلىگىنى يوقىتىش ۋە ئۇلارنى تۇزىتىشكە ئۇرۇنۇپ كۆرۈڭچۇ، ئۇلاردىن بەختسىز ئادەم بولمايدۇ، چۈنكى ئۇلار تۇرمۇشنىڭ بىردىن-بىر ۋاستىسىدىن مەھرۇم بولۇپ، بوش ۋە قۇرۇق نەرسە بولۇپ قالىدۇ. بەزىدە ئادەمنىڭ ھاياتى شۇقەدەر قاششاق بولىدىكى، ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۆز نۇقسانلىرىنى قەدىرلەشكە ۋە شۇنىڭ بىلەن كۈن كۆرۈشكە مەجبۇر بولىدۇ.

رەنجىگەن سولدات بىزنىڭ ناۋايغا يېپىشىپ ئالدى:

— قېنى، ئېيتقىنا، ئۇ، كىم ئۆزى؟

— ئېيتايمۇ؟ — ددى ناۋاي بىردىن ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ.

— ئېيت!

— تانيەنى بىلەمسەن؟

— خوش؟

— بىلسەڭ بوپتۇ! قېنى، ئۇرۇنۇپ كۆرچۇ...

— مەنمۇ؟

— ھە، سەن!

— ئاشۇنمۇ؟ بىر دەملىك ئىش!

— كۆرىمىز!

— كۆرسەن! ھا-ھا!

— ئۇ، سېنى...

— بىر ئاي مۆھلەت بېرىسەن!

— كۆپ ماختانما سولدات!

ــ ئىككى ھەپتە! كۆرسىتىمەن! كىم ئۇ؟ تانىكامۇ؛ تۈففى!
ــ يوقال كۆزۈمدىن، ھالاقىت بەرمە!
ــ ئىككى ھەپتە ــ ۋەسسالام! سېنى قارا ــ ھە...
ــ يوقال دەيمەن!
ناۋاينىڭ بىردىن ئاچچىغى كېلىپ كۈرمگىنى ئېلىپ سولداتقا تاشلاندى. سولدات ئەجەپلىنىپ كەينىگە چېكىندى ــ دە ھەممىسىگە ئىندىمەي قاراپ تۇردى، كېيىن ئاستاغىنا "ئالدىرماڭلار!" دىدى ــ دە چىقىپ كەتتى.
تالاش ــ تارتىش ۋاقتىدا ھەممىسى قىزىقىپ، جىم تۇرۇشقان ئىدۇق. بىراق، سولدات چىقىپ كېتىشى بىلەن ئارىسىدىن شاۋقۇن ــ سۇرەن كۆتىرىلدى: كىمدۇ بىرى ناۋايغا قاراپ:
ــ بىكار قىلدىڭ، پاۋل! ــ دەپ ۋاقىرىدى.
ــ ئىشىڭدىن قالما! ــ دەپ ۋاقىراپ جاۋاپ بەردى ناۋاي.
بىز سولداتقا ئەلەم بولغانلىغىنى ۋە تانىيەنىڭ تەھلىكە ئاستىدا قالغانلىغىنى سېزەتتۇق. بىز بۇنى ياخشى سېزەتتۇق، لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە "قېنى، نېمە بولارىكىن" دىگەن نەرسىگىمۇ قىزىقاتتۇق. بىز تانىيە سولداتقا بوش كەلمەيدۇ دەپ ئويلايتتۇق.
ــ تانىكامۇ؟ بوش كەلمەيدۇ! ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئاسان ئەمەس! ــ دېيىشەتتۇق.
بىز، ئۆز ئىلاھىمىزنىڭ مۇستەھكەملىگىنى سىناپ كۆرۈشنى خالايتتۇق. ئىلاھىمىزنىڭ مۇستەھكەم ئىكەنلىگىنى ۋە بۇ توقۇنۇشتىن غالىپ چىقىدىغانلىغىنى كۆچىمىزنىڭ بىرىچە ئىسپات قىلاتتۇق. ئاخىرى بىز سولداتنى ئاز ــ تولا گىژ ــ گىژغا سالدۇق دىگەن پىكىرگە كەلدۇق، سولدات تالاش ــ تارتىشنى ئۇنتۇپ قالدى، شۇڭا ئۇنىڭ

ئىززەت ـ نەپسىگە تېخىمۇ قاتتىقراق تېگىشىمىز كېرەك دەپ ئويلاشتۇق. شۇ كۈندىن باشلاپ بىز، نىمە بولارىدىن دېگەن ئەسەبىي بىر كەيپىيات بىلەن ياشاشقا باشلىدۇق. ھېچقاچان مۇنداق بولمىغان ئىدۇق. ئەتىدىن كەچكىچە بىر بىرىمىز بىلەن بەسلىشەتتۇق. ھەممىمىزگە ئېقىل كىرىپ، تىللىرىمىز راۋانلىشىپ، سۆزلىرىمىز- مۇ تۇزۇك بولۇپ قالدى. بىز ئۆزىمىزنى گويا بىر شەيتان بىلەن قىمار ئوينىغاندەك ۋە بۇ ئويۇندا تانىيەنى دو تىككەندەك سېزەتتۇق. بىر كۈنى بولىكچىلاردىن سولداتنىك "تانىكامىزغا باغلىنىپ" قالغانلىغىنى ئاڭلاپ كەيپىمىز كۆتۈرىلىپ كەتتى. ئويۇنغا شۇ قەدەر بېرىلىپ كېتىپتىمىزكى، ھەتتا خوجايىن بىزنىڭ غەيرەتىكە كەلگىنىمىزدىن پايدىلىنىپ، كۈنىگە ئون تۆت پۇت ئۈن قوشۇپ قويغانلىغىنىمۇ بىلمەي قاپتىمىز. بىز چارچاشنىڭ نىملىگىنىمۇ سەزمەي قالغان ئىدۇق. تانىيە كۈن بويى ئاغزىمىزدىن چۈشمەيتتى. ھەر كۈنى ئەتتىگەن بىز ئۈنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتەتتۇق. بەزىدە مانا ھازىر تانىيە كىرىدۇ، لېكىن ئىلگىرىكى تانىيە ئەمەس، ئۆزگىرىپ كەتكەن باشقا تانىيە كىرىدۇ، دەپ ئويلايتتۇق.

ئەمما ئارىمىزدا بولۇۋاتقان گەپ توغرىسىدا ئۈنىڭغا ھېچنەرسە ئېيتمايتتۇق. ئۈنىڭدىنمۇ ھېچنەرسە سورىمای، بۇرۇنقىدەكلا سۆيۈپ، ياخشى مۇئامىلە قىلاتتۇق. ئەمما، شۇ مۇئامىلىگە، تانىيەگە بولغان ئالاقىمىزغا قانداقتۇر يېڭى بىر يات نەرسە ئارىلىشىپ قالغان ئىدى، ـــ بۇ ـ قۇيۇچ پىچاققا ئوخشاش ئۆتكۈر ۋە سوغاق قىزىقش ئىدى...

بىر كۈنى ئەتىگەن ناۋاي ئىش باشلاۋېتىپ:

ـــ ئاغىنىلەر! بۈگۈن مۆھلەت توشتى! ـــ دىدى.

ئۇ دېمسىمۇ بۇنى ئۆزىمىز ياخشى بىلەتتۇق، شۇنداق بولسىمۇ بىزنى بىر خىل سەسكىنىش كېلىپ باستى.

ــ ياخشىراق قارائلار، ھازىر كېلىپ قالدۇ، ــ دېدى ناۋاي، كىمدۇر ئەپسۇسلىنىپ:

ــ بىر قاراشتا بىلىپ بولمايدۇ ــ دە! ــ دېدى. ئارىمىزدا يەنە قىزغىن تالاش ــ تارتىش باشلىنىپ كەتتى. بار ــ يوقىمىزنى، پۈتۈن ياخشى بىساتلىرىمىزنى سېلىپ يۈرگەن مۇقەددەس قاچىنىڭ نەقەدەر پاكىزلىگىنى ۋە ئۇنىڭ بۇلغانماسلىغىنى. نىھايەت بۇگۈن بىلىمىز. شۇ كۈنى ئەتتىگەن ھەممىمىز بىردىنلا ھەقىقەتەن چوڭ قىمار ئويناۋاتقانلىغىمىزنى، ئىلاھىمىزنىڭ پاكلىغىنى سىناپ كۆرۈشـ نىڭ بىزنى ئۇنىڭدىن مەھرۇم قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغانلىغىنى سەزدۇق. شۇ كۈنلەردە سولداتنىڭ تانىيەنى قاتتىق تۇرۇپ، تىنماي تەقىپ ئېتىشنى ئاڭلىغان بولساقمۇ، ئەمما قىزنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇنا ـ سىۋىتىنى نىمە ئۈچۈندۇر تانىيەدىن سورىماپتىمىز. تانىيە ھەر كۈنى ئەتتىگەن توغاچ ئالغىلى كېلىپ تۇراتتى ۋە ئاۋالقىدەكلا شوخ ۋە خۇشچاخچاق ئىدى.

بۇگۈن ئەتتىگەنمۇ ئۇنىڭ تاۋۇشى ئاڭلاندى:

ــ مەھبۇسلار! مەن كەلدىم...

بىز ئالدىراپ ــ تېنەپ ئىشكىنى ئاچتۇق. ئۇ كىرگەندىن كېيىن ھەممىمىز ئادەتتىن تاشقىرى جىملىق بىلەن كۈتىۋالدۇق. بىز ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ، نىمە دېيىشىمىزنى، نىمە سورىشىمىزنى بىلمەي داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدۇق. ئۇنىڭ ئالدىدا گويا گاچا بولۇپ قالغان ئىدۇق. مۇنداق قاراشلىرىمىزدىن ھەيران بولغان بولسا كېرەك، بىردىن رەڭگى ئۆپۈق ئاقىرىپ كەتتى. ئالدىراپ قالدى. تۇرغان

جايدا تىپرلاپ، بوغۇق بىر تاۋوش بىلەن:

ــ نېمشقا مۇنداق سىلەر؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ سەنچۇ؟ ــ دىدى قاپىغى سېلىنغان ناۋاي قىزدىن كۆزىنى ئۈزمەي.

ــ ماڭا نېمە بوپتۇ؟

ــ ھېچنېمە...

ــ قېنى، توغۇچىلارنى تېزراق بېرىڭلار.

بۇرۇنقى چاغلاردا قىز بىزنى زادى ئالدىراتمايتتى.

ــ ئالدىرما! ــ دىدى ناۋاي جايىدىن قوزغالىماي ۋە ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي.

قىز بىردىن بۇرۇلۇپ، ئىشكىتىن يۈگرۈپ چىقىپ كەتتى. ناۋاي كۆرىگىنى ئېلىپ پېچ تەرەپكە ئۆرۈلدى ــ دە ئىختىيارسىز ھالدا:

ــ دېمەك ئىش تامام بوپتۇ!... سولىدات قۇرغۇر...ئەبلەخ! ــ دىدى. بىز پادىدىكى قويدەك، بىر بىرىمىزنى ئىشتىرىشىپ شىرە يېنىغا كېلىپ، جاي ــ جايىمىزغا ئولتۇرىدۇق. بوشاشقان ۋە سولاشقان بىر ھالدا ئىشقا كىرىشتۇق. بىرئازدىن كېيىن كىمدۇ بىرى:

ــ بەلكى، تېخى... ــ دىدى.

ــ ئىشىڭدىن قالما! ــ دىدى ناۋاي غەلىتى ئاۋازدا.

ناۋاينىڭ ھەممىزدىن ئەقىللىق ئىكەنلىگىنى بىلەتتۇق. ئۇنىڭ گېپىنى سولداتنىڭ غەلىبە قىلغانلىغىنىڭ دەللىلى دەپ چۈشەندۇق... كۆڭلىمىز خىرە ۋە غەش ئىدى...

سائەت ئون ئىككىدە، چۈش پەيتىدە سولدات كىرىپ كەلدى. ئۇ ھەر ۋاقىتتىكىدەك تازا ۋە ئالپىتە كىيگەن بولۇپ كۆزىمىزگە

توغرا قارايتتى. بىز بولساق ئونىڭغا قارىيالمايتتۇق.

ــ خوش، تەقسىرلەر، ھازىر سىزلەرگە سولداتنىڭ كىملىگىنى كۆرسىتەيمۇ؟ ــ دىدى ئۇ كىبىر بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ــ ھويلىغا چىقىپ يوچۇقتىن قاراپ تۇرۇڭلار...چۈشەندىڭلارمۇ؟

ھويلىغا چىقتۇق. بىر بىرىمىزگە چاپلىشىپ تام يوچىغىدىن قاراشقا باشلىدۇق. كۆپ كۈتمىدۇق. ھويلىدىن توختام سۇ ۋە لاي-پاتقاقلاردىن سەكرىگىنىچە چىھرىسىدە خاۋاتىرلىق ئەكىس ئەتكەن تانىيە ئۆتۈپ قالدى. قىز ئالدىرغىنىچە پودۋال ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئالدىرىماي، ئىسقىرىتقىنىچە سولداتمۇ كىرىپ كەتتى. قوللىرى يانچۇغىدا، بۇرۇتلىرى قىمىرلايتتى...

يامغۇر ياغاتتى. ئۇنىڭ زەربىدىن يىغلىپ قالغان سۇلار چاچرايتتى. نەم، بۇلۇتلۇق، ئادەمنى زېرىكتۈرىدىغان بىر كۈن ئىدى. تاملاردىكى قار تېخى ئېرىمىگەن، يەر بولسا قاپ-قارا پاتقاققا ئايلانغان چاغ ئىدى. تاملاردىكى قارلار نەمۇ تۇتۇن قارايتۇەتكەن ئىدى. يامغۇر شارىلداپ يېغىپ كۆڭۈلنى تېخىمۇ خىرەلەشتۈرەتتى. سوغاقتىن توڭلاپ، كۇتۇشتىن تاقىتىمىز تاق بولدى.

ئۈيدىن ئاۋۇال سولدات چىقىپ كەلدى؛ ئۇ، ئادەتتىكىدەك بۇرۇتىنى قىمىرلىتىپ، قوللىرىنى يانچۇقلىرىغا سالغىنىچە ئالدىرماي ھويلىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

كېيىن تانىيە چىقتى. كۆزلىرى...كۆزلىرى بەخت ۋە سۆيۈنۈشكە تولغان ئىدى، لەۋلىرىدە كۈلكە ئويناياتتى، ئۇ خودىدى ئۇيقۇسىرىغان ئادەمدەك ئەلەڭ-سەلەڭ دەسسەيتتى.

بىز بۇنىڭغا چىداپ تۇرالمىدۇق. ھەممىمىز بىردىن قوزغىلىپ ئېتىلىپ چىقتۇق-دە ئۇنىڭغا قاراپ ۋەھشىيانە چىقىراشقا باشلىدۇق،

ئىسقىرتتۇق، ۋاقىرىدۇق.

بىزنى كۆرۈشى بىلەن، ئۇ بىر سەكىرەپ توختىدى. تۇرغان ئورنىدا ئاشتەك قېتىپ قالدى. بىز ئۇنى ئارىمىغا ئېلىپ، ھەممىمىز ئېچىدە ئەڭ يامان، ئەڭ خۇنۇك سۆزلەر بىلەن سۆكۈشكە باشلىدۇق، ئۇياتسىز، نومۇسسىز دىدۇق.

ئۇنىڭ بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى، قولىمىزغا چۈشكەنلىگىنى ۋە خالىغىنىمىزچە قېنىشىمىز مۇمكىنلىگىنى بىلىپ ئالدىرىماي، بىمالال ھەركەت قىلاتتۇق.

بىلمىدىم، نېمىشقىدۇ ئۇنى ئۇرمىدۇق. ئۇ ئارىمىزدا تۇرۇپ، بىزنىڭ ھاقارەتلىرىمىزنى ئاڭلاپ، بوينىنى گاھ ئۇ ياققا، گاھ بۇ ياققا بۇرايتتى. بىز بولساق ئۇنى توختىماي ھاقارەت قىلىپ سۆزىمىزنىڭ ئېپلاس زەھىرى بىلەن تېخىمۇ بەتتەر بۇلغايتتۇق.

قىزنىڭ يۈزى ئاپپاق ئاقىرىپ كەتتى. بۇنىڭدىن بىرئازلا بۇرۇن بەخت بىلەن پارلاپ تۇرغان كۆزلىرى پارقىراپ، نەپەسى ئېغىرلىشىپ، لەۋلىرى تىترەشكە باشلىدى.

بىز ئۇنى ئارىغا ئېلىۋىلىپ، ئۇنىڭغا بولغان ئاچچىغىمىزنىچىقىراتتۇق. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ بار-يوقىمىزنى ئوغۇرلاپ كەتكەن ئىدى. ئۇ-بىزنىڭكى ئىدى، قەلبىمىزدىكى ئەڭ قىممەتلىك ھىسلىرىمىزنى ئۇنىڭغا سەرپىلىگەن ئىدۇق. گەرچە بىزنىڭ كۆڭۈل بىساتىمىز گادايلار بىساتى بولسىمۇ، بىز يىگىرمە ئالتە كىشى ئىدۇق. ئۇ يالغۇز ئۆزى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ گۇناھى ئۈچۈن قانچىلىك جازا بەرسەكمۇ ئازلىق قىلاتتى! راسا ھاقارەت قىلدۇق!...ئۇ بولسا ئۇنداقمەي، بىزدىن كۆزىنى ئۇزمەي، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىترەپ تۇراتتى.

بىز كۆلەتـتۇق، مەسـخىـرە قىلاتـتۇق، ۋاقىراپ ـ جاقىرايتتۇق... بىزگە قاياقتىندۇ يەنە ئادەملەر كېلىپ قوشۇلدى...ئارىمىزدىن كىمدۇ بىرى تانىيەنتىك يېگىدىن تارتتى...

قىزنىڭ كۆزلىرى بىردىن چاقنىاپ كەتـتى؛ قوللىرىنى ئاستا كۆتەردى ـ دە چاچلىرىنى تۈزىتىپ، ئەپـتـسىزگە خاتىرجەم ھالـدا قاراپ تۇرۇپ يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن:

ـــ ۋاي شورى قۇرغۇر مەھبۇسلارەي! ـــ دىدى.

شۇنى دىدى ـ دە گويا ئالدىدا بىز يوقتەك، ئۇنىڭ يولىنى توسۇپ تۇرمىغانـدەك بىزگە قاراپ باسـتۇرۇپ كېلىۋەردى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھېچكىم ئۇنىڭ يولىنى توسمىدى.

ئۇ قورشاۋدىن چىقىپ، بىزگە قارىماي، يەنە بايىقى يۇقۇرى ئاۋاز ۋە مەغرۇرلۇق بىلەن پەرۋاسىز ھالدا دىدى:

ـــ ئەبلەخلەر...گېزەندىلەر... ـــ ئۇ شۇنـداق دىدى ـ دە قەددىنى ئىگىز كۆتىرىپ، گۈزەللىك ۋە مەغرۇرلۇق بىلەن يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى...

بىز بولساق ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پاتقاقتا، قۇياشسىز ئاسمان ۋە يامغۇر تېگىدە قېلىۋەردۇق...

كېيىن بىز ئۆزىمىزنىڭ زەيلىك تاش ئورىمىزغا چۈشۈپ كەتتۇق. ئۇنىڭ دەرىزىسىدىن ھېچقاچان ئاپتاپ چۈشمەيتتى. تانىيەمۇ ئەمدى بىزگە كەلمەيدىغان بولدى!...

1899 ـ يىل

ئۆزبېكچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: **مۇھەممەت پولات.**

كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قاياشى

ن. كرىپىنكوۋا

ئولىيا بىلەن تولىيانىڭ توي قىلىشقاندىن كېيىنكى 3 يىلىلىق تۇرمۇشى قالتىس بەختلىك ئۆتتى؛ ئۇلار بىر بىرىنىڭ نىمىنى ئويلا-ۋاتقانلىغىنى بىلەلەيدىغانلىغىنى، يالغۇز بىرەر ئىش ئۈستىدىلا ئەمەس، ھەتتا ئېيتىماقچى بولغان ئوي ۋە گېپىنىڭمۇ بىر يەردىن چىقىدىغان بولۇپ قالغانلىغىنى بىردىنلا سېزىپ قالدى. مەسىلەن، ئىككىسى كەچكى تامغىنى يەۋىتىپ تېلۋىزورنىڭ ئالدىدا جىم ئولتۇرۇپ بىر ئېغىزدىنلا: "سۇتىنى..." دەۋەتتى-دە، گېپىنىڭ ئايىغى تۇگىمەيلا، بىر بىرىگە لاپىلدە قارىشىپ كۈلۈشەتتى. دەرۋەقە، ئىككىسىنىڭ تەڭلا ئويلىغىنى "سۇت سېتىۋېلىش" ئىدى، ئەجىبا بۇ كىشىنى كۈلدۈرمەيدىغان ۋە ھەيران قالدۇرمايدىغان ئىشمۇ؟

مۇنداقمۇ ئۇدۇل چىقىپ قالغان بارمۇ؟ ئەمما، بۇنداق ئۇدۇل چىقىپ قالىدىغان ئىش ھەمىشە دىگۈدەك بولۇپ تۇرىدۇ. ئالايلۇق، يەر ئاستى پويىزىغا ئولتۇرغاندا ياكى مېھماندارچىلىقتا بارغانىدا، ئىككىسى خۇددى ئالدىن دېيىشىپ قويغانىدەك: ھەي، بۇ بەكەيىنى تەييارلاپ قويۇلغان بىر پەردە سېرىق ئۆيۈنىغا ئوخشاش ئىش، دىگەن بىر ئېغىز سۆزنى تەڭلا باشلايتتى.

ـــ راستىلا تەكتىگە يېتىپ بولمايدۇ! ـــ دەيتتى ئولىيا قاتتىق خوشاللىغى بىلەن. تولىيا بولسا سەگەكرەك ھەم سالماقراق ئىدى، ئۇ چۈشەندۈرۈپ:

ـــ بۇنىڭ قىلچە ئەجەپلەنگۈچىلىگى يوق. ئوبېكتىپ قانۇنىيەتكە پۈتۈنلەي ئۈيغۇن. ئىككىمىز ھەممە جەھەتتە ماسلاشساق، ئۇنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسى...بولىدۇ، ـــ دەيتتى.

ـــ ياق! ـــ دىدى ئولىيا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـــ فراكانچىك ئەر-خوتۇن ئىككىسىمۇ تازا ماسلىشىۋاتىدۇ غۇ، بىراق، ئۇلاردا بۇنداق ئەھۋال يوققۇ. ياق، مېنى قايىل قىلمەن دېمە. بۇ يەردە جەزمەن بىز تەسەۋۋۇر قىلالمىغان بىر خىل سىر بار...، ـــ دىدى.

ئولىيا خەقلەردىن ئۆزگىچە ئىدى، ئۇنىڭ قۇلىغى "ئۆزۈن" ئىدى، لېكىن، ئاڭلىغانلىرىنىڭ مەزمۇنىغا ئىشەنچ قىلىپ بولمايتتى؛ ئۇ بۇنىڭ بىلەن باغلىنىپ قالمايتتى، ئەكسىچە، ئاڭلىغانلىرىغا ئۆز قىياسى بويىچە شاخلاندۇرۇپ، بىرنى ئون قىلاتتى.

ھۆسنە دوختۇرخانىسى ئەينەك، سىمونت ۋە سۇلياۋلاردىن قۇرۇلغان. قارىماققا پۈختا ئەمەستەك كۆرۈندۇ. ئەمما، ئۆيلىرىنىڭ ئىچىگە چىرايلىق ئايلانما پەلەمپەيلەر سېلىنغان بولۇپ، ئۆيلەرنىڭ پۈختىلىغىدا گەپ يوق ئىدى، رەت-رەت زاللىرى ئايرودۇرۇمنىڭ ئايرۇپلان كۆتۈپ ئولتۇرىدىغان چوڭ زاللىرىغا تولىمۇ ئوخشايتتى. كىشىلەر مانا مۇشۇ يەردە سەۋرى-تاقەت بىلەن ئولتۇرۇپ، ھۆسنە ئوپېراتسىيەسىنى كۈتەتتى، شۇ ئارقىلىق قاملاشمىغان بۇرۇنلىرىنى ئىلىپەتەك، سالپاڭ قۇلاقلىرىنى چۈچۈرىدەك، كەمىيەك ئىككىلىرىنى سوزۇنچاقراق قىلىۋېلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. ھۆسنە-جامال ئۈچۈن، ئۇلار جېنىنى تىكىپ قويغان ئىدى، ـــ مانا مۇشۇ يەر دەل ئولىيانىڭ

خىزمەت ئورنى: ئۇ يا ئەتتىگەن سائەت 8دىن چۈشتىن كېيىن سائەت 3گىچە، يا چۈشتىن كېيىن سائەت 3تىن كەچ سائەت 8 گىچە ئىشلەيتتى.

ئولياينىڭ خىزمەت شىرەسى ئازادە كارىدۇرنىڭ تۆتاشمىسىغا قويۇلغان بولۇپ، ئۇ كىچىك بولسىمۇ، ئەمما ناھايىتى ئەپچىل ئىدى. ئۇ بۇ يەردە ئولتۇرۇپ، كەلگەنلەرنى تىزىملايتتى، تېلېفوننى باشقۇراتتى. ئىشتاتتا تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلىم-پەن خادىمى دىگەن نام بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ ئۇنۇۋانى "يۇقۇرى دەرىجىلىك ئىلىم-پەن خادىمى" دىگەن ئۇنۇۋان ئىدى.

ئولياينىڭ ئىش شىرەسى سىلىق، يالتىراق ئۆلچەملىك ياغاچتىن ياسالغان بولۇپ، شىرەنىڭ ئاستىنقى ئىككى بېشىدا ئىككى كىچىك ئىشكاۋى بار ئىدى، ئوتتۇرىسى ئەگىمچ كىمىر بولۇپ، ئۇ گويا ئالاھىدە باش قاتۇرۇپ ئىشلەنگەن قۇرۇلمىغا ئوخشايتتى. ئولياينىڭ ئىنتايىن كېلىشكەن ئىككى پاچىغى مانا مۇشۇ ئەگمەچ قۇرۇلمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەركىمىنىڭ كۆزىنى يۇگۇرتۇپ تۇراتتى، ئۇنىڭ بۇ پاچاقلىرى ئۇنىڭ قەستەن قاپىغىنى تۇرۇشتۇرۇپ تۇرۇۋالدىغان كەسكىن چىرايىغا سېلىشتۇرما بولۇپ كۆرۈنەتتى (ئولىيا خىزمەتكە چۈشكەن ۋاقتىدا ھەمىشە مۇشۇنداق چىرايىنى تۇرۇپ ئولتۇرۇشقا تىرىشاتتى).

ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ چىرايىغا باشقىلاتىن يەنە كۈلكە يۈگۈرەتتى.

ئۆيىگە يېنىشتا (بەزىدە كەچقۇرۇنلۇغى، بەزىدە چۈشلۇگى، بۇ ئاساسەن ئۇنىڭ قايسى ئىسمىنىدا ئىشلەيدىغانلىغىغا باغلىق ئىدى)، ئولىيا گويا بىر كىم ئۇنىڭغا ئىككى كۆزىنى تىكىپ يېقىنچىلىق

قىلىۋاتقاندەك بىر خىل تۇيغۇغا كېلەتتى ـ دە، دىلى يايراپ، خۇددى قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرىغا چۆمگەندەك بولۇپ قالاتتى. بۇنداق تىكلىپ قاراشلاردىن ئۆزىنىڭ ھۈسنە دوختۇرخانىسىدا ئولتۇرغان ژاقىتتىكى ئىچ پۈشۈقلىرىنى يانـدۇرۇۋالغانـدەك بولاتـتى. بۇ ھۆسنە دوختـۇر ـ خانىسىدىكى خادىملارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئايالار ئىدى، دوختۇر ـ خانىغا كەلگەنلەرنىڭمۇ كۆپىنچىسى ئايال ئىدى. بۇ يەردىكى ھەۋەس ئايالالارنىڭ ھەۋىسى ئىدى، يولۇقـدىغان مەسـلىـمۇ ئايالـلارنىڭ مەسلىسى ئىدى، ھەل قىلىدىغان مەسلىمۇ ئايالـلارنىڭ مەسلىسى ئىدى. بىراق، بازاردىكى مىڭ ـ سىڭ قايىناپ يۇرگەن ئادەمـلەردىـن دۇنيادا ئەركەك بەندىلەرنىڭ تېخى تۇغەپ كەتمىگەنلىگى بايقىلاتتى.

ئۆيدە ئولىيانى كۈتۈپ تۇرغان كىشى دۇنيادا ھەممىدىن ئىشەنـچىلىك، ھەممىدىن ياخشى بىر ئەر كىشى ئىدى، بۇنى ئويلىغان ھامانـلا ئۇنىڭ ئىشەنـچى تولۇپ تاشاتـتى، ئۇنىڭ كۆزلـىرىدىنـمۇ بىر خىل كۆرەڭلـىك ئالامـتى كـۆرۈلەتـتى، ـــ ئۇ مانا مۇشۇنداق خاتىرجەم ئورۇندا تۇرغانلىغىنى ھىس قىلىپ، باشقىلارنىڭ گىدىيىـ ۋىلىپ خەقلەرنى كۆزىگە ئىلمىغىنىنى دوراپ، ئۇدۇلدىن كېلىۋاتقان ئەرلەرگە زاڭلىق قىلغاندەك قىياپەتـتە قارايتـتى، چۈنكى ئۇنىڭ قېشىدا بۇنداق ياخشى ئەر بولغانلىقتىن، ھەرقانداق قاش ئېتىشلارمۇ ئۇنى ئۆزىگە قارىتالمايتتى.

شۇنداقكەن، ئۇ نىمىدىن قورقاتتى، ئۇ قانـداق ئېـزىقتۇرۇشـقا ئۇچرايتتى. چۈنكى ئۇ ھەر مىنۇتتا دېگۈدەك كىمنىڭ ئۆزىگە يۆلەك بولۇۋاتقانلىغىنى، كىمنىڭ ئۆزىنى ئاسـراپ ـ قوغـداۋاتقانلـىغىنى بىلەتتى. گەپنىڭ قىسقىسى، ئۇ تولـىياغا تۇش بولـدى، ئىككـىسى بىرىكتى، بۇ نىمە دېگەن تەلەي، ـــ ئۇ بۇنى توساتتىن ئۇدۇل كېلىپ

قالغانلىق ئەمەس، بەلكى بىر خىل بەختنىڭ ئالامىتى دەپ قارايتتى.

ئۇ ئىچىدە كۆڭۈل ئالماشتۇرۇش ھۈنىرى دەپ ئاتايدىغان مۇشۇنداق بىر بىرىنىڭ كۆڭلىدىكىنى ئويلاپ تېپىش ماھارىتى دەل مۇشۇنى ئىسپاتلىمامدۇ؟!

ئولىيا يەر ئاستى پويىزغا ئولتۇرۇپ، ئاندىن ئىككى قېتىم تىراللبوس ئالماشتۇرىدىغان ئۆيگە قايتىش يولىدا مانا مۇشۇنداق خىياللارنى سۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. دەرۋەقە، شۇنى كۆرىستىپ قويۇشنى ئۇنۇتماسلىق كېرەككى، ئۇنىڭ ئۆدۈلىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان، ئۇچىسىغا كالتە جۈگا كىيگەن، قارا چاشلىق ئەر كىشى كۆزىنى ئۇزمەستىن ئۇنىڭغا قارايتتى، ئولىيا بېكەتتە چۈشۈپ قالغاندىمۇ مەجنۇندەك قاراپ كۆزى بىلەن ئۇزۇتۇۋاتاتتى.

"قارىۋالسۇن، قاراپ تويۇۋالسۇن،" دەپ ئولىيا ئىچىدە زەردىسى بىلەن ئاچچىقلىنا كۈلۈپ، ئۆزىنى كۆرسەتكەنىدەك قىلدى. ئەتەي نازلانغانىدەك قىلىپ، رومىلىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى، ئەمما ئۇ ئىچىدە مۇشۇ ھەرىكىتىم بىلەن بولسىمۇ تولىيانىڭ مەنپەئەتىنى قوغداپ قېلىشىم كېرەك دەيتتى: "ئۇنىڭ خوتۇنى مۇشۇنداق نوچى خوتۇن. خەقلەرنىڭ ئىچى كۆيۈپ كەتسۇن."

ئولىيا تولىيا ئۈچۈن پەخىرلىنەتتى، ئۇنىڭ مەغرۇرلىغىمۇ تولىيا-نىڭكىگە ئوخشاپ قالاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاياللارچە قىزىقتۇرۇش كۈچىدىن باشقا، قانداقتۇر تولىيانىڭكىدىن قېلىشمايدىغان ئەقىل-پاراسەت، كۈچ-قۇۋۋەت ۋە باتۇرلۇقنى تاپقىلى بولامتى؟ مانا مۇشۇلار دەل ئولىيانى تولىيا ئۈچۈن پەخىرلەندۇرىدىغان تەرەپلەر ئىدى. ئولىيا ھەرقانچە ساپ مۇھەببەت بولسىمۇ، ئۇنى خەلەر مۇقىملاشتۇرۇشى، باھالىشى، دەرۋەقە. ماختاپ باھالىشى، گويا سېنىڭ

تاللىغىنىڭىز توغرا ئىكەنلىگىنى كەينى-كەينىدىن تولۇق ئىسپاتلاۋاتقاندەك باھالىشى كېرەك دەپ ئويلايتتى.

مەسىلەن، ھەر نۆۋەت تولىيا ھۆسنە دوختۇرخانىسىغا كېلىپ ئولىيانى ئىزدىگەندە، ئولىيا ناھايىتى خوشال بولۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرى ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئۇنىڭغا ئۇقتۇرۇپ: "سىزنىڭ يولدىشىڭىز ئۇ يەردە سىزنى كۈتۈپ تۇرىدۇ" دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئولىيا خۇددى بىرەر يىل يۇز كۆرۈشمىگەندەك، چېپىپ چىقىپ كېتەتتى، تولىيانى يىراقتىن كۆرۈپلا، ئۇنىڭ تەققى-تۇرقىغا ئىچە-كىشىلىك بىلەن قاراپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ماختانغۇچىلىگى بار ئىدى: ھۆسنە دوختۇرخانىسىدىكى ئايالىلارنىڭ نۇرغۇنىسىنىڭ زادى ئېرى يوق ئىدى، يەنە كېلىپ ئولىيانىڭ ئېرىگە ئوخشايدىغان ئەر ھېچكىمدە يوق ئىدى! ئولىيانى تېخىمۇ خوشاللاندۇرىدىغىنى شۇكى، ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرى تولىياغا پەقەت تاشقى كۆرۈنۈشىدىنلا باھا بېرەتتى، لېكىن، تولىيانىڭ ھەممىدىن مۇھىم تەرىپى شۇ ئىدىكى، ئۇ ئولىياغا بەكمۇ ئامراق ئىدى، چەكسىز كۆيۈنەتتى ۋە يۈمشاق مۇئامىلە قىلاتتى (گەرچە باشقىلارغا قاتتىق مۇئامىلە قىلىدىغانلىغى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ) ۋاھاكازا، مانا بۇ تۇرمۇشىنى ئۇلارنىڭ كۆرۈشى مۇمكىن ئەمەس، ھەم قىلچە ئۇقمايدۇ.

ئەگەر ئۇلار بىلىدىغان بولسا... ئۇلار ئېرىك قانچە تەڭگە ئالىدۇ دەپ سورىمىغان بولاتتى. بۇنداق سۇئالغا دۇچكەلگەنىدە، ئولىيا ھەم ئاچا بولۇپ، ھەم يوشۇرۇپ، ئاغزىنى ئاچماي تۇرۇۋالاتتى. چۈنكى، ئۇ ھەر جەھەتتە تولىيا ئۈچۈن مەغرۇرلانسىمۇ، بىراق، بۇنداق بىلىملىك ئادەم نىمە ئۈچۈن ئاران 170 رۇبلىلىق كىرىم قىلىدۇ؟ بۇنى قانداق چۈشەندۈرۈش كېرەك؟ دەپ ئويلايتتى،

ئۇنىڭ بەزى ئايال دوستلىرىنىڭ قارىشىچە، ئۇنىڭ بەختلىكسىزلىگى گۈمانلىق ئىدى، بىراق، ئولىيا بۇنداق ئادەمنى چۈشۈرىدىغان ھاقارەت خاراكتېرىدىكى گۈمانغا زادى چىدىيالمايتتى.

شۆڭا، ئۇ يالغان ئېيتىپ ئۆتۈۋەردى، ئۇ بۇنداق قىلىش تولىيانى ئاسرىغانلىق دەپ بىلەتتى. ئۇ كاسسىسغا بىر ئۇرۇپلا ئېرىم دائىم دىگۈدەك چەتئەلگە تەتىلگە چىقىدۇ دەيتتى. مەسىلەن، ئۇ پۈرسەت بولسىلا يېڭى نەرسىلەرنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىپ كۆز-كۆز قىلاتتى، ئاندىن كېيىن يەنە ئايال دوستلىرىنىڭ ئىچىدە پەرۋا قىلماس-تىنلا بۇنى ئېرىم ۋىرسالدىن ئېلىپ كەلگەن دەيتتى. يەنە مەسىلەن، يازدا ئۇ ئېرى بىلەن ئەسلىدە "ئۆز پۇلى" بىلەن سوچىدا دەم ئالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ مىنىستىرلىككە قاراشلىق دەم ئېلىش ئورنىدا ئولتۇرمىز دەيتتى.

ئۇنداق بولسا يەنە قانداق بوپتۇ؟ ئۇ ئانىچە-مۇنچە يالغان ئېيتسا بىر كىمگە زىيىنى بارمۇ؟ تەبىئىكى، تولىيانىڭ بۇنداق ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى سوراشتۇرۇشقا چولىسى يوق ئىدى. ئۇلار "ئۆز يېنىدىن پۇل چىقارغان" بولسىمۇ، تازا ئوبدان دەم ئالغان ئىدى. ئولىيانىڭ ئويلىغىنى تازا ئەملىي بولدى. دەم ئېلىش ئورنىدا ھەممەيلەن ئۆزىنى كاتتا كۆرسىتىپ گىدىيىشىپ يۈرەتتى. بۇنداق جاي ئولىياغا تولىمۇ مەنسىز بىلىنەتتى. شۆڭا، ئولىيا ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىغا ناھايىتى قانائەت ھاسىل قىلاتتى. دەر-ھەقىقەت. ئۇ ئۆزىنىڭ تولىياسىنىڭ تولىمۇ ئىستىقبالىلىق ئىكەنلىگىگە ئىشىنەتتى. تولىيا شۇنچە كۆپ كىتاپنى "يۇتقان"، شۇنچە كۆپ ئىشلارغا قىزىقتان تۇرسا، ئاخىر بۇنىڭ ئەسقاتىدىغان يېرى ۋە نەتىجىسى چىقىپ قالار؟

تولىيا مەخسۇس ئىلمى ئەسەرلەرنى نەشر قىلدۇرغان نەشرىياتتا ئىشلەيتتى. ئۇنىڭ بىلىمى جىق ئىدى، ئەڭ مۇرەككەپ بولغان قىسما-قىسما مەسىلىلەرنى بىلەتتى، ئەقەللىسى ناھايىتى سالاھىيەتلىك ئاپتورلارمۇ كېلىپ ئۇنى ئىزلەيتتى.

راستىنى ئېيتقاندا، ئولىيا تۇنجى قېتىم ئۇلارنىڭ ئىدارىسىغا كېلىپ ئۇنى ئىزلىگەن ۋاقتىدا، ئۇلارنىڭ ناھايىتى قىستىلىپ ئولتۇرغانلىغىنى، ئىش شەرەلىرىنىڭ ئەسكەرەپ كەتكەنلىگىنى كۆرۈپ، ھەقىقەتەن بىرئاز ئىچى ئاغرىغان ئىدى. يەنە كېلىپ تولىيانىڭ بىرەر ئورۇندىغىمۇ يوق ئىدى (شۇمۇ ئىداره بولدىمۇ!)، ئۇ بىردەم ئۇ يەردە، بىر دەم بۇ يەردە ئولتۇراتتى، قولىغا قېلىن ئارگىنالنى ئېلىپ قوغلىنىپ يۈرەتتى، بىراق ئۇ بىرئازمۇ قارشىلىق كۆرسەتمەستىن، ئىككىنچى بىر جايىنى تېپىپ ئولتۇراتتى، گويا بۇنداق بولۇشى ھەقلىقتەك. ئولىيا بولسا بۇنداق ۋاراڭ-چۇرۇڭ، بۇنداق قاتىلاڭغۇلۇقتا نېمە دېسىمۇ ئىشلىمىگەن بولاتتى! ئولىيالارنىڭ دوختۇرخانىسى بولسا تەرتىپلىك، پاكىزە بولۇپ، كۆڭۈلدىكىدەك ئىدى، ھەممە يېرىگە ئېچىلىپ تۇرغان گۈل دەستىلەر قويۇلغان ئىدى.

ئەقىلغە سىغمايدۇ، ئادالەتسىزلىك. ئالى بىلىم يۇرتىنى پۈتتۈرگەن تۇرسا — قانچىلىغان دەرستىن ئىمتىھان ئېلىنىدۇ-ھە، روھىي جەھەتتە قانچە جىددىلىك بولدۇ-ھە! شۇنچە ئوقۇپ، مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىنكى ئالغان ئىش ھەققىنىڭ تۆتۈنلىگىگە قاراڭ. دەرۋەقە، بەرىبىر ئىستىقبالى بار...

مانا بۇلارنى ئاشۇ ئەجەپلىنىپ كېتىدىغان، ئاق-قارىنى ئايرىماستىن ئوتتۇرىدا توشۇپ يۈرىدىغان ئايال خىزمەتداشلىرىغا ئېيتقىلى

بولامدۇ؟ كونىلار توغرا دىگەن، ئۇلارنىڭ ئولىيا بىلەن تولىيانىڭ قەدىرلەشكە تېگىشلىك نەرسىسىگە مەھكەم ئېسىلىۋېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئەڭ ياخشىسى ئىچكى سىرىنى خەقىگە ئېيتماسلىق كېرەك. بولمسا ئۇلار زاكىلىق قىلىپ ھەجىيىشىدۇ، ياسالمىلىق بىلەن ھەسەداشلىق قىلىپ: "ھەي، جان دوستۇم، ياخشى ئەرىنىڭ تېپىپسەن! بىراق ئۇنىڭ بېشىغا بەخت قۇشى قونۇپ قالغانىدا، يەنە قاچانغىچە ئۇنى كۈتۈپ يۈرەرسەنكىن ـ تاڭ. كەلگۈسى ئۇنىڭ بېشىغا بەخت قۇشى قونۇشنىمۇ دەيلى، ئۇ چاغدا سەن يەنە مۇشۇ ئىسكەتكىدە تۇرۇۋېرمەيسەن. ياش دىگەن ئۆتۈۋېرىدۇ، پۇشايمانىنى ئېلىشقا قاچا تېپىلمايدۇ. ئۆغۇ ئىلمى ئۇنۇڭ ـ پۇنۇڭ ئالار، سەنچۇ دوستۇم، ئۇ چاغدا سەن قېرى كەمپىر دىگەن نام ئالسەن" دىيىشىدۇ.

ئايالار ئارىسىدا بەزىدە قاملاشمىغان گەپلەر بولىدۇ، ئەرلەر ئاگىلىسىمۇ ئۇيۇلدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇلار ھەمىشە مۇشۇنداق ھى ـ ھى، ھا ـ ھا بىلەن ئېرەك قىلماستىن تۇرمۇش ئۈستىدە غولغولا قىلىدۇ. دەرۋەقە، ھەممە ئايالىلار ئۇنداق ئەمەس، پەقەت بەزى ئايالىلارلا شۇنداق. بىراق نىمە ئۈچۈندۇ ئۇلارنىڭ كانىيى باشقىچە جاراكىلىق. ئەجەپ، خەقلەر يەنە ئالاھىدە ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالىدۇ.

ئەتىمالىم، ئولىيانىڭ خىزمەت شارائىتى بۇنداق سۆھبەتكە قولايلىق بولسا كېرەك. ئايالىلار مانا مۇشۇ يەردە ئۆزلىرىنىڭ ھۆسنە ـ جامالىنى قەدىرلەپ كېتىشىدۇ ۋە ئاسراپ كېتىشىدۇ. بىراق كىم ئۈچۈن؟ ناھايىتى ئېنىقكى، ئەرلەر ئۈچۈن، ئۇلار مەڭگۈ ياش تۇرسام ئىكەن دەپ ئارزۇ قىلىدۇ. ئەسلىدە ياشلىق باھارى ھەممە نەمىدىن قىممەتلىك ئىكەن. سەن ھازىر تېخى ياش بولساڭمۇ، لېكىن سەل غەم ـ ئەندىشەڭ بار: سەنمۇ قېرىشتىن قېچىپ قۇتۇلالـ

مايسەن. ئۇ چاغدا سەنمۇ قولدىن بېرىپ قويۇسەن. نىمىنى قولدىن بېرىپ قويۇسەن، جاۋاپ تاپىغىڭ ناھايىتى تەس، لېكىن ئىنتايىن ئەندىشە قىلغانلىغىڭنى ھىس قىلىشقا باشلايسەن.

ھۆسنە دوختۇرخانىسىنىڭ ئاساسىي خىزمەتچىلىرى قىسما-قىسما ئىدى، چىرايىمۇ بىر-بىرىگە ئوخشىمايتاتتى. بۇ يەردە ھەممە نەرسە ئەكسىچە بولۇپ كەتكەنىدەك كۆرۈنەتتى: ھېچقانداق ئىجتىمائى ئورنى بولمىغان شىتىلە بىرنەملەر بەئەينى دۆلەتمەنلەر قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ گەدىيىشۈالاتتى، ئايال ئىلمەدار دوكتۇرلار ياكى مەشھۇر ئەرتىسلەر بولسا ئادەتتىكىدەك سۆزلىشىپ كېلىپ، تاقىتى تاق بولۇشاتتى، ھەم ھالسرايتتى؛ ئۇلارنى كۆرگەنىدە: سىلەرمۇ قىزىق-مايدىغان جاي يوق ئىكەن، دىگەن ئوي كېلەتتى.

ئولىيا بۇنداق ئايالىلارنى ھۆرمەتلەيتتى، لېكىن نەمە ئۈچۈن مۇشۇنداق ئادالەتسىزلىك؟ نەمە ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلىغىغا ئۆيۈلۈشقا تېگىشلىك ئادەملەر مۇنداق تەكەببۇر-لۇق قىلىدۇ، ھەقىقى ھۆرمەتلەشكە ئەرزىيدىغان ئادەملەر ئۇنىڭ ئەكسىچە ئارىسالدى بولۇپ، ھەرىسى-چارچاپ، كۆزلىرى خۇنۇكلەشپ، يۈزلىرى قورۇلۇپ، چىرايى ئىششىپ، سالپىيپ يۈرىدۇ؟

ئولىيانىڭ خىزمىتى قارىماقتا ئالدىراش ئەمەس بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بىر كۈنلۈك ئىسمىنىدا كۆپىنى كۆرۈپ، كۆپىنى ئاڭلاپ زېرىكىپ كەتكەچكە، ھېچقانداق لەززەت ھىس قىلمايتاتتى، ئىچى سقىلىپ كېتەتتى. ئەكسىچە ھۆسنە دوختۇرلىرىنىڭ ئىشى يېنىك ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈدىغىنى ئۆزىنىڭ قول ھۈنىرى ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىشلەيدىغىنى ئۇلاشتۇرۇپ ئىشلەيدىغان ئىش ئىدى: ئاساسىي خىزمەتچى كەينى-كەينىدىن كېلىپ تۇراتتى، جىسمانى جەھەتتە

هەرىپ - چارچىغاندا كەلسە - گەلمەس خىيالىلارنى قىلىشقا چولىسى يوق ئىدى. لېكىن ئولىيا بولسا ئوخشمايىتى. ئۇ پەقەت چەتتە قاراپ تۇرغۇچى ئىدى. ئۇ خۇددى ئىشىك باقىدىغان ياساۋۇلدەك ئۆزىنىڭ ئورنىدا ئولتۇراتتى، ئۇ ھەم ئەڭ مۇھىمدەك، ھەم ئەڭ مۇھىم ئەمەستەك تۇراتتى. شۇڭا ئۇنىڭ كاللىسىدىن خىلمۇ - خىل خىياللار كېچىشكە باشلىدى.

ياخشى، ساپ خىياللارمۇ بولدى، ئۇ بولسىمۇ تولىيا توغرىسىدىكى خىيال.

ئۇ تولىيا بىلەن 5 قەۋەتلىك تاختايلىق بىر بىنانىڭ بىر يۈرۈش ئايرىم ھۇجرىسىدا يېتىپ - قوپاتتى. ئولىيا ئەزەلدىن بىر ئايال خىزمەتدىشىنىمۇ ئۆيىگە مېھمانلىققا چاقىرىپ باقمىغان ئىدى. نېمە ئۈچۈن؟ ئۆلارنىڭ پىتنە - ئىغۋا تۇغدۇرىدىغانلىغى ئۈچۈنمۇ؟ ئۆلارنىڭ يوشۇرۇن زاگىلىق قىلىدىغانلىغى ئۈچۈنمۇ؟ ياق! ئۇ خەقلەرنىڭ خالىغىنچە ھۇجۇم قىلىشىغا يول قويمايدۇ. ئولىيا ئۆزىنىڭ تولىيا بىلەن بىللە تۇتقان بۇ ئۆيىنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. ئەپچىل، ئازادە، دەرۋەقە، بۇنىڭغا قانداق نۇقتىسىنەزەر بىلەن قاراش مەسلىسى بار. ناۋادا، زامانىۋى ھۇجرىغا بىر يۈرۈش يۇگوسلاۋىيىنىڭ ئۆي جاھازلىرى قويۇلغان بولسا موۋاپىق بولىدۇ، پەقەت ھەشەمەتلىك ئاسما چىراق بولسىلا ئاندىن ئۆي سۈتتەك يورۇيدۇ دەپ قارىلىدىغان بولسا، بۇ بىر ئىش. لېكىن مېھمان ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرى ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆي دېيىلىدىغان بولسا، ئۇنداقتا ئولىيا بىلەن تولىيا ناھايىتى قانائەتلەنمەي مۇمكىن ئەمەس.

ئىنتايىن قانائەتلىنىش بىلەن... ئولىيا ئاچقۇچ بىلەن ئىشىكنى ئاچماقچى بولدى. ناۋادا سىز مەسلىگە دەرھال ئىككى تەرەپتىن

قارىماقچى بولسىڭىزچۇ؟ ئەملىيەتتە ئۇنداق قىلمىسىڭىزمۇ، ھازىر مانا شۇنداق. ئىشكىتىن كىرگەندە پۇرلىشىپ كەتكەن كىچىك گىلەمنى تۆۋەشتۈرىدۇ، ئادەت بويىچە ئەتراپتىكى نەرسىلەرگە كۆز يۈگۈرتىدۇ؛ توساتتىن مېھمان سىزنىڭ ئارقىڭىزدىن شۇبھىلىك بېشىنى چايقاپ، يوشۇرۇن قاراپ تۇرغاندەك، ئۇيۇلۇپ قالسىز...

ئولىيا نەدىن ئۇقتىكى ياكى نەدىن ئاڭلىدىكىن، ئايالىرنىڭ ھەقىقى گۈزەللىگى بىلەن مەپتۇن قىلىدىغان يېرى ئۆزىنىڭ گۈزەللىگىنى قىلچە سەزمەسلىگىدە ئىمش. كېيىن ئولىيا بۇ مەسىلىنى كۆپ قېتىم ئويلىغان: راس شۇنداقمىدۇ؟ ئۇ ئەينەكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ھۆسنىگە ئىنچىكە سەپسېلىپ باقتى. بەك ھاياجانلىنىپ كەتتى، ئەمما شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، گويا ئۆچلىگى كەلگەندەك بولۇپ قالدى. ئۆزىنىڭ تېخى ياش ئىكەنلىگىگە كۈندەشىلگى تۇتقاندەك بولدى، شۇنداقلا يەنە ئۆزىنىڭ قېرىپ كېتىۋاتقانلىغىنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

ئۆزىنىڭ گۈزەل ھۆسنىنى ئاڭقىرالماسمۇ؟ گۈزەللىكتىن قىلچە ئەسەر قالمىغاندا ئاندىن ئۆزىنىڭ گۈزەللىگىنى ئاڭقىرىش كېرەكمۇ؟ ئۇ چاقلا يەتكەندە ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپ، باشقىلارنىڭ ياشلىغىدىن زوقلىنىپ يۈرۈش كېرەكمۇ؟

ئولىيا قاش ـ قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا ئەينەكتىكى ئۆز تۇرقىغا قارىدى. ھۆسنە دوختۇرخانىسىنىڭ ھەممە يېرى ئەينەك بىلەن قاپلانغان؛ يۈزلاق، چاسا؛ بەزى جايلىرىنىڭ پۈتۈن تېمى ئەينەك. نەگىلا بارساڭ ئىسكەتكىنى كۆرەلەيسەن. قەدەمدە بىر دىگۈدەك تەققى ـ تۇرقۇڭ ئەينەكتە. كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. نەگىلا بارساڭ ئۆزەڭ، ھەممىلا جايدا سەن بار! سېنىڭ ئۆزەڭنىڭ

كۆلەڭگۈسى خوددى يوشۇرۇن هالدا سېنى قوغداپ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا سېنىڭ زوقۇڭنى كەلتۈرۈپ، سېنى جەلپ قىلىپ تۇرغاندەك قىلىدۇ...

ئەگەر ئۆزەڭنىڭ گۈل چېھرىسىنى ئۆزەڭنىڭ بىلىشى ھاجەتسىز بولسا، ئۇنداقتا باشقىلار باھا بېرىپ باقسۇن. ئوچۇق ئېتىراپ قىلغىن. ئاشكارە كۆرسەتكىن. ساڭا چۈشكەن ھىلىقى ھەقىقى قورقۇنچاق، ئاجىز كۆزلەرگە گويا سەن دۇكانىنىڭ تەكچىسىگە قويۇلغان بىر تال قىزىل ئالمىدەك كۆرۈنسەن، بىراق، دۇكان چۈشتە تاقىلىپ قالىدۇ.

ھەر كۈنى، ھەر نۆۋەت ھۆسنە دوختۇرخانىسىدىن چىقىپ، چوڭ كوچىنى بويلاپ يەر ئاستى تۆمۈرىولىغا قاراپ كېتىۋاتقاندا، گويا ئەزىز مېھماندارچىلىققا كېتىۋاتقاندەك، خەلقىرنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ۋاي ئۇنداق پەيزى ئىكەن، ۋاي مۇنداق نوچى ئىكەن دەگەنگە ئوخشاش باھالارغا ئۇچرايدۇ...

ھازىرقى زامان تۇرمۇشىدا، ئايالالارنىڭ ئەرگە تەككەندىن كېيىن ئەتىۋارلىنىشىمۇ تايىنىلىق، ئۇلار توي ئېغىرچىلىقلىرىنىمۇ كۆپ تارتىپ كەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئەرلىرى ئەتتىگەن سائەت 9 دىن كەچ سائەت 6 گىچە ئۆزىنىڭ تۆت تېمى ئىچىدە ياشايدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆز كەسپى ئىشلىرى بولىدۇ، ئۆزىنىڭ باش قاتۇرىدىغان ئىشلىرى بولىدۇ. كەمبىرلەرنىڭ يېرىمى پۈتۈنلەي باشقا بىر يول بىلەن ماڭىدۇ. ئۇلارنىڭ يولى مەسىلەن، ئۇلار كەچلىك چاي ۋاقتىدا ئۇچراشقاندا، ئەر-خوتۇن ئىككىسى بىر بىرىگە ياتلىشىپ قالغانلىغىنى بايقىشىدۇ. ئېھتىمال، ياتلىشىپ قېلىش ھەر ھالدا ئۆچلىشىپ قالغاندىن ياخشىراق. مەيلى قانداق ئەھۋال بولمىسۇن، بىر ئورتاق

خۇسۇسىيەت، ئورتاق ئالامەت بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ سوغاق مۇئامىلە.

ئۇ تولىياغا چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرۇشتىن ئېرىنمەتتى، چۈشەندۈرگەن-دىمۇ ئادەتتىكى ئىشلارنى چۈشەندۈرەتتى، ھەر كۈنى ئوخشاش ھەرىكەت، ئىشارەت ۋە گەپلەر تەكرارلىناتتى. قانداق قىلغاندا بۇ نەرسىلەرگە خۇددى بايرام كۈنلىرىدىكىدەك رەڭگا-رەڭ، جانلىق، يېڭى تۇس كىرگۈزگىلى بولىدۇ؟

ئولىيا شىرە ئۇستىدىكى قاچا-قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇۋاتاتتى. تولىيا تېلۋىزورىدىكى يېڭى خەۋەرلەرنى داۋاملىق كۆرۈپ تۇرغاتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ مۇزلاتقۇنى ئاچماقچى بولدى. ئولىيا ئېغىز ئاچتى:

ــ قىمىزنى قۇيۇپ تەييارلاپ قويدۇم، ئاۋۇ تومپۇشكىنىڭ ئۈستىدە، بارغىن.

ــ يارايسەن! ــ دىدى تولىيا خوشال بولغانلىغىدىن كۆلۈپ تۇرۇپ، ــ ھىلى ئويلاپ تۇرۇۋېدىم، كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى دىگەن شۇدە.

ــ شۇنداق-تە، كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى ئەلۋەتتە، ــ دەپ ئارقىدىنلا تەكرارلىدى ئولىيا مازۇزلىنىپ.

ئولىيا ھۆسنە دوختۇرخانىسىنىڭ كىچىك ئۆيىدە كىيىمىنى يەڭگۈشلەپ، تار كىچىك ئىشكاپتىن چىرايلىق توپلىينى ئېلىپ، ئۈستى بېشىغا ئەتىر چېچىپ، قاشلىغىنى ئەتكەندە، سائەت ئەمدىلا 3 تىن ئۆتكەن ئىدى. ئۇ كۈندۈزلۈك ئىسمىنىسىنى تۇغاتسىلا، ئۇنىڭ خىزمىتىدىن ھىچكىم قۇسۇر چىقىرالمايتتى. قوساق ئېچى ھەممە ئىشنى بىر ياقتا قايىرىپ قويغۇزىدۇ دىيىشكە بولىدۇ: ئەتتىگەن سائەت 7 دە قىلغان ناشتا، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرمۇ يىمەكلىك ئېلىۋېلىشقىمۇ ئۇلگۈرەلمىگەن، قوساق ئېچىپ بىر يەرگە بېرىپ قالغان! ئۇ

ئۆزىگە ئۆزى مۇنداق دېدى: بوپتۇ، چۈشلۈك تاماقنى بارامەن. ئەجەپلەنگۈدەك نېمىسى بار؟ چۈشلۈك تاماق يېگۈزمەمتى! ھەر ھالدا ئۇقۇمۇشلۇق ئادەمغۇ.

ئۇنىڭ تازا بىر نەرسە يېگۈسى كەلدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە رېستۇراندا يېگۈسى كەلدى، چۈنكى رېستۇراندا ئۆزەم تاماق ئېتىمەن دەپ ئاۋارە بولۇش يوق، قاچا-قۇچىلارنى يۇيۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق. ئۇ قاچان تولىيا بىلەن بىللە رېستورانغا تاماق يېگەن-ھە؟ ئۇ تولىياغا ئۆزىنى ئەگەشتۈرگۈزۈپ، ئۇ يەردە ئۆز ئائىلىسىنىڭ پۇلىنى قۇرۇتۇشنى قىيمايتتى، قانائەت ھاسىل قىلماي مۇمكىنمۇ!

مۇشۇنداق يالغۇز بېرىپ يېسە بۇ بىر ئىش. بىرگە ئولتۇرۇپ، بىر بىرى بىلەن پاراڭلىشىپ، ئىككىسى بىللە يېسە، ئولىيانىڭ كۆلۈشنى ياخشى كۆرسە، ئۇنىڭغا قاراپ كۆلۈپ بېرىشتىغۇ گەپ يوق. كۆز قىيمايدىغان نېمىسى بار؟

گەرچە ئولىيا بەرىبىر ئالدىراشراق بولسىمۇ، سەل ئۇيالسىمۇ، لېكىن ئۆزى بۇ ئىشلارغا پىسەنت قىلىپ كەتمىدى، ئاربىسالدى بولۇپمۇ قالمىدى: بۇنچىلىك ئىشلارغا نېمە ئانچىلا باش قاتۇرۇپ كەتكۈلۈك.

مۇزىينىڭ ئالدىدا كۆرۈشمەكچى بولۇشتى، ئېيتىشقا ئۇيۇلمىدۇ، ئولىيا بۇ يەرگە كېلىپ باقمىغان. ئۇنى تېخىمۇ مۇشكۈللۈككە سالىدىغان يەنە بىر ئىش بولسا كېرەك، ئەتىسالىم: ئۇ مۇزىينىڭ ئۈدۈل ئىشىگى نەدە ئىكەنلىگىنى، خىزمەتچىلەر كىرىپ چىقىدىغان ئىشىكنىڭ نەدە ئىكەنلىگىنى بىلمەيتتى؛ ئولىيا تولىياغا ئۆزىنىڭ مۇزىيغا كېلىپ باقمىغانلىغىنى بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن، تولىيادىن تەپسىلى سورىۋالىمىغان ئىدى.

ئەمدى، بۇ يەردە قاراپ تۇرۇپ ئۆزىنى ئۆزى قىينىماقتا ــ ئەگەر بۇ يەر بولمىسىچۇ؟ ئۇ تۆت ئەتراپقا قاراپ تەت ــ تەت بولماقتا، لېكىن بۇ ھەرگىزمۇ كۆرۈشۈش ئۇچۇن ئەمەس، پەقەت ئەخمەق بولۇپ قالماسلىق ئۇچۇن، خالاس. ئاخىرى خەلقىنىڭ ئارىسىدىن ئۇنىڭ چوڭ يولدىن كېسىپ ئۆتۈپ كېلىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر تىنىۋالدى ــ دە، تەبەسسۇم بىلەن ئالدىغا باردى، ئۇ زادى ھېچنىمنى ئويلاشمىغان، ئېھتىياتلىق بىلەن ئىش قىلىشنى، بۇنداق مۇناسىۋەتنى بىر تەرەپ قىلىش ۋاقتىدىكى مىزانلارنى ئۇنتۇپ قالغان، بىراق راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ بۇ جەھەتتە زادى پىشمىغان.

ئولىيا تولىيانىڭ قاراشلىرىدىن بىر خىل يېڭى ۋە ئاجايىپ رازىلىقنى ھىس قىلدى. بۇ باھا بېرىلەيدىغان كىشىنىڭ قارىشى، ماختاشنى بىلدۈرىدىغان قاراش. ناھايىتى جايىدا قاراش، ئولىيانىڭ كۆلكىسىنمۇ كەلتۈرمەيدىغان ھەم ئۇنى ھاياجانلىقتا چۆمدۈرىدىغان قاراش.

ئولىيا ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن بەختلىكلىگىنى ھىس قىلدى. ئۇ ئۇنى قولتۇقلىدى ــ ياندىشىپ، قوشاقلىشىپ مېڭىشتى. تولىيا بىلەكتىن ئېلىپ مۇرسىنى تەككۈزۈپ ماڭدى، بۇ ھالەت زادى تەبىئى ئەمەس ئىدى، شۇنداقتىمۇ ئولىيا بۇنى ئۇنىڭدىن كۆرمىدى، ئۆزىدىن كۆردى، ئۆزىنىڭ ھېچنىمە قىلىشىنى بىلمەيدىغان ئۇياتچانلىغىدىن كۆردى.

ئولىيا ئۆزىنىڭ ئانچە ئېچىلىپ ــ يايراپ تۇرمايدىغانلىغىدىن ئۆكسۈندى. دېمى ئىچىگە چۆشۈپ كەتتى. نېمىگە قىزارغۇلۇق؟ ئۇ ئۇنىڭدىن قەيەردە تاماق يەيمىز دېگەنىدە، نېمە ئۈچۈن تەتۈر

قاراپ تۇرغۇلۇق؟ تۇلىيا پىچىرلاپ تۇرۇپ:

ــ سىز نەنى دىسكىز شۇ يەردە... ــ دىدى.

تازا چوڭ ئەخمەق ئىكەن. ئۇغۇ ھىچنىمىدىن تارتىنمايتتى، بىراق تۇلىيا تارتىنىپ، ئۇيۇلۇپ، ئېنىق ئېيتىسىنى بىلمەيۋەتتى، ئەزىلىك قىلىۋاتاتتى.

دۇرۇس، تۇلىيا يۇرەكسىز ئىدى. ئۇ ھەتتا بايا تازا بىر نەرسە يىگۈسى كەلگەنلىگىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى. ئاچلىق تۇيغۇسى ئۇنىڭ تىلتۇمارى، مەدەتۇلھاياتى بولغان بولسىمۇ، مانا ئەمدى ئۇ نىمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى.

ئەگەر ھازىر ھىچنىمە دىمەستىن ئۇنى تاشلاپ، تىراللىبوسقا ئولتۇرۇپ ئۆيىگە تاماق يىيىشكە كەتسە ــ ماڭغاچ يىسىمۇ، قۇرۇق پىچىنە يىسىمۇ ــ ھەممە ئىش تاماملانغان بولاتتى. بىراق بۇ يەرگە نىمە ئۈچۈن كەلگەن؟ ئۇنداق بولسا ھىچنىمىمۇ كېرەك ئەمەس.

تولىيا يولنىڭ ياقىسىغا كېلىپ، قولىنى كۆتىرىپ، بىر تاكسىنى توستى. تاكسى غاچچىدە توختىدى. ئۇ بۇ ئىشلارنى شاق-شۇق، تەبىئى ھالدا ئورۇنلىۋەتتى! ھەقىقەتەن "قولىدىن ئىش كېلىدىكەن". تۇلىيا ئاپىرىن ئوقۇغان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا لاپپىدە بىر قاراپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە بىرئاز خاۋاتىرسىزلەنگەندەك بولدى.

ئىككىسى ماشىنىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئولتۇردى. ماشىنا ئىچىدە تولىيا بىلەن تۇلىيا ئولتۇرغان ئورۇنىنىڭ ئارىلىغىدا مەلۇم ئارىلىق بار ئىدى؛ تولىيا قەددى-قامەتلىك بولۇپ، بۇ ھال ئۇنىڭ يۇڭاش-مۆمىنلىگىنى كۆرسەتمەستىن، بەلكى ئۆزىگە بولغان تولۇق ئىشەنچنى كۆرسىتىپ تۇراتتى، ئۇ تەمكىن تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئەڭ

ياخشىسى ئولىيا شۇبھىلىنىپ قالمىسكىن دىگەن ئويى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئولىيامۇ ھەقىقەتەن ھۇشيارلىغىنى يوقىتىپ قويىمىسامىكەن دەپ تۇراتتى. ئۇ خۇددى پوسنى تەكشۈرگەندەك، ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشۋاتاتتى: مەن دىگەن ياش، ئۇ بولسا ياش ئەمەس؛ مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا ئۇنىڭ كارى چاغلىق، بىراق مەن ئۇنىڭ ئۇچۇن ئېيتقاندا ئۇنداق ئەمەس؛ ئۇ كۆپىنى كۆرگەن، كۆپىنى بىلگەن بولسىمۇ، بىراق مەن ئەمدىلا تۇرمۇشقا قەدەم قويىدۇم، شۇنداق. ئالدى بىلەن ئۇ ئويۇنىنى كۆرسەتسۇن، مەن دىققىتىمنى مەركەزلەشتۈرۈپ كۆزىتىپ باقاي...

گەرچە ئولىيا ئىچىدە مۇشۇنداق بويىنى قاتتىقلىق قىلىپ، ئۆزىگە ئۆزى گەپ قىلسىمۇ، لېكىن ئەمىلىيەتتە گويا ئورمانلىقتا بۆرىگە ئۇچراپ قالغان توشقان بالىسىدەك تۇراتتى. ئۇ گويا بۆرىنىڭ ئۆزىنى دەرھالا ھاپ ئەتمەگىنىگە رەھىمەت ئېيتقانىدەك، گەپ قىلغۇسى بولسىمۇ گەپ قىلماي دۇدۇقلايتتى. تولىيا ئۇنىڭغا رېستورانىنىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ بېرىپ، ئۇچىسىدىكى پەلتۇنى قولىغا ئېلىپ، سالاپەتلىك ھەم تەنتەنىلىك بىلەن ئۇنى رېستورانىنىڭ ئىچىگە تەكلىپ قىلغاندا، ئولىيا يېنىشلاپ-يېنىشلاپ:

— رەھمەت، رەھمەت سىزگە! — دەپ كەتتى.

گېلىدىن بىر نەرسە ئۆتمىدى. ئۇ: ھەجەپ بىر ئىش بولدىغۇ! دەپ ئويلىدى. ئادەتتىكى ئىشتىھاسى بويىچە بىر كورا ياغىيۇنىسىمۇ يەۋېتەتتى، تولىيامۇ شۇنىڭغا ھەيران بولدىكى: ئۇنىڭ نازۇك تېنىگە بۇنچىلىك نەرسە سىغاتتىغۇ. نىمە ئۈچۈن ھازىر بىزەمۇ يىگۈسى كەلمەيدۇ، ھەممىنى ئۇنىڭ دىگىنى، ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە قىلىنىـ

ۋىدىغۇ، بۇنچۇالا ئىسىل تائامنى ئويلىغانىدا، ئادەمنىڭ ئاغزىدىن سېرىق سۇ كېلىدۇ.

بىراق، خىنمۇ-خىل زاكوسكا ۋە تاماقلارنىڭ تىزىملىگى تولغان چىرايلىق تاماق تىزىملىگى ئولىيانىڭ قولىدىن چۈشۈپ كەتتى. "بۆرە" سەۋرىچانلىق ۋە ئىتتائەتسىزلىك بىلەن ئۈنىڭغا قارىدى، تولىيا قولى تېرىسىگە ئۆرىلىۋالغانىدەك كۆرۈندى، ئۇ زادى بۆرى ئەمەس ئىدى.

راستىنى دېگەندە، ئولىيا تولىياغا تولىمۇ ھەۋەس قىلاتتى. تولىيانىڭ سەرگۈزەشتىلىرى، تولىيانىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ئولىياغا قىلچە مەلۇم ئەمەس ئىدى، ئولىيا تولىيا نەمە دېسىمۇ ئۇنى بەك ئاڭلىغۇسى كېلەتتى.

چېچەنلىگى تولىيانىڭ چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئىككى ياڭمغى سەل ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن بولۇپ، ئىككى كۆزى كەسكىن، مېھرىۋان ۋە سەل غەمكىن كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئىشلەتكەن، ئۇچىسىغا كىيگەن نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسى ئىسىل مال ئىدى؛ شۇڭا ئولىيا بۇنىڭغا دىققەت قىلىپ كەلگەن ئىدى، چۈنكى، ئۇ تەبىئى ھالدا: قاتىرىمسا، خەجلەشكە كۆزى قىيمىسا ئىسىل مالنى نەدىن ئالدۇ. ئۇ ئىسىل ماللاردىن بەھرىمەن بولۇپ كېلىۋاتقان ئىكەن، دېمەك، بۇ ئۇنىڭ مۇشۇنداق سالاھىيەتكە ئىگە ئىكەنلىگىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ دەپ قارىدى. ئۇ مۇشۇ مەسىلىنى سۆزلەپ بەرگەن بولسا ياخشى بولاتتى.

ئەمما، ئولىيا ئىچىدە شۇنى بىلەتتىكى، مۇنداقچە ئېيتقاندا تولىيانىڭ ئولىيانىڭ تۇرمۇش-ھاياتىغا قىزىقىشى مۇمكىن ئەمەس. ئولىيا ئۇنىڭ بۇنداق قارىشىغا قوشۇلۇش ئالدىدا تۇرغانىدەك قىلاتتى:

ئەمليەتتە ئولىيانىڭ تۆرمۇش-ھاياتىنى ئېغىرغا ئالغۇچىلىقى يوق ھايات دەپ قاراشقا بولاتتى. ئەمما بۇ بەرىبىر كىشىگە بىر خىل ئاھانەتنى ھېس قىلدۇرىدۇ، ئولىيامۇ قارشى تۇرىدۇ. شۇنى بىلىش لازىمكى، تولىيا ئۇنىڭكىگە قىزىقمايدىكەن، ئۇنداقتا بۇ بىر خىل ئاھانەت بولماي نېمە-ھە؟

دەرۋەقە، بۇنداق ئويلارنىڭ ھەممىسى ئارتۇقچە ئوي. ئولىيا ئۇنىڭدىن نېمىنى تەلەپ قىلاتتى؟ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداقتۇر بىر مۇھىم مۇناسىۋەت بار دېگىلى بولمايدۇ. پەقەت ئولىيالا ئەزەلدىن ئەر-ئايال ئوتتۇرىسىدا بىرىكىپ قېلىشنى "ئىما-ئىشارە" قىلىدىغان ئىمكانىيەت كۆرۈلسلا، ئۇ ھالدا ھەممە چارە ئەقلىغە مۇۋاپىق، ھەممە ئىشقا يول قويۇشقا بولىدۇ دەپ قارايتتى. ئەقەللىسى، ئولىيانىڭ ھىلىقى تازا جاسارەتلىك ئايال دوستلىرىمۇ گەرچە ئۆزلىرىنىڭ سالتاڭ تۇرمۇشىنى ماختاشسىمۇ، ئەمليەتتە ئەرگە تېگىشنى ئويلايتتى، ياكى بولمسا ياخشىراق كۆيوغۇل تېپىشنى ئويلايتتى. قاردىمافقا چاخچاق قىلىشۇاتقاندەك تۇرغىنى بىلەن، ئەمليەتتە قىزغىن كۆڭلىنى بىلدۈرۈپ، ئەرلەرنى ئۆزىگە تارتىشۇاتاتتى. مۇنداقچە ئېيتقاندا بارلىق كۆچىنى سېلىۋاتاتتى. ئەجىبا بىر ئايال كىشى ھېچبىر مەقسەتسىز ئالدىغا كەلگەن شارائىنى ئىچىپ، تەپىتارتماستىن قاقاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرامدۇ، تاماكىنى چېكىپ چىرايىنى بۇزامدۇ؟ مانا بۇ ئايالالارنىڭ سىياگەرچىلىگى...

ـــ كالا قوۋۇرغىسىنى قورۇپ ئېيچقىۋىنمۇ ياكى توخۇ گۆشىنى قورۇپ ئېيچقىۋىنمۇ ۋە ياكى بولمسا بېلىق؟ ـــ دەپ سوردى ئۇنىڭدىن "بۆرە".

ـــ قايسى بولسا بولسۇن، ـــ دەپ جاۋاپ بەردى ئۇ خودىدى

بارلىق ئاياللارنى قوغداشقا بەل باغلىغاندەك ۋە بارلىق ھاقارەتلەنگەن ئاياللار ئۈچۈن ئۈنىڭدىن ئاچچىقىنى چىقىرىدىغاندەك ناھايىتى قاتتىق ئاۋاز بىلەن.

ئۇ خوددى ئۇنىڭ بۇنداق ئۇشتۇمتۇت تېگىشىنى ئەپۇ قىلغاندەك ۋە ئۇنى كۆڭلىگە ئالمىغاندەك مىيغىدا كۈلۈپ قويدى.

ئولىيا داۋاملىق ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكىنى ئويلاۋاتاتتى: ئۇنىڭدىن رازى بولمايدىغان نېمە بار؟ ئۇ مەن بىلەن ۋاقتىنى ئسراپ قىلىپ نېمە قىلدۇ؟ شۇنداق ئەقىللىق، قابىلىيەتلىك، سالاپەتلىك ئادەم مەن بىلەن قۇرۇق گەپ قىلىپ، زېھنىنى ئسراپ قىلماقچى بولۇۋا-تىدۇ. ئۇنداق بولمسا ياشلىق ۋاقتىدا قولدىن بېرىپ قويغان پۇرسەتنى ئەمدى تولۇقلىماقچىمۇ؟

ئولىيا "بۆرىنىڭ" ناھايىتى بىچارە ئىكەنلىگىنى ھېس قىلدى. تولىيانىڭ ھاياتىدا ئىش ئوڭغا تارتمىغان بىرمۇ ئىش بولۇپ، ئەمدى قىممەتلىك ۋاقىتنى بېرىپ، ئامالسىزلىك بارىچە ماڭا ياخشىچاق بولماقچىمۇ؟

بىراق، شۇ تاپتا ئۇ پۈتۈنلەي ئۇرۇنسىز بىر پەيتە ئولىيانىڭ ئۆزىگە بولغان ھىسداشلىق مۇھەببىتىنى بۇزۇپ تاشلىدى: ئۇنىڭ قولىنى كاپپىدە تۇتۇپ، لەۋلىرىنى ئۇنىڭ لەۋلىرىگە چىڭ ياقتى. ئولىيا ئۆزىنى ئۇنىڭدىن قاچۇرماي، نائىلاج تۇرۇپ بەردى. كۆپمۇنچە مۇنداق ئەھۋاللار بولىدۇ: كىشىلەر ئۆزئارا سۆزلەشسىمۇ، لېكىن بىر بىرىنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىگىنى چۈشىنىشمەيدۇ، گەپنىڭ ئاۋازى قۇلاقنى پاك قىلىۋېتىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە گەپنىڭ شاۋقۇنى ئادەمنى ھەممە ھىسسىياتتىن مەھرۇم قىلىدۇ. بىرى دېمى ئېچىگە چۈشۈپ گەپ قىلمسا، يەنە بىرىمۇ لام-جىم دېمەي جىم تۇرىدۇ، ھەركىم ئۆز

كۆڭلىدىكىنى ئويلايدۇ. دېمى ئېچىگە چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن گەپ قىلسا، خۇددى قارغۇ تامغا ئۇسكەنىدەك بولىدۇ. مەزمۇنىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

ئولياينىڭ مۇنداق بىر خۇسۇسىيىتى بار ئىدى: ھەر نۆۋەت ئۇ ئۆزى ئامالسىز قېلىپ، قانداق قىلىشنى بىلمەي قالغاندا، تەقدىردىن مەدەت تىلەيتتى. مەسىلەن، ئۇ تىراللىبوستا ئولتۇرغاندا مۇنداق پال ئاچاتتى: ئەگەر يېشىل چىراق يانسا مۇنداق قىلىمەن، ئەگەر قىزىل چىراق يانسا مۇنداق قىلىمەن... يەنە مەسىلەن، ھۆسنە دوختۇر-خانىسىدا ئىسمىنغا چۈشكەندە، ئەگەر تۇنجى خېرىدار ياش ئايال بولسا مۇنداق قىلىمەن، ئەگەر چوكان بولسا مۇنداق قىلىمەن دەپ ئويلايتتى. قىسقىسى، شۇنى دېيىش كېرەككى، بۇنداق تولۇق پىكىر يۈرگۈزمەستىن، قىسما-قىسما تۇرمۇش پىشكەللىكلىرىگە دۇچكېلىپ قالغان ئەھۋالدىمۇ، ئۇ ھىچقانداق بالا-قازاغا ئۇچراپ قالمايتتى. بۇ ئېھتىمال تېخى مۇنداق ئەھۋال كۆرۈلۈپ باقمىغانلىغىدىن بولسا كېرەك، دېمەك، مەلۇم بىر مۇھىم ئىشنىڭ ئۇتۇقلۇق بولۇشى-بولماسلىغى ھەققىتە ئولياينىڭ تاللۇبلىشىغا باغلىق.

ھازىر مانا شۇنداق: ئولىيا مىلەنزىگە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرماقتا، پەتنۇس كۆتەرگەن مۇلازىمەتچى شۇ ياقتىن كىرىپ كەلدى. ئولىيا تەتۇرلۇك قىلىپ ئولتۇرماقتا، ئۇنىڭ قولىنى "بۇرە" سىلاپ-سىپاپ ئولتۇرىدۇ. ئولىيا ئېچىدە ئۆزىگە ئۆزى: مەن بىردىن ئونغىچە ساناق سانايمەن، ناۋادا مۇلازىمەتچى شىرەنىڭ يېنىغا كەلسە كەلگىنى، كەلمىسە... دەپ گەپ قىلىۋاتاتتى.

ئۇ ئۆزىگە سەممىيەتلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، سېكۇنت سىتىرىلكىسىنىڭ رېتىمى بىلەن تەڭ، ئالدىرىماستىن-تەمتىرىمەستىن

1دىن 10غىچە ساناق سانىماقچى ــ قانداق بولسا بولسۇن دەۋاتاتتى ئولىيا ئىچىدە.

ئېيتقاندەكلا، مۇلازىمەتچى پەيدا بولدى. ئولىيا خۇددى تەقدىر ئىگىسىگە قارىغاندەك ھولۇققان ھەم غەمگە چۆشكەن ھالدا مۇلازىمەتچىگە قارىدى. مۇلازىمەتچى ئەتەي ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىپ، چاققانلىق بىلەن شاراپ بوتۇلكىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، رۇمكا ۋە تەخسىلەرنى قويدى. "بۆرى" ئولىيانىڭ قولىنى قويۇپ بەردى، مانا شۇندىلا ئولىيا بىر تىنىۋالغان بولدى.

ئەمدى گەپنى "بۆرە"گە يۆتكەيلى، **ئەجىبا** ئۇنىڭ بىرەر ئىزدىنى، چىقىپ كەتكەن يېرى بارمۇ؟ ئۇ مىڭلىغان-تۇمەنلىگەن سەتەڭ قىزلارنىڭ ئارىسىدىن ئولىيانى تاللاۋېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن رېستورانغا بىللە كىرىپ، ھازىرقىدەك ئولتۇرۇشقان. ئېھتىمال ئۇنىڭ نۇرغۇن مۇھىم ئىشلىرى بولۇشى مۇمكىن! ئەسلىدە، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەتراپىدىكى ھەممە نەمنى ئەيىپلەشكە بولمايدىغان، ئەلا دەرىجىلىك سەۋىيىگە يەتكۈزۈشتىن ئىلگىرى قانچىلىغان ھىلە-مىكىرلەرنى يېڭىشكە قانچىلىغان توسقۇنلۇقلارنى ۋە قېيىن ئۆتكەللەرنى بۆسۈشكە توغرا كېلەتتى-ھە. "بۆرە"نىڭ بوينىغا باغلىۋالغان قېپاش يوللۇق گالستۇگىدىن بىزەمۇ ئىللەت تاپقىلى بولمايتتى. ئۇنىڭ سۇر كاستۇم-بۆرۈلكىسىمۇ ئىسىل ئىدى، خۇرۇم ئايغىمۇ ئىسىل ئىدى؛ ئۇنداق بولسا ئۇ نېمە ئۈچۈن ئۆزىگە لايىق ئايال تېپىپ رېستورانغا كىرمەيدۇ؟ دەرۋەقە بۇنداق ھوقۇقى بار! ئولىيا ئوستىر بېلىغىنى يىگەچ، موسەللەس ئىچۈپتىپ، بىردىنلا يەنە بىر خىيالنى كەچۈردى: "قانداق؟ مەن قالتىسمىكەنمەن!"

ئولىيا زادى يول قويغانلىقىنى ھېس قىلمايتتى. قىلچە ھېس

قىلمايتتى. ئولىيا بۇ ئۆزەمنىڭ ئەقلى دەپ خوشال بولاتتى. بۇنداق قىلسا گويا ھەممە نەمنى بىردىنلا چۈشەندۈرۈپ، ئەقىلدىن ئۆتكۈزگىلى بولىدىغاندەك. دەسلەپتە ئۇ بۇ يەردە ئولتۇرغاندا ئېچىلالماي، ئۆزىنىڭ ئەخمەقلىغىدىن ئازاپلىنىۋاتاتتى، ئەسلىدە بۇنىڭ ھەممىسى ئاسانلا بىر ئىش ئىكەنغۇ. ھازىر "بۇۋە" بىلەن بىللە رېستوراندا ئولتۇرغان ئولىيانىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى زاپچاسلىرى پۈختا لايىھىدىن ئۆتكەن پۈتۈنلەي ئەلا سورتلۇق بىرىنچى دەرىجىلىك ماھىر سۈلاتتەك سېزىلمەكتە.

"بۇۋە" رۇمكىنى قولىغا ئېلىپ، سۈز باشلىدى، گەپلىرى چىرايلىق، ھەركەتلىرى خۇشخۇي-قىزغىن. ئولىيا ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىپ، ئىمكانىيىتىنىڭ بېرىچە بۇ سۆزلەرنىڭ مەزمۇنىغا چوڭقۇر پىكىر يۈگۈرتمىدى، ئۇنىڭ ئارتۇقچە قىزغىن، شېرىن سۆزلىرىنىڭ كۆڭۈلنى ئىلەشتۈرۈۋېتىشىدىن ئىمكان قەدەر ساقلانىدى. زامانىغا باقىدىغان پوزىتسىيىدە بولدى، بۇنداق ئۈيۇنىڭ ھەقىقى مەنىسىگە يەتكەندەك بولدى. شۇڭا بۇ سۆزلەر، جۈملىدىن ئولىيانىڭ ھېچقانداق تەپتارتماسلىقلىرى، ئىككى تاسقامەدەك بولۇشچە كۈلۈشلىرى ئېھتىمال تازىمۇ لازىم بولسا كېرەك — ئۇ كۈلەتتى، ھەم ئۆزىنىڭ كۈلكىسىنى ئاڭلىماسلىققا تىرىشاتتى...

— ياق، — دىدى ئولىيا، — مېنى ئۆزىتىشىنىڭ ھاجىتى يوق. مەن ئۆزۈم كېتەلەيمەن. ئۆزاتماڭ دىدىمغۇ!"

ئۇ ناھايىتى خاپا بولدى، بۇ ئىشنى ھەرگىز ياپمايدۇ. ئۇ ھېچنىمنى يوشۇرمايدۇ، يېپىشقا زادى ھاجەت ئەمەس. شۇنداق بولغانلىغى ئۈچۈن ئۇ ناھايىتى كۆڭلى يېرىم بولغان بولسا كېرەك، ئەتىمالىم.

"بۇۋە" ئۇنى يەر ئاستى تۆمۈرىولىغىچە ئۇزىتىپ قويدى. ئولىيا

ئەينەكلىك ئىشكنى تۇرتۈپ ئېچىپ، ئارقىسىغىمۇ قاراپ قويماستىن كېتىپ قالدى.

تولىمۇ كەچ بولۇپ كەتكەن ئىدى. تىقما-تىقماق، ۋاقىت ئاللا-قاچان ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى، ۋاگون ئىچى قۇرۇغدىلىپ قالغان ئىدى، لېكىن قىستاڭ ئەمەس ئىدى. ئولىيا ئۆدۈل قاراپ كېتىۋا-تاتتى، ئەترايىدىكى ھەچنىمگە كۆڭۈلشىمگەندەك قىلاتتى، بىراق ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا، يوشۇرۇنلىقچە، تاقەتسىزلىك بىلەن كىشىلەرنىڭ چىرايىنى سەزگۈسى كېلەتتى. ئاشىق-مەشقلەرنىڭ چىرايى.

ئۇ بىر جۈپ، بىر جۈپ ئاشىق-مەشقلەرنىڭ ئاز ئەمەس ئىكەن-لىگىنى بايقىدى! ئۇلار خۇددى ئورمان ئىچىدە ياكى دالىدا تۇرغان-دەك، پەقەت ئىككىسىدىن باشقا ھېچكىم يوقتەك، ھېچكىمۇ ئۇلارنى كۆرمىگەندەك، ھېچكىمۇ ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغاندەك بىر بىرىگە سۆيۈنۈپ، تاتلىق پىچىرلىشىۋاتاتتى.... شەپكىلىك بىر يىگىت يېنىدا ئۆرە تۇرغان قىزنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ چىرا-يىدىن بەخت تەبەسسۇمى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئايال دوستى بىر سۇر قوچقاچقا ئوخشايتتى، شۇڭا ئۇ ئۇنىڭ چاچلىرىنى ئېھتىيات بىلەن ئاۋايلاپ سلايتتى. ئولىيانىڭ گېلىغا بىردىنلا بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدى.

بۇ بىر جۈپ ئاشىق-مەشقلەرنىڭ ياش قورامى ئولىيانىڭكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى، لېكىن ئۇ ئۆلارغا نىسبەتەن ئاللىقاچان قېرى خوتۇن بولۇپ قالغانلىغىنى بىلەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆلارغا مەسلىگى كېلىپ، ھەسرەت بىلەن ۋاقىرىۋەتكۈسى كەلدى. چۈنكى، ئولىيانىڭ تۇرمۇش ـــ ھاياتىدىكى يارقىن گۈزەللىكىنىڭ سايىسىمۇ قالمىغان ئىدى. خوشاللىغىدىن جېنى يايراپ كۈلۈمسىرەشلەر، چىن

قەلبىدىن خوشال بولۇپ كۆلۈشلەر، لېغىتتا تەپتارتماستىن سۆيۈشۈشلەر ــ مانا بۇ ھەركەتلەر مەڭگۈ ئۇنۇتۇلماس قولىدىن كەلمەيدىغان بولدى. ئۇ قېرىمساي تۇرۇپلا تۇگەشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنۇتۇلماس قۇرامىدىكىلەر يەنە مەڭگۈ ياش تۇرغۇسى.

لېكىن، بىرەر ئىش يۈز بەردىمۇ؟ "ھېچقانداق ئىش يۈز بەرگىنى يوق،" ئولىيا تەرسالىق بىلەن ۋە غەزەپ بىلەن ئۆزىگە ئۆزى مۇنداق دىدى، "يارايسەن...دە!" ئۇ مۇشتۇم قىلىپ تۇگۈلۈغان قولىنى، يامغۇرلۇق چاپىنىنىڭ يانچۇغىغا سېلىپ، قەتئى نىيەت بىلەن كەڭ قەدەم تاشلاپ ئۆيگە قاراپ ماڭدى.

ئۇ ئىشكىنىڭ كونۇپكىسىنى باستى، خېلى ئۇزۇنغىچە قولىنى بوشاتمىدى. ئۆيگە كىرگەندە تولياغىمۇ قاراپ قويمىدى؛ بىراق تولىيا ئىشىكىنى ئېچىپ ئۇنىڭغا توغرىلاپ بەردى. ئولىيا ئاشخانىغا كىرىپ قاچا ـ قوچىلارنى تاراڭلاتتى. ئۇ بىرەر ئىش قىلغۇسى، تاراڭ ـ تۇرۇڭ قىلغۇسى، ئۇنلۇك ئاۋاز بىلەن سۆزلىگۈسى كەلدى، شۇنداق قىلغاندىلا، شاۋقۇنىنى ئانچە ـ مۇنچە باسقىلى بولاتتى... ئۇ سۇ تۇرۇبىسىنىڭ جۇمىگىنى بۇراپ قويدى، ئاندىن يەنە تېلۇبزور ـ نى ئېچىپ قويۇپ، ئاڭلاتقۇچىنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ چۈشىدىغان يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن تولياغا قاراپ:

ــ تاماق يىدىڭمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئەلۋەتتە يىمىدىم! ــ تولىيا ئاشخانىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ، ئەجەپلىنەرلىك ھالدا جاۋاپ بەردى، ــ سەن قايتىپ كەلمىسەڭ مەن قاندىق تاماق يەيمەن؟

ــ ھە... ئۇنداق بولسا بولىدى، ــ دىدى ئولىيا ئاۋازى بوغۇلۇپ ۋە ئاۋالقىدەكلا تولياغا قارىمساي تۇرۇپ، لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ

هىلقى ھۆرپەيگەنلىكىلىرىنى قىياس قىلالايتتى. ئەمدى بۇنداق قىياپەت خۇددى مۇزدەك، ئىچ ـ قېرىنىدىن تېشىپ ئۆتىدىغان ساۋۇت ـ قالپەكتەك ئۇنۇك پۈتۈن ۋۇجۇدىنى مەھكەم ئوراپ ئالدى.

تولىيا شىرەنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى، شىرەلىڭشىپ تۇراتتى. كىلىيونكا داستىخان ئالا ـ بۇلىماچ بولۇپ كەتكەن ئىدى. "ئۆيىمىزدىكى نەرسىلەر نىمە ئۈچۈن بۇنچىۋالا رەزگى بولۇپ كەتتى." ئولىيا بىردىنلا بايقاپ قالدى، "ئاشخانا تارلىشىپ قالغان، جاھازلارنىڭ جۇلىغى چىقىپ كەتكەن، تېلۇېزورىينىڭ زاپچاسلىرىمۇ تۆكۈلۈشكە باشلىغان" ئۆزى بىر دەمنىڭ ئارىلىغىدا قېرىغان. ئەتراپىدىكى نەرسىلىرىمۇ سىرى تۆكۈلۈپ قارىيىش ئالدىدا تۇرغان. ئۇ دەرھال ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، كۆڭلۈمنى ئارام تاپقۇزاي، خوشلۇق كۆرەي دىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆيىدە بولىغان چېغىدىلا ھەممە نەرسىلىرى ئۆزگىرىپ كەتكەندەك تۇراتتى. بۇ ھال ھەقىقەتەن ئۇنى ئۈمىتسىزلەندۈرمەي مۇمكىن ئەمەس.

ـــ شىرەنى دەرىزىنىڭ ئالدىغا يۆتكەۋېتەيلى ـــ دىدى ئولىيا كىرسىن چىرىغىغا ئوخشاش شىرە چىرىغىنى ئالغاچ ـــ ھازىرلا يۆتكەۋېتەيلى، يۆتكەپ بولغاندىن كېيىن تاماق يەيلى.

ـــ ھازىر؟ ـــ تولىيا سوئال قويۇپ بىردىنلا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، خۇددى روھىي كېسەللەردەك توختىماستىن ھەم ئەجەبلەنگەندەك.

ـــ نىمە بولىدى؟ ساڭا نىمە بولىدى؟ سەن زادى نىمە بولدۇڭ!؟ ـــ ئولىيا چۆچىگەن ھالدا ئۇنىڭغا قارىدى، ئۆزى ھازىرلا تەڭپۇڭلۇغىنى يوقتىپ قويىدىغانىدەك تۇرغانلىغىنى ھىس قىلدى، شۇنىڭ بىلەن چىداپ تۇرالمىدى، چىداشىغىمۇ مادارى قالمىدى:

"سەن زادى نىمە بولدۇڭ؟" سۆزنىڭ يېرىمى تۆگىمەيلا بوغۇلۇپ قالدى. تاماقلىرى قۇرۇپ كەتتى، ئاۋازلىرىمۇ ئۆزگىرىپ كەتتى.

ــ ۋاي ئاللا، كۆلۈپ ئۆچەيلىرىم ئۈزۈلۈپ كېتەي دەۋاتىدۇ! ــ دىدى تولىيا بىر ياقتىن كۈلۈپ، بىر ياقتىن زورۇقۇپ، ــ بەئەينى مۆجىزە! ھەقىقەتەن مۆجىزە! ــ ئۇ بىر تىنۋېلىپ، بىر يۇتۇم سۇ ئىچۋېلىپ مۇنداق دىدى:

ــ سەن بىلەمسەن، دەل سەن كېلىشتىن ئىلگىرى شىرەنى يۆتەكسەك قانداق بولاركىن؟ دەپ ئويلۇپدىم. ئىشەنمەمسەن؟ بۇ راس گەپ، مەن ساڭا قەسەم بېرىمەنكى، سەن بىلەن ئىككىمزنىڭ ئويلىغىنى ھەقىقەتەن بىر!

ــ ھە!... شۇنداقمۇ ــ دىدى ئولىيا ئۇنىڭ قېشىدىكى ئورۇندۇقىغا ئولتۇرۇپ. ئولىيا بەرداشلىق بېرەلمىدى، پۈتۈن ئۆستىخانلىرى بوشىشىپ كەتتى ھەم تىترەپ تۇراتتى.

ــ سەن مۇشۇنى دېمەكچىمۇ؟ راس، كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى ئىكەن. ــ دىدى ئۇ پىچىرلاپ.

كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى..... ئولىيا بېشىنى كۆتەردى، ئۇ تولىياغا تىكىلىپ قارايتتى، تولىيادىن كۆزىنى ئۈزمەي كۈزىتەتتى، ھېچقانداق غەم ــ ئەندىشىسىمۇ قالمىدى. ئۇ بۇنىڭدىن، بۇ ئۇنىڭدىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى قالمىدى. ھەممە ئىش ئەسلىدە مۇشۇنداق ئاددى بولىدىكەن.

ــ كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى ئىكەن، ــ دەپ تەكرارلىرى ئولىيا، ــ راس، شۇنداق، كۆڭۈل كۆڭۈلنىڭ قايىشى ئىكەن.

ئاپتور ھەققىدە

ناۋرىد ۋاڭمۇفنا كرىپىنىكوۋا 1949 ـ يىلى موسكۋادا تۇغۇلغان، گوركى ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن، 1968 ـ يىلدىن باشلاپ ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلغان، 70 ـ يىللارنىڭ ئاخىرى پەيدىن ـ پەي كۆزگە كۆرۈنگەن، سوۋېت ئوبزورچىلىرىنىڭ ئېتىۋار بېرىشىگە ئېرىشكەن.

ئاساسلىق ئەسەرلىرى: ئوچېركلار توپلىمى «ئائىلە ۋە ئادەم» (1979) «ئادەم، دەريا، كۆۋرۈك» ھىكايىلەر «خوشنا» (1976)، «نەغمە» (1978)؛ پوۋېستلار «ئايال ئادۋوكات» (1981) «توزاق» (1982) ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار.

«كۆكۈل كۆكۈلنىڭ قاياشى» دېگەن ھىكايە ئاپتورنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى تەسىرلىك ئەسىرىدۇر. ئاپتور ئۆزىنىڭ ئىنچىكە، كۆچلۈك قەلىمى ئارقىلىق سوۋېت ئىتتىپاقى جەمىيىتىدىكى ھازىرقى شەھەر مىشانىلىرىنىڭ ئوبرازى ــ ئولىيانى سۈرەتلەپ بېرىدۇ، شۇھرەتپەرەس، قۇرۇق نامغا بېرىلگەن، ماددى ھالاۋەت قوغلىشىدىغان بىر ياش ئايالنىڭ رەزىل روھىي دۇنياسى ئاپتورنىڭ قەلىمى ئاستىدا ھەققەتەن تەل ـ تۆكۈس ئېچىپ بېرىلىدۇ.

ن. كرىپىنكوۋا ھازىر سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار جەمىيىتىنىڭ ئەزاسى.

(«روسىيە ـ سوۋېت ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ 1985 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **تۇرسۇن رەھىم.**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **غۇلام غوپۇرى.**

مەسئۇل مۇھەررىرى: ياسىن ھاۋازى
مەسئۇل كوررېكتور: مەرىيەم ئىسمائىل

گۈلستان (7)

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن تۈزۈلدى ۋە نەشىر قىلىندى
شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1986 ـ يىل 2 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
1986 ـ يىل 2 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 1.25 يۈەن

花 坛
(7)
《文学译丛》
(维吾尔文)
民族出版社编辑出版 新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本，850×1168毫米 1/32印张，11 1/2
1986年 2 月第1版
1986年 2 月北京第1次印刷
印数：0001－8,000册 定价：1.25元
书号：M 10049（4）201

书号 M 10049(4) 201
定价 1.25 元